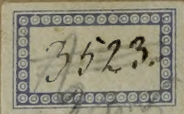

3 1761 04562398 0

3523.

Illustreret
Danmarkshistorie for Folket.

Af

A. Fabricius,
Adjunkt ved Aarhuus Kathedralskole.

Det lød paa Fædres Tunge —
til Sønner skal det gaae,
saalænge Hjerter unge
endnu i Norden slaae.

Første Deel.

Med 329 Illustrationer, udførte hos Kittendorff & Aagaard.

Kjøbenhavn.
Kittendorff & Aagaards Forlag.
I Commission hos Bog- og Papirhandler C. W. Stinck.
Thieles Bogtrykkeri.
1854.

Indhold.

Oldtiden og Hedenskabet.

Første Afsnit.

Andet Afsnit.

Tredie Afsnit.

Fjerde Afsnit.

Den historiske Tid.

Femte Afsnit.

Normannertogene.

Sjette Afsnit.

Den indre Tilstand.

Middelalderen indtil Kalmarforeningen.

Første Afsnit.

Danmark og England forenede under Knud den store og hans Sønner 1017-1042.

Andet Afsnit.

Svend Estridsen og hans Slægt. Danmarks Synken og Borgerkrigene 1042-1157.

Tredie Afsnit.

Danmarks Glands under de første Valdemarer 1157-1227.

Fjerde Afsnit.

Den indre Tilstand.

Femte Afsnit.

Danmarks Synken under Valdemar Sejrs Efterfølgere indtil den fuldkomne Opløsning, 1227-1340.

Sjette Afsnit.

Danmarks Opkomst under Valdemar Atterdag og Margrete indtil Kalmarforeningen, 1340-1397.

Rettelser.

Pag. 98 Lin. 19: vet læs: det
— 98 — 26: altaa læs: altsaa
— 249 — 23: ith læs: thi
— 359 — 16 og 360 Lin. 17: Torning læs: Torning
— 361 — 13: af Roskilde læs: i Roskilde
— 370 — 3: og naaede læs: og han naaede
— 445 — 6: deres Billeder læs: de to sidstes Billeder
— 448 — 18: indagter læs: indtager
— 457 — 12: quia læs: quia bona
— 457 — 16: digeti læs: digiti
— 470: Helges Liigsteen sad først indmuret i det gamle Kapitelshuus i Roskilde; senere er den bleven omtumlet og beskadiget, men Indskriften haves fuldstændig i gamle Afskrifter:

Anno MCXXVIII Dominice incarnationis III idus Novembris obiit Helgi, Consiliarius Nicolai Regis, qui multiplices eleemosinas huic ecclesie contulit, et jugum regii juris, quod a quibusdam Regum consiliariis ecclesie hujus Canonicis impositum fuerat, excussit ɔ: „Herrens Aar 1128 den 11te November døde Kong Nielses Raadgiver Helge, der skjænkede denne Kirke rigelige Gaver og afrystede den verdslige Rets Aag, som var bleven paalagt denne Kirkes Gejstlige af nogle Kongers Raadgivere."

— 566 — 23: itl læs: til
— 577 — 25: Bedstefader læs: Farbroder

Forord.

Et Folks Historie er Fortællingen om dets Skjæbne gjennem Tiderne. Hvad det har udrettet, hvad det har lidt eller stridt, vundet eller tabt, fremdrager Historien af de svundne Tider og rister med uudslettelig Skrift i sine Aarbøger. Den er de hedenfarne Slægters Dommer.

Der er ingen Stillestaaen i Menneskeslægtens Liv, men enten Fremskridt eller Tilbagegang. Det samme gjentager sig hos det enkelte Folk. Snart hæver det sig, og snart synker det atter. Ofte er dets Dalen tilsyneladende og forbigaaende og fører en ny og herligere Tid med sig, hvori Folket, luttret i Nødens Tid, iler en højere og rigere Udvikling imøde. Thi Sejren vindes kun gjennem Kamp og Møje.

Ogsaa vort Fædreland har været underkastet forskjellige Skjæbner. Der har været Tider, da Danmark var nedsunket i Raahed og Barbari, i indbyrdes Splid og Borgerkrige eller var givet til Priis for fremmede Voldsmænd. Men netop naar Nøden var størst, og Undergangen syntes vis, see vi det snart frelses og inden kort Tid atter hæve sig til en blomstrende Tilstand, til Ære og Vælde. Der har været Tider, da Nordboen med sit Sværd foreskrev hele Europa Love, da han tumlede om fra det yderste Thule indtil Miklegaard og fæstede Bo ved Seines frugtbare Bred og paa den skjønne apuliske Slette. Dansken herskede

snart over England, snart over Østersøens Bredder indtil de vilde Hedninger mod Øst og snart over Norge og Sverrig; hans sejrrige Vaaben udbredte det danske Navn vidt og bredt og gjorde det frygtet og æret.

Dog hine Tider ere forlængst forbi; Glandsen og Herredømmet ere forsvundne. Dette Tab fortjener imidlertid ikke at beklages. Det er ikke vidtudstrakte Erobringer eller glimrende Herredømme, der gjør et Rige mægtigt og et Folk stærkt. Under den ydre Glimmer er ofte skjult Spiren til Undergang. Desuden er forfængelig Glands det, der mindst passer for det jævne danske Sind. Det trives bedst i Fredens Sysler og finder sin Tilfredsstillelse i en stille, fordringsløs Virksomhed.

Oldtiden og Hedenskabet.

WEGENER.

Første Afsnit.

Nordens ældste Indvaanere.

Det gaaer med et Folk, som med det enkelte Menneske; intet af dem kjender sin første Oprindelse. Den fjerne Fortid er ligesom Fremtiden indhyllet i et tykt Mørke. Men Mennesket ønsker saavel at vide, hvad der ligger bagved ham, som hvad der ligger foran ham. Ligesom han i Spaadommene søger at bemægtige sig Fremtiden, saaledes søger han i Sagnet at skue ind i Fortidens Mørke.

For Begivenhederne optegnedes skriftlig, forplantedes de ved Fortælling mundtlig fra Slægt til Slægt. Hvad Faderen saaledes **sagde** til Sønnen, kaldes **Sagn**. Det er imidlertid let begribeligt, at Fortællingerne ved en saadan Forplantelse fra Mund til Mund maatte være udsatte for Forvanskninger og Tilsætninger. At dette har været Tilfældet, røbe de tydelig selv ved alt det Overdrevne, Urimelige og Unaturlige,

der findes i dem; og dette tiltager, jo længere man gaaer tilbage i Sagntiden fra den historiske Tid, og jo flere Slægter Sagnet følgelig har havt at gjennemgaae.

Spørge vi om, hvilke Folkeslag der have boet i Norden i de ældste Tider, da give Sagnene os kun dunkle og forvirrede Svar. De gaae ikke længere tilbage end til Goternes Indvandring. Hvem der tidligere har beboet Norden, lader sig aldeles ikke afgjøre med Vished; vi maae i det Sted lade os nøje med Formodninger, der ere Udbyttet af lærde og skarpsindige Forskninger.

De to store Folkestammer, der i Oldtiden vare udbredte over det nordlige og vestlige Europa, vare den **finske** og den **keltiske**. Den **finske** er Norden om den botniske Bugt indvandret i Sverrig. Den ældste finske Stamme, hvis Levninger nu findes i det yderste Norden under Navn af **Lapper**, fortrængtes senere af et med den beslægtet, men dog tillige meget forskjelligt Folk, der fortrinsviis kaldte sig **Finner** og synes at have udbredt sig ned til det sydlige Sverrig. **Lapperne** skildres som smaae, svage og frygtsomme, men tillige som listige, svigefulde og kløgtige Folk med sort Haar; man har derfor ogsaa anseet dem for at være de i de ældste Sagn omtalte **Dværge** eller **Svartalfer**, paa hvem denne Skildring passer. De levede som Nomader, ligesom den Dag idag, ernærede sig af Jagt og Fiskeri og stode paa et meget lavt Dannelsestrin. **Finnerne** derimod vare et lyshaaret, kraftigt og tappert Folk, der skjøndt raae, dog besad en større Dannelse end Lapperne. Man antager dem derfor for at være Oldtidens **Jætter** eller **Thurser**, der fremstilles som store, stærke og krigerske Folk.

Mere usikkert er det derimod, at **Kelterne** skulle have udbredt sig over det nuværende Danmark og det sydlige Sverrig, og have været et fredeligt, agerdyrkende Folk med en ikke ringe Grad af Dannelse. De skulde da svare til de blide, venlige **Lysalfer** i Sagnene, der traadte i et venskabeligt Forhold til de senere indvandrede **Goter** og sammenblandedes med dem, saa at de nu sporløst ere forsvundne. Det er her gaaet med denne enkelte Green som med hele den keltiske Stamme, der engang var udbredt over hele det vestlige Europa, men hvis Levninger nu kun findes paa Øerne Vesten for Skotland. Den synes som andre

Stammer paa Jordkloden, f. Ex. Indianerne i Amerika, at være bestemt til Undergang.

Sikkrere er det derimod, at Nordens nuværende Befolkning nedstammer fra **gotisk-germaniske** Folk, disse udstrakte Folkestammer, der ligesom de andre kaukasiske Folk ere vandrede ind i Europa fra Egnene omkring Kaukasus. Der har været en Tid, da disse Folk havde udbredt sig over hele Mellemeuropa, da deres Bopæle have strakt sig fra Rhinen til Volga, fra Østersøen til det sorte Hav. Af dem ere da efterhaanden enkelte Stammer indvandrede i Norden, og de gamle Sagn fortælle, at dette er skeet over Halvøen og de danske Øer til Sverrig. Rimeligere er det at antage, at de ere gaaede tilsøs over Østersøen til Sverrig, da man temmelig sikkert kan spore, at gotiske Stammer have udbredt sig fra Sverrig over Øerne til Jylland, og have underkastet sig de derboende germaniske Stammer, **Angler** og **Jyder**, der fra Tydskland vare trængte op paa Halvøen. Den jydske Mundart i de sydlige og vestlige Dele af Nørrejylland synes at bestyrke denne Mening, thi den har mange Særegenheder, der antyde, at den er fremstaaet ved en Blanding af to beslægtede Sprog, hvoraf det ene har trængt det andet tilbage. Det sejrende Folk maa være kommet fra Øst og først have besat den østlige Deel, og derfor blev det muligt for de vigende Folk en Tid at holde sig i de afsides vestlige Egne. Skjøndt Goterne senere have besat Landet heelt ned til Slien og udslettet Anglerne og Jyderne som særegne Stammer, have dog disse Ejendommeligheder i Sproget holdt sig. Desuden støttede disse Folk sig til germaniske Nabostammer, **Friserne** i det sydvestlige Slesvig og **Saxerne** i Holsteen.

Vi maae saaledes antage, at der har været flere Indvandringer af germaniske og gotiske Stammer i Norden efter hinanden, hvorimod det er os umuligt at afgjøre, hvormange der har fundet Sted. Nogen historisk Paalidelighed savne vi aldeles. Vi kjende heller ikke Forholdet mellem Goterne og de andre germaniske Stammer. Formodentlig have de sidst indvandrede Folk, som man plejer at kalde Goter, snart fundet Venner og snart Fjender i de tidligere ankomne, med dem beslægtede Stammer. Under blodige og langvarige Kampe saavel med disse som med Nordens tidligere Indvaanere, have de lidt efter lidt erhvervet sig

Herredømmet, og vi see omsider efter denne Forvirring henimod den historiske Tid Folkene, der bleve de herskende, ordnede i fire Hovedstammer: **Norske** eller Normænd i Norge, **Sviar** i det egentlige Sverrig, **Goter** i det sydlige Sverrig, der efter dem fik Navnet Gotland, og **Danske** i Skaane og Danmark. De to første synes at høre til de germaniske Folk, der tidligt ere indvandrede i Norden, hvorimod Goter og Danske maae have udgjort een Hovedstamme. Herfor tale alle historiske Vidnesbyrd. En fjendtlig Modsætning yttrer sig heelt ned i Middelalderen mellem Sviar og Goter, der først seent bleve sammensmeltede til et Heelt; hvorimod de Danske med en Sandsynlighed, der grændser til Vished, maae sættes som en enkelt gotisk Stamme, der fra Gotland udbredte sig over Danmark, med hvilket Rige Stammelandet Skaane indtil den nyere Tid er vedblevet at staae i Forbindelse.

De enkelte Stammer af gotiske og germaniske Folk, der bosatte sig i Norden, vare ved Østersøen adskilte fra de med dem beslægtede Stammer i Germanien og kom til at danne en særskilt Afdeling af Hovedstammen. Skillerummet mellem de nordlige og de sydlige Germaner blev stedse større og større, især da Folkevandringen i det femte Aarhundrede tumlede de sydlige fra den ene Ende af Europa til den anden, fra Ruslands Stepper til Andalusiens Sletter, ja endog over Gibraltarstrædet indtil Afrikas Ørken. De i Tydskland Tilbageblevne blandedes med andre Stammer og trængtes senere tilbage fra Østersøens Bred af **Slaverne**, der brøde frem fra Østen, af hvilke flere Stammer i Middelalderen kom i Berørelse med Danmark. Saaledes bleve de nordlige Germaner endnu mere adskilte fra de sydlige hiinsides Østersøen boende, og en naturlig Følge heraf var, at det nordiske og det tydske Sprog, skjøndt aabenbart af een og samme Sprogstamme, gjennem Aartusinder have fjernet sig betydelig fra hinanden.

Det er altsaa kun saare lidet, som vi kunne vide om vore Forfædres Indvandring i Norden. Den afsondrede Beliggenhed nordfor Østersøen — dette Nordens Middelhav — foraarsagede, at Nordboen kun i ringe Grad paavirkedes udenfra, og at de sydlige Nationer kun kjendte meget lidet til Norden og dens Beboere. De faa romerske og græske Forfattere, der omtale de nordiske Lande, gjøre det paa en saa

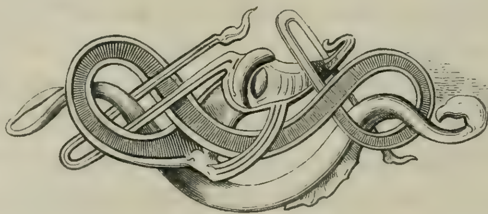
uklar og fabelagtig Maade, at de snarere forvirre end oplyse. Et Exempel herpaa er den Rejse, som Kjøbmanden **Pytheas** fra Marseille omtrent 330 før Kristus foretog fra Brittanien mod Nord. Efter sex Dages Forløb, fortæller han, kom han til et Land, som han kaldte **Thule.** Her avledes vel Korn, men man maatte tærske det i Skuur og ikke paa Pladser under aaben Himmel, som i Sydlandene; thi Vejrliget var koldt og ustadigt. Af Honning lavedes en Drik (Mjød). Denne Beskrivelse kan vel passe paa Norden; men vi kunne ikke engang skjønne, i hvilket nordisk Land Pytheas har været, og man har derfor gjættet baade paa Skotland, Norge, ja endog paa det fjerne Island. Pytheas's Beretninger bleve iøvrigt af hans Samtid ansete for usande, da han fortæller saadanne fabelagtige Ting, som at han saae en geléagtig Masse, der hverken var Jord, Luft eller Hav, men en Blanding af alle tre Dele, et frygteligt udstrakt Uhyre, som man hverken kunde vandre eller sejle igjennem, og som omgav hele Jordens Bælte. At Pytheas har ladet sig blænde ved Synet af Nordhavets Iismasser, synes at skinne frem gjennem den udsmykkede Fortælling.

Hos en romersk Forfatter **Tacitus,** der levede omtrent 100 Aar efter Kr. og har givet en udforlig og paalidelig Beskrivelse af Germanien, finde vi mange Træk, der svare fuldkomment til hvad vi vide om vore nordiske Forfædre. Saaledes fortæller han, at Germanerne søgte deres Underholdning ved Bytte og Rov i Krigen, at de opstillede deres Hær kileformig til Slag og hævnede deres Frænders Mord, med mindre de erholdt Mandebod. De tilbragte hyppigt Dage og Nætter med Drik, og ofte opstode da blodige Trætter. Manden erholdt ingen Medgift med Konen, men kjøbte hende tværtimod. Man regnede efter Nætter og Vintre og ikke efter Dage og Aar. Disse og mange andre Træk bekræfte, at vore Forfædre have været nærbeslægtede med Germanerne. Særskilte nøjagtige Efterretninger om Danmark kunne vi imidlertid slet ikke vente af Tacitus, dertil mangler han aldeles Kjendskab; han kjender ikke engang Navnet Danske eller Danmark. Folkenavnet synes først at fremglimte hos den alexandrinske Geograf **Ptolomæus,** der levede henved 50 Aar senere og besad en for sin Tid ualmindelig Jordkundskab. Han nævner nemlig blandt de Folk, der boe paa den

store Ø Skandia, Daukioner og Guter. Ere disse Navne de samme som Danske og Goter, da have vi her en Bekræftelse for vort Antagende, at det danske Folk oprindelig havde hjemme paa den skandinaviske Halvø eller i Skaane; thi en af Delene maa Skandia betyde. At en sydlandsk Geograf, der kun havde ufuldstændigt Begreb om Landene nordfor Østersøen, maatte kalde Skandia en Ø istedetfor en Halvø, er ganske naturligt og kan ikke rokke hans Paalidelighed.

Saa dunkle og ufuldstændige ere de Oplysninger, vi kunne øse af de fremmede Forfatteres Efterretninger om Norden. Dog støtte de, om end kun svagt, de Antagelser, der ere blevne almindelige ved nøjagtige Undersøgelser af vore egne Oldsagn og af det sandsynlige Forhold mellem Nordboerne og de andre europæiske Folk. Vi have seet, at vi, naar vi fordre historisk Vished, kun kunne erholde et meget lidet tilfredsstillende Udbytte. Alt er næsten kun Gjætning, Formodning, i det højeste Sandsynlighed og Rimelighed.

Det er derfor særdeles glædeligt, at der i den nyeste Tid er aabnet en ny Vej til Kundskab om Nordens forhistoriske Tid, der lover med Tiden at ville kunne kaste et nyt Lys over det, der nu for størstedelen er ubekjendt og dunkelt.

Oldtidsminderne.

Rundt om i Landet see vi nemlig en Mængde **Oldtidsminder.** Paa Markerne og paa Hederne findes næsten overalt runde Jordhøie, som man ved Udgravning har fundet at være Gravsteder. Saavel i disse som ellers i Jordens Overflade har man opdaget Redskaber af forskjellig Slags fra en længst forsvunden Tid. Af dem har man søgt at slutte sig til den Tilstand, hvori hine Tiders Indbyggere i Landet maae have levet.

Snart indsaae man ved at sammenligne den store Mængde af indsamlede Oldsager, at de maatte være at henføre til en høist forskjellig Tid. De mange Fund, der bestode udelukkende af Steensager, viste, at der maatte have været en Tid, da man alene har benyttet Steen til skærende Redskaber og ikke har kjendt Metallernes Brug; thi havde man kjendt og brugt de langt fuldkomnere Metalredskaber, vilde man naturligviis ikke have benyttet de langt mindre hensigtsmæssige af Steen.

Denne Tid har man derfor kaldt

Steenalderen.

Man plejer at inddele dens Gravsteder i Steendysser og Jættestuer.

Steendysserne ere enten aflange eller runde Forhøjninger af Jord, omkantede af mægtige Kampestene. De aflange kaldes **Langdysser,** de

Langdysse.

runde **Runddysser.** Ovenpaa Forhøjningerne, der i Langdysserne under-

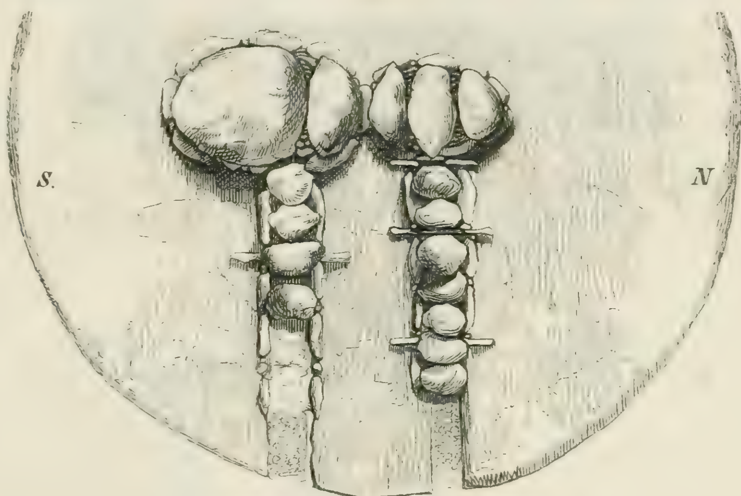
Runddysse.

tiden have en Længde af 100 til 200 Alen, findes Steenkamre, hvis Antal paa Runddysserne gjerne er eet, paa Langdysserne almindelig to og sjælden tre. De dannes af flere saakaldte **Bærestene** eller Stene, der ere stillede i en Kreds, og bedækkes af **Overliggeren,** en Steen af et uhyre Omfang. Dens Længde er ligesom Bærestenenes 4 à 5 Alen og dens Omfang ofte henved 20 Alen. Saavel Bærestenene som Overliggeren vende de flade Sider indad, hvorimod de udvendige Sider ere meget ujævne og uformelige. Disse Steenkamre vare de egentlige Gravsteder, og her gjemtes de Dødes Been tilligemed endeel Redskaber og Smykker.

Jættestuerne ere Steenkamre indeni store, runde Jordhøje, der ere ophobede over dem. De ligne ganske Kamrene i Dysserne og have ligesom disse svære Dækstene, men ere betydelig større i Udstrækning. Ogsaa her ere Mellemrummene mellem Stenene udfyldte med mindre Steen og Fliser. Fra den sydlige eller østlige Side af Høien føre lange

Steengange eller **Steenror** ind til Gravkamret i det Indre af Højen. Her findes en Mængde ubrændte Menneskebeen tilligemed Smykker, Redskaber og Vaaben. Ogsaa i Indgangene findes Been, hvoraf man slutter, at disse Høje have været Familiebegravelser, og at man, naar Gravkamret ikke har kunnet rumme flere Liig, tilsidst har benyttet Indgangen.

Nogle af de vigtigste Jættestuer, som ere bevarede, findes ved Udlejre, Oppesundby, i Ullershøjen ved Smidstrup, Julianehøjen ved Jægerspriis, alle i Frederiksborg Amt; Rødbingehøjen ved Phanefjord paa Møen og **Lundehøj** ved Ullerup i Heltborg Sogn i Thy. Den

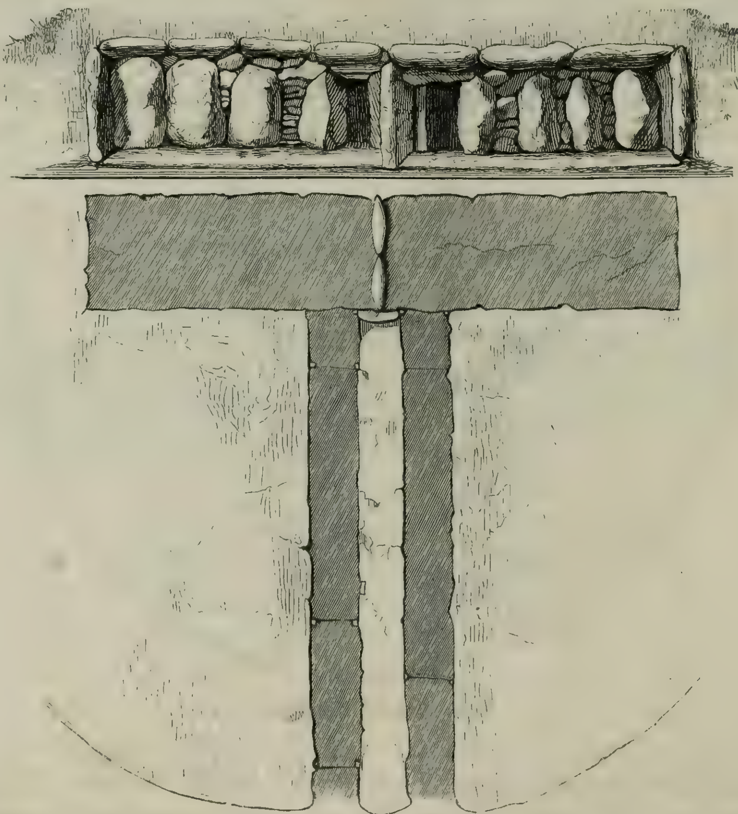

Ullershøjen ved Smidstrup.

sidste er ikke blot mærkelig ved sin Størrelse, thi Gravkamret er 12 Al. langt og 3 Al. bredt; men den har ogsaa indenfor det større Kammer et mindre paa 3 Al. i Fiirkant, og paa begge Sider af Indgangen til dette findes indhugget nogle meget utydelige og ulæselige Figurer. Da man ved dens Udgravning 1837 aldeles Intet fandt, har man Grund til at antage, at denne Høj som saa mange andre er bleven undersøgt for lang Tid siden.

Hvorledes det har været muligt for Folk, der manglede alle den nyere Kunsts Hjælpemidler, at flytte disse uhyre Steenmasser op paa

Højene, er os en Gaade. Derfor hidrører vistnok Navnet Jættestuer fra den Forundring, hvormed de ere blevne betragtede af Almuen; thi denne har vel henført dem til de stærke Jætter, der slyngede hele Klippestykker gjennem Luften og i Sagnene levede i Folkets Erindring som vældige

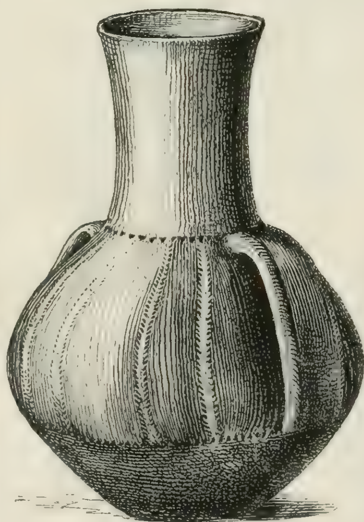
Roddingehojen ved Phanefjord.

Kæmper. Muligt er det imidlertid, at de have anlagt Skraaplaner af Jord op mod Højen og ved Hjælp af stærke Løftestænger væltet Stenene op ad dem. En anden Omstændighed vækker ogsaa i høj Grad vor Forundring. Den indre Side af Stenene, der vender mod Indgangen eller Gravkamret, er flad og jævn, medens den ydre Side er utilhuggen

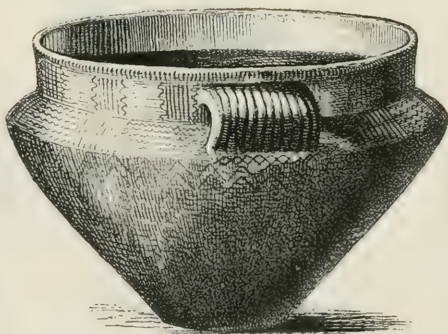
og ujævn. Hvorledes har det været muligt for Folk, der manglede Metalredskaber, at faae Stenene saaledes bearbejdede? Saameget kunne vi imidlertid slutte, at disse Folk med Omhu have søgt at værne om de Dødes Fred, siden de have anvendt saamegen Møje og Anstrængelse paa deres Grave.

Medens Jættestuerne uden Modsigelse maae ansees for Gravsteder, er dette ikke ubetinget Tilfældet med Steendysserne. Mange have anseet og ansee dem endnu for at have været Offersteder og Thingsteder, hvor Folket samledes og afgjorde sine Anliggender. Overliggeren skulde da være Alterstenen, hvorpaa Offerdyret dræbtes ved de Offringer, der ledsagede Forhandlingerne paa Thinge, og Blodet flød derfra ned i Steenkamret. Det er ikke usandsynligt, at nogle af disse Steendysser have været Thingsteder; men langt den største Deel har udentvivl været Begravelser.

Ved Siden af Benene findes ogsaa **brændte Leerkar,** fyldte med Muldjord, hvis Hensigt ikke er tydelig; desuden særdeles simple Smykker,

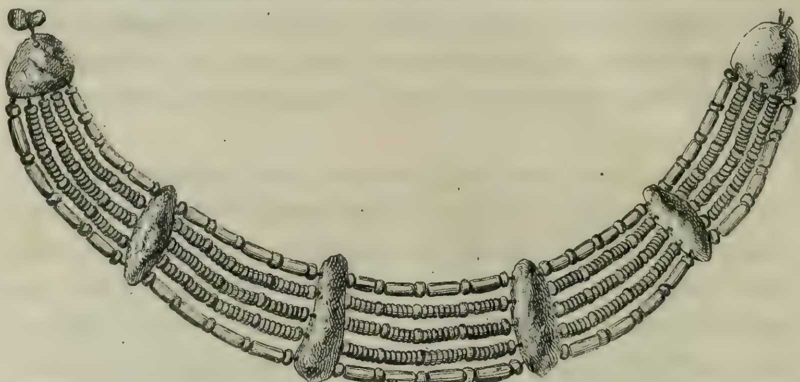
⅓ Størrelse.

⅓ Str.

Gravkar fra Steenalderen.

som **Perler** og **Knapper** af Rav, hvilket fandtes paa Kysterne; Redskaber til

Ravsmykke. $\frac{1}{7}$ Str.

Jagt, som **Landser** og **Pilespidser** af Flint, Fiskeredskaber som **Medekroge**

$\frac{1}{2}$ Str.
Pilespids.

$\frac{1}{1}$ Str.
Medekrog.

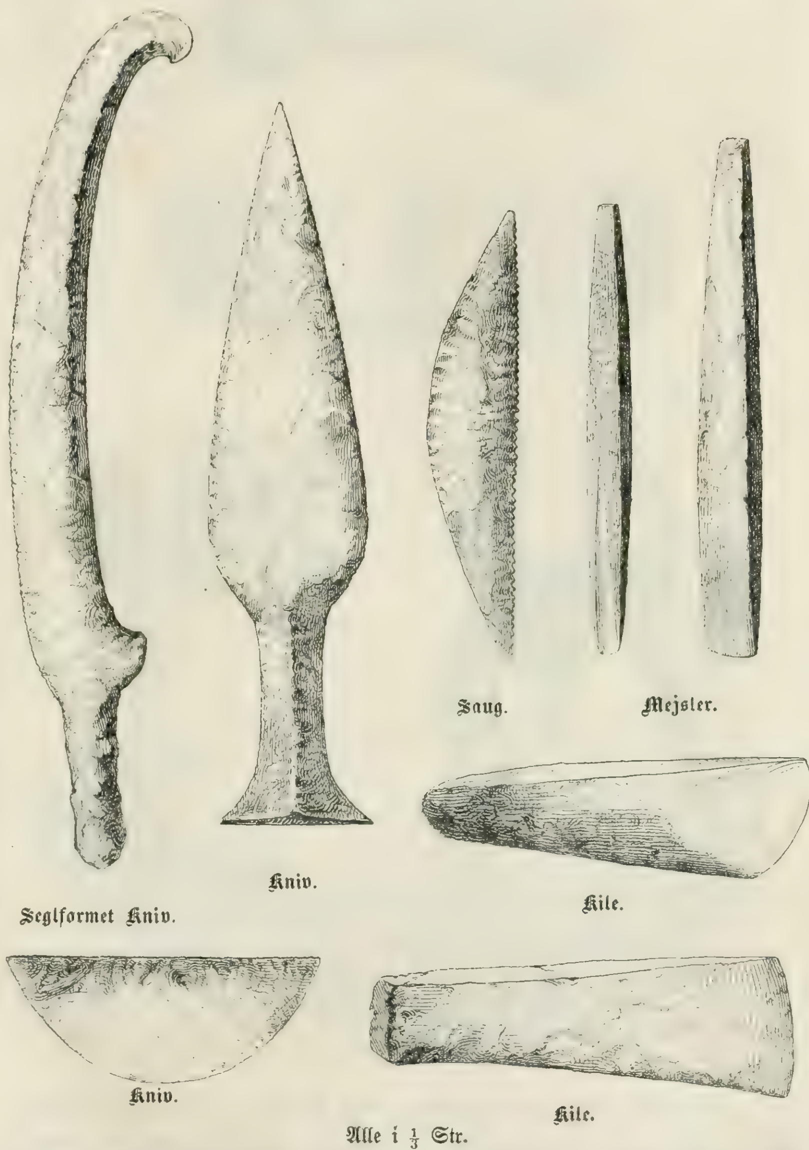

$\frac{1}{3}$ Str. $\frac{1}{3}$ Str. $\frac{1}{3}$ Str. $\frac{1}{2}$ Str.
Pile- og Landsespidser.

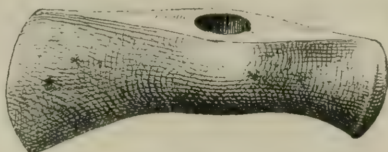
$\frac{1}{3}$ Str. $\frac{1}{3}$ Str.
Harpuner.

og **Harpunspidser** af Flint, og andre Redskaber og Vaaben f. Ex.

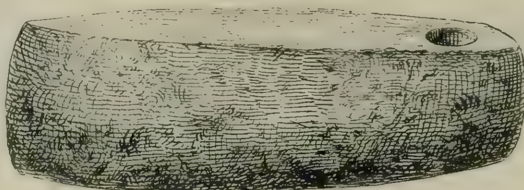

Alle i $\frac{1}{3}$ Str.

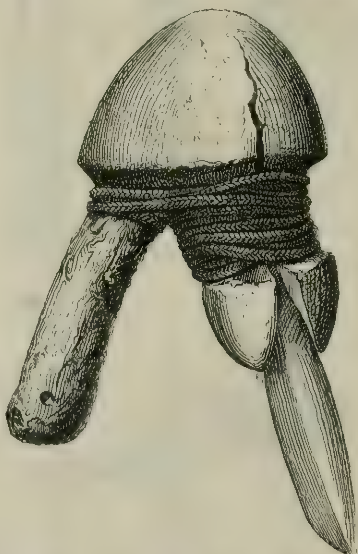
Knive, Mejsler og **Kiler** af Flint, samt **Oxer** og **Oxhamre** af Trap &c., med borede Skafthuller.

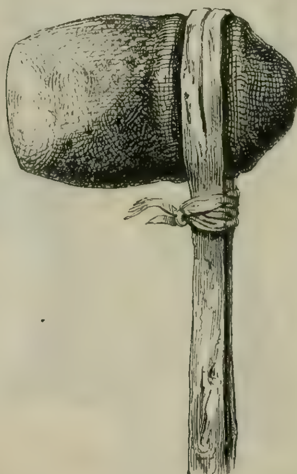

Øxe med Skafthul.

Øxe med Skafthul.

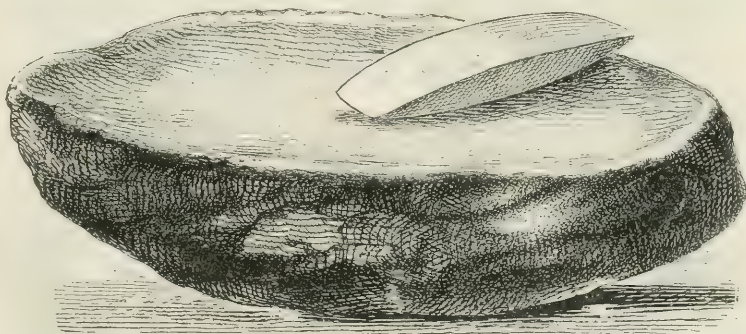
Den ældste Slags Øxer med spaltet Skaft, hvori de vare fastbundne, findes paa Øer i Sydhavet.

Alle i $\frac{1}{3}$ Str.

De Folk, som have benyttet disse Redskaber, maae have staaet paa et meget lavt Dannelsestrin. De kunne ikke have drevet Agerdyrkning, ikke engang ordentlig Kvægavl, men maae have ernæret sig af Jagt og Fiskeri, hvortil de store Skove og Havene, som omgave Landet,

gave bekvem Lejlighed. Kysterne synes dengang alene at have været beboede, thi langs Havet og Fjordene er det, at vi finde disse Steenredskaber og de omtalte Gravsteder; det Indre af Landet var derimod bedækket af uigjennemtrængelige Urskove. Vi finde imidlertid ikke blot disse Mindesmærker paa Danmarks og Sverrigs Kyster, men langs med Nordsøen og Atlanterhavet paa Hannovers, Hollands, Englands, Skotlands, Irlands, Frankrigs, Spaniens og Portugals Kyster, netop i de Lande, hvorover de keltiske Folk i Oldtiden havde udbredt sig. Saadanne berømte Steensamlinger sees endnu ved **Carnak** i Departementet Finisterre i Bretagne, hvor Tusinder af Steenblokke ere ordnede i 9 til 11 jævntløbende Rader, og ved **Salisbury** i Wilt-Shire i England, hvor der findes en berømt Steenkreds, **Stone-Henge,** af 300 Fods Omkreds med 6 til 7 Alen høje Stene, med Bærere af 10½ Alens Højde og Overliggere af 8 Alens Længde.

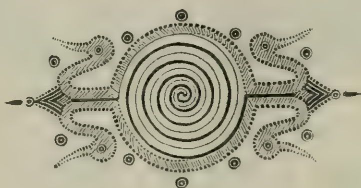
Uagtet det lave Trin af Dannelse, hvorpaa Indbyggerne stode, maae vi dog beundre den overordentlige Kunstfærdighed, der er lagt for Dagen i Steenredskabernes Dannelse og Slibning. Den lader sig vel neppe forklare ved de Hjælpemidler, der i Steenalderen vare forhaanden, nemlig **Slibestene** — saadanne ere nemlig fundne — og Slibning i

Slibesteen til Øxer. $\frac{1}{8}$ Str.

Sand og Vand; man har derfor antaget, at de skjønneste og kunstigste af disse Redskaber maaskee ere blevne forarbejdede i en senere Tid af Steenalderen, da man begyndte at bruge Metaller, men i en meget indskrænket Grad.

Det Metal, der først er blevet benyttet, er **Kobberet.** Det frembød sig naturligst, da det findes temmelig ublandet i Jorden og er let at udsmelte og bearbejde. Da det imidlertid snart befandtes at være for blødt, søgte man at hærde det ved at blande det med lidt Tin. I Almindelighed er Forholdet 9 Dele Kobber og 1 Deel Tin. Det Metal, som fremkom, kaldes **Bronce,** og den Tid, da man almindelig brugte dette Metal til Vaaben og Redskaber, kaldes Broncealderen.

Broncealderen.

Det bliver her atter Gravhøjene, vi først maae betragte, da det

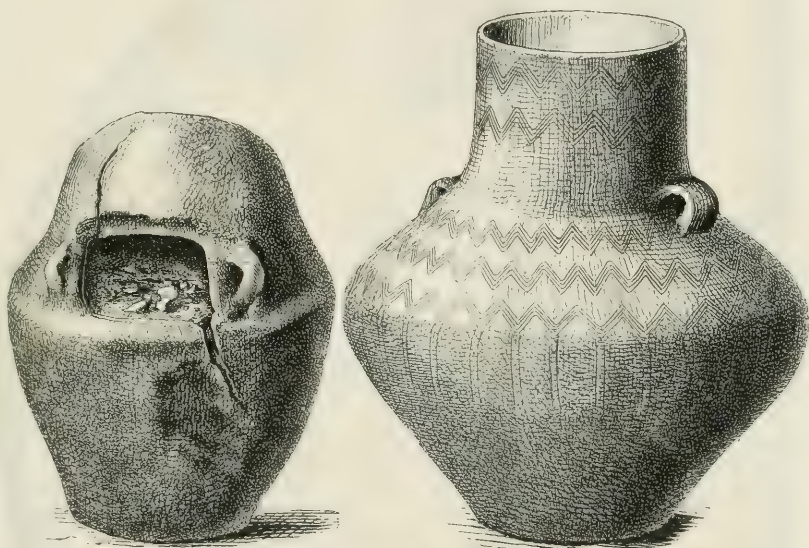

Gravkammer fra Broncealderen.

fornemlig er i dem vi finde de vigtigste Mindesmærker fra hiin Tid. Vi ville da strax finde en iøjnefaldende Forskjel fra Steenalderens Høje.

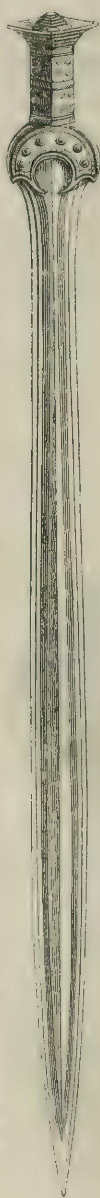
Vi træffe ikke længere de store Steenkamre og Steensætninger, men derimod smaae Steenkister i Jordhøjene; ikke længere Been af ubrændte Liig, men derimod Leerkrukker med Asken af brændte Liig, hvorefter denne Tidsalder ogsaa kaldes Brændalderen; Steensagerne forsvinde, og vi finde næsten stedse Sager af Bronce.

Vi kunne heraf slutte, at Begravelsesmaaden var bleven en ganske anden. Ligene bleve brændte paa Baal, og Asken samledes i **Leerkrukker**, de saakaldte **Urner**, der tilligemed den Afdødes Vaaben og Smykker

Gravkar eller Urner fra Broncealderen. $\frac{1}{3}$ Str.

nedsattes i en Høj, eller ogsaa Benene nedlagdes i en lille Steenkiste, hvorover man da opkastede en Jordhøj af samme Udseende som Steenalderens. I en saadan Høj træffe vi ikke blot mange Askekrukker, undertiden henimod 50, der antyde, at her har været en Familiebegravelse, der lidt efter lidt er bleven fyldt; men vi finde ogsaa ofte i Bunden store Steenkamre fra Steenalderen og højere oppe Askekrukker, som vise, at man senere har benyttet de ældre Begravelser for at undgaae den store Besværlighed at opkaste saadanne Høje.

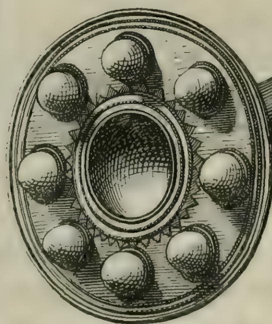
Dolk. $\frac{1}{4}$ Str.

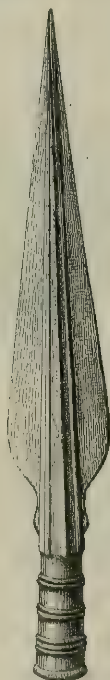

Pilespidser. $\frac{1}{2}$ Str.

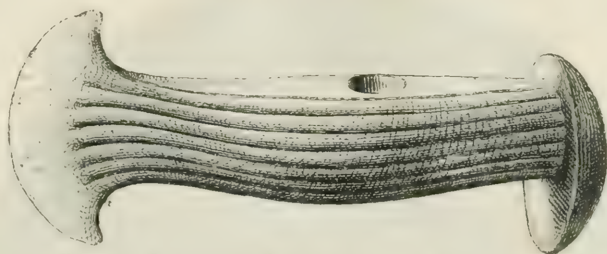
Bronceluur. $\frac{1}{6}$ Str.

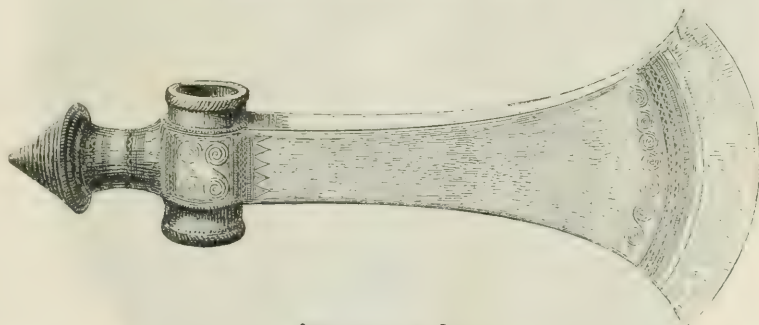
Broncesværd. $\frac{1}{6}$ Str.

Landsespids. $\frac{1}{3}$ Str.

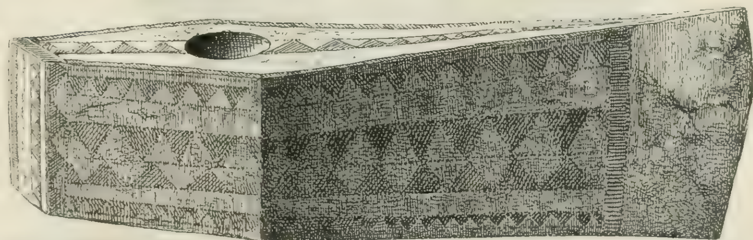
Højene fra Broncealderen findes ikke blot langs med Kysterne, der først vare beboede, men ogsaa længere inde i Landet og paa Hederne, Egne, der først senere bleve bebyggede, og vise sig saaledes at tilhøre en senere Tid. Ofte finder man, især paa Hederne, store Samlinger af dem, som udentvivl hidrøre fra Slag, som der kan have staaet, da de Faldne ere blevne begravede paa Stedet.

Steenøxe fra Broncealderen. $\frac{1}{2}$ Str

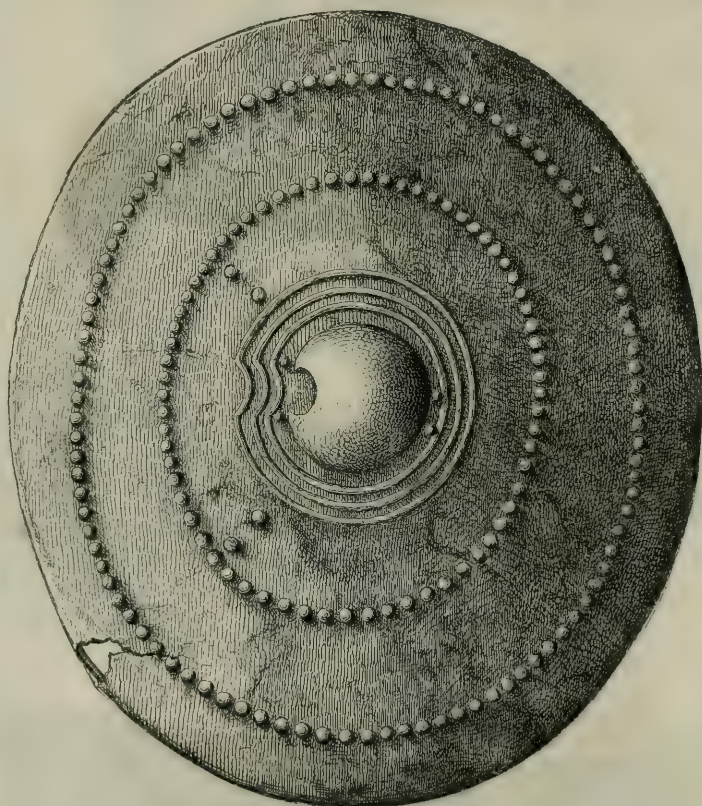
Bronceøxe. $\frac{1}{4}$ Str.

Bronceøxe. $\frac{1}{2}$ Str.

Med Hensyn til Vaabnene, der bleve nedlagte med de Dødes Been, finde vi et stort Fremskridt fra Steenalderen. **Sværdene,** hvis

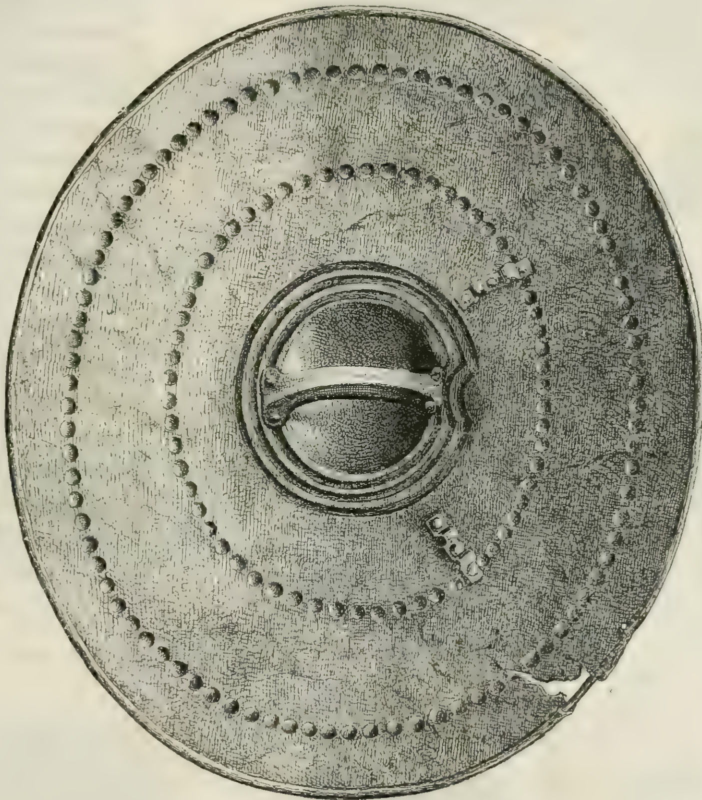
Haandfang undertiden vare af Træ, undertiden af Bronce, men sjælden belagte med Guldplader, vare i Almindelighed temmelig korte, sjælden 5 Kvarteer lange, og give ingenlunde Anledning til at troe, at de Folk, der have benyttet dem, vare af nogen kæmpemæssig Størrelse. Af andre

Bronceskjold. ⅛ Str. (Forsiden.)

Angrebsvaaben brugtes **Stridsøxer, Pile, Dolke** og **Landser,** hvis Spidser vare af Bronce. Af Forsvarsvaaben kjendte man **Hjelme** og **Skjolde.** De simplere Skjolde have udentvivl været af Træ, der var overdraget med Læder og belagt med Metalplader; de prægtigere, hvoraf

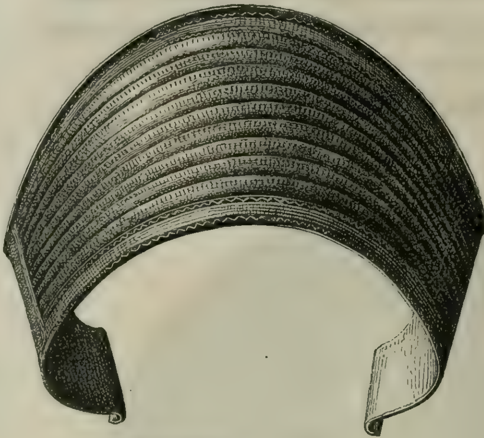
nogle ere bevarede til vor Tid, ere af tynde Bronceplader; Randen er omgivet af en Metalring for at kunne modstaae Hug, og Haandtaget af Træ har været befæstet paa den bagerste Side af Forhøjningen i Midten. De ere gjerne prydede med en Mængde Figurer, Snirkler og

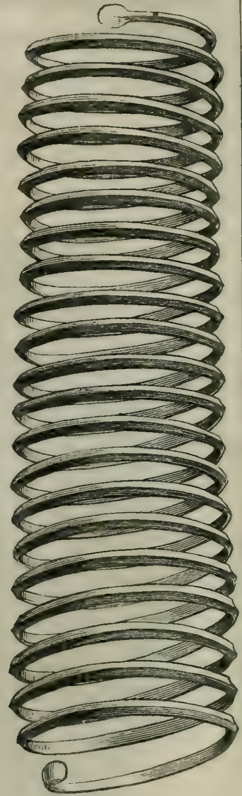
Bronceskjold. $\frac{1}{6}$ Str. (Bagsiden.)

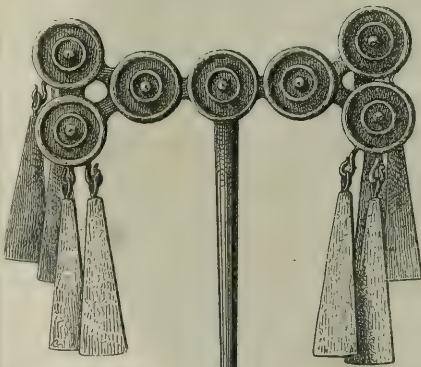
Zirater. Ziirlig udarbejdede ere ogsaa **Lurerne** af støbt Bronce, der vistnok have været brugte som Trompeter i Krigen og ved Gudstjenesten.

Af Smykker udmærke sig de spiralformige **Armbaand**, der i mange Slyngninger bøjede sig om Armen og udentvivl have kunnet afbøde Sværd-

Pandesmykke. ½ Str.

Fingerring. 1/1 Str.

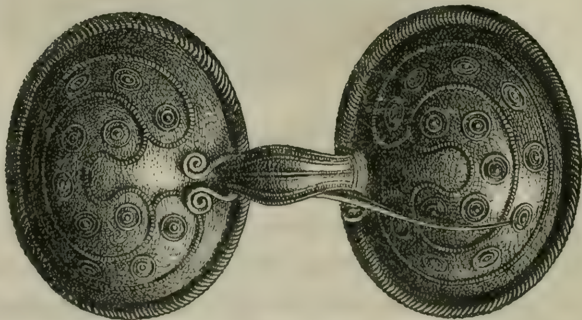
Spiralarmring. ⅓ Str.

Naal. ½ Str.

Beenknap. 1/1 Str.

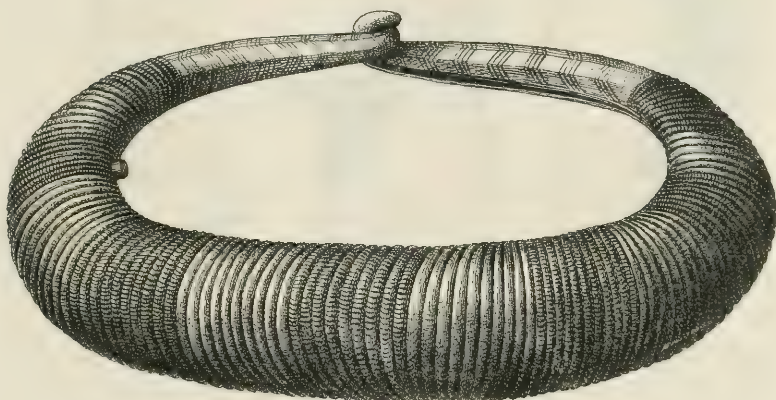
Bronceknap. 1/1 Str.

(Fibula) Spænde. ½ Str.

Hovedsmykke. ½ Str.

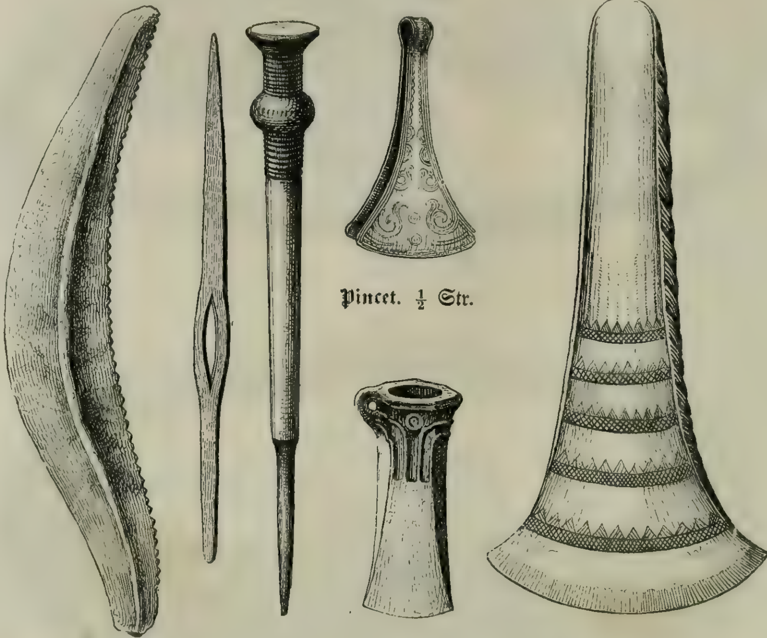

Halssmykke. ½ Str.

hug. Desuden har man fundet **Diademer, Haarsmykker, Halssmykker, Fingerringe, Knapper, Naale** o. s. v. Disse ere ikke altid af Bronce, der faaer Lighed med Guld, naar den grønlige Rust er aftagen og Smykket er blevet poleret blankt, men endog undertiden af Guld selv, der aldrig ruster, hvorlænge det end ligger i Jorden. Man har endog fundet hele **Skaaler** af Guld, hvis Bestemmelse man formoder at have været at tjene som Offerkar ved Gudstjenesten. Guldet har saaledes været tidligere bekjendt her i Norden end Sølvet.

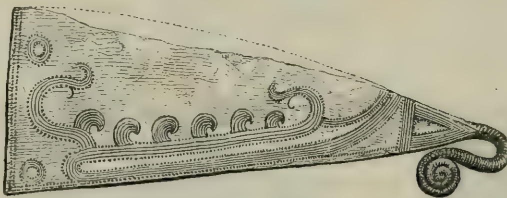
Bronceredskaberne, Øxer, Knive o. s. v. udmærke sig ikke ved noget Særegent. Ejendommeligt er dog et Slags Redskab, den saakaldte

Paalstav, der ligesom **Celten** synes at være benyttet som Huggejern til at kløve Træ og Stene med og har været befæstet i et Skaft af Træ.

Pincet. $\frac{1}{2}$ Str.

Saug. $\frac{1}{2}$ Str. Naal. Syl. $\frac{1}{1}$ Str. Celt. $\frac{1}{3}$ Str. Paalstav. $\frac{1}{3}$ Str.

Kniv. $\frac{1}{2}$ Str.

Den Kunstfærdighed og Smag, som viser sig i Bearbejdelsen af Broncesagerne, antyder et Folk med langt større Dannelse end Steenalderens. Det har nu været muligt at rydde Urskovene og begynde paa Agerdyrkningen ved Hjælp af de fuldkomnere Redskaber. De indre Egne ere efterhaanden blevne beboede og opdyrkede, og Jagt og Fiskeri have lidt efter lidt ophørt at være Hovednæringskilderne — et betydeligt Frem-

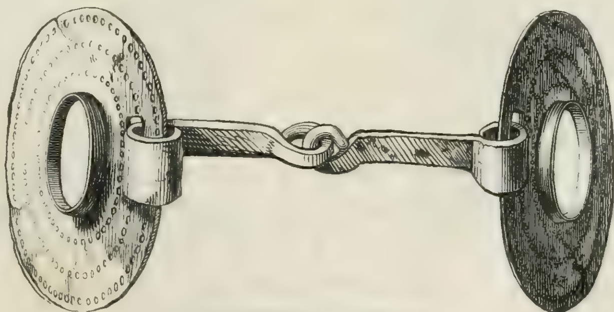
skridt, som Nordboerne imidlertid have tilfælles med de fleste andre Folk. Hvorfra man har faaet det fornødne Metal til Redskaberne, lader sig naturligviis ikke afgjøre med Vished; dog peger Alt hen paa Østen, hvor netop Kobber og Tin fandtes i Overflodighed, og hvormed Nordboerne allerede meget tidlig have staaet i Forbindelse tilsøs.

Langt fuldkomnere maatte imidlertid Redskaberne blive, da man tilsidst lærte at forfærdige dem af Jern. Dette Metal, der er det haardeste af alle, kun ved meget stærk Ild lader sig udsmelte af Ertsen, og med Vanskelighed bearbejde, maatte senest blive benyttet.

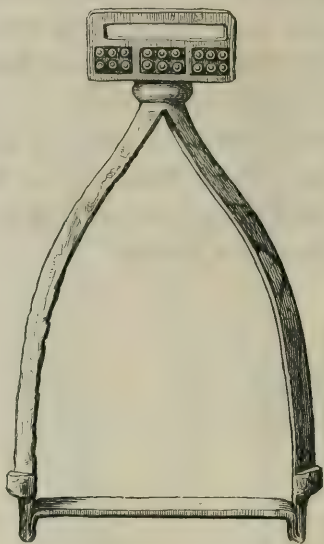

Jernalderen.

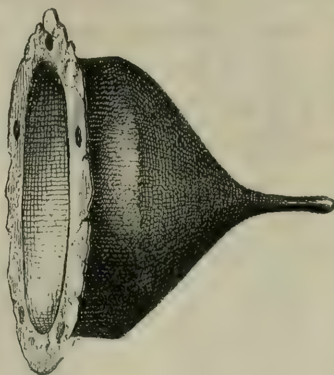
Antallet af de Grave, man med Vished kan tillægge denne Tid, er ikke meget betydeligt. Dog kjende vi et tilstrækkeligt Antal af dem til at kunne bestemme deres Ejendommelighed. Ligene bleve ikke længere brændte, men nedsattes ubrændte i Højene tilligemed mange Kostbarheder. Gjerne fulgte den Afdødes Hest ham i Højen, saaledes som Sagnet fortæller om Kong Dan Mykillati. Man finder derfor sædvanlig i disse Høje Beenrade af Heste, Bidsler og Prydelser af Hestetøj.

Hestebidsel. $\frac{1}{3}$ Str.

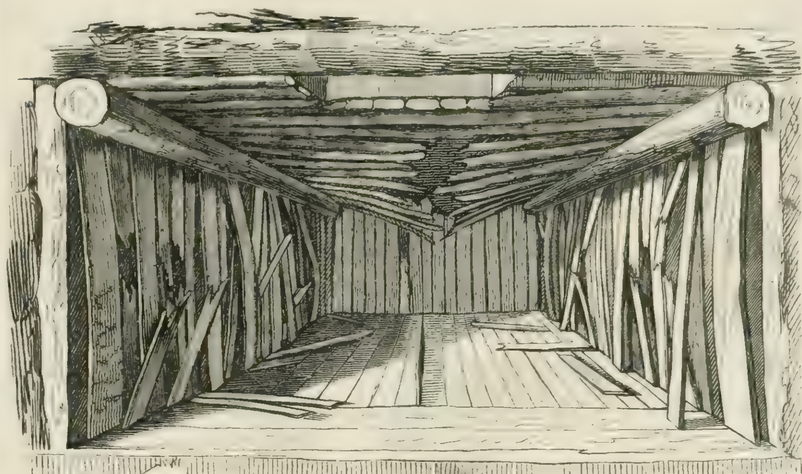

Stigbøjle. $\frac{1}{3}$ Str.

Skjoldknap. $\frac{1}{3}$ Str.

Brændalderen afløstes nu af **Højalderen**, som hele denne Tid kaldes, der maa sættes henimod Slutningen af Hedenskabet. Paa den Tid færdedes Nordboen som Viking paa Havet og erhvervede sig ved sine Plyndringer Rigdomme og Skatte. Som en Følge heraf ere Højene betydeligere og rigere forsynede med Kostbarheder. Nogle af dem have endog store Gravkamre, hvis Vægge og Lofter ere beklædte med Egeplanker. Den mærkeligste af denne Slags er den berømte **Thyre Danebods Høj** ved **Jellinge**, hvis Højde er henved 35 Alen, og hvis Omkreds ved Foden er over 250 Alen. Udenom Gravstuen, der er 11 Alen lang og 4 Alen bred, men ikkun 2¼ Alen høj, findes et 4 Alen bredt sammenstampet Leerlag, og uden om dette store Kampestene. Over det Hele er lagt en anselig Høj, der ikke, som Højene ellers, bestaaer af opdynget Jord, men af en Mængde sammenhobede Græs- og Lyngtørv. I Gravstuen selv, hvis Gulv ogsaa er belagt med Egebræder, fandt man ved Udgravningen 1820 kun nogle ubetydelige

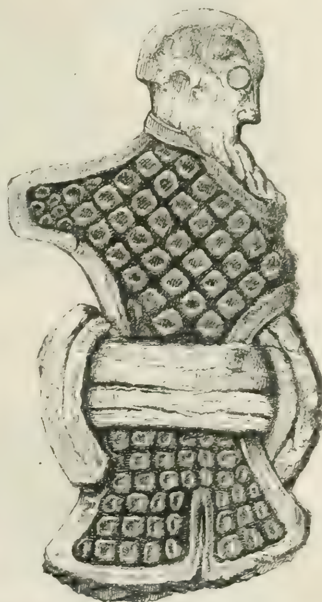

Thyres Gravkammer.

Gjenstande, nemlig et lille Sølvbæger, der kun var 1¾ Tomme højt og

Sølvbæger. 1/1 Str.

Udskaaren Figur i Træ. ½ Str.

(Fundne i Thyres Gravkammer.)

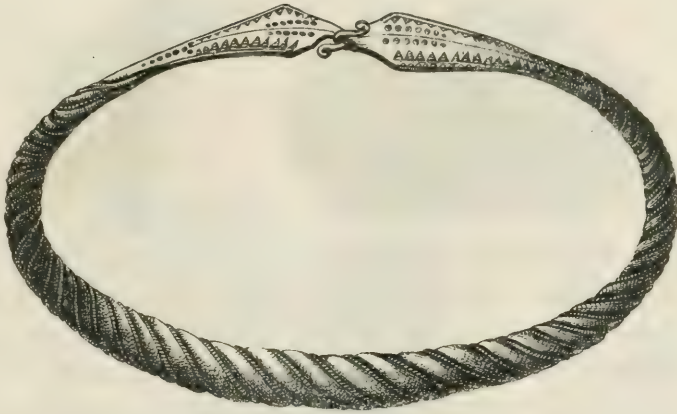
var prydet med Figurer og Slyngninger, en Fuglefigur af Guldblik, en udskaaren Træfigur, som viser, at man dengang har kjendt Ringbrynjen, og nogle andre Smaating. Alt der i en saa anselig Gravhøj fandtes saa lidet, gjør det meget sandsynligt, at den tidligere er bleven aabnet af de saakaldte **Højbrydere** eller **Gravrøvere**, der i Middelalderen opbrøde og udplyndrede Gravkamrene. Denne Sandsynlighed blev bekræftet ved at man fandt fire Loftsbjælker overhuggede, ja endog fandt et Stykke Vorlys paa en af disse Bjælker. — Thyres Høj og den ligeoverfor liggende **Gormshøj**, hvori hendes Gemal, Kong Gorm, skal ligge begravet, ere de anseligste Gravhøje i Danmark. Gorms Høj, der har samme Højde og Omfang som Thyres, er endnu ikke udgravet.

Guldbracteat.
$\frac{1}{1}$ Str.

Halsring af Bronce. $\frac{1}{2}$ Str.

Jernalderens **Smykker** have ikke den rene og smagfulde Simpelhed, der udmærker Broncealderens, men ere overfyldte med en Mængde

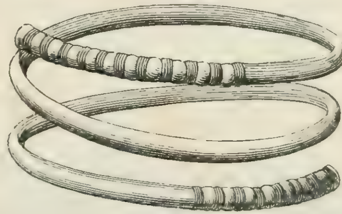
Sølvhalsring. ½ Str.

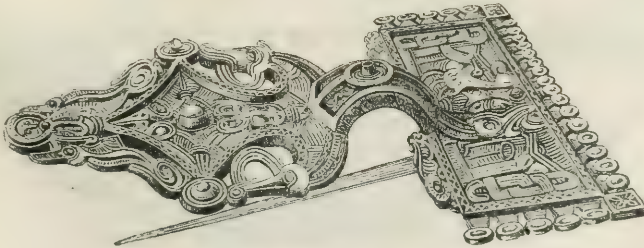
Ørenberlok. 1/1 Str.

Guldarmring. ½ Str.

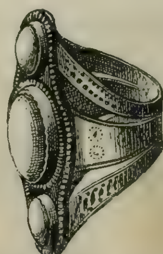
Guldarmring. ½ Str.

Fibula af Sølv. ½ Str.

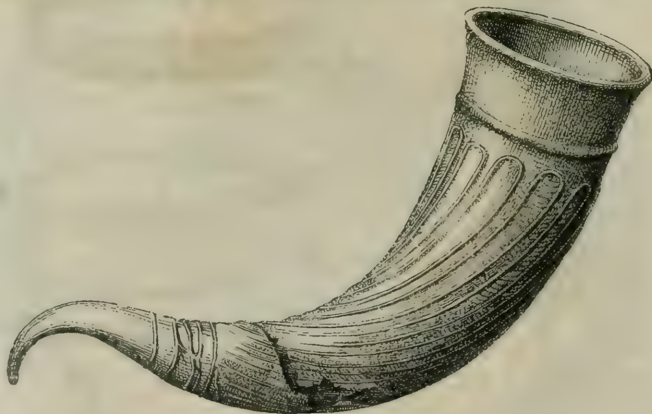

Skaalformet Spænde. ½ Str.

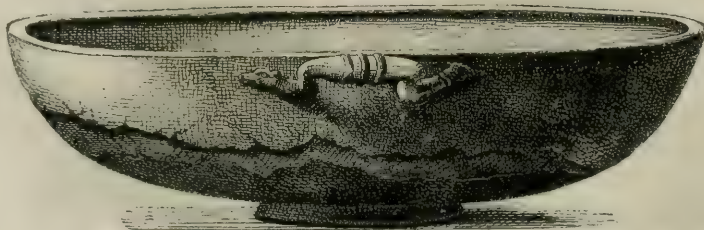

Fingerring. 1/1 Str.

Forziringer, Figurer, Slyngninger og Arabesker. Guldet, som i Broncealderen var saa sjældent, bliver nu meget almindeligt. Man har fundet **Pandesmykker** og **Guldarmbaand**, hvis fremadvendte Side er meget bred og prydet med Zirater; ligeledes **Fingerringe** af samme Egenskaber og **dobbelte Ringe**, der synes at have været Halsprydelser. Alle disse Smykker ere af massivt Guld og meget kostbare. Desuden har man fundet **Sølvsmykker**, **Glassager** og mangeslags **Redskaber** af **Bronce**. Af de

Drikkekar af Glas. ¼ Str.

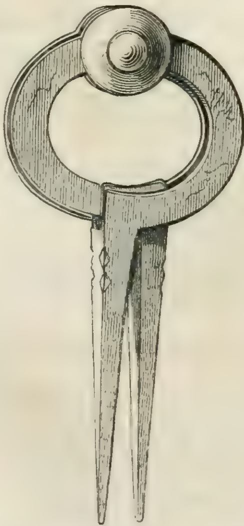
Skaal af Bronce. ¼ Str.

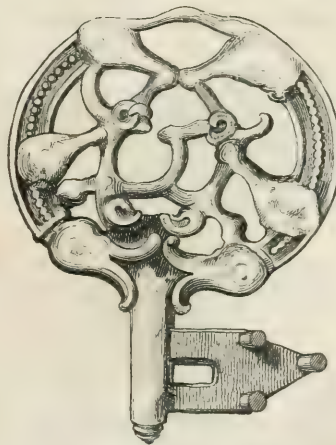
Spand af Bronce. ¼ Str.

Sax af Bronce. 1/1 Str.

Passer af Bronce. 1/1 Str.

Nøgle af Bronce. 1/1 Str.

prægtige **Drikkekar** udmærkede sig fremfor alle de to berømte **Guldhorn,** der fandtes ved Gallehuus i Nærheden af Møgeltønder, det ene 1639, det andet 1734. Det første var 5 Kvarteer og 3 Tommer langt og i Mundingen 4 Tommer bredt; det vejede 6 Pund og 13 Lod fiint Guld. Det andet, hvis Ende var afbrudt, vejede 7 Pund og 11 Lod. De vare omslyngede af Ringe, og det mindre havde en Runeindskrift ved Mundingen. Begge disse Horn, de herligste af alle vore Oldsager, bleve i Begyndelsen af dette Aarhundrede stjaalne og omsmeltede.

Paa **Perler,** der vare meget yndede Prydelser, anvendtes stor Kunstfærdighed. De vare snart af Guld eller andet Metal, snart af Glas eller Rav, og udmærkede sig ved sjælden Skjønhed. En ganske særegen Pynt vare de saakaldte **Guldbrakteater,** tynde runde Plader, der vare fra ½ Tomme til et Kvarteer i Gjennemsnit. De ligne aldeles Mynter og ere derfor ogsaa blevne antagne for saadanne, men uden mindste Grund. Man brugte dem til at hænge paa Snore, saa at de kom til at danne ligesom en Krands, som man bar om Halsen til Smykke.

Jernalderens Zirater ere meget forskjellige fra Broncealderens. Disse, der ere i en reen og simpel Stiil, pleje at henføres til følgende 4 Klasser:

1. **Ringzirater.** 2. **Spiralzirater.** 3. **Dobbelt=Spiralzirater.** 4. **Bølgezirater.** De to første synes at have været de ældste og simpleste,

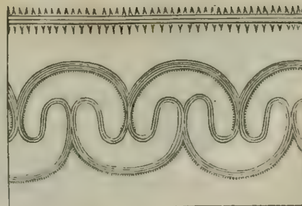
Ringzirat.

Spiralzirat.

Dobbelt-Spiralzirat.

Bølgezirat.

af hvilke de to senere have udviklet sig, der maaskee igjen kunne betragtes som Overgange til Jernalderens mere indviklede og sammensatte Forziringer. Disse slynge sig i hinanden i en Mængde slangeagtige Figurer og findes ikke alene paa Vaaben, Brakteater og andre Smykker og Redskaber, men og paa Runestene o. s. v. Man plejer efter Figurerne at kalde dem **Slangezirater** og **Dragezirater**. De sidste synes at være

Slangezirat.

Dragezirat.

fra den seneste hedenske Tid, da Dragebillederne og andre fantastiske Dyrefigurer kom i Stedet for de tidligere brugte Slangefigurer. Man finder dem saaledes paa de ældste Bygninger, f. Ex. Kirker, og de fortrængtes først længere ned i Middelalderen af den gotiske Kunst, hvis Blade og Spidser nu bleve herskende.

Vaabnene fra Jernalderen udmærke sig i flere Henseender fremfor Broncealderens og ere langt mere hensigtsmæssige til Kamp. De ere altid af Jern, og flere bære Spor af Indlægning med Guld og Sølv. Imidlertid staae de i Formens Reenhed tilbage for Broncealderens.

Øxe af Jern. ⅓ Str.

Jernsværd.
$\frac{1}{6}$ Str.

Krumt Jernsværd.
$\frac{1}{6}$ Str.

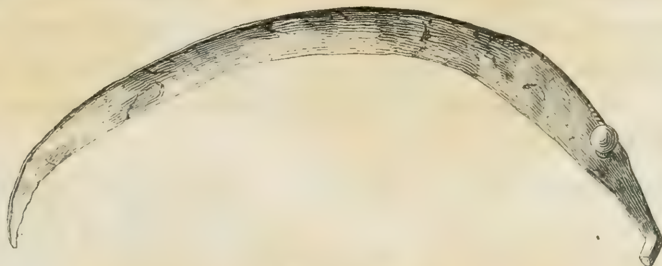

Spydspids.
$\frac{1}{3}$ Str.

Kastespydspids.
$\frac{1}{3}$ Str.

Ved at sammenligne disse to Aldere ville vi altsaa finde, at Broncealderens ingenlunde ringe Dannelse, der synes i et langt Tidsrum at have været udbredt over en stor Deel af Europa, har maattet vige for den højere, Jernets Brug førte med sig. Overgangen synes dog ingenlunde at have været pludselig. Der har været en Tid, da Jernet var meget sjældent og kostbart. Det har imidlertid ikke varet længe, før det er blevet almindeligt, især da Norden selv er saa rigt paa dette Metal. — Den højere Fuldkommenhed, som Jernets Anvendelse gav de skærende Redskaber, maatte have en betydelig Indflydelse paa hele Folkets Levemaade og Dannelsestrin. Ikke alene blev Agerdyrkningen fuldkomnere og Bopælene bedre, men Nordboen kunde nu ogsaa bygge Skibe og forarbejde Vaaben, hvorved han snart blev frygtelig for hele Europa. Den tappre, men vilde Viking, fortrøstende sig til sit Sværd og sit Skib, efterlod sig blodige Spor paa Sydens Kyster, men netop under denne grusomme Færd kom han i nøjere Forbindelse med Syden og dets højere Dannelse.

Segl. $\frac{1}{3}$ Str.

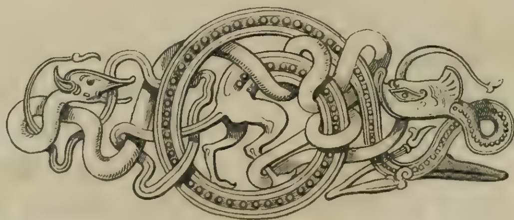
Oldtidsminderne bringe os altsaa til at inddele den fjerne Oldtid i tre Tidsaldere, den første, da man kun kjendte Brugen af Steen, den anden, da man brugte Bronce og ved Siden deraf Guld, den tredie, da man anvendte Jernet og tillige Sølvet. Disse gjennemgribende Forandringer synes at hentyde paa flere efter hinanden indvandrende Folkeslag, der have medbragt Kjendskaben til Metaller; og saaledes bestyrkes de rimelige Slutninger, vi kunne uddrage af de ældste Sagn.

Imidlertid er det ikke uden stor Vanskelighed, at vi kunne sammenstille disse tre Tidsaldere med de indvandrende Folk. Rimeligt er det

imidlertid, at de Folk, der i Steenalderen have boet i Danmark, ikke have været Finner; thi vi finde aldeles ikke Jættestuerne og Steendysserne i det nordlige Sverrig og Norge, hvor vi med Vished vide, at finske Stammer have boet. Snarere have de været Kelter; thi lignende Gravhøje gives i alle de Lande i det vestlige Europa, hvor Kelterne have boet, og de Vaaben og Redskaber, der findes i dem, have en umiskjendelig Lighed med de nordiske.

Jernalderen og maaskee ogsaa **Broncealderen** synes at tilhøre de germanisk-gotiske Folk, der til forskjellige Tider indvandrede i Norden. Da man i Danmark kun finder faa Oldsager fra Jernalderen, men en Mængde fra Broncealderen, i Sverrig derimod det Modsatte, synes Broncealderen, som og rimeligt var, at have varet længere i Danmark, hvor man ikke havde Jern, og Jernalderen, der i Danmark maa ansees for at være indtraadt temmelig sildig, at have begyndt tidlig i Sverrig, hvor Jordbunden var rig paa dette Metal.

Dette er i Korthed det Udbytte, den nyere Tids Undersøgelser have fremdraget af Oldtidsminderne. Vi ville nu vende os til de Efterretninger, de gamle Skrifter meddele os; vi ville lytte til Sagnene og Sangene, der have tonet blandt Fædrene og til alle Tider have levet i Folket. Af dette rige Væld ville vi øse, hvad der kan antages at have historisk Betydning.

Andet Afſnit.

Sagnhiſtorien.

enneſkets førſte Barndomsminder ere dunkle og utydelige. Førſt lidt efter lidt klare de ſig i Hukommelſen, efterſom Menneſket bliver ældre. Ofte ere de indhyllede i en poetiſk, fantaſtiſk Glands, ſom Virkeligheden ſenere adſpreder.

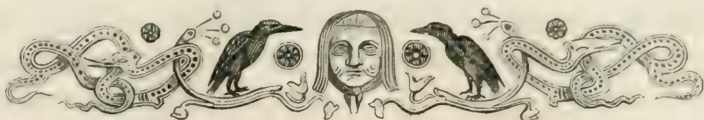
Det ſamme gjælder om et Folk. Dets Hiſtorie beſtaaer i Begyndelſen af Sagn eller Fortællinger, der ere fulde af vildledende Udſmykninger og Overdrivelſer. Paa den Tid, da Hiſtorieſkrivningen begyndte, vare de allerede ved at gaae gjennem mange Slægter fra Mund til Mund blevne betydelig forvanſkede.

De første Optegnelser have hos Nordboerne, som hos alle andre Folkeslag, været Digte. Saadanne Sange, hvori mærkelige Bedrifter skildredes, vare lette at erindre og opbevare. Ikke blot støtte de ældste Forfattere sig til dem, men de anføre endog ofte under Fortællingen hele Stykker af dem.

Den ældste Forfatter, der har skrevet en Danmarks Historie, er **Saxe**, der skrev paa Latin og vel paa Grund af sin for den Tid ualmindelige Lærdom har faaet Tilnavnet **Grammatikus**. Han tog Folkesagnene og Folkesangene, saaledes som han forefandt dem, og gjengav dem i sine 9 første Bøger, der altsaa ingenlunde kunne ansees for at indeholde nogen paalidelig Historie, men snarere udsmykkede Fortællinger og Fabler. Da han selv levede i Middelalderen omtrent 1200 og aldeles savnede skriftlige Efterretninger om Oldtiden, har det ikke været ham muligt at levere nogen sammenhængende Historie. Vel giver han en fortløbende Kongerække, men denne er aldeles vilkaarlig og røber selv sin Mangel paa Troværdighed.

Man har derfor opgivet Saxe og søgt til de rige Kilder, som **Islændernes** Historieskrivning frembyder. Paa deres afsidesliggende Ø, der først efter 860 blev befolket af udvandrende misfornøjede Normænd, opbevaredes og optegnedes Nordens ældste Sagn af et Folk, der gjerne levede i Erindringen om Forfædrenes Bedrifter og selv udførte nye, der vare værdige til at erindres. Mærkeligt nok, blomstrede saaledes Historieskrivningen her paa en Tid, da den forsømtes i hele det øvrige Norden. Netop derfor skylde vi Islænderne Kundskaben til vor ældste Historie.

Den meest udmærkede af alle islandske Forfattere er **Snorre Sturleson**, en særdeles lærd og klog, men ærgjærrig og herskesyg Mand, der paa Grund af Slægt- og Partistridigheder myrdedes 1241 af sin egen Svigersøn paa Gaarden Rejkholt, 63 Aar gammel. Ingen nordisk Historieskriver indtil den Tid kan maale sig med ham i Skarpsindighed og Smag. Fortællingen skrider frem med Jævnhed og Rolighed, uden Prunk og Udsmykning, og er et Mønster paa ophøjet Simpelhed. Hans Norges Historie fører Navn af Heimskringla eller „Jordens vide Kreds," som er det Ord, hvormed den begynder. I den første Afdeling, Ynglingasaga, udleder han det svenske Kongehuses Herkomst fra Odin og Guderne og begynder saaledes med disses Indvandring i Norden.

Odins og Asernes Indvandring.

angt borte mod Østen i Asien, fortæller Snorre, laa ved Floden Tanakvisl eller Don et Land Asaheim med Hovedstaden **Asgaard.** Her herskede **Odin,** en vældig Krigshelt, der var sejrsæl i hver en Strid og besad overnaturlig Viisdom og Klogt. Paa den Tid fejdede de romerske Høvdinger over al Verden og nødte mange Fyrster til at forlade deres Bopæle. Odin, som vidste, at hans Slægt skulde boe i Norden, satte sine Brødre Vile og Ve til Høvdinger i Asgaard og drog bort med sine Diar eller Præster og en stor Mængde Folk. Gjennem Sarland eller Tydskland gik Toget til en Ø, hvor Odin nedsatte sig; det Sted hedder nu Odinsø paa Fyen.

Herfra sendte han Asakvinden **Gefjon** over Sundet for at opsøge nye Lande. Hun kom til Kong **Gylfe** i Sverrig og vandt hans Gunst, saa at han forærede hende et Pløjeland Jord. Gefjon drog da til Jotunheim og avlede der med en Jætte fire Sønner, som hun forvandlede til Øxne. Med dem pløjede hun et Stykke Land ud i Søen, som fik Navnet Sjælland. Der, hvor Landet var, er nu Søen **Løgrinn** (Mælaren), og Næssene i Sjælland ligge som Fjordene i Løgrinn.

Da Odin erfarede, at der var saameget godt Land hos Gylfe, drog han over til Sverrig og kæmpede med ham, ikke blot med Tapperhed, men og med List og Trolddom. Tilsidst mærkede Gylfe, at han

ikke var Odin voren, og sluttede Fred og Forbund med ham. Odin fæstede da Bo i **Gammel Sigtuna** ved Mælaren og indrettede der et prægtigt Tempel og et Offersted. Hofgoderne eller Tempelpræsterne nedsatte sig rundtomkring, saaledes Frej i Upsal.

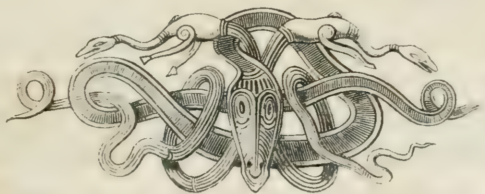
Af Ydre var Odin smuk og anselig, mild mod sine Venner, men gruelig i Striden mod sine Fjender, saa at de sloges med Rædsel ved at see hans Aasyn. Han kunde gjøre dem ligesom blinde og kunde døve deres Sværd, saa at de ikke bede. Naar hans Kæmper gik i Striden, kastede de deres Brynjer, bede i deres Skjolde og fore frem som gale Hunde og stærke Bjørne, huggende om sig iblinde uden Bevidsthed. Hverken Staal eller Ild bed da paa dem. Dette kaldtes at gaae Berserkegang. Men Odins Klogskab og Indsigt i Trolddom bidrog ikke mindre til at gjøre ham anseet end hans Kraft og Tapperhed. Sin Viisdom fik han af Døbningerne og Gjengangerne, samt af to Ravne, som han udsendte i Verden for at give ham Underretning om Alt. Han kunde paatage sig Skikkelsen af hvad det skulde være, af et Dyr, en Fugl, Fisk eller Orm, og hans Legeme laa da som slumrende eller dødt, medens han foer vide omkring i fremmede Lande. Han kunde stille Vinden, lægge Havets Bølger og slukke Ilden, naar han ønskede. Paa sit Skib Skidbladnir foer han om paa Havet, men han kunde ogsaa, naar han vilde, lægge det sammen som et Klæde. Sine Kunster lærte han Andre ved Runer eller Skrifttegn og Galdrer eller Heresange. Ogsaa øvede han Seid, en Slags Trolddom ved Kogen af Urter, hvorved han kunde forudsee tilkommende Ting og paaføre Andre Ulykker. Derved, at han lærte sine Hofgoder alle disse Kunster, er al den Trolddom opkommen, som siden har udbredt sig i Verden.

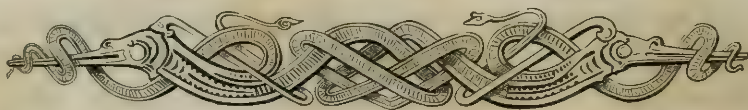
Da Odin mærkede, at han skulde døe, lod han sig mærke med Geirsodd eller Pileodd, idet han nemlig lod sig stikke med en Piil 9 Saar i Hovedet, og døde saaledes, efter at have lovet alle dem, der faldt i Kampen, at de skulde komme til ham i Godheim eller Gudernes Hjem. Hans Liig blev brændt, saaledes som han selv havde befalet. Det blev nu almindeligt, at brænde de Dødes Liig og opkaste en Høj over Asken. Over særdeles tappre og udmærkede Mænd skulde der tillige rejses Bautastene eller Mindestene.

De Svenske troede, at Odin var vendt tilbage til Asgaard og skulde der leve evindelig. De begyndte da at troe paa ham og bringe Offre til ham.

Vi finde overalt i Sagnet en Sammenblanden af Odin som Gud og som Menneske. Det er aabenbart, at Snorre, der levede over 1000 Aar efter denne Indvandring, har taget Sagnet ligefremt som historisk, istedetfor at betragte det som en Indklædning af den Begivenhed, at en gotisk Stamme fra Europas østlige Grændser er vandret gjennem Tydskland til Sverrig, har nedsat sig der og indført Odinslæren og den dermed forbundne højere Dannelse. Vi maae altsaa forkaste Sagnet om Odins egen Indvandring istedetfor hans Læres. Et saadant udsmykket Sagn kunde let opstaae i den første kristelige Tid, da man forklarede sig Odin som en Troldmand og Bedrager, der ved sine overnaturlige Kunster blændede og forledte Menneskene. Saxe lader ham endog under Kristendommen virke som ond Aand ved Trolddomskunster. Ogsaa en anden Grund kunde have bidraget til at dette Sagn opstod. Alle Nordens Konger ansaae det for den største Ære at kunne udlede deres Herkomst fra Odin, og vi see ogsaa, at alle Fyrsteætter siges at nedstamme fra ham. Men for at dette kunde have Mulighed, maatte Odin, der i Læren var den højeste Gud, neddrages paa Jorden og blive en jordisk Fyrste.

Tiden for den gotiske Stammes Indvandring kunne vi ansætte til omtrent 50 Aar før Kristi Fødsel, saafremt vi kunne fæste Lid til den Angivelse i Sagnet, at det var Pompejus's Fremgang i Asien, der drev Stammen ud af dens tidligere Bopæle.

Skjold, Frode Fredegod, Fridleif og Hjarne.

din efterlod sig en Mængde Sønner. Af disse kom **Skjold** til at herske over Danmark. Allerede i sin Opvært var han saa stærk, at han engang paa Jagten, da han vaabenløs mødte en uhyre stor Bjørn, greb den og bandt den saa fast med sit Bælte, at de tililende Jægere i Mag kunde dræbe den. Han udmærkede sig imidlertid ikke blot ved en Mængde tappre Bedrifter, men ogsaa ved gode Love og ved mange menneskekjærlige Handlinger. Han betalte de Fattiges Gjæld og lod de Syge og Elendige pleje. Hans Gavmildhed var saa stor, at han ikke blot gav sine Høvdinger og Hirdmænd Sold, men endogsaa Byttet i Krigen; „thi, plejede han at sige, Byttet er Krigerens, men Æren Høvdingens.“ Efter denne Konge, hvem Sagnene tildele saa stor Berømmelse, kaldes hans Efterkommere i Lejre **Skjoldunger.**

En lykkelig Tidsalder var det i Norden, da **Frode Fredegod,** en af de første Skjoldunger, regerede. Da herskede der Fred over al Verden, thi da fødtes den Herre Kristus, og da havde Kejser August bragt Rolighed tilveje i det romerske Rige. Norden har saaledes ogsaa sin Guldalder. Den kaldtes efter Kongen **Frodefreden,** og Fredens Lykke og Velsignelse skildres med rige Farver. Der var da gode Aar i Danmark. Sæden fremkom ligesom af sig selv, og der var Rigdom paa Guld og Sølv. Sikkerheden var saa stor, at Frode kunde lægge en Guldring paa den alfare Vej over Jellinge Hede i Jylland, uden at

Skjolds Kamp med Bjornen.

Nogen rørte den. Den, der stjal, lod han korsfæste med en Ulv ved Siden, thi Tyven og Ulven dreve samme Haandværk. Ingen maatte gjemme sine Skatte under Laas og Lukke; bortkom der Noget, erstattede Kongen det tredobbelt. Den Rejsende havde Frihed til at tage saameget af en Andens Levnetsmidler, som han behøvede til at mætte sin Hunger. Kom han til en Aa, maatte han tage den nærmeste Hest og sætte over Aaen paa den; men beholdt han den længere, blev han betragtet som Tyv. Ved vise Love søgte Frode saaledes at skjærme om Fredens Lykke. Ja denne besejrede endog i den Grad Lidenskaberne, at om Nogen end traf sin Faders eller Broders Banemand, gjorde han ham dog intet Ondt.

Engang besøgte den svenske Konge **Fjolner** Kong Frode i Lejre. Han blev modtagen med stor Pragt og rigelig beværtet. Om Natten gik han ud paa Svalen for at drage frisk Luft. Da han vilde vende tilbage til sit Kammer, tog han fejl af Døren og faldt i et uhyre stort Kar, fuldt af Mjød, hvori han omkom. Han druknede saaledes, som Digterne sagde, i „vindløs Vove".

Frode beherskede udstrakte Lande. Da han var død, frygtede Høvdingerne for, at de undertvungne Folk skulde gjøre Opstand. De balsamerede derfor hans Liig og førte det i tre Aar omkring i en Vogn, for at det skulde see ud, som han endnu levede. Da Liget ikke kunde holde sig længere, begrove de det i en Høj ved **Værebro** i Sjælland; thi der, i Danmarks ypperste Provinds, havde Frode selv ønsket at hvile. Den saakaldte Frodeshøj blev omtrent 1535 udgravet af Bisp Rønnov af Roskilde, der kun fandt nogle Been deri. De Stene med Indskrifter, som her skulle have været, ere forlængst forsvundne.

Ved Frodes Død var Riget uden Høvding. Til hans eneste Søn **Fridleif**, der var opfostret i Rusland, havde man i mange Aar intet hørt, og han ansaaes derfor for død. Da lovede man Kronen til den, der digtede det bedste Mindekvad over Frode. Skjalden **Hjarne** vandt Prisen ved følgende Sang:

De Danske førte Liig tre Aar om Land,
Kong Frode den fredegode;
saa gjerne havde seet baade Kvinde og Mand,
han længer for Riget maatte raade.

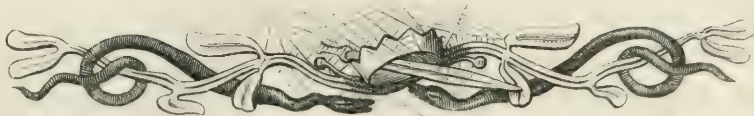
Her ligger begraven hiin Kæmpe stærk,
ved Værebro sees disse Stene;
under aaben Himmel, paa vildene Mark,
der hvile den Herres Bene.

Snart kom imidlertid Fridleif tilbage og blev hyldet af den største Deel af Folket. Hjarne, der ikke godvillig vilde nedlægge Regeringen, blev slagen og skjulte sig i nogen Tid paa den Ø, der efter ham fik Navnet Hjarnø. Siden forklædte han sig som Saltsyder, gik til Hoffet og fik Tjeneste der. Da han aldrig badede sig, for ikke at røbes ved Arrene af sine mange Saar, fattede Fridleif Mistanke, gjenkjendte ham og fældede ham i Tvekamp. Sagnet lader ham være begravet paa Hjarnø i den største af de Gravhøje, der findes paa Øen, ligesom hans Gemalinde Alrune ligeoverfor paa Øen Alrø, der ogsaa ligger i Indløbet til Horsens Fjord.

Uffo Sage

Vermund, Uffe og Dan Mikillati.

ong **Vermund** førte ingen Krige, men levede i Fred og Ro. Først i sin høje Alderdom fik han en Søn, som blev kaldet **Uffe**. Denne var vel stor og stærk, men tillige saa sløv og dorsk, at Intet syntes at gjøre Indtryk paa ham, hverken glædeligt eller sørgeligt. Han talte sjælden og lo eller spøgte aldrig.

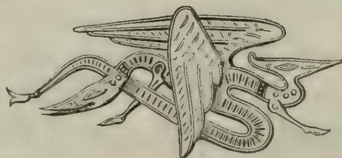
Da Vermund tilsidst mistede sit Syn, sendte den saxiske Konge Bud til ham og forlangte, at han skulde afstaae ham Riget; hvis ikke, kunde en Tvekamp mellem deres Sønner afgjøre Rigets Skjæbne. Greben af Smerte ved Tanken om Uffes Uduelighed, tilbød den gamle Vermund selv at ville gaae i Kampen, men Saxerne haanede ham for hans Alderdom og Blindhed. Da stod Uffe til Alles Forbauselse op og erklærede, at han ikke blot var beredt til at møde den saxiske Kongesøn, men ogsaa den stærkeste af hans Kæmper, han vilde tage med sig. Vermund vilde ikke troe, at det var Sønnen, der talte saa mandelige Ord, og frygtede for, at han skulde blive til Spot. Saxerne loe og droge bort, efterat Tiden og Stedet til Kampen var blevet bestemt.

Saa stor og stærk var Uffe, at ethvert Harnisk sprang, som han iførte sig, og ethvert Sværd brast, naar han svang det. Da lod Vermund sin egen Rustning hægte sammen om ham, og lod opgrave sit kjære Sværd Skrep, som han havde skjult, for at det ikke skulde komme i Nogens Haand, da han troede, at Uffe var uværdig dertil.

Paa den bestemte Dag mødte Uffe sine Fjender paa en Ø i Ejderen. Den saxiske og danske Hær stode hver paa sin Side af Floden som Tilskuere til Kampen. Den gamle Vermund satte sig yderst ude paa en Bro for at kunne styrte sig ud i Bølgerne, dersom Sønnen blev overvunden. Begge Saxerne angrebe paa eengang Uffe, der bødede for sig med sit Skjold. Vermund, der troede, at det var af Forsagthed, flyttede sig nærmere til Randen for at styrte sig ud. Da klang pludselig Skrep; Uffe havde kløvet den saxiske Kæmpe, der i sin Hidsighed var kommen ham for nær. Det varede heller ikke længe, før Uffe atter saae sit Snit og fældede Kongesønnen, der var bleven ophidset ved Uffes Spot og Opmuntringer til at hævne sin Staldbroder.

Udfaldet af Tvekampen afgjorde Stridsspørgsmaalet. Ydmygede og sorgfulde begrove Saxerne deres Kæmpers Liig, og det blev nu dem, der maatte underkaste sig og betale Skat.

Uffes Søn var **Dan,** der for sin Forfængelighed og Pragtlyst blev kaldet **Mikillati** eller den Prægtige. Efter ham skal Danmark have Navn. Efter hans egen Befaling blev hans Liig nedsat i en Høj, han selv havde ladet opkaste, tilligemed hans Hest, prægtigt Ridetøj og mange andre Kostbarheder. Da Mange senere bleve begravede paa samme Maade, regner man fra hans Tid Højalderens Begyndelse og Brændalderens Ophør.

ROLF OG VIGGO.

Roar og Helge, Rolf Krake.

De to unge Prindser, **Roar** og **Helge**, overfaldt og indebrændte deres Farbroder **Frode**, som havde dræbt deres Fader Halfdan og bemægtiget sig hans Trone. Derpaa regerede Brødrene i Fællesskab. Roar var mild og blid; han elskede Freden og styrede Riget hjemme i Lejre, medens Helge foer omkring paa Vikingetog. Han skal have anlagt Byen **Roskilde**, som fik Navn efter ham (egentlig Roarskilde).

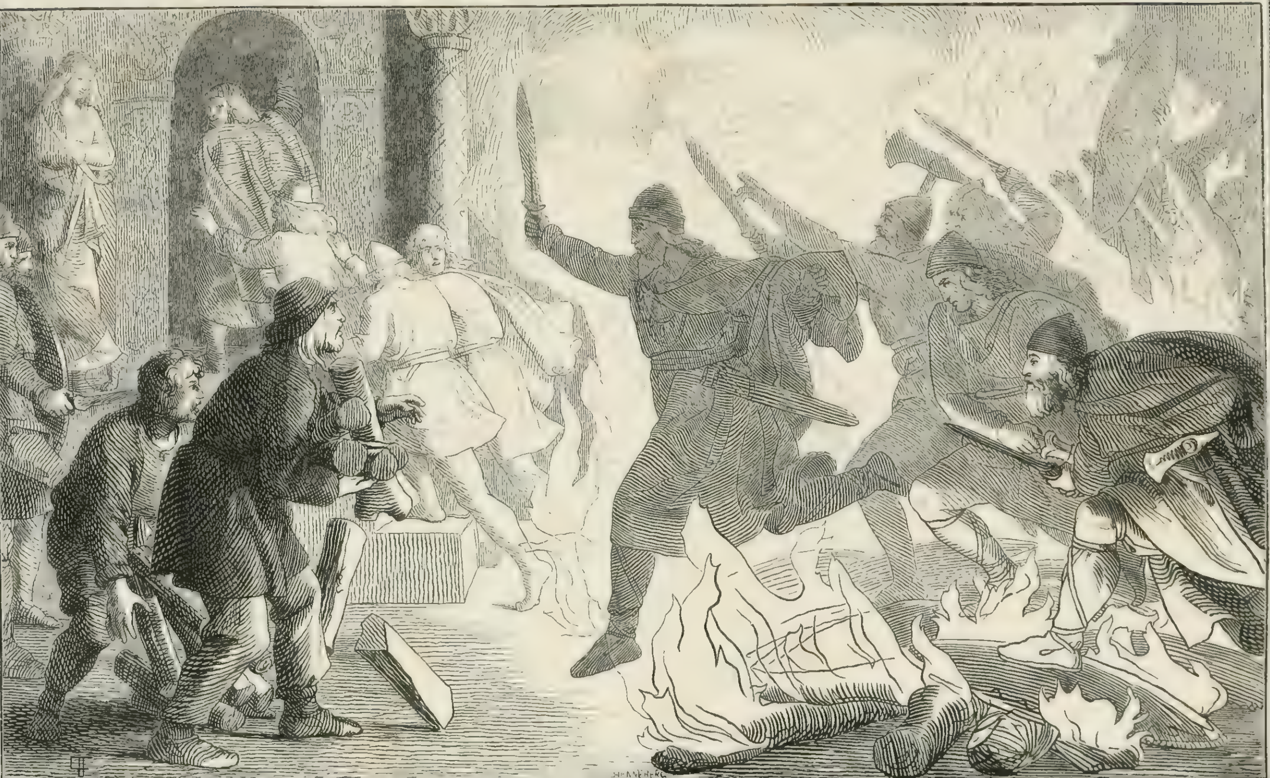
Paa et af sine Vikingetog kom Helge til Sarland og friede til den skjønne, men hovmodige Dronning **Olufa**. Hun gav ham gode Løfter og anrettede et prægtigt Gjæstebud for ham. Fortryllet af hendes Venlighed berusede Helge og hans Mænd sig i Drikkelaget. Da han omsider var falden i Søvn, lod hun hans Hoved afrage og oversmøre med Tjære, hvorpaa hun stoppede ham i en Sæk og lod ham bringe ombord paa hans Skib. Da Helge næste Dag vaagnede og med Forbittrelse saae sig saaledes mishandlet, fandt han Strandbredden besat med Olufas Krigere og maatte gjemme sin Hævn til en belejligere Tid. Da han senere var kommen tilbage til Sarlands Kyst, nedgrov han nogle Kister med Guld og Sølv, fik en Træl til at melde Dronningen det og lokkede saaledes den gjærrige Olufa i sin Magt, da hun om Natten begav sig med Trællen hen til Stedet for at hæve Skatten. Helge førte hende ombord, beholdt hende flere Nætter hos sig og drog derpaa atter bort. Olufa fødte en Datter, som hun i sin Forbittrelse kaldte efter sin

Hund **Yrsa** og siden, da hun voxte til og blev meget smuk, satte til at vogte Kvæget. Den svenske Kong **Adils** førte hende engang, da han plyndrede paa Kysten, med sig til Sverrig og ægtede hende, henreven af hendes Skjønhed. Men i en Krig mellem Adils og Helge falder hun i Helges Hænder, der fører hende med sig til Danmark, ægter hende og avler med hende Sønnen Rolf. Da aabenbarer Olufa, glødende af Hævn, at Helge er Yrsas Fader. Yrsa begiver sig da strax tilbage til Adils, hvis Dronning hun siden var til sin Død. Men Helge overgav sig til en uendelig Fortvivlelse og foer om paa Søen, søgende sin Bane, som han omsider fandt, efter at have sejret i mange Kampe.

Den unge **Rolf** blev nu Konge, den berømmeligste af alle Lejrekonger, der overstraalede Alle ved sine herlige Egenskaber. Han besad ikke blot Mandighed og Tapperhed, men ogsaa en Mildhed, Venlighed og Gavmildhed, der vandt ham Alles Hjerter. Til hans Hof strømmede de navnkundigste Kæmper fra hele Norden; saaledes den vældige Kæmpe **Bødvar** fra Norge, der efter at have overvundet Rolfs Berserker fik Navnet Bjarke eller den Egestærke; Sjællænderen **Høtt,** som Rolf for hans Manddom kaldte Hjalte, og Svenskeren **Vøgg** eller Viggo, der gav Kongen for hans smække Figur Tilnavnet **Krake,** hvilket betyder en smal Træstamme. Dette skete, da han tilbød ham sin Tjeneste. Rolf rakte da Vøgg en kostbar Guldring, som han stak paa sin højre Arm, medens han holdt den venstre bag paa Ryggen. Paa Rolfs Spørgsmaal om hvad dette skulde betyde, svarede han, at den venstre skammede sig over ikke at være saaledes prydet som den højre. Da den gavmilde Rolf nu rakte ham en endnu kostbarere Ring, udbrød Vøgg: „Det lover jeg, at jeg skal hævne din Død, dersom jeg lever.“ Det syntes Alle at være for stort et Løfte for en saa ung og ringe Svend.

Den listige Kong Adils i Upsal var fjendsk stemt mod Rolf. Da denne engang med sine tolv Berserker var draget til Upsal for at besøge sin Moder, Dronning Yrsa, lod Adils optænde en stor Ild i den Hal, hvor hans Gjæster opholdt sig, og forøgede den i den Grad, at Klæderne brændte af Rolf og hans Mænd. Da spurgte Adilses Mænd, om det var sandt, at Rolf og hans Berserker hverken skyede Ild eller Vand? Men Rolf kastede sit Skjold i Ilden og sprang over den, sigende: „Ej

ROLF SPRINGER IGJENNEM ILDEN.

Rolfs Sæd paa Fyrisvold.

skyer den Ilden, som springer over den." Alle hans Mænd gjorde ligesaa, grebe dem, der havde opflammet Ilden, og kastede dem ind i den. Imidlertid kom Yrsa til og advarede sin Søn om, at Adils pønsede paa at overfalde ham med Svig. Da kastede Rolf og hans Følge sig paa deres Heste og rede bort, men bleve skarpt forfulgte af Kong Adils og hele hans Hær. Da Rolf saae, at de Svenske maatte indhente dem, tog han de Guldsmykker, som Yrsa havde givet ham, og strøede dem omkring sig, tilsidst endog den kostelige Ring Sveagris. Dette Syn kunde den gjærrige Adils og hans Folk ikke modstaae, men sprang af Hestene for at opsamle Skattene, og Rolf og hans Mænd undslap. Fra den Tid af kaldte Digterne Guldet **Fyrisvolds Sæd**; thi dette skete paa Fyrisvold, Sletten omkring Fyrisaaen ved Upsal.

I mange Aar levede Rolf i Fred og Ro, anseet og æret som ingen Konge i Norden. Blandt de Skattekonger, som adlyde ham, var ogsaa **Hjartvar,** Konge paa Øland, der var gift med Rolfs Søster **Skuld.** Hun kunde ikke finde sig i, at hendes Mand skulde adlyde hendes Broder, og ophidsede derfor stedse Hjartvar til Frafald. Da den godmodige Rolf paa deres Forlangende havde indrømmet dem Frihed for at betale deres Skat i tre Aar, benyttede de netop denne Tid til at ruste sig og samle en Hær af forsøgte Kæmper. Endelig droge Hjartvar og Skuld efter de tre Aars Forløb ved Juletid til Lejre, under Paaskud af at ville betale Skatten. Den ædle Rolf modtog dem med Venlighed og Gjæstfrihed og fattede ingen Mistanke, skjøndt deres mange Krigere og Vaaben just ikke syntes at tyde paa fredelige Hensigter. Om Aftenen bleve de rigelig beværtede, og Rolf og hans Kæmper drak efter Sædvane, medens de Svenske vare maadeholdne. Da nu Alt i Lejre var nedsænket i den dybeste Søvn, samlede Hjartvar og Skuld deres Mænd, forsynede dem med Vaaben og anfaldt de Sovende. Mange af dem, der vare berusede, bleve fældede uden at kunne gjøre synderlig Modstand. Men Mange kom hurtig paa Benene, først af Alle Hjalte, der opmuntrede de Andre ved djærve Ord, sidst Bødvar Bjarke, der var gift med Rolfs Søster **Ruda;** hans Kraft var iførstningen ligesom lammet, og mistrøstig om Slagets Udfald underkastede han sig Skjæbnens Beslutning, „thi", udbryder han, „Urdes Ord kan Ingen modsige." Forgjæves

stride Rolf og hans Kæmper med den største Tapperhed; jo flere Fjender de fælde, desto flere myldre frem igjen, og Skuld er virksom med sine Troldomskunster. Da kaster Bjarke i Fortvivlelse og Raseri sit Skjold og sin Brynje og styrter sig midt ud iblandt Fjenderne, udfordrende Odin selv, „den fule og falske", men den blide Ruda formilder hans Tale ved at opmuntre ham til at skue mod Himlen til ham, der bærer i sin Haand Lykke og Sejr. Da høres pludselig Raabet, at Rolf ligger falden paa Jorden, og hans Kæmper søge kun at hævne hans Død. Alle faldt de om hans Liig, Bjarke ved hans Hoved og Hjalte ved hans Fødder; Viggo alene overlevede Kampen.

Glad over Sejren lod Hjartvar et stort Gjæstebud anrette. Ved dette ophøjede han Rolfs Kæmper for den Trofasthed, hvormed de havde fulgt deres Konge i Døden, og beklagede, at Ingen var tilbage, som kunde træde i hans Tjeneste. Da førte man Viggo frem, der ogsaa erklærede sig villig til at blive hans Mand. Hjartvar vendte da Spidsen af sit Sværd til ham, for at han skulde sværge ham Troskab derved. „Ej saaledes plejede Rolf at række Sværdet til sine Mænd", sagde Viggo, greb Sværdet ved Hjaltet og gjennemborede i samme Øieblik Hjartvar. Med Glæde styrtede han sig derpaa i de Svenskes Spyd, da han havde holdt sit Løfte og hævnet sin Konge.

Kun liden Gavn havde Hjartvar af sit Forræderi, thi han modtog og mistede Lønnen derfor, Herredømmet, paa een og samme Dag. Ogsaa Skuld skal snart have erholdt sin fortjente Løn. Hun blev nemlig fangen af Sjællænderne og med grusomme Pinsler martret tildøde. Det synes, som de mange Smaakonger, der adløde Rolf, have benyttet Lejligheden til at gjøre sig uafhængige, og at det danske Rige ved hans Død blev opløst og adsplittet.

Ingen Konge i Oldtiden har efterladt sig et saa herligt Eftermæle som Rolf Krake. Det var ikke saameget hans Skjønhed, Styrke og Tapperhed, som hans Ædelmod, der gjorde ham saa anseet og elsket. Kun mod sine Fjender og slette eller fejge Mennesker var han stræng; mod sine Mænd var han mild og venlig, gavmild til det yderste, trofast til Døden. „Hans Navn skal derfor ikke forgaae, saalænge Verden staaer", siger Sagnet. Ogsaa levede hans Minde gjennem Aar-

ROLFS DØD.

hundreder. Man drak ved Festerne Bægre til Rolfs Minde; man sang i Slaget ved Stiklestad Bjarkemaalet eller den Sang, hvormed Hjalte opmuntrede Kæmperne til Strid, og berømte Konger, som Olaf den hellige, erklærede, at der var ingen af Oldtidens Fyrster, de hellere vilde ligne, end den ædle Rolf Krake. Oldtidens Digtere, de saakaldte **Skjalde**, kappedes om at ophøje hans Bedrifter og gjøre hans Navn udødeligt.

Ivar Vidfadme.

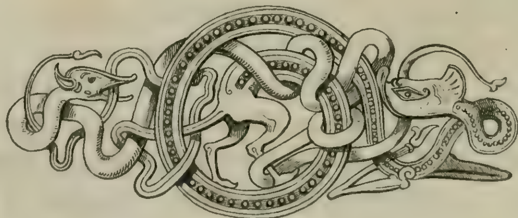

Efter nogen Tids Forløb opstod igjen et mægtigt Rige, da Sverrig og Danmark bleve forenede. Dette Rige udgik fra Skaane, hvor der herskede en Green af den danske Kongestamme. Kong **Gudrød** i Skaane havde ægtet **Asa**, en Datter af Upsals Konge, **Ingjald Ildraade**, der fik dette Tilnavn, fordi han havde ladet ser Underkonger indebrænde for at bemægtige sig deres Lande. Datteren slægtede Faderen paa i Ondskab og Grusomhed. Først fik hun sin Mand til at lade Broderen Halfdan dræbe; derpaa dræbte hun Gudrød selv og flygtede op til sin Fader i Sverrig. Men Halfdans Søn **Ivar**, der havde været fraværende, samlede ved sin Tilbagekomst strax en Hær og drog op mod Asa for at hævne sin Faders Mord. Ingjald og Asa, der saae sig forladte af Alle, fattede den Beslutning at døe med Hæder. De fik deres Folk berusede, stak Ild paa Borgen **Rænninge**, hvor de opholdt sig, og indebrændte sig med alle deres Folk. Endnu sees Ruiner af Rænningeborg paa Mælarens sydlige Bred. Saaledes gik Ynglingeslægten tilgrunde i Sverrig, og Ivar kom til at herske over det hele Land. Snart underkastede han sig endnu flere Riger og udvidede sit

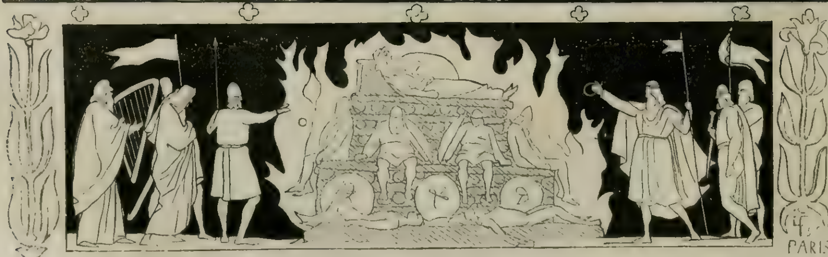
Herredømme over de fleste Lande omkring Østersøen. Deraf hans Tilnavn Vidfadme eller den Vidtfavnende..

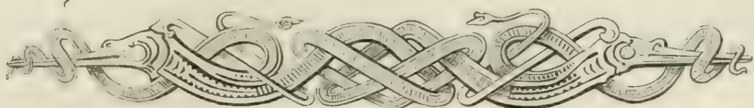
Paa den Tid herskede Brødrene **Rerek** og **Helge** som Konger i Lejre. Rerek var fredelig og styrede Landet, medens Helge foer omkring paa Vikingetog og erhvervede sig megen Berømmelse. Helge friede til Ivars Datter **Audur**, der ogsaa elskede den unge, tappre Helt; men den lumske Ivar, der haabede at kunne sætte Splid mellem Brødrene og derved komme i Besiddelse af Danmark, gav ham Afslag og bortgiftede hende kort efter imod hendes Villie til Rerek. Det varede ikke længe, før Ivar forstod at vække Skinsyge hos Rerek og oppuste Flammen saaledes, at han dræbte sin Broder. Ivar fik nu en meget velkommen Lejlighed til at angribe Rerek for at hævne den Nidingsdaad, han selv havde anstiftet. Han overvandt og fældede Rerek ved lumsk Overfald og forenede Sjælland med sit Rige. Men Audur, som ikke troede sin Fader, var strax med sin unge Søn Harald flygtet bort til Gardarige, det nuværende Rusland, og havde der ægtet en Kong Radbard.

Ved Efterretningen om dette Giftermaal blev Ivar meget forbittret og samlede en stor Hær og Flaade for at drage til Gardarige. Han naaede imidlertid aldrig dertil, thi han styrtede sig, ophidset og ængstet af Syner, overbord og druknede i **Kyrjalabotn** eller den finske Bugt. Paa Kong Radbards Opfordring toge Ivars Mænd strax den unge Harald til deres Høvding, sejlede tilbage til Sjælland og fik ham hyldet til Konge her som i alle de andre af Ivars Lande. Kun 15 Aar gammel beherskede saaledes Harald baade Danmark og Sverrig.

BRAAVALLASLAGET.

Harald Hildetand og Sigurd Ring. Braavallaslaget.

Den unge Kong Harald udførte mange tappre Bedrifter, hvoraf han fik Tilnavnet **Hildetand** eller Krigstand. Andre mene, at dette Navn skulde betyde „Glandstand", fordi hans Fortænder havde en Farve, der glindsede som Guld. Odin, hvis Yndling han var, skal selv have lært ham en ny Maade at opstille sin Hær paa, nemlig den saakaldte Svinefylkning, en kileformig Slagorden, med Spidsen vendt mod Fjenderne. I den første Rad stilledes to Mand, i den anden tre, i den tredie fire og saa fremdeles. Saadanne Kiler vare meget hensigtsmæssige til at trænge ind blandt Fjenderne og adsplitte deres Rækker.

Med Radbard havde hans Moder Audur en Søn Randver, hvis Søn var **Sigurd Ring**. Da Harald naaede en meget høj Alder, satte han ham til Konge i Sverrig. Men da han endelig blev saa gammel og svag, at han ikke længere kunde gaae og maatte die af et Horn ligesom et Barn, forbarmede Odin sig over ham, for at han ikke skulde døe den forsmædelige Straadød, men falde med Hæder i et Slag. Han paatog sig Skikkelse af **Brune**, en af Haralds Venner, og ophidsede begge Kongerne mod hinanden. Tilsidst udæskede Harald Kong Sigurd til Strid paa Grændsen af deres Riger.

Store Forberedelser fandt Sted paa begge Sider. Fra alle nordiske Lande strømmede Kæmper sammen; selv en Mængde Skjoldmøer

saaes i deres Rækker. Kong Haralds Flaade var saa stor, at den strakte sig fra Sjælland over til Skanør i Skaane, og Kong Rings var 2500 Skibe stærk, da den sejlede ud af Mælaren. Paa **Braavallaheden** ved Braavigen i Østergotland mødte Hærene hinanden. Der kæmpedes længe meget blodigt; da mærkede den gamle, blinde Harald endelig, at Sejren begyndte at hælde til Sigurds Side. Han erfarede tillige, at Sigurds Hær ogsaa var opstillet i Svinefylkning, og mærkede da, at Odin havde svigtet ham, siden han havde lært Sigurd den samme Kunst. Fortvivlet styrtede han sig ind i Kampen og faldt, med Hovedet knuust af Brunes Kølle. Rundt om ham havde Kampen raset hæftigst; hans Vogn var omringet af høje Liigdynger. Paa Haralds Side var der faldet 15 Konger og 30,000 fribaarne Mænd, af Kong Rings Kæmper 12,000.

Da Ring erfarede, at Harald var falden, gav han strax Befaling til at ophøre med Striden. Med Møje fandt man Haralds Liig mellem Dyngerne af de Dræbte, og brændte det paa et Baal, hvorpaa Kong Sigurd og hans Hovdinger kastede Guldringe, Vaaben og andre Kostbarheder for at nære Flammen; thi derved troede man at hædre den Afdøde. Asken blev opsamlet i en Urne og ført til Lejre for at højsættes. Der vises endnu en Høj, som kaldes Kong Haralds.

Denne Kamp er den største, der er holdt i Norden i Oldtidens Dage. Alle de nordiske Folk deeltoge i den. Men Kampen var storartet, ikke blot ved den Mængde Helte, der tumlede sig i den, men og ved den Aand, der besjælede de Stridende. De kæmpede ikke for, om Harald eller Sigurd skulde sejre, men for Kampens egen Skyld, for Hæderen, der stedse fulgte Bedrifterne og Sejren. Endnu see vi Odin færdes paa Valpladsen, men det er ogsaa sidste Gang, at Guden aabenbarer sig blandt Menneskene. Den mythiske Tid forsvinder og giver Plads for den mere historiske.

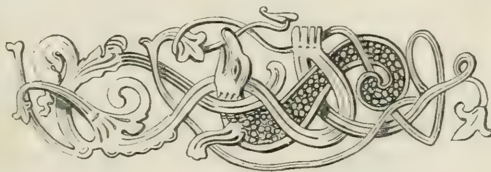
Ogsaa **Stærkodder** fremtræder i denne Kamp for sidste Gang. Han er en eventyrlig Person, et Billede paa den nordiske Styrke, Vildhed og Tapperhed, et ægte Udtryk af det Ejendommelige i Hedenskabets Aand. Saaledes har ethvert Folk skabt sig sin Heros, hvori det finder sig selv. Grækeren har sin Herkules, Joden sin Samson.

STÆRKODDER OG HOTHER.

Stærkodder var af Jætteslægt og begavet med en uhyre Styrke. Fra sin tidlige Ungdom tumler han om i alle nordiske Lande og udfører en uendelig Mængde Bedrifter. Men han udøver ogsaa mangen Nidingsdaad. Sin Herre Kong Ale myrdede han, kjøbt dertil for Guld, ved lumsk Overfald i Badet; men Naget over denne Handling forfulgte ham bestandig, og naar han hørte Kong Ales Navn nævne, brast han i Graad. Forgjæves søgte han Døden i Kampen. I Braavallaslaget blev han haardt saaret, men det lykkedes ham ej at faae sit Banesaar. Gammel, affældig og næsten blind vandrede Helten omkring og havde bundet Guldet, han havde erholdt for Ales Mord, om sin Hals for derfor at tilkjøbe sig en Banemand. Omsider mødte han Hother og fik ham til at tage Hævn over sin Fader, som Stærkodder havde dræbt. Men endnu i Døden var han frygtelig; thi hans afhuggede Hoved bed gruelig i Græsset, da det faldt ned paa Jorden.

Stærkodder er aabenbar en fabelagtig Person, som Sagnet lader leve i henved 300 Aar, og over hvem det sammenhober en stor Mængde Bedrifter. Ved alle vigtige Begivenheder maa han være tilstede, og det er let for Folkesagnet, der har skabt ham, at lade sin Helt fremtræde overalt; thi det bryder sig ikke om Tid og Rum. I de kristelige Legender gaaer han igjen som Olger Danske.

Regnar Lodbrog.

m Sigurd Rings Søn, den dristige, eventyrlige **Regnar**, fortælles en Mængde udsmykkede og fantastiske Bedrifter. Han er den sidste Konge i Sagnhistorien; men idet Sagnet drager sig tilbage og forsvinder, synes det ligesom at ville holde sig skadesløs med sin sidste Helt.

Det er især Kjærlighedseventyr og Kampe for at vinde Elskede og Hustruer, som Regnar underkaster sig og bestaaer med Hæder. I Gauldalen ved Throndhjem levede en Skjoldmø **Latgerte**, der bevogtedes af en vældig Bjørn og en bidsk Hund; men Regnar nedlagde dem begge og ægtede hende. Haardere blev Kampen om den skjønne **Thora Borgehjort** eller „Hinden i Borgen"; thi hun var nemlig bleven indespærret af en uhyre Lindorm, der snoede sig rundt omkring Borgen, hvori hun befandt sig. Hendes Fader, Jarl Herrød i Gotland, lovede den skjønne Thora til den, som dræbte Lindormen. Da Regnar erfarede dette, lod han en lodden Kappe og sin Brog eller lodne Beenklæder overdrage med sydende Beeg og lod Begen størkne, saa at ingen Gift kunde trænge igjennem disse Klæder. Deraf gav man ham Tilnavnet Lodbrog. Det lykkedes ham ogsaa at fælde Lindormen med et Spyd og at komme i Besiddelse af Thora, der blev Moder til Erik og Agnar.

Da hun efter kort Tids Forløb døde, drog Kongen for at stille sin Sorg igjen ud paa Tog. Paa et af disse kom han til Gaarden **Spangareid** ved Forbjerget Lindesnæs i Norge, og sendte nogle Svende

Regner Lodbrogs Frieri

iland for at bage Brød. De kom tilbage med Brødene brændte og maatte høre onde Ord af Kongen derfor. Men de undskyldte sig med, at de havde seet en Kvinde, der endog var skjønnere end Thora. Da sendte Kongen Bud iland og befalede hende, for at prøve hendes Klogskab, at hun skulde komme til ham næste Dag, hverken paaklædt eller upaaklædt, hverken mæt eller fastende, hverken ene eller ledsaget af Nogen. Pigen, som hed **Kraka,** lovede at indfinde sig næste Morgen. Hun havde da viklet et Fiskernæt om sig og havde ladet sit lange, tykke og skjønne Haar falde ned over sig, saa at det bedækkede hende ligesom et tæt Klædebon. For hverken at være mæt eller fastende havde hun smagt paa et Løg, og for ikke at komme ene, lod hun sin Hund følge med sig. Hendes Ynde og Klogskab gjorde et saadant Indtryk paa Regnar, at han vilde beholde hende hos sig med det samme, men Kraka afslog det. Da lod han for at friste hende sin Skatmester fremtage den prægtige guld- og sølvstukne Klædning, som Thora havde baaret, men Kraka var ligesaa klog som dejlig og vægrede sig for at bære en saa kostbar Dragt, der ej passede for hendes Stand. „Naar Du kommer tilbage og er ved samme Sind," sagde hun, "da skal jeg følge Dig". Regnar drog bort, men kom snart igjen tilbage og førte hende hjem til Lejre som sin Dronning. Hun blev Moder til **Ivar,** der blev kaldet Beenløs, fordi han kun havde Brusk i sit Legeme istedetfor Been, men forresten var en stor og smuk Mand og besad megen Klogskab. Deres andre Sønner vare **Bjørn, Hvitserk** og **Rognvald;** den yngste **Sigurd Snogøje.** De vare alle drabelige Krigshelte og plyndrede ikke alene som deres Fader omkring paa Kysterne af Østersøen og Nordsøen, men trængte endog heelt ned gjennem Tydskland til Italien. De kom til **Lunaborg** og havde isinde at gjæste Rom selv, men opgave dog dette Foretagende.

Regnar var ustadig i sin Kjærlighed. Ved et Besøg hos sin Ven, Kong Eisten i Upsal, fandt han Behag i hans Datter **Ingeborg** og forlovede sig med hende, da tilmed hans Folk syntes, at dette var et mere passende Giftermaal end den norske Gubbes Datter. Uagtet Regnar strængelig forbød sine Folk at omtale det, naar de kom hjem, fik Kraka det dog at vide. Hun aabenbarede da Regnar, at hun var

af berømmelig Herkomst; hendes Fader var den navnkundige Helt **Sigurd Fafnersbane** og hendes Moder **Brynhilde**, der døde paa det brændende Baal. Da Regnar hørte dette, opgav han Tanken om at forskyde **Aslaug**; thi dette var Krakas egentlige Navn. Men da han nu ikke kom for at holde Bryllup med Ingeborg, blev Kong Eisten i høj Grad forbittret og begyndte at angribe Danmark. Regnars Sønner, **Agnar** og **Erik**, droge da til Sverrig og holdt Slag med Eisten, men bleve overvundne af hans langt stærkere Hær; Agnar faldt, og Erik blev tagen til Fange. Forgjæves tilbød Eisten ham Livet og sin Datter tilægte; han vilde ikke overleve sin Broder, men forlangte at blive løftet paa Spyd og udholdt med Rolighed de bittre Dødskvaler.

Da Aslaug erholdt Efterretningen om hans Død, fældte hun Taarer „røde som Blod og tunge som Haglkorn" og svor at hævne ham. Saasnart hendes Sønner Ivar, Bjørn og Hvitserk vare komne hjem, opmuntrede hun dem til Tog mod Eisten. Selv deeltog hun i Kampen som Skjoldmø, og Kong Eisten blev overvunden og dræbt.

Da Regnar hørte sine Sønners Bedrifter, fandt han, at han ikke burde staae tilbage for dem, og rustede sig til ny Heltefærd. Han lod da bygge to Knorrer eller Krigsskibe med ophøjede Stavne og besluttede at angribe England, uagtet Aslaug advarede ham for at hærge paa de farlige engelske Kyster med saa faa Skibe, især da han med samme Bekostning kunde udruste en heel Flaade af Langskibe. Men Regnar meente, at jo færre Skibe han havde, jo større Ære var der at vinde. Med ikkun 500 Mand sejlede han til Northumberland. Paa Nordsøen rejste der sig en hæftig Storm; begge Knorrerne sønderslogeS, men Regnar og hans Folk kom uskadte iland med deres Klæder og Vaaben og begyndte at hærge rundtomkring. Over Northumberland herskede dengang Kong **Ella**. Han samlede en stor Hær, og det kom til et blodigt Slag. Alle hans talrige Hobe havde dog ondt ved at overvælde Regnar og hans lille Flok. Tilsidst segnede alle Regnars Mænd; kun han selv blev uskadt tilbage, beskjærmet mod Saar ved en Klædning, som Aslaug ved Afskeden havde givet ham. Han blev da klemt mellem Skjolde og bragt levende til Ella. Da han ikke vilde svare paa alle Ellas Spørgsmaal om hvem han var, blev han kastet i en Ormegaard for ved Pinslerne at tvinges dertil. Men

Ormene vilde ikke bide paa ham. Da befalede Ella, at man skulde afdrage hans Klædning, og nu hæftede Ormene sig overalt paa hans Legeme. Men Regnar bar Pinslerne med den største Standhaftighed og yttrede blot, da en Orm gnavede paa hans Hjerte: „Grynte vilde Grisene, dersom de vidste Galtens Skjæbne".

Regnars sidste Ord gik i Opfyldelse. Den kloge Ivar forberedede Hævnen langsomt, men sikkert. Da Regnars Sønner omsider med en stor Magt angrebe England og fik Kong Ella i deres Vold, toge de en grusom Hævn for deres Fader. De ristede Ørn paa Ellas Ryg, en piinlig Dødsmaade, som bestod i at udskære Ryggen i Form af en Ørn, bøje Ribbenene til Siden og udtage Hjertet. Saaledes døde Kong Ella, der iforvejen var bleven haardt saaret i Slaget. Men Ivar forblev i England, boede i York og herskede over Northumberland til sin Død.

I en gammel Sang, **Krakas Maal**, opregner Regnar selv alle sine Bedrifter ligeindtil sine Dødskvaler. Den Dødsforagt, der aander gjennem det hele Kvad, udtaler sig især i de sidste Ord:

Glad skal jeg Øl med Aser
i Højsæde drikke;
ledne er' Livets Timer,
leende gaaer jeg i Døden!

Man har troet, at Regnar har selv digtet den under Kvalerne i Ormegaarden, og man har derfor kaldt den Regnars Dødssang. Saaledes troede de Gamle. Imidlertid bærer den Præget af at være fremstaaet i en senere Tid, da Mindet om Regnars Bedrifter endnu levede hos Alle.

Regnars Sønner deelte hans udstrakte Lande imellem sig. Lejrekonge blev **Sigurd Snogøje**, der beherskede Sjælland, Skaane og Halland; **Bjørn**, der for sin Tapperhed og Udholdenhed blev kaldt Jernside, kom til at regere over Upsala og det øvrige Sverrig og **Hvitserk** over Reidgotland eller Jylland. **Ivar Beenløs** tog som omtalt sin Bopæl i York.

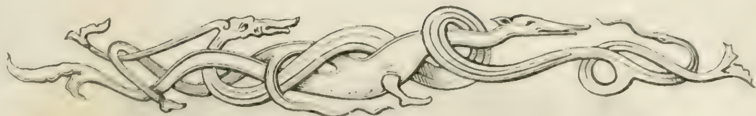
Med Regnar ender den danske Sagnhistorie, og vi gaae over i den historiske Tid. Vel findes der mange Sagn i den rige nordiske

Sagnkreds, som vi ikke have omtalt, men de fjerne sig langt mere fra Historien end de, ved hvilke vi her have dvælet. De fleste ere enten opstaaede i en senere Tid eller ere siden blevne saaledes forvanskede, at det er umuligt at udfinde deres sande historiske Indhold. Skjøndt vi ikke kunne tillægge dem nogen Paalidelighed eller historisk Betydning i og for sig, bidrage de dog til at give os Kjendskab til Oldtidens Liv og den Aand, der rørte sig i dette Liv. Og heraf ere disse Sagn troe Afbilleder.

Vi ville anføre nogle, der udmærke sig ved et dybt Indhold og en sjælden Skjønhed.

Hagbart
Signe

Hagbard og Signe.

en norske Prinds **Hagbard** elskede den skjønne **Signe**, en Datter af Kong **Sigar** i Sjælland. Da han havde fældet hendes Brødre, **Alf** og **Alger**, turde han ikke begive sig til Sigars Hof. Dog drev endelig Længslen efter den Elskede ham derhen, forklædt som Skjoldmø. Signe kjendte ham strax og modtog ham kjærligen; men hendes Terner forundrede sig over hans haarde Hænder og barkede Fødder. Da sagde Hagbard, at Skjoldmøerne ofte maatte vandre paa haarde Stene og skarpe Klipper, og at deres Hænder aldrig rørte Teen eller Naal, men svang Sværd og Spyd. Men en af Ternerne, der kjendte Hagbard, forraadte ham til Kongen. Om Natten, da de Elskende overgave sig til deres Kjærlighed og verlede Løfter om evig Troskab, trængte Sigars Drabanter ind og toge efter en tapper Modstand Hagbard tilfange.

Han blev ført til Thinget og dømt til at hænges som den, der havde dræbt Kongens Sønner og vanæret hans Datter. Da Galgen var oprejst, og Hagbard var ført op paa Højen, vilde han prøve sin Elskedes Troskab. Han bad da, at hans Klæder først maatte blive hængte op i Galgen, for at han kunde faae en Forestilling om sin Død. Saasnart Signe erfarede dette og troede, at Hagbard var død, stak hun Ild paa Jomfruburet og hængte sig med sit Slør. Da Hagbard saae Flammen slaae ivejret og derved fik Vished om, at Signe trofast fulgte ham i Døden, raabte han henrykt: „Svinger mig hurtig i Luften, de bragende Luer forkynde vor Elskovs Pagt. Hisset skulle vi samles, og de kommende Tider skulle mindes vor Kjærlighed og vor Død."

Ved **Sigersted** mellem Ringsted og Sorø vistes endnu paa Saxes Tid den Høj, hvor Hagbard havde lidt Døden.

Amled (Hamlet).

Kong **Fenge** i Vendsyssel havde myrdet sin Broder Orvendel og ægtet hans Enke Gerude. For at undgaae Farbroderens Forfølgelser anstillede Orvendels Søn **Amled** sig gal; han laa og væltede sig i Snavset eller ved Skorstenen og gjorde Trækroge, som han hærdede i den gloende Aske. Spurgte man ham, hvad han bestilte, svarede han, at han gjorde Spyd til at hævne sin Fader. Imidlertid fattede Fenge Mistanke og besluttede at prøve, hvorledes det stod til med hans Galskab. Men alle Prøverne bestod Amled ved sin Snildhed. Omsider sendte Fenge ham til sin Ven, Kongen i England, med et Brev, hvori han bad ham om at lade Amled dræbe. Men undervejs læste denne Brevet og forandrede det dertil, at Kongen skulde give ham sin Datter tilægte. Dette skete ogsaa.

Da han var vendt tilbage, fik han Mændene i Fenges Hal berusede, og da de laae paa Jorden, udspændte han Næt over dem, som han dannede af Salens Tapeter og fasthæftede med sine Trækroge. Han stak derpaa Ild paa Hallen, ilede hen til Fenges Sovekammer, vækkede ham af Søvnen og fældede ham, da han ikke kunde drage Sværdet ud af Skeden; thi Amled havde naglet det fast. Derpaa blev han tagen til Konge af Folket, som elskede hans Fader og glædede sig over, at Mordet var blevet hævnet.

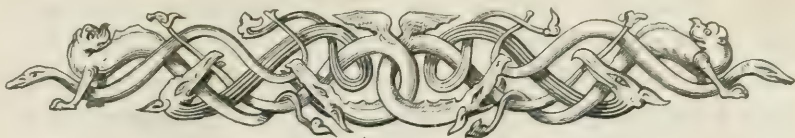
Amlets Forstillelse og Hevn.

ARNGRIMS SØNNER.

Arngrims Sønner.

rngrim paa Bolmø ved Helgeland i Norge havde 12 Sønner, der vare tappre og vilde Vikinger. Den ældste hed **Angantyr**, den næste **Hjørvard**. Denne friede til Ingeborg, en Datter af Kongen i Upsal, men hun foretrak **Hjalmar**, en ung ædel Kæmpe, der opholdt sig ved hendes Faders Hof. Følgen heraf var, at Hjørvard udæskede Hjalmar til en Holmgang paa **Samsø** og erklærede ham for hver Mands Niding, dersom han inden den Tid ægtede Ingeborg. Til den bestemte Tid indfandt Hjalmar sig der med sin Fostbroder **Orvarodd**, som ene overvandt og fældede de 11 Brødre. Hjalmar kæmpede med Angantyr alene og fældede ham, men blev selv dødelig saaret. Orvarodd bragte hans Liig tilbage til Upsal til hans Fæstemø. Hendes Hjerte brast af Sorg, men Orvarodd lagde dem i samme Grav, paa det at de kunde blive forenede i Døden, der havde været adskilte i Livet.

Paa Samsø opkastedes Kæmpehøje over de faldne Berserker. Med Angantyr begravedes hans herlige Sværd **Tyrfing**. Dette vilde hans Datter, den stolte og mandige **Hervør**, hente tilbage. I Nattens Mulm og Mørke besøgte hun sin Faders Gravhøj, uden at lade sig skrække af de flammende Luer eller af Dødningernes Stemmer, deriblandt hendes egen Faders, der fraraadede hende dette Foretagende. Tilsidst blev Sværdet kastet ud af Høien til hende. Men dette Sværd blev

mange Mænds Bane og gjorde megen Ulykke, thi det kunde ikke drages, uden at det maatte smage Blod.

De Træk, som disse Sagn give, ere sande Udtryk af den nordiske Aand i Oldtiden og bære nøje Præget af den Tid, hvorunder de høre. Kun ved at bringes i Forbindelse med denne Tid og det Liv, der rørte sig deri, faae de deres rette Betydning. Derfor vil ogsaa, idet vi forlade Sagntiden, det Ejendommelige i Oldtidens Religion og Livsanskuelse nærmere blive udviklet.

Nornerne.

Tredie Afsnit.

Asalæren.

Intet aabenbarer et Folks hele aandelige Standpunkt sig saa klart som i dets **Religion.** Den viser os, hvor dybt Folket har opfattet Betydningen af Livet og dets Gaader, og hvor dyb den Trang er, der rører sig i det efter det Højere.

Ved at betragte den nordiske Religion ville vi finde, at den ikke staaer tilbage for nogen anden af Oldtidens Religioner med Hensyn til Reenheden og Dybden af de højere Ideer, den udtaler.

De ældste Kilder, af hvilke vi øse vor Kundskab til den gamle Gudelære, ere de saakaldte **Eddaer.**

Den **ældre** eller den **poetiske Edda** kaldes ogsaa **Sæmunds Edda**, fordi de Kvad, den indeholder, almindelig ansees for at være samlede og ordnede af **Sæmund Frode** eller den Lærde, en kundskabsrig Høvding og Præst paa Island, der blev født i Midten af det ellevte Aarhundrede og døde i en høj Alder 1133. De egentlige Forfattere kjender Ingen; over Sangenes Oprindelse hviler et helligt Mørke. De tabe sig i den fjerne og dunkle Old og ere først i en senere Tid blevne optegnede og opbevarede. Med Hensyn til Indholdet kunne vi inddele dem i **Gude- og Heltekvad. Gudesangene** eller de mythiske ere de egentlig religiøse Sange, hvoraf vi kunne uddrage de væsentligste Lærdomme, der have været Gjenstande for vore Forfædres Tro og Vandel. **Heltekvadene** eller de heroiske skildre Heltebedrifter og høre til en stor Sagnkreds, hvoraf der findes Brudstykker hos de fleste germaniske og gotiske Folk, men de ere intetsteds saa lidet paavirkede af Kristendommen og af en saa ægte hedensk Aand, som hos vore Forfædre. De have deres Højhed i deres Simpelhed. Ved Siden af det Raae og Ukunstlede findes en mærkelig Dybsindighed i Tanken og forunderlig Djærvhed og Kraft i de storartede Handlinger og Bedrifter.

Den yngre eller **prosaiske Edda** fører ogsaa Navn af **Snorres Edda**, fordi man plejer at ansee den berømte Historieskriver Snorre Sturleson for dens Forfatter. Den vilde da hidrøre fra Begyndelsen af det 13de Aarhundrede. Imidlertid kan Snorre ikke have været Forfatter af den hele Edda, da den aabenbart bærer Præg af at være opstaaet under flere Hænder og at være paavirket af en senere Tid. Dens Indhold er deels en Fremstilling i Prosa af den gamle Gudelære, nærmest saaledes som den indeholdes i den ældre Edda, hvoraf her stedse anføres Vers, deels en Fremstilling og Forklaring af den gamle hedenske Skjaldekunst, Versearterne, Billederne o. s. v., hvilket nærmest synes at være bestemt til Belærelse for de unge Digtere. Med Hensyn til Reenheden i Ideerne og den ophøjede Simpelhed i Fremstillingen staaer den yngre Edda langt tilbage for den ældre; ligesom og de mange Forvanskninger og Tilsætninger, der tilhøre en senere Tids Opfattelse af Gudelivet, stiller den paa et langt lavere Trin af Betydning og Værd.

Det er fornemlig i **Vøluspá** eller Profetindens, „Valaens Spaadom", det betydningsfuldeste og indholdsrigeste Digt i den ældre Edda, at vi finde de religiøse Hovedlærdomme, indsvøbte i dunkle Gaader. Som i enhver Religion møder os her først Læren om Tingenes Tilblivelse i Skabelsen.

Skabelsen.

„I Tidernes Begyndelse," siger Vala:

da var ej Sand, ej Sø,
ej svale Bølger;
ej fandtes Jord,
ej højen Himmel;
et svælgende Dyb var,
men Græs ingensteder.

Der var saaledes hverken Himmel eller Jord eller de Ting, som opfylde dem. Men længe før denne Verden blev til, var der en Verden langt borte i Nord, som hed **Niflheim** eller Taagens Hjem, og langt ude i Syden en anden Verden, **Muspelheim** eller Ildens Verden; den var brændende heed og skinnende, og paa Grændsen sad dens Behersker **Surtur** med luende Sværd. Da udstrømmede fra Niflheim fra Brønden Hvergelmer 12 Edderstrømme **Elivogar**, der omsider standsede og størknede til Iis, da de naaede **Ginnungagap**, et aabent Svælg, der laae imellem hine Verdener. Lidt efter lidt blev den Side af Ginnungagap, der vendte mod Nord, fyldt med Iislag, som optaarnede sig i uhyre Dynger; men da udgik fra Muspelheim Hede og Gnister, der smeltede Isen. I Draaberne var der Liv, og der dannede sig en Mands Skikkelse, der blev kaldt **Ymer**, som det hedder i Sangen:

Gnisterne fløj
fra Sydens Verden;
Ild gav Riimfrosten Liv.

Ymer var ingenlunde nogen Gud; han var ond ligesom hele hans Afkom. Da han sov, faldt han i Sveed; da vorede under hans venstre Arm

Mand og Kvinde frem, og hans ene Fod avlede med den anden en Søn, fra hvem Rimthursernes eller Jætternes Slægt nedstammer.

Af Iisdraaberne dannedes ogsaa Koen **Audhumla**. Af hendes Yver udstrømmede fire Mælkefloder, der ernærede Ymer. Selv fik hun sin Næring ved at slikke de salte Riimstene. Men derved fremkom den første Dags Aften en Mands Haar, den anden en Mands Hoved, den tredie en heel Mand. Han kaldtes **Bure**, var stor, stærk og fager at see til. Hans Søn var **Børr**, som atter havde tre Sønner, **Odin, Vile** og **Ve**, der vare Guder og Himlens og Jordens Styrere.

Børs Sønner toge Ymer og dræbte ham. Da løb der saameget Blod ud af hans Saar, at det blev til en Flod, hvori alle Rimthurserne druknede; kun een undkom, Bergelmer, fra hvem de nye Jætteslægter nedstamme. Men Ymers Krop toge Guderne og flyttede ud i Ginnungagap. Af de enkelte Dele af hans Legeme skabte de Verden:

Af Ymers Kjød
skabte de Jorden,
af Blodet Havet,
af Benene Bjerge,
Træer af Haaret,
af Hjerneskallen Himlen.
Og af hans Øjenhaar
gjorde blide Magter
Midgaard for Menneskenes Sønner.
Men af hans Hjerne
bleve de tunge
Skyer alle skabte.

Af Jættens Blod, der foraarsagede en Oversvømmelse, dannede de altsaa Havet, som de fæstede til Jorden og lagde i en Kreds udenom den. De opløftede Himlen over Jorden og satte under de fire Hjørner fire Dværge: Øster, Vester, Nord og Syd. De Gnister og Straaler, som udkastedes fra Muspelheim, toge Guderne og satte i det udstrakte Rum som Himmellegemer til at oplyse baade Himmel og Jord. Solen, Maanen og Stjernerne fik nu deres Pladser; de havde vel været til, men i fuldkommen Forvirring:

Solen det ej vidste,
hvor den Salen havde,
Maanen det ej vidste,
hvor den Ophold havde,
Stjernerne ej vidste,
hvor de Stade havde.

Da satte Guderne sig paa deres ophøjede Sæder og holdt Raad. De satte Himmellegemerne paa deres Pladser, og frembragte derved Dag og Nat, Lys og Mørke.

Nat og Næ
Navne de gave,
Morgen de nævnte
og Middagsstund,
Unden og Aften,
for Aar at tælle.

Da kastede Solen sin højre Arm om de himmelske Heste og begyndte sit Løb. Den nyskabte Jord blev bedækket med grønne Urter:

Da skinned Solen
paa svale Stene;
paa Grunden groede
grønne Urter.

Men endnu vare Menneskene ej blevne til, som skulde boe i Midgaard. Da gave de høje Guder sig til Vandring paa Jorden:

Fandt de paa Landet
lidet formaaende
Ask og Embla
skjæbneløse.
Aande de ej havde,
ej heller Forstand,
ej Blod, ej Lader,
ej Ansigtsfarve.

Disse Gaver skjænkede Guderne dem, de gave dem Klæder og Navne; Manden hed Ask og Konen Embla, fordi de skabtes af de to Træer,

der havde disse Navne, Asken og formodentlig Ælmetræet. Fra dem nedstamme alle Menneskenes Børn, som boe i Midgaard.

Saaledes lyder Eddaernes Beretning om Skabelsen. Først skabes Guderne, derpaa Verden, tilsidst Menneskene. Men her er ikke nogen Skabelse af Intet. Spørger man, hvoraf Verden er kommen, da svares: af Ymers Krop, og Gudernes Oprindelse føres tilbage til Audhumla. Man maa da atter spørge om Ymers og Audhumlas Oprindelse og erfarer da, at de begge ere fremkomne ved Varmens Virkning paa Kulden. Men spørger man da, hvad der har været Anledning hertil, da standser Tanken; man faaer kun det Svar: den, som udsendte Heden.

Vi have da her den **høje, unævnelige Gud**, der er skjult i Baggrunden; han har været før Verden, og han bliver efter den. Hans Herredømme er udstrakt ud over denne Verden og dens Tid; han nedrages ej i den, men hviler udenfor den. Vi ville senere finde ham efter denne Verdens Undergang i den nye og højere Tilværelse, hvormed Alt afsluttes. Han er Begyndelsen og Enden.

De mægtige Naturkræfter, **Kulden** og **Varmen**, mødes og frembringe den **raae, uformede Materie**, Stoffet, hvoraf Himmel og Jord skal dannes; det er denne Masse, der fremstilles under Billedet af den uhyre Jætte Ymer. Den formeres under den bestandige Tilstrømning af Iis udenfra, og derved fremkommer Ymers Afkom, de store Iisbjerge. Audhumla er Billedet paa den formerende, **ernærende**, vedligeholdende Kraft. Denne Kraft frembringer **Livet**; den første Skabning fremstaaer. Naar Livet først er frembragt, vedligeholder og formerer det sig ved sin egen indre Kraft. Navnet Bure betyder den Fødende; han avler Børr, den Fødte. Det er altaa Livet, den frembringende, avlende Kraft, der fremtræder i disse Væsner. I Børs Sønner fremkomme de højere aandelige Kræfter. Odin betegner **Forstand** og **Aand**, Vile **Villie** og Ve **Hellighed**. Disse højere Magter beherske den raae Materie. For at forædle den, maae de søndersplitte den og af de enkelte Dele forme Himmel og Jord. Deres Virksomhed er altsaa dannende, formende, ej skabende, thi de forefinde Kaos eller det uformede Stof. Dog bedækkede Havene ikke hele Ymers Æt eller Iisbjergene; de højeste Fjeldtoppe hævede sig over Vandets Overflade. Lidt efter lidt samler Havet sig

CONSTANTIN HANSEN.

HEIMDAL.

rundtomkring Jordens Kreds. Guderne fortsætte nu deres ordnende Virksomhed; de sætte de lysende Kloder paa Himlen og bestemme deres Gang. Heraf følger igjen Dag og Nat, Aarstider og Aar, nødvendige Tidsbestemmelser, som Menneskenes Sønner kunne tælle.

Den første Periode af Skabelsen var forbi, og Guderne hvilede. Men endnu vare ej Menneskene skabte, og dog var Jorden beredt til at modtage dem. Dens Overflade var bedækket med grønne Urter; Plantelivet udfoldede sig overalt. Da skabes Menneskene af **Træer**, der vare uden Følelse, uden Bestemmelse og Skjæbne. Nu modtage de alt dette; Guderne skjænke dem Aand og Aande, indre og ydre Sands, Bevægelse og Livsvarme, kortsagt Alt, hvad der hæver Menneskelivet over Plantelivet. Vi træffe her en mærkelig gradviis Udvikling af det organiske Liv, der ikke findes skarpere i nogen anden Skabelseslære fra Oldtiden.

Og denne bestandige Fremskriden fra det lavere Trin til de højere see vi igjennem hele Skabelseshistorien, fra de raaeste, meest udannede Former af Tilværelsen, hvor Naturkræfterne begynde at virke, indtil Menneskelivet og Gudelivet. Det er dybe Tanker, der ere skjulte i denne Bevægelse, om de end ere indhyllede i en haard og dunkel Form.

Verden.

Verden var bleven til. Over Jorden hæver sig Himmelhvælvingen, baaren af de fire Dværge. Ved Nordenden af Himlen sidder **Hræsvelg**, Liigslugeren, en Jætte i Skikkelse af en Ørn. Fra ham udgaaer Vinden; naar han slaaer med Vingerne, farer den frem over Jorden.

Nedenunder udbreder Jorden sig; den er flad og rund, og udenom den slynger sig det dybe Hav. De yderste Egne langsmed Stranden

beboe Jætterne; de kaldes **Jøtunheim** eller **Udgaard**. Den midterste Deel af Jorden indenfor Jætterne gave Guderne Menneskene til Bopæl; det er **Midgaard** eller Mannaheim, Menneskenes Hjem. Til Beskyttelse mod Jætterne rejste Guderne rundtomkring Midgaard en Befæstning eller Vold, som de dannede af Ymers Braa eller Øjenbryn. Midt paa Jorden paa det højeste Sted byggede Guderne en Borg, som kaldtes **Asgaard**; her boede de selv, og herfra styrede de Menneskenes Skjæbne. Det var den største og prægtigste Borg i Verden. Her var et herligt Tempel og et Højsæde for Alfader.

Guderne boede saaledes først paa Jorden; men der er ingen fast Skilsmisse mellem Himmel og Jord. Derfor overførtes Asgaard siden til Himlen og forbandtes med Jorden, Midgaard, ved Asbroen eller **Bif-røst**, den bævende, gyngende Bro, en Betegnelse af Regnbuen. Over den ride Guderne hver Dag hen til deres hellige Thingsted ved Urds Brønd, som ligger ved Foden af det hellige Træ Yggdrasill.

Asken **Yggdrasill** er det største og bedste af alle Træer. Den strækker sig igjennem den hele Verden, og dens Grene naae op i Himlen. Højt oppe i Træet sidder en Ørn, som veed meget, og fire Hjorte springe omkring i Toppen og gnave af Løvet. Et Egern **Ratatask** løber bestandig op og ned ad Træet og bærer Avindsord til Slangen **Nidhugger**, som ligger og gnaver paa Træets Rod. Yggdrasill lider meget Ondt; den søndergnaves foroven og forneden og raadner paa Siden.

Dens trende Rødder strække sig vidt omkring. Den ene gaaer til Niflheim til den blege og gustne Hel, Dødens Gudinde; her findes Kilden **Hvergelmer**, hvor Nidhugger og en Mængde andre Slanger bugte sig. Den anden gaaer til Rimthurserne, og under dens Rod er **Mimers Brønd**, hvor Viisdom og Forstand er skjult. Den, der bevogter den, hedder Mimer; han er viis og fuld af Spaadomme, thi han drikker hver Morgen af Brøndens Vand. Til ham kom Odin engang og forlangte en Drik af Brønden, men han fik den ikke, før han havde sat sit ene Øje i Pant. Siden den Tid er Odin eenøjet. Den tredie Rod gaaer til Aserne og udbreder sit evig grønne Løv over den hellige **Urds Brønd**, hvor Guderne holde Dom.

CONSTANTIN HANSEN.

THOR.

Derfra kommer Duggen,
som falder i Dale,
evig grøn staaer den
ved Urdarbrønden.

Vandet er saa helligt, at hvad der kommer deri, bliver saa hvidt som Hviden i et Æg. To Fugle opholde sig i Brønden; de kaldes **Svaner**, og fra dem nedstammer hele denne Fugleslægt. Fra Kilden udgaae ogsaa de tre **Norner**, Skjæbnens Gudinder:

Derfra komme Møer,
meget vidende,
tre fra den Sø,
som staaer under Træet;
Urd hed den ene,
den anden Verdandi,
Skuld den tredie.
De skare paa Tavler,
Lov de lagde,
Liv de kaarede,
Tidernes Børn
Skjæbnen at sige.

Urd betegner Fortid, **Verandi** Nutid, **Skuld** Fremtid. Deres Forretning var hver Dag at væde Træet med Vand og Dynd fra Kilden for at forfriske og forynge det. De vævede ved Menneskets Fødsel den Væv, som afgjorde hele hans fremtidige Skjæbne, og udspændte deres Væv fra Øst til Vest, fra Solopgangen til Solnedgangen. Bestemmelserne vare uforanderlige; thi „Urds Ord kan Ingen modsige, hvor byrdefuldt det end falder."

Vi erfare altsaa, at vore Forfædres Forestillinger om Verden stemmede overeens med andre Nationers i Oldtiden. Ogsaa de tænkte sig Jorden som en flad, rund Ø, svømmende midt i Verdenshavet.

I Yggdrasil have vi atter et Billede fra Plantelivet. Det er Livets Træ, et Billede paa hele det aandelige Liv, der rører sig i Guder og Mennesker. Af dette Liv drager Alt sin Næring; det forfrisker og forynger hele Tilværelsen og er i bestandig Bevægelse og Virksomhed.

Men der er ogsaa fjendtlige Kræfter, der røre sig i dette Liv, der er Orme, som gnave paa Livets Træ.

Den overjordiske Viisdom betegnes ved Urds Brønd, den underjordiske ved Mimers. At Nornerne spænde deres Væv fra den ene Ende af Verden til den anden, tilkjendegiver deres Herredømme over Alt. Ogsaa Underverdenens Viisdom maatte Odin kjende. Derfor nedsænker hans Øje, Solen, sig i Vandet og opstiger hver Morgen af det forfriskende Bad.

Hidindtil have vi i Skabningen kun dvælet ved Guder og Mennesker. Men der gives ogsaa mange andre Væsner i Verden. I venskabelig Forbindelse med Guderne staae Vanerne og Alferne, i fjendtligt Forhold Thurserne og Jætterne. Dværgene synes just ikke at være venskabeligsindede mod Guderne, men arbejde dog i deres Tjeneste. Med Jætterne føre Guderne derimod en evig Kamp.

Thurser og Jætter.

hurser og Jætter høre til een og samme Slægt og blive sædvanlig sammenblandede. Thurserne ere egentlig de oprindelige, som nedstammede fra Ymer, Jætterne de senere, der nedstammede fra Bergelmer. Man har villet forklare deres Navne som de „Tørstige“ og de „Graadige“ (Jætte af „æde“) og deri fundet en Betegnelse af deres Raahed.

De skildres som overmaade store og stærke Folk. Deres Pander vare haarde som Steen, og de havde undertiden flere Hoveder og Hænder; Stærkodder havde tre Par Arme. De boede i Huler i Fjelde og Klipper, brugte Stene og Klippestykker til Vaaben og havde Skjolde og Køller af Steen. De vare plumpe og dorske, men bleve de ophidsede til Vrede,

CONSTANTIN HANSEN.

LOKE.

kunde de blive farlige ved deres Vildhed og raa Kraft, der forbandtes med Svig og Lumskhed. Deres Kvinder svare til denne Skildring og fremstilles i Almindelighed som hæslige Uhyrer; dog findes der ogsaa skjønne Jættekvinder, som Gerde, der endog vakte Guden Frejs Kjærlighed.

En bestandig Kamp førte Jætterne med Guderne, og ligesom Grækenlands Titaner forsøgte de at storme Himlen. De vare Mørkets Børn og færdedes helst om Natten; de elskede ej Dagslyset og flygtede for Tordenen og Lynilden.

Det er aabenbart, at Jætterne betegne de vilde og raae Naturkræfter, der ikke ville underordne sig den ordnende og forædlende aandelige Magt, men tværtimod virke forstyrrende imod den. Saadanne Kræfter ere det hæftige Uvejr, de rivende Bjergstrømme, de høje Fjelde, det larmende Hav. De sprænge alle Baand, som man forsøger paa at paalægge dem. Derfor er Kampen saa haardnakket, som de føre med Guderne. Disse forsøge dog ogsaa undertiden at vinde dem ved Mildhed og forene dem med sig, eller som det hedder i Mythen, at tage dem tilægte.

I Folkesagnet er Mindet om disse Væsner levende bevaret. Thursen er bleven til Tosse, som **Tossegreven** i Kæmpeviserne; vi have vel ogsaa endnu Ordet i Tusmørke, Skruptusse og maaskee ogsaa i Tudse Herred. Billedet af dem i Folkesagnene svarer ganske til det, som Mytherne give os. De have en overnaturlig Størrelse og Styrke, kaste med hele Klipper, endsige Klippestykker, og oprykke Træer med Rode. Øen **Borre** ved Møen og **Hveen** i Øresund fremkom, da Jættekvinder vilde føre Jord over Vandet i deres Forklæde og der gik Hul derpaa. En Jættepige tog en Mand, der gik og pløjede, tilligemed hans Plov og Øxer i sit Forklæde og bar det Hele hjem til sin Fader som noget Legetøj, hun havde fundet. — En stor Steen paa Faarevejle Strand i Sjælland kaldes Lommestenen, forbi en Jætte engang fandt den og puttede den i Lommen for at kaste den mod sine Fjender; den er ikke mindre end 20 Alen i Omkreds.

Det bliver da heller ikke forunderligt, hvorledes Folket har tillagt Jætterne de kæmpemæssige Steenmonumenter, Steenkamre, Dysser o. s. v. og har kaldt Steenkamrene Jættestuer.

Alfer og Dværge.

Blidere Væsner træffe vi i Alferne, Gudernes Venner og Medhjælpere. De dele sig i Lysalfer eller de egentlige Alfer, der boe over Jorden, og Svartalferne, Døkkalferne eller Dværgene, der boe under Jorden i Muld og Stene. **Lysalferne** boe i Alfheim; de ere fagrere end Solen; men Døkkalferne ere sortere end Beeg.

Lysalferne vare de smukkeste af alle Skabninger; at være smuk som en Alfekvinde betegner den største kvindelige Skjønhed. De stode i saa høj Anseelse, at man offrede til dem ligesom til Aserne. **Dværgene** derimod boe under Jorden, sædvanlig i Stene; de taale ej godt Dagslyset, men skjule sig om Dagen i deres Boliger. Ingen kan saa kunstfærdig forarbejde Smykker og Vaaben; de ere de første Smede i Verden og maae som saadanne idelig arbejde for Guderne.

Alferne, hvis Navn man gjerne sætter i Forbindelse med de „klare Elve", betegne tydelig de udviklende Naturkræfter, der virke og arbejde til Verdens og Menneskenes Bedste, hvad enten det skeer under eller over Jordens Overflade, i det rige Planteliv, der udbreder sig over den frugtbare Slette, eller i Jordens guldrige Skjød. Thi baade Lysets og Mørkets Gaver ere til Gavn og Velsignelse.

Det er dog naturligt, at Lysets lette, bevingede, skjønne Børn staae Gudeverdenen nærmere end de tunge, klodsede og stygge Dværge. Folkesagnet har ogsaa bevaret Modsætningen imellem dem. Alferne ere velbekjendte under Navnet **Ellefolk** eller Elverfolk, de smaae, spæde og fine Væsner, der boe i Elverhøjene. Elverpigen er overordentlig dejlig,

CONSTANTIN HANSEN.

ODIN.

yndig som den sneehvide Lillie; hendes Røst er Sølvertoner, og Ingen kan modstaae hendes Ynde og fagre Ord. Undertiden forbinder hun sig med en Mand og glider med Solstraalerne ind gjennem en Aabning paa Huset; men ofte forsvinder hun igjen ganske pludselig. Hun er ikke at stole paa; hun bedaarer Ynglingens Sind til Kjærlighed, men naar han vil omfavne hende, da er hun huul i Ryggen som et Dejgtrug, ja undertiden omfavner han en Egebul. Man vogte sig vel for at sove ved Elverhøje; men yndigt er det at høre Elverfolkets dejlige Harpespil og Sang en Sommerkvæld ved Elverhøjene, at see dem dandse i Maaneskin i de grønne Enge og Dale eller i de skyggefulde Lunde, og see dem i deres Svanehamme komme susende gjennem Luften og sænke sig ned i Vandet for at tage et Bad.

Dværgene kaldes i Sagnene de **Underjordiske.** De ere smaae og vanskabte, ville gjerne drille Menneskene og stjæle fra dem, hvad de synes om. Dog belønne de Tjenester; naar deres Kvinder ere i Barnsnød, henvende de sig gjerne til Menneskene om Hjælp og lønne dem da ofte med betydelige Skatte, thi de ruge over uhyre Rigdomme i Højene. Om Juleaften hæve Højene sig ivejret paa fire gloende Pæle; man vogte sig da for at gaae derind og deeltage i Bjergfolkets Fest, thi det er ej let at komme tilbage. Det er især Møer, de ønske at beholde, og saadanne, som de have faaet ind i Bjergene, kaldes Bjergtagne.

Oldtiden kjendte ogsaa **Trolde, Vætter** og andre baade onde og gode Væsner, hvem Overtroen til alle Tider har tillagt saa meget Fabelagtigt.

Medens Jætterne betegne de raae og vilde Naturkræfter, der ere Guderne fjendske, see vi paa den anden Side i Dværge og Alfer de blide Magter, der ere venskabelige mod Guderne og gjerne tjene dem. Vi ville nu vende os til Guderne selv og betragte deres Liv og Skjæbne.

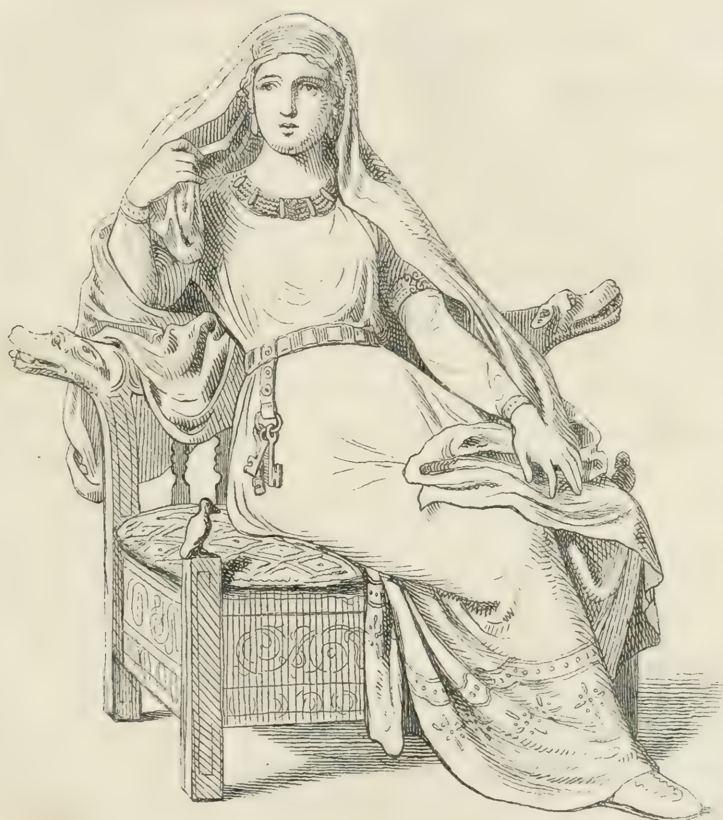
Gudelivet.

Da Guderne havde dannet Verden og Tingene og Skabningerne deri, samledes de paa **Idasletten** midt i Borgen Asgaard. Her byggede de et Hof eller Gudehuus med 12 Sæder for de 12 Aser og et Højsæde for Alfader. Det Huus er det ældste og største paa Jorden og baade udenpaa og indeni af reent Guld. Det kaldes **Gladsheim,** Glædens eller Glandsens Hjem. De byggede ogsaa en Sal for Gudinderne, som var meget skjøn; den kaldtes **Vingolf.** Derpaa anlagde de Esser, gjorde sig Hamre, Tænger og Ambolte og forfærdigede sig Redskaber. Især smedede de Guld, hvilket de havde i en saadan Overflødighed, at alle deres Huusredskaber vare deraf. Denne Tid kaldtes Guldalderen; Guderne legte da med Tavl og vare glade. Det var en Uskyldighedens Tid, da der herskede uforstyrret Fred i hele Verden.

Aarsagen til Krig og Uenighed fortæller Vala:

Krig hun mindes
først i Verden,
da Guldveige
med Spyd de stak,
og hende brændte
i Guders Hal;
tregange brændtes
den tregange fødte,
tidt og ofte,
dog end hun lever.

CONSTANTIN HANSEN.

FRIGA.

Guldalderen forstyrredes altsaa, da Menneskene gjennemborede **Guldveige,** Guldets Kraft, eller smedede og forarbejdede Guldet. Ved flere Smeltninger luttredes det i Ilden og fremstod efter hver paany i en herligere Skikkelse. Men da Guldet udbredtes i Verden, kom der ogsaa Guldtørst hos Menneskene; Egennytte, Gjærrighed og Vindesyge fæstede Rod og fremkaldte Kiv og Strid.

Da kastede Odin et Spyd ud blandt Folket, og det første Folkedrab skete. Aserne selv førte Krig med **Vanerne** i Vanaheim. Omsider sluttedes Fred, og man gav hinanden Gidsler. Aserne fik **Njord** og hans Børn **Frej** og **Freja,** som de optoge som Guder i deres eget Tal. **Njord** vækker Vinden og lægger den atter; derfor paakalde de Søfarende ham. Hans Bopæl ligger ved Havet og hedder Noatun. **Frej** giver Jorden Frugtbarhed og gode Aar; han raader for Regn og Solskin og hersker over de blide Lysalfer. Vanerne ere saaledes de milde Magter, der herske i Luften og Havet; at de forenes med Aserne, betegner, at disse Elementer, Luft og Vand, maae virke paa Jorden, for at Frugtbarheden kan udvikle sig. De ere altsaa Guder for Agerdyrkning, Handel og Søfart, Næringsveje, der have deres Oprindelse fra dem.

Den højeste og ældste Gud blandt Aserne er **Odin.** Han er Livets Gud, thi alt Levende i Verden har modtaget sin Aand af ham. Han kaldes ogsaa **Alfader,** thi „han er Fader til alle Guder og Mennesker; hvor mægtige de andre Guder end maae være, tjene de ham dog alle som Børn deres Fader.“ Men han har en Mængde andre Navne: Veratyr, alle Væsners Herre; Gautr eller Aldagautr, Skaberen; Sejrfader og Valfader, den, som tager de paa Valpladsen Faldne til sig, o. m. a. Han er ikke blot den Almægtige, men og den Alvidende. Fra sit Højsæde **Hlidskjalf** kan han overskue hele Verden. Kundskaben om alt, hvad der foregaaer rundtomkring, faaer han af sine to Ravne, Hugin og Munin, som han hver Dag sender ud i Verden. Naar de ere vendte tilbage, sætte de sig paa hans Skuldre og hviske ham i Øret alt, hvad de have hørt og seet. Odin siger selv om dem, at han er bange for at Hugin (Tænkningen) ikke skal komme igjen, men dog endnu mere for Munin (Mindet, Hukommelsen).

Fra Odin sendes Menneskene de bedste Gaver. Han skjænker Kløgt og Viisdom, Veltalenhed og Skjaldegave; den sidste tillægges en berusende Drik, **Suttungs Mjød,** som Odin selv med stor Livsfare hentede hos Jætterne; hvo som drikker deraf, vorder Skjald. Men Odin giver ogsaa Sejr og Rigdom, Guld og herlige Vaaben. Især bærer han dog Omsorg for Helten. Han lærer ham nye Maader at opstille sin Hær paa, skjænker ham Vaaben og døver hans Fjenders, lader ham ikke døe paa Sotteseng, men falde i Kampen, og fører ham da ved sine Møer til sig i Valhal.

Odins Møer kaldes **Valkyrjer,** fordi de vælge de Tappre, der ere faldne paa Valen. De ride gjennem Luft og Hav, og naar de fremtræde paa Valen, da omgives de af en klar Glands, og luende Straaler bryde frem af deres Spyd. Med disse udpege de dem, de ville føre til Valhal. **Valhal,** de Faldnes Hal, er den prægtigste Sal i Odins Borg **Gladsheim;** den straaler af Guld, og udenfor den er Lunden **Glaser,** hvis Løv er det røde Guld; derfor kaldes ogsaa Guldet af Digterne Glasers Løv. Ind til Salen føre 540 Døre, og gjennem hver af dem kan der paa eengang gaae jævnsides 800 Mand. De faldne Helte, **Einherjarne,** føre et herligt Liv. Hver Dag gaae de ud i Gaarden og kæmpe med hverandre; men det er kun en Leeg, thi de Faldne rejse sig atter. Deres Spise er Flæsk af Galten **Sæhrimner,** der hver Dag koges i en Kjedel og fortæres, men om Aftenen atter er heel, og saaledes altid vedbliver at give dem Næring. Deres Drik er Mjød af Geden **Heidruns** Yver, der udstrømmer saa rigelig, at Einherjarne altid have mere end de kunne drikke. Her er heller ingen Mangel paa Vaaben, thi Salen er bjælket med Spyd og tækket med Skjolde; dens Bænke ere bestrøede med Brynjer. Krigens Gud, Sejrfader, maatte vel sørge for, at hans Helte kunde kæmpe; thi Livet er Intet uden Kamp.

Odin selv nyder ingen Spise. Den Mad, der sættes paa hans Bord, giver han sine to Ulve **Gere** og **Freke;** selv nyder han kun Viin; det er hans eneste Næring.

Paa sin Hest, den otteføddede **Sleipner,** farer han frem gjennem Stormen. Hans Spyd kaldes **Gungner,** thi naar han rammer Nogen

CONSTANTIN HANSEN.

BALDER.

dermed, da gungrer det i ham. Hans kostelige Guldring er **Drøpner;** hver niende Nat drypper der otte ligesaa vægtige Ringe fra den. Den er forfærdiget af de kunstrige Dværge, der ogsaa smedede Thors Hammer og Skibet **Skidbladner,** som man kunde lægge sammen som et Klæde og føre med sig i sin Pung, men saasnart man slog det ud, sejlede det, hvorhen man vilde. Naar Odin vil have Noget hurtig udrettet, sender han sit Sendebud **Hermoder** afsted og lader ham ride paa Sleipner, der farer afsted med Vindens Hastighed.

Man tænkte sig Odin under Billedet af en høj, eenøjet Gubbe, siddende i sit Højsæde, dybsindig og grublende skuende ud over Verden. Saaledes var han afbildet i Templet i Upsal i Sverrig. Han har et langt Skjæg, paa Hovedet en bred Hat, paa Armen Guldringen Drøpner og i Haanden sit Spyd Gungner. Han er bedækket af en blaa eller broget Kappe; paa Skuldrene sidde hans to Ravne, ved Fødderne ligge hans to Ulve, og over hans Hoved ruller Karlsvognen.

I Odin ligge alle Guddomsbegreberne, i ham ere alle Guddommens Lysstraaler forenede ligesom i eet Brændpunkt; de enkelte Guder ere kun Afskygninger og Gjenbilleder af hans Guddomsfylde.

Den stærkeste af alle Aser er Tordenguden **Thor,** en Søn af Odin og Jorden. Han boer i **Thrudvang** med den prægtige Sal Bilskirner, der er 540 Stokværk høj. Man kalder ham ogsaa **Aukuthor,** thi han ager i en Vogn, forspændt med to Bukke. Naar han spænder sit Bælte **Megingjord** om Livet, bliver hans Styrke dobbelt; med sine vældige Jernhandsker svinger han den tunge Hammer **Mjølner,** hvormed han knuser Alt, selv Klipperne og Jætternes Pander, der ere som Steen. Thi han er Jætternes svorne Fjende og ligger i bestandig Kamp med dem. Han er af Naturen troskyldig og godmodig; først naar han bliver ophidset og tirret, er han frygtelig.

Naar Thor med sin Hammer knuser Jætterne, da er det Lynilden, der splitter Fjeldene; saaledes hans Kamp i Mythen med Jætterne **Hrungner, Geirrød** og **Skrymer;** den sidste, der egentlig er den onde Guddom **Utgardeloke,** narrer Thor med Øjenforblændelser. Thor kan ikke dræbe ham med Mjølner, thi han skyder et Fjeld foran sig, som optager Slaget; han kan ikke tømme Drikkehornet i Utgardelokes Hal,

thi dets ene Ende stak i Havet; men dette sank dog betydelig, da han drak, og heraf kommer Ebbe; han kan ikke løfte Katten ivejret, thi den er Midgaardsormen, der slynger sig om Alt; og han kan heller ikke brydes med Utgardelokes Fostermoder **Elle**, thi hun er Ælden, hvorfor Alt maa bukke under. Mange farlige Eventyr bestod og Thor, da han hentede **Hymers Kjedel**, og da han tog sin Hammer tilbage, som Jætten **Thrymer** havde gjemt dybt under Jorden og ikke vilde tilbagegive, uden han fik Freja til Brud. Thor drager da forklædt som Kvinde til Jætten, der vel finder, at Frejas Blik er noget skarpt, men dog tilsidst lader Hammeren hente og lægge i Brudens Skjød, for efter Skik og Brug at slutte Giftermaalet. Neppe har Thor Hammeren i sin Haand, før han med den knuser alle Jætterne og gjenvinder sit Vaaben, uden hvilket Asgaard vilde være gaaet tilgrunde.

Thor er saaledes Asernes og Menneskenes beskyttende Gud; hans raae Styrke og Tapperhed overvinder al Modstand. Som Tordenguden farer han over Himlen, kjørende med sin Vogn; da ruller Tordenen henover Jorden og frugtbargjør den. Vi tænke os ham derfor heller ikke som blot ødelæggende, men og som heldbringende Guddom; han tordner ikke blot for at tilintetgjøre, men og for at velsigne.

Thor fremstilles som en kraftig, stærktbygget Mand, med rødt Skjæg og skarpt, flammende Blik, omgjordet med Styrkens Bælte og med Hammeren i sin Haand. Jorden er udstrakt under hans Fod, over hans Hoved svæver en Stjernekrands. Han farer afsted paa en tohjulet Vogn med to Bukke for, fra hvis Been og Mund der udgaaer en Mængde Gnister.

I Folkesagnet er det gaaet Thor ligesom Odin; de fremstilles som onde Væsner. I den kristelige Middelalder faldt det naturligt at tænke sig Hedenskabets Guder som Troldmænd og Bedragere.

Den bjærveste af alle Aser er Odins Søn **Tyr**; Tapperhed er hans Væsen, og han er stedse forrest i Kampen. Han er Krigens Gud og altid beredt til Strid. Sin højre Haand mistede han ved Asalokes Afkom paa følgende Maade.

Loke, der er en ganske anden end Jætten Utgardeloke, er den Onde blandt Aserne. I Begyndelsen var han Odins Ven og Fostbroder,

CONSTANTIN HANSEN.

TYR.

men blev senere fuld af Trædskhed og Ondskab. Ofte bringer han Ulykke over Guderne ved sin Underfundighed, men ofte tvinge de ham til at redde sig og dem ved sin Snildhed. Alt Ondt i Verden udgaaer fra ham. Med en Jættekvinde, **Angrboda**, avler han tre Børn, der ere en Vederstyggelighed og Fordærvelse for Guder og Mennesker, nemlig Midgaardsormen, Fenrisulven og Hel. De opfødtes i Jotunheim. Men da Guderne erfarede, at der fra dem skulde udgaae store Ulykker, sendte Alfader Bud efter dem og lod dem bringe til sig. **Hel** kastede han ned i Niflheim og satte hende til at bevogte de blege Skygger; thi herhen komme de, der ikke falde hæderlig i Kampen, men døe paa Sottesengen af Alderdom. I Niflheim hersker stedse en mørk Taage, og hæslige, dyndede Floder strømme derigjennem. Hel selv er gyselig at skue; hendes Farve er blaalig som Ligets. Hendes Sal hedder Sorg, hendes Bord Hunger, hendes Kniv Sult, hendes Leje Sotteseng, hendes Betræk Elendighed. Dette uhyggelige Opholdssted kan Ingen forlade; man maa forblive der indtil Verdens Ende.

Midgaardsormen tog Alfader og kastede ud i det dybe Hav. Den voxede og blev saa stor, at den omslyngede hele Jorden og kunde bide sig selv i Halen. Den er et tydeligt Billede paa Verdenshavet, der bruser fjendtlig omkring Jorden og tilsidst skal opsluge den.

Ulven derimod blev hjemme hos Guderne, og Ingen uden Tyr vovede at bringe den Føde. Da den voxede til, blev den saa stor og stærk, at den sprængte alle de Lænker og Baand, hvori Guderne lagde den. Den indjog dem saa stor Skræk, at de sendte Bud til nogle kunstfærdige Dværge og fik dem til at gjøre Lænken Gleipner. Den var tilberedt af Kattefjeds Larm, af Kvindens Skjæg, af Bjergets Rødder, af Bjørnens Sener, af Fiskens Aande og Fuglens Spyt. Denne mærkelige Lænke var blød og smidig som en Silketraad. Guderne førte nu Ulven ud paa en Holm og vilde binde den; men den mærkede Uraad og vilde ikke lade sig binde, med mindre en af Guderne vilde lægge sin Haand i dens Mund, til Pant for at der ikke laae nogen Svig derunder. Ingen havde Lyst dertil undtagen den modige Tyr. Men jo mere Ulven sprællede og anstrængte sig for at sprænge Baandet, jo fastere sluttede det om den, og alle Aser loe over Ulvens Raseri, uden Tyr, der mistede

sin Haand. Ulven bandt Guderne til en Klippe, som de fæstede dybt nede i Jorden; han tuder frygtelig, og Fraaden staaer ud af hans Mund; men han maa blive der til Gudernes Undergang.

Ogsaa Fenrisulven betegner en Naturkraft; den er den vulkanske Ild, der gjemmes under Jorden og maa holdes itømme; thi bryder den frem, da fører den frygtelige Ødelæggelser med sig.

Næst efter Thor er den stærkeste af alle Aser Odins Søn med en Jættekvinde, den tavse **Vidar.** Paa ham stole Guderne i deres Trængsler, og han er den, der i Gudernes Undergang skal hævne sin Fader. Han er en Modsætning til Thor, den larmende, tordnende Gud; thi han er „den indre, i sig selv indesluttede Uforgængelighed i Naturen". Han hersker i den stille, uigjennemtrængelige Skov med de høje, jernhaarde Træstammer, hvor ingen Lyd høres. Den dybe Tavshed, det højtidelige Halvmørke, som de dunkle Skygger udbrede, fylder Vandrerens Sind med hellig Ærefrygt. Ej Under, at alle Religioner have deres Skovgud.

Odins Søn **Vale** udmærker sig som Bueskytte. Det samme er Tilfældet med Thors Stifsøn **Uller,** en Søn af Thors Gemalinde **Sif.** Han er tillige en fortræffelig Skiløber og synes at være Vinterens Gud.

Gudernes Vogter er Odins Søn, den hvide, hellige **Heimdal.** Han sidder i Borgen Himinbjørg ved Indgangen til Himlen og bevogter Broen Bifrøst, for at Jætterne ikke skulle storme den. Naar han støder i sin Luur, **Gjallarhornet,** høres det gjennem hele Verden. Han er fortrinlig udrustet til Vogter; thi han behøver mindre Søvn end en Fugl, han seer hundrede Mile omkring sig og det ligesaa godt om Natten som om Dagen, og han hører Græsset groe paa Marken og Ulden vore paa Faaret. Han er den hellige Mægler mellem Himmel og Jord, Guder og Mennesker. Saalænge han vogter og bevarer Forbindelsen mellem dem, hersker Freden i Verden.

Den ypperste Skjald blandt Aserne er **Brage,** Gud for Veltalenhed og Digtekunst. Han har et ærværdigt Ydre og et langt Skjæg, men er kun lidet kamplysten og haanes derfor af Loke, der kalder ham fejg. Til Ære for ham kaldtes Mindebægeret ved Gravøllet for den Afdøde Bragebægeret.

CONSTANTIN HANSEN.

BRAGE.

Den ædleste og bedste af alle Guder er den lyse **Balder,** en Søn af Odin og Frigg. Han er mild og dejlig af Aasyn og saa hvid og klar, at han lyser og kaster Gjenskin fra sig; han er saa hvid som Urten, der efter ham kaldes Baldersbraa. Han boer i **Breidablik,** den vidtskinnende Bopæl, og intet Ureent eller Ondt tør nærme sig ham; thi han er den Rene og Hellige. Derfor ere hans Domme højt ansete og holdes stedse ubrødelig. Ingen er mere elsket baade af Guder og Mennesker, og der er Ingen, der hader ham, uden den onde, misundelige Loke. Balders Væsen er altsaa **Lyset,** det rene og klare, der ikke blot oplyser Naturen og giver den Skjønhed og Velsignelsens Frugter, men som ogsaa er af højere aandelig Natur og yttrer sig som Fromhed, Uskyldighed og Godhed. Hans Søn **Forsete,** Forsidderen, Dommeren, over Retfærdighed, og ingen Uvenner gaae uforligte fra hans Domstol.

Disse vare de mærkeligste Aser. Ligeoverfor dem staaer en Række **Asynjer** eller Gudinder.

Den højeste og mægtigste af dem er Odins Gemalinde **Frigg,** der deler hans Magt over Verden. Hun kjender alle Menneskers Skjæbne, men tier stille dermed. Med sin Falkeham kan hun flyve omkring allevegne og faae Besked om Alt. Hun boer i Borgen **Fensale.**

Den skjønneste af alle Gudinderne er Njords Datter og Frejs Søster **Freja,** Gudinde for Elskov. Hun lytter gjerne til Elskovskvad og hjælper de Elskende, der anraabe hende om Bistand. Efter hende kaldes fornemme Mænds Hustruer Fruer. Hun boer i Borgen **Folkvang** og kjører ud derfra i en Vogn, forspændt med to Katte. Forladt af sin Gemal **Oder** græder hun, og hendes Taarer ere det røde Guld; hun drager rundtomkring for at finde ham, men forgjæves er al hendes Møje.

Idun, Brages Hustru, bevogter i sin Æske de kostelige Æbler, som forynge Guderne, naar de begynde at ældes. Derfor var hun flere Gange i Fare og blev bortført, men hun kommer stedse tilbage igjen og bevarer Frugterne indtil Gudernes Undergang.

Balders Død.

en onde Loke havde bragt mange Ulykker over Guderne; men den største af alle var dog **Balders Død.**

Den rene Lysgud foruroligedes af svare Drømme, der varslede Fare for hans Liv. Ængstede herved søgte Guderne at sikkre ham mod alle onde Væsner, og hans Moder Frigg tog alle Ting i Verden i Ed, at de ikke maatte skade ham, ikke blot alle levende Skabninger og Træer, men ogsaa Jord, Stene, Jern, Sygdomme, Ild og Vand.

Da nu Guderne troede ham sikker, morede de sig med at skyde, hugge og kaste med Stene paa ham, thi Alt sprang tilbage fra hans Legeme uden at gjøre ham Skade. Da ærgrede den onde Loke sig, og forklædt som Kvinde udlokkede han af Frigg, at der var et lille Skud, som kaldtes Misteltenen, der var forekommet hende for ringe til at tage i Ed. Strax gik Loke hen, rev Misteltenen op og begav sig til Thinget. Her fik han den blinde Høder, Balders Broder, til at skyde den paa ham. Den gik tværsigjennem Balder, der strax sank død til Jorden.

En saadan Ulykke havde aldrig ramt Guderne. De stode maalløse af Sorg og Harme, og da de endelig forsøgte at tale, brast de i Graad. De kunde ikke engang tænke paa at hævne Mordet, thi Thingstedet, hvor det var skeet, var fredet og helligt.

Da spurgte omsider Frigg under Taarer, hvem der vilde vise hende den store Kjærlighed at ride til Hel og overtale hende til at løsgive Balder. Den hurtige Hermoder var strax færdig og foer afsted paa den lynsnare Sleipner.

Imidlertid bar man Balders Liig ud paa hans Skib for at brænde det. Da hans Hustru, den trofaste **Nanna,** saae dette, brast hendes Hjerte af Sorg, og hendes Liig blev lagt paa Baalet ved Siden af Balders. Odin kastede den kostelige Guldring Drøpner paa det flammende Baal.

CONSTANTIN HANSEN.

YDUN.

Efter ni Dages og Nætters Ridt gjennem mørke og dybe Dale kom Hermoder endelig til Niflheim og fandt Balder siddende i Højsædet. Til hans Forlangende svarede Hel, at nu skulde det vise sig, om Balder var saa afholdt i hele Verden, som man sagde; thi han maatte vende tilbage til Aserne, dersom alle Ting, baade levende og døde, vilde begræde hans Død. Ved Afskeden rakte Balder Hermoder Ringen Drøpner, som han skulde give Odin til Minde om ham.

Aserne sendte nu Bud ud i al Verden for at bekjendtgjøre dette, og Alting græd, selv Stenene og Malmen. En gammel Jættekvinde alene, der kaldte sig **Thokk**, sad ved en Hule og svarede paa deres Opfordring:

Thokk vil med tørre
Taarer begræde
Balders Liigfærd;
hans Liv eller Død
mig lidet ændser;
lad Hel beholde sit Bytte!

Man troede, at det var den onde Loke, der havde paataget sig Kvindens Skikkelse.

For at undgaae Gudernes Hævn forvandlede Loke sig til en Lax og skjulte sig i en Elv. Men Odin havde seet ham fra Hlidskjalf, og Guderne trak med Næt efter ham. Et Par Gange undslap han dem ved at skjule sig paa Bunden mellem Stenene eller ved at springe over Nættet, men da han atter forsøgte et Spring, greb Thor ham ved Halen og holdt ham fast, hvormeget han end sprællede. Guderne toge nu en frygtelig Hævn over Loke. Med hans egen Søns Tarme bandt de ham fast til tre Klipper, saa at den ene var under hans Skuldre, den anden under hans Lænder og den tredie under hans Knæ. Derpaa satte Njords Hustru Skade en giftig Orm over ham, som lader sin Edder dryppe ned i hans Ansigt. Men Lokes Hustru, den trofaste **Sigyn**, staaer hos ham og holder en Skaal under Armen for at opfange Giften. Naar den er fuld og hun vender sig bort for at helde Edderen ud, falde Draaberne fra Ormen ned i hans Ansigt. Da farer han sammen og faaer saa voldsomme Trækninger, at hele Jorden ryster. Saaledes opkommer Jordskjælv. Men Loke skal ligge bunden til Gudernes Undergang.

Baldersmythen er en af de skjønneste af alle den nordiske Gudelæres Myther. Allerede tidligere havde det Onde begyndt at virke paa Guderne, ved Guldets Forarbejdelse, ved Blandingen med Jætternes Døttre og Optagelsen af den onde Loke, Slangen i Nordens Paradiis. Den lyse Gud holder sig endnu uberørt af det Onde; derfor kan Intet skade ham. Men ogsaa Fromheden og Uskyldigheden har sin svage Side, hvor den kan saares og det ofte af en ringe Aarsag. Da viger Lyset for Mørket; Godheden og Retfærdigheden har forladt Guderne, da Balder segner, og det Onde hersker. Nu nærmer sig Verdens Undergang.

Undergangen og Fornyelsen.

lt i Verden er forkrænkeligt og skal gaae tilgrunde; Guderne selv ere blevne til og skulle atter ophøre. De have desuden gjort sig svage ved at give efter for det Onde. Hele Livet er nemlig en Kamp mellem det Gode og Onde. Da Godheden og Retfærdigheden var vegen bort fra Guderne, var deres Undergang vis.

Da opløfter Vala atter sin Stemme:

Frem seer jeg længre —
meget veed jeg sige
om Opløsningen,
Gudernes Fald.

Forud for denne Tid skulde gaae uheldvarslende Tegn. Laster og megen Ondskab skulde herske i Verden: Brødre skulde stride og vorde hinandens Banemænd; Slægtninge skulde ødelægge og fordærve hverandre:

Da gjalder Jorden,
Udyr mon flyve —
ingen Mand monne
den anden skaane.

CONSTANTIN HANSEN.

FREIA.

Haard er i Verden
den megen Hoerdom,
Øxetid, Sværdtid,
da Skjolde kløves,
Ulvetid, Stormtid,
før Verden falder.

Først kommer den store Vinter, **Fimbulvinter,** der bestaaer af tre Vintre efter hinanden uden Sommer; da fyger Sneen fra alle Kanter, der hersker stærk Kulde og bidende Vinde, og Solens Glands fordunkles, saa at Intet nyder godt deraf.

Da fremstorme alle Magter, der ere Guderne fjendske. Glubende Ulve, den gamle Jættekvindes Afkom, forfølge Solen og Maanen og søge at opsluge dem. Hele Jorden ryster, og Bjergene styrte sammen; da brydes alle Lænker, og alle Baand løses. Fenrisulven kommer løs og farer frem med opspilet Gab, med ildsprudende Øjne og Næseboer. Dens Overkjæbe berører Himlen, dens Underkjæbe Jorden. Havet bruser op og stiger over sine Bredder, thi Midgaardsormen kommer i Raseri og vælter sig op paa Stranden, udspyende Edder over Land og Hav. Da revner Himlen, og Muspels Sønner fare ud derfra, anførte af den mørke **Surtur,** der er omgiven af flammende Ildsluer. Hans Sværd skinner klarere end Solen. Naar de ride over Bifrost, brister den bævende Bro. Til dem støde Fenrisulven, Midgaardsormen, alle Rimthurserne og Jætterne og Loke selv, der er sluppen løs og kommer med alle Hels Sønner.

Da skjælver det gamle Træ Yggdrasill og sukker, og der er Intet til i Himmel og paa Jord, der jo fyldes med Skræk. Men Heimdal staaer op, støder i sit Gjallarhorn, saa at det høres over al Verden, og kalder Guderne til Strid. Da hærklæde alle Aserne sig, og alle Valhals Helte, Einherjarne, drage ud med dem. I Spidsen rider Odin, Guders og Menneskers Fader, med sin Guldhjelm, sin fagre Brynje og sit Spyd Gungner.

Paa den uhyre **Vigridssletteholdes** Gudernes sidste Kamp. Kamppladsen strækker sig hundrede Miil til alle Sider. Frej kæmper med Surtur, men falder efter en haard Strid. Thor fælder Midgaardsormen,

men kan kun fjerne sig ni Skridt fra den; da segner han død til Jorden, overøst af dens Edder. Tyr og et Uhyre, Hunden Garm, fælde hinanden; ligesaa Loke og Heimdal. Alfader selv giver sig i Kamp med Fenrisulven, men sluges af den. Da fremtræder hans Søn, den stærke Vidar, som hans Hævner. Han sætter sin Fod paa Ulvens Underkjæbe, griber med sin Haand i Overkjæben og udriver dens Svælg. Tilsidst ere næsten alle Guderne faldne, og hele Verden antændes i den Ild, som Surtur kaster over den:

Solen sortner,
Jord synker i Hav.
Af Himlen forsvinde
de glimrende Stjerner.
Dampen sig hæver
fra Livets Træ,
og Flammen leger
med selve Himlen.

Saaledes tænktes **Ragnarok**, Gudernes Ende, Undergang eller Gudernes Tusmørke. I den opløses hele Tilværelsen, og Guder og Mennesker, Himmel og Jord gaae tilgrunde. Thi hele Naturen er kommen i Forvirring, og dens mægtige Kræfter rase mod hverandre. Surtur, den himmelske Ild, og Ulven, den underjordiske, vulkanske Ild, ødelægge i Forbindelse med Midgaardsormen, Havet, og andre fjendtlige Naturmagter Jorden og den hele Verden.

Men naar Alt har ophørt at være til, og den hele Menneskeslægt er forsvunden, hvorledes kan det da hedde, at Mennesket skal leve evindelig?

Ogsaa dette besvarer Vala:

hun seer fremkomme
en anden Gang
Jord af Havet
eviggrøn.

Solen har, inden den slugtes af Ulven, født en Datter, endnu skjønnere end den selv, der vandrer sin Moders himmelske Vej. Den nye Jord, som fremstaaer af Havet, er langt herligere end den første, langt mere velsignet med Frugtbarhed:

CONSTANTIN HANSEN.

FREYR.

Da monne usaaede
Agre vore —
alt Ondt forsvinde.
Balder mon komme,
beboer med Høder
Odins Sejrssal
og Gudernes Helligdom.
Forstaae I end eller hvad?

synger den meget vidende Vala.

Af Aserne ere endnu ilive Vidar, der hævnede sin Fader, og Vale, ligeledes Odins Søn. De ere lykkelig undslupne Surturs Ild og fæste Bo paa Idasletten, hvor Asgaard før laa. Her komme og Thors Sønner, Mode og Magne, der medbringe hans Hammer. Ogsaa Balder og hans Banemand Høder komme tilbage fra Hel. Alle disse Aser samles paa Idasletten, samtale med hverandre og mindes de mærkelige Begivenheder, de have seet. De erindre sig **Fimbultyrs** eller den store Guds gamle Lære og finde i Græsset de vidunderlige Guldtavler, som i Tidernes Begyndelse have tilhørt Gudernes Fyrste og Fjølners Slægt. Ogsaa Menneskeslægten fremstaaer igjen og udbreder sig paa Jorden.

Alt er langt prægtigere og herligere end i den tidligere Tilværelse:

Sal seer hun stande
fagrere end Solen,
tækket med Guld
i **Gimle;**
der skulle retskafne
Folk bygge
og i al Evighed
Salighed nyde.

I **Gimle,** dette Lyksalighedens Hjem, leve de Gode og Retskafne: de boe og bygge i den dejlige Sal, der er mere glimrende end Solen. Men der er ogsaa et Straffens Opholdssted, **Naastrand** eller Liigstranden, hvis Døre vende mod Nord. Den er hvælvet med Slangerygge, og alle Slangerne stikke deres Hoveder ind i Huset og lade deres Edder strømme ind i Salen. I Giftstrømmene vade Meenedere, Mordulve eller Snig-

mordere og de, der have forført anden Mands Hustru. Værst er det dog i **Hvergelmer**; den gjennemstrømmes af den mudrede Aa **Nid**, der er opfyldt med Sværd og flyder gjennem Edderdale. Her udsuger den skumle Drage **Nidhugger** Ligene som en sand Varulv.

Da kommer Dommedag, da det Gode og Onde for stedse skal afsondres. Den **unævnelige Gud**, der hidtil har været skjult i Verdens Baggrund, træder frem og holder Dom:

Da kommer hiin Mægtige
til den store Dom,
hiin Stærke fra oven,
som raader for Alt;
han affiger Domme
og bilægger Sager,
sætter hellige Love,
der evig skal være.

Fred og Lyksalighed hersker, og Intet skal forstyrre denne Tilstand. Vala forstummer og synker tilbage i Dybet. Hun har sagt, hvad hun veed, og en hellig Tavshed udbreder sig over Alt.

„Saaledes lød den gamle Sandsigerskes Stemme afbrudt og utydelig til os gjennem Tidernes Mørke. Den taler om andre Tider, andre Mennesker og Tanker, der vel vare fængslede i Overtroens Baand, men dog ogsaa længtes efter det evige Lys og udtrykte denne Længsel, skjøndt i et stammende Sprog. Thi umiskjendelig opdage vi ogsaa i denne Lære „de store Lyd", der, som den græske Digter Pindar siger, vandre udødelige over Jorden og Havet."

Søge vi med Troskab Meningen af de dunkle Gaader, da ville vi finde følgende store Grundtræk af vore Forfædres Ideer om det Højere.

Den nordiske Religion er **Naturreligion**. Den har sin Rod i Naturen og udvikler sig udaf den. Ved Naturkræfternes Vexelvirkning fremstaaer Verden; men Stoffet er uskabt og altsaa ældre end alt det, som lever i Himmel og paa Jord. En Naturudvikling maa finde Sted; thi Livet, som er nedlagt i Verden, maa bryde sig Vej til højere Former. Saaledes fremkomme Guderne, de ordnende, forædlende Væsner. De

CONSTANTIN HANSEN.

VIDAR.

maae kæmpe med raae Magter, der søge at hæmme deres Virksomhed og selv ere uimodtagelige derfor. Saaledes have vi strax Modsætningen mellem det Gode og det Onde, der gaaer igjennem hele Livet, og Kampen mellem dem. Norden har da ogsaa sin Syndflod, idet de onde Væsner drukne i Oversvømmelsen af Jætten Ymers Blod, der ikke er andet end Havet, som jo netop dannes deraf.

Livet er en bestandig **Kamp**. Ingen har følt denne Sandhed dybere end Nordboen. Ligesom den gaaer igjennem hele hans Liv, gaaer den ogsaa igjennem hele hans Lære. Hans Guder ere Kampguder; de kjende ej den salige, blide Ro, som Sydens Guddomme nyde.

Der er ingen skarp Modsætning mellem Guders og Menneskers Liv. De ere alle skabte Væsner, underkastede Endelighedens og Forkrænkelighedens Lov. Dog udholde Guderne Kampen, saalænge som Retfærdighed og Godhed hersker hos dem; thi Retfærdighed giver Styrke. Men da denne viger bort fra dem og Uskyldigheden er tabt, er deres Undergang vis.

Med Guderne gaae ogsaa Menneskene og alt det Skabte tilgrunde; thi i alt det Skabte ligger Spiren til **Forgængelighed**. Hos intet Folk har Bevidstheden herom udtrykt sig dybere end hos Nordboen. Han veed, at Livets Træ gnaves af Orme, og at det omsider maa visne og synke. Den Dag skal komme, da alle Naturens Kræfter skulle røre sig og kæmpe med hverandre, og i denne Kamp skal hele Verden gaae tilgrunde. Thi ligesom hele dette Liv er Kamp, saaledes maa det og gaae tilgrunde i Kamp.

Men det er langtfra, at Undergangen er en Udslettelse, en Tilintetgjørelse. Den er kun en Overgang, thi i Alt ligger der en Spire til Uforgængelighed og et **evigt Liv**. Alle, baade Guder og Mennesker, skulle fremstaae i en ny og herligere Tilværelse og føre et nyt og herligere Liv. Det er da ej længere Kamp og Strid, der opfylder Livet, men tværtimod den uforstyrrede Fred og ophøjede Ro, som vi kalde Salighed. Istedetfor de enkelte Guder hersker nu kun den ene sande Gud, af hvis Guddomsfylde den tidligere Verdens Guder kun vare Afskygninger, og til hvem de atter ere vendte tilbage. Han er den Eenhed, hvori Mangfoldighedens Straaler samle sig. Før Verden var Alfader, og han

bliver efter den. Men Ingen kjender ham og hans rette Navn; thi hans Væsen er saa fjernt, saa ophøjet over de Dødelige.

Disse ere de tre Hovedakter i den nordiske Religion, **Kampen, Undergangen** og **Gjenfødelsen.** I ingen hedensk Religion er Forgængeligheden og Udødeligheden bleven udtalt med en saadan Styrke og Dybde som i denne. Grækernes og Romernes Evighed var kun et Skyggeliv; Nordboens en kraftig personlig Udødelighed. For ham er Døden uden Rædsel, en Overgang til et højere og herligere Liv.

Dette var det dybe Indhold af de Kvad, der for et Aartusinde siden „vandrede fra Mælarens Bredder over Norges Fjelde til Islands Jøkler, for derfra atter at nedstige til Danmarks Sletter". De ere blevne højst forskjellig opfattede. Saameget staaer imidlertid fast, at det var ingen ringe aandelig Kraft og Dygtighed, der rørte sig i det Folk, hvis højeste Skat i Livet de vare. De vare lysende Stjerner, der vejledte Folket i Tidernes mørke Nat.

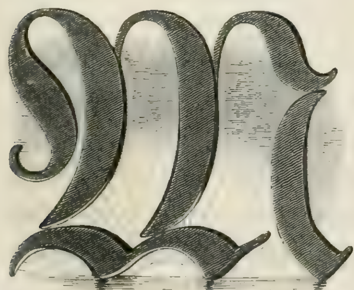

Fjerde Afsnit.

Den historiske Tid.

Rigets Samling. Hedenskabets og Kristendommens Kamp.

Med Regnar Lodbrog ophører Sagnhistorien, og vi nærme os den historiske Tid. Dog varer det endnu længe, inden det klare Lys skinner og adspreder de forvirrende Taager. Lidt efter lidt viger Mørket ligesom i Morgendæmringen; Gjenstandene sees stedse tydeligere, og tilsidst oplyser den straalende Morgensol Alt.

Det er fra Syden, at Lyset kastes over Nordens Historie. Berøringen med Tydskland, Kejseren og Kristendommen, der maatte være

fjendtlig, er skildret i de frankiske Aarbøger, som skulle være forfattede af Eginhard, Kejser Karl den stores Ven og Krønikeskriver. Nu først begynder den nordiske Tidsregning at blive paalidelig.

Godfreds Krig med Karl den store.

Med mange blodige Krige lykkedes det Kejser Karl den store at stifte det store frankiske Monarki, der omfattede Frankrig, Tydskland og Italien. Haardest og langvarigst blev Kampen med Saxerne, stridbare og mægtige Folk, der boede over hele det nordvestlige Tydskland. I over 30 Aar maatte han føre Krig med dem, og naar han havde undertvunget dem og nødt dem til at lade sig døbe, faldt de atter fra, saasnart han vendte sig til en anden Side. Den tappre Saxerhøvding, **Wittekind**, flygtede over Ejderen til Jylland for at undgaae at underkaste sig Kejseren, og gjorde herfra forgjæves Forsøg paa at befrie sit Fædreland; han maatte tilsidst give efter og lade sig døbe.

Den kjække **Godfred**, Konge over det vestdanske Rige, saae med Uro Kejserens Fremskridt. Da denne for fuldkommen at underkue Saxerne lod 10,000 Familier flytte ind i det frankiske Rige og et slavisk Folk, **Obotriterne**, igjen rykke ind i Saxernes Bopæle, frygtede Godfred med Grund for, at Raden snart vilde komme til Jylland. Han besluttede da at forekomme Kejseren og angreb 808 Obotriterne. Deres Fyrster bleve dræbte eller fordrevne, og deres vigtigste Handelsstad, **Rerik** ved Wismar, ødelagt. Indbyggerne lod Godfred med deres Gods føre til Byen ved Slien, **Sliesdorp**; herved fik Slesvig et stort Opsving som Handelsby.

For at beskytte Landets Grændse mod Syd lod Godfred samme Aar anlægge den første Vold mellem Østersøen og Ejderen af omtrent to Miles Længde. Den havde kun een Port, bred nok til at baade

Ridende og Kjørende kunde komme derigjennem. En saadan Befæstning kunde være tilstrækkelig til en Tid, da store uigjennemtrængelige Skove og Moradser opfyldte Egnen syd og vest for Volden og forhindrede al Fremtrængen udenomkring den. Den var Begyndelsen til det berømte Danevirke.

Paa sin Side anlagde Kejseren flere befæstede Borge i Nordalbingien og Byen Etzeho eller **Essesfeld**, det nuværende Itzeho. Medens disse Anlæg skete, havde den altid virksomme Godfred angrebet Friserne, slaaet dem i flere Træfninger og tvunget dem til at betale en betydelig Skat af 200 Mark Sølv. Han truede endog med at ville hjemsøge Kejseren selv i hans Hovedstad **Aachen**. Da samlede Karl 810 en betydelig Hær og rykkede op imod ham, men standsede snart Toget ved Efterretningen om, at Godfred pludselig var bleven myrdet af en af sine egne Mænd. Dette Mord befriede Kejseren fra en farlig Fjende, og allerede næste Aar 811 sluttede Godfreds Efterfølger, den ukrigerske **Hemming**, Fred med ham ved Ejderen, hvorved denne Flod blev bestemt til Grændse mellem begge Rigerne.

Faren for at Danmark skulde komme i Afhængighed af Tydskland var for den Gang overstaaet. Kort efter døde den store Karl, og hans Søn, den fromme, men svage **Ludvig**, kunde ikke engang holde Riget sammen, endsige tænke paa Udvidelser. Medens Faderen udbredte Kristendommen med Ild og Sværd, var det derimod Sønnens Bestræbelse at fremme den paa fredelig Maade ved Missionærer; men derved kommer ogsaa han i nøje Forbindelse med Danmark.

Det er stedse det vestdanske eller jydske Rige, der har at gjøre med Frankerne. Danmark var nemlig efter Regnar Lodbrogs Død atter blevet adskilt i flere Dele, idetmindste i to, det vestlige og østlige. Det vestlige maatte paa Grund af sin Beliggenhed først komme i Berøring med Frankerne og Kristendommen.

Harald Klak; Ansgar.

llerede i Slutningen af det syvende Aarhundrede var der kommen en kristen Missionær til Danmark, Angelsareren **Willibrord**. Han udrettede Intet, uagtet den danske Konge viste ham Venlighed og Gjæstfrihed; „thi“, fortæller Frankerne, „de Danske vare grusomme Folk, og deres Konge var grummere end et vildt Dyr og haardere end Steen.“ Willibrord maatte da forlade Landet, men tog tredive Børn med sig, som han vilde opdrage i den kristne Lære. Paa Tilbagevejen drev Stormen ham ind paa en Ø, som kaldtes **Fosetesland** (nu Helgoland) og betragtedes som hellig; Ingen maatte dræbe noget af de Dyr, her fandtes, eller tage Vand af de hellige Kilder, uden i Tavshed. Da Willibrord og hans Ledsagere døbte i Kilderne og lode Kvæg slagte, bleve Indbyggerne i høj Grad forfærdede og ventede hvert Øjeblik at see dem styrte døde ned; men da dette til deres Forbavselse ej skete, lod Kongen efter Lodkastning en af de Fremmede henrette.

Over hundrede Aar forløb, inden der skete noget nyt Forsøg paa at udbrede Kristendommen i Danmark. Da frembød Stridighederne mellem Godfreds Efterfølgere en gunstig Lejlighed. Først sendte Kejser Ludvig den fromme 822 Ærkebiskop **Ebbe af Rheims** herind, hvem Paven i en Bulle udnævnte til Apostel for de hedenske Folkeslag i Norden. Sandsynligviis har Ebbe tilskyndet Kong Harald Klak til at antage den nye Lære, men iøvrigt synes hans Virksomhed ikke at have været stor blandt de Danske. Kejseren gav ham siden Bopæl i Welnau ved Itzeho, hvor han anlagde et lille Kloster, og hvorfra han vedblev at rejse omkring og omvende Hedninger.

Det var først, da den jydske Kong **Harald** med Tilnavnet **Klak** lod sig døbe, at Kristendommen fik fast Fod i Danmark. Det var vigtigt for Harald, hvis Herredømme var meget vaklende, at vinde Kejserens

Bistand. Paa den anden Side indsaae Kejseren, at der ikke var nogen varig Fred at vente med de urolige Naboer, saalænge de ikke vare blevne Kristne.

Opmuntret af Ebbe og Kejseren selv drog Kong Harald i Juni 826 med sin Dronning, sin Søn og Brodersøn og et talrigt Følge op ad Rhinen til **Ingelheim** ved Mainz, hvor Kejseren holdt Rigsdag. Paa hundrede Skibe med hvide Sejl kom de til Kejserens prægtige Pallads og bleve meget venligt modtagne. Daabshandlingen foregik med megen Højtidelighed og Pragt i St. Albani Kirke i Mainz. Kejseren selv stod Fadder til Harald og skjænkede ham de hvide Klæder, hvori han blev døbt; Kejserinde Judith stod Fadder til hans Dronning, og Kejserens ældste Søn, Prinds Lothar, til den danske Kongesøn. Derpaa fulgte prægtige Gaver til de Nydøbte. Kejseren gav Harald en Guldkrone, en Purpurkaabe, der var prydet med Guld og kostelige Stene, og bandt sit eget kostbare Sværd til hans Side. Kejserinden gav den danske Dronning et Diadem, en Gyldenstykkes Kaabe, Guldkjæder og en Mængde andre Kostbarheder.

Atter begav man sig til Kirken for at høre Messen. Det var et højtideligt Optog; Klokkerne ringede, og hele Gejstligheden var tilstede i al sin Pragt og Værdighed. Først i Toget gik en kejserlig Herold, der gjorde Plads med sin Stav, derpaa Kejseren selv, straalende af Guld og Ædelstene, med to høje Gejstlige, sin Kapellan og Kantsler, ved sin Side; efter ham Kong Harald og Prinds Lothar. Dernæst fulgte Kejserinden med to Grever ved sin Side og efter hende den danske Dronning. Endelig kom endeel Gejstlige og Kong Haralds betydelige Følge. I Kirken modtoges de af Basunernes Lyd, af den højtidelige Sang, de duftende Røgelser; Beundring for alle disse Herligheder greb de raae Danske. Et prægtigt Maaltid sluttede Dagens Festlighed, hvorved Harald sad ved Siden af Kejseren og Kejserinden. Bordene vare af Marmor og Karrene af Guld.

Al denne Glands og Herlighed forfejlede ikke sin Virkning paa Harald og hans Danske. Harald selv, rørt over Kejserens Venlighed og Velgjerninger, stod op og lagde sine Hænder i Kejserens. Herved overgav han sig og sit Rige i Ludvigs Hænder. De fleste af hans Følge havde ogsaa ladet sig døbe, blændede af den store Pragt, der ud-

foldedes ved Gudstjenesten. Paany overøstes de med kostelige Gaver. Harald selv fik foruden mange Kostbarheder af Guld flere Landskaber, deriblandt et ved Rhinen, der frembragte Viin, hvorpaa de Danske nu begyndte at sætte stor Priis. Det kunde ogsaa blive ham et Tilflugtssted, dersom hans hedenske Undersaatter, som man formodede, ikke vilde taale ham som kristen Konge.

Da Harald nu beredte sig til Hjemrejsen, lod han sine unge Prindser blive ved Kejserens Hof for, som det hed, at modtage frankisk Dannelse. Den egentlige Grund har vel været, at man ønskede at beholde dem som Gidsler for at sikkre sig hans Troskab.

Det gjaldt nu at finde Mænd, der kunde ansees for duelige og ivrige til at udbrede den kristne Lære blandt Hedningerne; thi Rygtet om disses Vildhed afskrækkede Alle. Omsider fremstod en ung Benediktinermunk, der besad Mod og Villie til at trodse alle Farer og Lidelser for at forkynde Herrens Ord.

Ansgar, hvis Navn igrunden er det samme som det nordiske Asgeir, Asker, Eske, var født 801 i Landskabet Picardie i det nordlige Frankrig, ikke langt fra Amiens. Skjøndt han var af fornem Slægt, og hans Fader opholdt sig ved Kejser Karl den stores Hof, sattes han dog ved sin fromme Moders tidlige Død kun fire Aar gammel i Klostret **Korvej** for at opdrages. Her udviklede sig tidlig hans alvorlige Sind, og han udmærkede sig ved sin Flid og sine grundige Kundskaber. Det var især en Drøm, der i hans trettende Aar bragte ham til at vende sig bort fra Verden og dens Glæder. Han drømte nemlig, at han gik paa en sumpig Vej og havde megen Besvær med at komme frem; da saae han ved Siden af sig en jævn og banet Vej, paa hvilken der vandrede en Mængde hvidklædte Kvinder, og deriblandt kjendte han sin egen fromme Moder. Han vilde ile i hendes Arme, men blev hængende fast i Dyndet. Da sagde en af Kvinderne, der var udmærket ved en himmelsk Skjønhed og Værdighed, og som forekom ham at være Jesu Moder, den hellige Maria, til ham: „Vil Du gjerne til din Moder?" Paa Ansgars Udraab, at han Intet hellere ønskede, svarede hun: „Vil Du komme til os, da forsag al verdslig Tant og Forfængelighed; thi Ingen kan følge os, der sætter sin Glæde deri."

ANSGAR PRÆDIKER KRISTENDOMMEN.

Fra dette Øjeblik af foregik en gjennemgribende Forandring i hele Ansgars Væsen. Stedse drog han sig mere tilbage fra Verden og fordybede sig i fromme Drømmerier. I Drømmesyner skuede han de Hellige og Kristus selv og modtog Opfordringer til aldeles at indvie sig til Guddommens Tjeneste. Ved slige Syner styrkedes hans Mod, og han vaklede ikke i at overtage det farefulde Hverv som Nordens Apostel.

Kun 20 Aar gammel var han bleven Forstander for Klosterskolen i Korvej. Men da Ludvig den fromme 822 stiftede det berømte Kloster ved Veseren i Vestfalen, som fik Navn af **Ny Korvej**, forbi det blev besat med Munke fra Gammel Korvej i Picardie, sendtes ogsaa Ansgar herhen for at forestaae Klosterskolen. Neppe havde man vel ogsaa kunnet træffe noget bedre Valg. Han grundede her et Bibliothek og havde ingen ringe Deel i den Berømmelse, som det nye Kloster snart erhvervede sig.

Det var dengang, da Harald Klaks Daab foregik i Ingelheim. Man var i Forlegenhed med at finde en Mand, der kunde følge med ham, styrke ham i den kristne Tro og udbrede den blandt Hedningerne i Norden. Da nævnte Abbeden fra Korvej, Wala, Ansgar som en Mand, der var opfyldt af en brændende Iver for Troen og af Begjærlighed efter at lide Martyrdøden for Herrens Navn. Ansgar var ogsaa strax villig til at opfylde Kejserens Ønske, skjøndt Slægtninge og Venner søgte at holde ham tilbage, thi Alle elskede de ham for hans Fromhed og Gudsfrygt. Kun en eneste af hans Brødre fra Klostret, **Autbert**, besluttede at følge ham paa den farefulde Vandring.

Aar 827 droge de med Kong Harald opad Rhinen og over Nordsøen til Danmark. En Mængde Vanskeligheder frembøde sig her for dem. Kong Harald blev vel anerkjendt som Konge, men blev allerede næste Aar fordreven og kom ikke mere i Besiddelse af sit Land. Imidlertid virkede Ansgar og Autbert kraftig paa Grændsen, døbte Mange og skulle især have udbredt Kristendommen ved Landets egne Børn, som de underviste og derpaa udsendte, og ved Trælle, som de løskjøbte og omvendte; de bleve Ordets virksomste Forkyndere. Der kunde endog oprettes en Skole i **Hedeby**, som Slesvig da kaldtes, hvor tolv Drenge bleve stadig underviste. Maaskee grundlagdes med det samme en Kirke i Hedeby, der altsaa var den første i Danmark. Desværre blev Autbert

her saa svag, at han nødtes til at vende tilbage til Korvej, hvor han kort efter døde 830.

Endog til Sverrig udstraktes Ansgars Virksomhed. Kejser Ludvig overdrog ham nemlig at prædike der, da den svenske Konge havde henvendt sig til Kejseren og udbedet sig kristne Lærere. Ogsaa herhen drog Ansgar, styrket ved nye Syner, tilligemed nogle Medhjælpere, der vare blevne ham tilsendte fra Tydskland. Men da de kom ud paa Østersøen, bleve de overfaldne af Vikinger, der udplyndrede dem aldeles. Med Nød reddede de Livet ved at springe overbord og svømme iland. Hele Ansgars Bogsamling, en Skat af 40 Bøger, gik tabt. Tilfods maatte de derpaa drage gjennem hele Sverrig, gjennem uvejbare, tyndtbefolkede Egne og vildsomme Skove, og over Søer, „store som Have". Dog naaede de tilsidst efter mange Møjsommeligheder til **Birka** ved Mælaren, hvor Kong **Bjørn** boede, et Kongesæde, hvis rette Beliggenhed man ikke længere veed med Vished. Her modtoges Ansgar med megen Velvillie, og han blev her i halvandet Aar, 829-831, i hvilken Tid han omvendte Mange; thi Grundvolden var her lagt ved endeel kristne Fanger, der under Fangenskabet havde virket paa Hedningerne.

Med et Brev til Kejseren selv fra Kong Bjørn, som var skrevet med dennes egen Haand og udentvivl med Runer, vendte Ansgar tilbage til Tydskland. Glad over sin Tjeners Held lod Kejseren paa en Rigsforsamling oprette et Erkebispedømme i **Hamborg** 833 og lod Ansgar trods hans unge Alder af 30 Aar, der knap var tilstrækkelig til Bispeembedet, udnævne til denne Værdighed. Paven bekræftede dette Valg og udnævnte ham tillige til sin Legat blandt alle slaviske og nordiske Folkeslag.

Men dette Erkebispedømme, der var saa betydeligt i Størrelse, var kun ringe af Indhold; thi kun meget Faa vare endnu omvendte. Ingen kunde dog være mere skikket til at udbrede Kristendommen, end Ansgar. Han virkede maaskee endnu mere ved sin fromme Vandel end ved sin Lære, naar han vandrede om blandt de vilde Hedninger. Eengang skulde han dog see sit Værk forstyrret. Den danske Kong **Erik** overfaldt og indtog Hamborg 837. Byen blev plyndret i flere Dage, Kirken og Klostret med dets rige Bogsamling, som Kejseren selv havde skjænket det, bleve opbrændte. Med Nød og Neppe reddede Erkebispen

sig med Kirkens Klenodier og hellige Kar; selv sin Kappe maatte han lade i Stikken.

De næste Aar vare højst sorgelige for Ansgar. Den stolte Bisfop Leuderich i Bremen, der misundte ham hans store Berømmelse, jog ham bort fra sit Bispedømme, og hans Beskytter, den fromme Kejser Ludvig, døde 840, efterat Stridigheder med hans Sønner havde forbittret ham hans sidste Dage. Ansgar stod saaledes forladt og berøvet al Understøttelse; Ludvigs Søn Karl den skaldede fratog ham endog Abbediet Turholt i Flandern, som Faderen havde givet ham til hans Underhold. Kun en from og ædel sarisk Frue, Ikia, forbarmede sig over hans Nød og indrømmede ham en Gaard, hvor han samlede sine Præster omkring sig og grundlagde et Kloster.

Omsider oprandt dog bedre Tider for den haardt prøvede Apostel. Kong Ludvig den tydske foreslog at forene det ledige Bispedømme i Bremen med Ærkebispesædet i Hamborg, hvilket sidste var svundet saaledes ind, at det kun bestod af fire Kirker. Dette skete, og Ansgar overtog allerede 849 sit nye Stift, hvis Hovedsæde blev Bremen; mange Hindringer foraarsagede imidlertid, at den pavelige Bekræftelse herpaa først udstædtes 858.

I Bremen udfoldede Ansgar den samme Virksomhed og Iver, der stedse tidligere havde besjælet ham. Den vilde Kong Erik viste sig nu mere forsonlig mod Kristendommen og tillod, at den frit forkyndtes omkring i hans Rige. Flere Gange kom Ansgar til ham som Gesandt fra den tydske Konge og fik endog saamegen Indflydelse paa ham, at han blev hans Raadgiver i hans vigtigste Anliggender. Hvad Ansgar raadede til, fandt Erik altid at være til sit Bedste. En ny Kirke blev bygget i Slesvig og indviet til Jomfru Maria. Dette fik saamegen mere Betydning, som Slesvig dengang var en af de vigtigste Handelspladser. Mange Kjøbmænd, som kom herhid, antoge den nye Lære og udbredte den i deres Hjem. Det synes imidlertid ikke, at Kong Erik selv antog Kristendommen, skjøndt han befordrede dens Udbredelse. Det er vel gaaet ham som saa mange af de første Kristne, at de udsatte Daaben til deres Dødsstund for at kunne indgaae i Guds Rige, rensede ved dens Kraft for deres Synder.

Ansgar selv skal have prædiket i Hedeby og have døbt Hedningerne i Sliens Vande. Fra Hedeby, Udgangspunktet for den nye Lære, udbredte den sig lidt efter lidt op over Halvøen. Dog maatte der endnu hengaae lang Tid, inden den blev herskende.

Ogsaa Sverrig krævede hans Omsorg; thi Frugterne af hans første Omvendelsesrejse vare i den senere Tids Forstyrrelse gaaede tabte. Andengang drog Ansgar derover 853, udrustet med Anbefalingsbreve fra Kong Erik og den tydske Kong Ludvig. Han var da over 50 Aar gammel. Efter tyve Dages Sejlads kom han til Birka, hvor dengang en Kong **Oluf** regerede. Denne viste sig gunstig stemt mod Kristendommen, og paa Thinget tillod Folket, at den maatte prædikes rundt om i Landet. Den havde nu god Fremgang, og en Kirke blev bygget i Birka.

Ved sin Tilbagekomst til Danmark fandt Ansgar nye Farer at bekæmpe. Den gamle Kong Erik var falden i et Slag, og den nye Konge, **Erik Barn,** havde af sine hedenske Raadgivere ladet sig forlede til at forfølge de Kristne. Men den nidkjære Ansgar begav sig til den unge Konge og virkede ved sine Forestillinger ikke alene saaledes paa ham, at Forfølgelsen ophørte og Lærens Forkyndelse igjen blev tilladt, men fik endog Tilladelse til at ringe med Klokkerne ved Gudstjenesten, hvilket ellers var Hedningerne en Vederstyggelighed. En ny Kirke blev bygget i Ribe, og Ansgar indsatte sin Ven, Frankeren Rembert, til Præst ved den.

Saaledes havde Ansgar i sin høje Alder den store Glæde, at see Kristendommen grundfæstet i Danmark. Dette havde været hans Livs Formaal, og han havde ikke levet og stridt forgjæves. Meget havde han lidt, Hunger og Nød, Storme paa Havet og Farer paa Rejser mellem de vilde Hedninger; men hans inderligste Ønske var ikke gaaet i Opfyldelse, at blive Martyr for Troen. Herover sørgede han meget, ja man saae ham ofte fælde Taarer, fordi Herren ikke havde fundet ham værdig dertil. Ofte søgte han Døden paa sine mange Rejser, som han foretog deels for at prædike og omvende, deels for at besøge Menighederne og Præsterne og deels for at løskjøbe Kristne, som Hedningerne havde gjort til Trælle; men overalt ledsagedes han af en beskjærmende Haand.

Hans største Glæde var at trøste og understøtte de Nødlidende og Elendige. Aldrig gik han ud uden at have Penge hos sig for at kunne give de Fattige, og aldrig satte han sig tilbords uden at have sørget for de Trængende, ja endog efter Frelserens Exempel rakt dem Vand til at toe sig i. En stor Deel af sin Tiende og sine Pengeindtægter gav han til Enker og Faderløse, og han grundlagde et Hospital i Bremen. Ofte frydede han sig, fortæller hans Discipel Rembert, ved Enkens Moderglæde over den gjenvundne Søn, som han havde løskjøbt af Fangenskab og Trældom og havde skjænket Friheden.

Hans Levemaade var stræng, og han nægtede sig alle Bekvemmeligheder. Saasnart han var bleven Munk, bar han stedse en grov Haar-

skjorte paa sit bare Legeme. Hans Spise var Brød og Urter, hans Drik Vand; først i sin Alderdom lod han sig bevæge til at blande det med noget Viin. Han ønskede aldrig at falde Nogen til Besvær med sit Underhold, men erhvervede sig dette efter Apostelen Pauli Exempel ved simpelt Arbejde, nemlig ved at knytte Fiskergarn, hvormed han vedblev til sin høje Alderdom. Sine Disciple opmuntrede han til ligeledes at leve af eget Arbejde, og ikke af Gaver fra de Omvendte.

Hele hans Liv og Vandel var saaledes en Afspejling af den Gudsfrygt og Fromhed, der besjælede ham. At opoffre Alt for Herren og hans Rige, var fra Ungdommen af hans stadige Tanke. Da hans Sind stedse var henvendt paa Livet i Guddommen, fremstode Syner og Aabenbaringer for hans Sjæl, der styrkede og begejstrede ham mod Farer og Lidelser.

Mange Syge bleve førte til ham og helbredte ved hans Haandspaalæggelse og Bønner. Men det var langtfra, at han skulde rose sig eller hovmode sig af sine Undergaver. „Besidder jeg saadanne", sagde han engang, „da vil jeg bede Gud at gjøre et Under paa mig selv, nemlig at gjøre mig til et godt Menneske."

Saa store Dyder vandt ham endog Hedningernes Agtelse og Kjærlighed. Hans Mildhed vandt ham deres Kjærlighed og Hengivenhed, hans Kraft aftvang dem Ærefrygt og Beundring. Uden Persons Anseelse revsede han Lasten, hvad enten den fandtes hos den Ringe eller Mægtige, og da bragte hans Tordentale Hjerterne til at bæve.

Omsider nedbrødes dog Oldingens Kraft. Svækket ved Anstrængelser, en haard Levemaade og strænge Bodsøvelser angrebes han af en smertefuld Sygdom. Blodgang fortærede de faa Kræfter, der vare tilbage. Da han mærkede, at Døden nærmede sig, lod han afsynge Lovsangen: O store Gud, vi love Dig (te deum laudamus), tilgav sine Fjender deres Uret, og hensov gudhengiven den tredie Februar 865 med de Ord: „Herre, Du Sandheds Gud, som har gjenkjøbt mig, i Dine Hænder befaler jeg min Aand!"

Hans Liig blev nedlagt foran St. Mariæ Alter i **St. Peders Kirke** i Bremen. Snart erklærede Paven Nordens Apostel for en Helgen, og hans Dødsdag fejredes som en Mindefest. Da anraabte man hans

Forbøn for Folkets Synder. — Relikvier af ham bevaredes længe paa flere Steder; saaledes gjemtes hans Hoved i Hamborg og en Finger og nogle Been i Roskilde.

Hans Værk fremmedes af hans Efterfølger som Ærkebiskop, **Rembert,** der havde været Ansgars fortrolige Ven. Han virkede i samme Aand og bortgav endog Kirkens Guldkar for at løskjøbe kristne Trælle; „thi", sagde han, „det er bedre at skjænke Herren Sjæle end Guld". Efter et virksomt Liv døde han 888 i en høj Alder i Bremen.

Gorm den gamle.

ristendommen var grundfæstet i Norden, men skulde i henved to Aarhundreder bestaae haarde Kampe, inden den sejrede. En saadan Kamp var den Forfølgelse, som **Gorm,** det danske Riges Stifter, begyndte mod den.

Om Gorm selv have vi kun lidet at fortælle. Han skal have været en Søn af Hardeknud, Sigurd Snogøjes Søn, og nedstammede saaledes fra de gamle Lejrekonger. Vi vide imidlertid med Vished ligesaalidt herom, som om hans Samling af Riget, hvorom ingen paalidelige Efterretninger gives. Fra det østlige Rige, Skaane og Øerne, maa han være udgaaet og have bemægtiget sig Jylland — thi saaledes kaldtes dengang hele Halvøen — ligened til Slien.

Gorm skildres som stor, stærk og smuk, men just ikke som meget klogtig. Hans Gemalinde, **Thyre,** en Datter af Harald Klak, var ligesaa udmærket ved Skjønhed som ved Klogskab. Gorm fulgte gjerne hendes forstandige Raad, der altid vare til hans og Rigets Bedste. Da en Hungersnød indtraf, sørgede hun ved sine gode Foranstaltninger for, at der var Overflødighed af Korn i Landet, som kunde uddeles til de

Trængende. Da kaldte man hende **Danebod**, de Danskes Pryd eller de Danskes Trøst, og hun blev højt æret som Landets Velgjørerinde. Meest berømt er hun dog blevet ved Anlægget af den berømte Vold **Danevirke**, hvortil de Tydskes Indfald skal have været Anledning.

Kong Gorm var nemlig en raa og vild Hedning. Med stor Grusomhed forfulgte han de Kristne i sine Lande. Kirkerne bleve forstyrrede og Korset nedrevet; Præsterne bleve martrede tildøde, de Kristne knuste med Køller eller med afhugne Hænder og Fødder pinte tildøde. Derfor kaldes han ogsaa af de første kristne Skribenter „en grusom Orm". Ikke tilfreds med at udrydde de Kristne i Hjemmet, trængte han endog ind i Holsteen i samme Hensigt og satte hele Nordtydskland i Skræk. Da ilede den unge tappre tydske Kejser, **Henrik Fuglefænger**, til, overvandt Gorm og tvang ham til en Fred, hvorved han maatte indrømme Kejseren Landet mellem Slien og Ejderen. Her anlagdes nu en Borg; tydske Kolonister flyttedes til Slesvig, der nu ogsaa blev Sædet for en Markgreve, der skulde beskytte Grændsen mod de vilde Danske. Byen Slesvig laa dengang sydfor Slien, hvor nu Hedeby ligger, med hvilket Navn den sædvanlig kaldtes i Oldtiden.

Det var altsaa Strækningen mellem Slien og Ejderen, som Kejseren aftvang Danmark. Mod Vest henimod Marskegnene har den været opfyldt af Moradser; i Midten strakte sig betydelige Heder, hvoraf Byen Hedeby fik Navn, nemlig Byen ved Hederne. Her gjennemskærer nutildags den store Kropperhede hele Landet, der endnu kun er svagt befolket og rimeligviis dengang var ganske ubeboet. Den østlige Deel var opfyldt med store, uigjennemtrængelige Skove; langsmed Ejderen strakte sig Skoven **Jarnvith**, Jernskoven. Hele denne Strækning var vistnok tidligst ubeboet, som Landets Beskaffenhed antyder, og var et Grændselandskab mellem de Danske og Tydske. I Oldtiden, da Grændserne mellem Folkene vare ubestemte, var det ganske almindeligt, at de adskiltes ved saadanne ubeboede og uopdyrkede Strækninger, hvorover Ingen af dem med Rette kunde siges at være Herre. Imidlertid blev dette Landskab ved Freden mellem Hemming og Kejser Karl indrømmet de Danske, da Ejderen bestemtes til Grændse. Navnet Dänischwald,

hvormed den sydostlige Deel endnu kaldes, synes ogsaa at antyde en ældgammel Besiddelse af de Danske.

Vilde en fjendtlig Hær trænge frem igjennem dette Landskab, mødte den uoverstigelige Hindringer. Mod Vest forhindrede Floden Treene

Danevirke.

med sine Bifloder og de omliggende Moradser al Fremtrængen; mod Øst bevirkedes det samme ved de uigjennemtrængelige Urskove. Kun i Midten var det muligt at rykke frem ad Landets Højderyg, hvor Vandløbene strømme ned til begge Sider gjennem Hederne; men ogsaa her frembød Landet flere Vanskeligheder. Her var ingen Levnetsmidler, hvormed den fremrykkende Hær kunde forsyne sig; og endelig indsnævredes Landet her til en Bredde af et Par Mile mellem Floden Treene og Sliens indre Vig.

Det kom altsaa an paa at befæste denne Strækning. Allerede den kloge Godfred havde indseet dette, da han drog Volden **Kovirke** eller **Kograven** fra den søndre Ende af Selker Noer indtil Reider Aa, som falder i Treene. Et Sted nordfor Aaen kaldes Kurborg; vistnok har her været en Kure eller Bevogtning. Herfra har Volden da gaaet heelt vestpaa til Hollingsted. Levningerne af den have endnu en Højde af 8 til 10 Alen og Graven foran Volden en Dybde paa nogle Steder af 5 Alen. Foran Graven sees atter Spor af en mindre Vold, udentvivl for at hindre Fjenden i at trænge frem til Graven. Der var kun een Port paa Volden baade for Ridende og Kjørende, maaskee ved Kurborg. Det tydske Navn Kograben synes at være en Fordrejelse af det danske „Kurgraven".

I Længden maatte dog denne Vold blive utilstrækkelig, eftersom den forfaldt og Moradserne udenfor vorede til. Da Henrik Fuglefængers Sejr havde bragt Danmark i Fare, indsaae den kloge Thyre, at man trængte til et bedre Forsvarsværk mod Syd. I Kong Gorms gamle Dage skal hun væsentlig have styret Riget. Hun lod da, fortæller den gamle Vise, sammenkalde Folk fra alle Egne af det nylig samlede Rige, og alle baade Unge og Gamle ilede til for villig at arbejde paa det vigtige Værk. I tre Aar varede Arbejdet, som man deelte imellem sig ved Lodkastning. Skaaningerne fik den vestlige Strækning fra Hollingsted til Kalegat; Sjællandsfarerne og Fyenboerne den østlige fra Kalegat til Slien. Jyderne nævnes ikke som arbejdende, men siges at have forsynet de andre med Levnetsmidler. Dronning Thyre skal selv have opslaaet sin Bopæl der for at have Tilsyn med Arbejdet. Snart rejste det stolte Værk sig, den herlige Førstegrøde af den nyskabte Eenhed, som netop befæstedes og styrkedes ved et saadant fælles Foretagende.

Den af Thyre Danebod opforte Vold, **Danevirke** eller de Danskes Vold, kaldes ogsaa **Vestervolden** i Modsætning til Østervolden, der dækkede Landskabet Svansen og gik fra Slien tværsover til Vindeby Noer ved Egernfjord. Danevirke begyndte en halv Fjerdingvej nordenfor Kograven med en halvmaaneformig Vold eller Skandse, hvis Ende dalede ned mod Selker Noer; her skal den gamle Borg, Oldenborg, have ligget. Herfra gik den i vestlig Retning omkring Bustorf og Store Danevirke, men afbrodes af de Smaasoer, der fandtes ved disse Byer, og som nu ere udtorrede. Nordfor Store Danevirke drejede den mod Sydvest ned mod Kurborg og stodte altsaa her sammen med Kograven. Paa dette sidste Stykke fandtes to Aabninger, Øster og Vester Kalegat. Fra Kurborg gik Volden lige i Vest henimod Hollingsted ved Treene, hvor

den tabte sig i de daværende Sumper. Hele Længden bliver saaledes omtrent to Mile.

Danevirke bestod af Tømmer, Jord og Stene og havde kun een Port, rimeligviis østenfor Danevirke Sø, hvor der findes tydelige Spor af en Indgang, som i gamle Beskrivelser kaldes Jernporten. Naar der tales om flere Porte eller om murede Volde, da tilhøre disse en senere Tid, da saadanne Forbedringer bleve nødvendige.

Dens Højde var fra 15 til 24 Alen, dens Bredde foroven fra 15 til 25 Alen. Sydfor Volden løb en Grav, der skal have havt en Dybde af 9 og en Bredde af 10 Favne. For hvert hundrede Favne stod der paa Volden et Taarn, hvorfra man kunde beskyde Fjenden. Flere af disse Talangivelser synes dog at være noget overdrevne.

Saaledes havde Dronning Thyre „hængt Ledet i Lave" og rejst et Bolværk mod Landets Fjender,

„der har mangen Tørning holdet,
før det plat forfaldt."

Mærkeligt nok, at det i de sidste Dage atter skulde blive et Værn for Danmarks Sønner, da den ældgamle Kamp fornyedes, hvormed vor Historie begynder og ender, og hvori Danmark baade har havt sin Svaghed og sin Styrke.

Det var naturligt, at Folket ærede Thyres Minde og kaldte hende Danmarks Hjælp og Trøst. Men Sagnet fortæller os ogsaa andre Beviser paa hendes Klogskab.

Gorm og Thyre havde to Sønner, Knud og Harald. Den ældste, den lyshaarede **Knud**, var den skjønneste Mand, man kunde see; han var desuden stærk og modig, forstandig i sin Tale, mild og venlig i sin Omgang, Egenskaber, der gjorde ham til hele Folkets Yndling. Man kaldte ham derfor **Dane-ast**, de Danskes Kjærlighed. Faderen selv elskede ham saa højt, at han havde svoret at lade den dræbe, som bragte ham Efterretning om denne Søns Død. Den anden Søn **Harald** var stridig og trættekjær, men mere tilbøjelig til at anvende List og Snedighed end Kamp og aaben Færd. Derfor var han ogsaa kun lidet afholdt af Folket, men Moderen elskede ham dog ligesaameget som Knud.

Engang droge Brødrene til England og plyndrede i hele Egnen mellem **Scarborough** og **York**. Overalt underkastede Folket sig uden Modstand. Da gik de Danske en varm Sommerdag hen at bade sig paa Stranden mellem Skibene, og Knud selv var iblandt dem. Indbyggerne, der saae dette, troede, at der var en gunstig Lejlighed til at hævne sig, flokkedes paa Strandbredden og skøde med Pile paa de Svømmende. En Piil ramte Knud og blev hans Bane. Da Englændernes Mængde bestandig tiltog paa Stranden, kunde de Danske ikke mere komme iland, men lagde hans Liig paa et af Skibene og sejlede tilbage til Danmark.

Det var vanskeligt at bringe Gorm denne Tidende. Den kloge Thyre fandt imidlertid paa en Udvej. Hun lod Hallen betrække med blaat Vadmel og bød, at Alle skulde iføre sig Sorgedragt. Da Gorm forundrede sig derover og spurgte om Grunden til Alles Tavshed, svarede Thyre med følgende Fabel: „Herre, I havde to Falke; den ene var hvid, den anden graa. Den hvide er fløjet langt bort til fremmede Egne, hvor en Flok Krager have overfaldet den og afplukket dens Fjær, saa at den ikke duer længere. Den graae derimod er vendt tilbage og vil fange Fugle til Eders Bord, som den plejer." Da udbrød Gorm: „Tilvisse er min Søn Knud død, da hele Danmark sørger!" — „Det siger I, Herre, og ikke jeg," svarede Dronningen, „men sandt er det, hvad I siger." Denne Sorg kunde den gamle Konge ikke bære; han blev syg og døde næste Dag paa samme Tid.

Gorms kjæreste Opholdssted var vistnok Kongsgaarden ved **Jellinge** i Nærheden af Vejle, som endnu omtales i det trettende Aarhundrede. Her findes de to berømte Jellingehøje, som vi allerede have omtalt, og to Stene med mærkelige Runeindskrifter; den ene fortæller, at Kong Harald lod gjøre disse Høje efter sin Fader Gorm og sin Moder Thyre, og den anden, at Gorm lod kaste Høj efter sin Kone, Thyre Danmarksbod. Den sidste Indskrift forvirrer snarere end den opklarer; thi den strider ligefrem mod den skriftlige Overlevering, at Thyre overlevede sin Mand. Den eneste Udvej til at bringe Overensstemmelse tilveje, er det mislige Antagende, at Gorm skulde have ladet denne Høj opkaste for sin Gemalinde, medens hun levede. Vi finde vel i Oldtiden Exempler paa, at Gravhøje bleve opkastede inden deres Død,

der skulde hvile i dem; men det bliver vel dog rimeligere at antage, at det gamle Sagn om Gorms Død har fejlet og at Gorm virkelig har overlevet Thyre. Sønnen Kong Harald Blaatand kan da have udvidet Moderens Gravhøj og sat begge Højene i den Stand, hvori de forefindes.

Harald Blaatand.

ed Gorms Død, der maa være indtruffet henved 940, kom Sønnen **Harald Gormsen** eller som han almindeligere kaldes, **Harald Blaatand**, paa Tronen. Han var den første, der besteg Tronen som Konge over hele det danske Rige, i hvis Styrelse han allerede i Faderens Alderdom og Svaghed havde havt betydelig Deel.

Vigtig Indflydelse havde Harald paa Norges Skjæbne. Dette Rige var omtrent paa samme Tid som Danmark blevet samlet af den kjække **Harald Haarfager**, der siden regerede derover i henved 50 Aar. Hans Søn, den grusomme **Erik Blodøxe**, blev fordreven af sin yngre Broder **Hakon Adelsten**, og hans Hustru, den onde **Gunild**, drog med sine Sønner til Danmark. Her modtoges de venlig af Kong Harald, der gav dem betydelige Lehn, ja endog knæsatte den ældste af dem, **Harald Graafeld**, eller tog ham i Søns Sted. Understøttede af den danske Konge med Folk og Skibe gjorde de flere Anfald paa Norge for at bemægtige sig deres Fædrenerige, men alle Forsøgene strandede paa Hakons Tapperhed og den Kjærlighed, det norske Folk bar til denne ædle Fyrste. Omsider lykkedes det Gunildssønnerne at overrumple ham, da han med nogle faa Folk opholdt sig paa Kongsgaarden **Fitje** paa **Stordøen** udenfor Hordaland (nu Bergens Stift). Kongen sad just ved Bordet, da man meldte ham, at Fjenden kom sejlende med en langt

overlegen Styrke. Det havde været muligt at undflye Faren, men den tappre Hakon frygtede ikke Kampen mod en firedobbelt Overmagt. I Hast grebe han og hans Mænd deres Vaaben og gik mod Fjenden. Mange fældede Hakon med sit Sværd Kværnbider, der kaldtes saaledes, fordi det var saa skarpt, at det kunde kløve en Møllesteen. Alle søgte ind paa ham, der var kjendelig ved sin skinnende Hjelm. Da tog en af hans Mænd en Hat og kastede den over Hjelmen. Højt raabte nu Eivind Skreja, en af Fjenderne: „Skjuler Kongen sig, eller er han flygtet?" Da raabte Hakon: „Hold frem, hvor Du stævner, om Du vil finde Norges Konge." Han fældede Eivind og gik saa haardt frem, at Gunildssønnerne flyede og al deres Hær. Medens Hakon skrapt forfulgte dem, blev han truffen i Armen af en Piil. Vel lod han sit Saar forbinde, saasnart han kom ud paa sit Skib, men Blodet vilde ej standse, og mod Aften begyndte Kræfterne at svigte ham. Han lod da Skibet lægge til Land ved den Klippe, som efter ham kaldes **Hakonshellen,** og da var han næsten livløs. Han samlede derfor sine Mænd og sagde dem, hvorledes han ønskede, at Riget skulde ordnes efter hans Død. Gunildssønnerne indsatte han til Konger, men lod dem bede at holde hans Venner i Agt og Ære. „Skulde Skjæbnen forunde mig Livet", sagde han, „saa vil jeg dog drage ud af Landet til kristne Mænd og bøde for hvad jeg mod Gud har forbrudt; men døer jeg her i Hedendom, da giver mig den Begravelse, som Eder synes." Kort efter opgav Hakon sin Aand.

Normændene have kaldt ham Hakon den gode. Saa stor var Sorgen over hans Død, at baade Venner og Fjender begræd den og paastode, at der aldrig vilde komme saa god en Konge i Norge. Skalden **Eivind Skaldaspilder** mindede ham med Digtet Hakonsmaal eller Kvadet over Hakon:

I gode Dage fødtes
den gjæve Konge,
som saadan Yndest vandt;
hans Alder
evig vorder
mindet med Ære.

Frænder døe,
Rigdom svinder,
Land og Jord forgaae;
Hakon sidder
hos milde Guder —
i Trældom Folket sukker.

Harald Graafeld og hans Brødre bleve nemlig snart forhadte for deres Vilkaarlighed og Tyranni. Ved lumske Overfald udryddede de de mægtigste Mænd i Landet, som de troede farlige for deres Herredømme. Saaledes indebrændte de den ansete **Sigurd Jarl** paa **Lade**, da han var paa Gjæsteri oppe paa Gaarden **Ugla** i Strinden, og hans Søn, den snedige Hakon Jarl, fandt det klogest at forlade Landet og begive sig ned til Danmark for at undgaae en lignende Skjæbne.

Det syntes just ikke at være heldigt for Hakon at henvende sig til Harald Blaatand, der jo netop havde taget Harald Graafeld i Søns Sted og hjulpet ham til Besiddelsen af Norge; men Hakon vidste, at Harald Graafeld allerede i lang Tid ikke havde opfyldt sine Lehnspligter mod Danmark, og at Harald Blaatands Venskab af den Grund var betydelig kjølnet. Han besluttede derfor ved List at naae sit Maal og gik tilværks paa følgende snedige Maade.

Knud Daneasts Søn Harald havde imidtertid tumlet sig om paa Vikingetog og var vendt tilbage til Danmark med saamange Skatte, at man kaldte ham **Guldharald**. Stolende paa sin Magt og Rigdom, paa den Kjærlighed Folket nærede for hans Fader, og opmuntret af Hakon, fremtraadte han for Kongen, sin Farbroder, og forlangte som retmæssig Arving efter sin Fader Halvdelen af det danske Rige. Forbittret svarede Harald Blaatand, at sligt et Krav var aldrig gjort i Danmark, og at han ligesaalidt som hans Forfædre vilde nøjes med at være Halvkonge.

Opfyldt af Harme søgte Guldharald Raad hos Hakon Jarl. Det samme gjorde Kong Harald, der frygtede Guldharalds Magt og Anseelse og troede, at han let kunde vække et farligt Oprør imod ham. Da raadede den snedige Jarl Kongen til at tilfredsstille Guldharald med Norge. Harald Graafeld maatte da følgelig ryddes af Vejen, skjøndt den danske Konge først gjorde nogen Modstand mod at bruge en saadan

Fremfærd mod sin Fosterson. Omsider gik han dog ind paa Jarlens Planer, og denne tilfredsstillede ogsaa Guldharald ved at forestille ham, at han let vilde kunne faae Danmark, naar han først var i Besiddelse af hele Norges Magt.

Kong Harald sendte da Bud til Norge og indbød Harald Graafeld at komme ned til Danmark og modtage de Lehn, som han og hans Brødre før havde havt; tillige skulde man sige ham, at Hakon Jarl var dødssyg og aldeles fra Sands og Samling. De fleste af Harald Graafelds Mænd fraraadte imidlertid Kongen en saa farlig Rejse, og den var vel ogsaa neppe gaaet for sig, dersom der ikke samme Aar havde været en stor Hungersnød i Norge, saa at Kongen endog manglede Føde til sine Mænd. Af den haarde Tid skal hele Landskabet, hvor Kongen plejede at opholde sig, have faaet Navnet Hardanger.

Haabet om at faae Korn og Levnetsmidler drev da Kongen afsted. Med tre Langskibe lagde han ind ved **Hals** i Limfjorden, men blev her overfalden af Guldharald, der havde ni Skibe, og faldt efter et tappert Forsvar. Neppe var han dræbt, før Hakon, der imidlertid havde omstemt Kong Harald ved at forestille ham, hvor farlig Guldharald vilde blive som Konge i Norge, med tolv Skibe angreb Guldharald og hans af Striden udmattede Folk, overvandt og fangede ham efter en let Kamp og lod ham hænge som Forræder i en Galge. Kongen gav han Bøder for Brodersønnens Drab, der vel iforvejen havde været aftalt mellem dem; men man maatte dog søge at bevare Skinnet.

Derpaa drog Harald med Hakon og andre misfornøjede Normænd op til Norge og underkastede sig uden synderlig Modstand det hele Land. Hele det nordlige og vestlige Norge ned til Lindesnæs overlodes Hakon Jarl, og de sydlige og østlige Landskaber en ung norsk Prinds Harald Grænske, dog Alt som Lehn af Danmark. Den danske Konge beholdt kun **Vigen,** den sydøstlige Provinds langsmed Kristianiafjord ned til Gotaelven. Hakon Jarl, der havde erholdt saa vigtige Landskaber, erhvervede sig snart en betydelig Anseelse og Magt, især da han viste sig som en ivrig Befordrer af Hedenskabet, hvortil de allerfleste Normænd endnu bekjendte sig. Baade Hakon den gode og Harald Graafeld havde været Kristne; Hakon Jarl derimod bød, at alle hedenske Templer og

Offringer skulde opretholdes i hele Landet. Dette yndede Normændene vel, og hans Magt vilde have været fast begrundet, dersom han ikke havde bragt den til at vakle ved sit Tyranni. Snart forstod han ogsaa at løse Lehnsforpligtelsen til den danske Konge, som aldrig havde havt synderligt at betyde. Endnu før han kom i Besiddelse af Norge, havde han af den store Skat, som han fik ved Guldharalds Drab, betalt Afgiften forud for tre Aar med 100 Mark Guld og 60 Falke; men senere undskyldte han sig med, at Forsvaret mod de tiloversblevne Gunildssønner kostede saa meget, og han sendte kun engang imellem nogle Falke ned til Kongen.

Under disse Begivenheder havde Kristendommen bestandig udbredt sig videre i Danmark. I Jylland bleve især Mange døbte, og en Kirke blev bygget i **Aarhuus**. Ærkebiskop **Unne** drog selv omkring med et talrigt Følge af Gejstlige og vandt endog Harald Blaatands Yndest. Han rejste derpaa over til Øerne med en Ledsager, som Harald havde givet ham, og derfra videre til Birka i Sverrig, hvor han befæstede den vaklende Kristendom; men her blev han syg og døde i September 936. Hans Ledsagere begrove hans Legeme i Birka, men førte hans Hoved tilbage til Bremen og nedlagde det der foran Altret i St. Peders Kirke.

En virksom og duelig Efterfølger fik han i den unge, højtbegavede **Adeldag**, der beklædte Ærkebispestolen fra 936 til 988, altsaa under hele Haralds Regering. Han var af fornem Slægt og havde været Kapellan hos Mathilde, Kejser Otto den stores Moder, og tillige Kejserens Kantsler. Det var altsaa naturligt, at han maatte have megen Indflydelse hos Kejserne. De bekræftede alle hans Embedes Privilegier og føjede nye til. Med saa mægtig Understøttelse kunde Adeldag virke mere end nogen af sine Forgængere for Kirken i Danmark. Han indsatte tre nye Biskopper, Harald i Slesvig, Friseren Lifdag i Ribe og Rembrand i Aarhuus; under dem skulde Øerne høre, thi der kunde det endnu ikke lade sig gjøre at oprette Bispedømmer. Men selv de jydske Biskoppers Stilling var endnu meget farefuld, og Ærkebispen søgte derfor at sikkre dem ved Kejserens Bistand. I **Magdeborg** udstædtes 965 et kejserligt Dokument, hvorved alle Kirkens og Gejstlighedens Ejendomme i Danmark fritoges for at svare Afgifter til Kejseren eller

nogen anden verdslig Fyrste. Den tydske Kejser betragtede sig nemlig som Kirkens verdslige Arm og Kristenhedens Overherre, idet han meente at have arvet Karl den stores Værdigheder og Rettigheder; han ansaae altsaa uden videre Danmark for et ham undergivet Land. Tillige tænkte Kejser Otto den store paa at gjøre et Tog op i Danmark for at beskytte og udbrede Kristendommen, som endnu stedse var udsat for mange Forfølgelser. Saaledes blev Biskop **Lifdag** i Ribe gjennemboret af et Spyd, da han vilde redde sig for sine Forfølgere ved at vade over Ripsaa, ved hvis nordlige Bred Byen dengang laa, og hans Eftermand **Fulbert** vovede ikke at komme og opslaae sin Bopæl i Byen, for ikke at friste en lignende Skjæbne.

Men Døden forhindrede Kejser Otto den store i at udføre sin Plan. Hans Søn, **Otto den anden**, besteg Tronen, og et af hans første Foretagender var udentvivl at fuldføre Faderens Hensigt mod Danmark. Intet er imidlertid mere usikkert og vaklende end de enkelte Begivenheder paa dette Tog. Sagnene afvige stærkt fra hinanden, og baade Tids, Steds og Personsbestemmelser ere i høj Grad forvirrede.

Der fortælles, at Kejseren drog med en stor Hær fra Franken, Saxen, Venden og Frisland op mod Danmark og Danevirke. Harald Blaatand havde ingenlunde forsømt at ruste sig; Danevirke var blevet istandsat og Hakon Jarl i Norge opfordret til efter sin Lehnspligt at komme til Hjælp og forsvare denne Befæstning. Hakon indfandt sig ogsaa med sine Mænd og forsvarede i to Dage Volden mod alle Kejserens Angreb. Da denne omsider maatte flye til sine Skibe, skal han have kastet sin Landse i Vandet og raabt: „Det lover jeg ved den almægtige Gud, at jeg atter skal komme tilbage og da enten kristne Landet eller lade mit Liv."

Næste Foraar kom Kejseren virkelig ogsaa igjen, og Hakon Jarl var da atter tilstede for at forsvare Volden. Begivenhederne fra forrige Aar gjentoges. Atter tilbagesloges Kejserens Angreb. I denne Forlegenhed raadede man ham — de islandske Sagn sige, at det var den norske Prinds Olaf Tryggvesen, der drog om paa Eventyr og fulgte med Kejserens Hær uden at have antaget Kristendommen, de tydske nævne derimod Hertug Bernhard af Saxen og Grev Henrik af Stade — at

han skulde forsøge paa at stikke Volden i Brand. Det vilde kunne lade sig gjøre, da den for største Delen bestod af Tørv og Tømmer. Man fældede da en Mængde Træer og stablede Vedet op imod Volden; derpaa stak man Ild paa det ved at slynge brændende Tønder, der vare fyldte med Tjære og Spaaner, ind mod de letfængelige Træstabler. Hele Dagen igjennem havde det været stille Vejr; men nu rejste der sig henimod Aften en stærk Søndenvind, der drev Luen ind paa Volden. Inden kort Tid stode Taarnene og Portene i lys Lue, og om Morgenen var hele Volden ødelagt. Da drog Kejseren med hele sin Hær hen over Ruinerne, indtog Slesvig og forfulgte Harald, der var bleven overvunden i et nyt Slag, heelt op til Limfjorden. Harald skal have sat sig fast paa Øen **Mors** og have søgt at forsvare sig her ved Hjælp af Skibe. Snart kom dog en Fred istand med Kejseren, ifølge hvilken Harald antog Kristendommen og lod sig døbe med sin unge Søn **Svend**, til hvem Kejseren selv stod Fadder; han kaldtes derfor i Daaben Svend Otto. Hakon Jarl, der laa med en Flaade i Limfjorden, havde Kongen i Forvejen kaldt til sig; han blev nu ogsaa nødt til at lade sig døbe. Hvorledes det stod til med hans Kristendom, viste sig snart. Paa Tilbagevejen til Norge kastede han forbittret de Præster iland ved Hals, som Kejseren havde givet ham med til at udbrede Kristendommen i hans Fædreland; han hærgede grusomt paa Sjællands Kyster og anstillede hedenske Offringer paa Gotlands Skjær.

Der fortælles ogsaa, at Kejseren trængte frem til det Sund i Limfjorden, der efter ham fik Navnet **Ottesund**, forbi han kastede sit Spyd eller sin Landse ud deri, forbittret over her at finde en Hindring. Dette Sagn findes hos tydske Skribenter, der have fundet det bekvemt at benytte Stedets Navn til deres Kejsers Forherligelse. Hos oldnordiske Forfattere kaldes Sundet **Oddasund**, og har ligefremt sit Navn af Thyholmsodde, der springer frem paa den nordre Side deraf.

Ogsaa mange andre Sagn fra denne Tid fortælles, som vedkomme Kristendommens Udbredelse, uden at man nøjere kan bestemme deres Paalidelighed eller nøjagtig angive det Tidspunkt, de tilhøre. Saadanne ere Beretningerne om Klerken **Poppos** Underværker. Ved en Fest eller i en stor Forsamling, hvor han var tilstede, paastode Nogle,

HARALD BLAATAND OG SVENDS DAAB.

at Kristus vel var en Gud, men at de hedenske Guder baade vare ældre og mægtigere. Da fremstod Poppo og sagde, at der kun var een Gud i de tre Personer, Fader, Søn og Hellig Aand, og at alle andre Guder vare Afguder og Djævelens Værk. Kongen spurgte ham da, om han var villig til at bevise sin Paastand ved noget Jertegn, og Poppo erklærede sig beredt dertil. Næste Morgen bar han ogsaa virkelig et stort Stykke gloende Jern i sin Haand saa langt som Kongen forlangte, og viste derpaa alle Tilstedeværende, at hans Haand var aldeles uskadt. Da erkjendte Kongen og mange af hans Mænd, at Kristus var den sande Gud. De lode sig døbe, og mange Tusinder fulgte deres Exempel. Skuepladsen for denne Begivenhed skal have været Egnen mellem Flensborg og Slesvig, hvor Landsbyen **Popholz** ved Skoven af samme Navn skal være kaldt efter Poppo, og hvor Bækken **Helligbæk** minder om de mange Daabshandlinger, her foregik.

Andre fortælle, at det var en gloende Jernhandske, der gik heelt op til Albuen, som Poppo bar. Legenden lader ham ogsaa udføre et andet Underværk. Han iførte sig nemlig en Voxklædning, traadte ud iblandt Folket og bød i Herrens Navn at antænde Klædningen. Rolig og uden at give Tegn paa Smerter stod han i Luerne, der slikkede sig op ad ham, med Blikket og Hænderne vendte mod Himlen. Da Klædningen var ganske fortæret, viste han, at han var aldeles ubeskadiget; ikke engang Røgen havde han mærket. De studsende Hedninger lode sig da døbe i tusindeviis.

Poppo skal siden være bleven Biskop i Aarhuus og tilsidst i Slesvig, men blev fordreven ved Hedningernes Forfølgelser og begav sig til Bremen, hvor han døde 983, efter Andre langt senere i en meget høj Alder, 1029. At han ved disse Ildprøver har virket særdeles meget til Kristendommens Udbredelse, synes troværdigt. Munkene have da senere udsmykket disse Beretninger og benyttet dem til at støtte Jernbyrdens Hellighed, hvorved netop Gejstligheden fik saamegen Indflydelse i Middelalderen.

Den kristne Lære havde vel faaet Fodfæste i Jylland, men paa Øerne holdt de Fleste sig endnu til Hedenskabet. De meest berømte Forkyndere af Ordet vare to Mænd af Hvideslægten, **Odinkar Hvide**

den ældre og **den yngre.** Den Ældre var en Søn af Jarlen Thure i Vendsyssel og ejede omtrent Trediedelen af hele dette Landskab, men bortgav næsten alt sit Gods til Kirkens Brug. Mange nye Kirker bleve opbygte, især paa de Steder, hvor der havde været hedenske Templer og Helligdomme; saaledes i **Odense, Viby** ved Aarhuus og **Roskilde** ved Lejre; i denne By byggede Harald Blaatand selv Trefoldighedskirken.

Med Harme saae Hedningerne deres Templer synke i Gruus og Kirkerne reise sig paa disses Ruiner. De vare endnu talrige og mægtige, havde Lyst til Kamp og vilde derfor afgjøre Sagen med Vaaben. Kampen var altsaa uundgaaelig. Den blev ikke blot en Religionskrig, men en Borgerkrig, hvori Sønnen stod fjendtlig ligeoverfor Faderen, og den ene mægtige Slægt i Landet stred imod den anden.

Kong Harald havde kun een Søn, **Svend,** hvis Moder var af ringe Byrd. Da Kongen nemlig engang rejste igjennem Fyen, blev han overrasket af et Uvejr og nødt til at tage ind til en Bonde, Atle Svarte. Dennes Datter **Æsa,** som paa Grund af sin Færdighed i Syning kaldtes **Søm-Æsa,** var smuk og velvoren, og vandt Kongens Yndest. Nogen Tid efter fødte hun en Søn, som blev kaldet Svend.

Paa samme Tid levede i Fyen en navnkundig Høvding **Toke,** Søn af Palne, og derfor almindelig kaldet **Palnatoke.** Som Viking havde han udført mange Bedrifter. Paa et af sine Tog ægtede han Olof, en Jarledatter i Wales eller, som det dengang kaldtes, **Bretland.** Ved dette Giftermaal havde han forøget baade sin Anseelse og sine Rigdomme. Paa Kong Harald var han forbittret, thi Kongen havde ladet hans Farbroder, den tappre og mægtige **Aage,** dræbe ved et pludseligt Overfald, da han frygtede hans Anseelse blandt Folket. Palnatoke pønsede derfor paa Hævn, og den udeblev heller ikke. Da Harald næste Gang kom til Fyen, fik Palnatoke Æsa til ved Gjæstebudet at træde frem for Kongen med sin unge Søn ved Haanden og sige til ham, at hun bragte ham hans Søn. Forbittret kaldte Harald hende en uforskammet Kvinde; men Palnatoke antog sig hendes Sag, sagde, at hun var en retskaffen og sanddru Kvinde, og erklærede, at han vilde betragte og behandle Svend som Kongens eneste Søn. Med Vrede brød Kongen op fra Gjæstebudet og vilde neppe modtage de Gaver, Palnatoke bød

GJÆSTEBUDET HOS PALNATOKE.

ham. Fra den Tid af vare Palnatoke og Kongen Uvenner, og Hovdingen forberedte i Stilhed en grundig Hævn. Svend opdroges nemlig sammen med Palnatokes Søn Aage og lærte her hos denne Hedenskabets Tilhænger at elske Fædrenes Religion.

Vi have flere Sagn, der fortælle os Ytringer af Kongens Vrede mod Palnatoke. Engang havde denne i nogle Hofmænds Nærværelse rost sig af sin store Færdighed som Bueskytte. Da Kongen erfarede dette, lod han ham hente og befalede ham strax i en lang Afstand at nedskyde et Æble af sin Søns Hoved; fejlede han, skulde han doe. Fuld af Bekymring og Harme bød Faderen Aage at staae aldeles stille og ikke bæve, naar han hørte Pilen suse i Luften, tog derpaa tre Pile af sit Kogger, sigtede og bortskød virkelig Æblet uden at gjøre Sønnen den mindste Skade. Forbavset spørger Kongen, hvorfor han havde taget tre Pile frem af Koggeret? „Havde jeg truffet min Søn," svarede Palnatoke, „da havde sikkert min anden eller tredie Piil gjennemboret Dig." Af Frygt for hans store Magt og den Beundring, hans Handling vakte, vovede Kongen ikke at gribe ham og straffe ham for hans frimodige Ytring.

Mærkelig er den fuldstændige Lighed mellem dette Sagn og Sagnet om Svejtseren **Vilhelm Tell**, hvem Gessler tvang til at skyde Æblet af sin Søns Hoved. Ogsaa hos andre Folk træffe vi lignende Fortællinger, som vise, at dette Sagn er almindeligt og har bevæget sig omkring i flere Lande. I Fyen gives endnu Sagn om Toke Skytte.

En anden Gang roste Harald sig af sin Færdighed som Skiløber, men Palnatoke meente, at han kunde løbe bedre end Kongen. Forbittret befalede Harald ham at løbe ned ad den bratte Skrænt af **Kullen**, et Vovestykke, der ufejlbarlig maatte medføre Døden. Palnatoke adlød og stødte under Løbet saa stærkt mod en Steen, at Skierne brast; ved Hjælp af de fremragende Stene og Planter lod han sig derpaa langsomt glide ned i Havet, hvor han blev optagen af et Skib og undslap. Denne nye Krænkelse maatte forøge hans Had til Kongen.

Da Svend var bleven femten Aar gammel, lod Palnatoke ham drage til Kongen for at melde sig som hans Søn og fordre Skibe og Mandskab af ham; thi han var nu i den Alder, da den nordiske Kriger

drog paa Vikingetog. Harald modtog ham med Uvillie og sagde, at hans Uforskammenhed viste, at han ikke havde løjet sig Moder. Omsider gav han ham dog sex Skibe, hvortil Palnatoke lagde ligesaamange, og med disse begyndte Svend at hærge, ikke blot paa Østersøens og Vesterhavets Kyster, men endog paa sin Faders Rige. Dette maatte da føre til aabenbar Krig mellem Fader og Søn, en Borgerkrig, der tillige blev en Religionskrig, en Kamp imellem den gamle og den nye Lære. Palnatoke, denne vældige Hedenskabets Forsvarer, optraadte paa Svends Side, og med ham fulgte udentvivl Øerne; Jylland, hvor Kristendommen var mere udbredt, tog Haralds Parti. Hedenskabet rejser sig nu i al sin Kraft til den sidste Kamp, og Hedningerne flokke sig om Tronarvingen, deres sidste Haab.

Flere Slag leveredes mellem Faderen og Sønnen. Ved **Helgenæs** overraskede Svend Harald og slog ham paa Flugt, men kort efter indesluttede Harald Sønnen ved **Bornholm** og vilde rimeligviis have faaet ham i sin Magt, dersom Palnatoke ikke var ilet ham til Hjælp. Krigen førtes saaledes i flere Aar med afvexlende Lykke og meest tilsøs, hvilket Nordboen især yndede. Endelig afgjordes den ved et Snigmord.

Engang, fortæller Sagnet, var Kong Harald beskjæftiget med at lade en uhyre Steen slæbe fra Stranden op til sin Moders Gravhøj. Baade Mennesker og Øxne stønnede under det svære Arbejde. Da kom en Vandringsmand derhen, hvem Kongen spurgte, om han nogensinde havde seet, at Mennesker havde trukket en tungere Byrde. Han svarede: „Igaar saae jeg Danmarks Rige drages fra Dig af din Søn“, og han fortalte, at han netop kom fra Thinget, hvor Svend var bleven udraabt til Konge. Da lod Harald øjeblikkelig standse med Arbejdet, samlede sine Mænd og sine Skibe og drog mod Svend. Det kom til et blodigt Slag, men hvor dette holdtes, vides ikke med Vished; nogle Skribenter anføre Helgenæs, andre Isefjorden og atter andre Bornholm. Man kæmpede hele Dagen igjennem, og om Aftenen vare ti af Haralds Skibe ryddede, men tolv af Svends. Da lod Harald sine Skibe lægge yderst i Bugten og fæste sammen, saa at Svend var aldeles indesluttet og neppe vilde kunne undslippe. Om Natten kom vel Palnatoke med 24 Skibe, men var for svag til at kunne bryde gjennem Kong Haralds

Flaade. Han gik da iland, rimeligviis for at opsøge Svend, og kom ind i en Skov. Netop her sad Kong Harald, der selv var gaaet iland med nogle af sine Mænd, deriblandt ogsaa Palnatokes Halvbroder, den onde og lumske Fjølner, paa en Træbul og varmede sig ved den flammende Ild. Et Skud kunde skaffe Palnatoke Hævn for hans Broder Aage og hans personlige Krænkelser, og kunde tillige redde Fostersønnen og Hedenskabet. Kongen heldte sig ud over Ilden; Palnatokes Piil gik heelt igjennem hans Legeme og ud af Munden, saa at han døde paa

Stedet. Dette skete Allehelgensdag, den første November, men Aaret er usikkert; man antager omtrent 985. Fjølner drog Pilen, der var besat med Guld, ud af Kongens Liig og gjemte den. Da Svend næste Morgen efter Palnatokes Raad angreb Haralds Flaade, der manglede sin Anfører og snart fik Efterretning om Kongens Død, forenede den sig for største Delen med Svend, og de fleste af Haralds Mænd hyldede ham som Konge.

Saaledes endte den første kristne Konge i Danmark sit Liv. Hans Liig førtes til Roskilde og jordedes der i Hellig Trefoldigheds-kirken, som han selv havde bygget. Da man i Midten af det næste Aar-hundrede opførte den nuværende Domkirke, bleve hans Been indmurede i en af de nordre Piller i Koret, hvor man ogsaa finder hans Portræt med en latinsk Gravskrift, der skal være forfattet af Lage Urne, Biskop i Roskilde henimod Reformationen.

Kong Haralds Karakteer er bleven meget forskjellig fremstillet. Medens de Kristne have ophøjet hans Minde og betragtet ham som Martyr, have de hedenske Sagn beskyldt ham for Svaghed, Lumskhed og Fejghed. Hans Forhold i de norske Anliggender synes heller ikke at kunne frikjende ham for disse Beskyldninger.

Tilnavnet Blaatand betegner, at han havde blaa, det vil sige sorte Tænder. Sagnet tillægger ham først at have flyttet Residentsen fra Lejre til Roskilde, men herom have vi ingen sikkre Efterretninger. Endnu synes de danske Konger ikke at have havt noget fast Kongesæde, men snart at have boet i Jylland, f. Ex. i Jellinge eller Slesvig, snart paa Sjælland i Roskilde eller Lejre. At Kong Harald har opholdt sig meget i Roskilde, hvor han lod Trefoldighedskirken bygge af Træ, synes imidlertid rimeligt, ligesom ogsaa at Lejre derved lidt efter lidt har tabt sin Anseelse og Betydning.

Svend Tveskjæg — thi dette Navn gav man Svend af hans kløftede Skjæg, der deelte sig til begge Sider — drog nu omkring i Landet med Palnatoke og blev paa alle Thing anerkjendt for Konge.

Men det gode Forhold mellem Fosterfaderen og Fostersønnen varede ikke længe, og hiin stiftede derfor det berømte Vikingesæde Jomsborg, der for en Tid spillede en vigtig Rolle i Norden.

Jomsborg og Jomsvikingerne.

Fra de ældste Tider, som vor Historie kjender, havde Østersøens Kyster ligesaavel været hjemsøgte af vore Forfædres Plyndringer, som Vesterhavets. De droge over **Østresalt**, som de kaldte Østersøen, til Østerlandene eller Østerrige, hvorved man forstod det nuværende Preussen, Kurland, Lifland og Estland (eg. Østland). Det kaldtes ogsaa at fare i Østervejen. Ofte høre vi i Sagnhistorien tale om Tog til Gardarige, Holmgaard og andre Egne af det nuværende Rusland; men nu i en senere Tid begyndte de Danske at vende sig mod deres nærmere boende og derfor farligere Fjender, nemlig de **vendiske Folk** sydfor Østersøen. Hermed begyndte de mange Vendertog, der siden fortsattes gjennem flere Aarhundreder mod disse Fjender, hvis Plyndringer man herved søgte at standse.

Med Navnet **Vender** plejer man, skjøndt mindre nøjagtig, at betegne alle de Folk, der boede langs med Østersøens sydlige Bred fra Kielerfjord indtil Weichselens Udløb. Vender ere egentlig kun en enkelt Afdeling af alle de **slaviske** Folk, der i det sjette og syvende Aarhundrede havde udbredt sig fra Rusland mod Vest og havde indtaget endeel af de Lande, som de gotisk-germaniske Stammer før havde besiddet. Ligesom en Kile strakte de sig langsmed Østersøens Kyster mod Vest og kom saaledes til at berøre de danske Grændser. Den vestligste af alle disse slaviske Stammer var **Wagrerne**, der boede paa Femern og i den nordøstlige Deel af Holsteen, der endnu bærer Navn efter dem; deres vigtigste Stad var **Stargard**, det nuværende Oldenborg, og deres Land var for en stor Deel opfyldt af store Skove. Ved Travefloden adskiltes de fra **Obotriterne**, der boede mod Øst indtil Floden Warnov i Meklenborg. Deres vigtigste Byer vare Mikelenborg (deraf Meklenborg) og Rerek ved Wismar. Derpaa kom indtil Oderen de mægtige **Wilzer**, der faldt sammen med **Venderne**, som atter strakte sig paa begge Sider af Oderen og deeltes ved denne Flod i Vester- og Øster-Vender. De vare

ogsaa gaaede over Sundet og havde besat Øen **Rygen** og de andre Øer ved Kysten, af hvilke nu mange ere forsvundne ved Oversvømmelser. Igjennem tre Udløb baner Oderen sig Vej ud i Havet, nemlig Peene-, Svine- og Kamin-Mundingerne. De to sidste danne Øen **Wollin** eller som den dengang kaldtes, **Jom,** og paa den østre Side af denne ved Kaminermundingen laa den meest ansete af alle vendiske Stæder, **Julin,** som nu kaldes Wollin. Den laa netop paa Grændsen af de vestlige og østlige Venders Lande og var i Slutningen af Oldtiden den vigtigste Handelsstad ved Østersøen. Den var Middelpunktet for Handelen mellem Norden og Syden. Sydens Varer fik den af Frankerne fra Venedig og Alexandrien, og vigtig Søhandel dreves med Slesvig og Gardarige, hvorfra Venderne fik Østens Produkter. I Julin boede ikke blot Vender, men ogsaa mange Saxer, ja endogsaa Grækere, som Handelen drog herhen fra deres fjerne Fædreland.

Det var her ved Julin, at Harald Blaatand paa et Tog til Venden anlagde en Borg for at sætte sig fast i Landet og udbrede sit Herredømme der. Den kaldtes **Jomsborg,** og herhen droge mange Danske, da den laa saa gunstig for Vikingetog. I nogen Tid synes Palnatoke at have havt Befalingen over Borgen; men omtrent 984 blev den erobret af den svenske Prinds **Styrbjørn,** en Brodersøn af Kong Erik Sejrsæl. Siden anfaldt denne urolige Søkonge Danmark og tvang Harald til at give ham sin skjønne Datter Thyre tilægte og til at følge ham paa et Tog mod hans Farbroder Kong Erik. Med en stor Hær landede han ved Mælaren og lod stikke Ild paa sin Flaade, for at hans Mænd skulde kæmpe saameget tapprere, da ingen Udvej til Flugt var mulig. Derpaa holdtes Tredagesslaget paa **Fyrisvold** eller Sletten om Fyrisaaen, hvor den to og tyveaarige Styrbjørn omsider faldt med hele sin Hær; men Kong Harald reddede sig, da han havde sin Flaade i Behold. Af denne store Sejr fik Kong Erik Tilnavnet Sejrsæl.

Jomsborg synes derpaa i nogen Tid at have været i Vendernes Eje, indtil Palnatoke bemægtigede sig den, da han kom i et fjendtligt Forhold til Kong Svend.

Efter hedensk Skik var det en ufravigelig Pligt for Sønnen at holde Gravøl over sin afdøde Fader. Svend, der synes at have næret

Mistanke til Palnatoke og at være bleven bestyrket deri af Fjølner, indbød to Gange sin Fosterfader hertil, men hver Gang undskyldte han sig, og Kongen udsatte da Gravøllet. Imidlertid opholdt Palnatoke sig i Bretland og styrede der Riget efter sin Svigerfaders Død. Tredie Gang indbød da Kongen ham under Trusel af sin Vrede, og silbig om Aftenen ankom endelig Palnatoke fra Bretland med tre Skibe og hundrede Mand for at bivaane Gildet. Sine Skibe lagde han paa de dybeste Steder i Havnen og lod Forstavnene vende udad. Svend og hans Mænd havde allerede længe været tilstede ved Gildet, og efter Kongens Befaling stode Hæderspladser aabne for Palnatoke og hans Folk. Palnatoke sad selv ligeoverfor Kong Svend paa et Højsæde, og der herskede megen Munterhed. Da traadte Fjølner hen til Kongen og hviskede ham Noget i Øret, hvorover han skiftede Farve; derpaa rakte Fjølner en af Kjertesvendene eller Opvarterne en Piil og befalede ham at bære den omkring til alle Gjæsterne og spørge dem, om Nogen kjendte den. Alle svarede Nej, indtil han kom til Palnatoke, der udbrød: „Skulde jeg ikke kjende min egen Piil? Giv mig den!" Da hørtes et stort Bulder i Hallen, og derpaa fulgte Forventningens Stilhed. „Hvor skiltes Du sidst ved denne Piil", spurgte Kongen. Da svarede Palnatoke: „Dersom Du, min Fostersøn! hellere vil høre det i en stor Forsamling, end naar nogle Faa ere tilstede, da vil jeg sige Dig, at jeg sidst skiltes fra denne Piil, da den foer ud fra min Bue og gav din Fader Bane." Forbittret bød Kongen sine Mænd at gribe ham, thi nu var det ude med deres Venskab. Alle sprang op; Palnatoke drog sit Sværd, nedhug Fjølner og banede sig Vej ud af Hallen, medens Kongens Mænd, deels af Venskab, deels af Frygt, vege tilbage for ham. Alle hans Folk undkom ligeledes, paa en eneste nær, en Britte, som Kongens Mænd fik fat paa og kastede omkring i Luften paa deres Spyd, til han døde.

Kong Svend havde nu faaet Visshed om, hvem der var hans Faders Banemand, og som Hedning var det hans første Pligt at hævne sin Fader. At Palnatoke var hans Fosterfader, kunde ikke komme i Betragtning. Denne kunde derfor ikke længere sikkert forblive i Danmark. Han overdrog da alle sine Ejendomme i Fyen til Sønnen Aage og drog selv til Bretland. Men kort efter døde her hans Hustru; han overlod

da Riget til sin Ven Bjørn den Bretske og drog paa Vikingetog. Paa disse kom han til Jomsborg, hvor der allerede dengang var et Samfund af Vikinger, der med Glæde toge den berømte Helt til deres Høvding. Med Glæde overtog ogsaa paa sin Side Palnatoke Herredømmet over disse vilde Mænd; han haabede her at kunne grunde en Vikingestat, der skulde blive et Bolværk for Hedenskabet mod den stedse mere om sig gribende Kristendom, der skulde opretholde den gamle nordiske Kraft og Tapperhed og med det samme haandhæve Danmarks Uafhængighed af Syden. Den kloge Palnatoke saae meget godt den Fare, der med Kristendommen truede Danmark fra Tydsklands Side; thi hans Klogskab var ligesaa stor som hans Tapperhed og Kraft. Han er Hedenskabets sidste store Helt; med ham gaaer den hedenske Aand tilgrunde og udslukkes ligesom med et glimrende Stjerneskud.

Men skulde en saadan Stat have nogen Betydning, da maatte den beskyttes og ordnes ved Love. Palnatoke samlede da de forstandigste af sine Mænd og vedtog med dem følgende Bestemmelser. For at optages i Samfundet, maatte man være over 18 og under 50 Aar. Ingen maatte optages, der ikke i Kampen kunde maale sig med en anden ligesaa stærk Mand, der var udrustet med de samme Vaaben; ej heller Nogen, der yttrede Frygt for Nogetsomhelst. Alle Medlemmerne af Samfundet vare som Fostbrødre forpligtede til at hævne hverandres Død; opstod der Stridigheder mellem dem indbyrdes, da maatte Ingen tage sig selv til Rette, men de skulde underkaste deres Sag Høvdingens Kjendelse. Dette skulde ogsaa gjælde i Drabssager, naar et Medlem af Samfundet havde en Slægtnings Mord at hævne paa en af sine Staldbrødre. Ingen maatte beholde noget Bytte for sig selv, men Alt skulde strax bringes til den oprejste Byttestang og der ligelig uddeles. Hvad Nyt Nogen hørte, skulde han melde Høvdingen, før han fortalte det til nogen Anden. Uden Høvdingens Tilladelse maatte Ingen indlade sig i hemmelig Forbindelse med Nogen enten i eller udenfor Borgen, ej heller opholde sig over tre Dage udenfor den. Ingen Kvinde maatte taales i Borgen. Hvo der overtraadte nogen af disse Bestemmelser, skulde udstødes af Samfundet, og der maatte aldeles ikke tages Hensyn til, om han var fornem eller ringe, om han havde ansete Slægtninge i Samfundet eller ikke.

Ved strængt at overholde disse Love uden Persons Anseelse gav Palnatoke det nye Samfund Fasthed og Styrke, og snart ansaaes Jomsvikingerne for de djærveste og tappreste Kæmper i Norden.

Ogsaa den nyere Tid har kjendt lignende Sørøverforbund. I det syttende Aarhundrede forstyrrede de saakaldte **Flibustier** eller Bukanier Søfarten i de vestindiske Farvande. Deres Love og Indretninger have meget tilfælles med Jomsborgernes.

Jomsborg blev stærkt befæstet med Mure og Taarne, hvorpaa man stillede Kasteredskaber. En Deel af Borgen gik ud i Søen og dannede en rummelig Havn, hvori der kunde ligge 300 Skibe, og hvorind man sejlede gjennem en Port, der kunde lukkes med et Jerngitter. Alt dette maatte give Fæstningen Anseelse, men meest bidrog vel hertil den berømte Høvdings Navn og store Egenskaber. Palnatokes Navn var vidt bekjendt; han ansaaes for den ypperste Høvding i Norden og agtedes højt, ikke blot for sin Tapperhed, men ogsaa for sin Klogskab og Retfærdighed, disse store Egenskaber, der sikkrest grundlægge og befæste en Stat. Desuden var det naturligt, at Hedningerne samlede sig om ham, da de i ham maatte see en Beskytter af den gamle Lære. Hos ham kunde de uhindret fortsætte deres vilde Liv og ved Mord og Plyndring søge deres Livsunderhold, som de forsmaaede at erhverve paa fredelig Maade. Men dette forbød netop Kristendommen, der følgelig hæmmede deres kjæreste Virksomhed i Hjemmet.

Blandt de mange berømte Mænd af fornem Æt, der droge til Jomsborg, vare ogsaa **Sigvald** og **Thorkel den høje**, Sønner af Jarlen i Skaane, Strutharald, der kaldtes saaledes, fordi han bar en Strud eller Hjelmbusk af Guld. Da de droge til Jomsborg, kom de til at mangle Levnetsmidler; de landede derfor paa Bornholm, der styredes af den mægtige **Vesete Jarl**, og huggede Strandhug eller plyndrede paa Kysten. Tre af Vesetes Gaarde bleve hærgede og ødelagte, men de Stridigheder, som fulgte heraf mellem de to Familier, bleve omsider bilagte ved et Giftermaal mellem Vesetes Søn Sigurd Kappe og Strutharalds Datter Tove. Kort efter droge ogsaa begge Vesetes Sønner, Sigurd og Bue, til Palnatoke og optoges i Samfundet. **Bue** var urolig og hæftig af Karakter og fik for sin Førhed Tilnavnet Digre eller

den Tykke. **Sigurd Kappe** var smukkere end Bue og var en stille og indesluttet, men klog og bestemt Mand. Endnu en berømt Helt blev optagen, skjøndt han kun var en Dreng af Alder, nemlig **Vagn Aagesen,** en Søn af Palnatokes Søn Aage og Vesetes Datter Thorgunna. Da han var 12 Aar gammel, var han saa vild, at Ingen kunde styre ham; Faderen gav ham da et Skib og 50 Mand, hvoraf Ingen var over 18 Aar gammel. Da han og hans Mænd kom til Jomsborg, afvistes de paa Grund af deres unge Alder; men Vagn udfordrede da Sigvald med ligesaamange Mænd, som han selv havde; sejrede han over Sigvald, da skulde han optages i Samfundet. Palnatoke bad Sigvald om at skaane Drengen, men dette var overflødigt; thi da det kom til Kamp, trængte Vagn og hans Mandskab saa stærkt ind paa Sigvald, først med Steen og siden med Hug, at Palnatoke maatte lade Porten lukke op for Sigvald og hans Mænd, for at de kunde redde sig ind i Borgen. Vagn og hans Folk bleve derpaa optagne.

Et Par Aar efter døde Palnatoke, og med ham bortdøde den højere Aand og Kraft, der oplivede Samfundet. Den strænge Orden begyndte strax at forfalde under hans Efterfølger **Sigvald,** der besad megen List og Snedighed, men som det synes, desto mindre Tapperhed. Allerede nu begyndte indbyrdes Kiv og Slagsmaal, ja endog Mord i Borgen, og ikke sjælden bleve Kvinder førte derind og holdte tilbage i flere Dage.

Sigvald friede til **Astrid,** en Datter af den vendiske Fyrste **Burislav,** men denne svarede, at han kun vilde give ham Løfte om hende under den Betingelse, at han befriede Jomsborg for den Skat, som det siden Harald Blaatands Tid havde svaret til Danmark. Sigvald tænkte da paa at naae Maalet ved List. Med tre stærktbemandede Skibe sejlede han til **Grønsund** og sendte Bud til Kongen, der opholdt sig paa Kysten paa en af sine Gaarde, at han var dødssyg og ønskede at sige ham meget vigtige Ting inden han døde. Svend ilede da med 30 Mænd ned til Stranden, hvor Sigvald havde lagt sine Skibe i Række, det ene udenfor det andet. Paa hvert af Skibene holdt man ti Mand tilbage, under Paaskud af at det yderste Skib ellers blev overlæsset med Mandskab, og eftersom Kongen var kommen over, tog man Broen bort, for at der ikke skulde strømme Folk ud paa Skibene. Da

Svend endelig med ti Mand var kommen ud paa det yderste Skib, førte man ham hen til det Sted, hvor Sigvald laa, der lod, som om han var saa svag, at han ikke kunde tale. Svend bøjede sig da ned til ham for at høre, hvad han hviskede, men Sigvald greb pludselig fat om hans Hals og holdt ham fast, medens hans Folk roede afsted af alle Kræfter. Saaledes faldt Kongen i Sigvalds Fangenskab og førtes til Jomsborg, men behandledes iøvrigt med stor Opmærksomhed og Ærbødighed. Sigvalds Forekommenhed gik endog saa vidt, at han tilbød Svend at skaffe ham Burislavs anden Datter **Gunhild** tilægte, hvis Skjønhed og Dyder han højt priste. Svend fandt sig heri, og et tredobbelt Giftermaal kom istand, idet Burislav selv ægtede Svends Søster Thyre, der var Enke efter den svenske Prinds Styrbjørn. Dagen efter Brylluppet fandt Svend imidlertid, at Astrid var langt smukkere end Gunhild, og fandt sig saaledes ogsaa heri overlistet af den snedige Sigvald. Imidlertid var der for Øjeblikket Intet at gjøre, og Hævnen maatte opsættes til en belejligere Tid.

Denne Begivenhed har Sagnet imidlertid betydelig udsmykket. Saxe lader Kongen blive tre Gange fangen ved List, og hver Gang bliver det naturligviis kostbarere at befrie ham; første Gang maa han kjøbe sin Frihed ved at betale lige saa meget Guld og dobbelt saa meget Sølv, som han selv vejede; anden Gang maa han sælge alle Kronens Skove i hele Danmark; tredie Gang sælges Krongodserne, og da dette ej slog til, gave de danske Kvinder ædelmodigen deres Guld- og Sølvsmykker til Kongens Befrielse; til Belønning herfor gav Kongen dem halv Arveret med Mændene, thi hidindtil havde de slet ikke havt nogen Ret til at arve ved Siden af de mandlige Slægtninge. Men dette viser sig ved nærmere Betragtning at forholde sig anderledes. Vi see i en langt senere Tid de danske Konger i Besiddelse af Krongodser og Almindinger eller de øde, uopdyrkede Strækninger, og med Hensyn til Arveretten vide vi, at den danske Konge paa den Tid ingenlunde havde Magt til at indføre en saadan Lov, men at den maatte vedtages af Folket paa Thinge. At Svend skulde blive befriet ved Kvindernes Opoffrelser, vilde desuden hverken have været hæderligt for Kongen eller hans Mænd, der jo maatte søge at udfrie ham ved Vaabenmagt. Men nogen Sandhed

kan der dog ligge i Sagnet. Idet man knyttede disse Forandringer til hiin Begivenhed, har man villet historisk forklare sig, hvorledes det gik til, at Kronens Ejendomme, hvortil de øde Strækninger hørte, gik over i privat Eje og bleve opdyrkede, og at Kvinden fik Arveret med Manden, istedetfor at ingen af Delene skete saaledes paa een Gang, men lidt efter lidt; det første ligefrem ved Tidens Indvirkning, da de øde Egne efterhaanden opdyrkedes, det andet ved Kristendommens Indflydelse, der lidt efter lidt skaffede Kvinderne i Norden den samme Stilling og de samme Rettigheder som andensteds.

Saxe og Svend Aagesen fortælle imidlertid Tilfangetagelsen i Grønsund paa en fra Islænderne afvigende Maade. Efter dem ligger Svend med en Flaade i Sundet; en Baad med Jomsvikinger kommer henad Morgenstunden sejlende til hans Skib og forlanger at faae Kongen i Tale. Da han nu helder sig ud over Rælingen til dem, gribe de ham pludselig ved Hovedet, drage ham ned i Baaden og roe skyndsomt afsted.

Kort efter døde baade Jarl Strutharald i Skaane og Jarl Vesete paa Bornholm. Kong Svend vilde holde Gravøl over dem og indbød hertil Jomsvikingerne, der vel ikke havde stor Lyst til at komme, da de frygtede Kongen, men dog paa ingen Maade turde undslaae sig for at give Møde ved en saa festlig Lejlighed. Her ankom da Sigvald, Thorkel den høje, Bue Digre og mange andre berømte Jomsvikinger, med ialt 60 Skibe. De modtoges vel og bleve rigelig beværtede. Ved et saadant Gravøl var det altid Skik at aflægge Løfter, og jo større Løfter der gjordes, jo større Hæder var det for den Afdøde. Saaledes stod Kong Svend op og drak sin Faders Minde, hvortil han knyttede det Løfte, at han inden tre Aars Forløb vilde drage med en Hær til England og enten fælde Kong Ethelred eller fordrive ham fra Riget. Han vendte sig derpaa til Jomsvikingerne, for hvem han havde ladet skjænke hyppig af de stærkeste Drikke og sagde til dem: „Nu bør ogsaa I Jomsvikinger, der ere de navnkundigste Helte i Norden, udfinde en eller anden berømmelig Daad." Da rejste Sigvald sig, der ophidset af Drik ikke vilde staae tilbage for Kongen, og lovede, idet han drak sin Faders Minde, at han inden tre Aar vilde drage op til Norge og enten

Kong Svend fanges af Jomsvikinger.

Hakon Jarl offrer sin Søn

dræbe Hakon Jarl eller fordrive ham fra Landet. Alle de andre Hovdinger fra Jomsborg gjorde nu ogsaa Løfter, der gik ud paa at deeltage i dette Tog og følge Sigvald til det Yderste. Den unge overmodige Vagn Aagesen lovede at ville dræbe Lehnsmanden Thorkel Lejra i Vigen og trolove hans Datter Ingeborg.

Næste Morgen, da Rusen var forbi, saae Jomsvikingerne nok, at de havde gjort et ubesindigt Løfte; men et saadant Løfte var helligt og ubrødeligt, og man maatte altsaa tænke paa at opfylde det. Med en Flaade af 60 Skibe sejlede de op til Norge og begyndte at hærge de vestlige Kyster af Landet, thi den sydøstlige Deel stod under Harald Grænske og følgelig under dansk Overherredømme. Uden at finde Modstand plyndrede de heelt op omkring Forbjerget Stat, dræbte alle vaabenføre Mænd og bortførte Kvæget, medens Erik Jarl, Hakons Søn, samlede alt det Mandskab, han kunde, og begav sig op over Fjeldene til sin Fader i Throndelagen. Det lykkedes herved Hakon at faae 150 Skibe bemandede, men de vare forstørstedelen mindre end Jomsvikingernes.

Endelig stødte de sammen i **Hjørungevaag** i Søndmør, en Fjord, der strækker sig ind i Landet mod Øst og har sit Navn af tre Hjørunger eller store Stene, som ligge ude i Vaagen. Her kom det til et af de blodigste og meest haardnakkede Søslag i Oldtiden. Uagtet Normændenes Overlegenhed og den Tapperhed, som Hakon Jarl selv og hans Sønner Erik og Svend udviste, saae det dog ud til, at Jomsvikingerne skulde sejre; thi Alt maatte vige for Bues vældige Sværdslag. Da gik Hakon iland, gjorde Løfter til sine Guder og bragte dem Offringer; ja han skal endog tilsidst have offret sin syvaarige Søn Erling for at erholde Sejren. Da, fortæller Sagnet, opstod et forfærdeligt Hagelvejr, og de Danske syntes at see en Kvinde, der foer frem i Skyerne og udsendte Pile af sine Fingre, og hver Piil blev en Mands Bane. Nu tabte Sigvald Modet og vendte sit Skib til Flugt; med ham fulgte hans Broder Thorkel og 30 Skibe. Men Bue Digre og Vagn Aagesen fortsatte Kampen, skjøndt mod en mangedobbelt Overmagt. Tilsidst gav en Normand Thorkel Midlang Bue et Hug over Ansigtet, der borttog hans Læbe og Hage, og Tænderne sprang

ham ud af Munden. „Lidet vilde nu de bornholmske Møer tykkes om at kysse mig," udbrød Bue; derpaa dræbte han sin Fjende Thorkel, men da strax efter begge hans Arme bleve afhuggede, stak han Stumperne ind i to store Kister, der vare fulde af Guld, og sprang overbord med dem, idet han tilraabte sine Folk: „Overbord, alle Bues Mænd!" Om Vagn Aagesen samledes nu alle de Jomsvikinger, der ikke vilde flygte, og endnu længe fortsatte de Kampen med stor Tapperhed, men den Ene sank efter den Anden, og tilsidst overmandedes den lille Rest; Vagn og 30 Andre bleve tagne tilfange.

Næste Dag bleve de Fangne henrettede af Thorkel Lejra. Med en urokkelig Rolighed og Mandighed gik de Døden imøde; Enhver viste en fuldkommen Foragt for at døe, og Ingen yttrede nogetsomhelst Tegn paa Frygt. En af dem havde en Kniv i Haanden og bad Thorkel at hugge rask til; dersom han havde nogen Bevidsthed efter Dødshugget, vilde han række Kniven frem, hvis ikke, vilde den falde til Jorden. Det sidste skete. En ung smuk Mand med et fagert Haar bad om, at dette ikke maatte blive blodigt; en af Hirdmændene traadte da frem for at holde det, men da Hugget faldt, trak Ynglingen saa stærkt Hovedet til sig, at Øxen afhug begge Hirdmandens Hænder og foer ned i Jorden. Da Erik Jarl hørte, at den unge Mand var Bue Digres Søn Sigurd, bød han ham Fred, hvilken han ogsaa modtog. Den gamle Hakon Jarl misbilligede Sønnens ædelmodige Handling. Da frygtede Thorkel Lejra, at Vagn Aagesen ogsaa skulde blive sparet, hvis overmodige Løfte han kjendte; han sprang frem med opløftet Øxe for at hugge til ham, idet han raabte, at Vagn skulde Ingen frelse. Men en af Jomsvikingerne kastede sig for hans Fødder, saa at han snublede over ham og tabte Øxen, og Vagn var ikke seen til at gribe den og give Thorkel Banesaar. „Nu har jeg holdt det ene af mine Løfter," udbrød Vagn, men Hakon Jarl raabte: „Lader ham ikke længe løs, men dræber ham, thi han har gjort os megen Skade." Men Erik lagde sig atter imellem og bad Faderen at skjænke ham Vagns Liv; „thi," sagde han, „der er godt Mandkjøb i Vagn, Fader!" Uvillig indrømmede Hakon det. Da nu Erik tilbød Vagn Fred, svarede denne: „Det tykkes mig bedre at faae Fred af Dig, Erik! dersom alle de ogsaa faae Fred, der ere tilbage

Bues Død. Jomsbor-
gernes Tog
mod Hakon.

af vore Kammerater; thi ellers maae vi prøve den samme Skjæbne." Ogsaa dette indrømmede Erik, skjøndt Faderen var meget misfornøjet dermed, og saaledes bleve ialt tolv Vikinger frelste.

Eriks Højmodighed gik endnu videre. Ved hans Hjælp fik Vagn den anden Deel af sit Løfte opfyldt, at blive gift med Thorkels Datter, den unge og skjønne Ingeborg; og da han næste Aar drog ned til Danmark, skjænkede Erik ham et Skib til Sejladsen. Derfor vedblev ogsaa Vagn altid at være ham en fuldtro Ven. Siden levede Vagn med sin Hustru paa sine Fædrenegaarde i Fyen, og fra ham nedstamme mange ansete Mænd, deriblandt Asker og Eskild, de to første Erkebiskopper i Lund.

Men Jomsborgs Magt var brudt og rejste sig aldrig mere. Hedenskabet havde fortæret sin egen Kraft i Kamp med sig selv; det sidste Bolværk mod Kristendommen var faldet. Under den fejge Sigvald, der ved sin Hjemkomst endog blev til Spot for sin egen Kone Astrid, fordi hun i Badet ikke fandt en eneste Skramme paa hans Legeme, forfaldt Vikingesamfundet mere og mere. Kjærnen var falden i Hjørungevaag, og de Tilbageblevne dreve vildt Sørøveri, uden at bekymre sig om Orden og Love. Endnu en Tidlang holdt Samfundet sig, skjøndt i fuldkommen Opløsningstilstand; omsider befriede Magnus den gode Norden for de ødelæggende Plyndringer ved at indtage og aldeles forstyrre Jomsborg.

Svend Tveskjægs Tog til England og Slaget ved Svold.

un halvt havde Svend Tveskjæg faaet de Ønsker opfyldte, han havde knyttet til Jomsvikingernes Tog. Han havde vel hævnet sig paa Jomsborgerne, men herved ogsaa berøvet sig og sit Rige en vigtig Støtte; og den snedige Hakon Jarl havde istedetfor at blive styrtet netop erhvervet sig endnu større Anseelse og Magt.

Jomsvikingerne havde holdt deres Løfte; han maatte nu ogsaa tænke paa at holde sit. Med de bedste Forhaabninger gik han til Værket, og Alt lovede ham det heldigste Udfald.

Allerede i fjerne Tider havde Danmark og England staaet i Forbindelse, da de søfarende Danske let kunde sejle over Nordsøen. Intet Land har derfor været mere hjemsøgt af de nordiske Vikinger end England. De lode det ikke blive ved blot at myrde og plyndre, men de nedsatte sig langsmed Østkysten og stiftede Smaariger. Herved bleve de dobbelt farlige, da de, der boede i England, sædvanlig forenede sig med deres Landsmænd. Vejen var saaledes beredt for en kommende Erobrer.

Regnar Lodbrog og Palnatoke havde hjemsøgt Englands Kyster, og det samme havde en Mængde Vikinger gjort før og efter dem. Ogsaa Svend selv havde fristet Eventyr der, da han i Faderens Levetid foer omkring som Viking, og det var dengang, at efter Sagnet hans trofaste Ven, Islænderen **Thorvald Vidførle** eller den Vidtberejste, reddede hans Liv. Denne Mand var nemlig højt agtet og hædret ikke blot for sin Tapperhed — thi det var dengang en ganske almindelig Egenskab — men især for sin sjældne Højmodighed. Sædvanlig uddeelte han sit Bytte blandt Nødlidende eller tilkjøbte sig Fanger, som han gjengav Friheden. Ej blot hans Landsmænd, men ogsaa hans Fjender agtede og elskede ham. Engang gjorde Svend et Tog op i Landet og trængte saa langt frem, at Englænderne afskare ham fra hans Skibe og toge ham med hans bedste Mænd, deriblandt Thorvald, tilfange. Men aldrig saasnart havde den engelske Anfører faaet at vide, at det var Thorvald han havde fanget, før han ilede til Fængslet og befalede, at man skulde give ham fri. Dagen i Forvejen vare nemlig hans Sønner vendte tilbage fra Fangenskab hos de Danske, hvorfra Thorvald havde udløst dem, og han ilede nu med at gjengjælde denne ædle Daad. Men Thorvald svor, at han ikke vilde forlade sit Fængsel, før hans Herre Kong Svend og alle hans Mænd havde faaet deres Frihed. Alle bleve de ogsaa virkelig for Thorvalds Skyld frigivne. Det er et smukt Træk af Svends Taknemlighed, at han siden i et Gjæstebud med to Konger, hvor Nogen prisede det højbaarne Selskab, udbrød: „Jeg kjender en Bondesøn, der, naar hans Daad skal dømmes efter dens Værd, tilkommer ligesaamegen

Berømmelse, som os alle tre." Han kaldte da Thorvald frem for de forsamlede Gjæster og fortalte, hvorledes han ved sine Dyder havde befriet sin Konge.

Over England regerede siden 978 den svage og uduelige **Ethelred**. Paa den Dag, da han kronedes, skal Erkebiskop Dunstan have forudsagt skjæbnesvangre Ulykker over Riget. „Fremmede Folk, hvis Tungemaal man ej forstod, skulde falde ind i Landet og rase med Sværd, indtil det var bragt i Trældom. Kongestammen skulde gaae tilgrunde, og hedenske Konger skulde sætte Kronen paa deres vanhellige Hoved." Fremtiden var vel heller ikke vanskelig at forudsee. Allerede 991 rasede store Sværme omkring i Ostangeln, og man kunde ikke finde paa andet Middel til at blive befriet for deres Grusomheder end ved at give dem 1000 Pund for at drage bort. Det var første Gang, at dette skete, og det viste sig at være et meget uheldigt Middel; thi det lokkede dem netop til snart at komme igjen. De gjorde nu saa hyppige Anfald, at man maatte udrede uhyre Summer. For at skaffe disse tilveje lagdes en Skat paa Jorderne, der kaldtes **Danegeld** og snart blev en stor Plage for Landet. I Løbet af 20 Aar udredede England over 130,000 Pund,

en uhyre Sum, **hvis Værdi** kan anslaaes til 3 à 4 Millioner Rbdlr. i vore Penge, men hvis sande Værdi dengang var langt større end nu.

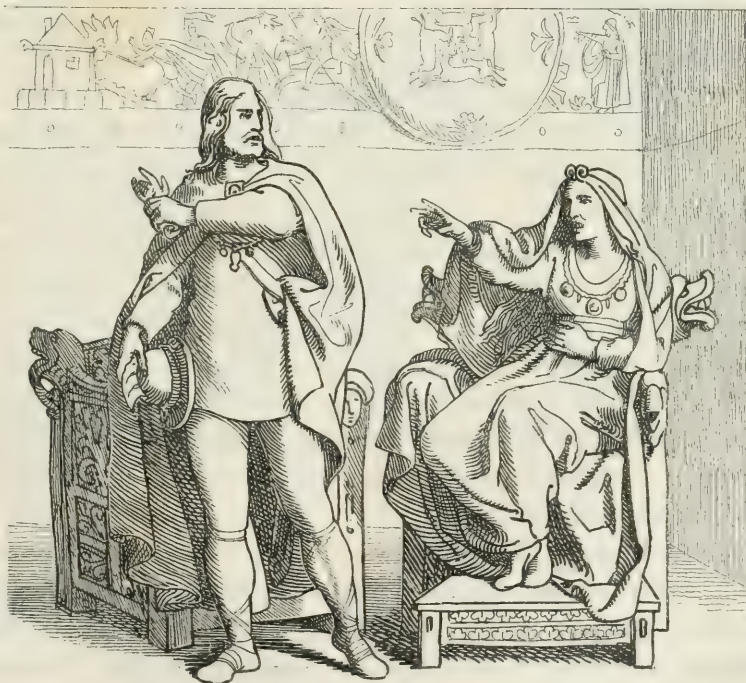
Om Efteraaret finde vi Kong Svend i England i Forening med den norske Prinds **Olaf Tryggvesen**, en Søn af den norske Underkonge Tryggve, der var bleven myrdet af Harald Graafeld. Med 94 Skibe angrebe de **London** og søgte at stikke Ild paa Byen, men bleve drevne tilbage med stort Tab. For at hævne dette kastede de sig over de sydlige Provindser, brændte Byerne og myrdede Alle, selv Qvinder og Børn, saa at den forskrækkede Ethelred skyndte sig med at tilbyde dem Danegeld. De forlangte 16,000 Pund og Tilladelse til at overvintre i Southhampton, hvilket ogsaa tilstodes dem af den raadvilde Ethelred. Om Vinteren besøgte Olaf Ethelred paa hans Slot og blev ved sine Samtaler med engelske Gejstlige stemt for Kristendommen, med hvilken han allerede paa sine tidligere Tog havde gjort Bekjendtskab i Dublin, hvor han endog var bleven døbt. Han lod sig nu konfirmere af Biskop **Elfeg af Winchester** og lovede, at han aldrig mere skulde angribe England eller noget andet kristent Rige. Følgen heraf var, at han skilte sig fra Svend, til hvem han fra nu af kom i et spændt Forhold, og drog til Norge, hvor det efter nogen Kamp med den gamle Hakon Jarl og hans Sønner lykkedes ham at bemægtige sig Regeringen. Den snedige Hakon søgte paa Flugten ved List at unddrage sig sine Forfølgere, men blev myrdet af sin egen Træl **Karker** paa Gaarden **Rimol** i Guldalen, hvor hans Veninde Thora havde skjult ham i en Svinesti.

Olaf Tryggvesen blev nu tagen til Konge af Thrønderne, og snart hyldede ogsaa de andre Landskaber Harald Haarfagers Ætling. Selv Vigen forenede sig atter med Norge og unddrog sig saaledes Danmarks Overherredømme, Noget, der maatte forøge Svends Uvenskab mod Olaf. Snart skulde dette Fjendskab faae Lejlighed til at bryde ud.

I Sverrig var Erik Sejrsæl død, og hans Søn **Olaf** var bleven Konge, hvem man gav Navnet **Skjødkonning**, fordi han som spædt Barn maatte sidde paa Moderens Skjød, da han blev hyldet af Folket. Enkedronningen **Sigrid**, fra hvem Erik havde ladet sig skille for hendes stolte og haarde Sind, besad betydelige Gaarde og Rigdomme i Sverrig. Blandt de Mange, som bejlede til hende, var ogsaa Under=

kongen **Harald Grænske** i Norge og en Konge fra Garderige. De kom og bleve meget vel modtagne, men om Natten lod hun dem indebrænde og sagde, at hun skulde gjøre Smaakongerne kjede af at fare fra andre Lande for at frie til hende. Herfor kaldte man hende **Storraade** eller den Stolte. Desuagtet friede Olaf Tryggvesen til Sigrid og sendte hende til Foræring en stor Guldring, der havde siddet i Tempeldøren i Lade og ansaaes for et herligt Smykke. Men Sigrids Guldsmede viste hende, at Ringen var falsk og indeni var af Kobber, hvorover hun blev meget vred og sagde, at Olaf ogsaa havde isinde at bedrage hende paa andre Maader.

Imidlertid var et Møde blevet bestemt imellem dem, der skulde holdes i Grændsebyen **Konghel** ved Gotaelven. Her viste Sigrid sig meget koldsindig med Hensyn til Ægteskabet, skjøndt det i Forvejen havde

været saagodtsom afgjort. Da Olaf forlangte, at hun skulde antage Kristendommen, svarede Sigrid: „Ikke vil jeg gaae fra den Tro, jeg har havt og mine Frænder før mig; men ikke heller skal jeg paatale, om Du troer paa den Gud, som Dig behager.“ Forbittret raabte da Olaf: „Troer Du, at jeg vil eje Dig, Du gamle affældige Kvinde og hedenske Tæve,“ og kastede hende sin Handske i Ansigtet. De skiltes fra hinanden i største Vrede, og Sigrid lovede, at disse Ord skulde blive hans Bane.

Kort efter ægtede Sigrid Storraade den danske Konge Svend Tveskjæg, der havde forskudt sin Gemalinde Gunhilde, som han havde ægtet under sit Fangenskab i Venden. Da Svend fik sin Frihed, var det tillige blevet bestemt, at Burislav skulde have Svends Søster **Thyre** tilægte, der var Enke efter den svenske Prinds Styrbjørn; men lang Tid hengik, uden at dette skete. Omsider fordrede Burislav hende saa eftertrykkelig, at Svend maatte bekvemme sig at sende hende til ham. Dog betingede han sig, at Thyre skulde have alle de Ejendomme, som Gunhilde havde havt i Venden. Thyre fældte mange Taarer, og kun med Møje fik man hende til at drage afsted. Da hun kom til Venden, blev Bryluppet fejret, men hun kunde ikke forsone sig med sin Skjæbne. Hun afskyede sin Mand, der baade var gammel og en Hedning; stedse var hun bedrøvet, og hun vilde hverken nyde Mad eller Drikke, medens hun var blandt de hedenske Vender. Efter syv Dages Forløb flygtede hun bort om Natten ud i Skoven og kom fra Kysten over til Danmark. Hendes Ophold her maatte være hemmeligt, thi fik hendes Broder det at vide, kunde hun vente at blive sendt tilbage til Venden. I denne Nød flygtede hun videre til Norge og gav sig under Kong Olafs Beskyttelse. Olaf fandt Behag i den skjønne, forstandige Kvinde og tog hende tilægte, der ogsaa paa sin Side maatte ynde den ædle, ridderlige Helt, Kristendommens ivrige Beskytter.

De levede nu Vinteren over i **Nidaros** eller Throndhjem, som Olaf nylig havde ladet anlægge ved Udløbet af Nidelven, hvoraf den fik sit Navn. Men snart begyndte Dronningen at blive sørgmodig; hun beklagede, at hun ikke havde Ejendomme i Norge, der vare en Dronning værdige, medens hun besad saa meget Gods i Venden. Hun meente

ogsaa, at Kong Burislav, der var Olafs gode Ven, ikke vilde afslaae ham hendes vendiske Ejendomme, naar han kom og forlangte dem af ham. Olaf fandt imidlertid denne Rejse meget betænkelig, og saaledes meente ogsaa alle de af hans Mænd, som han spurgte tilraads. Tilsidst sejrede dog Thyres Villie, og hendes Bebrejdelser virkede mere end hendes Taarer.

En Dag gik Kong Olaf paa Gaden i Nidaros og mødte en Mand med Angelikarødder, der vare usædvanlig store med Hensyn til

Aarstiden. Han kjøbte en Angelikastilk og gik hjem for at give Thyre den. Men hun stød den bedrøvet bort fra sig og udbrød: „Større Skjænk gav Harald Gormssøn, og var han mindre ræd for at drage

ud af Landet og søge sin Ejendom end Du. Thi han drog herop til Norge og underkastede sig Landet, men Du tør ej drage gjennem Danevældet for Kong Svend, min Broder." Da sprang Olaf op med Hæftighed og svor: „Aldrig skal jeg ræd fare bort for Kong Svend, din Broder, men mødes vi, skal han vige for mig."

Kort efter lod Kongen udbyde Leding af hele Norge og sejlede afsted med 60 Skibe og udvalgt Mandskab. Det herligste af alle Skibene var Olafs eget Skib, **Ormen hin lange,** som han selv havde ladet bygge. Det var 74 Alen langt og havde 52 Aarer paa hver Side og en Besætning af 500 Mand. Forstavnen og Bagstavnen vare lueforgyldte og havde Skikkelsen af en Drage. Et saa godt og kosteligt Skib havde man endnu ej seet i Norden.

Toget syntes at skulle faae et heldigt Udfald. Olaf kom til Venden og blev snart enig med Burislav, hos hvem han derpaa opholdt sig i nogen Tid, uden at Venskabet mellem dem blev forstyrret.

Imidlertid havde Sigrid Storraade ingenlunde glemt sin Hævn. Neppe havde hun erfaret, at Olaf var dragen gjennem Øresund, før hun ophidsede Kong Svend imod ham og mindede ham om Alt, hvad Olaf havde gjort ham imod. Svend var ikke vanskelig at bevæge; især harmede han sig over Olafs Giftermaal med Søsteren Thyre. Ufortøvet sendte han Bud til Kong Olaf Skjødkonning i Sverrig og den fordrevne Erik Jarl, Hakon Jarls Søn, der havde fundet et Tilflugtssted i Sverrig, og opfordrede dem til at forene sig med ham mod Olaf Tryggvesen. De vare ogsaa villige dertil, og med en betydelig Flaade lagde de Forbundne sig ved **Svold** for at oppebie hans Tilbagekomst. Svolds Beliggenhed kan nu ikke angives med Bestemthed. Det er dog rimeligt, at den var en Holm mellem Pommerns Fastland og Rygen, der senere er bleven opslugt af Havet i de Naturomvæltninger, der i Middelalderen ere foregaaede i disse Egne.

Det var den niende September Aar 1000, da hele den forenede Flaade sejlede ud af Sundet for at angribe Kong Olaf. Det havde været muligt for denne at undflye, og nogle af hans Mænd raadede ham til at unddrage sig Kampen mod en saa stor Overmagt; men Kongen svarede: „Lad Sejlene falde; aldrig har jeg flyet i Strid. Gud raader

Skotland
NORD
NORT-
Cumberland
Man
HUM
BER-
Scarborough
Standfordbridge
York
SÖEN
DET IRSKE HAV
Anglesey
LAND
Humber
Gegnesborg
Lincoln
BRETLAND
nu WALES
Derby
Trent
Walsham
MERCIEN
OSTANGLEN
Severn
Suffolk
Edmundsburg
Ringmerehede
Glocester
Assandun
Olney
Oxford
ESSEX
Malmesbury
London
Greenwich
Themsen
Lambeth
Sandwich
Ethantun
Somerset
Winchester
Guildford
Canterbury
KENT
Athelney
ell. Edlingsey
Shaftesbury
SUSSEX
Southhampton
Senlac-Sletten
Hastings
WEST
SEX
Dorset
Cornwales
Wigth
Frankrig
CANALEN
ENGLAND
omtr. Aar 1000.

for Livet, men Flugten tager jeg aldrig." Derpaa blæste han sine Skibe sammen og lagde dem i Slagorden.

Nu begyndte et af de største og navnkundigste Slag i det gamle Norden. Længe kæmpede Olaf og hans Mænd med største Tapperhed og tilbageviste de Danskes og Svenskes Angreb, men da omsider ogsaa Erik Jarl og de misfornøjede Normænd, som vare med ham, anfaldt Olaf, begyndte de Norskes Kræfter at svinde, og det ene Skib efter det andet blev ryddet. Det var en haard og blodig Kamp, og i dens Hede gik mange af Olafs Mænd overbord, der ikke huskede andet end at de strede tillands. Tilsidst samlede sig alt vaabendygtigt Mandskab paa Ormen.

I Krapperummet ved Masten stod her Datidens første Bueskytte, **Einar Tambeskelver**; han var endnu kun 18 Aar gammel. Med sin Bue sigtede han paa Erik Jarl, og Pilen foer ind i Træet ligeover Jarlens Hoved. „Hvo var det, som skød," spurgte denne. Men inden Nogen kunde svare, kom en anden Piil og foer ind mellem hans Side og hans Arm. Da raabte Jarlen til Finn, en af hans Mænd, der var en ypperlig Bueskytte: „Skyd den store Mand i Krapperummet!" Finn sigtede og traf Einars Bue paa Midten, saa den brast i Stykker. Ved Lyden af Braget spurgte Kongen: „Hvad var det som brast?" „Norges Rige af din Haand," svarede Einar. Kongen rakte ham da sin egen Bue, men han fandt den for veeg, kastede den bort og greb til sit Sværd.

Længe og mandeligen strede Olafs Mænd. Da saae Kongen, at deres Sværd bleve sløve og bede kun svagt. Han gik da hen i Forrummet, lukkede Højsædeskisten op og udtog mange kostelige Sværd, som han uddeelte blandt dem. Da han rakte den højre Haand ned i Kisten, saae Nogle, at Blodet løb ham ned ad Brynjen, men hvor han var saaret, fik Ingen at vide.

Da Mandefaldet blev stort paa Ormen, søgte Erik Jarl at entre Skibet. Selv femtende sprang han op paa det, men blev efter en haard Kamp dreven tilbage. Imidlertid blev Besætningen paa Ormen stedse tyndere, hvorimod Erik Jarl stedse kunde erstatte sit Tab med friskt Mandskab. Da lod han endelig kaste tunge Bjælker fra sit Skib over paa

Ormen og tyngede derved dens ene Side ned, saa at den lettere kunde bestiges. Da Olafs Mænd, der havde samlet sig om deres Konge i Bagstavnen, saae, at al Modstand var forgjæves, begyndte de at springe overbord for at redde sig ved Svømning. Men det lykkedes kun de færreste, som Einar Tambeskelver; thi Erik Jarl havde ladet Mænd i Smaaskibe lægge sig rundtomkring Ormen for at opfange eller dræbe dem, som sprang ud fra Skibet. Da Kongen selv sprang ud, grebe de efter ham med Hænderne for at føre ham levende til Jarlen, men han kastede Skjoldet over sit Hoved og sank ned under Vandet.

Einar og nogle flere bleve reddede, men til Kong Olaf saae man aldrig siden Noget. Dog vilde Normændene ikke troe, at han var omkommen, da han var den første Svømmer i hele Norge. Længe gik der Sagn om, at han havde krænget Brynjen og Rustningen af sig

under Vandet og var derpaa svømmet til et Skib, der havde bragt ham til Venden. Senere fortaltes, at norske Pilegrimme havde fundet ham i det fjerne Østen, hvor den fromme Konge i sin høje Alderdom levede som Eremit i Nærheden af Frelserens Grav. Nordboen kunde ikke glemme den ridderlige Helt, om hvis Pande den kristelige Glorie straaler saavelsom Heltekrandsen.

Dronning Thyre var fulgt med Kongen paa dette Tog og var i Begyndelsen af Slaget bragt ned i Skibet. Her blev hun funden og bragt til Erik Jarl, der højmodig søgte at trøste hende. Men Thyre, der følte hos sig selv, at hun var den egentlige Aarsag til al denne Ulykke, vilde ikke overleve sin elskede Olaf. For from til at lægge Haand paa sig selv, lod hun Hungeren hjælpe Sorgen til at forkorte hendes Dage. Hun spiste hver Dag kun et Æble og døde paa den niende Dag.

Det navnkundige Slag ved Svold afgjorde Norges Skjæbne. Det blev et Bytte for Sejrherrerne, der deelte det mellem sig. Erik Jarl fik næsten hele det vestlige Norge fra Halogaland til Lindesnæs; det midterste og østlige af Landet erholdt Olaf Skjødkonning, der gav det til sin Svigersøn, Svend Jarl, Eriks Broder. Svend Tveskjæg fik **Vigen**, som nu atter for en kort Tid kom under Danmark; desuden Romerige og Hedemarken, som han overdrog Erik Jarl som Lehn af Danmark.

Svend Tveskjægs Erobring af England.

oretagendet mod Olaf Tryggvesen havde i nogen Tid bortdraget Svends Opmærksomhed fra England. Det var dog ingenlunde hans Agt at opgive sine Planer mod dette Rige; tværtimod kunde han nu, støttet ved sin venskabelige Forbindelse med Norge og Sverrig, vende hele sin Kraft i denne Retning. Snart indtraf ogsaa Begivenheder, der mere end noget Andet kunde opfordre ham dertil.

De Danskes fortsatte Angreb vare blevne en uudholdelig Landeplage for England. Trods de dyrekjøbte Frede kom dog stedse nye Sværme igjen og fyldte Landet med deres Ødelæggelser. Den svage Ethelred greb nu til et Middel, der maatte bringe endnu større Ulykker over Riget. Rygtet udbredte, at de i England boende Danske havde isinde at rydde Kongen og hele hans Slægt afvejen og bemægtige sig Landet. Hvad enten dette nu forholdt sig saaledes eller ikke, toge Kongens slette Raadgivere, Huna og den snedige **Edrik Streon**, der fra lav Herkomst havde svunget sig op til Hertug, deraf Anledning til at raade ham at knuse de Danske med et eneste Slag. Lejligheden syntes gunstig, da der nylig var sluttet Fred, og de urolige Vikinger

boede fredelig omkring i Landet. Da udstedte Kongen hemmelige Befalinger rundtom i England, at man Natten til St. Briccii Dag den trettende November 1002 „med Guds og alle Helgenes Bistand" skulde myrde alle Danske uden Hensyn til Kjøn, Stand eller Alder. Folket greb villig Lejligheden til at hævne alle de Krænkelser og Ulykker, de Danske havde tilføjet dem, uden at tænke paa de sørgelige Følger, et saadant Blodbad maatte fremkalde over Landet.

Det var en Søndag, man havde valgt til Udførelsen af den blodige Daad. De Danske, trygge ved Freden, overgave sig til fuldkommen Ro. Mange af dem vare i Bad, saaledes som de plejede denne Dag, og vare altsaa fuldkommen værgeløse. Da brød Ødelæggelsen løs i al sin Vederstyggelighed. Have end Krønikeskriverne maaskee i det Enkelte overdrevet Rædselsscenerne, saa er det dog vist, at Befalingen blev udført med den største Grusomhed. Engelske Krøniker selv fortælle, at Mange bleve levende brændte, Andre levende begravne. Kvinder bleve nedgravne i Jorden til deres Bryster, som bleve sønderrevne af Hunde; spæde Børn bleve slyngede mod Stene, saa at Hovedet knustes og Hjernen sprøjtede omkring. I Oxford toge de Danske deres Tilflugt til Kirken, og da Englænderne ikke turde besudle Helligdommen med Blod, stak de Ild paa Kirken og indebrændte dem alle. Med aldeles hensynsløs og ubesindig Grusomhed rasede man mod Svends egen Søster **Gunhild**, der var gift med den engelske Jarl **Paling**. Hun var ung, skjøn, Kristendommen hengiven, og var med sin Familie Gidsel for den nylig afsluttede Fred; ikke destomindre lod Edrik Streon, der havde hende i sin Magt, hendes Mand og Søn gjennembore med Spyd for hendes Øjne og hende selv henrette. Hun led alle Dødskvaler med en Rolighed, der mindede om Regnar Lodbrog i Ormegaarden, og yttrede ligesom han under Pinslerne, at Hævnen ikke vilde udeblive.

Hvad hun havde forudsagt, skete. I **Guildford** i Surrey havde tolv unge raske Danske kastet sig i en Baad og sejlet nedad Themsen ud i Havet. Her kom de ombord paa et Skib og reddede sig lykkelig til Danmark, hvor de bragte Kong Svend den sørgelige Tidende.

Opflammet af Forbittrelse sendte Svend Breve om denne Begivenhed rundtomkring i Norden. Selv drog han om i Landet og for-

talte Almuen paa Thinge, hvad der var skeet i England. Een Følelse besjælede Alle, Hævn for deres Slægtninge og Venner. Leding blev udbudt over hele Landet, og allerede næste Foraar see vi Svend hærge paa det grusomste i det sydlige England.

En Række af sørgelige Aar oprandt nu over det ulykkelige England. Hvert Aar kom Svend igjen og plyndrede snart det sydlige, snart det østlige Kystland. Ved Juletid 1006 indskrænkede de Danske sig ikke længere til Kysterne, men droge gjennem det sydlige England og betegnede deres Vej med brændende Byer. Efterat have mættet sig med Rov og Mord vendte de tilbage til Øen **Wight**, hvor de overvintrede. Atter kjøbte da Ethelred den raadvilde Freden 1007 for 36,000 Pund og søgte at benytte Øjeblikkets Ro til at sørge for Englands naturligste Forsvarsværn, Flaaden. Vel blev en saadan udrustet, hvis Mage England endnu ej havde seet; men en Deel af den blev opbrændt, en Deel ødelagt ved Storm, og endelig foraarsagede Anførernes Udueligbed og Uenighed dens fuldkomne Opløsning.

Snart indfandt den gamle Landeplage sig paany. Det var dog ikke Kong Svend selv, men Jomsborgerhøvdingen Sigvalds Brødre, **Thorkel den høje** og **Hemming**, der anførte de Flaader, der 1009 angrebe England. De toge Øen Wight til deres Udgangspunkt; herfra gjorde de stadige Plyndretog op i Landet, og herhen førte de Byttet. Halvdelen af Landets 32 Grevskaber bleve ødelagte. Paa **Ringmereheden** i Ostangel lede Englænderne Kristi Himmelfartsdag den femte Maj 1010 et blodigt Nederlag; en Mængde fornemme angelsaxiske Adelsmænd og Thaner faldt i Slaget. Hele Ostangel blev nu ødelagt; Byerne opbrændtes, Indbyggerne nedhuggedes. Ved **Walsham** blev kun een Angelsaxer ilive, der reddede sig op i Kirketaarnet og forsvarede sig der med Fortvivlelsens Tapperhed. Intetsteds fandt de alvorlig Modstand af engelske Hære; der herskede Uenighed mellem de Store, hvoraf endeel, som Edrik Streon, vare aabenbare Forrædere, og Andre ved Blodets Baand vare knyttede til de Danske. En saa uduelig Konge som Ethelred den raadvilde var under saadanne Forhold Landets Fordærvelse.

Forgjæves søgte Ethelred at drive Underhandlinger, forgjæves tilbød han Thorkel den uhyre Sum af 48,000 Pund; de Danske havde

faaet Smag paa at tage selv og fandt sandsynligviis god Regning derved. I September 1011 indtoge de **Canterbury** og ødelagde den paa det skrækkeligste. Byen blev opbrændt; af Indvaanerne skaanedes kun ved Lodkastning hver tiende, ialt 4 Munke og 800 Mænd og Kvinder; 8000 bleve nedhuggede, stødte ind i Luerne eller nedstyrtede fra Murene; diende Børn bleve kastede paa Spyd eller knuste mod Vognhjul, og Kvinderne slæbtes ved deres lange Haar gjennem Gaderne i Skarnet. Den ædle Ærkebiskop **Elfeg**, der havde kunnet redde sig, blev fangen og mishandlet, da han under Blodbadet styrtede sig midt ind imellem Fjenderne og anraabte om Naade, idetmindste for de uskyldige Børn. Man skaanede kun hans Liv for at udpresse en Løsesum for ham af 3 til 4000 Pund Sølv, men han erklærede, at hans Liv ikke var saa meget værdt, at man derfor end yderligere skulde udpine de stakkels forarmede Bønder. Da lode de raae Vikinger ham hente ved et Gilde i **Greenwich**, og da han vedblev sin Vægring, sloge de Berusede ham saalænge med Øxer, Stene og Knokler, indtil en dansk Kriger, hvem Elfeg kort før havde konfirmeret, forbarmede sig og dræbte den halvdøde Olding med et Øxehug i Hovedet. Endnu døende bad han for sig selv, sine Mordere og sin Gejstlighed. Thorkel selv skal forgjæves være ilet til for at redde Ærkebispens Liv og have tilbudt sine raae Mænd Guld og Sølv, ja Alt hvad han ejede, undtagen sit Skib. Elfegs Liig blevført til London og nedlagt i Paulskirken. Legenden fortæller, at en tør Kvist, hvorpaa nogle Draaber af den hellige Martyrs Blod vare faldne, skød friske Blade, og at mange Hedninger paa Grund af dette Underværk lode sig døbe.

Vel sluttede Thorkel kort efter Fred med Ethelred og gav sig i hans Tjeneste, men England var modent til Undergang. Alt maatte opfordre Svend til at forsøge paa dets fuldkomne Underkastelse. En engelsk Krønikeskriver, **Vilhelm af Malmesbury**, der levede omtrent 1140, lader en dansk Høvding opmuntre Kongen til Angreb paa England med følgende Ord, der ere en tro Skildring af Landets Tilstand: „Det er et herligt Land, men Kongen er uduelig og sløv; han bekymrer sig kun om Viin og Fruentimmer, men ikke om Krig, er forhadt af sine Undersaatter og til Spot for Fremmede. De Fornemme ere adsplittede

ved Had og Misundelse, Folket er svagt og modløst; neppe hører det Lyden af Krigstrompeten, før det flyer bort af Slaget." Nogle faa Danske kunde jage hele Hobe af Englændere paa Flugt. Sæderne vare fordærvede, Fædrelandskjærligheden var svunden bort, og Fejghed og Forræderi herskede overalt. Elendigheden var ubeskrivelig i det udsugede Land; thi til de andre Ulykker kom endnu Hungersnød og Pest for ligesom at fuldende Ødelæggelsen. Slægtninge solgte hinanden for at faae Brød, og Skovene fyldtes af Røvere og Mordere. For at forsone Himlen paabød Kongen Faste og Bod i tre Dage over det hele Land; thi fra Mennesker var ingen Hjælp at vente. Men Straffen var endnu ikke fuldendt.

Kong Svend havde besluttet at fuldføre Englands Erobring. Med en anselig Flaade, hvis pragtfulde Prydelser, forgyldte Løvehoveder og Drager Krønikeskriverne berømme, drog han i Sommeren 1013 til England. I Juli Maaned gik han opad Floderne Humber og Trent, landede ved **Gegnesburg**, nu Gainsborough i Linkoln Shire og underkastede sig hele det nordlige England. Vel gjorde London en kort Tid Modstand, men maatte overgive sig. Ethelreds Gemalinde, den skjønne og forstandige **Emma**, en Søster til Hertug Richard af Normandiet, flygtede med de unge Prindser over til sin Broder, og snart fulgte Ethelred, forladt af Alle, efter hende. Hele England hyldede Sejrherren.

Men neppe havde Svend naaet sit Maal, før Døden bortrev ham fra hans Lykkes Højde. Omstændighederne ved hans Død fortælle de engelske Sagn paa følgende Maade. Svend havde paalagt en stor Skat til sin Hærs Underhold. Klostret **Edmundsbury** i Suffolk, der ansaaes for meget helligt, da Martyren Kong Edmunds Been vare begravede her, havde altid været fritaget for alle Afgifter og vilde heller ikke betale denne. Men Kongen truede i sin Vrede at ville afbrænde Klostret og Kirken og dræbe Munkene; ja han vovede at sige, at St. Edmund ikke var en Helgen. Da han siden paa Thinget i Gainsborough gjentog sine Trusler, faldt han af Hesten, angreben af en pludselig og voldsom Sygdom, og døde allerede næste Nat, Kyndelmessedag den anden Februar 1014, 51 Aar gammel. Heraf har Legenden dannet

følgende Fortælling, at Helgenen selv var kommen bevæbnet frem paa Thinget og havde gjennemboret Svend, der forfærdet kaldte sine Mænd til Hjælp, med sin Landse.

Svends pludselige Død gav Forholdene en ganske anden Vending. Kun nødtvungne havde Englænderne underkastet sig de Danskes grusomme Herredømme, og de benyttede strax Lejligheden til at rive sig løs. Allerede to Maaneder efter sin Flugt fra England modtog Ethelred Opfordring til at vende tilbage, men tillige til at regere mildt og retfærdig. Han lovede Alt og sendte sin Søn Edvard over til England, hvor han ogsaa havde god Fremgang. Det lød til, som Englænderne havde tabt al Frygt for de Danske ved deres Plageaand, den frygtelige Svends Død. Paa flere Steder bleve de danske Besætninger overfaldne og nedsablede og Borgene erobrede. Høvdingen Hemming blev dræbt, og Ethelred underkastede sig endogsaa Nordengland. Hos Thorkel den høje fandt Svends Søn Knud ingen Hjælp, men snarere Modstand; denne troløse Høvding havde endog sluttet sig til Ethelred mod at erholde 21,000 Pund. Under saadanne Omstændigheder var der intet Andet for Knud at gjøre, end med sine 60 Skibe — Levningen af den danske Magt — at vende tilbage til Danmark. Han gjorde det dobbelt nødig, da han forudsaae de Forfølgelser, hvorfor de Danske, der boede i England, vilde blive udsatte. Uklogt var det imidlertid af ham at fremkalde disse ved den unyttige Grusomhed, han begik ved sin Afrejse, da han lod de engelske Gidsler sætte iland ved **Sandwich** efter at have afhugget deres Hænder, afskaaret deres Næser og Ører og paa andre Maader lemlæstet dem med den største Umenneskelighed.

Kong Ethelred blev sig selv liig, i Medgang som i Modgang. I Ulykken havde han været fejg og raadvild, i Lykken blev han overmodig og grusom. De Danske, som han fik i sin Magt, lod han grusomt myrde; han troede sig nu sikker og tryg i sit Herredømme, og dog var Hævnens Sværd ham nærmere end han troede. Selv Kong Svends Liig stræbte han at faae i sin Magt for at kunne mætte sin afmægtige Hævntørst. Det var bisat i York, men en from Englænderinde af fornem Slægt balsamerede det og førte det hemmelig til Danmark, hvor Svends Sønner, Harald og Knud, med stor Højtidelighed stedte det til

Jorden i Trefoldighedskirken i Roskilde, hvor Svend selv skal have ladet indrette et Gravsted.

Svend Tveskjægs Karakter er bleven fremstillet paa saa forskjellig Maade, at det er vanskeligt at finde det sande Udtryk derfor. I de nordiske Sagn fremtræder han som en dygtig og kraftig Regent, aaben og frimodig i hele sin Færd, ædelmodig og trofast mod sine Venner, men stræng og ubøjelig mod sine Fjender — ganske saaledes som en ægte hedensk Helt maatte være. De engelske Munke, der maatte betragte ham som deres Dødsfjende baade fra Fædrelandets og Religionens Standpunkt, have skildret ham med de sorteste Farver som en troløs, blodgjærrig Tyran, ugudelig og værre end en Djævel. Det gaaer imidlertid ikke an at antage alle de Engelskes overdrevne Klager over de Danskes Grusomheder for paalidelige; ej heller at vælte Skylden for dem over paa Kong Svend, der som oftest ikke selv var tilstede, og vel heller ikke vilde have kunnet standse sine Vikingers vilde Myrdelyst.

I Danmark træffe vi desuden under ham ikke det ringeste Spor til nogen Forfølgelse af de Kristne; Sagnet tillægger ham tværtimod Opførelsen af adskillige Klostre og Kirker, saaledes Jellinge Kirke. Da den engelske Biskop Sigfred rejste over Danmark til Sverrig for at døbe Kong Olaf Skjødkonning, hvilket og skete ved **Husaby** i Vestgøtland 1008, blev han venskabelig modtagen af Kong Svend. Denne synes saaledes, skjøndt Hedning af Hjerte og Sind, dog aldrig at have optraadt fjendtlig mod Kristendommen, men snarere at have forholdt sig ligegyldig mod den. Grusomhederne i England vare ikke Frugter af Hadet mod Kristi Lære, men ligefrem Følger af Tidens Raahed og Barbari. Desuden havde Englændernes Grusomhed udækket de Danskes, og vare de Rædsler, som de kristelige Englændere udøvede mod de Danske, hvoraf mange vare Kristne, mindre gruelige end disses?

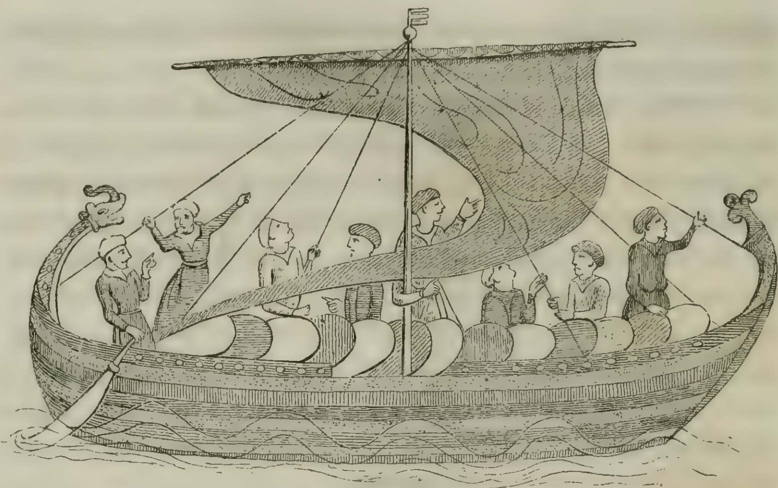
Kong Svend var den sidste hedenske Konge i Danmark; med ham sank Hedenskabet i sin Grav, og snart hævede Korset sig over Templernes Ruiner.

Han bortreves pludselig midt i sit Sejrsløb, netop da han stod i Begreb med at begrunde et Herredømme, saa stort, at Norden endnu ej havde seet dets Mage. Dog skulde Frugterne heraf ej gaae tabte for

Danmark. Englands fuldstændige Erobring skjænkede Danmark Kristendommens endelige Sejr og en højere Kultur.

Men, inden vi forlade Hedenskabet og gaae over til Kristendommen, eller med andre Ord: inden vi tage Afsked med Oldtiden for at træde ind i Middelalderen, ville vi kaste et Blik saavel paa Hedenskabets Udbrud i Vikingetogene og Erobringerne i fremmede Lande som og paa dets Liv indadtil, saaledes som det var i dets Fuldendelse og henimod dets Undergang.

Femte Afsnit.

Normannertogene.

Tidligere Tog og Udvandringer.

Længe før Nordens Historie bliver bekjendt, træffe vi hos andre Nationer Folkeslag omtalte, der skulle være udvandrede fra Danmark. Som saadanne nævnes **Cimbrer og Teutoner**, der bragte det mægtige romerske Rige i Fare og kun med Vanskelighed bleve overvundne af Marius; endvidere **Goter** og **Langbarder**. Aarsagen til de førstes Udvandring siges at have været Oversvømmelse, til de sidstes derimod Hungersnød. I uhyre, fabelagtig store Sværme skulle de have kastet sig ned over Tydskland og Sydlandene, saa at en gotisk Historieskriver Jordanes med Grund kalder Norden: „Folkenes Værksted, Nationernes

Skede." Man forestillede sig da Norden som meget stærkt befolket; af sin Overbefolkning udsendte det de ødelæggende Skarer af raae Barbarer, der oversvømmede Europa. Vistnok er der meget Overdrevent i disse Forestillinger.

Det er aldeles ikke sandsynligt, at de nordiske Lande have besiddet en saa uhyre Folkemængde; dernæst er det slet ikke beviist, at nogen af disse Folkestammer er udvandret fra det egentlige Danmark, hvorimod de synes at have tilhørt det nordlige Tydskland. Er nogen af dem udgaaet fra Danmark, da har den paa Vejen forenet sig med beslægtede nordtydske Stammer og derved dannet de talrige Masser; men egentlig dansk kan den ikke have været; thi paa den Tid, da disse Udvandringer skete, nemlig Tiden henimod og kort efter Kristi Fødsel, maae tydske Stammer have boet oppe paa Halvøen.

Vi kunne altsaa vende os bort fra disse Udvandringer til de paalideligere, der fortælles at være skete over Havet, Nordboens egentlige Tumleplads. Mærkelig er fornemlig **Jydernes**, **Anglernes** og **Saxernes** Tog til Britannien.

Kort efter Kristi Fødsel havde Romerne faaet fast Fod i dette Land, og det varede ikke længe, før det aldeles adlød deres Herredømme. Snart blomstrede det skjønne Land ved romersk Kultur, ved Agerdyrkning, Haandværker og Kunster; men hermed fulgte ogsaa Sydens Blødagtighed, der svækkede de tidligere saa stridbare og haardføre Britter. De bleve aldeles afvante fra at bruge Vaaben, da de romerske Legioner forsvarede Landet mod de urolige Naboer, Pikter og Skotter i det nuværende Højskotland. Da det romerske Rige i det femte Aarhundrede nærmede sig sin Undergang, og Legionerne droges bort fra Britannien for at kæmpe mod Barbarerne, kunde de ukrigerske Britter ikke forsvare sig mod deres Fjender. Da derfor to angelske Høvdinger, **Hengst** og **Hors**, 449 landede med tre Skibe i Kent, sendte den brittiske Konge **Vortigern** Bud til dem om Hjælp, hvilken de ogsaa ydede ham. Til Belønning skjænkede han dem Bopæle i Kent; men snart strømmede flere Skarer af Angler, Saxer og Jyder fra den danske Halvø herover og udbredte sig over de sydøstlige Landskaber. I Begyndelsen var Forholdet fredeligt, og Vortigern ægtede endog Hengsts Datter, den skjønne **Ro-**

vena, i hvem han var bleven forelsket ved et Gilde. Men snart opkom der Stridigheder, da de Fremmede vare begjærlige efter at bemægtige sig det skjønne og frugtbare Land. Det nyttede kun lidet, at Britterne nu kæmpede med Fortvivlelsens Tapperhed for at blive de ubelejlige Gjæster kvit. Efter halvandet hundrede Aars blodige Kampe maatte de bukke under for de haardføre, stridbare Fjender, der stedse fik Forstærkning fra Hjemmet. Levningerne af Britterne skjulte sig i de vestlige bjergige Landskaber, Cumberland, Cornwales og især i Wales, hvor de i mange Aarhundreder havde uafhængige Fyrster, og hvor de have bevaret deres gamle Sprog, Sange, Sæder og Skikke ligeindtil vore Dage. Nogle flygtede over Havet til Armorika i Gallien, hvor det gamle Britanniens Navn fornyedes i Landskabet **Bretagne.**

Angelsaxerne, som Erobrerne kaldes, spillede nu Herrer over hele Slettelandet, hvorfra de med den største Grusomhed havde fordrevet de oprindelige Beboere.

Omtrent 600 finde vi 7 Kongeriger i England, som Landet nu kom til at hedde efter Anglerne, nemlig: Jydernes i **Kent,** Saxernes i **Essex** (Østsaxen), **Westsex** og **Sussex,** og Anglernes i **Mercien** (ↄ: Marken, den store, midterste Deel), **Ostangel** og **Northumberland.** De tre sidste udgjorde over tre Fjerdedele af Landet og vise, at Anglerne have været det talrigste af de indvandrede Folk. Med Rette har derfor hele Landet efter dem faaet Navn af **Anglia,** det samme Navn, som deres Hjem i Jylland bar, hvilket endnu er bevaret i Landskabet Angel. Men netop denne store Udvandring maa have oversteget Folkets Kræfter og har givet Anledning til, at de **gotiske** Stammer, som kom fra Øerne til Østkysten af Halvøen, med Lethed have kunnet udbrede sig over denne heelt ned til Slien. Mærkelige Ejendommeligheder i Sproget i den vestlige Deel af Jylland, vestenfor Vejle, Skanderborg, Viborg og Salling, pege ved Ligheden med det Engelske hen paa den fælles Rod, det Angelske. Den brede Udtale, Bortkastelsen af Bogstavet **e** i Enden af Ordene, Artiklens Stilling foran Gjenstanden (det engelske the og det jydske æ) ere slaaende Ligheder, der bekræfte Anglernes Udgang fra den jydske Halvø, medens de fleste af disse Særegenheder netop adskille det vesterjydske Almuesprog fra det østerjydske eller

gotiske — en Forskjel, der endnu tydelig fremtræder, skjøndt 1400 Aar ere henrundne siden hiin Udvandring.

Imidlertid maatte Sproget i England blive en Blanding af de forskjellige Stammers, Jyders, Anglers og Saxers. Saaledes opkom et nyt germanisk Tungemaal, det saakaldte Angelsaxiske, der snart blomstrede ved en rig Literatur, hvoraf en stor Deel er opbevaret. Den Kundskab, som vi derved erholde til Landets daværende Forfatning, viser os en mærkelig Lighed med de nordiske og germaniske Forhold. Saaledes have blandt andet Lovene et aldeles nordisk Præg, idet de fastsætte Boder for Fornærmelser og Forbrydelser, saaledes som det var Skik hos Nordboerne og Germanerne.

Snart bleve imidlertid Angelsaxerne fremmede for Moderlandet, der jo ogsaa kortefter synes at være blevet besat af nye, om end beslægtede Stammer. Hovedaarsagen hertil var dog udentvivl den Kultur, som Angelsaxerne allerede tidlig modtoge i Forbindelse med Kristendommen, og som nødvendig maatte fjerne dem fra de raae og vilde Hedninger i Norden. Det er forbavsende, saa hurtig de bleve omvendte til Kristi Lære og forvandlede fra et raat og krigersk til et kultiveret og fredeligt Folk. I intet Land i Europa, selv i dem, hvor Kristendommen havde hersket i Aarhundreder, fandtes den Dannelse og Videnskabelighed som i England. Herfra udgik **Missionærer** til Tydskland og de nordiske Lande, i langt større Antal end fra Syden, og med langt større Iver og Dygtighed. England blev en Planteskole for Kristendommens Forkyndere, og det blev, mærkelig nok, Angelsaxernes Opgave, at danne Overgangen mellem Syden og Norden og bringe dem i en nøje aandelig Forening. Men det var ingenlunde i Fred, at Fredens Gjerning udførtes; ofte blev Angelsaxeren Offret, idet han segnede som Martyr blandt Hedningerne i fremmede Lande, eller bukkede under i Hjemmet for Normannens blodige Sværd.

Normannerne.

ore urolige og krigerske Forfædre kunde ikke finde sig i et stille, fredeligt Liv i Hjemmet. Deres Lands Natur, deres Religion, deres Opdragelse og hele Livsanskuelse og Livsretning bragte dem til at elske Krigen. De nordiske Lande vare uopdyrkede og frembragte kun lidet af de Fornødenheder, den stedse tiltagende Folkemængde krævede. At drive Agerdyrkning sømmede sig ej for den frie Mand; det var Trællenes, stundom Kvindernes Gjerning. Hvorfor skulde man ogsaa i sit Ansigts Sved erhverve, hvad der kunde vindes paa hæderlig Maade ved Sværdet? Thi al Hæder var knyttet til Vaabendaad, og Ingen vandt større Berømmelse, end den, der overgik Andre ved tappre Bedrifter. Saaledes opnaaede man altsaa ved Krigen paa eengang to Øjemed, at erhverve sig baade Gods og Hæder. Og disse Goder kunde efter Asalæren alene aabne Adgang og Adkomst til Valhal, hvor det krigerske Liv skulde fortsættes; thi en Lyksalighed uden Kamp kunde Nordboen ej tænke sig.

Det var da intet Under, at vore Forfædre, saalangt Historien gaaer tilbage, søgte at tilfredsstille deres Tørst efter Kamp og Hæder ved at sværme om paa Havet som Vikinger og hjemsøge fremmede Landes Kyster med deres Plyndringer. Lysten til Eventyr drev Nordboen ud paa Havet, med hvilket han alt tidlig var fortrolig. Thi allerede som Dreng tumlede han sig paa det oprørte Hav, der slyngede sig rundtomkring hans Fædreland, og Bølgen blev den Bro, ad hvilken han som Mand søgte til den fremmede Strand. Snart landede han her med sine Snekker, myrdede, hærgede og huggede Strandhug eller plyndrede det Kvæg og de Levnetsmidler, som han behøvede til sit og sit Følges Underhold; snart see vi ham ligge i Vigene, hvoraf Navnet Viking skal have sin Oprindelse, og herfra anfalde de forbisejlende Skibe. Fremmed var det samme som Fjende.

Et saadant Liv var det frieste og meest ubundne, som kunde tænkes, og maatte følgelig lokke Kongesønnen og den Fribaarne ud paa

Havet. Enhver, som havde Skibe og Mandskab, kaldtes **Søkonge**, som Snorre fortæller i Ynglingesaga: „Der var mange Søkonger, der raadede over meget Folk, men ejede intet Land; thi med fuld Ret syntes den at kunne kaldes Søkonge, der aldrig sov under sodet Aas og aldrig drak af Hornet ved Arnestedet."

Ofte sluttede flere Vikinger sig sammen, deels af Venskab, deels for at kunne virke med desto større Kraft. Dette er især Tilfældet henimod Slutningen af Hedenskabets Tid. Da Korset fortrængte Afguderne, og Kirkerne rejste sig paa Templernes Ruiner, fandt de vilde Hedninger det ej længere hyggeligt i Hjemmet, men foretrak at leve det gamle Liv og lege den blodige Vikingeleeg paa fremmede Kyster. Hertil kom endnu, at de nordiske Rigers Samling under een Konge indskrænkede deres Frihed i Hjemmet. Enevoldskongerne maatte strængt forbyde de indbyrdes Kampe og Plyndringer, som før havde fundet Sted, da de enkelte Landskaber vare Smaariger hvert for sig og ofte stode fjendtlig mod hverandre.

Dette dobbelte Tvangsforhold maatte blive utaaleligt for Folk, der vare vante til at føre et frit og ubundet Liv. Derfor see vi i det niende, tiende og ellevte Aarhundrede store Masser af Vikinger flokke sig sammen, saa at de danne betydelige Flaader og Hære; de indskrænke sig ikke længere til Kysterne, men sejle opad Floderne, trænge ind i Hjertet af Landene og belejre Hovedstæderne. Overalt anrettede de forfærdelige Ødelæggelser; de nedtrampede Kristendom og Kultur og efterlode sig overalt blodige Spor.

Englands, Frankrigs, Spaniens og Middelhavets Kyster bleve saaledes hærgede af de vilde **Normanner**, som Sydboerne kaldte disse Skarer. Ofte kaldes de ogsaa **Danske**, som da er et fælles Navn baade for Danske, Norske og Svenske; thi det er ikke muligt i de fremmede Beretninger at adskille disse nærbeslægtede Stammer, mellem hvilke Sydboerne ikke kunde gjøre Forskjel. Vi ville imidlertid kun dvæle ved Hovedbegivenhederne paa disse for hele Europa saa vigtige Tog, og fornemlig ved dem, der nærmest vedkomme Danmark.

Det var især England og Frankrig, der vare udsatte for de Danskes Ødelæggelser. I **England** formaaede de uduelige og blod-

agtige Konger ikke at sætte Grændser for disse Anfald. Lykkedes det endelig at sejre over en enkelt Afdeling, viste der sig strax en anden, der foer frem med endnu større Grusomhed. Saaledes blev den fromme **Edmund**, Ostangels Konge, der var falden i deres Fangenskab, bunden til et Træ og gjennemboret af Pile, hvormed de skøde tilmaals efter ham. Med stor Standhaftighed udholdt han sine Lidelser, og ophidsede derved stedse mere sine Fjender. Den fromme Konges Liig begroves i det til ham indviede Kloster **Edmundsbury** i Ostangel, og han blev en af Englands første Helgener, hvem Legenden endog lader dræbe Svend Tveskjæg til Straf for hans Ringeagt.

Til ingen Tid var dog England mere plaget af Normannerne, end da **Alfred** 871 besteg Tronen, hvem det engelske Folk med Rette har givet Tilnavnet den store. Broderen Kong Ethelred var falden mod de Danske, der fra alle Sider trængte ind i Landet. Uagtet han efterlod sig Sønner, toge dog Indbyggerne af Westsex den to og tyveaarige Alfred til Konge, der var udmærket ved sit Feltherretalent og havde modtaget en grundig klassisk Dannelse. Paa sine Rejser i de sydlige Lande havde han erhvervet sig et nøje Kjendskab til andre Landes Sæder og Indretninger, og søgte at gjøre sine Kundskaber frugtbringende for sit Fædreland. Først maatte han imidlertid tænke paa at forsvare sit Rige og vandt ved sine store Anstrængelser flere Fordele over de allevegne fremtrængende Fjender. I et Slag tabte de Danske meget Mandskab og det berømte Banner **Ravnen**, der udentvivl forestillede Odins Ravn; thi Odin, Sejrfader, var den, som skjænkede Sejren. Dette Banner skal efter Sagnet være syet af Regnar Lodbrogs Døttre paa een Dag og have havt den Egenskab, at Ravnen ved sine Bevægelser varslede Slagets Udfald. Flagrede den nemlig med Vingerne, ventede de Danske Sejr; lod den dem derimod hænge slappe ned, forestod der dem et Nederlag. Men snart vendte Lykken sig fra Alfred; Fjendens Overmagt og Grusomhed tvang endeel af hans Undersaatter til at underkaste sig; mange forlode ham ogsaa frivillig, og andre flygtede endog bort til Wales og Frankrig. Forladt af Alle vandrede Kongen omkring i Skovene, plaget af Hunger og Kulde. Tilsidst fandt han sit Ophold hos en fattig Svinehyrde, der deelte sit og sin Families Brød med den ukjendte

Flygtning. I denne ydmygende Tilstand skulde han bage Brød, medens Hyrden var ude med sine Sviin, men var saa uheldig at faae dem brændte. I sin Vrede udskjældte Hyrdens Kone ham for en doven Karl, der ikke vilde passe Brødene, men nok spise dem. Alfred tav stille og passede dem herefter bedre; men den Fornedrelse, hvori han levede, vakte alle hans slumrende Aandskræfter, og han blev sit Fødelands Frelser.

Det Sted i Somersetshire, hvor han opholdt sig, var næsten utilgængeligt, da det var omgivet paa tre Sider af store Moradser; det blev siden kaldet **Athelney** eller **Edelingsey** (Kongeøen). Snart samlede nogle af hans Tilhængere sig om ham; han befæstede ved deres Hjælp sit Tilflugtssted og begyndte at overfalde de Danske, naar der var gunstig Lejlighed. Ved **Etantun** vovede han sig ind i Fjendens Lejr, forklædt som Harpespiller, og henrev de raae Danske ved sine gamle Folkesange. Da han havde udspejdet Lejren, overfaldt han den og anrettede et stort Nederlag, hvorpaa de Danskes Konge **Gudrun** maatte stille Gidsler og lade sig døbe; dog beholdt han Ostangel og de tilgrændsende Strækninger af Mercien og Essex som Lehn under Kong Alfred.

Fra nu af oprandt lykkeligere Dage over England, og Landet nød under Alfreds kloge Styrelse en Fred, det i en Række af Aar ikke havde kjendt. Vel skete der endnu af og til Angreb paa Kysterne, men de tilbagedreves ved Alfreds ypperlige Forsvarsanstalter. En betydelig Flaade beskyttede Landet, og i hver Provinds indsattes en Befalingsmand til Forsvar mod de Danske. De, der allerede boede i Landet, synes at have forholdt sig rolige og have ført et fredeligt, agerdyrkende Liv — Følger af den højere engelske Kultur, der lidt efter lidt maatte yttre sin Indflydelse.

Efter Alfreds Død 901 begyndte imidlertid den gamle Landeplage paany. Lede de Danske end undertiden Nederlag, kom de dog stadig igjen og fik mere og mere Fodfæste i Landet. Heraf havde Svend Tveskjæg senere god Nytte, da han erobrede England; thi allevegne fandt han Landsmænd, der forenede sig med ham og styrkede hans Magt.

De Danskes hyppige Tog gjennem flere Aarhundreder til England maatte nødvendigviis efterlade betydelige og talrige Spor, især i

den nordlige og østlige Deel, hvor store Masser havde nedsat sig. En Mængde **Sagn** fortælles i disse Egne om Kampe med de Danske og om deres Grusomhed, som man er tilbøjelig til at give Skylden for alle Ødelæggelser. Af og til findes **Mønter**, der ere slagne af danske Møntmestre og forsynede med danske Høvdingers eller Regenters Navne. Men det er især **Sproget**, hvori de sikkreste Vidnesbyrd ere opbevarede. Det nordengelske Almuesprog har en Mængde Ord paa det daglige Livs Gjenstande tilfælles med det danske, og det netop saadanne Udtryk, der ikke forekomme i Skriftsproget, men have holdt sig hos Almuen. Saadanne ere Benævnelser paa Kornsorter (f. Ex. big), Træer (allars, Elletræer, roan-trees, Rønnetræer, lins, Lindetræer) og Redskaber (som rock, garn-windle, greype, Greb, trow, Trug, liester, Lyster, et Fiskeredskab o. s. v.) Forbavsende er ogsaa det store Antal af fuldkommen danske Navne paa Byer og Steder, som man allevegne træffer i det nordlige og østlige England. Man har beregnet, at de udgjøre mindst halvandet tusinde. Ganske almindelige Endelser ere: **by, thorpe, ness, ey** (Ø), **dale, beck, toft, haugh** (Høj) o. a., der ere aldeles danske, som Kirkby, Thourby, Haidenby, Hedeby, Mickleby, Magleby, Dalby, Scawby, Skovby, Northorpe, Nørup, Staindrop, Stenderup, Raithby, Rodby (at rydde), Ramsey, Dungeness, Sheerness ved Themsen, Lowestoft og Botesdale i Østangel. I mange sees tydelig de danske Erobreres Navne, f. Ex. Grimsdale, Aslackby, Swainsthorpe; i andre nordiske Gudenavne, som Baldersby, Fraisthorpe og Tursdale.

Paafaldende er ogsaa Ligheden mellem Udtalen af mange engelske Ord og den brede jydske Udtale; saaledes drown, at drukne, brown, bruun, stood, stod, fowl, Fugl, cow, Ko o. s. v. Udtryk af det jydske Almuesprog findes i det engelske Skriftsprog, som cock, Hane, horse, Hest o. s. v.

Til alle disse Vidnesbyrd komme endnu andre, der kunne hentes fra Folket og dets Liv, dets Videnskab, Kunst og Retsvæsen. De ere levende Minder om den Indflydelse, de Danskes Erobring har havt paa England, i hvis Jordbund de ere indtrykte som uforgængelige Spor af Normannernes vældige Færd.

Det **frankiske** Riges udstrakte Kyster vare ikke mindre end Englands udsatte for Normannernes Angreb. Hvad Godfred havde begyndt mod Kejser Karl den store, fortsattes under dennes svage Efterfølgere. Da Kjærnen af den frankiske Krigsmagt var bleven tilintetgjort i det blodige Slag ved Fontenay 841 mellem Ludvig den frommes Sønner, kunde det svækkede og adsplittede Rige under uduelige Regenter ikke vise nogen kraftig Modstand. Opad alle Floder trængte de vilde Sværme, udbredende Forfærdelse vidt og bredt i Landet. Ingensteder var man sikker for deres Ødelæggelser, hverken bag den stærke Fæstnings eller bag Klostrets Mure; de vare snart her, snart hist og viste sig saa pludselig, at der ingen Tid var til Redning. Det hjalp kun lidet, at man søgte at tilfredsstille dem ved Pengesummer; snart trængte de samme eller andre Skarer paany frem. Elendigheden blev stedse større; det modløse Folk søgte al sin Frelse i Bønnen, og snart bad man overalt i de franske Kirker:

Fra Normannens vilde Rasen
fri os naadig, Gud vor Herre!

Især var Paris en Gjenstand for deres Angreb. Flere Gange blev den indtaget og udplyndret, deriblandt af Høvdingen **Hasting,** der af alle Normanner var Frankrigs værste Svøbe. Stolt af sine Bedrifter opfordrede han derpaa sine Mænd til at følge ham til Rom og bemægtige sig denne berømte Stad med alle dens Skatte, ligesom de havde bemægtiget sig Paris. Med Glæde modtoge de et Forslag, der lovede dem rigelig Eventyr og Bytte, og sejlede med 100 Skibe omkring Spaniens Kyster ind i Middelhavet. Her skulle de endog have hærget Nordafrikas Kyst. Endelig landede Hasting ved en By, som han antog for Rom. Det var netop i Juletiden, og Indbyggerne vare i Kirke for at helligholde Festen; men da de hørte, at fremmede Mænd af et vildt og krigersk Udseende vare landede i Havnen, skyndte de sig ud af Kirken, grebe til Vaaben og lukkede Portene. Hasting lod da, som om han langtfra tænkte paa at tilføje dem noget Ondt; han foregav tværtimod, at han var træt af det urolige Liv og ønskede at blive Kristen. Han blev da ogsaa virkelig døbt; men Indbyggerne havde dog endnu ikke Tillid til ham og tillode hverken ham eller hans Folk at komme ind i

Byen. Da fandt han paa en anden List. Han lod, som han var bleven farlig syg, og skjænkede paa sit Yderste rige Gaver, Sværd, Guldarmbaand og andre Klenodier til Byens Kloster, naar han maatte blive begravet i dens indviede Jord. Snart tilkjendegave Klageskrigene i Normannernes Lejr, at Høvdingen var død, og Byens Gejstlighed var strax villig til at opfylde hans fromme Ønske. En højtidelig Liigbegængelse fandt Sted; alle hans Mænd fulgte sørgende den Døde, der laa paa Baaren i sit Harnisk og med alle sine Vaaben ved Siden. Men da man vilde til at sænke ham ned i Graven, sprang han pludselig op og nedhug Biskoppen, der stod med Messebogen i Haanden. I det samme droge hans Mænd deres Sværd, som de havde skjult under deres Klæder, og nedhug uden Modstand de forbavsede Tilskuere. Blodbadet udbredte sig over hele Byen, som derpaa blev udplyndret; men da Hasting erfarede, at det var **Luna** i Norditalien og ikke Rom, han havde indtaget, opgav han i sin Ærgrelse over Fejltagelsen sit Tog mod denne Stad og sejlede tilbage til Frankrig, førende med sig Lunas Rigdomme og dens unge Mænd og Kvinder.

Endnu i lang Tid vedblev den frygtelige Hasting at plage Frankrig, indtil han omsider lod sig bevæge til at antage Kristendommen og forholde sig rolig mod at erholde en betydelig Sum Penge og Grevskabet Chartres til Forlehning.

Farligst af alle Angreb blev dog det, der foretoges mod Paris under Kejser Karl den tykkes Regering af Normannerhøvdingen **Sigfred.** Aldrig havde Normannerne samlet sig i saa uhyre Hobe; Krønikerne anslaae dem til 40,000 Mand, der sejlede opad Seine paa 700 Skibe og bedækkede Floden i en Strækning af to Mile.

Paris laa dengang paa den lille Seineø, det nuværende la Cité, og var ved Broer forbunden med sine Forstæder, hvoraf den ene laa paa den nordre, den anden paa den sydlige Flodbred. Nutildags udgjør la Cité kun en meget lille Deel af den store Hovedstad. Da Normannerne i Novbr. 885 angrebe Paris, havde Biskop **Gozlin** og Grev **Odo,** begge duelige og tappre Mænd, Befalingen i Staden. Sigfred forlangte af Biskoppen Tilladelse til at maatte drage igjennem Byen og lovede, at han i det Tilfælde ikke skulde gjøre den mindste Skade. Da

Biskoppen spurgte ham om hvad Sikkerhed han vilde stille herfor, svarede han: „Mit Hoved, mine graae Haar og mit gode Sværd". Herpaa

vilde Biskoppen imidlertid ikke indlade sig, uagtet Sigfreds Trusel, at Pileskud og Hungersnød ellers skulde plage Pariserne Aar ud og Aar ind. De Danske, som troede, at denne Stad ligesom alle andre ikke ret længe skulde modstaae deres Anstrængelser, begyndte at storme Taarnene, men Pariserne forsvarede sig med den største Haardnakkethed. De heldte sydende Beeg og Olie ned over de Stormende, og ledsagede de Flygtende med spottende Ord og Haanlatter. Endog Normannernes egne Kvinder modtoge dem med krænkende Spot, da de vendte tilbage fra det frugtesløse Angreb. Skræk havde hidtil fulgt dem og aldrig Foragt; deres Forbittrelse blev derfor saameget større, og de besluttede at tage Byen, hvad det end skulde koste. De fornyede Angrebet paa Taarnet ved den søndre Bro og søgte med Ørxer at hugge Hul i Pæleværket, der støttede Taarnets Grundvold. For at sikkre sig under Arbejdet dannede de et beskjærmende Tag over sig, men de Belejrede nedstyrtede saa store Steenmasser, at en af dem endog knuste 60 Normanner. Disse forsøgte nu at stikke Ild paa Træværket, men et stærkt Regnskyl slukkede Ilden. Saaledes rasede Kampen i de forskjelligste Skikkelser, snart paa Floden, snart paa Kysten.

Den strænge Kulde, som indtraf i December, bragte Belejrerne til at ophøre med Angrebene. De satte sig fast i Egnen, myrdede og brændte overalt; Landet blev hærget lige op til Rheims. Ingen vovede at forlade sit Tilflugtssted, og Mange faldt i disse Trængselens Dage fra Kristendommen og forbandt sig med Hedningerne.

Allerede i Januar 886 fornyedes Angrebene paa Paris. De adspredte Skarer samlede sig atter og gjorde deres Yderste for at indtage Byen. De byggede to kunstige Stridsvogne eller Maskiner med Tag over, der gik paa Hjul og kunde trækkes af Heste; paa hver fandtes 16 Hjul, og Besætningen var 60 Mand. Men da de med disse nærmede sig Taarnet ved den store Bro, bleve Hestene dræbte og Maskinerne saaledes gjorte unyttige. Derpaa prøvede Normannerne paa at fylde Gravene med Stene, Jord, Tømmer og Liig af døde Mennesker og Heste; Pariserne saae dem endogsaa begaae den Grusomhed at dræbe deres Fanger og nedstyrte dem deri. Men Forsøget mislykkedes, ligesom ogsaa det følgende, da Belejrerne lode brændende Skibe drive ned ad Strømmen for at antænde og ødelægge Broen. Da Pariserne saae de tre flammende Skibe nærme sig, bleve de grebne af Skræk og ilede hen til den hellige Germans Relikvier for at anraabe ham om Hjælp. Denne Helgens Bistand tilskreve de, at Branderne bleve hængende ved Broens Piller; de ilede nu til og vedbleve med at kaste Stene ned i dem, indtil de sank. Hermed endte Januar Maaned, og der holdtes tre Dages Faste i Byen til Tak for Redningen fra den store Fare.

Snart truedes Staden af en ikke mindre Ulykke. Seinen gik over sine Bredder og bortrev en Deel af den søndre Bro. Taarnet, som laa ved dens ene Ende, blev nu afskaaret fra Byen. Inden man kunde bringe Besætningen, der kun bestod af 12 Mand, den nødvendige Hjælp, angrebe Normannerne Taarnet og opbrændte det. De tolv Forsvarere kæmpede hele Dagen igjennem med stor Tapperhed paa den Deel af Broen, som endnu stod, men maatte overgive sig. De elleve bleve dræbte og kastede i Floden, men den tolvte var saa heldig at redde sig ved Svømning. Fra ham havde Belejringens Historieskriver, Munken **Abbo**, sin Fortælling om denne Kamp.

Den langvarige Belejring trættede omsider Sigfred, og gjerne havde han ladet sig bortkjøbe for en ringe Pengesum. Det var i det Hele ikke Normannernes Sag at blive længe paa eet Sted og spilde Tiden med langvarige Belejringer. Sigfred drog da selv bort med sine Skibe, og de Tilbageblevne foretoge ikke længere alvorlige Angreb, men indskrænkede sig til at indeslutte Byen og hærge Omegnen.

Endelig nærmede den uduelige Kejser sig med sin Hjælp. I Forvejen sendte han den tappre Grev **Henrik af Neustrien** for at udspejde Fjendens Lejr. Men denne var omgiven af en Mængde smaae Gruber, der kun vare tre Fod dybe og een Fod brede og skjultes af Græstørv, Halm og grønne Kviste. Da Greven tilhest nærmer sig de Danskes Forskandsninger, lokke nogle Fjenders Forhaanelser ham til at styrte løs paa dem; pludselig falder han i en af de tildækte Grave og bliver dræbt af Fjenderne.

I Oktober kom Kejseren omsider med sin Hær nær til Paris og opslog sin Lejr ved Montmartre. Men det var langtfra, at den elendige Fyrste tænkte paa ved Vaabendaad at befrie sin Hovedstad; tværtimod indlod han sig strax i Underhandlinger og sluttede et vanærende Forlig. De Danske fik 700 Pund Sølv og Tilladelse til at opholde sig Vinteren over i **Burgund**, som Karl den tykke saaledes opoffrede, fordi dette Landskab ikke vilde anerkjende ham for Kejser.

For at komme opad Seinen til Burgund, forlangte Normannerne af Pariserne at maatte sejle gjennem deres By; men disse, der ikke stolede paa Barbarernes Ord, afsloge det. Da trak de Danske deres Skibe over Land udenomkring Byen og satte dem igjen i Seine paa den anden Side. Det var en Strækning af 2000 Fod, at Skibene til Parisernes Forbavselse bleve slæbte; men for Normannerne var denne Fremgangsmaade ikke noget særdeles Usædvanligt. Heller ikke krævede det nogen overordentlig Anstrængelse, dersom deres Skibe ikke have været betydelig større end det, der fandtes 1806 under Seines Sand, da Kejser Napoleon lod lægge Grunden til Jernbroen pont des Invalides, og som man antog for at have været et normannisk Fartøj. Det var en henved 13 Alen lang udhulet Egebul; Naglerne vare af Fyrretræ, og der fandtes ikke det mindste Spor af Jern.

Paris var ved sine Forsvareres Mod og Duelighed bleven frelst af den største Fare. Aldrig havde Normannerne udviklet en saadan Kraft, som ved dette Angreb; som Græshopper havde deres Sværme udbredt sig over Landet. Men denne Kraft var endnu usvækket og truede med nye Ulykker. Fra Kejseren, der tilstrækkelig havde viist sin Udygtighed, var ingen Hjælp at vente. Man afsatte ham da endelig baade i Tydskland og Frankrig. I Tydskland valgtes den duelige **Arnulf af Kärnthen** til Kejser, der ved **Löwen** 891 bibragte Normannerne et Nederlag, der for stedse betog dem Lysten til at hjemsøge Tydskland. Frankrig var ikke saa heldigt, men blev endnu i en Række af Aar givet til Priis for deres Indfald. Vel valgtes Paris's ædle og tappre Forsvarer **Odo** til Konge, men han kunde med alle sine Anstrængelser dog ikke virke noget Afgjørende. Thi Landet var frygtelig ødelagt, dets blomstrende Stæder for endeel lagte i Aske; de Store vare adsplittede ved indbyrdes Stridigheder, og Folket var nedsunket i sædelig Fordærvelse, der stedse voxede, da de hellige Baand, der knyttede Familierne sammen, under den lovløse Tilstand idelig bleve sønderrevne. Snart fremtraadte imidlertid den Mand, der fik en saa mærkelig Indflydelse paa Frankrigs Skjæbne, idet han sluttede Normannertogene og gav dem en Vending, der maa betragtes som heldbringende for det haardtprøvede Land.

I Norge havde Harald Haarfager nylig opkastet sig til Eneherskker og søgte som saadan at haandhæve Orden i Landet. Tidligere, da det var adsplittet i Smaariger, havde Vikinger fra den ene Deel af Landet hærget paa de andre; nu blev dette strængelig forbudt, og Kongen overholdt sine Love uden Persons Anseelse. Et Exempel herpaa var den berømte **Rolf Ganger,** en Søn af den mægtige Rognvald Jarl paa Møre, der fra sin tidlige Ungdom havde tumlet sig paa Havet som Viking. Efter Sagnet var han saa stor og svær, at ingen Hest kunde bære ham; derfor fik han Tilnavnet Ganger. Uden at bekymre sig om Kongens strænge Forbud havde han øvet Strandhug i Vigen. Skjøndt hans Fader var Kongens fortrolige Ven, blev dog Loven haandhævet og Rolf paa Thinge erklæret fredløs over hele Riget.

Kort efter finde vi Rolf og hans Staldbrødre i Seines Munding. Det skjønne, frugtbare Landskab behagede dem, og Rolf modtog

gjerne Indbyggernes Tilbud om at adlyde ham som deres Hertug, naar han vilde beskytte dem mod Sørøvernes Plyndringer. Saaledes kom han i Besiddelse af **Rouen** 896, men han maatte bestaae mange Kampe, forend Landet blev ham endelig overdraget. Dette skete omsider 912 ved Sammenkomsten i **St. Clair-sur-Epte,** en lille By ved Floden Epte paa Grændsen af Neustrien og Isle-de-France. Kong Karl den enfoldige overdrog her Rolf den Deel af Neustrien, som nu blev kaldet Normandi, tilligemed det østlige Bretagne som Lehn af den franske Krone og gav ham sin Datter Gisela tilægte, mod at han antog Kristendommen. I Daaben fik han Navnet Robert og viste strax sin Iver som Kristen ved at give store Gaver til Kirker og Klostre.

Skjøndt dette Forlig løsrev en ældgammel Bestanddeel af Riget og gav farlige Fjender fast Fod i Landet, var det dog en virkelig Velgjerning for Frankrig. Herved hæmmedes Barbarernes Ødelæggelser, som man under den elendige Tilstand paa ingen Maade havde Udsigt til at standse, og mod hvilke man netop i de bosatte Normanner fik et kraftigt Bolværk. Uden just at smelte sammen med de Franske traadte Normannerne dog snart i nøjere Forbindelse med dem; de lærte at tale det franske Sprog og antoge franske Sæder og Skikke. Ved Giftermaal blandedes de med de Indfødte, og det varede ej længe, før de aldeles havde glemt deres Fædreland. Hurtig tilegnede de sig Kristendommen og Kulturen, som snart bare rige Frugter hos det kraftige Folk, der trivedes vel paa den frugtbare Jordbund.

Men Nordboen var ikke blot modtagende; han meddeelte til Gjengjæld af sine Ejendommeligheder. Snart lærte man ogsaa i Syden at anlægge Borge paa nordisk Viis, ligesom i det Hele den gotiske Bygningskunst blev herskende i Frankrig. Ogsaa i det glimrende Ridderskab har Normannen betydelig Andeel; i det yttrer sig, men i kristelig Aand, den nordiske Tapperhed og krigerske Lyst, der kæmpede for Kampens egen Skyld og torstede efter at udmærke sig. Og til en saadan personlig Udmærkelse tilbød de festlige Turneringer rigelig Lejlighed.

Men Riddertidens Glands er forlængesiden forsvunden, og Borgene ere sunkne i Gruus. Findes der da i vore Dage ingen Spor i

Normandiet af at vore Brødre for henved et Aartusinde siden have nedsat sig i dette Land?

Vi finde dem i **Sproget**, det sikkreste og varigste Mindesmærke af alle. Vel er det franske Sprog det herskende i Normandiet, men der findes mange Ord, endogsaa i det franske Skriftsprog, som aabenbar have deres Oprindelse fra Normannerne. Saadanne ere, ganske naturlig, især **Søudtryk**, som verec, Vrag, mast, Mast, sigler, sejle, bord, Rand, esquipage (af Skib) egentlig hvad der hører til et Skib, Besætning o. s. v., coste, Kyst o. fl. a. Men det er fornemmelig i Stedsnavnene i Nærheden af Kysten, at vi saa hyppig træffe nordiske Ord.

Mange Endelser vise ligefrem hen til Norden, som

bec, Bæk, hvilket var Navnet paa et berømt Kloster; fremdeles Briquebec, Bolbec, Caudebec, Touroubec, Orbec.

beuf, en Fordrejelse af det ældre boe, Bo, By, som Criquebeuf, Kirkeby, Elboeuf, Lindeboeuf, Lindeby, Quilleboeuf, Kildeby, Kjeldby.

dale, Dal; Dalles, to Dale ved Sasfetot i Nedre-Seine Departement, Crodale, Danesdal, Dieppedale, Croixdalle.

fleur, tidligere flue, fluet, oldn. fljót, Flod, f. Ex. Barfleur, Fiquefleur, Harfleur, Honfleur, Vittefleur, den hvide Flod.

gard, Gaard, som Epegard og Auppegard, hvilket Nogle antage for det danske Abildgaard. Maaskee ligge snarere de danske Navne Ebbe og Oppe eller Ubbe deri.

tot, oldn. tópt, Toft, den hyppigste af alle nordiske Endelser; Criquetot, Kirketoft, Hautot, Languetot, Raffetot, Routot, Rolfstoft, Yvetot, Ivarstoft, Turretot, Thorstoft. Man finder Navnet usammensat i le Tot og Totes i Nedre-Seine Departement.

Som enkeltstaaende nordiske Ord forekomme: Holm i Houlme nærved Rouen; Hage i Forbjerget la Hague, og tilligemed „Dige" i den ved samme liggende Forskandsning Haguedike; Huk i la Hogue og la Hougue; Mark maaskee i les Marches, Skov i Escoves, Lund i la Londe og Væld i Veules ved Dieppe.

I nogle Stedsnavne ligge nordiske Folkenavne, som Varengeville og Berrengeville af Væringer, hvilket Nordboen kaldtes i de sydlige Lande; Normanville, af Normanner; Danville, Danneval, Danestal eller

Darnetal af de Danske, der synes at have været den største Deel af Erobrerne.

Det var naturligt, at en Mængde Steder og Byer fik nordiske Navne efter Erobrerne. Saadanne ere udentvivl: Rouville, Rolfsby, Ingouville, Ingolfsby, Regneville, Regnersby, Sotteville, Beuzeville, Gonfreville, Triguerville, Vasteville, Heugleville, Tancarville o. s. v.

Berømte Mænd ere udgaaede fra Normandiet, hvis Navne, der tillige ere Stedsnavne, synes at være nordiske, som Turgot, Thorgod, Tocqueville, Tokesby o. fl. a.

Normannertogene bragte Norden og Syden i en nøjere Forening. Om de end i Øieblikket syntes at være til Fordærvelse, da Landene hærgedes og Kulturen trampedes under Fødder, bare de dog i Længden velsignelsesrige Frugter. Sydboen var nedsunken i en moralsk Slaphed og Svækkelse, der truede ham med Undergang; men ved Foreningen med den kraftige Nordbo modtog han den Styrke, han savnede, og snart fremstod han som luttret gjennem Trængslerne til nyt Liv. Men ogsaa Nordboen paa sin Side modtog, hvad han savnede, nemlig Kristendom og Kultur; hans Raahed og Vildhed formildedes, og snart fredede og værnede han netop om hine Goder, han tidligere havde hadet og forfulgt.

Det var en Tid, da der foer ligesom en Stormvind over Verden. Som Uvejrsskyer paa Himlen tumlede Folkene sig om mellem hverandre, og det syntes som om de aldrig vilde finde Ro og Hvile. Men Forvirringen selv bar Frelsen i sig, og af den med Blod gjødede Jordbund fremspirede Livets Træ. Thi en højere Viisdom styrer Menneskeslægtens Skjæbne.

Sjette Afsnit.

Den indre Tilstand.

Landet, Folket og Staten.

Vi staae i Begreb med at forlade Hedenskabets Tid. Dets svage Lysglimt blegne for Kristendommens klare Stjerner. Men inden de forsvinde for stedse, ville vi gribe dem og samle dem til et Billede af det Liv, der rørte sig i Folket i Oldtidens fjerne Dage — hiint Liv, hvoraf de senere Tiders har udviklet sig, om end paa mange Maader forandret og paavirket ved nye aandelige Kræfter.

Vi ville da først betragte Skuepladsen for dette Liv og for de Begivenheder, vi have omtalt, og erfare, hvorledes dette Lands Udseende var henved Aar 1000 i Overgangstiden til Middelalderen.

1. Landet.

I de ældste Tider vare kun Kysterne beboede; det Indre var opfyldt af store Skove. Men eftersom Folkemængden tiltog og Agerdyrkningen blev mere almindelig, var det nødvendigt at rydde Skovene ved Ild. Paa den ryddede Mark rejste sig da snart Boliger, efter al Rimelighed af Træ; et saadant Sted kaldtes **Bol**, og flere Bol dannede en **Torp** eller Landsby. Naar der igjen fra denne opdyrkedes afsides Egne og der i disse anlagdes nye Landsbyer, kaldtes den oprindelige By **Adelby** eller Hovedbyen i Modsætning til de fra den anlagte Torper.

Det enkelte Bols Agerjord laa aldrig samlet ved Gaarden, men bestod af enkelte Stykker, der laae adspredte omkring i Bymarken. Denne blev nemlig ikke inddeelt i ligestore Stykker, men efter Jordbundens Godhed og Beliggenhed, saa at hver Bymand fik et ligestort Stykke af hvert Slags Jord. Delingen skete ved **Rebning**, da man brugte Reeb til at afsætte Maalene med istedenfor Maalekjæder, og Marken kom saaledes til at bestaae af endeel aflange Strimler, beliggende hist og her i Bymarken. Denne Beliggenhed bevirkede, at man dyrkede Jorderne i Fællesskab, en Skik, der var fordærvelig for Agerdyrkningens Opkomst, men dog har vedvaret indtil Slutningen af forrige Aarhundrede.

De uopdyrkede Strækninger, der laae op til en By, kaldtes **Almindinger** eller Overdrev og benyttedes i Fællig af Bymændene til Græsning. Opdyrkede Nogen af dem et Stykke deraf, da vedkom det ikke Fællesskabet, men det blev hans særskilte Ejendom. Et saadant Stykke Land kaldtes **Ornum**. Udenfor Fællesskabet var ogsaa en indhegnet Mark, der laa umiddelbart ved Bolet og kaldtes **Toft**.

Handelen fremkaldte snart Handels- og Markedspladser, især ved Havet, hvor der gaves Havne eller Fjorde. Saaledes opstode Kjøbstæder, af hvilke mange have en meget høj Alder, som Lund, Skanør, Roskilde, Ringsted, Odense, Viborg, Ribe og Slesvig.

Mange Stedsnavne henvise endnu ved deres Endelser til Landets Opdyrkning. Navnene paa **rød** betegne et oprydbet Stykke Land, som Ubberød, Birkerød, Søllerød, Asminderød o. fl. Især i det nordøstlige Sjælland i de udstrakte Skovegne er denne Endelse almindelig. **Toft**

findes ikke sjælden, som Astofte, Vedtofte i Fyen; **bo** i Falsterbo, Rodebo; **Bol** som **-bøl, -bølle** i Dybbøl, Nybøl i Sundeved, Majbølle og Ringsebølle paa Laaland; men hyppigst af disse Endelser forekommer **-torp** som **-rup, -drup, -trup** og med Ejeformsendelsen s, **-strup,** som Aagerup, Faardrup, Spentrup, Svenstrup.

Mærkelige Endelser ere ogsaa **-hjem,** der ofte er gaaet over til **-um,** som Gudum, Farum; **-løv** eller **-lev,** Gods, Efterladenskab, som Konunglef, Kongens Jordegods; den første Deel af disse Navne er derfor altid Navnet paa en Person, som Tryggeløv, Viggerslev, Froslev; **-have,** en indhegnet Plads, som Kallehave; **-ør** eller **-øre,** en sandig Strandbred, som Helsingør, Dragør o. a.

Landet inddeeltes i **Sysler,** der saavel med Hensyn til Udstrækning som og til Navnets Betydning (Syssel, Embede) kunne svare til vore Amter. Syslerne deeltes igjen i **Herreder,** der egentlig betyde Samlinger af hundrede Familier og i Begyndelsen synes at have dannet uafhængige Samfund, som lidt efter lidt samledes i større, indtil Rigets fuldkomne Forening gik for sig.

De Danskes Navn udledes sædvanlig af **Dan,** Slette, altsaa Sletteboere, og Danmark betyder da et fladt, skovbegroet Land. Da Skoven bortryddedes, vedblev man at kalde Landet **Mark,** skjøndt i en noget anden Betydning. Endnu kaldes de afsides skovbevoxede Strækninger i Sverrig Marker og Ødemarker.

Det gamle Danmark var større end nu, thi de skaanske Provindser hørte dertil. Det udgjorde da omtrent halvtolvtehundrede Kvadratmile. Dets højre Arm var Sydspidsen af den skandinaviske Halvø; den venstre, den jydske Halvø, var landfast med Tydskland. I Midten laa Danmarks Hjerte, Øerne, som adskiltes fra den jydske Halvø ved **Medelfarsund** og fra Skaane ved **Eyrasund.** Forbindelsen mellem de enkelte Landsdele kunde kun skee tilsøs, og det af Have, Bugter og Fjorde omslyngede Land frembød overalt ypperlig Lejlighed til Søfart.

Skaanes Navn betegner Landskabets Beskaffenhed; det var et moradsigt Land, fuldt af Aaer og Søer. I Oldtiden synes det at have været stærkere befolket og mere opdyrket end de danske Øer. Mod Nord strækker det den stejle Bjergryg Kullen ud i Kattegat, det sidste Mærke

af den skandinaviske Bjergnatur. Men Landet selv har Slettenaturen tilfælles med Danmark, til hvilket Rige det og hørte fra den fjerneste Tid; Sagnhistorien sætter jo endog det danske Riges Udgang fra Skaane. Forbundne med det vare de to lange smalle Kyststrækninger, som det udsendte mod Nord og Øst, Halland og Bleking. **Halland**, det stenige Land, strakte sig mod Nord til Gotaelven, hvor de tre nordiske Rigers Grændser dengang stødte sammen, og hvor der af den Grund flere Gange er holdt vigtige Sammenkomster af de nordiske Regenter i Oldtiden, især i Konghel, der laa nordenfor Elven paa norsk Grund. Mod Øst strakte **Bleking** med sine talrige Skjær sig henimod Kalmarsund; Bromsaaen dannede her Grændsen mod den svenske Provinds Småland. I Bleking fandtes den berømte **Runamosteen**, hvis mærkelige Tegn, der ligne Runeskrift, allerede Saxe omtaler, og det med temmelig overdrevne Yttringer, idet han fortæller, „at den snart slynger sig høit paa Fjeld, snart dybt i Dal". En sort Steenmasse, Trap, slynger sig med Slangebugtninger i en Længde af 34 Alen langsmed Klippens Overflade; dens største Bredde er ved den ene Ende en Alen, men bliver strax derpaa en halv og aftager lidt efter lidt, indtil den ender i en Spids. I denne smalle Masse, der paa begge Sider skarpt begrændses af to fortløbende parallele Linier, findes en Mængde besynderlige Tegn, som man har anseet for Runer og efter Saxe tillagt Harald Hildetand for Slaget paa Braavallaheden. Men allerede paa Saxes Tid vare disse Tegn saa utydelige, at de Mænd, som Valdemar sendte derhen for at læse og afskrive dem, aldeles ikke kunde finde ud deraf. De nyeste Undersøgelser have erklæret det Hele for et høist mærkværdigt Naturspil; alle hine forunderlige og forvirrede Streger og Mærker, som slynge sig i hverandre, og som have været Gjenstand for de Lærdes skarpsindigste Formodninger, blive da kun tilfældige Revner, Klippen selv har slaaet.

Over Øresund, hvis Rigdom paa Fisk var saa stor, at man kunde fange dem i Truge, komme vi til **Sjælland, Søland** eller **Sølund**, hvis Skjønhed Saxe berømmer, og hvis store Frugtbarhed og rige Afgrøde Adam af Bremen omtaler. Dog vare endnu store Strækninger og især Landet mellem Isefjord og Øresund bevorede med tætte Skove. **Isefjord** har i Oldtiden gaaet høiere op i Landet end nu,

udentvivl heelt op til det gamle Kongesæde **Lejre**, og har sandsynligviis ogsaa havt flere Forgreninger end nu. Geologiske Undersøgelser have i den allernyeste Tid bekræftet dette, og viist, at Lejre har havt en meget

gunstig Beliggenhed som Vikingesæde. Der var fordum to Udsejlinger derfra, nemlig ned ad Lejre Aa og Kornerup Aa, som dengang have været Fjorde. Den sidste havde atter to Udløb gjennem Kattinge Sø og Boserup Aa. Længere nede ved Roskildefjord var der udentvivl en Udsejling sydom Skibby gjennem Vejleaa, hvorved altsaa Hornsherred har været en Ø; ligeledes Selsø ved en Vandforbindelse mod Nord gjennem Søen. Heraf fulgte, „at en Fjende, naar han ikke var nøje bekjendt med Lokalforholdene, maatte forvirres ved de talrige Sunde, og at han, naar han omsider naaede en af de smalle Fjorde, som førte til

Lejre, var udsat for idelige Angreb fra de omkringliggende Hojder, medens Skibene fra Lejre kunde undslippe gjennem den anden Fjord." Sjælland kan saaledes antages tidligere at have bestaaet af flere Øer, og det gjælder om denne Ø, som i det Hele taget om de andre danske Provindser, at de i den tidligste Oldtid have havt et ganske andet Udseende end nu, da Fjordene have skaaret sig langt dybere ind i Landet, end de nu gjøre, men senere have draget sig betydelig tilbage.

Det senere Kongesæde blev **Roskilde**, efter Sagnet anlagt af Kong Roar. En ældgammel Stad var ogsaa **Ringsted**, hvis Omegn er rig paa Sagn, deriblandt Sagnet om Hagbard og Signe, der henføres til **Sigersted**, skjøndt det ogsaa knyttes til flere andre Steder i Norden.

Det skjønne og frugtbare **Fyen** havde i **Odense** en af de betydeligste Byer i Danmark, som Sagnet fører op til Odin selv, der paa sin Indvandring i Norden skal have opslaaet sin Bopæl her. Rimeligere er det, at Byen har været et Sæde for Odinsdyrkelsen, ligesom Øen **Thorslund** eller Thorseng for Guden Thors. **Langeland** og **Laaland** (Lavland) have Navne efter deres Beskaffenhed.

Det danske Hovedlandskab var Halvøen **Jylland**, der strakte sig ned til Ejderen, Danmarks ældgamle Grændse. Naturen er her, især mod Nordvest, haardere og strængere end paa Øerne, og Folket lignede Naturen; det var djærvt og stridbart. Dog skildrer Adam af Bremen det med for mørke Farver, naar han fortæller, „at det er ufrugtbart, fuldt af Skove og øde Heder, kun dyrket i de Egne, der ligge ved Floderne; Kysterne ere ubeboede af Frygt for Sørøvere." Den nordlige Deel af Landet dannede en Ø eller maaskee flere Øer, da Vesterhavet og Limfjorden dengang ligesom nu vare forenede, rimeligviis ikke blot gjennem den smalle Sandtange **Haraldseid**, men og paa flere Punkter i disse Egne, hvor hele Jordbundens Beskaffenhed antyder en saadan Forbindelse. Her laae to af Jyllands Sysler, nemlig **Vendsyssel** med de stridbare, frihedselskende Vendelboer, og **Thy** med Kongsgaarden **Sævarende**, det senere Sjøring. I disse afsides Egne har Hedenskabet uden Tvivl holdt sig temmelig længe. Sydfor Limfjorden laae **Harthesyssel, Sallingsyssel, Himbersyssel, Omungærsyssel** med

Vebjørg (helligt Bjerg) og Randaros (Randaas ɔ: Gudenaas Munding); **Abosyssel** med Aros (Aamunding), **Lofræthf.** med Hrossanes (af Hross, en Hest) eller Hothersnes (Horsens), **Jellingf.** med det berømte Kongesæde, **Almindf.** og **Barvithf.** med Ripar, Ribe, dengang en betydelig Stad med Handel paa England, Frisland og Sarland. Sønderjyllands tre Sysler vare **Barvith** (Bjert), **Ellem** og **Istath** (Isted). Hele Vestkysten havde dengang et ganske andet Udseende. Landet strakte sig længere ud i Havet; men den største Deel af **Utland**, som var beboet af Friserne, er til forskjellige Tider bortskyllet af Havet, og kun enkelte mindre Øer ere tilbage, der beskytte Landet mod Havets Angreb, idet de ligesom en Dæmning bryde Bølgernes Magt.

2. Folket.

Livsanskuelsen.

Det var et sundt og kraftigt Folkefærd, der levede paa de danske Sletter i Oldtiden. Opvoxede i Naturens Skjød havde vore Forfædre indsuget dens Kraft, et nødvendigt Grundlag for det **krigerske Liv**, hvorefter Nordboen især higede, og hvori han alene kunde finde Tilfredsstillelse. Denne krigerske Lyst gaaer igjennem hele hans Liv, som vi have seet i Historien, hele hans Religion, som vi have seet i Gudelæren; den talte til ham i Sangene om Heltenes Bedrifter, der opmuntrede ham til at følge deres Exempel og erhverve sig en uforgængelig Hæder. Tidlig vaktes Ærgjærrigheden i den Unges Sjæl, og tidlig styrtede han sig i Kampens Farer, thi Alt i Verden er forgængeligt, kun ikke Hæderen for Stordaad, som der siges i det nordiske Digt Havamaal:

Formue døer,
Frænder døe,
selv døer man ligerviis;
Et jeg veed,
som aldrig døer:
Dom over hver en Død.

Under Kampen viste han en fuldkommen Dødsforagt. Hvad Skræk kunde vel ogsaa Døden have for den, der vidste, at han efterlod sig et

berømmeligt Navn paa Jorden og indgik til Glæde og Herlighed i Valhal?

Det var ikke blot Regnar Lodbrog, men enhver tapper Nordbo, der i sin Dødsstund kunde sige: Leende gaaer jeg i Døden. Et saadant Heltemod træffe vi idelig i Sagnene, ligefra Skjold til Jomsvikingerne efter Slaget i Hjørungevaag. Døden paa Valpladsen blev netop betragtet som en Lykke; thi ellers kunde man ej vente at blive deelagtig i Valhals Glæder. Paa den anden Side kjendte man ingen større Ulykke end at døe den uhæderlige Straadød paa Sottesengen. Derfor vandrede Stærkodder om for at finde en Banemand, derfor havde allerede Odin ladet sig mærke med Geirsod, og derfor opbrændte Sigurd Ring sig paa sit Skib, som Vinden drev ud paa Havet, medens Flammerne sloge op deraf. Sædvanligere var det, at Oldingen bad en af sine Venner om at bevise ham den sidste Tjeneste at dræbe ham, eller at han selv gjennemborede sig med sit Sværd.

En særegen overspændt Tilstand, hvori de tappre Krigere ikke sjælden kom under Kampen, var den saakaldte **Berserkegang**. De kastede da deres Pantser og styrtede sig ubedækkede ind i den tætteste Brimmel, huggende om sig iblinde uden at skaane Ven eller Fjende. I deres Raseri bede de i deres Skjolde, tudede som gale Hunde og Ulve, og skyede hverken Ild eller Sværd; ingen af Delene kunde bide paa dem. Paakom dette Kampraseri dem, medens de vare ombord, maatte de gaae iland og stille det paa Klipper og Træer, thi ellers gik det ud over deres egne Folk. Saadanne Berserker vare Angantyr og hans elleve Brødre, Rolf Krakes Kæmper og Odins Mænd. Denne Tilstand betragtedes imidlertid som unaturlig og fremkaldt ved Trolddom. Naar den var forbi, fulgtes den af en Slappelse og Mathed, og de forhen uimodstaaelige Kæmper vare da ikke vanskelige at beseire.

Undertiden greb ogsaa Krigslysten Kvinden og førte hende fra hendes fredelige Sysler ud i Kampens Bulder. Iført Mandsrustning, der dulgte hendes Kjøn, deeltog hun ukjendt i Mændenes Strid og udførte tappre Bedrifter. Saadanne Kvinder kaldtes **Skjoldmøer**, og vi finde ej sjælden Exempler herpaa, som den mandige Hervor, der ikke engang gyste tilbage for det gruelige Spøgeri ved Faderens Gravhøj,

og Regnar Lodbrogs Elskede, Latgerde fra Thrøndelagen. Sædvanlig havede de Omgang med Mænd og afskyede Ægteskabet, men ofte bukkede de dog tilsidst under for Kjærligheds Magt og bleve de Heltes trofaste Hustruer, der havde overvundet dem i Kampen.

Den bestandige Omtumlen i krigerisk Færd maatte ofte hærde Nordboens Sind og tillukke hans Hjerte for blidere Følelser. Vi finde derfor ogsaa mange Skildringer af de Grusomheder, som de raae Vikinger begik, naar de hærgede i fremmede Lande. Men ofte træffe vi som Modsætning hertil ædelmodige Vikinger, der ikke tage mere end hvad de behøve til deres egen og deres Mandskabs Underholdning, skaane Kvinden og den fredelige Kjøbmand, men angribe andre Vikinger og kæmpe uden egennyttige Hensigter, ikke for Bytte og Vinding, men for Kampens egen Skyld. Det var ikke personligt Had, der drev dem til at stride med hinanden, men Kamplyst; og derfor endte Striden ofte med, at de bleve trofaste Venner og indgik den mærkelige Forbindelse, som kaldes **Fostbroderlag** eller Fostbroderskab. Naar de nemlig længe havde kæmpet, og den Ene ikke kunde overvinde den Anden, bragte den gjensidige Agtelse dem til at indgaae et ubrødeligt Venskab. Dette skete ved følgende Handling. De afstak en Græstørv, løftede den ivejret ved at sætte et Spyd under den, saaledes at begge dens Ender hang fast med Jordoverfladen, skare sig i Armen og lode Blodet fra Saaret løbe sammen i Jorden under Græstørven. Derpaa faldt de paa Knæ og svore, at ville hævne hinandens Død, ja undertiden, ikke at ville overleve hinanden, men følges ad til Valhal. Det var en Forbindelse i Liv og Død, som ikke kunde brydes. Derfor greb Helten sit Sværd og gjennemborede sig, naar han fik Efterretning om Fostbroderens Død.

Tapperheden var for Nordboen den højeste Dyd. Dog vilde vi meget fejle, om vi antoge, at den udelukkede eller fordunklede andre Dyder. Mange andre Egenskaber stode i høj Anseelse og anprises i Sagnene og Kvadene, især i det saakaldte **Havamaal** eller den høje Sang, en Samling af Leveregler og Ordsprog, som Sagnet fører tilbage til Odin selv.

For den dybere Betragtning maatte det snart blive klart, at Menneskets Skjæbne og Livets Lykke ingenlunde beroer paa det vilde,

henivnsløse Mod, men at dette, uden at være støttet af andre Egenskaber, netop bliver til Skade og Fordærvelse. Derfor anpriises **Klogskab** og Forsigtighed under alle Livets Omstændigheder; thi siger Havamaal: „Forstand behøver den, der farer vide omkring, thi aldrig finder man paalideligere Ven end megen Forstand; men usikkert er det, man skal eje i en Andens Bryst. Gaa varsom frem i ukjendt Huus; og see nøje efter i alle Kroge, før Du træder ind; thi uvist er, hvor Uvenner sidde derinde. Fra sine Vaaben bør ingen Mand vige et Fodsbred, thi det er uvist, naar man ude paa Veje behøver sit Sværd. Klog og forsigtig skal man være i Venner at troe; de Ord, man betroer Andre, maa man ofte dyrt betale. Betro Dig til Een, men ikke til en Anden; thi Verden veed, hvad Tre vide."

Venskabet bør være trofast og ubrødeligt: „Aldrig bryde Du først Venskabs Baand; thi Sorg fortærer Hjertet, naar Du ej kan sige Nogen dit Sinds Hu. Har Du en Ven, som Du troer vel, og Du vil nyde Godt af ham, da skal Du blande dit Sind med hans, vexle Gaver med ham og besøge ham ofte. Har Du en Ven, som Du troer vel, da gaa ofte hen at besøge ham; thi med Krat bevoxes den Vej og med højt Græs den Sti, som Ingen betræder. Stor Omvej er der til en falsk Ven, om han end boer paa Vejen, men Gjenveje ligge til trofast Ven, om han end boer langt borte. Kjender Du din Vens Sag, da gjør den til din egen og giv ikke dine Fjender Fred. Sin Ven skal man være en Ven og gjengjælde hans Gaver med Gaver; iht med Gaver og Gjengaver varer Venskabet længst."

Skjønt udtrykkes Trangen til Omgang og Forbindelse med andre Mennesker i Verset:

„Ung var jeg fordum,
foer jeg alene
og blev vild paa Vejen;
rig jeg mig tyktes,
da jeg fandt en Anden:
Mand er Mands Gammen.

Men sørgeligt er dens Liv, som ingen Venner ejer; „det Træ hentørres, som staaer ved Vejen, ubeskyttet af Bark eller Blade. Saa er en Mand uden Venner; hvi skulde han længe leve?"

Medens Venskabet paa den ene Side stilles saa højt, anbefales paa den anden Side den største **Forsigtighed** med Hensyn til at vælge Venner og omgaaes med dem. „Uklog Mand troer, at alle de ere hans Venner, som tale vel med ham, men han finder, naar han kommer paa Thinge, at faa ere hans Fortalere. Ej for ofte maa Du komme som Gjæst i samme Huus; kjær Ven bliver kjedelig, naar han sidder længe paa Andens Bænk."

Med Hensyn til **Kjærlighed** indskærpes ogsaa klog Forsigtighed:

„Moens Ord
Mand ej skal troe,
ej Kvindetale;
paa rullende Hjul
blev Hjertet dem skabt;
Svig i Brystet blev lagt.

Venskab med ustadig Kvinde er som Fart med uskoet Hest over den glatte Iis eller som Krydsning i Storm med synkende Skib. Hustru skal roses, naar hun er død; Mø, naar hun er gift. Fra Vise til Daarer gjør den mægtige Kjærlighed Menneskets Børn. Dog dadle Ingen Nogens Kjærlighed; Ynde behager den Vise, men rører ej Daaren. Blot Tanken veed, hvad der boer Hjertet nær; den alene kjender Sindet."

Gjæstfriheden var en hellig Pligt for Nordboen, som hos de fleste Folk, der leve i en uforbærvet Naturtilstand. Den Fremmede blev vel modtagen og plejet paa det omhyggeligste; om det endog var Sønnens Morder, kunde han være sikker for Blodhævnen, saalænge han var som Gjæst under Faderens Tag. Den gamle Sang maatte ogsaa fremhæve Gjæstfrihedens Dyd: „Skjæld ej den Fremmede og jag ham ej bort fra din Dør;

Til Varme den trænger,
der ind mon komme,
frossen om Knæ;
til Mad og Klæder
Manden trænger,
der drog over Fjeld.

Hav aldrig til Latter den vandrende Mand; thi ofte vide de, der sidde inde, ikke, af hvad Slægt den Kommende er. Ofte skjules stærk Haand af luslidt Kappe."

Aarvaagenhed og **Virksomhed** er nødvendig for at erhverve sig Ejendom. „Aarle skal den rejse sig, der har faa Arbejdere, og see til Arbejdet; meget forsømmer den, der sover om Morgenen; det Halve ved Rigdom er Tilsyn. Aarle skal den rejse sig, som vil have en Andens Gods eller Liv; sjælden faaer liggende Ulv Føde eller sovende Mand Sejr." Men **Rigdom** er Intet uden Klogskab: „Ofte saae jeg, at den Rige efterlod sine Børn fulde Lader; nu bære de Tiggerstaven. Rigdom er som Øjets Blink, den er den ustadigste Ven. — Eget Bo er bedst, om det end er lidet; hver Mand er Herre i sit Hjem; ejer man end kun to Geder og straatakt Hytte, er det dog bedre end at trygle. Blode maa dens Hjerte, som til hvert Maaltid skal bede om Mad."

Det nytter imidlertid ikke at ængste sig med Bekymringer; thi Ingen kan alligevel raade over sin Skjæbne. „Uklog Mand vaager hele Nætter og grubler over Alt; han er da mødig, naar Morgenen kommer, og Sorgen er som den var."

Saaledes løde de vigtigste af de Regler og Læresætninger, hvori vore Forfædre nedlagde deres Livserfaring. De indeholde i et simpelt, men fyndigt og kjærnefuldt Sprog de Sandheder, der især maatte gjøre sig gjældende hos et sundt, ufordærvet Naturfolk. Dyder, som Tapperhed, Trofasthed, Besindighed og Stræben efter Hæder kunde imidlertid udarte til Grusomhed, Hæftighed og rasende Hævnlyst. Hedenskabet kunde ikke hæve sig over **Gjengjældelsen;** den var en Pligt, som Æren krævede. „Man skal ikke give sine Fjender Fred", siger Havamaal, „men lønne Latter med Latter og Løgn med løs Tale." Sædvanlig søgte man at hævne sig med Sværdet og udæskede sin Fjende til Tvekamp, der gjerne holdtes paa en Holm eller i Mangel deraf paa en afstukken Plads, udenfor hvilken ingen af de Stridende maatte træde. Den kaldtes derfor ogsaa **Holmgang,** og saadanne Kampe førte ofte til fortsatte Familietvistigheder, da den Faldne skulde hævnes af den nærmeste Slægtning. **Blodhævnen** var saaledes herskende hos Nordboerne ligesom hos Østerlænderne. Det ene Mord førte imidlertid det andet med sig,

og i Almindelighed endtes Stridighederne mellem Slægterne ikke før den ene Slægts fuldkomne Undergang.

Opdragelsen.

Det beroede paa Faderen, om det nyfødte Barn skulde leve eller ikke. Havde det en eller anden betydelig Legemsfejl, der gjorde det til en Vanskabning, blev det sædvanlig udsat i en øde Egn, hvor det omkom af Hunger eller blev opædt af vilde Dyr, naar ikke tilfældigviis en Forbivandrende blev det vaer og tog det til sig. Armod kunde ogsaa være Grunden til en saa grusom Handlemaade, der imidlertid synes at have været særdeles sjælden. Naar Faderen derimod antog Barnet som sit, blev det lagt i hans Skjød, overøst med Vand og givet Navn — en Slags Daabshandling, som vi ogsaa træffe hos andre af Oldtidens Folkeslag.

Opdragelsen var saaledes, som man kunde vente sig hos et Folk, hos hvem det fremfor alt kom an paa at gjøre sig dygtig til krigersk Bedrift. Barnets Legeme hærdedes ved bestandige Øvelser og ved stadig Bevægelse i den frie Luft. Løben, Springen, Bryden og Svømning vare de Idrætter, hvorpaa Nordboen især lagde Vind, og hvori han efter Sagafortællingen kunde bringe det saavidt, at det næsten forekommer os utroligt. Der gaves dem, der kunde indhente en Hest i Løbet; om **Gunnar** fra Hlidarende paa Island fortælles, at han i fuld Rustning kunde springe højere, end han selv var; om Njals Søn **Skarphedin,** at han i fuldt Løb satte over et aabent Vand paa 12 Allens Bredde og fældede en af sine Fjender, medens han vedblev at glide med Vindens Hurtighed henover Aaens Iis. Den norske Konge **Olaf Tryggvesen** siges at have kunnet bruge sit Sværd ligesaagodt med venstre som med højre Haand, at have kunnet gaae paa Aarerne udenfor Skibet og lege med tre Sværd saaledes, at det ene stedse var i Luften og blev grebet ved Haandtaget, naar det faldt ned. Den overordentlige Færdighed i at bruge Vaaben bevirkede, at en enkelt Mand kunde sejre i Kamp mod Mange.

Opdragelsen gik altsaa ud paa at danne stærke, haardføre og vaabenøvede Krigere. Saa tidlig, som det var muligt, deeltog Yng-

lingen i Kampen. Berømmelse var alene knyttet til tappre Bedrifter; Fortællingen om saadanne gik vide om Land og vakte hos Enhver en brændende Lyst efter ogsaa at udmærke sig.

Da man kun lagde Vind paa den legemlige Uddannelse, var det en naturlig Følge, at der ikke kunde findes nogen egentlig **Videnskab** eller **Kunst**. Kundskaben til Naturen, til Stjernernes Stilling og Bevægelse var for ringe til at kunne fortjene Navn af Videnskab. Derimod stode enkelte Kunster temmelig højt, nemlig de, der stode i nærmest Forbindelse med Krigen og traadte i dens Tjeneste. I stor Anseelse stode duelige **Smede,** især de, der forfærdigede kostelige Vaaben og Smykker, hvoraf mange ere blevne bevarede til vor Tid; ligeledes **Skjaldene** eller Digterne, der besang Heltenes Daad. De foredroge deres Digte ved Hofferne og bleve sædvanlig rigelig belønnede, saa at det endog i senere Tider blev almindeligt, at de droge fra den ene Fyrste til den anden og høstede Berømmelse og Rigdom. Skjaldskaben eller Digtekunsten selv var saa anseet, at man udledede den fra Odin og kaldte den Odins Gave eller Odins Drik. De Kvad, der havde krigerske Bedrifter til Gjenstand, bleve især yndede og gik igjennem Slægter fra Mund til Mund; de vare derfor særdeles vigtige for den senere Tids Sagaskriver, der netop støtter sin Fortælling til dem og ofte anfører Brudstykker af dem. Dog var det ikke altid Kamp og Vaabendaad, der var Gjenstand for Skjaldskaben; ofte var det ogsaa Elskov og romantiske Stemninger, eller Lovpriisning af Højmodighed og andre Dyder, og undertiden digtedes **Nidviser,** der gjerne vare af et kort, men syndigt og bidende Indhold.

Ægteskabet.

Kvinden stod hos Nordboen i langt større Anseelse end hos andre Folkeslag i Oldtiden. Hendes Stilling var ligesaa fri som hos den nyere Tids dannede Folk — et hæderligt Vidnesbyrd om det Dannelsestrin, hvorpaa vore Forfædre stode. Hun opdroges til huuslig Gjerning, lærte at væve, sye og spinde, samt øvedes i at kjende og tilberede lægende Urter; thi Helbredelse af Saar og Sygdomme var betroet Kvinderne, der altsaa vare Oldtidens **Læger.** Indvortes Sygdomme vare udentvivl

sjældne; de sædvanlige Skader vare Saar, til hvis Helbredelse en stærk Natur i Forbindelse med en omhyggelig Pleje vel kan have været tilstrækkelig. Til den østerlandske Affsondring af Kvinderne kjendte man Intet i Norden; de modtoge Besøg i deres Skemme eller Jomfrubuur, blandede sig i Mændenes Selskab og rakte dem det fulde Bæger til Velkomst.

Den frie Stilling og den Agtelse, der vistes Kvinden, maatte hæve hende i hendes egen Bevidsthed og styrke hendes Karakter; Egenskaber, som Fasthed, Troskab, Sædelighed, Aandsnærværelse og Snildhed vare almindelige hos de nordiske Kvinder, og den høje Skjønhed og Ynde, der ofte var forbunden hermed, bidrog endnu mere til at vække Mandens Beundring og Hyldest.

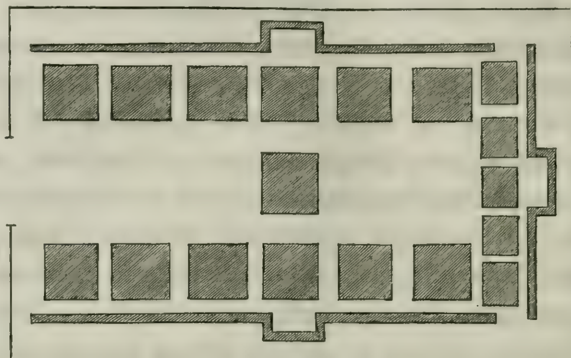
Ingen kunde haabe at vinde Møens Hjerte uden at have udført tappre Bedrifter. Høj Byrd, Skjønhed og ædel Vært kom vel ogsaa i Betragtning, men det var dog især Mod og Tapperhed, hvorved man skulde vinde den højhjertede Mø. Ofte udsatte hun endog sin Elsker for Fare og Død for at forvisse sig om hans Mandighed. Lykkedes det omsider Bejleren at vinde hendes Kjærlighed, kom det dog endnu an paa at erholde hendes Forældres, eller hvis de vare døde, hendes Brødres eller andre Værgers Samtykke. Erholdtes dette, afsluttedes Ægteskabet ved en Handling, hvoraf muligen Ordet **Bryllup**, egentlig Brudkjøb, har sin Oprindelse. Det var nemlig Skik; at Manden ligesom kjøbte Bruden af hendes Værge for en Sum Penge, som kaldtes **Mund**; men dette var egentlig kun en Formalitet, da han erholdt denne Sum tilbage i Udstyr med hende og desuden anden Medgift. Brylluppet holdtes hos Faderen, og Vielsen skete ved Thors Hammer, der lagdes i Brudens Skjød. En ældgammel Skik var det ogsaa, at Brud og Brudgom vexlede Ringe, og at Bruden Morgenen efter Bryllupsdagen erholdt af Manden sin Morgengave, der gjerne bestod af Guldsmykker eller Klæder. Brylluppet holdtes med megen Pragt og varede sædvanlig i otte Dage, undertiden endnu længere. Derpaa førtes Bruden til Mandens Huus og modtog her Nøgleknippet som Tegn paa, at hele Husets indre Bestyrelse laa i hendes Hænder. Som **Huusmoderen** (húsfreyja, Huusfrue) nød hun megen Anseelse; dog finde vi, at det i den ældste Tid

ikke var sjælbent, at Konger havde mange Hustruer, og at det var ganske almindeligt at have Friller eller Medhustruer, der vel ikke havde nogen Rettighed i Huset ved Siden af Huusmoderen, men dog ofte foraarsagede huuslig Uenighed, ja endog Skilsmisse, som den retmæssige Hustru i dette Tilfælde var berettiget til at fordre. Derimod træffe vi meget ofte Exempler paa urokkelig Troskab og altopoffrende Kjærlighed. Et saadant gav den ædle **Bergthora,** Hustru til den snilde, lovkyndige Njal paa Bergthorshvol paa Island. Deres Fjender omringede Gaarden og stak den ibrand for at indebrænde Mændene. Efter den Tids Skik tilbøde Fjenderne, at Kvinderne, Oldingene og Børnene maatte drage uhindret bort. Opfordret hertil svarede Bergthora: „Ung blev jeg gift med Njal, og jeg svor at ville dele Vee og Vel med ham." Derpaa lagde hun sig ned ved hans Side og fulgte ham trofast i Døden, begravende sig med ham under de rygende Ruiner.

Levemaaden.

Boligerne vare allerede tidlig af Træ, hvorpaa Norden havde saa stor Overflødighed. Væggene dannedes ved at lægge Bjælker ovenpaa hinanden og dække Mellemrummene med Mos. Taget bestod af Stænger, der vare bedækkede med Bark. Udvendig blev Huset overstrøget med Tjære og indvendig beklædt med Huder. Det havde aldrig mere end eet Stokværk, sædvanlig omgivet af en Svale. Indretningen var særdeles simpel, og Bondens Bopæl var i det Væsentlige indrettet paa samme Maade som Kongens. Lyset faldt ind i Huset gjennem Aabninger i Loftet eller Væggene, der kunde lukkes ved Rammer med en Blære eller Hinde i, for at man ikke skulde berøves Dagslyset, naar de i slet Vejr vare skudte for. Igjennem saadanne Aabninger fik man altsaa frisk Luft, og deraf kommer Ordet Vindue, egentlig **Vindøje** eller Aabning for Luft og Vind. Midt i Huset fandtes **Arnen,** lige under Aabningen i Loftet, for at Røgen kunde trække derigjennem; thi Skorstene kjendtes endnu ikke. I de Fattiges Huse vare Sovestederne langsmed Væggen ligesom vore Alkover; der synes kun at have været een Stue, der baade brugtes som Dagligstue, Sovekammer og Kjøkken. De Rigere havde derimod flere Værelser, hvert til sit Brug; det største og

vigtigste var **Hallen** eller Gjæstesalen, der sædvanlig kunde rumme flere hundrede Gjæster. Den havde en aflang Form og strakte sig fra Vest

til Øst. Indgangen var sædvanlig paa den østlige Side; undertiden var der ogsaa en anden paa den vestlige. Langsmed de to andre Sider strakte sig lange Bænke med Højsæder i Midten; den sydlige Bænk var den højeste, og her sad i Højsædet Huusbonden eller Høvdingen. Ligeoverfor ham sad i et lavere Højsæde paa den nordre Bænk den meest hædrede Gjæst. Paa begge Sider af Højsæderne sad alle de Andre efter deres Rang, saa at Pladserne bleve ringere, jo nærmere man kom Dørene og Krogene. Væggene vare beklædte med Tøj og prydede med alleslags Vaaben. Bænkene vare gjerne belagte med Tæpper eller Hynder, og foran dem stode en Mængde smaae Borde, hvis anden Side var aaben og tilgængelig for Opvarterne, der saaledes i egentlig Forstand kunde siges at gaae for Borde, saaledes som det endnu kaldes hos Almuen. I Midten var Arnen, hvor der brændte en stadig Ild, deels for at opvarme, deels for at oplyse Værelset. Var Hallen ikke blot Gjæstesal, men tillige Dagligstue, fandtes der ingen Indgang i den vestlige Ende, men istedetfor en Tværbænk eller Gavlbænk, hvorpaa Kvinderne sad; i Midten var et Højsæde for Huusmoderen, og paa begge Sider af hende sad de andre Kvinder efter deres Rang ligesom Mændene. Ved Siden af Højsæderne stode de to saakaldte **Højsædesstotter** (setstokkar), der forneden vare prydede med Fremstillinger af berømte Bedrifter og foroven endte med et Gudebillede. De vare ansete for saa hellige, at de til Island udvandrende Normænd førte dem med

sig til det nye Hjem, og da de nærmede sig Kysten, kastede de dem overbord; thi de troede, at det var Gudernes Villie, at de skulde fæste Bolig der, hvor Støtterne landede.

Fødemidlerne vare meget simple og indskrænkede sig udelukkende til Landets egne Frembringelser. Den kjæreste Spise var Hestekjød og Svinekjød, som jo ogsaa var den Spise, man nød i Valhal; de kjæreste Drikke Mjød og Øl. Ogsaa **Klædedragten** var i Begyndelsen meget simpel, og man klædte sig da i Dyrehuder; men senere blev den mere hensigtsmæssig og smagfuld, da man brugte linnede og uldne Tøjer. Med Glands og Pragt ønskede Nordboen at optræde ved Gilder og paa Thinge, og hvad der behøvedes hertil, kunde han skaffe sig, deels ved Handel, deels ved Sørøveri. Desuden forstode Kvinderne at væve med megen Kunstfærdighed, ja endog at indvæve hele Begivenheder i Tøjer. Man satte høj Priis paa skjønne Klæder og **Smykker**, der ofte vare Gjenstande for Kamp; dette var ikke mindre Tilfældet med udmærkede **Vaaben**. Sværd, som Tyrfing og Skrep, vare berømte over hele Lande. Om denne Side af vore Forfædres Levemaade har Nutiden givet rigelige Oplysninger, da mange Vaaben og Smykker ere blevne opgravede af Jorden, navnlig af Gravhøjene; thi det var Skik i Oldtiden, at flere af den Afdødes Kostbarheder fulgte ham i Graven, da „det ikke var godt, at drage fattig til Odin."

Den levende Søfart bragte Norden i Handelsforbindelser med Landene omkring Nordsøen og Østersøen, der ere saa gamle, at deres Begyndelse ikke lader sig spore. Allerede tidlig stod Skibsbygningskunsten paa et højt Trin, og der omtales en Mængde forskjellige Skibe, som **Drager, Snekker,** Barder, Karver, Barker o. a. Med Dristighed vovede Nordboen sig ud paa Havene, snart som Kjøbmand, snart som Viking, undertiden begge Dele paa een Gang, og bragte sine Varer til fremmede Markedspladser. Rav, Fisk og kostelige Skind bortbyttede han mod Metaller, Korn, Salt og Klæde; Handelen var altsaa Tuskhandel, thi man brugte endnu ikke prægede Mønter. Undertiden anvendtes vel ædle Metaller til Betaling, men de bleve da afvejede. Denne Maade at betale paa var imidlertid vanskelig, og ofte maatte man hugge Guldringe over og lægge Stykker til eller fra for at faae Vægten nøjagtig.

Sproget og Runerne.

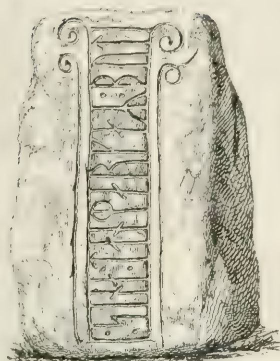
Over alle nordiske Lande taltes i Oldtiden et og samme Sprog, som kaldtes **dansk Tunge**; thi det danske Navn var dengang mere udbredt og anseet end de andre nordiske Folks. Det samme Sprog findes i Runeindskrifterne i Slesvig, som i det nordlige Sverrig og paa Island, det samme i de ældste Love, og endelig sige Lovene og Sagaerne det udtrykkelig, at Danske, Svenske og Norske talte samme Sprog. Det var af samme Stamme som de germaniske Sprog, men udviklede sig siden selvstændigt og har bevaret de vigtigste Ejendommeligheder. Nogen Dialektforskjel har vel fundet Sted mellem de enkelte Lande i Norden, ligesom det endnu er Tilfældet mellem de enkelte Provindser, men den har været saa ubetydelig, at den aldeles ikke hindrede Samtalen.

Skrifttegnene i Hedenskabets Tid kaldtes **Runer**, egentlig Hemmeheder, fordi saa Faa kjendte dem og forstode at benytte dem rigtig. Deres Opfindelse føres tilbage til Odin selv, hvilket antyder deres høje Ælde. Oprindelig gaves kun følgende 16 Tegn:

ᚠ	ᚢ	ᚦ	ᚬ	ᚱ	ᚴ	ᚼ	ᚾ	ᛁ	ᛅ	ᛋ	ᛏ	ᛒ	ᛚ	ᛘ	ᛦ
f	u	th	o	r	k, g	h	n	i	a	s	t, d	b, p	l	m	r

der altsaa vare temmelig ufuldkomne Lydtegn, da en enkelt Rune maatte betegne flere Lyd. Man indridsede dem sædvanlig i Trætavler eller Træstokke (Kevler, Runestave), som man sendte til hinanden istedetfor Breve; ogsaa i Metal, som Smykker, Drikkehorn, af hvilke enkelte med Indskrifter ere blevne bevarede til vor Tid. Bedst have Runerne holdt sig i Stene, hvori man ristede dem for at bevare Mindet om mærkelige Personer og Begivenheder. Mindestene uden Indskrift kaldes **Bautastene**, med Indskrift **Runestene**. Sverrig, især Egnen om Mælaren, er særdeles rig paa dem, hvorimod der findes forholdsviis faa i Danmark og i Norge. Af disse ere igjen kun meget faa beviislig fra den hedenske Tid. En saadan er Glavendrupstenen i Fyen, hvis Indskrift ender med de Ord: „Thor hellige disse Runer!" Mærkeligst i historisk Henseende ere de berømte **Jellingestene**, som vi allerede have omtalt. Stenen for Thyre Danebod er 2½ Alen lang og 1½ Alen bred og har følgende Indskrift: Gurmr kunugr gardi kubl þusi aft þurvi kunu sina

Danmarkarbut ɔ: Kong Gorm gjorde denne Høj efter sin Kone Thyre Danmarksbod. Den større Steen, der er 5½ Alen høj, er rejst til Minde om Kong Gorm og Dronning Thyre af deres Søn Kong Harald Blaatand. Den har paa de tre Sider følgende Indskrift: Haraldr kunugr bad gaurva kubl þausi aft Gurm faþur sin auk aft þiurvi muþur sina, sa Haraldr ies sor van Danmaurk ala auk Nurvieg auk t(auk) .... kristno ɔ: "Kong Harald bød gjøre disse Høje efter sin Fader Gorm og efter sin Moder Thyre, den Harald, som vandt sig hele Danmark og Norge og (antog) Kristendommen."

Paa den anden Side af Stenen findes en Figur, der ligner en Drage, paa den tredie et Kristusbillede, der slutter sig til den paa samme Side af Stenen værende Indskrift om Kristendommens Antagelse. Begge Figurerne ere stærkt omslyngede af de paa den Tid brugelige Slangezirater. Hvad Sproget i denne mærkelige Indskrift angaaer, da beviser det selv sin Ælde ved at indeholde de allerældste Ordformer, der gives, som kunugr for konungr, ies for es eller er, som, o. s. v. Saaledes vidne baade Form og Indhold om, at Indskriften virkelig hidrører fra den fjerne Oldtid. — Længe laa denne mærkelige Steen nedsunken i Jorden, indtil Kaspar Markdaner til Søgaard 1586 lod den opgrave og oprejse, og siden har den stedse indtaget den første Plads blandt alle vore Runemindesmærker. Nu staae begge Stenene udenfor Kirkedøren i Jellinge.

En anden højst mærkelig Steen er den for nogle faa Aar siden fundne Runesteen i **Sondervissing** i Tyrsting Herred, Skanderborg Amt. Indskriften lyder saaledes: Tuva lót górva kubl, Mistivis dotír uft mudur sina, kuna Haralds hins guda Gurmssunar ɔ: "Tuva, Mistivis Datter, Harald Gormssøn den godes Kone, lod gjøre Høj efter sin Moder." Er denne Harald Gormssøn den samme som Kong Harald Blaatand, giver Runeindskriften os Underretning om Navnene paa hans Dronning og hans Svigerfader — maaskee den vendiske Fyrste **Mistivi**, der omtales paa den Tid — medens Historien aldeles tier med Hensyn til disse Forhold.

Det er imidlertid sjældent, at Runestenene omtale mærkelige historiske Personer; i Almindelighed finder man ubekjendte Navne og de

sædvanlige Formler: rejste Steen, satte Steen, gjorde Steen o. s. v. Dog ville de altid have Betydning for Sproget. Runestene med gammeldanske Indskrifter ved Danevirke bevise, at det danske Sprog i Oldtiden har strakt sig ned i disse Egne, og andre i det nordlige Sverrig og Island med samme Ordformer godtgjøre, at det samme Sprog har været talt over alle de nordiske Lande.

I den ældste hedenske Tid var megen Overtro forbunden med Runerne, som Kristendommen maatte fjerne. Man troede nemlig, at de kunde anvendes til Troldomskunster og gjøre overnaturlig Virkning, hvor de ristedes. Der tales i Almindelighed om **stærke Runer** og **Lønstave**, hvis hemmelighedsfulde Kræfter kunde døve Fjendernes Vaaben, opvække og atter lægge Storme og Uvejr, standse Ildebrand, forvandle Skikkelser, gjøre fremsynet og fremmane Aander. Der gaves mange forskjellige Slags efter de forskjellige Retninger, hvori de bleve brugte: saaledes bleve **Brimruner** eller Havruner ristede paa Stavnen, Aarerne og Roret for at sikkre Skibet mod Fare paa Havet. **Sejrruner** bleve ristede paa Sværdhjaltet eller i Bæltet for at sikkre Sejren i Kampen; **Maalruner** bleve satte ved Thinget for at stille Vrede; **Bjærgruner** brugtes til at frelse Kvinder i Barnsnød; **Lin-** eller **Lindringsruner** af Læger i Almindelighed. **Hugruner** gave den højeste Klogt og Viisdom; de vare opfundne af Odin selv. Endelig omtales ogsaa **Elskovsruner**, hvorved man troede at kunne tvinge til Kjærlighed. Ved at indriste i Neglen Runen N, der af de Gamle kaldtes Naud ɔ: Nødvendighed, troede man at kunne sikkre sig Kvindens Troskab og Kjærlighed. Man maatte imidlertid være forsigtig med at bruge alle saadanne Runer, da de ved at bruges urigtig kunde paaføre Sygdom og Død istedetfor Hjælp og Frelse.

Medens den gamle danske Tunge lidt efter lidt har undergaaet mange Forandringer i de tre nordiske Lande, har den holdt sig paa det fjerne **Island** uden at modtage nogen Paavirkning udenfra, i det Væsentlige det samme Sprog gjennem et Aartusinde. Da Island tillige i den tidligere Middelalder blev Sædet for den nordiske Sagnliteratur, som her optegnedes i det gamle Sprog, har det faaet en ganske særegen Betydning for det øvrige Norden, baade med Hensyn til Sproget og

Historien. Vi kunne ikke forstaae Betydningen af Ordene i vort eget Sprog, uden ved at søge dem i Roden, i Stamsproget; og vi vilde vandre i et tykt Mørke om hele vor Oldtid, ikke blot om de historiske Begivenheder selv, men ogsaa om vore Forfædres Religion, Love, Sæder, Levemaade, kort sagt om deres hele Kultur og Forfatning, dersom vi ikke fandt alt dette opbevaret i de islandske **Sange** og **Sagaer**. Derfor ere disse i de nyere Tider blevne dragne frem af den ufortjente Glemsel, hvori de hvilede, og have omsider ladet Historiens Fakkel kaste sit Lys over den nordiske Oldtid.

3. Staten.

Uden tvivl have de første Samfund været Familier og Slægter, hvor Familiefaderen var Høvding og med patriarkalsk Myndighed afgjorde Alt. Snart voxede imidlertid Samfundene og forenedes med andre; retslige Forhold og Bestemmelser bleve da nødvendige for at befæste Enighed og Orden.

Stænder.

Egentlig gaves der kun een Stand i det gamle Norden, **Bondestanden**; thi Trællene havde aldeles ingen borgerlige Rettigheder. De kunde hverken slutte Kjøb eller Salg, ikke tage Arv, gaae i Borgen eller aflægge Ed for Retten. Herren kunde behandle dem, som han vilde, ja endog dræbe dem, om han fandt for godt. De havde ikke mere Ret end Huusdyrene; blev en Træl dræbt, betalte Morderen blot Herren hans Værdi. Begik Trællen en Forbrydelse, maatte hans Herre betale Bøderne. Han maatte besørge alle de laveste Forretninger i Huset, dyrke Jorden og vogte Kvæget, Arbejder, der vare under den frie Mands Værdighed. Paa Grund af denne usle Stilling vare Trællene yderst foragtede, og man kunde ikke bruge noget værre Skjældsord end Træl. De tillagdes alle de værste Laster, Fejghed, Lumskhed, Troløshed, kort sagt hele den lave Tænkemaade, som Nordboen saa dybt foragtede. Om ogsaa en Fribaaren forklædte sig som Træl, meente man dog strax at kunne kjende ham paa hans ranke, frie Holdning, hans aabne Blik og hans mandige Tale. Dog finde vi ogsaa Spor til, at

den ædle, højmodige Herre behandlede sine Trælle med Mildhed og Menneskelighed, naar de tjente ham med Hengivenhed og Troskab. Undertiden gav han Trællen sin Frihed, enten som Belønning for lang tro Tjeneste, eller fordi han havde reddet hans Liv fra en betydelig Fare. Ellers fik Trællen kun Friheden ved at løskjøbe sig eller blive løskjøbt af Andre, men selv da erholdt han aldrig fuldkomne Rettigheder som den Fribaarne; dette blev først Tilfældet med hans Børn.

Hvorfra Trællestanden har sin første Oprindelse, er uvist. Udentvivl var dog Grundlaget den oprindelige Befolkning, der maatte underkaste sig de indvandrende Sejrherrer. Den vedligeholdtes ved sin egen Afkom, der vare fødte Trælle, ved Krigsfanger og ved Forbrydere, som bleve idømte Trældom istedetfor Dødsstraf.

I et af Eddadigtene, **Rigsmaal,** fortælles, at de forskjellige Stænder have deres Oprindelse fra Guden **Heimdal,** der foretog en Vandring paa Jorden under Navnet **Rig.** Her skildres Trællen som mørkladen og grov af Hud, med tykke Knoer, plumpe Hænder, gustent Ansigt, kroget Ryg og lange Hæle. Han ægtede Trælkvinden, der kom vandrende med klodset Gang, med Vabler under Fødderne, med solbrændte Arme og nedhængende Næse. Deres Afkom spredte Gjødning paa Marken, røgtede Sviin og Geder og skare Tørv. Den **Fribaarne,** som kaldes Karl, var lyshaaret, rødmusset, og havde tindrende Øjne. Han lærte tidlig at forfærdige Plove, tømre Huse, bygge Lader og kjøre Ploven. **Jarlen** derimod havde Øjne, der tindrede som Slangens; "han lærte at spænde Buen, kaste Spydet, ryste Landsen, svinge Sværdet, spore Hesten, jage og svømme. Han rødnede Marken med Blod og vandt Lande i Kamp." Digtet fremstiller altsaa en Inddeling i tre Slægter eller Stænder: Trællenes, Bøndernes og Krigernes; den sidste var den ædleste, og af den udsprang Kongeætten.

Den frie Mand kaldtes **Bonde,** egentlig Boende, den som har fast Bopæl og Ejendom. Han levede i en hæderlig og uafhængig Stilling paa sin Gaard og afgjorde som Overhoved for Familien alle Uenigheder, der opstode i denne. Med Hensyn til de offentlige Anliggender havde han en afgjørende Stemme paa Thinge; thi Kongen kunde ikke tage nogen Bestemmelse uden Bøndernes Samtykke.

Thing og Retsvæsen.

Enhver fri Mand mødte bevæbnet paa **Thinget** eller i Folkeforsamlingen, der altid holdtes under aaben Himmel paa en Plads, der var omgiven af de hellige Asketræer, eller paa en Høj, der var omsat med Stene. I Midten fandtes nogle store Stene til Sæde for Kongen; nærmest ham stode de Fornemste, Jarlerne og Hovdingerne, fjernere Folket. Alle offentlige Anliggender bleve afhandlede her, og Afgjørelsen beroede paa Bondernes Stemme; de havde den lovgivende og dømmende Magt. Her bestemtes Krig og Fred, gaves Love og valgtes Konger. Folket tilkjendegav sit Bifald ved Vaabengny, idet man slog Sværdet mod Skjoldene, og sin Uvillie ved Knurren. Uagtet man mødte bevæbnet paa Thinge, blev dog Thingfreden sjælden brudt ved nogen Voldsomhed; thi en saadan Handling betragtedes som en Krænkelse af det Hellige og straffedes som den største Forbrydelse med Landflygtighed eller Død. Det var imidlertid ingenlunde alene offentlige Anliggender, der afgjordes her. Der forhandledes ogsaa alle Slags private Sager mellem Mand og Mand, som Arvesager, Kjøb og Salg, Ægteskaber o. s. v. Alle disse Handlinger fik større Gyldighed og Højtidelighed, naar de bleve foretagne i en stor Forsamling i saa mange Vidners Overværelse. Her strømmede Kjøbmænd sammen fra fjerne Steder og benyttede den gunstige Lejlighed til at afslutte Handeler; her lærte Ynglingen at kjende sin Brud, og her søgte Vennen sin Ven og bad ham om Raad i en eller anden Forlegenhed.

Hele **Retsplejen** foregik desuden paa Thinge under Kongens Tilsyn ved 12 Dommere, der valgtes af Folket. Gjerne var ogsaa en **Lagmand** eller Lovkyndig tilstede for at fortolke Loven. Om nogen egentlig skreven Lov kan der ikke være Tale; thi den var meget simpel og bestod kun af nogle Vedtægter, hvorom Konge og Folk vare komne overeens, og som vare lette at erindre. Disse Bestemmelser vare højt ansete og kunde kun forandres ved Kongens og Folkets fælles Ønske. De vare overhovedet milde og idømte kun Pengebøder for almindeligere Forbrydelser, endog for Drab; men i dette sidste Tilfælde var det dog sjældent, at Bøderne bleve modtagne, thi Slægtningene foretrak Blod-

hævnen og vilde ikke „bære den Dræbte i deres Pengepung". Iøvrigt var det kun nogle enkelte vanærende Forbrydelser, der straffedes med Død, Trældom eller Landsforviisning; saadanne vare Tyveri, Fædrelandsforræderi og Snigmord. Den, der havde fældet Nogen i Kamp, maatte strax angive Drabet ved det nærmeste Sted, dersom han ikke vilde ansees for Snigmorder. Mandeboden var paa Island sædvanlig 12½ Mark Sølv, men blev ofte forhøjet i Forhold til den Dræbtes Stilling og Anseelse.

En særegen Straf, der anvendtes mod Lumskhed, Fejghed og Nedrighed, var at erklære for **Niding;** den berøvede al borgerlig Ære og Anseelse, ja udelukkede endog fra alt Samkvem med hæderlige Mænd og fra alle en fri Mands Rettigheder. Nidingen var udstødt af Samfundet. En Nidstang oprejstes med et Hestehoved paa Spidsen og med Runer, der indeholdt hans Vanære. Skjeldsordet Niding var den største Fornærmelse, der gaves, og fordrede altid blodig Hævn.

Thingstederne vare tillige Offersteder, da man indledede de vigtige Forhandlinger med **Offre;** disse udgjorde i det Hele den vigtigste Deel af de Gamles Gudstjeneste.

Gudstjenesten.

Offringerne forrettedes i den tidligste Oldtid under aaben Himmel paa frie Pladser i Lunde eller paa Høje. I Midten stod et Alter, der dannedes af nogle store Stene (Bærerne), paa hvilke en bred, flad Steen hvilede, som kaldes Overliggeren. Paa denne lagde man Offerdyret, der slagtedes af Præsten eller **Goden,** og Blodet løb ned i en Aabning i Jorden. Udenom Altret stode Stene i en Rundkreds, indenfor hvilke Folket udentvivl ikke maatte komme. Den saaledes indhegnede Plads var lyst i Fred og kaldtes **Ve** ɔ: helligt Sted, Helligdom. Det største Offersted, hvoraf vi have Levninger, er i Nærheden af det gamle Lejre paa Helleshøj; her findes nemlig 7 Bærere, og Overliggeren har en Omkreds af 20 Alen.

Siden holdtes Gudstjenesten i Templer, de saakaldte **Hove** eller **Gudehuse.** De vare af Træ og havde Billeder af Guderne, som vare rigt smykkede med Guld og Kostbarheder. Man offrede sædvanlig Dyr,

især Heste, Tyre og Faar, i den ældste Tid ogsaa Mennesker, navnlig Krigsfanger, Trælle og Forbrydere. Naar man havde offret eller, som det dengang kaldtes, **blotet**, spaaede Goderne af Indvoldene og stænkede Blodet paa Templets Vægge, Gudebillederne og de Tilstedeværende. Derpaa kogte man Kjødet i Offerkjedlerne, der hængtes over den Ild, som brændte midt paa Gulvet, og fortærede det siden ved Gildet, der endte Højtideligheden. Ved dette udbragtes Skaaler for Guderne, Kongen, Fædrelandet og et godt Aar, og sædvanlig forenedes hermed andre Festligheder og Fornøjelser som Lege, Sang og Dands.

Den største Fest var **Julefesten**, da man bragte Guderne Offer til Tak for det henrundne Aar. Da samledes Venner og Bekjendte og levede i Fryd og Gammen med hverandre. Da sparedes ej paa Øl og Mjød, men Hornet tømtes hyppig ved de muntre Gilder; thi Gjæstfriheden kjendte ingen Grændse. I Forbindelse med Julen stod **Midvintersfesten**, da man offrede for det næste Aars Afgrøde, især den hellige Galt til Frej, Frugtbarhedens Giver.

Kongen.

Som **Ypperstepræst** forestod Kongen Gudstjenesten; den højeste gejstlige og verdslige Magt vare umiddelbart forenede. Ligesom han, beklædte ogsaa hans fornemste Høvdinger Præsteembederne, som gave megen Anseelse. Han var desuden **Dommer** paa Thingene og Anfører i Krig. Som **Anfører** opbød han Folket til Leding; angrebe Fjender Landet, sendte han **Hærpilen** eller **Budstikken** omkring fra Gaard til Gaard. Den var et Spyd, som var svedet i den ene Ende, enten for at betegne Krigens Ødelæggelse eller den Fare, som truede Enhvers Ejendom, der ikke mødte efter denne Opfordring.

Hans Magt var iøvrigt meget indskrænket; thi enhver Afgjørelse laa i Folkets Hænder, og det kom altsaa an paa, hvad Yndest og Anseelse han besad hos dette. Egentlige Skatter kunde Kongen ikke paalægge; dog havde han ikke ubetydelige Indtægter. Naar man var vendt tilbage fra Leding, tilfaldt den bedste Deel af **Byttet** og Løsepengene ham; ligeledes hævede han som Ypperstepræst en **Tempelskat** og som Overdommer en Deel af **Bøderne** ved Retten. Rundtom i Landet

havde han **Kongsgaarde**, som han lod bestyre af Fogder, og hvoraf han drog Indtægter. Endvidere tilhørte ham alt **herreløst Gods**, som **Almindinger**, de øde, ubeboede Strækninger; opdrevet **Vrag**; **Danearv** eller død Mands Gods, hvortil der ingen Arvinger var, og **Danefæ** eller Gods, som blev fundet i Jorden. Endelig havde han Ret til **Gjæsteri** eller Beværtning, naar han rejste omkring i Landet, og ved saadan Lejlighed var det tillige Skik at give Kongen betydelige Foræringer.

Det var en gammel Vedtægt, at den afdøde Konges ældste Søn kaaredes til Konge; men han maatte drage om paa de forskjellige Thing og lade sig hylde af Folket. Den blotte Arveret var altsaa ikke tilstrækkelig.

Nærmest Kongen stode **Jarler** og **Herser**, Mænd af kongelig Byrd, som han gav Dele af Landet at bestyre. Ligeoverfor Overkongerne eller Stolkongerne omtales Smaakongerne, der vare uafhængige, og hvis Undertvingelse først frembragte Rigets Eenhed. Da kaldtes Overkongen **Enevoldskonge**.

Med dette korte Overblik over Folkets indre Tilstand forlade vi det gamle Norden og Hedenskabet. Meget af det, vi have omtalt, er forsvundet og gaaet til Grunde i Tidernes Strøm; men der er og mangen en Spire i Folkets Kjærne, der har udviklet sig og baaret Frugt. Og derfor er det vel værdt at granske Fædrenes Liv.

Middelalderen

indtil Kalmarforeningen.

Kristendommens Sejr.

Henimod 200 Aar vare forløbne, inden Kristendommen kunde blive herskende og fortrængte Hedenskabet. Kun gjennem haarde Kampe vandtes Sejren, og mangen Kristen døde Martyrdøden under de blodige Forfølgelser.

Det laa i Sagens egen Natur, at Kristendommen maatte finde en haardnakket Modstand. Modsætningen mellem den gamle og den nye Lære var altfor stærk, til at en fredelig Forening kunde tænkes. Den kraftige, modige Viking skulde opgive det krigerske Liv, der alene bragte Hæder, skulde ombytte det med en daadløs Ro; Helten, hvis største Glæde var Vaabenfærd, skulde lægge sine Vaaben tilside for at faste og bede. De høje Krigsguder skulde han betragte som Afguder og Bedragere, sin egen Styrke som en svag, i Bund og Grund fordærvet Natur, Hævn og Tvekamp som fordømmelig Synd. Det forbødes ham selv at ende sine Dage, naar Alderdomssvaghed og Frygt for Straadøden plagede ham. Han maatte ikke engang nyde Heste-, Ravne- og Høgekjød, Spiser, hvorpaa han satte saa stor Priis, men skulde tværtimod faste og spæge sit eget Legeme.

Og hvad bød Kristendommen ham i det andet Liv til Belønning for alle disse Opoffrelser og Savn? Det var ikke Valhals Glæder, ikke Lejlighed til Bedrifter eller Samliv med berømmelige Helte, men et Liv

uden Stordaad, i Selskab med Præster og Munke, fjernt fra Forfædrene og Slægtningene. Alt dette havde kun liden Tillokkelse for Nordboens Sind. Der fortælles, at da Frisernes Konge **Radbod** skulde døbes og allerede var traadt ud i Vandet, faldt han paa at spørge, hvorhen hans Forfædre vare komne, og da Præsten svarede: „Til Helvede", drog han hastig Foden ud af Vandet og udbrød: „Da vil jeg hellere leve med mine Forfædre i Helvede, end med nogle usle Munke i Himmerig". — Det var heller ingenlunde sjældent, at Døbte faldt tilbage til Hedenskabet, paavirkede af deres Slægtninge og de forbittrede hedenske Præster, der haardnakket kæmpede for deres Religions Bestaaen. Det var dog ej alene denne, der var i Fare, men ogsaa Landets Uafhængighed; de tydske Kejsere, fra hvem Omvendelsen var udgaaet, stræbte efter Overherredømmet over Danmark, og Saxernes Skjæbne, der vare blevne undertvungne med stor Haardhed og paatvungne den forhadte Tiende, var et advarende Exempel.

Imidlertid var der ogsaa paa den anden Side mange Omstændigheder, der maatte befordre den nye Læres Udbredelse. Hedenskabet havde overlevet sig selv og kunde ikke længere tilfredsstille de dybere Gemytter; de vare derfor modtagelige for en ny og bedre Lære. Troen paa de gamle Guder var svækket, Sædeligheden fordærvet, og Underfundighed og Lumskhed var traadt i Stedet for den gamle Ærlighed og Frimodighed. Alt dette maatte bane Vejen for Kristendommen. Desuden var der ogsaa mange Punkter i den gamle Lære, hvortil man kunde knytte den nye. Den kristelige Treenighed kunde bringes i Forbindelse med den nordiske Trehed af de tre høje Guder, Djævelen med den onde Loke, Daaben med den nordiske Skik, at Barnet overøstes med Vand; Helgenerne kunde sammenstilles med de underordnede Guder, eller med berømmelige Forfædre, der pristes for deres Dyder; Læren om Kristi Hellighed kunde knyttes til Begrebet om Balders Reenhed og Uskyld, og Læren om Tilstanden i det andet Liv til Forestillingerne om de Godes evige Lyksalighed i Gimle og de Ondes evige Straf i Naastrand, der jo fremglimtede i Hedenskabet som dunkle Anelser. Men ogsaa i det Ydre af Kristendommen, i Gudsdyrkelsen, var der meget, der maatte gjøre dybt Indtryk paa Hedningens Sind. Var han tilstede ved Gudstjenesten

i en Kirke i Udlandet, maatte han beundre den Pragt, der udfoldedes ved denne; de højtidelige Processioner, Bispernes prægtige Dragter, den gribende Sang og Musik, de vellugtende Røgelser, de herlige Malerier maatte tiltale hans Indbildningskraft og bringe ham i en højtidelig Stemning. Dog finder man ogsaa Exempler paa, at Hedninger lode sig døbe, og nogle endog mange Gange, blot for at erholde de skjønne hvide Daabsklæder, der skjænkedes de Nydøbte.

Det var en Selvfølge, at det ofte stod sig slet med de første Kristnes Oplysning, og at de i Virkeligheden vare mere Hedninger end Kristne. Mange lode sig kun **primsigne** eller betegne med Korsets Tegn og opsatte Daaben til deres Dødsstund for at indgaae rensede i Guds Rige, eller og til en farlig Sygdom, i den Overtro, at den havde en helbredende Kraft. Missionærerne maatte læmpe sig efter saadanne Forestillinger og overlade til Tiden at frembringe en højere Oplysning.

Tilsidst maatte dog den nye Lære ved sin højere aandelige Kraft gjøre sig gjældende og fuldkommen fortrænge Hedenskabet. Nordens Omvendelse var begyndt fra Syden; den fuldendtes fra Vesten ved Knud den stores Erobring af England, der saaledes blev af en overordentlig Betydning for Danmark.

Første Afsnit.

Danmark og England forenede under Knud den store og hans Sønner 1017-1042.

Knuds Erobring af England.

nderstøttet af sin Broder Harald tænkte den unge Knud for Alvor paa at vinde det tabte England tilbage. Med en prægtig Flaade og udvalgt Mandskab landede han i Efteraaret 1015 ved **Sandwich**, ledsaget af mange ansete Høvdinger, som **Ulf Jarl**, senere gift med Knuds Søster Estrid, **Erik Jarl** fra Norge og **Thorkel den høje**, der atter var gaaet over paa de Danskes Side. Men Kampen blev haardere end nogensinde før; thi den uduelige Ethelred døde kort efter, og England fik i sin nye Konge **Edmund Jernside** en Fyrste, der udentvivl ligesom Kong Alfred havde reddet sit Fædreland, dersom han ikke tilsidst havde maattet bukke under for nedrigt Forræderi. Forgjæves belejrede Knud London, der forsvaredes med stor Udholdenhed af Borgerne. I det blodige Slag ved **Scearstan** i Wiltshire trængte Edmund midt ind iblandt de Danske og huggede til Knud selv med saadan Kraft, at han kløvede hans Skjold og saarede baade ham og Hesten. Da styrtede Knuds Huustropper frem og tvang Edmund til at trække sig tilbage;

i det samme fældede Forræderen **Edrik Streon** en Angelsarer, der lignede Edmund, holdt hans Hoved ivejret og raabte: „Flyer, Saxer, Eders Konge er falden". Vel viste Edmund sig strax paa en Høj, men kunde ikke standse Forvirringen; dog vedligeholdt han Kampen, indtil Mørket satte en Grændse for den. Ingen af Parterne kunde tilegne sig Sejren.

Kort efter gik den troløse Edrik atter over til Edmund for snart igjen at forraade ham og sit Fædreland. Ved **Assandun** eller Ashdown i Essex holdtes det største Slag i Krigen. Paa begge Sider kæmpedes med største Tapperhed. Allerede begyndte Sejren at helde til Edmunds Side, uagtet alle Knuds og Thorkels Anstrængelser, uagtet det gamle Banner Ravnen vajede i de Danskes Rækker og opflammede deres Mod ved at varsle dem Sejren; da veg pludselig Edrik og udbredte Forvirring i Edmunds Hær, idet han raabte, at Slaget var tabt. Med en trofast Skare vedblev Edmund at kæmpe til ud paa Natten, men deres Tapperhed gjorde kun Nederlaget mere blodigt. Kjærnen af Englands Adel bedækkede Valpladsen; kun ledsaget af nogle faa Trofaste flygtede Edmund mod Vest til **Glocester**.

Næste Morgen begravede de Danske deres Døde, men lode de fjendtlige Liig ligge nøgne og udplyndrede paa Valpladsen til et Bytte for Ravnene. Derpaa ilede Knud efter Edmund, der dog atter med stor Hurtighed havde samlet en Hær, og indhentede ham ved Floden **Severn**. Paa den østre Bred stod den danske, paa den vestre den engelske Hær. Da skal Edmund have opfordret Knud til at afgjøre Striden ved en Tvekamp, hvilken denne skal have afslaaet. Imidlertid vare Høvdingerne paa begge Sider kede af at fortsætte Krigen. Edmund maatte finde sig i at begynde Underhandlinger, der dreves ved Forræderen Edrik Streon. Paa Øen **Olney**, nu Light i Severn, kom begge Fyrsterne sammen og sluttede en Fred, der beseglede med broderlige Omfavnelser og Bytten af Vaaben. England blev deelt imellem dem: Knud fik den større nordlige Deel indtil Themsen, Edmund de saxiske Riger og Østangel. Dette skete i Slutningen af Oktober 1017, og allerede den 30te November døde den tappre Edmund ganske pludselig, efter Rygtet myrdet af Edrik Streon, der herved satte Kronen paa sit Forræderi og skaffede Knud Herredømmet over hele England.

Uden Modstand blev Knud hyldet overalt i Landet. Ingen havde Mod eller Kraft til at modsætte sig den unge Erobrer. Med stor Klogskab forstod han at befæste sit Herredømme, skjøndt langtfra altid ved hæderlige Midler. Edmunds Familie blev udrydbet eller landsforviist; derimod ægtede Knud Ethelreds skjønne og forstandige Enke, **Emma** af Normandiet, efterat han havde skilt sig ved sin første Gemalinde eller Frille **Ælgiva**, en jarisk Jarls Datter. Ved dette Giftermaal vandt Knud vigtige Fordele. Han kom i et venskabeligt Forhold til Emmas Broder, den normanniske Hertug Richard; han fik hele hendes Parti paa sin Side, især den mægtige Gejstlighed, der var hende meget hengiven, og han erholdt i hende en klog, med de engelske Forhold fortrolig Raadgiverinde, der i det Hele fik en gavnlig Indflydelse paa ham og ofte forstod at formilde hans af Naturen hæftige Sind.

De Mænd, der havde hjulpet ham til at erobre England, maatte han tildele store Forlehninger. Erik Jarl fik Northumberland, Edrik Streon Mercia og Thorkel Ostangel. Det var dog ikke Knuds Mening, ret længe at ville taale saa mægtige Jarler, og han greb snart Lejligheden til at skaffe sig af med dem. Da Edrik engang uforsigtig pralede af de mange Tjenester, han havde gjort Knud, blev denne forbittret og udbrød: „Du Forræder mod din Herre! Du skal ej længere forraade Nogen", hvorpaa Erik Jarl traadte frem efter Knuds Opfordring og nedhuggede ham med sin Øxe. Ikke længe efter maatte den mægtige Thorkel friste en lignende Skjæbne. Han blev landsforviist og drog til Danmark, hvor han blev fordreven fra det ene Landskab til det andet og tilsidst dræbt af Bønderne, der lode hans Liig ligge ubegravet paa Marken.

Medens Knud ikke forsmaaede de voldsomste Midler til at befæste sit Herredømme, søgte han dog paa den anden Side paa alle mulige Maader at vinde Englænderne. Paa Herredagen i **Oxford** 1018, hvor alle engelske Thaner og danske Jarler vare forsamlede, bekræftede han alle de gamle engelske Love fra Kong Edgars Tid. Dernæst opfyldte han Englændernes Begjæring om at sende sin Hær tilbage til Danmark, da dens Underholdning var en trykkende Byrde for Landet, og dens Forbliven tillige mindede dem om deres Undertvingelse. Dog fandt han

det nødvendigt, at beholde nogle Tusinde, deels til sin Livvagt, deels til at haandhæve sin egen Magt og den nødvendige Orden i Landet. Da mange berømte Krigere strømmede til den ansete Konges Hof, tiltog snart Huuskarlenes Antal betydelig, og de kom til at danne en staaende Hær, som kaldtes **Thinglid** eller Thingfolket. Enhver fribaaren Mand af godt Rygte kunde optages deri; men den kom dog fornemlig til at bestaae af rige og fornemme Mænd, da der krævedes en meget kostbar Udrustning. Baade Stridsøxen og Sværdet skulde være indlagte med Guld. Om Vinteren laae de i Kvarteer rundt om i Landet, om Sommeren droge de om for at iværksætte Kongens Befalinger. Hvor de kom, stode Folk stille og hilste dem med Ærbødighed. Hver Mand erholdt en aarlig Sold, hvortil England maatte udrede en Skat, der beholdt det gamle Navn Danegeld. For at kunne holde Orden i en saa stor Hob, der var sammensat af dristige Eventyrere fra forskjellige Lande, gav Kongen efter Sjællænderen Oppe den snilde og hans Søn Eskils Raad den bekjendte Gaardsret, **Vitherlagsretten**, den ældste danske Lov, vi besidde. Strænge Lovbestemmelser vare nødvendige. For større Forbrydelser, som Forræderi mod Kongen, Drab af en Kamerat, bestemtes Dødsstraf; slap Forbryderen med Landsforviisning, gav man ham en Baad, dersom han vilde flygte over Vandet, og forsynede ham med Levnetsmidler; men vee ham, dersom han kom tilbage; da var hans Liv forbrudt, selv om Stormen havde kastet ham tilbage til Kysten. For mindre Overtrædelser var der bestemt Bøder; saaledes naar En sov saa fast paa sin Vagt, at man kunde tage hans Klæder og Vaaben fra ham. En hyppig Straf var det ogsaa at blive flyttet ned ved Bordet, f. Ex. naar man havde udskjeldt en Kamerat, taget Fodret fra hans Hest og givet det til sin egen o. s. v. Blev Nogen flere Gange nedflyttet, kom han fjerde Gang til at sidde allernederst; da maatte han ikke spise eller drikke af de samme Kar, som de Andre, ja var endog udsat for bestandige Forhaanelser af sine Staldbrødre; de maatte saaledes ustraffet kaste Been i Hovedet paa ham. Iøvrigt afsagdes Dommen af den Anklagedes egne Kamerater paa et Huuskarlestevne eller en Forsamling af Huuskarle. Naar Klageren kunde stille to Kamerater som Vidner, der bekræftede deres Vidnesbyrd med Ed paa Helligdommen eller Helgenes

Relikvier, kunde det ikke hjælpe, at den Anklagede fremførte sine Medsedsmænd, det vil sige Mænd, der vare villige til at aflægge Ed med ham paa, at de paa Grund af deres Bekjendtskab til hans Sindelag og Levnet ansaae ham for uskyldig i den Forbrydelse, hvorfor han var anklaget. Sagen gik da til Doms; Kongen foreslog som Rettens Forstander Dommen, og Forsamlingen kunde da antage eller forkaste den, hvilket blev afgjort ved Stemmegivning. Manglede den Anklagede aldeles Vidner, kunde han frie sig ved Jernbyrd; Tvekamp derimod var aldeles udelukt.

Disse vare de mærkeligste Bestemmelser i den i al sin Simpelhed dog saa vigtige første danske Lov. Vi maa imidlertid strængt fastholde, at den kun gjaldt i Kongens Gaard, i et snævrere Samfund af nogle tusinde Mænd; thi om almindelige Love er endnu ikke Tale.

Kong Knud var mærkelig nok den første, der brød den Lov, han selv havde givet. I Hidsighed dræbte han nemlig med egen Haand en af sine Huuskarle. Saasnart Vreden havde lagt sig, indsaae han strax, hvor skadeligt et saadant Exempel kunde blive. Ufortøvet lod han Thingmændene sammenkalde, steg ned af sit Højsæde og bad dem knælende at bestemme hans Straf. Nørte satte disse ham atter paa hans Højsæde og bade ham selv afsige sin Dom. Da dømte Kongen sig selv i nidobbelte Bøder, 360 Mark Sølv istedetfor de sædvanlige 40 Mark eller 20 Pund; desuden i Overbod 9 Mark Guld, hvoraf den ene Trediedeel tilfaldt den Dræbtes Familie, den anden Huuskarlene, den tredie Kongen, der skjænkede den til Kirken. Herved haandhævede han Agtelsen for Loven, og i de næste hundrede Aar lige indtil Kong Nielses Dage havde man intet Exempel paa, at noget Drab blev begaaet.

Englænderne maatte føle sig veltilfredse med den nye Hersker. Naar man undtager enkelte Mord, som enten bleve begaaede i Hidsighed eller for at rydde farlige Modstandere afvejen, finde vi slet ingen Spor til at Knud gik grusomt tilværks. Tværtimod viste han den største Mildhed mod sine engelske Undersaatter, som han aldeles ikke tilsidesatte for de Danske; han lod dem beholde deres gamle Love, haandhævede strængt Retfærdigheden ved Domstolene og satte Landet i en ypperlig Forsvars-

tilstand ved at oprette en Flaade, der skulde værne om Kysterne. Fred og Orden vendte tilbage i Landet, og Englænderne følte aldeles ikke, at de beherskedes af en udenlandsk Fyrste.

Knud som Konge i Danmark. Følgerne af dette Riges Forbindelse med England. Pilegrimsrejsen til Rom.

Neppe vare et Par Aar forløbne, siden Knud var bleven Enehersker over England, førend han hermed forenede sit Fædrenerige Danmark. Broderen Harald, der synes at have været en uduelig Fyrste, var efter en kort og uberømmelig Regering død i Slutningen af Aaret 1018, og næste Aar see vi Knud i Danmark for at overtage Riget. Dog forblev han ikke ret længe her, men vendte allerede 1020 tilbage til England, der vel endnu bestandig krævede hans særegne Omsorg. Desuden synes han at have næret en afgjort Forkjærlighed for dette Rige. Han foretrak at opholde sig i det skjønne England, hvis for den Tid høje Dannelse han selv havde tilegnet sig og fuldkommen forstod at skatte. Det var tydeligt, at det frugtbare, stærkt befolkede Land, forbundet med Danmark, saavel ved sine ydre Hjælpemidler som ved sin aandelige Overlegenhed, var og maatte blive Hovedriget. Som saadant blev det ogsaa stedse betragtet af Knud.

Det var en højst mærkelig, gjennemgribende Indflydelse, som Englands Erobring udøvede paa Danmark. Først nu sejrede Kristendommen fuldkommen i dette Rige, hvor den i to Aarhundreder havde maattet udstaae saamange Kampe og Forfølgelser. Knud selv viste den samme Hengivenhed og Omsorg for Kirken i Danmark, som han stedse havde udviist i England, og hvorved han havde vundet den mægtige engelske Gejstligheds Gunst. Han viste ikke alene de Gejstlige al udvortes Ærbødighed og iagttog nøjagtig alle Kirkens Forskrifter og Fromhedshandlinger, som Pilegrimsrejser til Helgenes Grave, men han skjænkede ogsaa rige Gaver til Kirker og Klostre og lod mange nye Kirker opføre, især der, hvor der havde staaet Slag mellem de Danske og Englænderne,

som paa Valpladsen ved Ashdown, og hvor berømte Helgene ligge begravne; saaledes lod han opføre en prægtig Kirke og et anseligt Kloster over den hellige Edmunds Grav ved Edmundsbury, hvor der før kun havde staaet en Kirke af Træ. En lignende Iver viste han ogsaa for Danmark. De første **Steenkirker**, der nu begyndte at afløse de gamle Trækirker, hidrøre udentvivl fra Knud, og Sagnet fortæller, at han sendte Bygmestre, ja endog Materialier, som Bly og Steen, herover fra England. Derfor ligne de ældste danske Kirker de engelske i Bygningsmaaden. Vist er det imidlertid, at han sendte mange engelske Gejstlige som Lærere til Danmark, og af de fire Bispestole, Danmark dengang havde, vare de tre besatte med Englændere.

Ved de Gejstliges og Munkenes Virksomhed forsvandt efterhaanden Levningerne af Hedenskabet, og en ny Aand gjorde sig gjældende, der snart bar synlige Frugter. Med Kristendommen fulgte en højere Dannelse og blidere Sæder. Den vilde Lyst til Krig og Vikingetog forsvandt, og man foretrak det rolige og fredelige Liv i Hjemmet for den grusomme, forstyrrende Færd i fremmede Lande, der jo stred aldeles mod den nye Læres Aand. Men idet de Danske vendte deres Sind til det fredelige Livs Sysler, havde de meget at lære af Englænderne. **Agerdyrkningen**, der hidtil havde været saa forsømt, gjorde betydelige Fremskridt; **Havedyrkningen**, hidtil vistnok aldeles ukjendt, opkom nu først, da de engelske Munke førte Haveværter, som de vare vante til og satte Priis paa, over til Danmark, hvor de trivedes vel i Klosterhavernes frugtbare Jord og udbredtes videre i Landet; tillige førte de med sig nye Haandværker og Kunster, der vare nødvendige for de dannede Englænderes Klædedragt og Levemaade. Men alle disse Sysler ere Dannelsens vigtige Følger og tillige dens Befordringsmidler, og vi see derfor i den næste Tid et mærkeligt Omsving i Livet i det Hele, om den højere Dannelse end ikke strax formaaede at gjennemtrænge hele Folket og de enkelte Forhold. Saaledes havde altsaa Forbindelsen med England en overordentlig Indflydelse paa hele Danmarks Udvikling. De Danske undertvang England med Vaabenmagt, men maatte selv bøje sig for den overlegne engelske Kultur — en gjensidig Erobring, der førte gavnlige Følger med sig. Det Modsatte, af hvad man skulde have ventet, skete: Tog, der syntes

at ville nedtrampe og tilintetgjøre Kulturens Sæd, virkede netop væsentligst til dens Fremvært og Udbredelse.

Knud selv synes ved Kristendommens Indflydelse at være bleven ganske forandret. Paa sin Fromhed gav han den kristne Verden et iøjnefaldende Beviis ved 1026 at foretage en **Pilegrimsrejse** til den hellige Fader i Rom. Han var den første danske Konge, der havde foretaget en saadan Rejse; iblandt hans fromme engelske Forgængere fandtes derimod ikke faa Exempler herpaa. Hans store Magt og Rigdom bidroge til at forherlige Rejsen og udbrede hans Berømmelse. Overalt vandt han Gejstlighedens Beundring og Yndest, saavel ved sin store Fromhed og Bodfærdighed som ved sine rige Gaver til Kirker og Klostre. Fra Danmark drog han gjennem Flandern og Frankrig til Italien. I Rom blev han modtagen med stor Venlighed af Pave Johan den nittende, hvem han bragte betydelige Foræringer. Til Gjengjæld indrømmede Paven ham flere Ønsker med Hensyn til den engelske Gejstlighed, f. Ex. en Nedsættelse af den betydelige Sum, Paven modtog, hver Gang han skulde bekræfte Valget af en ny Biskop. Om end den tilsyneladende Bevæggrund til Rejsen var Kongens Fromhed, har dog den kloge Knud hermed forbundet vigtige politiske Øjemed, som han ogsaa forstod at sætte igjennem. I Rom forblev han nemlig hele Vinteren og var om Foraaret tilstede ved den tydske Kejser Konrad den andens Kroning. Ved denne Lejlighed, da ogsaa andre Fyrster havde indfundet sig i Rom, fik han udvirket, at mange Afgifter bleve nedsatte, der hindrede Forbindelsen mellem Landene og trykkede Handelen; saaledes bleve Afgifterne ved flere snævre Pasſer, Toldsteder og Færgesteder formindskede til det Halve. Et venskabeligt Forhold til Kejseren havde allerede tidligere fundet Sted, da han 1026 havde afstaaet til Knud Tydsklands Fordringer paa Markgrevskabet Slesvig eller Landstrækningen mellem Slien og Ejderen, hvilken Flod stedse siden har været Danmarks Grændse mod Tydskland. Til en nærmere Forbindelse lagdes nu Grunden, da det blev bestemt, at Kejsersønnen Henrik skulde ægte Knuds Datter **Gunhild**, et Ægteskab, som ogsaa virkelig kom istand 1036; men Gunhild døde allerede to Aar efter, Aaret før hendes Gemal blev tydsk Kejser. Endelig stiftede Knud i Rom en velgjørende Indretning,

der maatte bevare hans Minde, nemlig et Herberge for alle Rejsende, der talte den danske Tunge, altsaa baade for Danske, Norske og Svenske; de erholdt her fri Forplejning og frit Ophold om Natten.

Medens Knud saaledes med Klogskab sørgede for sine Riger og sine Undersaatter, lagde han ogsaa sin store Fromhed for Dagen ved at besøge Apostlene Peders og Paulus's Grave, hvor han gjorde Afbigt for sine Synder og aflagde det højtidelige Løfte, „at han herefter vilde regere gudfrygtig og kristelig, som det bør sig"; og, siger han fremdeles i det Brev, som han paa Tilbagerejsen til Danmark tilskrev sine engelske Undersaatter, baade høje og lave: „Har jeg af Ungdoms Hidsighed og Forsømmelse hidtil ofte handlet mod hvad Ret er, da agter jeg med Guds Hjælp at rette alt Saadant. Derfor besværger og befaler jeg mine Raader, hvem jeg har betroet mit Riges Sager, at de aldeles ikke enten af Frygt for mig eller af Gunst mod nogen fornem Person, gjøre eller tillade nogenslags Uret i mit Rige. Jeg befaler og alle mine Statholdere og Embedsmænd, dersom de have mit Venskab og deres eget Velfærd kjært, at de ikke gjøre Uret mod Nogen, han være riig eller fattig, men at de lade Alle, saavel Adelige som Uadelige, nyde Lovens Ret, og ikke i ringeste Maade vige fra den, enten for min Skyld, eller for nogen fornem Persons, eller for at skaffe Penge til mit Skatkammer; thi jeg behøver ikke at samle Rigdom ved ubillige Paalæg." Da Knud fra denne Tid af i det Hele levede og virkede efter de Grundsætninger, han udtalte i dette Brev, synes der virkelig at være foregaaet en væsentlig Forandring i hans Sind. Hans Hæftighed og Haardhed formildedes, og besindig Klogskab synes at have dæmpet hans Tilbøjelighed til voldsomme Handlinger, om den endnu stundom kom til Udbrud, hvorpaa vi snart skulle see nok et Exempel.

Det havde været Knuds Bestemmelse at rejse fra Italien tilbage til Danmark; men undervejs mødte han en skaansk Bonde, Hakon fra Stangby, der meddeelte Kongen Efterretning om, hvad der imidlertid var gaaet for sig i Hjemmet, hvilket bevægede ham til ufortøvet at ile til England og der ruste sig mod den truende Fare.

Norges Erobring og Tab; Knuds Død.

I Norge regerede **Olaf den hellige**, en Søn af Underkongen Harald Grænske. Efter at have i sin Ungdom bestaaet mange Eventyr paa Vikingetog, var han omsider bleven Konge i Norge ved at overvinde de unge Jarler Hakon og Svend og bemægtige sig de Dele af Landet, som efter Slaget ved Svold vare tilfaldne Danmark og Sverrig. Saaledes var atter hele Riget samlet, og Fred og Orden kunde være vendt tilbage, dersom Olaf ikke havde forstyrret Alt ved den Voldsomhed, hvormed han søgte at indføre Kristendommen. Med stor Grumhed behandlede han dem, der holdt fast ved Hedenskabet; deres Gaarde bleve brændte og deres øvrige Eiendom inddraget. Heri kunde de frie Nordmænd naturligviis ikke finde sig, og mange fornemme og ansete Mænd, deriblandt den berømte Einar Tambeskelver, droge til Knud og bade om Hjælp. Knud lovede dem denne, overøste dem med rige Gaver og søgte at ophidse Nordmændene mod deres Konge. Han sendte endog et Gesandtskab til Norge, der forlangte, at Olaf skulde tage sit Rige til Lehn af ham; men Olaf gav ham et djærvt og bidende Afslag og sluttede sig fra nu af nøje til sin Svoger Anund Jakob i Sverrig, i det Haab, at begge Rigers forenede Magt skulde kunne modstaae den vældige Knud. Kun ved fremmed Hjælp kunde han støtte sin vaklende Trone.

Under saadanne Forhold, da Danmark endog var udsat for Angreb af de forenede Fjender, var det, at Knud, besynderlig nok, begav sig paa sin Pilegrimsreise til Rom. Formodentlig har han troet, at de ikke turde vove et saadant Anfald. Neppe var imidlertid Knuds Fraværelse bleven bekjendt, før Olaf og Anund begyndte at hærge de danske Kyster og tvang Indbyggerne til at underkaste sig og hylde dem. Danmark, der saa nylig var Erobrer af et mægtigt Rige, kom nu selv i Fare for at blive erobret. Til Statholder havde Knud tidligere indsat sin Svoger **Ulf Jarl**, der var gift med hans Søster Estrid. Denne snedige Mand var ikke Knud synderlig hengiven og var ligesom de øvrige Danske misfornøjet med hans stadige Ophold i England. Han indlod

sig derfor i Forbindelse med den listige og ærgjærrige Dronning Emma, der ønskede at sikkre sin Søn **Hardeknud** den danske Trone, og opmuntrede Folket paa Viborgthing til at vælge den unge Prinds til Konge, da Landet i denne Nød savnede en Styrer. Tillige fremlagde han et Brev med Knuds Segl, som Emma listig havde skaffet tilveje, ifølge hvilket det var Kongens Villie, at Hardeknud skulde overtage Regeringen. Folket fandt da ingen Betænkelighed ved at hylde ham paa Thinget; men Knud blev i høj Grad forbittret over dette Forræderi fra sin Gemalindes og Svogers Side. Efterat have rustet sig i England, kom han med en betydelig Flaade til Limfjorden. Ved Rygtet om hans Ankomst forlode Alle Hardeknud og strømmede til Knud. Der var altsaa ikke andet tilbage for Hardeknud end at underkaste sig; og det lykkedes Emma, som Knud dennegang mod Sædvane, vistnok af Mistanke om hendes Deelagtighed i Forræderiet, havde taget med sig, at formilde Knud og bringe ham til at tilgive Sønnen, der af Barnagtighed havde villet lege Konge. Hardeknud begav sig da til Faderen, faldt for hans Fødder og lagde Seglet som Tegnet paa Kongeværdigheden i hans Skjød. Derpaa løftede Knud ham op og satte ham i det lavere Højsæde, hvor han tidligere havde siddet. Ulf Jarl søgte ogsaa at udsone sig med Kongen og sendte i denne Hensigt sin Søn Svend til ham; men Knud svarede ham blot, at han skulde samle Folk og Skibe mod Fjenderne; siden kunde de tale om Forlig. Dette Bud opfyldte Jarlen, og de gik nu med forenet Styrke mod de Norske og Svenske, der vel uden Modstand rømmede Sjælland, men hærgede med desto større Grumhed de skaanske Kyster. Her kom det 1027 ved **Helgeaaens** Udløb til et Slag, der ved Olafs List blev uafgjørende. Han havde nemlig opdæmmet Aaen og samlet en Mængde Træstammer bagved Dæmningen. Da nu Knud kom sejlende med sin Flaade op i Aaens Munding, gjennembrødes pludselig Dæmningen; Vandmasserne og Tømmerstokkene styrtede frem, adsplittede de danske Skibe, stødte dem mod hverandre og anrettede stor Ødelæggelse. Knuds eget Skib blev drevet ind mod Fjenderne, der strax anfaldt det fra alle Sider i det Haab at kunne fange Kongen; men Ulf Jarl ilede ham til Hjælp med endeel Skibe, der vare i god Behold, og reddede ham i denne Fare. Kampen blev

nu hæftig, men da Olaf og Anund Jakob saae, at det gunstige Ojeblik var tabt, fandt de det raadeligst, at drage sig ud af Kampen mod en saa betydelig Magt, og vendte hjem, hver til sit Rige.

Knud selv drog efter Slaget med sin Flaade til Oresund, og begav sig derpaa til Roskilde, hvor Ulf Jarl modtog ham med et prægtigt Gilde. Men alle Jarlens Forsøg paa at opmuntre ham vare forgjæves; han vedblev at være alvorlig og uvenlig. Om Aftenen tilbød Jarlen Kongen at spille Skak, hvilket denne ogsaa modtog; men under Spillet gjorde han et Fejltræk og mistede en Rytter; saaledes kaldte man i Oldtiden en Springer i Norden. Da nu Kongen forlangte at gjøre Trækket om igjen, nægtede Ulf det, rejste sig i Vrede, slog Skakbrættet sammen og gik bort. Forbittret raabte Kongen efter ham: „Flyer Du nu, Du rædde Ulf?" Da vendte Jarlen sig i Døren og svarede: „Længere havde Du flyet ved Helgeaa, om Du havde kunnet! Da kaldte Du mig ikke ræd, da jeg kom Dig til Hjælp, og de Svenske sloge dine Folk som Hunde!"

Næste Morgen bød Knud, der ikke let glemte Fornærmelser, sin Skosvend eller Kammertjener at gaae hen og dræbe Ulf Jarl. Han kom tilbage med uforrettet Sag og meldte, at Ulf havde taget sin Tilflugt til Trefoldighedskirken i Roskilde. Da gav Kongen en af sine Hofmænd, Normanden **Ivar Hvide,** der var en Søstersøn af Erik Jarl, den samme Befaling, og han udførte den lydig. Med sit Sværd gjennemborede han Ulf i Koret, saa at han døde paa Stedet, og vendte derpaa med det blodige Vaaben tilbage til Kongen, der erklærede, at han havde gjort vel. Munkene lukkede vel strax Kirken, men Kongen bød dem at aabne den igjen og holde Messe, hvorpaa han selv gik ind i Kirken og skjænkede den et heelt Herred for at afsone sin Forbrydelse. Sin Søster Estrid gav han to Herreder i Mandebod, hvilke hun siden ogsaa skjænkede til Kirken, hvis store Rigdom og Anseelse herved blev grundlagt. Saaledes udsonede Knud sig efter den Tids Tænkemaade med Kirken og med sin Samvittighed. I den Henseende var han just ikke nøjeregnende, og han synes hurtig at have glemt de skjønne Grundsætninger om kristelig Vandel og retfærdig Regering, som han havde udtalt paa Romerrejsen.

Imidlertid havde den norske Kong **Olaf**, der ikke vovede med sin ringe Magt af 60 Skibe at drage gjennem Øresund, trukket sine Skibe paaland ved Kalmar og gjennem Sverrig begivet sig tilbage til sit Rige. Her fandt han i det Hele Stemningen ugunstig mod sig; Knud havde ved sine Spejdere ophidset Folket og ved Gaver vundet de meest ansete Mænd. Olaf var ikke destomindre uklog nok til at vedblive med sin tyranniske Haardhed og forøgede derved Uvillien mod sig. Denne viste sig aabenbart, da Knud med en mægtig Flaade næste Sommer 1028 ankom til de norske Kyster. Alle vendte sig til ham; han hyldedes paa det ene Thing efter det andet, og hele Landet underkastede sig ligefra Kristianiafjord indtil Throndhjem. Her anlagde han paa en Klippe i Fjorden et Benediktinerkloster, der fik Navnet **Munkholmen** og senere blev et bekjendt Statsfængsel.

Kong Olaf, forladt af sit Folk, drog med sin Hustru Astrid, sin Søn Magnus og nogle faa trofaste Mænd gjennem Grændseskovene til Vermland i Sverrig, og derfra næste Foraar over til Rusland til sin Svoger, Kong **Jaroslav** i **Holmgaard**, det senere Novgorod. Jaroslav, der var gift med Astrids Søster Ingeborg, modtog ham meget venlig og gav ham et Stykke Land til hans Underhold. Men Olaf vilde ikke lade sig afholde fra Forsøg paa at gjenerobre sit Rige, hvortil han troede sig opmuntret ved Drømmesyner. Han begav sig da igjen tilbage og samlede flere tusinde Svenske og Normænd under sit Banner. Endnu mange Flere kunde han have faaet paa sin Side, dersom han ikke havde stødt Hedningerne fra sig ved Forlangendet om at de skulde lade sig døbe. Ved **Stiklestad** i Værdalen kom en tregange stærkere Hær af Bønder under Kalf Arnesen ham imøde, og her holdtes det afgjørende Slag den 31te August 1030. Efter at have kæmpet mandig, blev Olaf fældet af Kalf Arnesen og Thorer Hund og fandt saaledes Døden i sit 35te Aar i Kampen mod sine egne Undersaatter.

Samtidig med Slaget ved Stiklestad havde Knud indsat sin Søn med Ælgiva, **Svend**, til Konge i Norge. Da han endnu var meget ung, var det nærmest Moderen og hans Fosterfader Harald, Thorkel den højes Søn, der ledede Regeringen. Ved de strænge Love og de trykkende Afgifter, de paalagde Folket, gjorde de snart det nye Herre-

dømme almindelig forhadt. Ingen maatte forlade Landet uden Kongens Tilladelse; gjorde han det, tilfaldt hans Folk Kongen. Bonderne skulde bygge alle de Huse og Lader, som Kongen vilde have paa sine Ejendomme. Hver Bonde skulde om Julen give Kongen et Maal Malt, Laaret af en treaarsgammel Ore og et Fad Smør, og hver Hustru en Rok uspundet Hør. Af syv Mand skulde Een tages til Krigstjenesten enten tillands eller tilsøs. Enhver Fisker skulde ved sin Hjemkomst give fem Fiske af sin Fangst til Landets Forsvar. Men hvad der især ophidsede Folket, var den i og for sig utaalelige Bestemmelse, at en dansk Mands Vidnesbyrd for Retten skulde fælde ti Normænds; en Bestemmelse, der tilligemed flere andre dog maaskee ere Udsmykninger af det Had, det undertrykte Folk nærede mod Erobrerne. Snart kom nu ogsaa en anden Omstændighed til, der blev meget farlig for de Danskes Herredømme. Den faldne Konge begyndte at gjøre Mirakler. Liget var først blevet begravet i en Sandaas ved Nidelven; men da Rygtet udbredte sig om de Jertegn, der skete derved, blev det optaget og højtidelig nedsat, først i St. Klemenskirken, siden i Kristkirken i Throndhjem. Inden kort Tid blev **Hellig Olaf** hele Norges Skytshelgen, og Pilegrimme strømmede til Throndhjem, ikke blot fra de nordiske Lande, men endog fra det fjerne Rom. Da vendte Normændenes Sind sig til Sønnen af den Mand, som de med saameget Had havde forfulgt. Olafs trofaste Ven, Skjalden **Sighvat**, tog sig med Iver af den unge **Magnus**, hvem han i Daaben havde givet dette Navn, der hidtil var ukjendt i Norden. Det nyfødte Barn var nemlig meget sygt og skulde døbes, men Ingen vovede at vække Kong Olaf for at spørge ham, hvad Navn det skulde have. Da vovede Sighvat at kalde det efter Kejser Karl den store: Magnus, uden at vide, at dette Navn egentlig kun var et Tilnavn. Om Morgenen erklærede Olaf sig veltilfreds hermed og sagde spøgende: „Stundom følger Lykken uklog Mand, og uforstandigt Raad vendes til Held."

I Kvad udtalte han nu sin Længsel efter den unge Kongesøn:

Det mig lyster spørge
fra Gardarikes Kyster
om den unge Ædling;
ej spares paa hans Roes.

Om Kongesønnen spørger
jeg alle Fugle smaae,
som mellem Lande fare;
min Længsel stilles saa.

Magnus var endnu ikke 12 Aar gammel, da flere mægtige Normænd, og deriblandt nogle af hans Faders ivrigste Modstandere, indfandt sig i Novgorod for at hylde ham og føre ham tilbage til hans Fædrenerige. Gjennem Sverrig drog han op til Throndhjem, sammenkaldte Folket til Thinge og blev hyldet overalt. Forgjæves søgte Svend at standse hans Fremgang og samle en Hær imod ham. Alle forlode Svend, der tilsidst maatte rømme Landet og begive sig ned til Danmark.

Saa hurtig gik Danmarks Herredømme over Norge tilgrunde. Knuds store Rige, hvis enkelte Dele kun vare løst forbundne, begyndte allerede i hans Levetid at opløses. Kun en kort Tid overlevede han Norges Frafald og sin Magts begyndende Dalen; Sorgen herover fremskyndede udentvivl hans Død. Allerede længe havde han lidt af en Sygdom, der hentærede hans Kræfter; i Knytlingasaga kaldes den Guulsot.* Natten imellem den 12te og 13de Novbr. døde Nordens mægtigste Fyrste, endnu ikke 40 Aar gammel, i den lille By **Shaftesbury** i det sydlige England og blev bisat i de gamle saxiske Kongers Begravelse i St. Peders Klosterkirke i Winchester.

Knud den store eller, som han af Islænderne kaldes, den mægtige, skildres som en stor, stærk og smuk Mand med en lys Ansigtsfarve, et fagert Haar, en krum Næse og klare, funklende Øjne. Hans umættelige Ærgjærrighed og Herskesyge forledede ham ofte, især i hans yngre Dage, til at begaae voldsomme og grusomme Handlinger, der have plettet hans Minde. Han skyede intet Middel, selv Snigmord, for at naae sit Maal. Dog have Skjaldene og Gejstligheden, hvis varme Beskytter og Velynder han var, forherliget hans Navn og skaffet ham et berømmeligt Eftermæle. Unægtelig besad Knud stor Regentdygtighed og Klogskab, som fornemlig viste sig i den Maade, hvorpaa han behandlede England og forstod at gjøre sig dette Land hengivent. Besynderlig nok var dette derimod ikke Tilfældet med Norge, som forsømtes og mishandledes; dog kan dette maaskee forklares af den Sygelighed,

der i hans sidste Leveaar synes at have hentæret hans Kræfter og lammet hans Virksomhed. Iøvrigt var han utrættelig baade i Krig og

Ældgammel Afbildning af Kong Knud og Dronning Ælgiva.

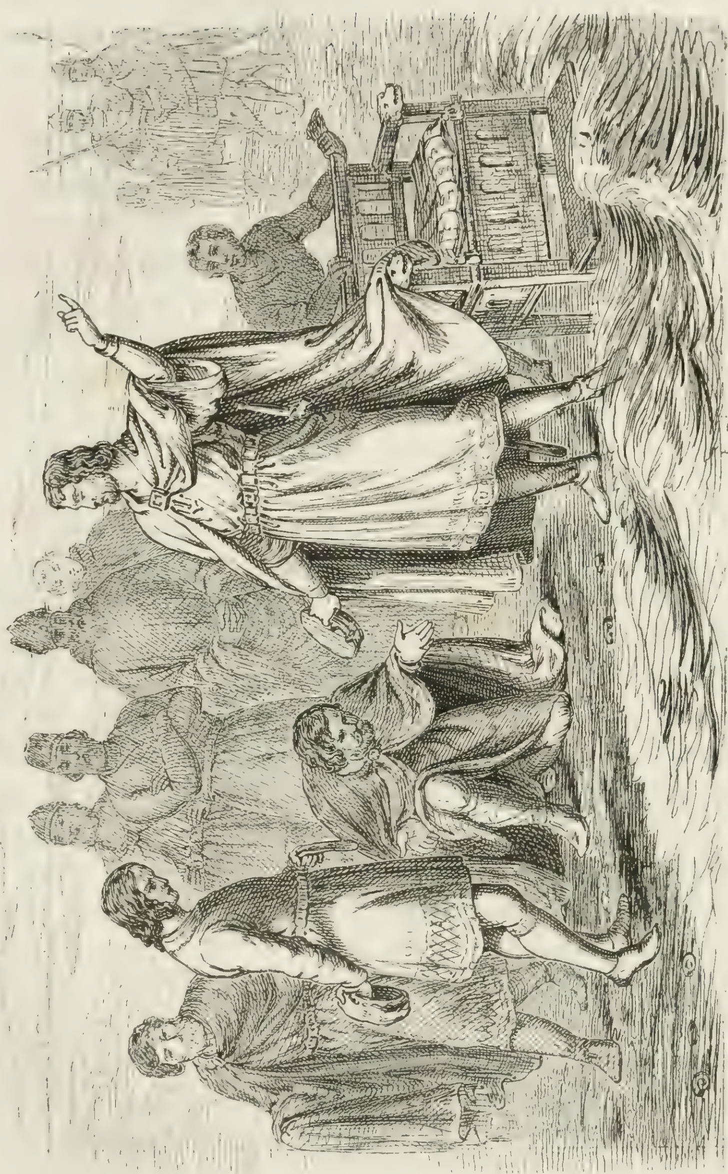
Fred, afholdende i sin Levemaade og venlig mod de Ringe og Fattige. Af krybende Smiger lod han sig ej blænde, og det var en skjøn Maade,

paa hvilken han irettesatte sine Hofmænd, da de paa en Vandring ved Havets Bred priste hans uimodstaaelige Magt. Da lod han en Stol sætte paa Stranden, satte sig derpaa og udbrød: „Hav, som er en Deel af mine Besiddelser! Ingen af mine Undersaatter vove at modsætte sig mine Bud! Derfor befaler jeg Dig ikke at stige højere, og ej formaste Dig til at væde Randen af min Klædning!" Men Bølgerne stege højere og højere og overskyllede tilsidst Kongen. Da raabte denne: „Enhver maa bekjende, at en Konges Magt er idel Forfængelighed. Kun han fortjener Navn af Majestæt, hvis evige Love Himlen, Jorden og Havet adlyde." Og fra dette Øjeblik af, tillægger Sagnet, vilde Knud aldrig mere bære sin Krone, men hensatte den fromt paa Alltret i Winchester Kirke.

Knuds Sønner.

Kun nogle Maaneder overlevede Svend sin Fader. Af Knuds Sønner vare nu ilive **Hardeknud** og **Harald**, der for sin Raskhed fik Tilnavnet **Harefod**. Den sidste, en Søn af Ælgiva, blev tagen til Konge af Englænderne, uagtet alle Dronning Emmas Anstrængelser for at faae Hardeknud valgt, der følgelig maatte lade sig nøje med Danmark alene.

Snart truede det med en Krig mellem Hardeknud og Magnus den gode, da den sidste havde fordrevet Svend og frarevet de Danske Herredømmet over Norge. Allerede stode Hærene hver paa sin Side af **Götaelven**, den gamle Grændse mellem de nordiske Riger, og man forberedte sig til et Slag; da traadte Høvdingerne fra begge Sider sammen og underhandlede om Forlig. I deres Hænder synes Magten væsentlig at have ligget; thi begge Fyrsterne vare endnu meget unge — Hardeknud var neppe 18, og Magnus 12 Aar gammel. Desuden laa Englands Gjenerobring de Danske mere paa Hjertet end Norges. Det var derfor ikke vanskeligt at faae Freden istand. De to unge Konger kom sammen og tilsvore hinanden bestandigt Venskab og Fostbroderskab; døde den Ene af dem uden at efterlade sig nogen Søn, skulde den

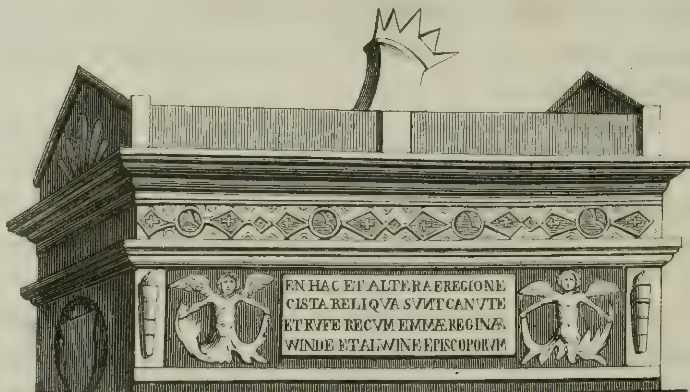
Anden som Broder arve hans Rige. Tolv af de fornemste Mænd bekræftede dette besynderlige Forlig, der kun tog ringe Hensyn til de nedarvede Fyrstehuses Rettigheder og følgelig kunde foraarsage store Uroligheder i Fremtiden.

Uagtet at denne Strid saasnart var bleven bilagt, hengik der dog flere Aar, inden den uvirksomme Hardeknud alvorlig forsøgte paa at bemægtige sig England. Endelig drog han med en Flaade til Brygge i Flandern, hvor hans Moder Emma opholdt sig; men inden han forlod denne Stad for at sejle over til England, modtog han Efterretning om, at Harald var pludselig død i **Oxford** den 17de Marts 1040, neppe 23 Aar gammel. Han var den eneste af alle Knuds Sønner, der synes at have arvet nogle af Faderens store Egenskaber. Ligesom han var han af en kraftig, bestemt Karakteer og skyede intet Middel til at drive sine Hensigter igjennem.

Hardeknud derimod var en svag, uduelig Fyrste, der ganske lod sig lede af sin Moder. I Forening med den mægtige engelske Jarl **Godvin** styrede hun Regeringen. Haralds Tilhængere bleve grusomt forfulgte, og man nedværdigede sig endog til at tage en skammelig Hævn over hans døde Legeme. Det var blevet begravet i Westminster, men blev nu atter opgravet, Hovedet afhugget og begge Dele kastede ud i Themsen. Her fandt en Fisker Liget og begravede det paa de Danskes Kirkegaard, der var indviet til St. Klemens og laa paa den vestre Side af London.

Derpaa udskrev Hardeknud til sin Hærs Lønning en betydelig Skat af 32,000 Pund Sølv, den sidste Danegeld., England maatte udrede. Hver Styrmand paa Flaaden fik 12 Mark Sølv og hver Roerkarl 8 Mark. Et saadant Tryk, hvortil England i lang Tid ikke havde været vant, maatte fremkalde Misfornøjelse med det danske Herredømme, som Knuds Mildhed og Klogskab havde gjort taaleligt. Hardeknud selv, hvis Helbred allerede længe havde været svageligt, svækkede sig endnu mere ved at overgive sig til et overdaadigt Liv, der forkortede hans Dage. Da en fornem dansk Mand, **Tove Prude**, fejrede sit Bryllup med **Gyda**, en Datter af Kongens Marsk Osgod Clape, i **Lambeth**, som dengang var et Landgods sydfor London, var Kongen

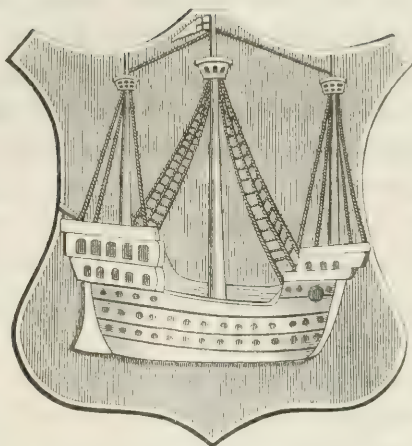
tilstede og befandt sig vel. Men just som han rejste sig med Bægeret i Haanden for at udbringe Brudeparrets Skaal, sank han om, truffen af et Slagtilfælde, og døde paa Stedet, den 8de Juni 1042, henved 25 Aar gammel. Han blev begravet ligesom Faderen i **Winchester** Domkirke, hvor begges Grave endnu sees; men de oprindelige Mindesmærker bleve paa Cromwells Tid forstyrrede, og de nuværende hidrøre fra Aar 1661, da Benene atter bleve samlede og nedlagte i nye Kister. Af de mægtige danske Kongers Herredømme i England blev der neppe en Grav tilbage.

Knud den stores Kiste.

Paa Siderne af den simple Trækiste staaer følgende latinske Indskrift: En hac et altera e regione cista reliqua sunt Canute et Rufe regum, Emmæ reginæ, Winde et Alfwine episcoporum, eller: „I denne og den anden Kiste ligeoverfor hvile Levningerne af Kongerne Knud og Rufus, Dronning Emma og Ærkebisperne Winde og Alfwin."

Hardeknuds Liigsteen, indmuret i Koret, forestiller et Skib, Symbol paa hans nordiske Herkomst, med denne Indskrift: Qui jacet hic regni sceptrum tulit Hardicanutus, Emmæ Cnutonis gnatus et ipse fuit. In hac cista Ao. 1661. Obiit A. D. 1042. „Her ligger Hardeknud,

Hardeknuds Liigsteen.

der førte Rigets Scepter og var en Søn af Emma og Knud. Han døde Herrens Aar 1042 og lagdes i denne Kiste Aar 1661."

Ingen af Knuds Sønner opnaaede den mandlige Alder, og Ingen af dem efterlod sig Arvinger til Tronen. Med Hardeknud uddøde den gamle danske Kongestammes Mandslinie, der førtes tilbage til Skjold og Guderne selv. Tillige ophørte med det samme de Danskes Herredømme over England. Englænderne benyttede den gunstige Lejlighed til at faae deres gamle Fyrstehuus tilbage. Ethelreds og Emmas Søn, den svage **Edvard**, der var bleven opdragen i et Kloster i Normandiet, havde allerede under Hardeknud faaet Tilladelse til at vende tilbage til England, da man ringeagtede ham for hans Umandighed og Kraftløshed. Men neppe var Hardeknud død, før den stolte Jarl Godvin, der havde foresat sig at ville herske, saagodtsom tvang Edvard til at modtage Kronen og hans Datter, den skjønne Edgyde, tilægte. Med Taarer skal Edvard paa sine Knæ have bønfaldet ham om at lade ham vende tilbage til sit Kloster i Normandiet; men han maatte bøje sig for den stolte Jarls Villie.

Danmark og England bleve nu for stedse adskilte. Tilvisse havde en længere Forening ikke været gavnlig for Danmark. Som den svagere

Deel i Forbindelsen vilde det i Fremtiden vanskelig have kunnet undgaae at komme i et afhængigt Forhold til det mægtigere England — et Forhold, som kan spores allerede kort efter Knuds Erobring; thi det erobrende Land havde ej Kræfter til i Længden at kunne beherske det større langtbortliggende erobrede. Men efter den Udgang, som nu skete, maa Forbindelsen anseés for særdeles heldbringende for Danmark. Den varede længe nok, til at den engelske Kultur kunde fæste varig Rod i den allerede længe beredte danske Jordbund, og den ophørte, da dette Maal var naaet, paa en fredelig Maade, uden Blodsudgydelse, uden egentligt Tab paa nogen af Siderne.

Kan dette dog med Grund siges om England, der i Rækker af Aar var blevet mishandlet og hærget af de Danske? Vel havde England lidt meget, men Lidelserne vare et nødvendigt Tugtens Riis over det fejge, fordærvede Folk. Med de djærve danske Vikinger, der fæstede Bo i Landet, kom en ny Aand og Kraft ind i Folket, der har havt en væsentlig Deel i Englands senere Udvikling. Den nordiske Frihedsfølelse kunde kun finde Tilfredsstillelse i frie Samfundsforhold og et Retsvæsen, der stærkt minder om det tilsvarende i Norden, hvor den dømmende Magt væsentligst hvilede hos Folket. Og England, som Havets Herskerinde i Nutiden minder os om den stolte nordiske Vikingeaand, der ikke skyede nogen Anstrængelse for at naae sit Maal, at herske paa Havene og Kysterne. Men dette var ingen ringe Arv fra Fortidens Dage.

Saaledes har England ogsaa modtaget sine gavnlige Frugter af Forbindelsen med Danmark.

Andet Afsnit.

Svend Estridsen og hans Slægt. Danmarks Synken og Borgerkrigene 1042-1157.

Magnus den gode.

Da Rygtet om Hardeknuds Død naaede Norge, gjorde **Magnus** sig strax rede og drog med en Flaade paa 70 Skibe ned til Danmark for ifølge Forliget til Gøtaelven at blive hyldet til Konge. Uden nogen Modsigelse blev han ogsaa hyldet paa Viborgthing. De fleste danske Høvdinger havde for 6 Aar siden besvoret Forliget ved Gøtaelven og maatte nu holde deres Løfte; desuden var Magnus ung og smuk, og vandt Folket ved sin Mildhed og Venlighed; endelig var der ingen Arving tilbage af Mandsstammen, der kunde gjøre ham Tronen stridig. Alle disse Omstændigheder maatte fremme Magnus's Valg.

Imidlertid var der dog endnu en Arving af den gamle Kongestamme paa Kvindelinien, der kunde gjøre Fordringer som den nærmest Berettigede til Riget, nemlig **Svend**, en Søn af Ulf Jarl og Knud den stores Søster Estrid. De Danske kaldte ham derfor Svend Estridsen efter Moderen, gjennem hvem han var af kongelig Æt; thi for denne bare de gamle Nordboer stor Ærbødighed. Svend befandt sig i Eng-

land, da han erfarede, at Magnus var tagen til Konge; men ved Efterretningen herom ilede han strax tilbage, traf Magnus paa Tilbagerejsen til Norge i Gotaelven, hvor han i nogen Tid laa med sin Flaade, og tilbød ham sin Tjeneste. Svend var en klog og erfaren Mand med et indtagende Væsen og et smukt Ydre, naar man undtager, at han var noget halt paa den ene Fod. Snart vandt han den ædelmodige Magnus's Gunst, der ikke tog i Betænkning at udnævne den farlige Mand til Jarl eller Statholder over hele Danmark, ligesom hans Fader Ulf Jarl havde været, og med alle de Lehn, som denne havde havt. Alt dette overdrog Magnus ham under store Højtideligheder, uagtet hans Fosterfader, den gamle berømte Jarl Einar Tambeskelver, fraraadede ham det med de Ord: „For stor en Jarl, for stor en Jarl, min Fostersøn!"

Der hengik heller ikke ret lang Tid, før Svend bragte Magnus til at angre sin Ædelmodighed. Det faldt ham ikke vanskeligt at faae de Danske paa sin Side, da de havde Forkjærlighed for den gamle Kongeslægt og i Grunden vare misfornøjede med at staae under Norge. Svend blev valgt til Konge paa Viborgthing; men ved Efterretningen herom ilede Magnus strax ned fra Norge med en Hær og Flaade, og Svend flygtede til Sverrig.

Endnu bestod der en Levning af Jomsborgernes Magt i Venden, men det eengang velordnede Samfund var udartet til et Selskab af raae og vilde Sørøvere, der gjorde Østersøen usikker. Da de nu desuden nægtede at adlyde Magnus som deres Overherre, angreb han dem og tilintetgjorde dem aldeles. **Jomsborg** blev opbrændt og i Bund og Grund ødelagt; fra nu af forsvinder den af Historien. Paa dette Tog har Magnus vistnok ogsaa angrebet **Obotriterne** og fældet deres Konge Ratibor. Det var sandsynligviis for at hævne dette, at Venderne kort efter gjorde et stort Anfald paa Danmark. Under grusomme Hærgninger trængte de op i Egnen af Ribe. Skjøndt Svend igjen var kommen til Danmark og stod i Spidsen for en Hær, vendte dog Magnus sig strax mod de farlige Fjender. Det holdt haardt at faae Normændene med, da de knurrede over at skulle kæmpe for de troløse Danske, der havde vendt sig til Svend Ulfsen; men det lykkedes dog Magnus

ved sine Forestillinger at faae dem til at forene sig med Inderne, der forbleve ham troe. Nordenfor Skodborgaa paa **Lyrskovshede** stødte de sammen med Vendernes talløse Skarer. Om Natten skal efter Legenden Hellig Olaf have aabenbaret sig for Sønnen og lovet ham Sejren. Uden Pandser, i en rød Silkekjortel og med sin Faders berømte Stridsøxe **Hel** eller Døden i Haanden, gik Magnus modig frem foran sine Mænd og angreb Fjenderne med saadan Hæftighed, at de ikke kunde holde Stand, men styrtede sig i vild Flugt tilbage over Aaen, der opslugte en stor Mængde af dem. Magnus selv var blandt de første af Forfølgerne og nedlagde med sin Øxe en fjendtlig Anfører. Alle Ratibors otte Sønner faldt, og 15,000 Dræbte skulle have bedækket Valpladsen. Den Beundring, som Magnus's overordentlige Tapperhed fremkaldte, forøgedes endnu mere ved hans Ædelmod. Af alt det rige Bytte, der fandtes i Vendernes Lejr og paa Valpladsen, hvoraf en stor Deel tilfaldt ham, vilde han ikke modtage andet end den Anførers Armringe, som han selv havde fældet. Og da de Saarede skulde forbindes og der kun var faa Læger tilstede, fortælles der, at Kongen selv gik omkring og følte sine Mænds Hænder, for at finde de blødeste, som meest egnede sig til at sysle med Saar.

Efter denne herlige Sejr, der vandtes St. Mikkelsdag den 28de September 1043, gik Magnus atter mod Svend. En flereaarig Borgerkrig opkom, i hvilken Magnus stedse sejrede, uden dog at kunne ende Krigen; thi Svend begav sig hvergang til sit sædvanlige Tilflugtssted, Sverrig, og vendte ved første gunstige Lejlighed tilbage. Hans gjentagne Uheld i Søslagene ved **Ærø**, **Aarhuus** og **Helgenæs** kunde ikke berøve ham Folkets Kjærlighed og Bistand; saasnart han viste sig, strømmede de Danske til ham, skjøndt de ofte maatte bøde for deres Hengivenhed med deres Gaardes Plyndring og Brand. Saaledes hærgede Normændene Fyen, Sjælland og Skaane, og de norske Skjalde haanede Svend i deres Kvad. Snart indtraadte der imidlertid en Forandring.

Olaf den helliges yngre Broder **Harald** vendte nemlig tilbage til Norge efter at have udført mange Bedrifter i det græske Kejserdømmes Tjeneste. Efter Slaget ved Stiklestad, hvori han som femten-

aarig Yngling havde deeltaget, havde han forladt Norge og over Rusland begivet sig til Konstantinopel, som Nordboerne kaldte **Miklegaard**. Her traadte han i Kejserinde **Zoes** Tjeneste og optoges i Livvagten, der netop for størstedelen bestod af Nordboer, hvilke man her kaldte **Varanger**, formodentlig en Fordrejelse af Navnet **Væringer**, som de kaldte sig selv. Det lykkedes ham at vinde Kejserindens Gunst og at blive Anfører for Livvagten, en Stilling, i hvilken han havde god Lejlighed til at kunne tilfredsstille sin Begjærlighed efter Guld. Med uhyre Skatte, som han deels havde samlet i Konstantinopel, deels ved Plyndringer paa Middelhavets Kyster, vendte han omsider tilbage og blev venlig modtagen af Magnus. Men da denne ikke vilde opfylde hans Begjæring, at overlade ham Halvdelen af Riget, forenede han sig med Svend. Begge hærgede i Forening de danske Øer, som Magnus med sin sædvanlige Hurtighed og Tapperhed ilede til Hjælp; men han mærkede snart, at det vilde blive ham vanskeligt at modstaae dem begge. Han besluttede da at indgaae Forlig med sin Farbroder, hvortil ogsaa hans Venner raadede ham. Harald modtog Magnus's Tilbud om at dele ikke Riget, men Kongemagten og Regeringen med ham; tillige skulde de dele deres Skatte med hinanden. Denne Overeenskomst blev sluttet uden Svends Vidende, men den rænkefulde Harald udtænkte snart en List, hvorved han kunde bryde det Venskab, han havde tilsvoret ham.

Da de en Aften sad ved Drikkebordet, fandt Harald Lejlighed til at komme i Strid med Svend og skiltes fra ham i Vrede. Næste Morgen foregav han for sine Folk, at Svend om Natten havde stræbt ham efter Livet, og man fandt virkelig ogsaa en Øxe hugget ned paa det Sted, hvor han plejede at sove. De fleste af hans Mænd troede hans Fortælling; ufortøvet sejlede han i al Stilhed bort fra Svends Flaade og begav sig til Kong Magnus. Foreningen mellem dem blev fejret med store Højtideligheder. Magnus erklærede Harald for Konge med sig; dog skulde han selv, hvor de vare sammen, stedse have Forsædet. Harald deelte til Gjengjæld sine Skatte med sin Brodersøn. De bleve opdyngede paa en udbredt Oxehud og afvejede paa en Vægtskaal; og saa betydelige vare de, at alle de Tilstedeværende udbrøde sig over at see saameget Guld samlet paa eet Sted i de nordiske Lande.

Neppe havde dog Venskabet mellem to saa modsatte Karakterer kunnet vare længe. Den herskesyge Harald, der for sin Gjærrighed og Strænghed i at inddrive Skatter fik Tilnavnet „Haardraade", vilde snart unddrage sig for den Ærbødighed, han skyldte Magnus, og kun Kampen mod den fælles Fjende, Svend Estridsen, holdt Forbindelsen mellem dem vedlige.

Endnu engang holdtes der et blodigt Søslag mellem Svend og Magnus. Kampen var haardere end nogensinde før, og Svend stred med saamegen Tapperhed, at Magnus yttrede: „Dersom Svend havde en Hær, der lignede ham selv, vilde han oftere sejre end flygte." Svend maatte tage Flugten og blev hæftig forfulgt af Magnus gjennem Sjælland; men i Nærheden af **Alsted** By blev Magnus's Hest sky for en pludselig opspringende Hare og kastede Kongen med saadan Voldsomhed mod en spids Træstub, at Stødet blev Aarsag i hans Død. Ved dette Uheld standsede Forfølgelsen; men Magnus blev stedse svagere og svagere og hensov endelig den 25de Oktober 1047.

Paa sit Dødsleje vedblev Magnus at give Beviser paa sit ædle og højmodige Sindelag. Han bad Harald at tage sig af hans Venner, da han nu skulde være Konge i Norge; Danmark derimod overdrog han højtidelig til Svend. Harald gjorde Indvendinger herimod, da han ansaae sig for ligesaa berettiget til Danmark som til Norge. Men Magnus nægtede dette som stridende mod Forliget ved Gøtaelven, „dog, sagde han, Du vil ikke følge mine Raad; men ej vil Du vinde Danmarks Rige ved at ringeagte dem." Da Harald derpaa spurgte ham, hvad han havde gjort med sine Skatte, pegede Magnus paa sine Mænd og sagde: „Disses Hengivenhed og Troskab har jeg lønnet med mit Guld; men dette er en Vinding og intet Tab." Misfornøjet fjernede Harald sig; men Magnus gav i sin Dødsstund en af sine troe Mænd Befaling til at ile til Svend og melde ham, at han havde overdraget ham Danmarks Rige.

Stor var Sorgen over Magnus's Død hos det norske Folk. Hans Mandighed og Tapperhed havde vakt dets Beundring, hans Mildhed, Ædelmodighed og Gavmildhed havde vundet dets Kjærlighed. En Forening af alle disse herlige Egenskaber var saa sjælden, og derfor lød det i Kvadet over hans Død:

Tunge Taarer fældte
Folket, der hiin milde
Konning bar til Graven.
Tung for dem var Byrden,
hvem han Guldet skjænkte;
tung var Heltens Klage —
ofte sad han siden
mørk i Hu paa Tofte.

Svend Estridsen.

Efter Magnus's Død vilde Harald strax drage med Hæren til Viborgthing og lade sig udnævne til Konge, men Normændene erklærede, at de vilde føre deres afdøde Konges Liig til Nidaros og bisætte det ved Siden af hans Faders, den hellige Olafs. Den gamle ansete Einar Tambeskelver sagde, at han hellere vilde følge Magnus død end nogen anden Konge levende. Under saadanne Omstændigheder fandt Harald det raadeligst at vende tilbage til Norge og sikkre sig Kongedømmet der, uden at han dog paa nogen Maade havde isinde at opgive sine formeentlige Fordringer paa Danmark.

Svend laa ved Helgeaa i Skaane; kjed af sine bestandige Uheld i Krigen havde han besluttet at opgive sine Forsøg mod Danmark og tilbringe sine øvrige Dage i Ro i Sverrig. Da kom Magnus's Sendebud til ham og meldte ham, at den døende Konge havde indsat ham til Danmarks Hersker. I sin Glæde udbrød Svend: „Det sværger jeg ved Gud, at jeg aldrig mere skal flye fra Danmark, men enten vinde Riget eller miste mit Liv." Han lod sig derpaa hylde til Konge af de Danske paa Viborgthing.

I en lang Række af Aar hjemsøgtes nu Danmarks Kyster af den norske Konges ødelæggende Plyndringer. Hver Sommer indfandt han sig, skjændte og brændte overalt og vendte tilbage med stort Bytte og mange Fanger, for hvilke han udpressede svære Løsepenge. Herved fjernede han naturligviis endnu mere de Danske fra sig. Imidlertid kom han undertiden i Farer, hvori han havde al sin List og Snarraadighed

nødig for at redde sig. Ved **Læsø** laa han engang i stille Vejr med en Flaade, der var sværtladet med plyndret Gods og med Fanger; da saae han om Morgenen, i det Taagen begyndte at svinde, ligesom en Mængde Blus paa den ene Side af Havet og begreb, at det var de forgyldte Dragehoveder paa Svends Skibe, der skinnede i Morgensolen. Strax gav han Befaling til at lette Anker og roe afsted af alle Kræfter for at undgaae Overmagten. Men de danske Skibe, der vare lettere end de tungtladede norske, kom stedse nærmere. Da kastede Harald endeel af Byttet overbord, som han havde ladet binde fast ved Tømmer og Fjæl, for at de Danske skulde standse og tage det op. Virkelig drejede ogsaa de forreste danske Skibe af for at opsamle Godset; men Svend forestillede sine Mænd, hvilken Skam det vilde være at lade Fjenden undslippe, at de igjen begyndte Forfølgelsen. Da Harald nu saae, at det vilde være ham umuligt at undkomme, lod han de rovede Levnetsmidler kaste overbord og tilsidst endog de fangne Mænd og Kvinder, der vare fastbundne til Bræder og til tomme Tønder. Ved at see dem drive om i Søen, rørtes den menneskekjærlige Svend; han gav selv sine Folk Befaling til at standse for at redde dem fra at drukne. Herved skete et Ophold, som den snedige Harald havde ventet, og som han benyttede til lykkelig at slippe bort.

Nogle Aar senere lagde han med nogle lette Skibe ind i Limfjorden for at hærge Kysterne; men Indvaanerne samlede sig rundtomkring og hindrede ham i at gjøre Landgang. Da bragte hans Spejdere ham Efterretning om, at Kong Svend havde lagt sig med en større Flaade ved Indløbet til Fjorden for at forhindre ham i at vende tilbage. Af denne Forlegenhed maatte Harald atter redde sig ved en List. Han lod sine Skibe roe dybere ind i Fjorden til den smalle Landtunge eller Eid, der adskilte Limfjorden fra Vesterhavet. Om Natten bleve Skibene lossede, trukne over Landstrimlen og paa den anden Side atter ladede, hvorpaa han sejlede hjem til Norge. Saaledes „slap Harald ud af de Danskes Hænder", som det hedder i Kvadet herom. Derfor kaldtes ogsaa siden denne Tange **Haraldseid**.

Endelig kom det til et blodigt Søslag mellem begge Kongerne ved Udløbet af **Nisaa i Halland**. Her blev Harald angreben af Svend

den 10de August 1062, og der kæmpedes hele Natten igjennem med den største Tapperhed paa begge Sider. Henimod Morgenstunden vendte Sejren sig omsider til de Norskes Side, især ved Jarlen Hakon Ivarsens Tapperhed, der var allevegne tilstede, hvor Faren var størst og hvor Normændene begyndte at vige. De danske Skibe søgte at undflye; Kong Harald selv besteg med sine Mænd Svends Skib og ryddede det ganske; men hvor Svend selv var bleven af, det vidste Ingen. Medens Harald forfulgte de flygtende Danske, laa Hakon Jarl med sine Skibe inde i Fjorden, hvor Slaget havde staaet. Da kom en stor Mand med en bredskygget Hat roende hen til Jarlens Skib og forlangte at tale med ham. Jarlen, der just var sysselsat med at forbinde en saaret Kriger, spurgte om hans Navn. „Jeg er Vandraade, svarede han, og jeg ønsker at tale med Dig, Jarl." Da heldte Jarlen sig overbord til ham, og Manden sagde: „Jeg vil modtage Livet af Dig, dersom Du vil give mig det." Hakon saae nu, at det var Kong Svend, der kaldte sig Vandraade eller den Raadvilde; han gjenkjendte ham tydelig, thi han havde tidligere i syv Aar staaet i Svends Tjeneste. Nu mindedes han de Velgjerninger, Svend dengang havde viist ham, kaldte to af sine troe Mænd hen til sig og sagde: „Følger Vandraade til min Ven Karl Bonde og siger til ham fra mig, at han skal lade Vandraade faae den Hest, jeg har skjænket ham, tilligemed en Sadel og hans Søn til Følgesvend." De roede til Land midt imellem de norske Skibe; flere Gange bleve de anraabte, men fortsatte uhindret deres Fart, da de to Normænd sagde, at de vare Jarlens Folk. Kongen derimod sad tavs og styrede Baaden. De kom omsider lykkelig iland og naaede henad Daggry Karl Bondes Gaard.

Her maatte Kongen døje en meget haanlig Behandling, da han var ukjendt af Folkene i Gaarden. Karl tog rigtignok vel imod dem og lod frembære Vand til at tvætte Hænderne i og et Bord med Spise. Da kom Bondens Kone og sagde: „Det er underligt, at vi ikke have kunnet faae Søvn i Nat for Larm og Skrig." — „Veed Du ikke, sagde Bonden, at Kongerne have holdt Slag den hele Nat?" og han fortalte hende, at Normændene havde sejret. „Saa har vel vor Konge taget Flugten som sædvanlig?" spurgte Konen. „Ingen veed," sagde Bonden,

om han er falden eller flygtet." Da udbrød Konen: „Det er usselt med den Konge vi have; han er baade halt og ræd." Nu kunde Svend ikke holde sig længere, men sagde: „Ej er Kongen ræd, skjøndt han ingen Lykke har i Krig." Derpaa tog han Vandet og vaskede sine Hænder; men da han var færdig dermed, tørrede han sig af midt paa Haandklædet. Da rev den arrige Kone Klædet fra ham og raabte: „En uopdragen Tølper er Du, siden Du gjør hele Klædet vaadt paa een Gang." Sagtmodig svarede Svend: „End kommer jeg vel saavidt, at jeg kan tørre mig midt paa et Haandklæde." Kort efter red han afsted med Bondens Søn og undkom lykkelig, medens Harald forgjæves lod sine Folk lede efter hans Liig blandt de Faldne.

Næste Vinter sendte Kongen Bud til Halland efter Karl Bonde og lod ham hente ned til sig i Sjælland. Svend spurgte ham, om han kjendte ham eller syntes at have seet ham før. „Jeg kjender Dig, Konge, svarede Karl, og jeg kjendte Dig, saasnart jeg saae Dig; dog derfor takker jeg Gud, om den ringe Hjælp, jeg ydede Dig, kom Dig til Nytte." „Derfor vil jeg takke Dig hele min Levetid," sagde Kongen. Nu vil jeg for det Første give Dig den Gaard paa Sjælland, Du selv vælger Dig, og dernæst vil jeg gjøre Dig til en stor Mand, om Du veed at skikke Dig deri." Karl takkede Kongen, men sagde, at han endnu havde en Bøn til ham, og det var, at han maatte tage sin Kone med. Men dette nægtede Kongen og lovede at skaffe ham en langt bedre og forstandigere Kone; den forrige kunde da beholde Gaarden i Halland til sit Underhold. Saaledes skete det ogsaa, og Ingen forargedes over denne Skilsmisse paa en Tid, da den kristne Lære endnu ikke ret havde gjennemtrængt Folket; men Alle roste tværtimod Kong Svends Handlemaade.

Omsider blev man paa begge Sider kjed af den langvarige Krig, der kun medførte Ødelæggelser uden at gavne nogen af Parterne. Et Fredsmøde blev holdt 1064 mellem Kongerne og deres fornemste Mænd paa Grændsen af begge Riger ved **Gøtaelven.** Skjøndt det i Begyndelsen ikke saae ud til Forlig, da mange baade Danske og Norske fremkom med Klager over de lidte Tab og Fordringer paa Erstatning, kom Freden dog omsider istand, da Kongerne bleve enige om at lade alle

Fordringer paa Erstatning falde og lade Alt forblive som det var — et ringe Udbytte for 17 Aars blodige Kampe og Ødelæggelser.

Danmark opnaaede saaledes endelig den Fred, hvortil det saa højlig trængte. Uagtet Haralds Overlegenhed i Krigen lykkedes det ham aldrig at faae fast Fod i Landet, hvor hans bekjendte Havesyge og Strænghed, der ogsaa viste sig her i de grusomme Plyndringer, nødvendig maatte fjerne Folket fra ham. Men hvad der vel især har været afgjørende mod Harald, var det danske Folks Uvillie mod fremmed Herredømme og dets Forkjærlighed for den gamle Kongestamme og for Svend Estridsen selv. Hans personlige Egenskaber, Mildhed, Ædelmod og Veltalenhed, vandt han i høj Grad Folkets Yndest og bragte det til at glemme hans Uheld i Krigen, der iøvrigt heller ikke hidrørte fra Mangel paa Tapperhed, men snarere fra Mangel paa Feltherredygtighed ligeoverfor en saa erfaren Modstander som Harald. At Folket desuagtet vedblev trofast at holde sig til Svend, er et Beviis paa, at han har besiddet Egenskaber, der sikkrede ham dets Hengivenhed.

At Harald aldrig kunde vente imod det danske Folks Villie at faae Herredømmet over Danmark, sagde ligefrem den angelsaxiske Jarl **Toste** til ham, da han fordreven fra England søgte Hjælp i Norge. Efter den svage Kong Edvards Død var den mægtige Godvins Søn **Harald**, en klog og tapper Mand og yndet af Folket for sin Venlighed og Mandighed, bleven Konge i England. Fortrydelig herover søgte den yngre Broder Toste at fortrænge ham; men da dette mislykkedes, maatte han forlade Landet, og han ilede nu til Danmark for at bevæge sin Slægtning Svend Estridsen til at angribe England. Hans Moder Gyda var nemlig en Søster til Ulf Jarl. Men Svend, hvis Rige var svækket ved den lange Krig, og som indsaae det Vovelige ved dette Foretagende, afslog at deeltage deri. Misfornøjet begav Toste sig til Kong Harald i Norge, og hos denne ærgjærrige og krigslystne Fyrste fandt hans Forestillinger bedre Indgang. Han viste ham, at Intet lod sig udføre med Hensyn til Danmark, hvor alt Folket stod imod ham; England derimod laa aabent for ham, da mange Høvdinger vare Toste hengivne. Med en betydelig Flaade landede Harald i Northumberland, erobrede York og underkastede sig hele Egnen; da ilede Harald Godvin-

sen mod ham med Kjærnen af sin Hær og naaede ham ved **Stanford-bridge** østenfor York. Den norske Konge kunde have undgaaet Kampen og trukket sig tilbage til Skibene, hvor Trediedelen af Hæren befandt sig, men han vilde ej flye Kampen mod Overmagten.

For Slaget begyndte, kom nogle Ryttere fra den engelske Hær til Normændene og tilbøde Toste fra hans Broder Kong Harald Godvinsen Fred og Trediedelen af England at styre. „Dette er noget Andet, sagde Toste, end hiin Fejde og Forhaanelse; var dette budet før, da var mangen Mand ilive, som nu er død, og bedre stod det sig med Riget i England. Men naar jeg modtager dette Tilbud, hvad byder da min Broder de Norskes Konning for hans Møje?" Da svarede Sendebudet: „Ogsaa derom haver han talt, at han vilde give ham syv Fod Rum af England, eller saameget mere, som han er højere end andre Folk." „Siger da Eders Konge, svarede Toste, at han maa gjøre sig færdig til Slag; thi aldrig skulle Normændene sige med Sandhed, at Toste Jarl svigtede deres Konge." Da Rytterne vare redne bort, spurgte den norske Konge: „Hvo var hiin ordsnilde Mand?" Toste svarede: „Kong Harald Godvinsen." Da sagde Kongen; „En liden Mand var han, men fast sad han i Stigbøjlerne."

Efter denne Samtale, hvorved en ridderlig Tænkemaade lagdes for Dagen af begge Brødrene, begyndte den blodige Kamp ved Stanfordbridge den 25de Septbr. 1066. Længe vaklede Sejren ved Haralds og hans tappre Normænds Anstrængelser. Endelig blev Kongen truffen af en Piil i Halsen, der blev hans Bane. Da tilbød Harald Godvinsen atter Toste og Normændene Fred; men Alle raabte de med højt Skrig, at de heller vilde døe end modtage Fred af Englænderne. De Normænd, der vare paa Skibene, kom nu til, og atter begyndte der den skarpeste Strid, indtil Toste faldt og de fleste Normænd med ham. Aftenen gjorde omsider Ende paa Kampen. De faa Norske, der vare tilbage, modtoge da Fred af Harald Godvinsen og vendte med deres faldne Konges Søn Olaf tilbage til Hjemmet.

Kun nogle faa Dage nød Harald Godvinsen Glæden over den vundne Sejr. Tre Dage efter Slaget landede den normanniske Hertug **Wilhelm**, der paastod at have Ret til Englands Trone, med en Hær

paa 60,000 Mand i Nærheden af Hastings. Ved Efterretningen herom skyndte Kong Harald sig med sin svækkede Hær i Ilmarscher ned mod den sydlige Deel af Landet, uden at give sig Tid til at drage de Forstærkninger til sig, hvortil han saa højlig trængte. Med en langt underlegen Styrke bød han Fjenden Spidsen paa Sletten **Senlac** ved **Hastings** den 14de Oktbr. 1066. Med Fortvivlelse kæmpede Englænderne mod Overmagten og kastede flere Gange Normannernes Angreb paa deres Forskandsninger tilbage; da lod den ligesaa snilde som tappre Vilhelm sine Ryttere forstilt gribe Flugten og lokkede derved de Engelske til i Kampens Hede at forlade den dækkede Stilling for at forfølge dem. Da Englænderne vare komne ud paa Sletten, bleve de omringede af de talrige Fjender og maatte efter den tappreste Modstand bukke under for Overmagten. Kong Harald, hans to Brødre og de fornemste Høvdinger faldt ved Foden af Kongebanneret; den engelske Hær blev aldeles opløst, og om Aftenen var Vilhelm Erobreren, som han nu kaldtes, Englands Herre.

Dette ene Slag afgjorde Englands Skjæbne for de kommende Tider ligeindtil vore Dage. Med Haardhed søgte Sejrherren at gjøre Landet normannisk ved at indføre Normandiets Love og Sprog og et strængt Lehnsvæsen. Dog lykkedes det kun for en Deel at underkue de gamle Indbyggere, og flere Gange rejste de sig i Fortvivlelse for at afryste det trykkende Aag.

Fra de Undertrykte udgik der hyppige Opfordringer til Svend Estridsen om at komme dem til Hjælp. Kort efter Vilhelms Sejr havde han sendt en Gesandt til den heldige Erobrer og forlangt, at han skulde hylde ham som sin Lehnsherre og betale ham Skat; ellers vilde han anfalde England og igjen bringe det under dansk Herredømme. Den kloge Vilhelm, hvis Magt endnu var temmelig usikker, sendte virkelig et Gesandtskab til Danmark med fagre Ord og store Gaver; men herved blev det ogsaa. Da kortefter en stor Opstand udbrød i Nordengland, som Vilhelm dæmpede med den største Grusomhed, gav Svend efter for de gjentagne Opfordringer og sendte 1069 sin Broder **Asbjorn** og sine to ældste Sønner, Harald og Knud, med en Flaade paa 240 Skibe til Northumberlands Kyst. De sejlede opad Humberen, forenede sig med

Englænderne og bemægtigede sig den vigtige Stad York. Hele Northumberland rejste sig paany. Men Opstanden skete uden nogen Orden og Plan; de Danske maatte adsprede deres Hær, da Landet var saa ødelagt efter den sidste Opstand, at de af Mangel paa Levnetsmidler ikke kunde holde den samlet; og det lykkedes snart Vilhelm at slaae den ene Afdeling efter den anden og paany undertrykke Opstanden. Gruelige Ødelæggelser bleve Følgen deraf; hele Strækninger bleve hærgede med Mord og Brand, Byer og Gaarde bleve afbrændte og Beboerne nedhuggede, og endelig fulgte hermed en Hungersnød, der skal have foraarsaget, at over 100,000 Mennesker omkom. Imidlertid laa Asbjørn, som den snedige Vilhelm havde bestukket, ganske rolig med sin Flaade paa Humberen og saae ligegyldig paa, at Landet forvandledes til en Ørken. Endelig vendte han om Sommeren med uforrettet Sag hjem til Danmark og blev kort efter jaget i Landflygtighed af den med Rette misfornøjede Svend; men dette Tog havde bragt grændseløs Jammer og Elendighed over det ulykkelige England.

Gejstlighedens stigende Magt under Svend Estridsen.

I Krigen havde Kong Svend kun erhvervet sig ringe Berømmelse. Desto større Fortjeneste indlagde han sig i Freden. Ved at befordre Kirkens Magt fremmede og befordrede han i Danmark den højere Dannelse og Sædelighed, hvortil allerede Kristendommens Sejr og Knud den stores Bestræbelser havde lagt Grunden. Forsaavidt var paa den Tid Kirkens Magt berettiget; kun ved en høj Grad af Kraft og Myndighed kunde den tæmme Tidsalderens Raahed; men det laa saa nær, at misbruge denne Magt til at underlægge sig alt verdsligt Herredømme.

Det var paa den Tid, at Hildebrand var bleven Pave og som **Gregor den syvende** vilde underkaste alle Fyrster sin Jernvillie og deres Lande den pavelige Stols Lehnshøjhed. Vi have endnu venskabelige Skrivelser fra ham til Svend, hvori han ligefrem udtaler denne Anmasselse, idet han blandt Andet siger: „Vil Du, som vi flere Gange have hørt af dine Gesandter, med from Andagt overgive Dig og dit

Rige til Apostlenes Fyrste, da send uden Ophold troe Sendebud til Os, at vi kunne erfare din Villie." Svend var imidlertid forsigtig nok til ikke at indlade sig herpaa. Maaskee var Pavens Misfornøjelse herover en Grund til, at Svend trods alle sine Bestræbelser ikke kunde faae sit Ønske drevet igjennem om at skaffe Norden en egen Erkebiskop, men maatte lade sig nøje med at oprette de fire nye Bispedømmer i **Viborg, Børglum, Lund** og **Dalby** i Skaane, af hvilke de to sidste snart forenedes til det ene i Lund, hvorunder hele Skaane, Halland og Bleking hørte.

Det maatte vel ogsaa være Kongen ubehageligt at staae under den nidkjære, men i høj Grad ærgjærrige og herskesyge Erkebiskop **Adalbert** af Bremen, med hvem han havde havt en hæftig Strid, der greb paa det Ømmeste ind i hans Familieforhold. Svend havde nemlig efter sin første Gemalinde **Gunhilds** Død ægtet hendes Steddatter **Gyda.** Skjøndt han altsaa egentlig slet ikke var beslægtet med hende, vakte dog dette Ægteskab Forargelse hos Kirken, der var meget nøjeregnende i saa Henseende. Erkebispen bestormede ham med Bønner og Trusler, for at faae ham til at ophøre med Blodskammen, som han kaldte det; dersom han ikke vilde, skulde han blive sat i Ban, og som den myndige Erkebisp skriver til ham: „Der skal blive prædiket Korstog mod Dig, og Du skal som et raaddent Lem blive afskaaren af Kristi og hans Kirkes Legeme." I sin første Hidsighed svor Kongen, der elskede sin Gemalinde højt, at han vilde ødelægge Erkebispens Distrikt med Ild og Sværd; men da baade Paven og hans egen Gejstlighed gjorde ham alvorlige Forestillinger, fandt han sig dog tilsidst i at give efter og skille sig ved Gyda. Dronningen, der ikke kunde glemme sin Kjærlighed til Svend, drog derpaa tilbage til sit Fædreland Sverrig og levede siden indtil sin høje Alderdom i klosterlig Ensomhed paa sine Godser i Vestgotland, fromt sysselsættende sig med at tilvirke Prydelser for Kirker.

Af alle Gejstlige var der Ingen, til hvem Kongen nærede saamegen Tillid og Hengivenhed som til Biskop **Vilhelm** af Roskilde. Denne Mand, der var en Englænder af Fødsel, havde først været Skriver og Kapellan hos Kong Knud den store, siden hos Erkebiskop Adalbert i Bremen. Herfra havde Svend, der tidligere ved sine Ophold

i Udlandet havde erhvervet sig nogen Lærdom og som selv forstod Latin, kaldt ham til Roskilde. Utrættelig virkede han her for at befordre Geistlighedens Magt og ordne Kirkens Forhold, og Venskabet med Kong Svend bragte ham i denne Henseende vigtige Fordele. Men dette Venskab maatte bestaae haarde Prøver.

En Nytaarsaften faldt der ved Gildet i Kongeborgen i Roskilde Spotteord mod Kongen, især formedelst hans Uheld i Krigen. Istedetfor at betragte dette som en Overilelse i Drukkenskab blev Svend meget forbittret og gav Befaling til at dræbe de Skyldige. Dette skete ogsaa næste Morgen, da de bivaanede Ottesangen og knælede til Bøn under Messen i Trefoldighedskirken, den samme Kirke, hvori Ulf Jarl var bleven myrdet. Da Kongen siden kom i sin Pragt med sine Hoffolk for at overvære Høimessen, som Biskoppen holdt, afbrød denne Gudstjenesten, ilede Kongen imøde i Kirkedøren og forbød ham at træde ind. Da han alligevel vilde trænge sig frem, stødte han ham med Bispestaven for Brystet, kaldte ham en Morder, der havde besmittet Guds Huus med Blod, og lyste lydelig Ban over ham. Kongens Ledsagere droge forbittrede deres Sværd for at nedstøde Biskoppen; men Svend befalede dem at holde inde, vendte tilbage til Kongsgaarden og afførte sig sin Høitidsdragt. Iført en Bodfærdigs grove Klædning kom han igjen til Kirken og kastede sig ydmyg paa Knæ ved Indgangen. Da Biskoppen fik Underretning herom, ilede han til Kirkedøren og modtog Bekjendelsen af hans Forbrydelse og Anger. Derpaa løftede han ham op, trøstede ham venlig, meddeelte ham Kirkens Afløsning og løste ham af Bannet. Tre Dage efter bekjendte Kongen sin Brøde offentlig for hele Menigheden og skjænkede til Bod Roskilde Domkirke og Bispestol et halvt Herred i Sjælland.

Denne Begivenhed gjorde intet Skaar i Kongens og Biskoppens Venskab, der vedvarede indtil Graven. Sagnet har skjønt udsmykket dette Forhold. Da Kong Svend var død den 29de April 1076, 57 Aar gammel, paa Kongsgaarden i **Sudathorp**, nu Søderup i Nærheden af Aabenraa, skulde hans Liig efter hans Bestemmelse føres til Sjælland for at bisættes i Roskilde. Da Biskop Vilhelm fik Underretning om Liigtogets Nærmelse, gav han i Anelsen om sin egen nære Død Befaling

til at kaste en Grav for ham ved Siden af Kongens. Derpaa ilede han Toget imode og naaede det ved **Topshøj** i Liunge Sogn ikke langt fra Sorø. Her steg han ud af Vognen, bredte sin Kappe paa Jorden og kastede sig ned derpaa i inderlig Bøn om snarlig at maatte følge sin hedengangne Ven. Da hans Tjenere forundrede sig over hans lange Tøven og ilede til for at rejse ham op, fandt de ham liggende død. „Tilvisse et trofast Venskab, som hverken Livet eller Døden kunde adskille."

Harald Hein.

Svend Estridsen efterlod sig en Mængde Sønner, der alle vare fødte udenfor Ægteskab af hans talrige Friller. Af disse bestege fem Tronen, den ene efter den anden. Denne besynderlige Tronfølge, der stred mod gammel Vedtægt, har man villet forklare af et Løfte, som Svend skulde have taget af Folket; men den laa snarere i Omstændighederne. De fleste af disse Konger døde efter faa Aars Regering uden at efterlade sig mandlige Arvinger; gaves der end saadanne, da vare de umyndige og kunde ikke være tjenlige for Landet i urolige Tider. Folket, der indsaae dette, benyttede sin frie Valgret til at tage de ældre Prindser til Konger; thi Hensynet til den førstefødte Søn var kun en ældgammel Vedtægt, men ingenlunde nogen Bestemmelse, der bandt Folket.

Uagtet Svend selv havde ønsket, ja endog faaet det Løfte af Folket, at hans næstældste Søn Knud, der besad Kraft og Mandighed, skulde blive Konge, fik dog Valget paa det almindelige Thing ved **Isøre** i Sjælland et andet Udfald. Den ældste Broder **Harald** var from, mild og fredelig; under ham kunde Folket vente at leve i Fred, og Høvdingerne behøvede ikke at frygte nogen Indskrænkning i deres Magt; Knud derimod havde allerede viist sin krigerske Lyst ved at kæmpe mod Esterne, mod hvem han i de sidste Aar bestandig havde været paa Tog; han var stræng, myndig og herskesyg og vilde ikke taale nogen Magt ved Siden af sin egen. Hertil kom, at Harald var gift med Margrete, en Datter af den mægtige Jarl Asbjørn, der allerede tidligere var vendt tilbage fra sin Landflygtighed og nu virkede af alle Kræfter for sin

Svigersøns Valg, under hvem han haabede at kunne herske. I Begyndelsen syntes dog Agtelsen for den afdøde Konges Ønske og for Knuds personlige Dygtighed at bringe Folket over paa Knuds Side; da fik en af Asbjørns og Haralds Tilhængere, den snedige **Eivind Bifra** fra Vendsyssel, Mængden til at opsætte Afgjørelsen til den næste Dag, under det Paaskud, at flere mægtige Mænd, som Asbjørn Jarl, ikke vare tilstede ved Valget. Men Dagen derpaa forstod Haralds Parti ved særskilte Underhandlinger listig at fjerne Knud og hans vigtigste Tilhængere fra Valgstedet, hvor imidlertid Asbjørns Bestræbelser og Haralds Tale, hans Førstefødselsret og hans Løfter om en mild Regering og bedre Love skaffede ham Kronen.

Ved Efterretningen om dette Udfald forlod Knud øjeblikkelig Thinget og gik ombord paa sit Skib. Her satte han sig ned uden at sige et Ord, og Ingen vovede at tale til ham, thi han var „rød i Ansigtet som Blod." Men Asbjørn Jarl og Eivind Bifra, der frygtede for, at der skulde opstaae en Borgerkrig, da Knud havde et stort Parti, raadede Harald til at byde sin Broder Alt undtagen Kronen. Herved lod Knud sig omsider formilde, da han indsaae, hvor fordærvelig Ufreden vilde være for Landet. Han modtog Sjælland som Jarledømme, men synes dog ikke at have slaaet sig til Ro ved denne Bestilling, der kun maatte være ham en ringe Erstatning for Tronen; thi han drog misfornøjet bort med sine Skibe for at fortsætte sine Tog imod de hedenske Folkeslag ved Østersøen.

Harald var mild og sagtmodig, og de Store i Landet benyttede sig af hans Eftergivenhed til at gjøre, hvad de vilde. Derfor gav man ham Tilnavnet **Hein**, der betyder en blød Steen, en Slibesteen. Det Lidet, man kjender til hans korte Regeringstid, tjener imidlertid til hans Roes, og uden Tvivl fortjener han et bedre Eftermæle end det, der er blevet ham tildeel. Folket, der ikke længere yndede krigerisk Færd, men foretrak det fredelige Liv, var tilfreds med hans milde Regering og de **Love**, han gav, der stemmede overeens med Kristendommens Aand og befriede det for gamle, trykkende Vedtægter.

Under Hedenskabet bleve Stridigheder afgjorte ved **Tvekamp**; den, der sejrede, vandt tillige Sagen, hvis Udfald altsaa beroede paa

den personlige Styrke, Tapperhed og Vaabenfærdighed. I hine lovløse Tider kunde den Stærkeres Ret alene gjøre sig gjældende, og den maatte vedblive at herske i de første kristelige Tider, indtil den højere Dannelse lidt efter lidt fortrængte de raae Sæder. Snart see vi nemlig en anden Beviismaade, den saakaldte **Jernbyrd**, hvilken allerede Biskop Poppo skal have benyttet for at bevise Kristendommens Guddommelighed, og som senere Kirken søgte at indføre som en almindelig Afgjørelse af Retssager. Den Anklagede skulde enten bære et gloende Stykke Jern et bestemt Antal Skridt i Haanden, eller ogsaa gaae med blotte Fødder over en Række gloende Plovjern, der lagdes henad Jorden; fandtes han derpaa ved nærmere Undersøgelse uskadt, erklæredes han for uskyldig. Dette Beviis var efter sin Natur meget misligt, da man jo maatte forudsætte et Underværk, hver Gang en uskyldig Anklaget skulde frelses; det har derfor heller aldrig kunnet blive almindeligt, men har kun været anvendt i enkelte Tilfælde, saaledes i Norge, hvor de, der udgave sig for Prindser af Kongehuset og gjorde Fordring paa Tronen, ved Jernbyrd maatte bevise deres ægte Herkomst. Kun for den overtroiske Mængde kunde det have Betydning, der ikke formodede Muligheden af et Bedrageri. Det varede derfor heller ikke længe, før **Eden** gjorde sig gjældende, hvilken allerede ofte var bleven brugt i Hedenskabet, dog ikke i Retssager, men som en højtidelig Bekræftelse af givne Løfter. Vitherlagsretten lod Sagerne afgjøre ved Vidners Udsagn; men dersom den Anklagede ingen Vidner kunde skaffe, kunde han frie sig ved Vidnesbyrd af andre Mænd, der svore paa, at de efter det Bekjendtskab, de havde til den Anklagede, ikke ansaae ham for skyldig i den Forbrydelse, hvorfor han var anklaget. Men Vitherlagsretten gjaldt kun i Kongens Gaard for hans Huuskarle. Fra Harald Heins Tid derimod var det en almindelig Lov, at enhver Anklaget kunde rense sig for den Beskyldning, der gjordes ham, naar han selv tilligemed sine Mededsmænd aflagde Ed paa, at han var uskyldig. Det følger naturligviis af sig selv, at det Tilfælde maatte undtages, naar den Anklagede var greben paa fersk Gjerning. **Benægtelseseden** blev altsaa fra den Tid gjældende i det danske Retsvæsen og var unægtelig et Fremskridt, der fulgte med Folkets egen Fremgang fra raae til blidere Sæder; thi et Folks Love til en

given Tid give os et dybt og sikkert Indblik i dets hele daværende sædelige Tilstand. Haralds Love fandt derfor ogsaa megen Yndest hos Almuen, og af de følgende Konger toges der ved Valget det Løfte, at de vilde holde disse Love ubrødelig. Imidlertid kan det ikke nægtes, at en altfor hyppig Anvendelse af Eden i alleslags Sager maatte føre megen Misbrug med sig, der skadede dens Hellighed.

Kong Harald døde den 17de April 1080 og blev begravet paa Kirkegaarden ved **Dalby** Kloster i Skaane, hvor hans Grav endnu vises. Over den ligger en simpel graa Liigsteen, der er 6 Fod 3 Tom. lang og hvorpaa der er udhugget et Kors, hvis Krydsningspunkt er omgivet med en Ring, et Tegn, som ofte findes paa Gravstene fra det 11te og 12te Aarhundrede. Den hviler paa en Fod, som skal være bleven opmuret paa Kong Karl den tolvtes Befaling.

Knud den hellige. Gejstlighedens tiltagende Magt.

Efter Haralds Død blev **Knud** uden Modstand valgt til Konge og hyldet af Folket. Han besad et haardt, ubøjeligt Sind, men tillige en uskrømtet Fromhed og Hengivenhed for Kirken og iagttog nøje alle dens Forskrifter. En Konge, der fastede hver Fredag med Vand, Brød og Salt, medens hans Gjæster nøde de sædvanlige Spiser, og som lod sig hudflette i sit Lønkammer af sine Kapellaner, havde Danmark endnu ej seet. Gejstlighedens Magt, der siden Knud den stores Tid havde været i bestandig Tiltagen, maatte under en saadan Konge blive fuldstændig grundfæstet.

Det var netop paa den Tid, at den mægtige **Gregor den syvende** havde ydmyget den tydske Kejser, dengang Kristenhedens verdslige Overherre, og derved viist, at al verdslig Magt maatte bøje sig for St. Peders Efterfølgere paa den hellige Stol. Tidens Uvidenhed og fromme Over-

tro gav en Anskuelse Næring, der blev ivrig fremmet af Gejstligheden, udbredte sig hurtig og fæstede Rod hos Folkene, skjøndt ikke uden Modstand. Snart yttrede den sin Indflydelse og fremkaldte en ny Tingenes Orden. Kirkens Anseelse fik et mægtigt Opsving i alle Lande, saaledes ogsaa i Danmark. Knud lod sig ikke nøje med at bygge Kirker, som den nye Kirke af Steen i **Roskilde**, der var begyndt af Biskop Vilhelm, og den prægtige Domkirke i Lund, **St. Laurentiuskirken**, og skjænke dem betydeligt Jordegods og rigelige Indtægter. Han hævede Gejstligheden til den **første Stand** i Riget og gav Bisperne Sæde paa Thingene ved Siden af Prindserne af Kongehuset, Jarlerne og Rigets første Mænd; en Stilling, der snart gav dem en betydelig Indflydelse paa Rigets Anliggender. De fik Ret til at oppebære **Bøderne** paa deres Jordegods, en betydelig Indtægt paa en Tid, da de fleste Straffe ifølge Lovene bestode i Pengebøder. Derimod mislykkedes Knuds Forsøg paa at indføre **Tienden** eller en Afgift af en Tiendedeel af den hele Afgrøde, hvoraf en Trediedeel skulde tilfalde Bispen, en Trediedeel Præsten og en Trediedeel Kirken til dens Vedligeholdelse og Forsyning med hvad, der var nødvendigt til Gudstjenesten; thi denne trykkende Afgift vilde Folket ikke finde sig i. Endelig gav han Gejstligheden Frihed for at møde for nogen verdslig Domstol i kirkelige Sager; i saadanne skulde den kun dømmes af højere Gejstlige, af Bispen og hans **Domkapitel** eller de Gejstlige, der vare ansatte ved Domkirken; Bispen selv kunde kun dømmes af Paven i Rom. Dette var i og for sig ganske naturligt paa en Tid, da Lovgivningen endnu forstørstedelen bestod af hedenske Vedtægter og altsaa umulig lod sig anvende paa de kirkelige Forhold; men Gejstligheden, der ikke var vant til at lade sig nøje med hvad der blev givet den, gik inden kort Tid under en af de følgende Regenter, Kong Niels, saavidt, at den unddrog sig den verdslige Lov endog i alle verdslige Tilfælde, ja endog senere droge Verdslige ind under den gejstlige Ret i mangeslags Sager, som den paastod nærmest vedkom Kirken, som Meened, Aager, Ægteskabsbrud, Forbrydelser, hvorved den stedse fik Lejlighed til at gribe ind i Samfunds- og Familieforholdene.

Idet Knud med saamegen Iver fremmede Kirkens Magt, fulgte han neppe alene sin religiøse Følelse og Overbeviisning, men ogsaa

politiske Hensyn. I den mægtige Gejstlighed søgte han en Støtte for sin egen Magt mod den uregerlige Almue og de trodsige Høvdinger. Vilde Knud hæve Gejstlighedens og sin egen Magt, maatte han kue de andre Stænder; thi disse vare i høj Grad misfornøjede saavel med hans Forkjærlighed for Kirken, der paaførte dem store Byrder, som og med den Myndighed, hvormed han traadte Folkets gamle Friheder under Fødder, og den ubøjelige Strænghed, hvormed han straffede enhver Forbrydelse uden Persons Anseelse. Unægtelig vare mange af Knuds Bestræbelser roesværdige, som hans Iver for at afskaffe Trældom og tilintetgjøre Søroveri; men hans hensynsløse Haardhed, der aldrig læmpede sig efter Omstændighederne, gjorde dem uheldbringende for ham selv og bragte ham Undergang.

Et Exempel paa hans Strænghed var hans Fremfærd mod **Eigil Ragnarsen,** en tapper, men vild og hedensksindet Mand, hvem Kongen havde sat til Høvding paa Bornholm. Herfra færdedes han paa Vikingetog paa Østersøen, kæmpede ofte med Venderne og erhvervede sig meget Bytte, som han anvendte paa en pragtfuld og overdaadig Levemaade. Engang var han efter en haard Kamp overmaade mødig og forlangte Noget at drikke; men da der ikke kunde skaffes Vand, stak han sin Hjelm ned i Bunden af Skibet, hvor Vandet var blevet blandet med Blodet fra Kampen, fyldte den og drak deraf, indtil han havde stillet sin Torst. Af denne Handling fik han Navnet **Blodeigil.** Men da dette kom for Kongens Øren, blev han meget fortrydelig derover og paalagde Eigil at skrifte sin Synd for Præsterne og faae Afløsning derfor; „thi, sagde han, jeg anseer dette ikke for mindre, end om Du havde spiist kogt Menneskekjød." Høvdingen lovede det vel, men glemte at holde sit Løfte. Tillige vedblev han uagtet Kongens Advarsler at drive Søroveri, hvorover der snart opkom Uvenskab mellem ham og Kongen, da han endog gav denne et overmodigt Svar paa hans Forestillinger derom.

Paa samme Tid hændte det sig, at et stort Skib med rig Ladning, der var gaaet ud fra Norge, forsvandt sporløst i Østersøen. Den norske Konge **Olaf Kyrre,** en Svoger og Ven af Knud, henvendte sig til denne for at faae at vide, hvor det var blevet af, og Knuds Mis-

tanke faldt strax paa Eigil. Med betydeligt Mandskab drog Kongen hemmelig over til Bornholm og lod Gaarden, hvori Eigil sad og drak med sine Mænd, omringe. Eigil blev da greben og bragt for Kongen. Paa dennes Spørgsmaal om det norske Skib svarede han strax, at det var kommet paa Grund ved Øen, hvorpaa han og hans Folk havde overfaldet og bundet Mandskabet, plyndret alt Godset og tilsidst opbrændt baade Skib og Besætning for at udslette ethvert Spor af Misgjerningen, hvilket og var lykkedes, med Undtagelse af at Stenene paa Strandbredden vare blevne røde. Da dømte Kongen ham øjeblikkelig til Døden og lod ham hænge i den nærmeste Skov, uagtet hans Frænder bade for ham og tilbøde at ville betale store Bøder. Men herover bleve de hans bittre Fjender, og de begyndte at oprøre Almuen mod ham. Det varede heller ikke længe, før den almindelige Misfornøjelse med Kongens Strænghed fik Lejlighed til at bryde frem.

Uagtet sin Gudsfrygt besad Knud megen Ærgjærrighed og Herskesyge. Han kunde ikke glemme, at hans Forgængere havde havt Herredømmet over England, og at han selv i sin Ungdom havde deeltaget i et Forsøg paa at erobre dette Rige. Dette skulde hævnes og England erobres. Det har vel heller ikke manglet paa Opfordringer fra de underkuede Angelsaxer, hvem den jernhaarde Vilhelm Erobrers Aag nu trykkede mere end nogensinde efter de gjentagne mislykkede Opstande. En stor Flaade samledes i **Limfjorden;** den angives til 1000 Skibe, hvortil den fredelige Kong Olaf, der ikke selv ønskede at deeltage i Toget, paa Knuds Opfordring lod støde 60 Skibe; og Knuds Svigerfader, den krigerske Grev **Robert** af Flandern, der var i Fjendskab med Vilhelm Erobrer, samlede en Flaade paa 600 Skibe, med hvilken han vilde forene sig med den danske Krigsmagt. Mod denne truende Fare traf Vilhelm storartede Forholdsregler. Han indskrænkede sig ikke til som tidligere at lade hele Strækninger ødelægge, især i Northumberland, hvor han kunde vente, at de Danske vilde lande, eller til at sætte Kysterne i Forsvarsstand; men da han ikke kunde stole paa Englænderne, kaldte han store Hærskarer over fra Normandiet, og hvervede Tropper i Frankrig, Tydskland og Italien. Heller ikke glemte han at anvende Bestikkelser, som han med saameget Held havde benyttet ved det forrige Angreb

af de Danske, og det er aabenbart af de følgende Begivenheder, at flere af de fornemste Danske vare blevne vundne ved engelsk Guld.

I Foraaret 1086 laa hele den danske Flaade i Limfjorden, færdig til at afsejle, og ventede blot paa Kongen. Denne var nemlig bleven opholdt ved Underhandlinger med Venderne, der truede med et Anfald paa Danmark. Da der hengik lang Tid hermed, opstod der Misfornøjelse blandt Krigsfolket og det ikke uden Grund; thi paa saadanne Tog maatte de simple Krigere selv sørge for deres Underholdning, indtil de kom til det fjendtlige Land. Misfornøjelsen tiltog, da flere Høvdinger, der vare imod Toget, ophidsede Almuen, og man blev tilsidst enig om at sende Kongens Broder Oluf til ham i Slesvig for at opfordre ham til at komme.

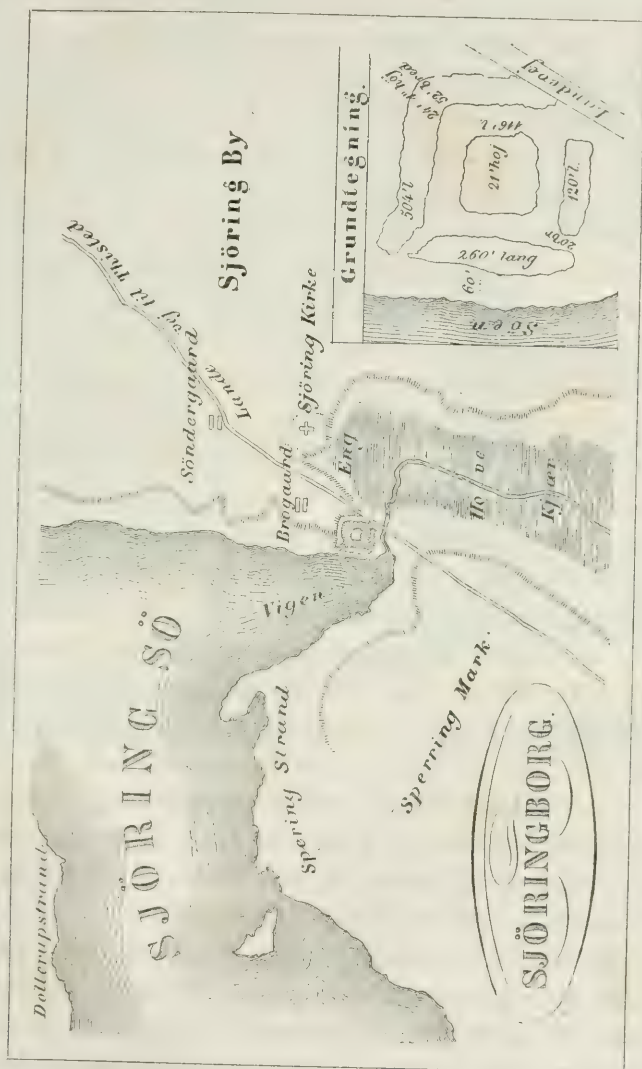
Ved sin Ankomst til Slesvig blev Oluf meget unaadig modtagen af sin Broder, der erklærede ham for en Forræder, lod ham lægge i Lænker og sendte ham til sin Svigerfader i Flandern, med Anmodning om ikke at lade ham løs, for Knud selv ønskede det. Men da Efterretningen om Olufs Behandling kom til Hæren, blev den meget forbittret; inden kort Tid opløste Flaaden sig, og hver gik hjem til sit.

Omsider havde Knud faaet sluttet Forlig med Venderne, men da han nu kom til Limfjorden, fandt han af den hele Flaade kun de norske Skibe, der alene havde oppebiet hans Ankomst. Efterat have rost dem for deres Troskab, gav han dem Orlov til at drage hjem til deres Konge; thi af Toget kunde der nu Intet blive. Men de ulydige Danske vilde Kongen eftertrykkelig straffe. Han drog om fra Thing til Thing og bebrejdede dem deres Forseelse. Bønderne underkastede sig Kongens Dom og maatte betale svære Bøder. Dog tilbød Kongen dem Frihed for disse, saafremt de herefter vilde betale Tienden; men Bønderne vilde hellere paatage sig en trykkende Byrde eengang for alle, end paalægge deres Efterkommere en stedsevarende Trældom. Med uklog Strænghed bleve Bøderne inddrevne, og Forbittrelsen steg endnu mere, da de kongelige Fogder begik allehaande Udsugelser og Uretfærdigheder, ja endog skulle have brugt falsk Vægt og vurderet de pantsatte Ting langt under Værdien for at berige sig paa den fattige Almues Bekostning.

Gjæringen var stegen til det højeste, da Kongen om Sommeren kom op til det nordlige Jylland til Kongsgaarden **Sævarende**, nu Sjøring i Thy, og opholdt sig her nogen Tid paa Gjæsteri. Denne Rettighed, som Kongen havde til at lade sig beværte tilligemed hele sit Følge paa Egnens Bekostning, var ofte trykkende for Folket og blev det især nu, da Almuen desuden plagedes af saamange andre Byrder. Paa Sjøringborg erholdt Kongen Efterretning om, at de stridbare og frihedselskende **Vendelboer** havde gjort Opstand under to af Kongens egne Sysselmænd, Thord Skore og Tole Verpil; og hvad enten han nu følte, at han var gaaet for vidt, eller han paa Grund af den herskende Gjæring indsaae, at Sagen kunde blive farlig, nok er det, han besluttede nu, skjøndt for sildig, at bruge Mildhed, og udsendte en af sine Mænd for at stille Oprørerne tilfreds. Men disse dræbte Sendebudet, og Knud ilede nu til sin Ven, Biskop **Henrik** af Børglum, der dengang opholdt sig paa sin Gaard Biskopstorp, nu **Bejstrup** i Nærheden af Aggersborg ved Limfjorden. Hos ham haabede han at finde Raad og Bistand. Men forgjæves gik Biskoppen Oprørerne imøde og søgte at tale dem tilrette; med Møje undslap han deres Hænder og de Spyd, de sendte efter ham, og det var med Nød og Neppe, at han fik Kongen reddet i et Fartøj og sat over Sundet. Om Natten stormede Vendelboerne Kongsgaarden **Aggersborg**, nedhuggede Kongens Mænd efter en kort, men hæftig Kamp, udplyndrede Gaarden og ødelagde Alt, som de ikke kunde tage med sig. En lignende Skjæbne havde næsten alle Kongsgaarde i Egnen; ogsaa det rige **Sjøringborg** blev udplyndret og forstyrret. Endnu sees de mægtige Volde af denne ældgamle Borg ved den sydøstre Ende af Søen, hvilken Beliggenhed har givet Stedet sit Navn, der egentlig skulde hedde Sjørend, saaledes som det endnu udtales af Almuen. Disse Volde høre til de bedst bevarede Mindesmærker i Danmark. De have en Omkreds af henved 1000 Fod, og deres højeste Punkt er noget over 24 Fod højt.

Kongen flygtede imidlertid skyndsomt til **Viborg**; men ogsaa her mærkede han, at Folket var fjendsk stemt imod ham, og at det havde erfaret Vendelboernes Opstand. Han fortsatte da sin Flugt gjennem hele Jylland uden at standse, indtil han kom til **Slesvig**. Her lod han

sin Dronning **Edle** eller **Adela** gjøre sig rede til at rejse hjem til Flandern tilligemed deres toaarige Søn Karl, medens han selv drog over til Fyen.

Men ogsaa herhen fulgte Oprørerne ham, betydelig forstærkede ved det Tilløb, de havde faaet igjennem hele Jylland. Knud kunde

lettelig have reddet sig til Sjælland, og flere af hans Mænd, især Broderen **Erik**, raadede ham dertil; men Kongen, hvis Adfærd i hans sidste Dage røber langt mindre Kraft og Klogskab, end han plejede at vise, afslog at følge dette forstandige Raad og vilde fromt oppebie sin Skjæbne. Naar Folkets Raseri var stillet med hans Blod, sagde han, vilde hans Mænd faae Fred. Men hans Broder, den mandige **Benedikt**, svarede: „Det har jeg aldrig hørt, at fejge Uslinger behage Gud bedre, end raske og tappre Helte; vi ville derfor hellere døe for Eder, end overleve Eder med Vanære.“

Opad Dagen den 10de Juli 1086 begav Kongen sig til **St. Albani** Kirke for at høre Messen. Her skriftede han sine Synder, nød Sakramentet og gav Præsten og Kirken rige Foræringer, for at der skulde holdes Sjælemesser for dem, der faldt i Striden. Derpaa satte han sig ved Foden af Altret og sang Bønner af Davids Psalmer, rolig overgivende sin Skjæbne i Guds Haand. Imidlertid havde Bønderne omringet Kirken og søgte at trænge ind af Døren; men Benedikt, Erik og Kongens andre trofaste Mænd stode ved Indgangen og forsvarede den med største Mandighed. Under Kampen hørte man forbittrede Udraab blandt Mængden: „Nu skal Du faae Løn, Kong Knud, for min Ko, Du tog, for min Hest, for min Ore!“ Men snart saae Angriberne, at de tabte for mange Folk ved at storme Døren, og de begyndte derfor at kaste Spyd gjennem Vinduerne og hugge Hul paa Væggen, der var af Træ. Benedikt, der med sine faa Mænd ikke kunde forsvare Kirken paa alle Sider, nødtes derved til at trække sig tilbage til Koret. Den skarpeste Strid holdtes nu ved Korsdøren; Kongen selv blev truffen af et Steenkast i Hovedet og blødte stærkt; han tog da en Skaal af Altret og lod Blodet flyde deri for ikke at beplette sin Klædning, imedens han vedblev at synge sine Psalmer.

Trætheden paa begge Sider gjorde vel en Standsning i Kampen, men snart begyndte den igjen med fornyet Hæftighed. Et Spyd, der blev kastet ind af et Vindue, traf Kongen i Siden og saarede ham dødelig, saa at han strax efter opgav Aanden. Benedikt og sytten trofaste Mænd fulgte ham i Døden; kun Erik med nogle Andre undslap gjennem en anden Kirkedør, og skjønbt Flere kjendte ham, vilde dog

Ingen gjøre ham Skade; thi han var særdeles yndet af Folket, en Kjærlighed, der senere gav ham som Konge Tilnavnet Ejegod.

Med Kongens Død var Oprøret forbi, og Bønderne vendte rolig tilbage til deres Hjemstavn. Præsterne toge Liget og begrove det tilligemed Benedikts i Kirken. Snart fortaltes der, at man havde seet skinnende Lys brænde over Graven, og at mange Jærtegn skete derved. Ligesom Knuds Liv havde lignet den norske Kong Olaf den helliges, saaledes fulgte ogsaa samme Skjæbne deres Minde efter Døden. Denne blev Norges, hiin Danmarks Skytshelgen. Dog varede det længe, inden Folket kunde bekvemme sig til at ansee den forhadte Konge for en Helgen.

Knud den helliges Sigil.

Knud den helliges Sigil findes under Gavebrevet til Lunds Domkirke Aar 1085. Indskriften er paa den ene Side: Presenti regem signo cognosce Cnutonem ɔ: Kjend paa dette Tegn Kong Knud. Paa den anden Side lyder Omskriften: Hic natum regis Magni sub nomine cernis ɔ: Her skuer Du under Navnet Kong Magnus's Søn. Svend Estridsen kaldes nemlig i Diplomer og paa Mynter Magnus. Grunden hertil vides ikke; man formoder, at han har antaget dette Navn af Taknemlighed mod sin Velgjører Magnus den gode.

Ved Efterretningen om Knuds Død flygtede Dronning Edle med sin unge Søn til Flandern. Ingen tænkte paa den retmæssige Tronfølger, og denne vedblev derfor at leve i sit nye Fædreland. Her blev han endog siden regerende Greve under Navnet **Karl den danske** og virkede som saadan aldeles i samme Aand som Faderen. Hans Skjæbne blev ogsaa mærkelig nok den samme. Ved sin Hengivenhed for Gejstligheden og især ved sin strænge Haandhæven af Retfærdigheden vakte han flere mægtige Herrers Utilfredshed, der 1127 lode ham ihjelslaae i en Kirke i Brygge, just da han knælede for Alteret og med Andagt sang Bodspsalmer.

Karls Segl, der er fra 1122, viser ved sin Omskrift: „Karl, Greve af Flandern, Dankongens Søn" at han stedse mindedes sin Herkomst.

Karl den danskes Segl.

Karl den danskes Portræt.

I St. Sauveurkirken i Brygge findes endnu Karls Helgenskriin og Portræt. Det sidste forestiller en anselig Mand med skarpt Blik og kraftige Træk. Huen er af en særegen Form, Kjolen og Knapperne ere røde, og Rosenkrandsen, der slynger sig om hans Hals, af bruun Farve.

Oluf Hunger.

Det sejrende Parti valgte nu Oluf til Konge, af hvem man ikke behøvede at frygte nogen Hævn over Knuds Død, da han jo selv havde staaet paa Oprørernes Side. Desuden var han den ældste af de endnu

levende Brødre. Men den forbittrede Grev Robert vilde længe ikke løslade ham af det haarde Fængsel, og først efter længere Tids Underhandlinger fik Oluf sin Frihed mod høje Løsepenge.

Hos Oluf fandt Gejstligheden ikke den Understøttelse, som under de forrige Konger. Han vilde heller ikke taale den Iver, som de viste for at faae Knud anseet for en Helgen. Da Præsten ved Albani Kirke kom til ham og fortalte ham de Jærtegn, der skete ved Broderens Grav, bortviste han ham i Vrede; han vidste bedre, sagde han, hvorledes det stod til med Knuds Hellighed; den skulde være dødsens, der vilde vove at komme til ham med saadan løgnagtig Snak. Udentvivl har Gejstlighedens Fjendskab havt stor Indflydelse paa den mørke Skildring, der er givet os af hans Regering. Den haarde Hungersnød, hvoraf Danmark blev hjemsøgt under ham, og hvorefter man har givet ham Tilnavnet **Hunger,** blev anseet som en Straf for den hellige Knuds Mord. Kornet og Græsset bortvisnede i Sommerheden, og det Lidet, der blev tilbage, fordærvedes om Høsten af Regnskyl, der faldt saa vedholdende og stærkt, at Markerne tilsidst stode under Vand, og Folk maatte sejle omkring paa Baade og afskjære Arene. Af det bedærvede Korn kunde man ikke bage Brød, men man opløste det til en Grød eller Velling, en usel Svineføde, hvorved man neppe kunde friste Livet. Landet forarmedes, og med Hungeren fulgte Sygdomme, der bortreve Folk i tusindeviis. Flere af disse Træk ere vel udsmykkede, ligesom den Fortælling, at Kongen tilsidst døde af Græmmelse over, at han en Julefest ikke havde saameget, at han kunde beværte sine Gjæster; men vist er det dog, at der paa den Tid herskede en almindelig Misvært og Nød i hele det vestlige Europa, der af de samtidige Forfattere skildres med meget mørke Farver, og at det samme har været Tilfældet med Danmark.

Erik Ejegod.

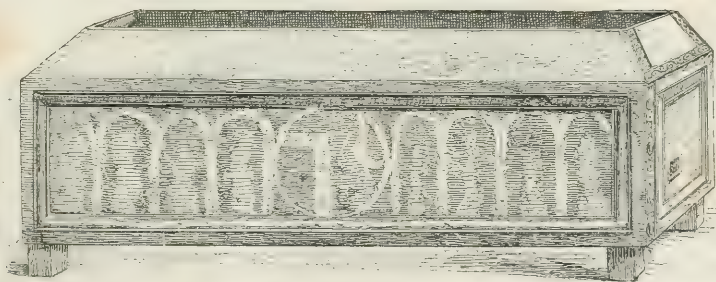
Da Oluf Hunger døde 1095 uden at efterlade sig Børn, toges **Erik** til Konge, der nu var den ældste af Brødrene. Den Yndest, hvori han allerede stod hos Folket, befæstedes endnu mere ved de lykkelige Aar, der fulgte hans Tronbestigelse. Hungersnøden og Dyrtiden ophørte strax; det ene frugtbare Aar indtraf efter det andet, og der var Overflødighed paa Fødemidler. Straffen for den hellige Knuds Mord var nu forbi, da hans trofaste Broder, der ogsaa var en Ven af Gejstligheden, havde besteget Tronen. Erik var den af alle Brødrene, der lignede Faderen meest. Ligesom han var han fredsæl, gudfrygtig og Kirken hengiven; han var desuden særdeles veltalende, gavmild, venlig og nedladende. Paa Thinget talte han med Alle uden Persons Anseelse og bad dem venlig ved Afskeden om at hilse deres Familier. Uagtet sin Mildhed holdt han dog de Store i Tømme og straffede Voldsgjerninger og Uretfærdigheder med Lovens Strænghed. Hertil kom hans Mandighed, Tapperhed og Styrke, hans Skjønhed, Anstand og anselige Ydre. I Højde overgik han alle Andre, og han var saa stærk, at han kunde brydes med fire Mand paa een Gang. En Konge, der besad alle disse Egenskaber, maatte blive særdeles elsket af Folket.

At Erik kunde gaae tilværks med Strænghed, viste han paa sit Tog mod de **vendiske Sørøvere**, der under de foregaaende ulykkelige Tider havde forøget Elendigheden ved grusomt at hærge de danske Kyster. En Broder til den ansete Skjalm Hvide var bleven dræbt af dem, og dette skulde nu hævnes. Toget løb meget heldig af; de overvundne Vender maatte udlevere Forbryderne, og disse bleve da dræbte under de grueligste Pinsler. Denne Strænghed indjog dem imidlertid en saadan Skræk, at de i lang Tid ikke vovede at forurolige de danske Kyster.

Den myrdede Knuds Ry for Hellighed var ved Gejstlighedens Bestræbelser steget saaledes, at Erik selv gjorde en Rejse til Italien for at udvirke af Paven sin Broders **Kanonisation** eller Optagelse blandt Helgene. Ogsaa en anden Hensigt søgte han at sætte igjennem paa denne Rejse. Ligesom sin Fader havde Erik havt Stridigheder med den myndige bremiske Ærkebisp, og han søgte ligesom Svend, men med

mere Held, at bevæge Paven til at oprette en egen **Ærkebispestol** for Danmark. I Aaret 1098 drog Kongen som Pilegrim tilfods gjennem Tydskland til Italien og besøgte undervejs alle de hellige Steder. Overalt, hvor han kom, kunde han tale Landets Sprog. Hans Gavmildhed og Venlighed gjorde ham anseet og elsket, og da han endelig kom til Pave **Urban den anden,** der dengang opholdt sig i **Bari** i Nedreitalien, indrømmede denne ham uden Vanskelighed Opfyldelsen af hans Ønsker. Paa Tilbagerejsen grundlagde Erik efter Knud den stores Exempel et Herberge udenfor **Piacenza** for alle de Pilegrimme, der talte det danske Sprog, og skjænkede i **Lucca** en Sum Penge til de nordiske Rejsendes Beværtning.

Efter Eriks Tilbagekomst blev omsider Hellig Knuds Kanonisation iværksat. Med stor Højtidelighed bleve hans Been optagne af Graven i St. Albani Kirke og i April 1101 førte hen i den nylig fuldførte Steenkirke i Odense, der efter ham blev kaldet **St. Knuds Kirke.** Her bleve de indsvøbte i Silketøj og nedlagte, eller som det kaldtes, skriinlagte i en med Billeder og Ædelstene kostbar prydet Egetræeskiste, der var belagt med forgyldte Metalplader; og Helgenskrinet hensattes derpaa paa Kirkens Højalter for at tilbedes af den overtroiske Mængde, der snart strømmede herhid, deels som bodfærdige Pilegrimme,

Knuds Kiste.

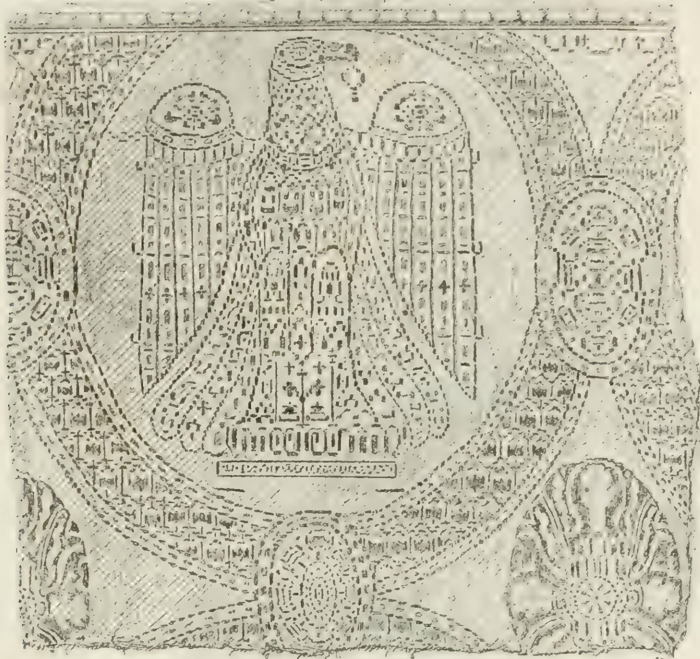
deels for at helbredes for Sygdomme ved Helgenens undervirkende Kraft. Ved deres Gaver blev Kirken en af de rigeste i Danmark.

Efter Reformationen har Knuds Helgenskriin to Gange været aabnet og er blevet berøvet sine vigtigste Prydelser. Ved Undersøgelsen 1833 fandtes to Kister i den østlige Kirkemuur, noget Syd for Altret. Den ene Kiste, der udentvivl indeholdt Knuds Relikvier, var 2 Alen 9½ Tomme lang og havde paa Siderne Spor af Metalbeslag med runde Buer; der sad endnu tilbage Stykker af forgyldt Kobber, der vare prydede med Arabesker og Blomster og have været indlagte med Ædelstene. I Kisten fandtes foruden endeel Menneskebeen nogle Puder, hvoraf den ene var betrukken med guult Bomuldstøj af en særegen Vævning

Prøve af Bomuldstøjet.

med lyseblaae Figurer, bestaaende af Fugle, Hjerter og Sværd; endvidere et temmelig stort, noget beskadiget Tæppe med rød Bund og mørkeblaae indvævede Ørnefigurer. Da Siciliens Vaaben var en Ørn, er det rimeligt, at vi her have Levninger af de kostbare Tøjer, som Dronning Edle sendte til Knuds Skriinlæggelse fra Apulien. Hun var nemlig efter Knuds Død bleven gift anden Gang 1090 med Hertug Roger af Apulien.

Prøve af Tæppet.

Den anden Kiste ligner i det Væsentlige den første. Fra hvem de heri fundne Relikvier hidrøre, er uvist; maaskee kunne de tilhøre Knuds Broder Benedikt.

Ved Kirkens Side rejste der sig et anseligt Benediktinerkloster, der først blev besat med 12 engelske Munke; desuden opstod der et Samfund eller **Gilde,** der indviedes til Hellig Knud og fik Navn efter ham; et Exempel, som mange andre Stæder fulgte, og **Knudsgilderne** bleve snart almindelige rundtom i Landet. Disse Gilder maae imidlertid ikke forvexles med de senere af samme Navn, der vare indviede til Eriks Søn, den hellige Knud Lavard. Hensigten med saadanne Samfund var gjensidig Understøttelse, som enhver Gildebroder var forpligtet til at yde den anden i Sygdom, Armod eller farlige Sager for Retten. De skulde ogsaa haandhæve Orden og Sædelighed saavel i Gildeforsamlingen som i Samfundet i det Hele; Overtrædelser heraf straffedes efter de strænge Bestemmelser i **Gildeskraaen** eller Gildets Lov. Saaledes opstode en

Segl for St. Knuds Gilde.

Mængde Smaasamfund i Staten, hvert med sin egen Lovgivning, hvilket unægtelig stred mod Statens Eenhed, men de havde dog dengang gavnlig Indflydelse, da de i hine lovløse Tider opretholdt den borgerlige

Orden og Sikkerhed, og tillige fremmede Udviklingen af en ny, hidtil ukjendt Stand, **Borgerstanden,** idet de hævdede Kjøbstedboernes Selvstændighed.

Nogle Maaneder efter Knuds Kanonisation holdt Erik et Møde med de to andre nordiske Konger, **Magnus Barfod** i Norge og **Inge** i Sverrig, for at mægle mellem dem i en Strid om deres Rigers Grændser. Mødet skete i Byen **Konghel** ved Gotaelven, hvor alle de tre Riger dengang stødte sammen. Det lykkedes her Erik at faae et Forlig istand, hvorved hvert af Rigerne skulde beholde sine gamle Grændser. Til Bekræftelse paa Freden ægtede Magnus Barfod Inges Datter **Margrete,** der heraf fik Navnet **Fridkulla** eller Fredspigen. Efter Magnus's Død blev hun siden gift med den danske Kong Niels, Erik Ejegods Broder og Efterfølger.

Den fromme Erik lod sig ikke nøje med sin Pilegrimsrejse til Italien. Korstogenes Tid var begyndt, og det blev anseet for den største Fortjeneste, at gjøre Tog til det hellige Land, eller idetmindste besøge de hellige Steder og forrette sin Andagt ved Kristi Grav. Konger, Kejsere og Fyrster kappedes med Almuesmanden i begge Dele; Erik, i sine senere Leveaar mindre krigersk og mere from end i de tidligere, foretrak det sidste. Et Mord, som han havde begaaet paa fire af sine Mænd, vistnok i Sindsforvirring eller Drukkenskab, foraarsagede ham saadan Samvittighedsnag, at han kun kunde finde Ro og Lægedom for sin Sjæl i en Pilegrimsrejse til Frelserens Grav. Men da han bekjendtgjorde denne sin Beslutning paa Viborgthing, grebes de Danske af en dyb Sorg. Med Taarer og Knæfald bønfaldt de ham om at opgive den lange og farlige Rejse. De tilbøde ham endog at ville opoffre Trediedelen af deres Formue til fromme og veldædige Gjerninger, naar han derved kunde løses fra sit Løfte. Men Erik, rørt ved et saadant Beviis paa Folkets Kjærlighed, vilde ikke modtage dette sjældne Offer og erklærede, at han var fast bestemt paa at ville holde sit Løfte ubrødelig.

Efterat have indsat sin ældste Søn **Harald Kesia** til Regent i sin Fraværelse og overgivet sin eneste ægtefødte Søn, den unge Knud, i den ansete Skjalm Hvides Varetægt, drog han om Foraaret 1103 afsted med sin trofaste Dronning **Bothilde** og et udvalgt Følge. Rejsen gik først tilsøs over Østersøen til Rusland og derpaa tillands gjennem dette

Rige til **Konstantinopel**, eller som Nordboerne kaldte det, **Miklegaard**. Her bleve han og hans Følge i Begyndelsen betragtede med nogen Mistænkelighed af den græske Kejser **Alexius Komnenus**. Dette var vel ikke ganske uden Grund. De Sværme af Korsfarere, der i de foregaaende Aar vare dragne gjennem det græske Kejserdømme til det hellige Land, havde ved deres Raahed og Tøjlesløshed foraarsaget megen Forvirring. Desuden fandtes der endnu i Kejserens Livvagt en stor Deel Væringer eller Nordboer, der af Lyst til Eventyr og Vinding havde forladt deres Fædreland og taget Tjeneste i det fjerne Miklegaard; en Skik, der havde været og fremdeles vedblev i det græske Kejserdømme gjennem Aarhundreder. Kejseren frygtede nu for, at den danske Konges Nærværelse skulde bringe deres Troskab til at vakle, saa at de skulde glemme Pligten mod den fremmede Herre for Kjærligheden til deres egen. Han lod Erik derfor ikke strax komme ind i Byen, men anviste ham et Herberge udenfor den, og han lod i de første Dage kun enkelte smaae Afdelinger af Væringerne gaae ud og tale med deres Landsmænd; desuden lod ham dem iagttage af Spejdere, der forstode det danske Sprog. Men de Efterretninger, disse bragte ham, maatte fjerne enhver Mistanke til den danske Konges Hensigter. Erik opmuntrede dem netop til Iver og Troskab i deres Herres Tjeneste, ja lovede endog at ville belønne dem derfor, naar de kom tilbage til deres Fædreland. Da lod Kejseren Erik og hans Følge føre med stor Pragt ind i Byen, gav dem et prægtigt Pallads til Bopæl og viste dem den største Ære og Opmærksomhed. Han skjænkede Erik mange kostelige Gaver, deriblandt endeel Helgenrelikvier, hvilke den fromme Konge strax sendte hjem til de meest ansete danske Kirker.

Omsider drog Erik videre tilsøs over Middelhavet, men han naaede aldrig Maalet for sin Rejse, det hellige Land. Undervejs anløb han den skjønne Ø **Cypern** og faldt her i en farlig Sygdom. I den lille By **Baffa**, det i Oldtiden ved sit Venustempel saa berømte Paphos, paa den sydvestlige Side af Øen, udaandede den nordiske Konge sit Liv den 10de Juli 1103. Fjernt fra hans Fædreland, indenfor Asiens Grændser fandt hans Støv Hvile. Han er den eneste danske Konge, der har fundet sin Grav udenfor Europa i det fjerne Østerland.

Dronning Bothilde overlevede ej længe sin Gemal. Hun fortsatte Rejsen og naaede Jerusalem, men døde udenfor Byen paa **Oliebjerget** og blev begravet ved Bjergets Fod i **Josaphats Dal**, tætved Bredden af Kedrons Bæk. Ikke langt fra Frelserens Grav fandt de danske Pilegrimme siden deres Dronnings Hvilested og opsendte med Vemod Bønner for den fromme, trofaste Kvinde.

Eriks Bestræbelser for at skaffe Danmark en egen Ærkebispestol bleve først opfyldte Aaret efter hans Død. En pavelig Legat **Alberik** kom 1104 til Danmark og valgte **Lund** i Skaane til Sæde for Ærkebisperne over de nordiske Riger. Den daværende Biskop i Lund, **Asker**, en Slægtning af Dronning Bothilde, blev indviet af Legaten til at beklæde det nye Embede. Det varede imidlertid ikke længe, at Ærkebispen i Lund kom til at staae i Spidsen for hele Nordens Gejstlighed. Et halvt Aarhundrede senere fik Norge sin egen Ærkebiskop i Nidaros eller Throndhjem, og nogle Aar senere Sverrig sin i Upsala; men den lundske Ærkebisp vedblev dog længe at ansee sig for det egentlige Overhoved for hele Nordens Gejstlighed.

Denne Forandring havde i Længden snarere skadelige, end gavnlige Følger for Danmark. Vel vandtes Friheden for at staae under en udenlandsk Prælat, der ofte med Myndighed havde grebet forstyrrende ind i Rigets indre Tilstand og i Kongernes Familieliv. Men det var kun i Begyndelsen, at Ærkebiskopperne i Lund stode i et venskabeligt Forhold til Kongerne; siden opkom ikke sjælden hæftige Stridigheder, der bleve saameget mere farligere for Statens Rolighed, som hine mægtige Prælater havde betydelige Indtægter og ved Slægtskabs- og Venskabsforbindelser havde mange af Landets mægtige Familier paa deres Side.

Niels. Knud Lavard, Hertug i Sønderjylland.

Først henad Foraaret 1104 kom Efterretningen om Erik Ejegods Død til Danmark. Han efterlod sig tre Sønner, af hvilke den ældste **Harald** med Tilnavnet **Kesia** eller Spyd som Regent under Faderens Fraværelse havde vakt Folkets Misfornøjelse ved sine Voldsomheder og

Sørøverier, og de to andre, **Knud** og **Erik**, vare endnu for unge til at kunne komme i Betragtning. Man holdt sig derfor atter til Svend Estridsens Sønner. Af disse vare endnu tre ilive, **Svend, Ubbe** og **Niels**. Svend var saa begjærlig efter Kronen, at han, skjøndt svag og Døden nær, lod sig hastig kjøre til Viborgthing, og da han ikke kunde taale at kjøre længere, lod sig føre afsted i en Bærestol. Dog naaede han ikke Maalet, men døde paa Vejen til Thinget. Ubbe var nu den ældste, men i Følelsen af sin Svaghed og Udueligheb opgav han frivillig sine Fordringer og overlod dem til Broderen Niels, der ogsaa blev valgt af Folket.

Under denne godmodige, men svage og uvirksomme Regent bleve Kysterne haardt plagede af vendiske Sørøvere. Deres Plyndringer tiltoge overordentlig, især da der udbrød en formelig Krig mellem Niels og den tappre obotritiske Konge **Henrik**, der var en Søn af Svend Estridsens Datter Sigrid og forgjæves havde forlangt sin Mødrenearv af sin gjærrige Morbroder. Denne Krig førtes uden Kraft fra de Danskes Side, og deres Tog mod Venderne mislykkedes. Sønderjylland blev især hærget ved røverske Indfald; Strækningen mellem Ejderen og Danevirke blev udplyndret og mange af Indbyggerne bortførte som Trælle. Den betydelige Handelsstad **Slesvig** selv blev hjemsøgt af Fjenderne, og Holstenere, Ditmarskere og Friser forenede sig med dem for at faae Deel i Byttet. Usikkerheden blev endog saa stor, at Venderne engang bortsnappede i Storebelt ligefor Kong Nielses Øjne et Fartøj, som førte en betydelig Sum Penge, der udgjorde en Deel af den unge Prinds Knuds Fædrenearv. Rigtignok sænkede Søfolkene Pengesækken i Havet, da de saae, at de ikke kunde undgaae at falde i Forfølgernes Hænder, og Knud trøstede sig let over Tabet af sine Penge; men den elendige Tilstand laa klart for Dagen, og det blev aldeles nødvendigt at sørge for Grændsernes, navnlig Sønderjyllands Sikkerhed.

Dette skete, da den kloge og tappre Prinds **Knud**, Erik Ejegods eneste Søn med Dronning Bothilde, 1115 i en Alder af 24 Aar blev indsat til Hertug i Sønderjylland. Heller ikke ved denne Lejlighed fornægtede Nielses Gjærrighed sig. Skjøndt han forgjæves havde tilbudt

Flere dette farlige og besværlige Statholderskab uden nogen Betaling eller Afgift, maatte dog Knud, da han ønskede det, udrede en stor Pengesum, hvorfor han nødtes til at sælge flere af sine Arvegodser. Denne unge fortræffelige Fyrste var bleven opfostret hos den mægtige Skjalm Hvide, havde siden tilbragt syv Aar hos Hertug **Lothar** af Saxen, med hvem han indgik et fortroligt Venskab, og havde her lært Krigskunsten og tilegnet sig sarisk Dannelse. Da han havde erholdt Bestyrelsen af Sønderjylland, toge Sagerne en ganske anden Vending. Først beskyttede han Byen Slesvig ved Anlæggelsen af Fæstningsværker paa begge Sider af Slien, og med Strænghed udryddede han de Røvere, der huserede her paa Grændserne. Da en fangen Røverhøvding engang roste sig af kongelig Byrd, i det Haab herfor at blive skaanet, lod Knud ham hænge højt oppe i Toppen af en Skibsmast for at hædre hans Herkomst. Efter at have renset Landet, vendte han sig mod Venderne og gjorde flere ødelæggende Indfald i Holsteen og Meklenborg. Paa et af disse anlagde han en Borg ved Kiel. Tilsidst blev den aldrende Kong Henrik kjed af denne Fejde og ønskede Fred med Danmark, der ogsaa kom istand ved Knuds Mægling.

Fra nu af indtraadte der et venskabeligt Forhold mellem den unge Hertug og den gamle Venderfyrste, der maatte blive mistænkeligt for Kongehuset. Da Henrik var død, og hans Sønner vare omkomne i indbyrdes Krig, fik Knud sin Ven Lothar, der imidlertid var bleven tydsk Kejser, til mod en betydelig Pengesum at overlade ham alle disse Lande som Lehn af det tydske Rige. Med egen Haand kronede Lothar ham til **Obotriternes Konge** 1129. Dog kaldte man ham i hans eget Land ikke Konge, men **Lavard**, et angelsarisk Ord, der betyder „Herre" og er det samme Ord som det nuværende engelske Lord.

Knud Lavards Glands overstraalede nu aldeles Kongefamiliens. I Slesvig holdt han et prægtigt Hof, indrettet paa tydsk Viis, med sin Gemalinde **Ingeborg**, en Datter af Fyrst Mistislav af Novgorod, der senere blev Storfyrste af Kiev. Hans stedse tiltagende Anseelse maatte skaffe ham mange Misundere. Kong Niels selv bekymrede sig i sin Sløvhed ikke meget derom, og hans Gemalinde **Margrete Fridkulla,** hvem han havde ægtet som Enke efter den norske Konge Magnus

Barfod, søgte stedse at holde det fredelige Forhold vedlige. Men da hun var død 1130, og deres ældste Søn **Inge** ynkelig var omkommen paa et Ridt, da Hesten kastede ham af, saa at han blev hængende i den ene Stigbøjle og slæbt tildøde, betragtede den anden Søn **Magnus** sig som Tronfølger. Denne Prinds nærede allerede tidlig et uudslukkeligt Had mod sin Fætter Knud Lavard; thi han frygtede ikke uden Grund for, at Folket ved Nielses Død skulde vælge denne ansete og højtelskede Fyrste til Konge. Han forbandt sig derfor med en anden Prinds af Kongehuset, **Henrik Skatelaar** eller den halte, der var en Søn af hiin Svend, der døde under sit Hastværk for at blive Konge. Henrik troede sig paa flere Maader fornærmet af Knud. Da Magnus fejrede sit Bryllup paa Riberhuus med den polske Kongedatter Rikissa, indfandt sig blandt Gjæsterne ogsaa Knud i en prægtig sarisk Klædedragt, der vakte megen Opsigt. Spottende sagde da Henrik til ham: „Purpur beskytter ej mod Sværdhug". „Faareskind ej heller", svarede Knud.

Det synes imidlertid dog ogsaa, at Knud undertiden af Forfængelighed har tilsidesat den Ærbødighed, han skyldte den gamle Konge. Ved en Forsamling i Slesvig satte han sig i al sin Pragt med den obotritiske Kongekrone paa Hovedet ligeoverfor Kongen paa et Højsæde, der var ligesaa prægtigt som Kongens. Han rejste sig ikke for at bringe sin Overherre den sædvanlige Velkomsthilsen, for denne selv stod op og mødte ham paa Halvvejen. Niels brød sig vel i sin Godmodighed ikke herom og skiltes venskabelig fra Hertugen; men den forbittrede Magnus og Knuds andre Fjender ophidsede den svage Konge til at lade ham indstævne for et almindeligt Folkething i Ribe næste Aar 1130. Formodentlig har Knud imidlertid indseet sin Uforsigtighed; thi ved denne Lejlighed viste han sig som den ærbødige Vasal og holdt Stigbøjlen, medens Kongen steg af Hesten. Niels klagede dog alligevel over ham paa Thinget, fordi han havde anmasset sig Kongenavn og regerede som uafhængig i Sønderjylland, skjøndt han var hans Vasal. Paa disse Beskyldninger svarede Knud i stor Sindsbevægelse, men med Beskedenhed, idet han støttede sig paa sit Sværd, at hans Fader Kongen var bleven bedraget af fejge Bagvaskere; hans Kongetitel hos Slaverne kunde paa ingen Maade skade Danmark; derimod havde han gavnet sit Fædreland

ved sin Virksomhed. De Danske kunde nu boe i Tryghed paa Kysterne og havde ingen anden Fjende end Bølgerne. Kongen selv kunde boe i Ro i Slesvig, uden at man behøvede at holde Vagt ved Danevirke. Det var ubilligt at lønne ham herfor med Had og Anklage; men han vidste, at slette Raadgivere vare Skyld i det Hele. Knuds Tale gjorde stort Indtryk saavel paa Kongen som paa Folket, og man skiltes tilsyneladende forsonede fra hinanden.

Men Magnus kunde ej overvinde sit Had og sin Frygt, der stedse næredes ved den onde Henrik Skatelaars Forestillinger. Knud var i hans Øjne bestandig den farlige Medbejler til Tronen efter Faderens Død, og at Folkets Valg vilde falde paa Knud, var højst sandsynligt; thi hvad havde Magnus at sætte mod Knuds Berømmelse, Fortjenester og Yndest hos Folket? At rydde ham af Vejen, blev nu Formaalet for Magnuses Bestræbelser, og en Sammensværgelse dannedes mod hans Liv, hvori Kongen dog neppe har været virksom Deeltager, men maaskee Medvider.

Allerede iforvejen havde Hertugen lovet sin Farbroder, at ville tilbringe Juletiden hos ham i **Roskilde**; og han drog ogsaa i Slutningen af Aaret 1130 over til Hoffet i Sjælland, trods sin Gemalindes ængstelige Advarsler. Han blev modtagen med stor Venlighed, og Alt var lagt an paa at fjerne enhver Mistanke. Den hykkelske Magnus lod som om han vilde gjøre en Pilegrimsrejse til den hellige Grav og under sin Fraværelse vilde overgive sin Hustru, sine Børn og sine Ejendomme til sin Fætter Knuds Beskyttelse. Fire Dage tilbragte man med Gjæstebud i hinandens Selskab; da skiltes Fyrsterne ad, og Knud begav sig efter Indbydelse ud til **Haraldsted**, nu Harrested ved Ringsted, hvor Erik Jarl, Lehnsmand paa Falster, boede. Herhen sendte Magnus næste Dag en af sine Medhjælpere for at bede Hertugen om at forunde ham en hemmelig Samtale i den nærliggende Skov. Strar skyndte Knud sig med at opfylde hans Ønske. Uagtet Erik Jarls Hustru Cæcilia advarede ham for at drage til et saadant Møde ubevæbnet og uden et stærkt Følge, red den umistænksomme Knud dog afsted til Skoven, kun ledsaget af fire Mænd, og det var med Nød og Neppe, at en af hans Svende fik ham til at tage sit Sværd med. Undervejs angrede

Sendebudet, en sarisk Sanger ved Navn Sivard, sin Deeltagelse i Foretagendet; men da han, bunden ved en hellig Ed, ikke vovede ligefrem at røbe det lumske Anslag, søgte han at advare Hertugen ved at synge den bekjendte tydske Folkesang om Fru Grimhilds Troløshed mod sine Brødre; men den troskyldige Knud anede Intet.

I Skoven fandt han Magnus siddende paa en Træstub, iført en blaa Kappe. Idet de med Venlighed omfavnede hinanden, mærkede Knud, at Magnus bar et Harnisk under sin Klædning. Da han forundrede sig herover, sagde Magnus, at han havde isinde at udplyndre en Bondegaard der i Nærheden, med hvis Ejer han laa i Strid. Sagtmodig bad Knud ham om at lade dette fare i den hellige Juletid og tilbød at ville gaae i Borgen for Bonden. I det samme kom en Mand løbende frem af Skoven og kastede sin Kappe ligesom for at give et Tegn; strax efter hørte man Horn lyde, og bevæbnede Mænd viste sig overalt mellem Træerne. Forbavset spurgte Knud, hvad dette skulde betyde? „Nu gjælder det, udbrød Magnus, hvem der skal være Konge i Danmark!" — „Ej hører dette herhid, svarede Knud sagtmodig, Gud skjænke din Fader endnu ret mange Aar!" — „Nej, raabte Magnus, allerede hænger alt Folket ved Dig, og Du vil drage Riget til Dig"; og som en Rasende styrter han med draget Sværd løs paa Knud. Inden denne kunde faae Tid til at trække sit Sværd, greb Magnus ham i Kappen, drog ham bagover og kløvede hans Hoved med et eneste Hug. De Sammensvorne, der styrtede til for at deeltage i Udaaden, gjennemborede kun et Liig.

Det var den 7de Januar 1131, at den ædle Knud Lavard fandt Døden for Snigmorderhaand i sit fyrgetyvende Aar. Otte Dage efter fødte hans sørgende Gemalinde Ingeborg en Søn, som hun gav Navn efter sin Bedstefader **Vladimir,** et russisk Navn, som den danske Udtale gjorde til Valdemar, og som saadant snart blev almindeligt i Danmark. Tronen, som Skjæbnen havde nægtet Faderen, faldt i Sønnens Lod. Det blev hans Fortjeneste 26 Aar senere at ende de ødelæggende Borgerkrige og fremkalde en ny lykkelig Tidsalder for vort Fædreland.

Thi sørgelige vare de Aar, der fulgte Knud Lavards Død. Folket havde strax ophørt med Julegilderne; det saae med Harme hans

blodige, gjennemborede Klæder, som hans Brødre Harald Kesia og Erik fremviste paa Thingene. Kongen selv turde neppe vise sig paa Ringstedthing og tilfredsstillede kun Folket ved for stedse at forvise sin Søn Magnus fra Landet. Denne begav sig da til Vestgotland, hvor han allerede tidligere var valgt til Konge; men det varede ikke længe, før han fik den svage Fader til at tillade hans Tilbagekomst.

Ved Efterretningen herom grebe Skaaningerne og Sjællænderne strax til Vaaben og toge **Erik** til Anfører; thi den ældre Broder, Harald Kesia, var foragtet og forhadt for sit vilde, usædelige Levnet. Erik søgte Hjælp i Udlandet, navnlig hos den tydske Kejser Lothar, men tabte det ene Slag efter det andet, saaledes paa **Jellingehede,** ved **Onsildbro** ved Hobro, hvor han selv var i stor Livsfare, og ved **Værebro** i Sjælland. Endelig gik Niels og Magnus med en betydelig Hær over til Skaane, hvor Erik især havde sine Tilhængere, og her holdtes anden Pintsedag den 4de Juni 1134 det afgjørende Slag ved **Fodvig,** en Bugt paa den sydvestlige Pynt af Skaane. Eriks fremrykkende Ryttere indgøde Fjenderne Skræk og bragte dem til at vige trods alle Magnuses Anstrængelser. Her faldt Magnus selv, Henrik Skatelaar, 5 Bisper og 60 Præster, hvilket viser os Gejstlighedens ivrige Deeltagelse i Krigsbegivenhederne allerede paa den Tid. Mange af de Flygtende druknede, da Skibene bleve overfyldte og sank; Forvirringen gjorde Nederlaget overordentligt. Kong Niels selv undkom med Møje, idet han kastede sig paa en Hest, og naaede lykkelig Skibene.

Efter denne store Sejr gav man Erik Tilnavnet **Emun** eller den Mindeværdige istedetfor Harefod, som man tidligere havde kaldt ham, fordi han saa ofte havde maattet flye efter de lidte Nederlag. Istedetfor at søge Forlig med ham, flygtede Niels til Jylland og udnævnte Harald Kesia, der var saa forhadt af Folket, til sin Efterfølger. En endnu større Uklogskab begik han, da han tværtimod Haralds og sine Hofmænds Advarsler vovede sig ind i den fjendtligsindede By **Slesvig.** Forgjæves gjorde man ham opmærksom paa, at her fandtes et stort Gilde, hvis Beskytter og Oldermand Hertug Knud havde været, og hvis strænge Skraa bød, at enhver Gildebroder skulde hævne den andens Drab. Stolende paa Gejstlighedens Bistand udbrød Kongen spottende:

„Skulle vi frygte Garvere og Skomagere?" Virkelig blev han ogsaa modtagen med Musik og Klokkeringning, og Gejstligheden stod ved Porten for i et festligt Optog at føre ham ind i Byen. Men neppe var han kommen ind af Porten, før den blev lukket; Gildeklokken ringede, og ved dens Lyd styrtede Borgerne bevæbnede ud af deres Huse og angrebe Kongen og hans Følge. Forgjæves søgte disse at slaae sig igjennem til Kongsgaarden; i Torvegaden blev Niels fældet tilligemed sine faa trofaste Mænd den 25de Juni 1134.

Det er mere Svaghed, end Ondskab, der har sat en Plet paa Nielses Minde, Svagheden og Eftergivenheden mod en Søn, hvis Slethed bragte ham selv, Faderen og Riget Fordærvelse.

Erik Emun.

Kun lidet lignede Erik sin Fader, den milde Erik Ejegod. Med unaturlig Strænghed forfulgte han sin Broder Harald Kesia og hans Slægt og hvilede ikke, før han havde faaet den aldeles udryddet. To af Sønnerne lod han fængsle i Slesvig, binde til Møllestene og nedsænke i Slien. Harald selv var flygtet til Norge, men kom snart tilbage og blev hyldet paa Urnehovedthing. Uventet indfandt Erik sig i Jylland, overfaldt Broderen om Natten i en Bondegaard i Nærheden af Vejle og lod ham paa Stedet halshugge. Hans syv Sønner, der ved denne Lejlighed faldt i Kongens Hænder, maatte kortefter friste den samme Skjæbne.

Efter Knud Lavards Død havde Venderne atter begyndt at forurolige de danske Kyster. Erik gjorde derfor et Tog til **Rygen,** der især er mærkværdigt derved, at de Danske da første Gang førte Rytteri over Havet, nemlig fire Heste paa hvert Skib. Dette blev fra nu af almindelig Krigsbrug, da Rytteriet paa den Tid blev den Afdeling af Hæren, der fornemlig afgjorde Slagenes Udfald. Iøvrigt var dette Tog uden betydelige Følger. Hovedfæstningen **Arkon** blev rigtignok erobret og Indbyggerne tvungne til at lade sig døbe; men de faldt igjen fra Kristendommen, saasnart de Danske havde forladt Øen.

Ligesaa unyttigt var Eriks Tog til **Norge** for at indsætte den fordrevne Kong Magnus den blinde som sin Lehnsmand i dette Rige. Der udrettedes Intet, uden at Byen Oslo blev afbrændt og Omegnen udplyndret; thi da Erik overalt fandt haardnakket Modstand, ansaae han det for raadeligst med uforrettet Sag at vende tilbage til Danmark. Men Folket knurrede over, at en saa betydelig Udrustning var bleven spildt paa et frugtesløst og uhæderligt Tog.

Misfornøjelsen med Kongen forøgedes ved hans hensynsløse Haardhed, især mod de Fornemme og Mægtige. En Opstand, som skete i Sjælland, blev vel dæmpet, og Bisskop **Eskil** i Roskilde maatte betale Kongen 20 Pund Guld i Bøder; men snart udbrød der igjen Stridigheder, da Eskil blev valgt til Erkebisskop i Lund 1137 efter sin Farbroder Asters Død, et Valg, som Erik ikke vilde anerkjende. Han oplevede imidlertid ikke Enden paa Striden. Da han engang var paa **Urnehovedthing**, fremtraadte en lille, styg jydsk Mand ved Navn **Plog** eller, som han efter sin mørke Ansigtsfarve kaldtes, **Sorteplog**, hvis Fader Erik havde ladet dræbe. Han forlangte at maatte forsvare sig mod en Bondes Anklage, og Kongen vinkede med Haanden til de Omkringstaaende, at de skulde tie stille. Men da Plog var kommen nærmere til Kongen og saae, at han intet Harnisk bar, sprang han pludselig frem og gjennemborede ham med sit Spyd, saa at han faldt forover og døde paa Stedet. Strax vedkjendte Plog sig at have dræbt ham og opfordrede Folket til at anfalde hans Mænd; men disse havde allerede i den første Skræk taget Flugten. Kun Eriks Søstersøn Erik Lam drog sit Sværd for at forsvare Liget mod Mishandling. Plog gik uskadt bort fra Thinget og levede siden længe som en anseet Mand i Jylland.

Erik Lam.

Ikke mindre end fire Prindser af Kongehuset kunde betragte sig som arveberettigede til Tronen. Disse vare: **Svend**, en Frillesøn af Erik Emun, **Knud**, en Søn af Magnus Nielsen, **Valdemar**, Knud

Lavards Søn, og **Erik**, en Dattersøn af Erik Ejegod. Men da de tre første endnu vare Børn under tolv Aars Alder, valgtes Erik, hvis Tilnavn **Lam** eller den **spage** tilstrækkelig betegner hans Svaghed. Snart optraadte en ny Prinds, Harald Kesias Søn **Oluf**, den eneste af Familien, der var undsluppen Erik Emuns Grusomhed. Han gjorde nu Fordring paa Riget og blev hyldet i Skaane. Ærkebiskop Eskil, der var en ivrig Tilhænger af Erik Lam, fordi denne strax havde anerkjendt hans Valg, blev to Gange slagen og maatte flygte. Da drog Erik selv herover og overvandt Oluf, der faldt i Slaget.

Eriks senere Regering var fredelig, undtagen forsaavidt som Venderne under hans svage Styrelse hjemsøgte Landet værre end nogensinde før med deres Plyndringer. Hans Tog mod dem mislykkedes aldeles og blev Gjenstand for Sørøvernes Spot. En af disse forfulgte endog Kongen, da han vilde sætte over Storebelt, og havde nær taget ham tilfange. Til hans aandelige Udygtighed kom nu ogsaa legemlig Svaghed, der omsider bestemte ham til 1147 at nedlægge Regeringen og gaae som Munk i St. Knuds Kloster i Odense, hvor han strax efter døde.

Borgerkrig og Tronstridigheder mellem Svend, Knud og Valdemar.

En Række af sørgelige Aar oprandt nu over Danmark. De enkelte Landsdele stode fjendtlig mod hverandre, hver med sin udvalgte Konge, og det saae ud til, at Riget skulde aldeles sønderspplittes. Skaaningerne og Sjællænderne valgte **Svend**, Jyderne derimod **Knud**. I Krigen, som nu udbrød mellem dem, var Knud sædvanlig uheldig; flere Landgange, som han foretog paa Sjælland, mislykkedes, og han blev slagen ved **Slangerup** og ved **Høje Tostrup**. Ærkebiskop **Eskil**, der først erklærede sig for Knud, blev fangen af Svend, der klogelig forligede sig med den mægtige Prælat og skjænkede Lunds Ærkebispestol tre Herreder paa Bornholm og Aahuus tilligemed et Herred i Skaane. Knud Lavards Søn, den unge, haabefulde **Valdemar**, der nu var 19 Aar gammel, optraadte paa Svends Side, da Knud var en Søn

af hans Faders Morder; til Belønning gav Svend ham Faderens Hertugdømme Sønderjylland. Mod deres forenede Magt kunde Knud ikke holde Stand; overvunden maatte han forlade Riget og flygtede fra det ene Land til det andet for at søge Hjælp, indtil han omsider fandt den i Tydskland. Understøttet med tydske Tropper gjorde han da et Indfald i Jylland, hvor Folket atter sluttede sig til ham; allerede var Svend indesluttet i det befæstede **Viborg**; da gjorde han pludselig et Udfald, overrumplede Knuds Hær og bibragte den et fuldstændigt Nederlag, hvortil Hertug Valdemar ved sin Tapperhed væsentlig bidrog.

Atter flakkede Knud landflygtig omkring, tryglende om Hjælp. Den unge tydske Kejser, **Frederik Rødskjæg**, havde da just besteget Tronen; hans Ærgjærrighed kildredes ved Knuds Tilbud om at ville tage Danmark til Lehn af ham, et Herredømme, som de tydske Kejsere stedse stræbte efter, om det end kun var et Skin. Han indbød derfor Svend med venlige Ord at komme til ham i **Merseburg**, hvor han
1152 holdt sin første Rigsdag. Svend var uklog nok til at modtage Indbydelsen og drog derhen; men da han var ankommen, forlangte Kejseren, at han skulde tage sit Rige til Lehn af Tydskland og overlade Knud Sjælland; hvis ikke, vilde han understøtte denne med hele sin Magt. Svend, hvis Liv og Frihed var i Kejserens Haand, fandt det raadeligst at opfylde dette Forlangende, og havde nu den Ydmygelse i en betydelig Forsamling af tydske Fyrster at maatte modtage Kronen og Sværdet af Kejserens Haand, ja endog at bære Sværdet foran ham som hans Vasal. Imidlertid fandt Svend sig ikke synderlig bunden ved den indgangne Forpligtelse; thi neppe var han sluppen ud af Kejserens Magt og kommen hjem, før han erklærede den for nødtvungen og ugyldig, og skrev til Kejseren, at kun List og Tvang havde bragt ham til at indlade sig paa Vilkaar, som ingen Konge i Danmark nogensinde havde fundet sig i. Ogsaa mod Knud vilde han bryde sit Løfte; men Valdemar, der var gaaet i Borgen herfor, lagde sig derimellem og bragte ham til at tilfredsstille Knud med spredte Besiddelser baade i Skaane, Sjælland og Jylland.

Under saadanne Forhold kan det ikke forundre os, at der ikke blev tænkt paa Rigets Forsvar, og at Venderne som sædvanlig vare

paaførde med deres Plyndringer. Et Tog, som de to Medbejlere Svend og Knud tidligere paa Pavens indstændige Opfordring i Forening havde foretaget imod dem, endtes til Skam og Skade for de indbyrdes uenige Danske, og Jyderne glædede sig over Skaaningernes Nederlag. Det var gaaet saa vidt, at store Kyststrækninger paa Sjælland og Fyen vare blottede for Indbyggere, der vare bortførte i Trældom, og at man paa Laaland frikjøbte sig for Vendernes Overfald ved at betale en aarlig Afgift. Venderne have udentvivl endog nedsat sig hist og her paa de nærmeste Øer, hvilket deels skal kunne spores i Befolkningens Ydre og Ansigtstræk, deels sees af de ikke faa vendiske Stedsnavne, der endnu findes paa Laaland og Falster, som Korselitze, Tillitze, Binnitze, Kuditze, Kramnitze.

Da Fyrsterne ikke kunde hjælpe, blev man nødt til at hjælpe sig selv. I **Roskilde**, Landets første Handelsstad, grundlagde en Borger **Vetheman** et Broderskab, hvis Formaal var at rense Farvandene for Sørøvere. Dets Love vare meget strænge; Mandskabet fik tarvelig Kost og maatte kunne lade sig nøje med den Søvn, det kunde faae paa Roerbænken. For de droge ud, beredte de sig til Døden, skriftede og modtoge den hellige Nadvere. Fandtes der paa de erobrede fjendtlige Skibe kristne Landsmænd, der havde været i Fangenskab hos Hedningene, da skulde de forsynes med Klæder og sættes i Frihed. Byttet blev ligelig deelt; Roerkarlen skulde have det samme som Styrmanden. Trængte man til et Skib, der tilhørte en Mand udenfor Broderskabet, da tog man det vel uden videre Forespørgsel, men Ejermanden skulde til Erstatning have en Ottendedeel af alt det Bytte, Skibet gjorde. Snart traadte andre sjællandske Byer ind i dette Samfund, der virkelig ogsaa indjog Sørøverne Skræk og værnede om Kysterne. Skjøndt det aldrig havde mere end 22 Skibe, lykkedes det dog med disse lidt efter lidt at tage 82 vendiske, tilvisse et meget heldigt Udfald under de daværende Forhold, men som vilde være blevet langt gunstigere, naar Kongen med Iver havde understøttet disse Bestræbelser.

Svends Anseelse begyndte imidlertid at aftage. Et unødvendigt Tog til Sverrig bragte ham kun Skam og Skade, og ved sin Tilbagekomst til Skaane blev han modtagen af Bønderne med haanende Skrig.

Da han forbittret med en bydende Haandbevægelse paabød Taushed, kastede de endog Steen paa ham og hans Følge. Rigtignok hævnede han sig ved at lade Mange dræbe og nogle Byer opbrænde; men herved tabte han netop Skaaningernes Hengivenhed, der hidtil havde været hans trofaste Tilhængere.

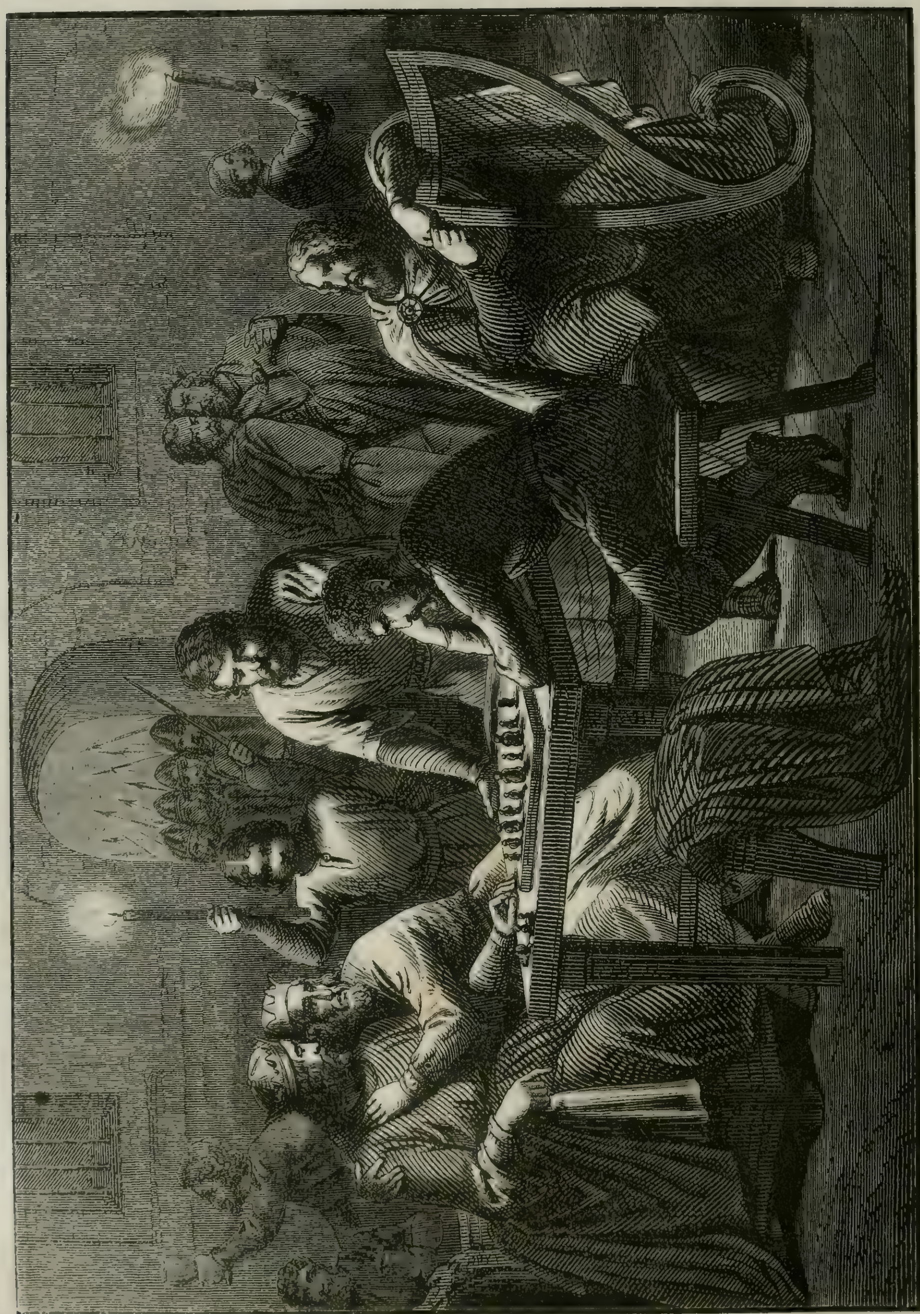
Desuden berøvede han sig Folkets Kjærlighed ved sin fremtrædende Tilbøjelighed for tydske Sæder og Skikke. Han havde ægtet en tydsk Prindsesse, en Datter af Markgrev Konrad af Meissen, og Levemaaden ved Hoffet blev nu indrettet paa tydsk Viis. Selv iførte han sig saxisk Hofdragt og omgav sig med Tjenere og Hofnarre, hvilke hidtil havde været ukjendte i Danmark. Bønderne klagede lydelig over den kostbare Hofholdning. Men hvad der især maatte gjøre ham ilde anseet, var den Vilkaarlighed, Troløshed og Underfundighed, der stedse mere yttrede sig i hans Handlemaade. Han skyede intetsomhelst Middel, der kunde fremme hans Hensigter.

Paa en Rejse i Tydskland vilde han bevæge sin Svigerfader til at tage Valdemar tilfange; men denne ærlige Mand afskyede en saadan Fremgangsmaade. Siden søgte han at overrumple begge sine Medbejlere i Viborg, men Anslaget blev røbet, og de undgik Faren. De indsaae, at deres Liv var i bestandig Fare, og dette bragte dem til at slutte sig nærmere til hinanden, en Forbindelse, der blev endnu stærkere, da Valdemar forlovede sig med Knuds Halvsøster, den smukke **Sofia**, hvem Knud skænkede Trediedelen af alle sine Arvegodser i Medgift. Begge lode de sig nu hylde som Konger paa Viborgthing og gik derpaa med en Hær af Jyder over til Sjælland og lejrede sig i Egnen af Roskilde. Svend havde samlet sine Sjællændere og Skaaninger; da svigtede pludselig Erkebiskop Eskil ham, der var bleven underkjøbt af Fjenderne; han drog bort med Skaaningerne, under Paaskud af at der ikke var Levnetsmidler til dem. Svend tabte aldeles Modet over dette Forræderi og flygtede om Natten med nogle faa trofaste Mænd fra Roskilde til Falster. Da hans Folk mærkede, at det var hans Hensigt at forlade Riget, søgte de forgjæves ved Bønner og Forestillinger at holde ham tilbage. Med sin Dronning og sine Børn lod han sig sætte over til Tydskland og begav sig til sin Svigerfader, hos hvem han op-

holdt sig i to Aar, medens Knud og Valdemar styrede Danmark i Fællesskab. Men da Markgrev Konrad var død, fandt han Understøttelse hos den mægtige Henrik Løve, Hertug af Saxen og Bajern, og gjorde flere Angreb paa Danmark. Omsider gjorde han Landgang paa Fyen, og Knud og Valdemar fandt det raadeligst at tilbyde Svend Forlig, siden han havde faaet tydsk Understøttelse, og de nu ikke saae nogen Ende paa Striden. Valdemar drog da til Odense og havde et Møde med Svend i Sakristiet i St. Albani Kirke, ved hvilket Knud ikke vilde være tilstede, da han frygtede Svends Efterstræbelser. Svend begyndte sin Tale til Valdemar med fagre Ord; han mindede ham om deres tidligere Venskab og søgte at indgyde ham Mistanke til Knud, Sønnen af hans Faders Morder. Men Valdemar svarede ham, at han forgjæves søgte at sætte Splid mellem Knud og ham; det, der havde gjort ham til hans Fjende, var hans egen Falskhed, hvormed han paa Nidings Viis havde stræbt ham efter Livet. „Imidlertid," sagde han," vil jeg ikke forsmaae en Frændes Fredstilbud, skjøndt jeg kun fæster liden Tro til dine Løfter." Da svarede den hykkelske Svend: „Den Sygdom, hvoraf jeg lider, vil neppe lade mig leve Aaret tilende, og jeg har ingen Søn, til hvem jeg kunde efterlade Riget. Hvi skulde jeg da foretrække en kort Fordeel for den evige Skjændsel, der følger Forræderiet?"

Ved det derpaa følgende Møde paa **Laaland** i Begyndelsen af August 1157 deelte Valdemar Riget i tre Dele, hvoraf han selv tog Jylland; Svend, som dernæst havde Valget, tog de skaanske Provindser og Bornholm; den sidste Trediedeel, Sjælland, Fyen og de øvrige Øer, tilfaldt altsaa Knud. Forliget bekræftedes med de højtideligste Eder, og Biskopperne lyste Kirkens Ban over den, der brød det. Kongerne nøde endog Alterens Sakramente paa, at de vilde holde det ubrødelig.

Men neppe tre Dage holdtes den højtidelige Pagt! Ved Afskeden bød Knud Svend til Gjæst hos sig i **Roskilde,** sit nuværende Kongesæde, hvorhen han begav sig med sin Ven Valdemar. Strax efter indfandt Svend sig, ledsaget af en stor Skare bevæbnede Krigsfolk. Paa Valdemars Bebrejdelser svarede han, at han havde hørt et Rygte om, at Knud var dragen ud mod ham med en stor Hob Krigere. Sommernatten tilbragtes imidlertid ved et muntert Drikkegilde. Om Morgenen

den 9de August red Svend til en Ven i Nærheden, hos hvem hans lille Datter blev opfostret, og oplagde her onde Anslag. Først efter den bestemte Tid kom han om Aftenen tilbage til Gildet og foregav som Undskyldning, at han ikke havde kunnet løsrive sig fra Barnet. Under Maaltidet sad Svend paa Hædersplادsen mellem sine Medkonger. En tydsk Skjald begyndte at synge en Spotvise om Svends Landflygtighed; men da man bød ham at tie, slog Svend det selv hen i Spøg, sigende, at man burde glæde sig ved at mindes overstandne Lidelser. Imidlertid var det blevet mørkt, og der blev sat Lys paa Bordene. Da traadte Svends Fortrolige, Ditmarskeren **Ditlev**, ind og gav Svend et Vink, hvorpaa denne gik tilside og talte hemmelig med ham. En Anelse greb Knud; med Hæftighed kastede han sig om Valdemars Hals og kyssede ham. Inden denne forundret kunde spørge ham om Aarsagen hertil, forlod Svend Værelset, og Krigere trængte med dragne Sværd ind af Dørene. Da saae Valdemar, at det gjaldt Livet. Rask sprang han op, kastede med eet Slag alle Lysene omkuld, og styrtede sig derpaa, ubevæbnet som han var, med Kappen svøbt om Armen for at afbøde Hug, saa voldsomt ind paa Ditlev, at han kastede ham overende. Rigtignok faldt han selv og fik et dybt Saar; men hurtig var han atter paa Benene og banede sig lykkelig Vej ud gjennem den mørke Gang, idet han undslap deres Hænder, der grebe efter ham.

Da Ditlev havde rejst sig, lod han Vinduesskodderne aabne for at see ved Sommernattens Lysning, sprang derpaa frem og kløvede Knuds Hoved. Blødende sank Knud om og døde i Absalons Arme, der først antog ham for Valdemar, men da han bemærkede sin Fejltagelse, benyttede han det Øjeblik, da Morderne forlode Salen for at jage efter Valdemar, til at undslippe og kom under gjentagne Livsfarer heldig ud af Byen. Hos en Bonde i **Ramsø**, som han kjendte, fik han en Hest og naaede snart hjem til sin Moder, Fru Inge i **Fjenneslov** ved Ringsted.

Længere ud paa Natten kom ogsaa Valdemar hertil, der hos den samme Bonde havde faaet Underretning om Absalons Flugt og havde erholdt en Hest, da hans Saar ikke tillod ham at gaae længere. I Fjenneslov hvilede han og fik sit Saar forbundet. Her kunde han imidlertid ikke blive, men maatte fremfor alt see at komme over til Jyl-

land, hvor farefuldt det end var. Om Morgenen havde Svend nemlig sammenkaldt Roskilde Borgere og fortalt dem, at Knud og Valdemar havde villet dræbe ham, men deres Anslag var blevet tilintetgjort. Den Ene laa paa sine Gjerninger; de maatte nu hjælpe ham til at fange den Anden. Til yderligere Beviis fremviste han sin Klædning, som han selv havde gjennemstukket. Den sande Sammenhæng rygtedes imidlertid snart. Hele Egnen gjennemsøgtes af Svends Udsendinge; alle Færgesteder bleve bevogtede, og Skibene paa Vestkysten af Sjælland bleve gjennemborede, for at Valdemar ikke skulde undslippe.

En trofast Mand havde denne i Absalons Broder, den kjække **Asbjørn Snare**. Medens Valdemar, ikkun ledsaget af tre Følgesvende, søgte Skjul i Skove og Kjær, søgte Asbjørn at vildlede Forfølgerne. Da Ingen vovede at udbedre noget Skib, gik han ind til en Tømmermand i **Kallundborg**, der var ham hengiven, og anvendte paa Skrømt Vold mod ham for at tvinge ham dertil. En mørk Nat steg Valdemar med sine trofaste Mænd i Skibet og kom lykkelig ud af **Hervig**, som Kallundborg Fjord dengang kaldtes. Men dermed var Faren ikke forbi. En hæftig Storm rejste sig, ledsaget af Torden og Lynild, i hvilken en stor vendisk Flaade samme Nat forgik under den hallandske Kyst. Skibet, der indesluttede Danmarks Haab, truedes af en lignende Skjæbne. Bølgerne sloge over det, og det gjennemblødte, udmattede Skibsmandskab overgave det til Vind og Vejr. Endelig kastede Uvejret det op mod en lille Ø nærved Jyllands Kyst; man reddede sig i Land og blev forsynet med Levnetsmidler. Næste Morgen lagde Stormen sig, og Valdemar kom i god Behold iland paa den jydske Kyst.

Paa **Viborgthing**, hvor han strax sammenkaldte Folket, fremtraadte nu den unge, djærve, af Jyderne højtelskede Fyrste. Med Veltalenhed skildrede han det gruelige Mordanslag i Roskilde og fremviste til Beviis sine friske Saar. Stor var den Harme, der greb Alle over Svends nedrige Forræderi, og snart var han omgiven af en talrig Hær af sine trofaste Jyder. Under Udrustningerne til Krigen skyndte han sig med at holde Bryllup med den skjønne Sofia, med hvem han allerede i fire Aar havde været trolovet; et Giftermaal, hvorved han knyttede Knuds Parti endnu fastere til sig.

Svend, der strax havde villet forfølge Valdemar til Jylland, var imidlertid bleven forsinket, da han først maatte have Skibene istandsatte. Desuden skulle Absalons Moder, den højhjertede Fru **Inge**, og hans Søster **Ingeborg** en Nat have ladet hans Skib forhugge, for at skaffe Valdemar Tid til sine Rustninger. Endelig afsejlede Svend og landede ved **Djursaa**, nu Kolindsund ved Greenaa. Med sit Rytteri trængte han ilsomt frem mod Viborg. Men Valdemar fik Sjællænderne paa hans Flaade til at vende hjem, og lod derpaa Fyenboerne, der vare Svend troe, angribe og adsprede. Derimod vilde han ikke holde noget afgjørende Slag, førend han havde draget Forstærkning til sig, men stillede sig paa den anden Side af Gudenaaen og afbrød Broen ved Randers. Svends Bueskytter sendte nogle Pile over Aaen til deres Fjender, men hermed maatte ogsaa deres Krigslyst for Øjeblikket lade sig nøje. Da Valdemar endelig følte sig stærk nok, trak han sig vesterpaa for at møde sin Modstander.

Omtrent to Mile søndenfor Viborg strækker sig i Torning Sogn, Lysgaard Herred den bekjendte **Grathehede** eller Graahede, der mod Vest støder sammen med den store Alhede. Her slog Valdemar sin Lejr og Svend ligeoverfor. Om Natten drømte Valdemar, at hans Fader, den hellige Knud Lavard, viste sig for ham og sagde, at han skulde stille sin Hær der, hvor han saae Ravnene flyve om Morgenen. Den 23de Oktober 1157, St. Severins Dag, var det, at Danmarks Skjæbne skulde afgjøres.

For Slaget begyndte, red en Skjald gjennem Rækkerne og sang et Kvad om Svends Troløshed, hvori han opfordrede til Hævn. Kampen var kort, men haard og blodig. Svends Ryttere gave sig paa Flugten, men kunde paa deres tunge, overmættede Heste, der hele Natten havde staaet i en Kornmark, ikke undflye Forfølgerne, hvis Heste netop havde fastet den hele Nat. Endnu engang begyndte der en hæftig Kamp; men Svends tappre Mærkismand **Ulf af Ribe** faldt, og Svend selv greb Flugten med nogle faa Ledsagere. I en Mose blev hans Hest siddende i Hængedyndet, og Kongen ilede nu videre frem tilfods efter at have kastet Rustningen af sig. Men overvældet af Træthed kastede han sig ned paa en Træstub, ude af Stand til at gaae videre, byttede Klæder

med en af sine Skrivere for at gjøre sig ukjendelig, og bad sine Ledsagere om at redde sig og overlade ham til hans Skjæbne. Dette gjorde de ogsaa alle paa een Mand nær, der ikke vilde forlade ham og trofast fulgte ham i Døden. Da kom en Flok plyndrende Bønder forbi og spurgte, hvem han var. Svend udgav sig for Kongens Skriver; men Anføreren Peder Thenia, der havde været i Svends Tjeneste, kjendte ham strax og tiltalte ham med haanende Ord. Bønderne satte ham paa en Hest og vilde bringe ham til Valdemar, som han selv bad dem om, maaskee i det Haab at kunne røre Ædlingen til Medlidenhed; da sprang pludselig en Mand frem af Hoben og kløvede hans Hoved med sin Øxe.

En saa ynkelig Ende fik Svend til Løn for sit Forræderi, og en endnu værre **Ditlev**, der som Knuds Morder blev radbrækket og døde under Taarer og Klager, spottet for sin Umandighed af Folket. Kong Svends Liig jordede Bønderne paa Stedet, hvor han blev dræbt, og siden opbyggedes et Kapel derover af hugne Graasteen, hvoraf Ruiner endnu vare synlige i forrige Aarhundrede mellem Gaardene Ravnholt og Graaesgaard i Tørning Sogn. Efter Heden er han bleven kaldet med Tilnavnet **Grathe**, et Navn, som han altsaa ikke har baaret i levende Live.

Det var sidste Gang, at Blodet flød i Strømme i Borgerkrigen. Danmarks Nød var endt, da Heden drak Fredens Forstyrrer, Snigmorderen Svend Grathes Blod. En ny og herlig Morgenrøde oprandt over det frelste Fædreland, Varsel for en Dag, saa klar og skjøn, at Øjet efter Aarhundreder blændes af dens Glands.

Tredie Afsnit.

Danmarks Glands under de første Valdemarer. 1157-1227.

Valdemar den store og Absalon. Vendertogene.

el var der endnu ikke mindre end otte Prindser af Svend Estridsens Slægt tilbage; men Ingen af dem kunde maale sig med den unge **Valdemar**, hvis Venlighed og Tapperhed allerede længe havde gjort ham til Folkets Yndling Kun 26 Aar gammel, valgtes han til Konge paa en Forsamling af Rigets Mægtige og blev kort efter kronet af Ærkebiskop Eskil af Roskilde Domkirke — en Ceremoni, der endnu ikke havde været anvendt i Danmark.

En ny og bedre Tid oprandt nu over det i Borgerkrig sønderſplittede, ødelagte Fædreland. Den indre Fred i Landet befæstedes, og snart udviklede der sig en ny Kraft hos Folket, der i de næste Tider greb vidt ud over sine Grændser, maaskee videre, end det i Længden var muligt at haandhæve. Den nye Aand, der vaktes i Folket og drev det til Stordaad, skyldes dog neppe saameget Kongen selv, som hans fortrolige Ven og Raadgiver **Absalon.** Udsprungen af en af Danmarks første Familier, regnede han sin Herkomst op til hiin stolte Hedning Palnatoke. Hans Fader var **Asker Ryg,** en Søn af den berømte **Skjalm Hvide,** der havde været Knud Lavards Fosterfader. Det samme

Forhold gjentog sig i Sønnerne; Valdemar opfostredes en Tid hos Asker Ryg i Selskab med hans Sønner, og her lagdes Grunden til det uopløselige Venskab, der siden forenede de ædle Helte og bragte Fædrelandet saa megen Lykke og Velsignelse.

En Miil østenfor Sorø laa Asker Rygs Fædrenegaard **Fjennesløv** i en af Sjællands skjønneste Egne. Her fødtes hans to djærve Sønner, Axel og Asbjørn. Sagnet fortæller, at da Asker engang skulde fare i Leding, bad han ved Afskeden sin frugtsommelige Hustru, Fru **Inge**, om at pryde Fjennesløv Kirke med et Taarn, dersom hun fødte en Søn. Saaledes vilde han vise sin Taknemlighed mod Gud. Men ved sin Tilbagekomst overraskedes han ved at see to Taarne hæve sig stolt mod Himlen og fornam da med Glæde, at hun havde født Tvillingsønner. Det var Helteparret Asbjørn og Axel. **Asbjørn** blev en djærv Kriger, begjærlig efter farlige Eventyr, snarraadig i Farens Stund; for sin Raskhed og Behændighed kaldtes han Asbjørn Snare. **Axel** besad alle disse Egenskaber, men desuden ogsaa en Lyst til Lærdom, der drev ham bort fra Fædrelandet til Paris, som dengang var begyndt at blive besøgt af danske Studerende og snart blev betragtet som Videnskabernes Hovedsæde, især de theologiske Videnskabers. Disse studerede han tilligemed de saakaldte syv frie Kunster og uddannede sin naturlige Veltalenhed ved flittig Øvelse. Som velstuderet Klerk vendte han hjem til Danmark henimod Borgerkrigens Slutning og stillede sig strax ved sin Barndoms Legebroder Valdemars Side, hvis trofaste Støtte og frimodige Raadgiver han siden var i enhver Fare. Efter Blodbadet i Roskilde skyldte Kongen væsentlig ham og hans Familie sin Redning, og han glemte ikke at belønne Vennen. Ved hans Indflydelse blev **Absalon,** som han nu kaldte sig med et latinsk Navn efter den Tids Skik og Brug blandt Gejstlige, 1158 eenstemmig valgt til Biskop i Roskilde af Domkapitlet, uagtet han endnu ikke havde beklædt de lavere gejstlige Værdigheder, der maatte gaae forud for Bispestolen, og heller ikke havde naaet den nødvendige Alder af 30 Aar. Dog stillede Kapitlet ham ved Siden af de andre Kandidater, som det udtrykte sig „formedelst hans Duelighed". Tilvisse var dette et meget heldigt Valg, og ikke mindst for Kirken.

Et Beviis paa sin Hengivenhed og Klogskab gav Absalon Kongen nogle Aar efter, da Kejser **Frederik Rødskjæg** med stor Venlighed indbød Valdemar til et Møde i **St. Jean de Laune** i Burgund, hvor den daværende Strid om Pavevalget skulde afgjøres. Absalon fraraadede Kongen denne Rejse, da han med Rette frygtede for, at den ærgjærrige Kejser skulde benytte den til at fornye Fordringerne paa Overherredømmet over Danmark. Men Valdemar, der havde Tillid til den venlige Indbydelse og stræbte efter Kejserens Venskab, som maatte være ham vigtigt for at befæste sig paa Tronen, bestemte sig dertil. Desuden har den unge Konge vel ogsaa havt Lyst til at optræde med Glands blandt fremmede Fyrster og see sig om i fremmede Lande. Længe vægrede Absalon sig ved at følge ham og gav først efter, da Kongen i Vrede bebrejdede ham hans Utaknemlighed. Udfaldet retfærdiggjorde Absalons Frygt. Kejseren modtog dem med Kulde, bebrejdede dem den lange Tøven og blev kun forsonet derved, at Valdemar hyldede ham ved at lægge sine Hænder i hans; en Ceremoni, der vel ikke havde nogen egentlig Betydning, da det kun var en personlig Hylding, der aldeles ikke medførte de sædvanlige Lehnspligter og nærmest kun var et intetsigende Offer for Kejserens Forfængelighed; men som man dog klogelig burde have undgaaet, da den nærede Kejserens Begjærlighed efter Herredømmet over Danmark og under ugunstige Forhold i Fremtiden kunde have faaet en fordærvelig Betydning.

Dette Forhold til Tydskland gav Anledning til, at Kongen strax efter lod det gamle forfaldne **Danevirke** udbedre med en Muur langsmed Ydersiden af Jordvolden, et Værk, der fortsattes gjennem mange Aar, men hvis Fuldførelse han ikke oplevede.

Absalon var stor i Freden. Hans Virksomhed som Statsmand og Gejstlig, hans Omsorg for Videnskaberne og Lovgivningen hævede ham højt over hans Samtid. Men alle disse Fortjenester fordunkledes dog næsten af hans krigerske Bedrifter. Det var ham, der skjøndt Biskop, traadte i Spidsen for det store Foretagende, der paa een Gang skulde befrie Danmark for den gamle Landeplage og udbrede dets Herredømme og Kirkens Magt over hedenske Lande. **Venden**, hvorfra saamegen Fordærvelse var udgaaet, skulde undertvinges og kristnes. De Danske

kunde vanskelig deeltage i Korstogene, der havde til Formaal at udrive Frelserens Grav af de Vantroendes Hænder. Langt bekvemmere var det at gjøre Tog mod de nærboende Hedninger; Selvforsvar, Hævnlyst og Fordeel maatte opfordre hertil; desuden manglede det heller ikke paa Opmuntringer fra Paven, der ønskede at underlægge den romerske Kirke disse vilde Folkeslag og derfor erklærede disse Tog for ligesaa gyldige **Korstog** som om man drog til det hellige Land. Det var altsaa naturligt, at Absalon ogsaa greb Sværdet for Kirkens hellige Sag, skjøndt det endnu paa den Tid sjælden var Tilfældet med en Gejstlig. Til en saa usædvanlig Færd dreves han af sin krigerske Lyst og sin Fædrelandskjærlighed. Neppe var vel ogsaa Nogen mere skikket til Feltherre end han. Udrustet med personligt Mod og Aandsnærværelse, besad han tillige betydelige Legemskræfter, der satte ham istand til at udholde de største Anstrængelser i Krigen. Han kunde svømme i fuld Rustning, og i Fredstid saae man ham ofte fælde Træer og kløve dem for ved strængt Arbejde at øve og hærde sit Legeme.

Det gamle danske Herredømme, hvoraf Jomsborg i lang Tid var en Levning, var for længesiden gaaet tilgrunde. Venderne havde imidlertid lært at bygge Skibe og bleve snart dristige Sømænd. Med hedensk Grusomhed hjemsøgte de de danske Kyster. Det var dog egentlig kun under Plyndringerne og Kampen selv, at de viste sig mordlystne og blodgjærrige; ellers vare de godmodige og fredelige Folk, der ikke elskede Krigen for dens egen Skyld, men for Rov og Bytte; de satte stor Priis paa sandselige Glæder, Sang og Dands. Af Naturen vare de let modtagelige for fremmed Paavirkning og tilegnede sig ligesom de andre slaviske Folk med Hurtighed andre Nationers Dannelse. Iøvrigt vare de paa den Tid, om hvilken vi nu tale, endnu i høj Grad raae og udannede; Samfundsforholdene vare kun lidet ordnede; thi Folket bestod af Smaastammer, der kun vare løst knyttede til hverandre. I Krigen havde Høvdingerne Magten, i Freden derimod Dommere eller Forstandere, som hver Stamme valgte blandt de Ældste og meest Erfarne. Gudsdyrkelsen fandt i Begyndelsen Sted i Lunde ved de hellige Træer, senere i Templer af Træ, hvor man ikke sjælden offrede Guderne de fangne Kristne, idet man ved saadanne Afskyeligheder troede at vinde deres Velbehag.

Det var mod disse Folk, at Valdemar begyndte den Række af Korstog, der endte med hele Vendens Underkastelse. De optage næsten hele hans Regeringstid. Vi kunne tælle henimod 20 Tog under ham, idet der sædvanlig skete eet, undertiden to hvert Aar. Det gjensidige Forhold mellem Danmark og Venden havde forandret sig. Atter var Raden kommen til de Danske, og de hjemsøgte atter de vendiske Kyster ligesom i Oldtidens Dage.

I Begyndelsen saae det imidlertid ikke ud til at Foretagendet skulde faae nogen synderlig Fremgang. Frygten for Venderne lammede Folkets Mod, og den Uenighed, som Borgerkrigen havde fremkaldt mellem de forskjellige Landsdele, adsplittede dets Kræfter. Første Gang, da der skulde foretages et Tog, og Flaaden samlede sig ved **Masnetø** udenfor Vordingborg, skiltes den atter ad, og da Absalon forundret spurgte om Aarsagen hertil, svarede Kongen blot, at han ikke vilde sætte saamange tappre Mænds Liv paa Spil. „En anden Gang," udbrød Absalon med harmfuld Spot, „ville vi gjøre et Forsøg med de Fejge og Uduelige; da ville vi kun lide et ringe Tab". Næste Aar 1159 stod man i Begreb med ligeledes at opgive det hele Foretagende, da Absalons Bebrejdelser vakte Kongens Vrede, men tillige hans Æresfølelse. „Vi forsømme den gunstige Lejlighed, og Intet kan undskylde vor Fejghed. Er det saaledes, Du vil hævne dit Folks Ødelæggelse?" spurgte Absalon. Toget kom istand, og en Deel af Rygen blev hærget. Fra nu af gjentoges disse Tog saa ofte og med saadan Kraft, at Rygerne snart saae sig nødsagede til at underkaste sig Valdemar. Ogsaa paa Fastlandet angreb han Venderne i Forening med den mægtige **Henrik Løve**, Hertug af Saxen, med hvem han havde sluttet et Forbund; men dette blev ikke til synderlig Nytte, da Hertugen igrunden var misfornøjet med det danske Herredømme i Venden, hvilket han ansaae for et Indgreb i sine Rettigheder og sine Besiddelser. Dette spændte Forhold vedblev bestandig, endog da Valdemars Søn **Knud** var bleven forlovet med Henriks Datter **Gertrud**, en Forbindelse, der imidlertid maatte udsættes i ti Aar, da Prindsen endnu var et Barn.

Med Rygens Undertvingelse stod det sig dog ikke anderledes, end at Indbyggerne vovede at bryde Freden og igjen begynde paa deres

Plyndringer. Da foretog Valdemar 1168 sit vigtigste Tog til Venden, hvorved Rygen blev fuldkommen underlagt Danmark. Forgjæves søgte Rygerne, der fik Kundskab om den truende Fare, at afvende den ved ydmyge Bønner og Løfter. Kongen havde besluttet for stedse at sætte en Grændse for Forstyrrelserne. Understøttet af de pommerske og obotritiske Fyrster anfaldt han Øen og begyndte at belejre Fæstningen **Arkon**, der laa paa en høj Kridtklint paa den nordlige Side af Øen. Paa de tre Sider beskyllede Havet dens stejle Skrænter; paa den fjerde, den vestlige, var den beskyttet af en Jordvold, der var 50 Alen høj og foroven beskyttet med Pæleværk. For den Tids Belejringskunst var den altsaa næsten uindtagelig, især da man fra de tre Sider ikke kunde naae derop med Pile, selv om de udkastedes af Blider. Men havde dette Sted stor Betydning som Øens Hovedfæstning, havde det ikke mindre Vigtighed derved, at det var Sædet for den Guddom, der ansaaes for den højeste, ikke alene af Rygerne, men af alle Venderne. Midt i Borgen paa en aaben Plads laa Afguden **Svantevits** Tempel. Gjennem en aaben Forgaard, hvis Vægge vare prydede med forskjellige plumpe Figurer, traadte man ind i den egentlige Tempelbygning, der var af Træ og havde to Rum. I den inderste Helligdom stod Afgudens uhyre Træbillede; det havde fire Hoveder paa fire Halse, hver til sin Side, og i den højre Haand holdt det et stort Drikkehorn. Hvert Aar holdtes her en Højtidsfest til Afgudens Ære, naar Høsten var forbi. Dagen før Festdagen gik Ypperstepræsten alene ind i Templet og fejede det; men han maatte ikke drage sin Aande derinde; hver Gang det var nødvendigt, maatte han ile til Døren. Festdagen selv indledede med Offringer af Dyr og en fangen Kristen; derpaa tog Præsten Hornet af Svantevits Haand og viste det frem for Folket; fandt man da Vinen uformindsket, der forrige Aars Festdag var bleven heldt deri, da bebudede det et frugtbart Aar. Til Gudens Tjeneste holdtes en hvid Hest, som Ingen uden Ypperstepræsten maatte føre eller ride; ogsaa troede man, at Guden selv red paa den om Natten, og Præsterne viste den derfor ofte om Morgenen svedig og bedækket med Skum. Af denne Hest tog man Varsler, naar man vilde gjøre Krigstog. Der blev da opstillet sex Spyd udenfor Templet, hvorover Hesten skulde springe.

Satte den da først den højre Fod frem, var det et godt Tegn; løftede den derimod først den venstre Fod, opgav man Toget.

Paa denne stærke Fæstnings Erobring beroede hele Øens Undertvingelse, paa Svantevits Tilintetgjørelse Kristendommens Indførelse. Kong Valdemar lod derfor fælde Træer til Belejringsmaskiner i den nærliggende Egeskov og gjorde alle Forberedelser til en langvarig Belejring. Disse bleve imidlertid overflødige, thi et besynderligt Tilfælde bragte uformodentlig Borgen i de Danskes Hænder.

Det var en heed Sommerdag; Kongen og Hæren laae rolig i Lejren og søgte i Teltene Hvile og Skygge for den brændende Solhede. Nogle unge raske Knøse morede sig for Tidsfordriv med at kaste Stene op paa den høje Vold med deres Slynger. I Begyndelsen loe Venderne deraf og lode dem uforstyrret drive deres Morskab; men da flere danske Ynglinge kom til og begyndte paa det samme, tabte de Taalmodigheden og indlode sig i Kamp. De danske Ryttere, der vare i Nærheden, vilde ikke deeltage heri, da de betragtede det Hele som Børnestreger. Da opdagede en af de unge Danske, at den Jord, hvormed Venderne havde fyldt Porten i Volden, der var den eneste Adgang til Fæstningen, var sunken sammen og havde derved dannet en stor Aabning under Taarnet. Pludselig fik han et Indfald. Ved Hjælp af sine Kammeraters Spyd, som han stak ind i Jorden, klavrede han opad Volden og lod sig derpaa række nogle Bundter Halm, som han stak ind i Aabningen og antændte. Taarnet, der var uden Besætning, ragede ud over Volden og foraarsagede derved, at Venderne ikke kunde see, hvad Ynglingen foretog sig. Et Øjeblik efter stod det i lys Lue. Arkonerne, der nu først bemærkede Ilden, søgte i deres Forvirring at slukke den med Mælk, da de manglede Vand, men gjorde herved netop Ildebranden stærkere. De øvrige Danske kom ilende til, og Larmen vakte tilsidst Kongens og Absalons Opmærksomhed. De gave strax hele Hæren Befaling til at storme. Venderne kæmpede vel med Fortvivlelsens Tapperhed i Luerne, men de forsøgte forgjæves at modstaae den dobbelte Fjende. Efter at Mange vare faldne, vare de villige til at overgive sig og begyndte Underhandlinger. Der indrømmedes dem en Stilstand, paa Vilkaar, at de skulde holde op med at slukke. Overgivelsen kom da istand paa

følgende Betingelser: Arkonerne skulde overgive Afgudens Billede og udlevere hele Tempelskatten; de skulde antage Kristendommen, overlade Templets Jorder til Kirken og udlevere alle kristne Fanger uden Løsepenge. De skulde herefter følge Kongen i Leding, naar han bød det, betale aarlig 40 Sølvpenge af hvert Spænd Øxne og stille 40 Gidsler til Borgen for Freden.

Arkonerne maatte indgaae paa disse Vilkaar og stille de forlangte Gidsler. Men den danske Hær var ilde tilfreds hermed. Fodfolket, der maatte underholde sig selv i Ledingsfærd, skulde nu ikke erholde det mindste Bytte til Løn for sine Anstrængelser og for Erobringen selv, der jo unægtelig skyldtes denne Deel af Hæren. Misfornøjelsen yttrede sig lydelig; dog lykkedes det Absalon ved sine Forestillinger at berolige de oprørte Gemytter.

Næste Dag gik Svantevits Herredømme for stedse tilgrunde. Bevæbnede med Øxer trængte de Danske under Asbjørn Snare dristig ind i Templet. En Mængde af Indbyggerne samlede sig udenfor for at see, hvilken Hævn Svantevit vilde tage over de Forvovne. Asbjørn befalede derfor sine Folk at gaae forsigtig tilværks, for ikke at give Overtroen Næring ved at Nogen kom til Skade. De nedreve Forhænget for Templet, og for første Gang saae man det Indre og det uhyggelige Afgudsbillede. Først huggede de Benene over, og Billedet faldt bagover mod Træväggen; da denne derpaa blev nedbrudt, faldt det med et stort Bulder til Jorden, og de saae i samme Øjeblik, fortæller Legenden, den onde Aand fare ud i Skikkelse af et hæsligt Dyr. Arkonerne fik nu Befaling til at slæbe Billedet ud af Byen, men de havde endnu saa megen Ærefrygt derfor, at de ikke vovede at lægge Haand paa Guden, men fik nogle fremmede til at gjøre det. Ved dette Syn loe nogle af Rygerne, spottende over Svantevits Skjæbne, medens andre græd og jamrede derover. I Lejren laa Billedet hele Dagen som Gjenstand for de Danskes nysgjærrige Beskuen; men henimod Aften huggede Kokkene det istykker og brugte det som Brændsel under deres Kjedler. En saadan Ende fik Svantevit og hans Rige. I Templets Sted, der blev aldeles opbrændt, rejste der sig en kristelig Kirke, og Tusinder bleve døbte af de danske Præster.

Det var St. Viti Dag den 15de Juni 1168, at Arkon faldt i de Danskes Hænder. Byen selv er ikke mere til, men endnu sees paa det omtrent 200 Fod høje Forbjerg Sporene af de høje Volde og af Vejen, der har ført op til Borgen.

Alle Rygerne underkastede sig nu Valdemar og antoge Kristendommen. Hele Øen blev lagt under Roskilde Bispestol, og Absalon lod efterhaanden opføre 11 Kirker, ved hvilke han ansatte Præster, som han selv lønnede, for at deres Underholdning ikke skulde falde Rygerne til Besvær.

En Række af Tog skete derpaa i den næste Tid mod Venderne paa Fastlandet. Det var fornemlig Egnene omkring Oderens Udløb, der nu bleve undertvungne; **Stettin** selv maatte underkaste sig, og paa dens Volde plantedes den danske Fane. Heltene Absalon og Asbjørn Snare vedbleve at udmærke sig ved glimrende Bedrifter. Da den danske Flaade 1170 var bleven indesluttet i det snævre Sund ved **Kamin**, og Mandskabet knurrede mod Absalon, fordi han havde ført dem ind i denne Fælde, gik han rolig med syv Skibe i Spidsen for Flaaden mod Venderne, der laae ved Udløbet, og adspredte dem aldeles. Den Roes, hvormed han nu blev overvældet, gjorde ligesaalidet Indtryk paa ham som den tidligere Dadel. Den kjække Asbjørn, den danske Middelalders Tordenskjold, blev engang ved **Sejrø** overfalden af 40 vendiske Skibe, som han søgte at sejle forbi om Natten; men Maanen traadte i det samme frem og røbede ham ved sit Skin. Han maatte nu med sit Skib bestaae en Kamp mod en overlegen Fjende, der har megen Lighed med en Begivenhed i Tordenskjolds Liv. Tre Gange drev han Venderne tilbage; forbavsede over en saadan Tapperhed spurgte de om hvem han var; men Asbjørn svarede, at det ikke kunde nytte dem at vide en Mands Navn, som de ikke kunde overvinde. Da kjendte en dansk Mand, der var Fange hos Venderne, Asbjørns Stemme og sagde, at ham kunde de ikke tage tilfange. Saameget ivrigere søgte de nu at entre hans Skib, men deres Anstrængelser vare forgjæves, og de mistede en stor Mængde Folk. Tilsidst fandt dog Asbjørn, at det var en altfor ulige Kamp, og anvendte en List for at redde sig. Han bød nemlig en Mand stige op i Masten og slaae Ild med en Flintesteen, ligesom for

at give Andre et Tegn til at komme ham tilhjælp. Venderne, der troede, at der var en dansk Flaade i Nærheden, droge sig forsigtig tilbage og naaede lykkelig Hervig. Det var ligeledes Asbjørn, hvis ridderlige Sind ikke tillod ham at ile den tappre Vetheman tilhjælp, da han var kommen i Kamp med den stærke og dristige Vender Mirok; thi, meente han, det sømmede sig ikke at kæmpe To mod Een.

Venderne var nu indjagen en saadan Skræk, at de ikke mere vovede at hjemsøge de danske Kyster. Hændte det sig imidlertid, at man saae en vendisk Viking, da var Absalon altid rede til at gjøre Jagt paa ham, hvad enten det var det muntre Bord eller den varme Badestue, han maatte forlade. Fra sin Borg, som han 1168 havde anlagt ved Flækken **Havn** paa en Ø mellem Sjælland og Amager, holdt han Udkik med Sørøverne. Paa Murene bleve deres afhuggede Hoveder fastnaglede, et grueligt og afskrækkende Syn for deres forbisejlende Landsmænd. Desuden lod Kongen stedse en Fjerdedeel af hele den danske Flaade ligge paa Vagt omkring ved Kysterne, beredt til at møde enhver Fjende, der maatte vise sig.

Et saa fortræffeligt Forsvar maatte gjøre sin Virkning. Endnu mere virkede dog Erobringerne i Venden selv, hvorved Ondet blev oprykket med Rode. Danmark havde nu Fred for Venden, men Venden ikke for Danmark, og under Sønnen Knud fortsattes Værket, som Faderen havde begyndt.

De indre Uroligheder. Valdemars Død.

Foruden Vendertogene gjorde Valdemar ogsaa to Tog til Norge, da han forlangte en Deel af Riget af den listige **Erling Skakke**, der ved hans Hjælp haabede at komme i Besiddelse af Herredømmet. Begge Forsøgene gave intet Udbytte. Paa det første Tog tiltvang Valdemar sig vel Hylding hist og her i det sydlige Norge; men Folkets Stemning var saa ugunstig, at han fandt det klogest at vende tilbage. Paa det andet Tog, som den ellers saa kloge Absalon mærkelig nok ivrig havde tilraadet, udbrød der Misfornøjelse paa Flaaden, især mod Biskoppen,

saa at der endog kastedes Stene efter hans Skib. Det endte derfor ligesom det første; Kongen maatte vende hjem med uforrettet Sag. Erling ønskede imidlertid Fred med sin mægtige Nabo. Om Sommeren 1170 indfandt han sig pludselig i **Randers**, hvor Valdemar dengang opholdt sig, begjærede Fred og tilbød at ville afstaae ham Vigen, naar han igjen vilde overlade ham det som Lehn af Danmark. Valdemar gik ogsaa ind herpaa; men det er aabenbart, at denne Underkastelse og de dermed forbundne Løfter ikke have havt noget at betyde, og at den snilde Jarl blot har tænkt paa sin egen Fordeel.

Valdemar havde iøvrigt saameget at gjøre deels med Venderne, deels med at befæste sit eget og sin Slægts Herredømme i Danmark, at han maatte afholde sig fra Indblanding i fremmede Landes Forhold, der ikke kunde bringe ham eller Danmark nogen varig Fordeel. Tilvisse kunde det ogsaa være vanskeligt at befæste Tronfølgen paa en Tid, da Kongen fremdeles skulde vælges, og da der gaves en Mængde Prindser af Kongestammen, der stode Tronen ligesaa nær som det regerende Huus, hvad Slægtskabet angik. Fra nu af søgte derfor Kongerne at sikkre de ældste Sønner Tronfølgen ved at lade dem i en ung Alder hylde af Rigets Store paa Herredagene. Dette skete med den treaarige Knud paa en Forsamling i Roskilde 1166; men Prinds **Buris**, en Søn af Henrik Skatelaar, vægrede sig ved at aflægge ham Troskabseden. „Det er ej Skik hos os, sagde han, at hylde to Herrer. Dersom der udbrød Krig mellem Fader og Søn, som tidligere har været Tilfældet i Danmark, hvem af dem skulde man da holde sin Troskabsed?" Han tilbød dog Kongen kort efter, at han vilde hylde Prindsen, dersom han erholdt et Arvelehn. Valdemar gjorde ham ogsaa virkelig til Hertug over en Deel af Jylland, og Buris aflagde den forlangte Ed. Men allerede næste Aar blev han af Bisp Toke i Vendsyssel anklaget for Landsforræderi, og Breve bleve fremlagte, ifølge hvilke han skulde have staaet i hemmelig Forbindelse med Erling Skakke og have tænkt paa at styrte Valdemar fra Tronen. Buris nægtede vel aldeles Beskyldningen, men blev fængslet, og som det synes, lod Kongen ham endog blinde og lemlæste. En rigtignok meget uhistorisk Folkevise lader ham lide denne Straf for at have krænket Kongens Søster „liden **Kirsten**" og

hensætter ham derpaa i Fængsel paa **Vestervigkloster** i Thy, lænket saaledes, at han netop kunde naae Kirstens Grav. Denne vises endnu udenfor Kirkedøren i Vestervig og er bedækket med en lang og usædvanlig smal Graasteen, hvis Indskrift, der alene vilde have kunnet give nogen Oplysning om denne Sag, desværre for længe siden er udslettet.

Paa Forsamlingen i **Ringsted** 1170 blev den syvaarige Knud i alle Stormænds Nærværelse højtidelig kronet og salvet af Ærkebiskop Eskil. Hermed forbandt Kongen en anden højtidelig Handling, der ogsaa maatte bidrage til at kaste Glands over Kongehuset. Med Pavens Tilladelse lod han sin Fader Knud Lavards Liig skriinlægge og hensætte paa Kirkens Højalter. Allerede længe havde Folket anseet ham for hellig og havde gjort Valfarter til den undervirkende Kilde, der var fremvældet paa det Sted i Haraldstedskov, hvor han var bleven dræbt. Nu blev han hele Landets, især Sjællands Skytshelgen.

Snart truedes Kongen dog atter af en ny Fare. Prinds **Magnus**, en Frillesøn af Erik Lam, og Ærkebiskop Eskils Dattersønner vare Hovedmændene for en Sammensværgelse, der ikke gik ud paa mindre end at rydde Kongen og hans Børn afvejen. Men flere farlige Mordanslag mislykkedes; det Hele blev opdaget, og Hovedmændene bleve satte i **Søborg** Fangetaarn i det nordlige Sjælland. Netop da kom den gamle Ærkebiskop tilbage fra Frankrig, hvor han havde opholdt sig i tre Aar i Klostret **Clairvaux**. Herhen, hvor han havde tilbragt sin Ungdom og indviet sig til den gejstlige Stand i den hellige Bernhards Selskab, var han dog allerede tidligere draget, da han havde maattet give efter i en hæftig Strid med Kongen; dennegang var han derimod rejst bort under et venskabeligt Forhold til ham. Ved sin Tilbagekomst fandt han sine Dattersønner indviklede i Sammensværgelsen, og Efterretningen herom gjorde et saa dybt Indtryk paa Oldingen, at han i nogen Tid mistede Mælet af Rørelse. Sorg og Alderdomssvaghed bestemte ham da til at iværksætte en Beslutning, som han allerede længe havde næret, nemlig at nedlægge sit Embede og tilbringe sine sidste Levedage i Fred og Ro i Clairvaux yndige Dal ved sin hellige Vens Grav.

I saa høj Yndest stod Eskil hos Paven, at han endog havde faaet Tilladelse til selv at udvælge sin Eftermand. Paa en Kirkefor-

samling i Laurentiuskirken i **Lund** nedlagde Oldingen højtidelig det Embede, som han i 40 Aar havde beklædt, idet han paa Kongens Spørgsmaal erklærede, at det skete af egen Drift, uden Tvang eller nogen ydre Anledning til Misfornøjelse; og forglemmende alt gammelt Nag, blot tagende Hensyn til Kirkens Tarv, valgte han Absalon til sin Efterfølger. Alle tiljublede ham Bifald; men den Valgte vægrede sig for at modtage en saa høj Værdighed; desuden vilde han ikke forlade det Embede, hvortil han var bleven kaldet i trange Tider, og som var blevet ham saa kjært. Da omringede Eskil og Domherrerne ham og vilde med Magt slæbe ham op til Ærkebispetronen; men den kraftige Mand gjorde Modstand; der opstod et stort Bulder, som næsten overdøvede Sangen, Flere faldt til Jorden, og hans Kappe blev sønderreven. Det var et sjældent Optrin, maaskee uden Lige. Selv den gamle Ærkebiskops Bønner, Taarer og Knæfald kunde ikke bevæge ham til at forandre sin Beslutning og forlade sit kjære Sjælland, hvortil han var knyttet med saamange Baand. Sagen blev nu henskudt til Pavens Kjendelse, og Absalon gav først efter, da denne udtrykkelig befalede ham at modtage Ærkebispestolen, ja endog truede ham med Ban, dersom han var ulydig. Dog skulde han tillige vedblive at være Biskop i Roskilde, og han kom saaledes i Besiddelse af en gejstlig Magt, der hidtil havde været uhørt i Danmark, og som ogsaa senere blev uden Exempel.

Det var næsten, som Absalon havde havt en Anelse om den Modstand, han skulde finde i Skaane. Den store Magt bragte ham kun Uro og Bekymring og virkede desuden forstyrrende ind paa hans Ven Valdemars sidste Dage. Hans Strængheden gjorde ham nemlig ligesaa forhadt af Skaaningerne, som Eskil havde været elsket for sin Mildhed. Over det Jordegods, der hørte under Ærkebispestolen, indsatte han Sjællændere til Fogder, deriblandt mange af hans egne Slægtninge. Disse, der ikke kjendte Landets Love og Vedtægter, bleve betragtede som Fremmede af Skaaningerne, der vare vante til at styres af deres egne Landsmænd; thi Modsætningen mellem de enkelte Landskaber, der var bleven næret ved Borgerkrigene, var endnu ingenlunde forsvunden. Men da de tillige gik tilværks med stor Egennytte og Haardhed, bleve de i høj Grad forhadte, og det frihedselskende Folk rejste sig

ved første Lejlighed for at afkaste det utaalelige Aag. Denne kom, da Fogderne engang havde ladet fælde Træer i Skovene i det østlige Skaane, der vare utilgængelige for Lastdyr, og befalede Bønderne at slæbe dem bort med Hænderne. Forbittrede over dette uhørte Hoveri gjorde de djærve **Gynger**, Indvaanerne i Gynge Herred, Oprør og strømmede til Lund, hvor en af Fogderne kun med Nød og Neppe undslap deres Mishandlinger ved at redde sig ind i Laurentiuskirken.

Ved Efterretningen om Oprøret ilede Absalon strax fra Sjælland over til Skaane og søgte at stille de Misfornøjede tilfreds paa Lundething; men deres Hujen og Larmen overdøvede hans Tale. Forgjæves søgte han at dele Oprørerne ved at sammenkalde dem til tre særskilte Sysselthing; Budstikken løb omkring i Bygderne fra Gaard til Gaard og kaldte Folket til Vaaben. Da Absalon ikke indfandt sig paa det af Oprørerne bestemte Thing, voxede deres Mod, og de vovede endog at angribe den Gaard, hvorpaa han opholdt sig. Vel drog han ud i Spidsen for sine Folk med Korset foran sig, adsplittede Flokken og fangede Anføreren, der slap med at blive afklædt og gjennemprygl et; men Faren tiltog bestandig; de fleste Fornemme og Gejstlige i Skaane traadte over paa Folkets Side, og Ærkebiskoppen fandt det under disse Omstændigheder raadeligst at begive sig over til sin faste Borg ved Havn. Herfra ilede han til Samsø, hvor Kongen netop var paa Jagt, og meddeelte ham her den første Efterretning om Opstanden.

I sin første Vrede vilde Valdemar strax gaae over til Skaane og straffe den oprørske Almue; men Absalon raadede til Mildhed og Besindighed. Kort efter indfandt Udsendinge fra den skaanske Adel sig hos Kongen i Fyen og bade om, at Herrerne af Absalons Slægt maatte blive fjernede fra Forlehningerne og disse besættes med indfødte Skaaninger: da vilde Opstanden strax lægge sig. Men Absalon var døv for deres Bønner og erklærede, at han før vilde taale Alt af Folkets Had, end han vilde bidrage til at tilintetgjøre Kongens fra Arilds Tid begrundede Ret til at besætte Lehnene med hvem han vilde. Forbittrede fjernede de skaanske Herrer sig med det Ønske, at Ødelæggelsens Ild maatte komme over hans Hoved. De Breve, som Kongen sendte efter dem over til Skaane, hvori han opfordrede til øjeblikkelig

Underkastelse og i modsat Fald truede med haard Straf, forøgede Forbittrelsen og gjorde kun Ondt værre. Skaaningerne gik nu til det Yderste; paa Thinge toge de de mærkelige Bestemmelser, at alle kongelige Skatter og Tiender til Bisfopperne skulde ophøre; Ærkebispeembedet skulde afskaffes som overflødigt, og Præsterne, der efter Pavens Befaling til Skade for Sædeligheden levede ugifte, skulde gifte sig. Det blev nu en fuldkommen Opstand mod al gejstlig Magt.

Om Efteraaret droge Valdemar og Absalon med en stærk Hær over Sundet til **Helsingborg**. Kongen selv lod man uhindret komme iland og viste ham al Ærefrygt; men da det rygtedes, at Ærkebispen nærmede sig Landet, strømmede Fiskerne og Bønderne sammen paa Strandbredden og kastede Stene mod den Forhadtes Skib. Valdemar selv maatte ile ham til Hjælp, og ved hans Ankomst vege Masserne ærbødig tilside og stiltes ad. Men paa Thingene forlangte Folket lydelig, at Absalon skulde fjernes, og Kongen bevægede ham til at drage tilbage til Sjælland. Dog lykkedes det ikke at faae Skaaningerne til at frafalde en eneste af deres Fordringer; Almuen mødte væbnet paa Thingene, og Valdemar vovede ikke noget Angreb, som vel ogsaa vilde have været misligt, da Jyderne i Kongens Hær, der ogsaa hadede Tienden, aabenbar hældede til Skaaningernes Side.

Ærkebispen tabte nu Taalmodigheden og befalede, at alle Kirker skulde lukkes og Gudstjenesten ophøre. Men Bønderne samlede sig bevæbnede udenfor St. Laurentiuskirken i Lund og lode ved Afsendinge det forsamlede Domkapitel vide, at det var Menighederne og ikke Bisfoppen, Præsterne skyldte deres Underhold; de skulde derfor enten forrette deres Embede eller rømme Landet; vilde de ingen af Delene, da skulde de miste deres Embeder og desuden lide Straf. Men Præsterne svarede, at de standhaftig vilde lide Alt, før de svigtede deres Herre Ærkebispen.

Hele Aaret 1180 gik saaledes hen uden nogen Afgjørelse af Sagen, og Bønderne vedbleve at plyndre Kongens og Ærkebisfoppens Gaarde. Da indsaae Valdemar, at det var nødvendigt at bruge Magten for at bringe Rolighed tilveje. Henimod Fasten 1181 drog han over til Helsingborg med sjællandske Krigsfolk, thi Jyderne vilde han dennegang ikke tage med, da de sidst havde næret og opmuntret Opstanden

Ærkebiskoppen drog til Lund og begyndte atter at udøve sin gejstlige Virksomhed. Da løb Budstikken atter om i Skaanes nordlige Herreder, og Bønderne samlede sig for at værne om deres Frihed. Ved **Dysiaa**, der søndenfor Landskrone falder ud i Øresund, mødte de Kongens Hær. Da Ærkebiskoppen med uværdig Spot yttrede: „Idag behøve vi ej at slaaes med Sværd, men med Knipler"; tilretteviste Kongen ham med de Ord: „Vi have at kæmpe med Mennesker, ej med Hunde". Længe og mandigen strede Bønderne for at forsvare Broen over Aaen; da fandt Valdemars Ryttere et Vadested og anfaldt dem fra Siden. En stor Mængde omkom i Aaen, og Nederlaget blev saa blodigt, at det gjennem Aarhundreder erindredes i Skaane under Navn af **Dysiefald**. Ogsaa paa andre Steder bleve Bønderhobene adsplittede; Landet underkastede sig og gav Kongen Gidsler. Men Afskyen mod Tienden var dog saa stærk, at Kongen bad Absalon at give Slip paa den, „thi, sagde han, jeg maa vel vogte mig for at friste Knud den helliges Skjæbne i Odense". Ærkebiskoppen var imidlertid ubevægelig; stedse tagende Hensyn til Kirkens, men mindre til Folkets Vel, bød han Kongen at overlade Sagen til ham; thi ikke skulde han miste Folkets Kjærlighed for hans Skyld, men heller ikke kunde han tillade, at der blev begaaet Kirkerov. Dog stillede han Sagen for Øjeblikket i Bero, uden paa nogen Maade at opgive sin Ret. Men Landet blev behandlet med Strænghed, og Mange af dem, der havde deeltaget i Opstanden, mistede deres Ejendomme, hvoraf Absalon skal have faaet sit Tab rigelig erstattet. Alt dette vedligeholdt Gjæringen, indtil den endnu engang fandt Lejlighed til Udbrud.

Forholdene i Tydskland stode nu gunstigere for Danmark end tidligere. Mellem den mægtige Henrik Løve, den farlige Nabo mod Syd, og Kejser Frederik Rødskjæg var Fjendskabets længe ulmende Gløds opblusset i lys Lue og en hæftig Strid begyndt, hvorunder begge bejlede til Valdemars Hjælp. Ved en Sammenkomst udenfor Lybek blev han vunden for Kejserens Sag, og kortefter mistede Henrik Løve alle sine Lande, blev landsforviist og begav sig til England. Den mægtige Hertugs Fjernelse aabnede Nordtydskland for Danmark, en viid Mark for fremtidige Erobringer.

Men Valdemars Dage vare talte. Da der i Foraaret 1182 var kommet Efterretning om, at de pommerske Hertuger trodsende havde anlagt to Fæstninger ved **Svinemundingen**, blev Flaaden som sædvanlig samlet ved **Grønsund**; men Kongen følte sig syg og overdrog sin Søn Knud og Erkebiskoppen at anføre Toget. Absalon var ogsaa villig hertil; dog vilde han ikke have Jyderne med, men drage afsted alene med Sjællænderne og Skaaningerne. Fortørnet vilde Valdemar atter selv overtage Anførselen; men hans Sygdom tiltog stedse mere og mere, og han maatte lade sig føre til sit Yndlingsopholdsted, det nærliggende **Vordingborg** Slot. En stadig Modvind forhindrede Flaaden fra at løbe ud; Levnetsmidlerne bleve fortærede, og Misfornøjelsen yttrede sig stærkt, navnlig hos Jyderne, der forlangte Hjemløv. Forgjæves fængslede man en af Hovedmændene; Stemningen blev derved endnu mere ophidset, og dette tilligemed Faderens betænkelige Sygdom bevægede Knud til at give efter og lade Flaaden skilles ad. Da Kongen fra Vinduet i sit Sovekammer saae Skibene vende tilbage, forværrede Sorgen herover hans Sygdom; han gjorde sit Skriftemaal for Absalon og skjænkede i sin sidste Villie Halvdelen af sit Arvegods til Klostrene. Man havde hidkaldt en Munk **Johannes** fra **Ovids** Kloster i Skaane, der var anseet for en duelig Læge. Han lavede en stærk Drik til Kongen, hvorved han bragte ham i en hæftig Sved, og lod ham derpaa vel tildække. Alle Tilstedeværende bleve fjernede for at den Syge kunde faae Ro. Men da man næste Morgen, den 12te Maj, traadte ind i Værelset, fandt man ham død i Sengen, dog endnu rød og fager; thi Livsvarmen havde endnu ikke forladt ham.

Liget blev ført til **Ringsted** for at bisættes ved Siden af Faderens, den hellige Knud Lavards. Undervejs ilede Bønderne til fra alle Sider, forladende deres Markarbejde, og bare under Taarer og Klager den kjære Herres Liig paa deres Skuldre til det sidste Hvilested. Da Absalon i Mariakirken i Ringsted skulde læse Sjælemessen over sin afdøde Ven, blev han saa rørt, at Taarerne kvalte hans Stemme og han neppe formaaede at fuldføre den hellige Handling.

Stor var Folkets Sorg over den ædle Konges altfor tidlige Død. Med et smukt og anseligt Ydre forbandt han Mildhed og Ven-

lighed, Retsindighed og Tapperhed. Dog bragte hans hæftige, let opbrusende Sind ham stundom til at vise en Haardhed, der ellers ikke laa i hans Natur. I det daglige Liv var han munter og elskede Jagtens og Bordets Glæder. Gjerne hørte han de islandske Skjaldes Fortællinger om Forfædrenes Bedrifter, og Islænderen Arne Thorvaldsen, der opholdt sig ved hans Hof og var meget yndet af Absalon, har uden tvivl ikke været uden Indflydelse paa Saxe, hvem han kan have meddeelt Sagn fra Oldtiden.

Allerede ved sine personlige Egenskaber en folkekjær Herre, maatte Valdemar endnu mere vinde Folkets Yndest og Hengivenhed ved sin heldbringende Regering. Ingen Fyrste har virket mere utrættelig og mere velgjørende for sit Folk end han. At han endte Borgerkrigenes Ødelæggelser og Rædsler og atter bragte Rolighed og Orden i Landet; at han befriede det for Sørøvernes grusomme Plyndringer, saa at de Danske atter kunde boe med Tryghed paa Kysterne og uforstyrret færdes paa Søen; at Landet som en Følge heraf blomstrede ved en stigende Agerdyrkning, Søfart og Handel — alt Dette var Valdemars og Absalons Fortjeneste, og herved lagdes Grunden for Danmarks Storhed og Lykke i den nærmeste Fremtid.

Knud den sjette, Valdemarsen. Vendens Erobring.

Allerede for 12 Aar siden var den unge Knud bleven valgt til Konge, der nu i sit tyvende Aar besteg Tronen ved Valdemars Død. Dog drog han omkring til Thingene og lod sig hylde, agtende Folkets Valgret. Med Glæde toge Sjællænderne og Jyderne ham til Konge; men i Skaane brød Gjæringen frem i en aabenbar Opstand. Forgjæves ilede Absalon derover og søgte at tale Almuen tilrette paa Thinge; han maatte flygte, og hans og hans Tilhængeres Gaarde bleve plyndrede og afbrændte. Dog blev Opstanden ikke af Varighed. Til Høvding toge Bønderne den uduelige, stammende **Harald Skreng,** udentvivl en Sønnesøn af Harald Kesia, som de indkaldte fra Sverrig. Men den skaanske Adel, der var fortrydelig over, at Bønderne paa egen Haand

vilde tage sig en Konge, kastede sig pludselig uden Anfører og uden Orden over dem ved **Lummeaaen** ikke langt fra Lund og adsplittede dem med ringe Møje. Vel samlede de sig kortefter paany og besluttede at udslette Skammen for deres forrige Fejghed; men Absalon, der imidlertid med en stærk Hob af Sjællændere var gaaet over til Skaane, kom uformodentlig med flyvende Faner over dem paa Thingstedet, hvor de vare forsamlede. Modløse nedlagde de Vaabnene og underkastede sig de forhadte Byrder, deriblandt Tienden, som Absalon nu atter paalagde dem. Harald og Hovedmændene for Oprøret bleve erklærede fredløse; dog slap endeel af dem med svære Pengebøder. Kong Knud kom selv over til Skaane og vilde hævne sig ved at ødelægge de oprørske Egne; men Absalons besindige Forestillinger bragte ham til at vise Mildhed og Maadehold. Bondeopstanden var dæmpet og Gejstlighedens Magt befæstet; men en ny Stand, **Adelstanden,** begyndte nu stærkt at udvikle sig.

Med hemmelig Misfornøjelse havde Kejser Frederik Rødskjæg seet Danmarks voxende Magt. Drømmebilledet om Overherredømmet over det danske Rige var endnu ingenlunde udslettet af hans ærgjærrige Sind. Strax efter at Knud havde tiltraadt Regeringen, sendte han Bud til ham og forlangte, at han skulde indfinde sig ved hans Hof og aflægge Lehnshyldingen; men Knud undskyldte sig med sine mange Regeringsforretninger, der ikke tilløde ham at forlade sit Rige. Fortørnet truede Kejseren ham med at ville fratage ham Riget og give det til en Anden; men Knud svarede kort og fyndig, at Kejseren i det Tilfælde først maatte see at finde Nogen, der vilde tage det til Lehn af ham. Endelig sendtes Knuds Svoger, **Sigfrid af Orlamünde,** herind for at fornye Fordringen, men han modtog et koldt og djærvt Afslag. Paa hans Trusler med den mægtige Kejsers Vrede svarede Absalon: „Troer Du, at Danmark er saa let at tage som dit Thyringen? Veed Du ikke, at Kong Knud hersker over Danmark med ligesaa megen Ret, som Kejseren over det tydske Rige? Siig din Herre, at Danmarks Konge for ingen Priis vil hylde ham!" Kortefter sendtes rigtignok Knuds Søster til Tydskland for at ægte Kejserens yngre Søn, Hertug Frederik, saaledes som det tidligere var bestemt i Kong Valdemars Levetid; men

Udstyret var tarveligt, og Knud yttrede selv, at han kun havde affendt hende for ikke at bryde sin Faders Løfte.

Dette var formeget for den stolte Kejser. Indviklet i farlige Stridigheder med de lombardiske Stæder, kunde han ikke selv vende sig mod Danmark, men han ophidsede den pommerske Hertug **Bugislav** til at gjøre et Angreb paa Rygen. Lejligheden frembød sig, da han kom i Strid med den danske Lehnsfyrste paa denne Ø, **Jaromar,** der var Danmark trofast hengiven. Han samlede en Flaade paa 500 Skibe, og Rygtet om hans uhyre Rustninger bragte Jaromar til at sende et Ilbud til Absalon i Sjælland. Denne indsaae, at kun den størst mulige Hurtighed kunde afvende Faren; uden at underrette Kongen derom, der netop dengang opholdt sig i Jylland, samlede han øjeblikkelig alt vaabendygtigt Mandskab og alle Skibe paa Øen og gav Skaaningerne og Fyenboerne Befaling til at støde til ham inden sex Dage; men Følgen heraf var, at der fra Fyen kun mødte sex, fra Skaane kun fjorten Skibe. Medens Bugislav med vendisk Letsindighed spildte sin Tid med yppige Gjæstebud, og ved lystige Drikkelag fejrede den lette Sejr, han haabede at vinde, var Absalon allerede kommen til Rygen, uden at Fjenden havde nogen Anelse om hans Nærværelse. Endnu da han paa en taaget Dag sejlede frem mod den vendiske Flaade, troede Bugislav, at det var hans egne obotritiske Bundsforvante, der vilde støde til ham. Stor blev derfor Overraskelsen og Forfærdelsen, da den krigslystne danske Ungdom pludselig løftede Absalons sejrvante Banner og istemte den bekjendte, frygtede Krigssang. Enhver tænkte kun paa at redde sig ved Flugten. Nogle sprang over paa andre Skibe, som derved bleve overlæssede og sank; Andre styrtede sig ud i Søen; man saae endog en Vender i Fortvivlelse hænge sig selv. Fra 100 Skibe flygtede Mandskabet iland og lod Fartøjerne i de Danskes Hænder. Kun 35 Skibe, besatte med Kjærnen af den pommerske Adel, gjorde nogen Modstand; men Intet kunde standse Absalon, der foran hele den danske Flaade, med ikkun 7 Skibe drev den uhyre Vrimmel af flygtende Fjender foran sig. Først ved **Peenefloden** standsede Forfølgelsen, og Absalon vendte tilbage, stolt afslaaende at modtage sin Deel af Byttet; kun Hertugens Telt beholdt han for at sende det som Sejrstegn til Kongen.

Det var anden Pintsedag, den 21de Maj 1184, at de Danske ved **Greifsvalde** vandt den herligste af alle deres Sejre i Venden. Det var Absalons meest glimrende Vaabendaad. Man talte 447 erobrede vendiske Skibe; kun 35 skulle være undslupne. Denne uhørte Sejr lod Kongen offentlig forkynde for det forsamlede Folk paa Viborgthing, og Rygtet om den naaede ned til Miklegaard, hvor Væringerne glædede sig ved at høre de Bedrifter, deres Landsmænd udførte i det fjerne Norden.

Kejserens Planer mod Danmark vare tilintetgjorte; det Modsatte af hvad han havde haabet, skete. Istedetfor at Danmark skulde blive afhængigt af Tydskland, blev Venden underlagt Danmarks Herredømme. Hiin store Sejr fulgtes nemlig af flere Tog, der fuldendte Vendens Undertvingelse. Da Kongen selv og Absalon 1185 indesluttede **Kamin**, hvor Bugislav befandt sig, aabnedes pludselig Portene; et Tog af Gejstlige, barfodede, med Kors og Fane, vandrede ud og bad med Knæfald Kongen om at skaane Byen og give Hertugen sikkert Lejde. Kort tilstod Knud dem begge Dele; men Absalon, der ikke vilde berøve Krigerne det ventede Bytte, lod i Løbet af Dagen hele Omegnen skaanselløst udplyndre; Natten oplystes af de brændende Byer.

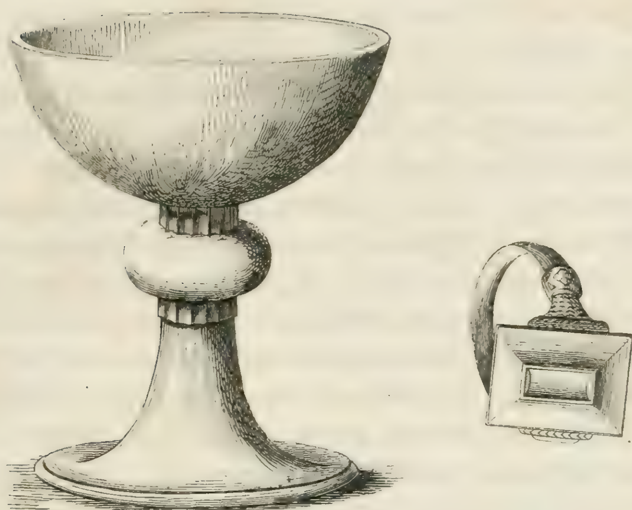
Næste Dag indfandt Bugislav sig paa Kongens Skib og gav sig med hele sit Land under hans Lehnshøjhed. Han forpligtede sig desuden til at betale 1100 Mark Sølv og hvert Aar en Skat ligesom Rygen; til Bekræftelse paa Underkastelsen skulde han stille 12 Gidsler. Ved det følgende Gilde i Anledning af Freden druknede den gamle Hertug med slavisk Letsind sin Sorg i Bægeret og berusede sig i den Grad, at han aldeles bevidstløs maatte bringes iland i sit Telt med 40 danske Krigere til Sikkerhedsvagt. Om Morgenen, da Rusen var udsovet, kom han atter ombord med sin Familie og de pommerske Fornemme og aflagde Hyldingseden. Det var i Nærheden af det gamle Jomsborg, at de Danskes Herredømme over Venden fornyedes. Den højtidelige Handling ledsagedes af et voldsomt Tordenbrag, der indgød begge Folkene Skræk og betragtedes som et Tegn paa den vendiske Magts Undergang. Med Tordenen fulgte en hæftig Hvirvelvind, i hvilken de Baade, der førte Hertugen, Biskoppen af Kamin og Knuds Broder, den femtenaarige Valdemar, nær vare gaaede tilgrunde.

Kortefter underkastede sig ogsaa Obotriterfyrsterne i Meklenborg, **Niklot** og **Burvin**, der vare komne i dansk Fangenskab. Efter Absalons kloge Raad frigav Kongen dem mod at de svore ham Lehnseden; thi det vilde vel have været vanskeligt at holde disse fjerntliggende Lande i Lydighed, dersom man havde berøvet dem deres egne Fyrster.

Saaledes vare alle Landene fra Trave indtil Grændseskovene i det østlige Pommern underlagte Danmarks Magt. De Lande, som Knud Lavard havde behersket, vare af hans Sønnesøn blevne løsrevne fra Tydskland og forenede med Danmark. Med Føje kunde Kong Knud Aar 1187 antage Navn af **de Danskes og Slavers Konge.**

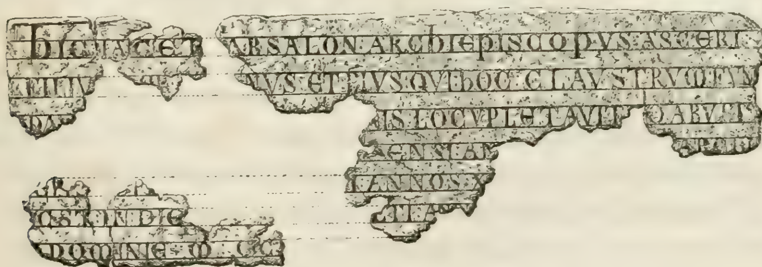
Vendens Undertvingelse danner et vigtigt Vendepunkt i hiin Tids Historie. Formaalet var naaet, hvortil Absalon havde indviet sin krigerske Virksomhed, og hvis Opfyldelse var en nødvendig Betingelse for Danmarks indre Ro og Lykke. Fra nu af deeltager den gamle Helt ikke mere i krigerisk Færd, men sysselsætter sig med sin gejstlige Virksomhed, dog ingenlunde forglemmende Kirkens verdslige Fordeel. Til sin kjære Roskilde Bispestol skjænkede han 1186 Flækken **Havn** med alle de omliggende Byer, som Kongen havde overdraget ham til Gave. Stiftet selv overgav han 1191 til **Peder Sunesøn,** en Søn af hans Fætter Sune Ebbesøn, og styrede siden Erkebispedømmet med Kraft og Iver til sin Død, der indtraf i Sorø den 21de Marts 1201, da han havde naaet en Alder af 73 Aar. I Skaane lykkedes det ham aldrig at blive yndet som i Sjælland, og Rygter om hans Haardhed og Gjærrighed have sat en Plet paa hans Minde. Kjærest var han Folket med Sværdet i Haand, og ofte havde hans Tapperhed ført det til Sejren. Hvad han virkede som tvende Kongers Støtte og Raadgiver til Fædrelandets Frelse og Storhed, døde ikke med ham, og den næste Menneskealder vidnede om den Aand, han havde vakt i Folket.

Hans Been hvile i hans Yndlingsopholdssted **Sorø.** Graven er to Gange bleven aabnet, første Gang af Kristian den tredie 1536, anden Gang paa Frederik den sjettes Befaling 1827, da man fandt en Blykiste med et i Forhold til den lange Tid ret velbevaret Skelet af en Mand af usædvanlig Legemshøjde. I Haanden holdt han en stor Sølvkalk, og i Kisten fandtes blandt flere Ting en Guldring med en

Safir og en Blytavle med Indskrift, hvoraf en stor Deel var fortæret. Ingen af disse Gjenstande udmærke sig ved noget Særegent, men ligne aldeles de andre af samme Slags fra hiin Tid.

Ved at sammenholde Stykkerne af Blypladen fik man følgende mangelfulde Indskrift:

Her hviler Ærkebiskop Absalon, Askers Søn, en god og from Mand, der grundlagde dette Kloster og berigede det med meget Gods ......

Den nederste Deel var næsten ganske fortæret, men synes at have indeholdt en Angivelse af Absalons Embedsaar som Biskop og Ærkebiskop, samt hans Dødsdag, St. Benedikti Dag den 21de Marts 1201.

En lignende Blyplade fandtes 1774 i **Skjalm Hvides** Kiste i Sorø Kirke; dens Indskrift lød saaledes: Hic jacet Scelmo avus Domini Absalonis archiepiscopi ɔ: her hviler Skjalm, Ærkebiskop Absalons Bedstefader.

Paa den Tid, da Absalon forsvinder fra Valpladsen, synes ogsaa Kongen at have draget sig tilbage fra krigerisk Færd. Sjælden see vi ham siden i Spidsen for Hæren; thi det manglede ej paa Anførere, der gjorde hans Nærværelse overflødig, og tillige foretrak han selv det rolige, stille Liv. Heller ikke manglede det paa Fjendtligheder fra Tydsklands Side, hvor Kejseren med Misundelse saae Danmarks Fremgang. Personlige Fornærmelser opæggede endnu mere Knud. Med Haan sendte Kejseren hans Søster tilbage, der var bestemt til Brud for den yngre Kejsersøn Frederik; Knuds Moder Sofia, der havde ægtet Kejserens Søstersøn, Landgrev Ludvig den milde af Thyringen, blev pludselig sendt hjem af sin Gemal, vistnok efter Kejserens Tilskyndelse. Det Fjendskab, der stedse herskede mellem Knuds Svigerfader Henrik Løve og Kejseren, har vel ogsaa bidraget til at forøge Spændingen.

Snart kom den gunstige Lejlighed, der aabnede det tydske Rige for Danmark og gav Nordtydskland i de Danskes Hænder.

Holsteens Erobring og Knuds Død.

Den nye Tids Helt, den unge **Valdemar**, født den 29de Maj 1170, var imidlertid voxet til og bleven en herlig Yngling, til hvem der knyttedes de største Forhaabninger. Kong Knud var barnløs, og Valdemar var følgelig den, i hvem man saae den tilkommende Hersker. Alle de Egenskaber, der danne den duelige Hersker, og som Folket gjerne seer hos ham, vare i rigeligt Maal faldne i hans Lod. Han besad et ædelt Ydre, en skjøn, anselig Skikkelse, og et venligt, indtagende og ridderligt Væsen. Med Mandighed og personlig Tapperhed forbandt han stor Feltherredygtighed, og en Klogskab, der lod ham vælge de snildeste, om end ej altid de ædleste Midler til at fremme sine højtstræbende Planer. Han var ikke blot skabt til Erobrer, men ogsaa til at befordre sit Folks indre Vel og værne om Fredens Lykke. Og han blev begge Dele, hver til sin Tid.

Allerede 1187 var han bleven slaaet til Ridder af sin Broder Kong Knud paa en Forsamling i Roskilde, og næste Aar fik han, kun atten Aar gammel, som Hertug **Sønderjylland** at styre. Dette Landskab havde hans Frænde, den unge ærgjærrige Bisp **Valdemar Knudsen**, i de sidste Aar bestyret; han var en Frilleson af Knud Magnussen og var født samme Aar, som Faderen var bleven myrdet i Roskilde. Yderlig misfornøjet over at være bleven berøvet sit Statholderskab, begyndte han at nære oprørske Planer. Ved Kejserens Understøttelse blev han valgt til Ærkebiskop af Domkapitlet i **Bremen**, men kom ikke til at tiltræde sit nye Embede; thi da han havde knyttet Forbindelser med Kong **Sverre** i Norge og med endeel tydske Fyrster, Grev **Adolf af Holsteen**, Hertug **Bernhard af Saxen**, der var gift med hans Søster, Markgrev **Otto af Brandenborg** og Grev **Bernhard af Ratzeborg**, begav han sig pludselig til Norge og vendte 1193 tilbage med en Flaade til Sønderjylland. Uden Sky antog han endog Kongenavnet, hvortil hans uægte Fødsel ikke kunde give ham Ret. Men denne Rolle havde han snart udspillet. Efter falske Venners Raad indlod han sig i Underhandlinger med Knud og mødte ham med forunderlig Uforsigtighed ved den bestemte Sammenkomst paa det gamle Slot i **Aabenraa**. Mod den Troløse vistes ingen Troskab. Den 2den August 1193 blev han her greben af Hertug Valdemar og ført til **Nordborg** Slot paa Als, hvor han, lænket paa Hænder og Fødder, maatte tilbringe 5 Aar i haardt Fangenskab. Pavens ivrige Forestillinger kunde ikke bevæge Kongen til at frigive den ildesindede Prælat. Omsider forlod han vel Nordborg, men kun for at vansmægte paa niende Aar i **Søborg** Fangetaarn i en Sø i Nordsjælland. Søborg Slot blev fra nu af Danmarks Statsfængsel, og mange mærkelige Minder knytte sig dertil. Søen er siden udtørret, Slottet sunket i Gruus, og Sporene af det ere nu næsten forsvundne. Udgravningen, som Kong Frederik den syvende foretog 1850, lærte, at Slottet har bestaaet af fire Fløje, hver af en Længde af omtrent 80 Alen, og at Gaardspladsen har havt et Fladeindhold af henved 3000 Kvadratalen.

Samtidig med Bisp Valdemars Landgang var Grev **Adolf af Holsteen** falden ind i Sønderjylland og havde ødelagt Landet ligeindtil

Grundtegning af Soborg Slot.

Slesvig. Ved Efterretningen om sin Forbundnes Uheld skyndte han sig saa hurtig som mulig tilbage, men de Danske rykkede frem, og Greven, frygtende den farlige Kamp, maatte kjøbe Freden for 1400 Mark Penninge.

Men den unge, hidsige Grev Adolf kunde ikke forholde sig rolig. I Forbindelse med Markgrev Otto af Brandenborg gjorde han et ødelæggende Tog gjennem det danske Venden, stolende paa sine tydske Forbundsfæller. Deres Bistand reddede ham ogsaa for det første Angreb af de Danske 1199; begge de fjendtlige Hære stode hver paa sin Side af Ejderen, og ingen af dem vilde gaae over Floden og begynde Kampen. De skiltes da ad uden nogen Afgjørelse. Men næste Foraar i Maj 1200 vare de Danske atter tilstede, og Grev Adolf, forladt af sine Forbundsfæller, saae sig nødt til at kjøbe Freden, denne Gang mod Afstaaelse af Højheden over **Ditmarsken** og den vigtige Fæstning **Reinoldsborg**, nu Rendsborg, som han selv nylig havde ladet gjenopbygge paa Ejderøen, hvor der tidligere havde staaet en Borg. Paa begge

Sider blev den nu forbunden med Fastlandet med Broer; Adgangen til Holsteen var aaben for de Danske.

Adolf, blind for Faren, styrtede sig stedse dybere i den. Tredie Gang brød han Freden, trængte ind i **Ditmarsken** med Mord og Brand og underlagde sig atter Landet. Kun kort varede Glæden over den vundne Fordeel. Den 14de September 1201 gik Hertug Valdemar med en stærk Hær gjennem Rendsborg ind i Holsteen. Med ham fulgte mange holsteenske Adelsmænd, der havde taget deres Tilflugt til ham, misfornøjede med Adolfs Strænghed og Hæftighed. I Slaget ved **Stilnow,** nu Stellau i Nærheden af Kellinghusen, maatte Holsteens Magt bukke under for den unge Erobrer. Overvunden flygtede Greven til sin Hovedstad, det faste Hamborg, og derfra over til Stade. **Hamborg** aabnede sine Porte for Sejrherren, der med Rasthed forfulgte sine Fordele. Den nye Greve af Ratzeborg, **Adolf Dassel,** mistede sit Land paa Grund af sin Forbindelse med Holsteen, efterat han i Forvejen var bleven slagen af de danske Lehnsfyrster i Venden, der havde angrebet ham samtidig med Valdemars Indfald i Holsteen; ogsaa Grev **Gunzel af Schwerin** maatte afstaae endeel af sine Besiddelser og med de øvrige hylde Sejrherren. Paa Tilbagevejen kom Afsendinge fra Lybek til ham i **Breitenfeld** ved Møln og bragte ham Stadens Hylding. Det var nemlig Lybekkerne vigtigt at faae hele deres Fiskerflaade tilbage, paa hvilken de Danske strax i Begyndelsen af Krigen havde lagt Beslag under de skaanske Kyster. Hele Holsteen var underkastet i den korte Tid af to Maaneder paa nogle enkelte Slotte nær, Lauenborg, Segeberg og Travemünde, der endnu forsvarede sig. Efterat have givet de holsteenske Adelsmænd, der havde understøttet ham, vigtige Forlehninger, gik Hertug Valdemar om Efteraaret sejrstolt tilbage over Ejderen.

Neppe var han borte, før Grev Adolf atter viste sig. **Hamborg** gik strax over til ham, og han slog sig her til Ro, stolende paa Vinteren og de Danskes Tilbøjelighed til at fejre Julen med Drikkelag. Men Hertug Valdemar lod ikke vente paa sig. For Greven anede det, stod han tilligemed flere Lehnsfyrster med en betydelig Hær foran Staden. Der var ingen Mulighed til Flugt, thi Elben var just bleven tillagt med tynd Iis. Kun et modigt Udfald kunde give Haab om Redning;

men Greven forfærdedes ved Synet af de tætte Krigerskarer, der omgave Staden. Anden Juledag overgav han Hamborg og lovede tillige at skulle overgive Lauenborg, mod at han maatte drage uhindret bort med sine Mænd. Da han derpaa indfandt sig i den danske Lejr, blev han omringet af Ditmarskerne, der i Forbittrelsen over deres Lands Ødelæggelse vilde have dræbt ham, dersom han ikke var bleven reddet af de tililende danske Høvdinger. Under stræng Bevogtning førte Valdemar ham til det belejrede **Lauenborg;** men uagtet alle hans ydmyge Bønner, uagtet hans Frihed beroede derpaa, vilde Besætningen dog ikke overgive Fæstningen. Da Greven altsaa ikke kunde opfylde sit Løfte, blev han lagt i Lænker og under de Danskes Jubel ført igjennem hele Landet til **Søborg** Slot for at dele sin Ven Biskop Valdemars sørgelige Fængsel. Her sad han dog kun paa andet Aar, da han ved Lauenborgs endelige Overgivelse fik sin Frihed mod det edelige Løfte, aldrig at ville efterstræbe Herredømmet over sine forrige Besiddelser nordenfor Elben. Den før saa urolige Herre drog sig nu tilbage til sit lille Stamgrevskab **Schauenburg** ved Veseren, hvor han siden levede 30 Aar i den dybeste Rolighed, fremmed for sit Land, fremmed for Historien.

Om Sommeren 1202 drog Kong Knud ind i **Lybek** og modtog her sine nye Undersaatters Hylding. Ogsaa **Travemünde** aabnede sine Porte for ham, den første danske Konge, der havde hersket til Elbens Bredder. Derpaa vendte han tilbage til Danmark, overladende til sin Broder at fuldføre Erobringen af Landet ved at indtage Segeberg og Lauenborg. Længe forsvarede det faste **Segeberg** sig, skjøndt plaget af Hunger. Forgjæves søgte Besætningen at bilde de Danske ind, at de havde Overflødighed paa Levnetsmidler; forgjæves lode de Møllestenene gaae med Larm, skjøndt der Intet var at male, og kastede Kridtstøv ud over Murene for at faae Fjenderne til at troe, at det var Meel; tilsidst nødte dog Hungeren dem til Overgivelse.

Neppe var dette skeet, før Ilbud fra Danmark bragte Valdemar den Efterretning, at hans Broder Kong Knud var død den 12te Novbr. 1202, endnu ikke 40 Aar gammel. Skumle Rygter, der gjerne ville besudle store Mænds Minde, tale om Forgiftelse. Allerede længe svagelig, døde han udentvivl af en tærende Sygdom. Kun i sex Aar over-

levede den alvorlige, sædelige Herre sin allerede aldrende Dronning Gertrudes Død.

Hans sidste Levedage vare omstraalede af den højeste Glands. En Virkning heraf see vi i den Iver, hvormed udenlandske Fyrster søgte at blive besvogrede med det danske Kongehuus. Allerede 1181 var Knuds ældste Søster, **Sofia**, bleven gift med Grev **Sigfrid af Orlamünde**, ved hvem Kejseren forgjæves søgte at bringe Knud til at anerkjende hans Lehnshøjhed; deres Søn var den berømte **Albert af Orlamünde**, der 1204 blev dansk Statholder i Holsteen, eller som det da kaldtes, Nordalbingien, og stedse viste sig trofast mod Danmark, selv i Ulykkens Dage. En anden Søster, **Helena**, blev 1202 i Hamborg formælet med Henrik Løves yngste Søn, Hertug **Vilhelm den tykke af Lyneborg**; fra deres Søn **Otto af Lyneborg** nedstammer det brunsvigske og lyneborgske Huus, og derigjennem det Kongehuus, der nu sidder paa Englands Throne. Mærkeligst af alle Søstrene ved sin sørgelige Skjæbne blev den fromme, elskværdige **Ingeborg**, der 1193 blev given den mægtige og snilde franske Konge **Philip August** tilægte. Han laa dengang i Strid med den engelske Konge og forlangte i Medgift Afstaaelsen af Danmarks gamle Ret til England. Herpaa vilde Knud dog ikke indlade sig og blev i det Hele noget betænkelig ved Sagen; men sendte dog omsider sin Søster til Frankrig, bevæget ved Fordelene af denne Forbindelse, da han paa Grund af denne — som Abbed Vilhelm af Ebelholt mærkelig nok skrev til ham om denne Sag — ikke behøvede at frygte for Roms Pengegridskhed. Ledsaget af Biskop Peder af Roskilde landede den attenaarige Ingeborg i det nordlige Frankrig. Den 14de August 1193 viedes hun i **Amiens** til den franske Konge og kronedes den næste Dag under store Højtideligheder af Ærkebiskoppen af Rheims. Men strax efter Bryllupet blev Kongen greben af en uforklarlig Modbydelighed og Afsky for sin unge, skjønne Gemalinde; man saae ham gyse ved Synet af hende og ansaae denne pludselige Forvandling for Virkningen af Trolddom. Under det falske Foregivende, at de vare i for nært Slægtskab til hinanden, lod han hende skille fra sig og hensætte i Nonneklostret **Belrepaire** ved Tournay; thi hun vægrede sig standhaftig for at blive bragt tilbage til Danmark.

Indspærret her som Fange led hun endog Mangel paa Livets Fornødenheder; for at skaffe sig det Nødvendige maatte hun sælge sine Kostbarheder. Hyppig hørte man hende udraabe Ordene: Mala Francia! og Roma! Thi hun forstod ikke det franske Sprog og blev ikke heller forstaaet af Nogen af dem, der omgave hende. Forgjæves klagede den danske Regering til den romerske Kurie, og forgjæves truede Paven Kongen med Ban; uden at bekymre sig derom tog Kongen 1196 en ny Dronning, **Agnes**, en Datter af Grev Berthold af Meran i Tyrol, med hvem han levede i fem Aar og havde flere Børn. Men da den mægtige **Innocens den tredie** 1198 besteg den pavelige Stol, blev Sagen dreven med ny Kraft. Da Philip forblev ubøjelig mod alle Pavens Forestillinger, udtalte den pavelige Legat paa Kirkeforsamlingen i **Dijon** den 6te Decbr. 1199 Interdiktet over hele Frankrig. Alle Kirker bleve lukkede, Sakramentet maatte kun uddeles til de Døende, og intet Liig maatte begraves i kristen Jord. Hele Folket led under den sørgelige Strid. Den almindelige Gjæring tvang vel omsider Kongen til at give efter og skille sig ved sin elskede Agnes, der snart døde af Sorg over at see sig betragtet som Frille, og Interdiktet blev følgelig hævet under Folkets Jubel i Septbr. 1200 efter at have varet i henved ni Maaneder; men Philip forlangte strax Skilsmisse fra Ingeborg. Sagen blev da atter undersøgt paa Kirkeforsamlingen i **Soissons**; men da den snedige Philip ikke kunde bestikke den retskafne pavelige Legat, Kardinal **Johannes**, og mærkede, at Sagen vilde gaae ham imod, erklærede han pludselig, at han igjen vilde tage Ingeborg til sin Dronning. Hermed var altsaa Sagen afgjort; men Philip holdt ikke sit Løfte; Dronningen vedblev at være fjernet fra Hoffet og hensørgede nitten lange Aar af sit glædeløse Liv i Klostret **Estampes**. Endelig tog Kongen hende 1213 til sit Hof og erkjendte hende for sin Ægtefælle; fra nu af nød hun den Ære, der tilkom hende, men Forholdet blev dog stedse koldt fra Kongens Side, og han aflagde hende kun højst tarvelig i sit Testamente. Hun overlevede sin Gemal i tretten Aar og døde 1236 i sit Enkesæde i **Corbeil** ved Seine. Denne sørgelige Sag, der formørkede Kong Knuds sidste ellers saa lykkelige Levetid, gik saaledes langt udover hans Regering. Om end Udfaldet hævdede det danske Kongehuses Ære, fandt

dog den uskyldige, beklagelsesværdige Dronning heri kun ringe Erstatning for sit i klosterligt Fængsel spildte Liv.

Valdemar den anden, Sejr. Fuldendelsen af Nordtydsklands Erobring.

Da Knud døde uden at efterlade sig Afkom, var Hertug **Valdemar** den eneste mandlige Ætling, der var tilbage af Knud Lavards Æt. Allerede ved sine Bedrifter Landets Stolthed, var han nu ogsaa dets Fremtids Haab. Under hele Folkets Jubel kaaredes dets Yndling til Konge af Landets Store, som nu alene deeltoge i Kongevalget. I sin kraftfuldeste Alder, 32 Aar gammel, kronedes han den 25de Decbr. 1202 i Lund af Absalons Efterfølger, den kloge, trofaste **Andreas Suneson**, og lod sig derpaa hylde paa gammel Viis i alle de enkelte Landskaber og i de erobrede tydske Lande. Med Rette kunde han skrive sig: „Af Guds Naade de Danskes og Slavers Konge, Hertug af Jylland og Herre til Nordalbingien."

I Nordtydskland var nu Intet mere at vinde, men og heller Intet at frygte. Erobreren vendte da sit Blik mod andre Steder, og Norge frembød just en gunstig Lejlighed. **Erling Steenveg**, der udgav sig for en Søn af den norske Kong Magnus Erlingsen, anraabte Valdemar om Hjælp til at erobre Norges Trone. Med en Flaade af 300 Skibe drog Kongen op til **Tonsberg** i Sommeren 1204; Erling aflagde Jernbyrdsprøven som Beviis for sin Herkomst og blev tagen til Konge, men erkjendte Valdemar for sin Lehnsherre. Dette fik vel kun lidet at betyde, da han ikke kunde holde sig mod sine Fjender; men Valdemar havde ogsaa ladet Norge føle sin Magts Storhed.

Med mindre Held blandede han sig nogle Aar senere i de svenske Stridigheder. Den fordrevne Kong **Sverker Karlson** søgte Bistand hos ham, og 16,000 Danske og Bøhmere under **Ebbe Suneson** og Biskop **Peder af Roskilde** fulgte ham 1208 til Sverrig for at hjælpe ham til at tage sit Rige tilbage. Men Kjærnen af den danske Hær gik tilgrunde i Slaget ved **Lena** i Vestgotland; „Ravnene skreg i de dybe Dale" hedder det i den gamle Folkevise, og kun faa Krigere vendte tibage:

„De Fruer de stande udi Højenloft,
de vente deres Herrer skal komme;
Hestene de kom blodige hjem,
og Sadlerne de vare tomme."

To Aar senere gjorde Sverker et nyt Forsøg med dansk Hjælp, men faldt ved **Gestilren** i Vestgotland. Sejrherren **Erik Knudsøn** forstod dog at forsone den mægtige Nabo og ægtede hans Søster **Rikissa** for at sikkre sig hans Venskab. Da hun kom til Sverrig, fortæller Visen, fortørnedes de svenske Fruer over, at hun ikke vilde ride paa guldprydet Hest, men efter dansk Skik age i Karm, og udbrøde: „I føre os hid ingen jutske Sæder!"

Forholdene i Tydskland vare imidlertid særdeles gunstige for Danmark. To Kejsere strede om Kronen, og begge bejlede til den mægtige Nabos Gunst. Valdemar sluttede sig til Henrik Løves Søn **Otto** imod Hohenstauferen **Philip af Schwaben,** Frederik Rødskjægs Søn, og fik herved en god Lejlighed til at udbrede sig over Nordtydskland. Da bragte Bisp Valdemars Løsladelse Erobringerne i en ikke ringe Fare.

Længe havde Kongen modstaaet alle Kirkens Opfordringer til at løsgive den farlige Prælat. Forgjæves havde den hellige Fader i Rom selv ofte mindet ham om, at „Guds Tjenere ere hans Øjesteen", at han ikke maatte vedblive at give andre Fyrster et slet Exempel ved en saa haard Behandling af en salvet Bisp, men at han for sin Broders Sjæls Skyld maatte gjøre det godt igjen. Forgjæves havde ogsaa den fromme Dronning Dagmar længe bedet om Bispens Frihed. Omsider virkede dog hendes Bønner. Efter 13 Aars Forløb aabnede sig endelig 1206 Fængslets Døre for den urolige Bisp. Han maatte under Straf af Bansættelse sværge, aldrig at ville foretage sig Noget til Skade for Danmark, aldrig at opholde sig i Nærheden af dets Grændser, men strax begive sig til Italien.

Rugende over skumle Hævnplaner drog han til Bologna og tilbragte her rolig et Aar, som det lod med at studere den romerske Ret. Men da Ærkebispen af Bremen døde 1207, valgte Domkapitlet, der var fjendsk stemt imod Danmark, ligesom for 14 Aar siden Valdemar

til Ærkebisp. Valget var i og for sig ugyldigt, da det hamborgske Domkapitel, der var paa dansk Side, ikke havde deeltaget deri. Strax afgik fra Danmark Domprovst **Peder af Roskilde** for at gjøre Indsigelse mod Valget hos Paven i Rom. Undervejs blev han vel overfalden og berøvet sine Brevskaber, men fremstillede sig ikke destomindre uden disse for Paven og forlangte djærvt Valget gjort ugyldigt. Da Bisp Valdemar mærkede, at det begyndte at staae sig slet med hans Sag, forlod han hemmelig Rom og viste sig pludselig i Nordtydskland. I Forening med sine gamle Forbundne, Hertug Bernhard af Saxen og Greverne af Meklenborg, Gunzel og Henrik, optraadte han fjendtlig mod Danmark. Men Fyrsterne bleve overvundne, og Ærkebispen modtog den pavelige Banbulle, som han havde paadraget sig ved sin Ulydighed og Overtrædelsen af sin Ed, staaende for Altret i Bremens Domkirke. Forfærdet flyede han bort; Banstraalen brændte paa hans Issе og drev ham til Rom for at anraabe den hellige Fader om Tilgivelse. Atter havde Danmark sejret over alle sine Fjender.

Men Venskabet med Kejser Otto var ikke at stole paa. Efter sin Modkejser Philips Mord 1208 troede han sig sikker paa Magten og begyndte snart at vise sig som aabenbar Fjende af Danmark. Da fremtraadte pludselig 1212 den unge, højtbegavede Hohenstaufer, **Frederik den anden**, for at tilkæmpe sig sine Fædres Krone. Han stod fattig, ukjendt, næsten ene og uden Hjælp i Tydskland; men han støttede sig til en Mand, hvis Ord var stærkere end al verdslig Magt — den mægtigste af alle Paver, **Innocens den tredie**. Snart blegnede Ottos Lykkestjerne. Forbittret over hans Troløshed sluttede Valdemar sig nu til Frederik og kom saaledes i Krig med Otto, der forgjæves gik over Elben og bemægtigede sig **Hamborg**, hvor han blev modtagen med Glæde. Men snart maatte han trække sig tilbage; efter en langvarig Belejring blev Hamborg 1216 nødt til at overgive sig, og dens Frafald straffedes med Strænghed. To Aar efter blev den overladt Grev Albert, Statholder i Nordalbingien, som arveligt Lehn af den danske Krone.

Kejser Frederik, Italiener af Fødsel og Sindelag, stræbte kun efter den tydske Kejserkrone og brød sig dengang kun lidet om Nordtydsklands Skjæbne. Af Taknemlighed for Valdemars Bistand udstædte

han 1214 det mærkelige Diplom i **Metz**, hvori han erklærede, „at han havde sluttet et ubrødeligt Venskab med de Danskes allerkristeligste Konge og efter Rigsfyrsternes Raad og Samtykke indlemmet i hans Rige alle Landene hiinsides **Elben** og **Elden** (en lille Flod i det sydlige Meklenborg, der falder ud i Elben), som Kong Knud, opbragt over mangfoldige Fornærmelser, havde taget i Besiddelse med sin Broder Valdemar, som og alle Erobringer i **Slavelandet**. Ingen af hans Efterfølgere eller nogen Rigsfyrste maatte nogensinde forurolige Kong Valdemar i denne Besiddelse, under Paaskud af, at disse Lande før havde hørt til det romerske Rige." Mange Ærkebisper og Biskopper havde underskrevet dette Diplom, ligeledes endeel sydtydske Fyrster, hvoriblandt Valdemars egen Svigerfader, Kongen af Bøhmen.

Hele Nordtydskland var herved givet i den sejrrige Valdemars Hænder, saameget mere som Grændserne mod Øst slet ikke vare nøjagtig bestemte i Dokumentet. For endnu mere at sikkre Overeenskomsten, blev den nogle Aar efter bekræftet af Paven og derpaa atter antagen af Kejseren.

Fra nu af nævnte de tydske Fyrster i de afstaaede Lande ikke længere Kejserens Navn i deres Breve, men skreve: **„under Kong Valdemars Regering."**

Ved nye Fæstningsværker søgte Kongen at beskytte Grændserne. Danevirke var nu aabenbar aldeles utilstrækkeligt. Byen **Slesvig** blev befæstet; i det urolige Ditmarsken rejste sig en ny Fæstning **Lin**, maaskee det nuværende Lunden; det stolte **Lybek** truedes med Kasteller, og **Travemünde** blev omgivet med nye og stærkere Fæstningsværker.

Alle Danmarks Fjender vare faldne fra deres Højde og knede. Forladt af alle døde Kejser **Otto** 1218, i sine sidste Dage udsonende sine Synder mod Kirken ved at underkaste sig haarde Pønitentsestraffe. Ogsaa Biskop **Valdemar** søgte Forsoning ved Hudflettelser. Endnu ikke løst af Bannet, skjulte han sin Vanhelligelse i **Lokkum** Cistercienserkloster i det Hannoverske. Attraaende Ry som Helgen, pidskede han sig frygtelig med Svøber og søgte under Pinslerne Styrke i Beskuelsen og Tilbedelsen af Kristi hellige Kjortel. Men ingen Bodsøvelser formaaede at bringe Fred i hans lidenskabelige, hævngjærrige Sind.

Toget til Estland.

Danmarks Fjender vare ydmygede, Erobringerne i Nordtydskland vare sikkrede. Kong Valdemar kunde uforstyrret vende sig mod Østersøens østlige Kystlande, hvorpaa han allerede i længere Tid havde fæstet sin Opmærksomhed.

Endnu 1202 havde 16 Skibe fra **Øsel** paa det grusomste hærget hele Lyster Herred i Bleking; de havde myrdet og plyndret, afbrændt Kirkerne og ført Klokkerne bort med sig. For at hævne dette og forhindre saadant for Fremtiden, havde Kongen selv gjort et Tog til Øsel, og senere havde Grev Albert kæmpet mod de grumme Hedninger i **Estland;** men man indsaae snart, at der krævedes større Anstrængelser, dersom man varig vilde befæste Danmarks Herredømme og Kristendommen i saa fjerne og saa udstrakte Lande.

Disse Tog bleve da ikke blot Erobringstog, men som Vendertogene tidligere tillige Korstog. Kongen kunde følgelig vente al mulig Bistand af Kirken. Den vældige Innocens den tredie, for hvem al verdslig Magt maatte bøje sig, var da just nedstegen i Graven, men hans Efterfølger paa den hellige Stol, Pave **Honorius den tredie,** gav strax som hele Verdens Herre i en Bulle Kongen Tilladelse til at underlægge Danmarks Rige og den danske Kirke alle de hedenske Lande, han kunde erobre. Da vaktes overalt i Landet Begejstringen for den hellige Kamp, og Kongen tog Korset tilligemed en stor Deel af Folket.

I Begyndelsen af Sommeren 1219 drog Kongen med Kjærnen af sin Hær, der ikke blot bestod af danske, men ogsaa af tydske og slaviske Tropper, over Østersøen. Med ham fulgte den fromme Ærkebisp Andreas, Biskop Niels af Slesvig, Kantsleren Biskop Ebbe af Aarhuus, den unge, tappre Fyrst Vitslav af Rygen og mange andre af Rigets første Mænd. Til en saa betydelig Udrustning havde man siden Knud den stores Tid ej seet Mage i Norden. Flaaden angives mindst til 500 Langskibe med en Besætning af 120 Mand paa hvert, altsaa i det Hele 60,000 Mand. Det saae ogsaa ud til, at Hedningerne vilde underkaste sig en saadan Magt uden Modstand. Uhindrede landede de Danske ved Landtungen **Lyndanisse** nærved **Reval** og begyndte strax at

anlægge en Fæstning, medens deres Præster døbte rundtomkring i Egnen. Paa Skrømt sendte Indbyggerne deres Ældste til Kongen for at bede om Fred, hvilken han ogsaa tilstod dem; Alt var roligt — da styrtede pludselig om Aftenen St. Vejts Dag den 15de Juni Esternes tætte Skarer sig over de Danske, der just havde endt deres Nadvere og ubekymrede overgave sig til Hvilen og Søvnen. De faa, der kunde sætte sig til Modværge, bleve nedhuggede. Fra fem Sider trængte Esterne under vilde Hyl ind i Lejren, dræbte i et Telt **Theodorik**, der var bestemt til Biskop i Estland, i den Tro, at det var Kongen, og udbredte Forfærdelse og Forvirring overalt. De Danskes Undergang syntes vis; kun den tappre Fyrst. Vitslav, der med sine Ryger stod afsondret fra den øvrige Hær paa en Bakke ved Stranden, kastede sig mod Esterne og standsede for en Tid deres Fremtrængen.

Imidlertid opfordrede de Gejstlige Kongen og Hæren til at gjøre Bod for deres Synder, og Alle faldt de paa deres Knæ og lovede, at hver Mand i Danmark over 12 Aar skulde faste St. Laurentii Aften med Vand og Brød, saalænge Verden stod. Derpaa anfaldt de med fornyet Mod, og frygtelig rasede det danske Sværd i Esternes Skarer; Hedningerne maatte flye til alle Kanter, og Dynger af Liig omgave Lejren.

Det var i Tidens Aand, at tillægge Himlens umiddelbare Bistand de Sejre, der bleve vundne i Kampen mod de Vantroende. Ogsaa med denne Kamp er det Tilfældet. Legenden fortæller, at den nidkjære Ærkebisp stod med sine Klerker midt under Kampen paa en Høj og bad ligesom Moses med opløftede Hænder til Himlen om Sejren. Saalænge Hænderne vare opløftede, sejrede de Danske; sank de derimod ned af Mathed, fik Hedningerne Overmagten, og derfor hjalp de Gejstlige ham med at holde Hænderne oppe, naar Kræfterne svigtede ham. Da faldt pludselig et rødt Banner med et hvidt Kors ned over dem, og en Røst hørtes i Skyen, der sagde: „Bærer det højt ivejret, da skulle I sejre." Og dette himmelsendte Korsbanner, der dengang førte de Danske til Sejr, var Danebrog eller de Danskes Fane. Gjennem Aarhundreder har den været det danske Rigsbanner, og ofte vajede den gamle Danebrog over Valpladsen til Sejr, indtil den omsider tabtes Aar 1500 paa det ulykkelige Tog til Ditmarsken.

En saa skjøn poetisk Glands omsvæver i Legenden det gamle Banners Oprindelse. Historien derimod kjender det som et Kruciat eller Korsbanner, som Pave Honorius havde sendt Valdemar til dette Tog, og som pludselig udfoldet over de Danske, netop begejstrede dem i Farens Stund.

Paa Valpladsen drog Kongen sit Sværd og slog 35 Væbnere til Riddere, deriblandt Asbjørn Snares Søn **Absalon Bælg** eller den tykke.

Saaledes endte det blodige Slag ved Lyndanisse, der befæstede Danmarks Herredømme i Estland og lagde Landet under Lunds Ærkebispestol. I 130 Aar var dets Skjæbne knyttet til Danmarks.

Dronningerne Dagmar og Beengerd.

Danmarks Riddertid var begyndt. Den gamle nordiske Tapperhed fremtræder endnu stedse, men i kristelig Aand, formildet og renset fra sin Vildhed. I Vaabenlarmen blande sig blidere Toner. Den poetiske Side af Folkets Liv aabenbarer sig i Legenderne og Folkeviserne; ædlere Følelser, Fromhed og ridderlig Elskov, afløse den vilde Krigslyst.

Ogsaa i Kjærlighed fulgte Lykken Kong Valdemar. Ingen dansk Dronning har efterladt sig et saa herligt Minde som hans første Gemalinde, den fromme, elskelige **Dagmar**. Mere end sex Aarhundreder ere henrundne siden hendes Død, men de have ikke formaaet at afblege dette Minde. Endnu leve de gamle, rørende Sange om Dagmar paa Folkets Læber og fylde dets Hjerter med Vemod.

Det er nemlig de gamle **Folkeviser**, der give os et levende Billede af den herlige Dronning, og ikke den Tids magre Krønniker og Annaler, der saagodtsom Intet fortælle om hende. Af disse vide vi kun, at hendes egentlige Navn var **Margrete**, at hun var en Datter af Kong Premysl Ottokar den første af Bøhmen og 1205 blev gift med Kong Valdemar. Hun blev 1209 Moder til den unge Valdemar, men døde allerede den 24de Maj 1212, omtrent 26 Aar gammel, og blev begravet i Ringsted Kirke, hvor hendes Liigsteen, en simpel graa Marmorsteen, findes ved venstre Side af Kong Valdemars. Hendes Vænhed

og Ynde vandt saaledes det danske Folks Kjærlighed, at det kaldte hende Dagmor eller Dagmar, hvilket udentvivl betyder **Dagens Maar** eller **Mø**, yndig og skjøn som Dagslyset.

Indbegrebet af Alt, hvad der danner den reneste Kvindelighed, er i fuldeste Maal forenet i hendes Personlighed. Skjønhed, Mildhed, Ynde og inderlig Fromhed ere uadskillelige fra Dagmars Navn. Heelt rørende fremtræde disse Dyder i de fire Viser, hvori Folket har foreviget hendes Minde; de høre til de herligste Sange, der ere bevarede fra Middelalderen.

I den første skildres, hvorledes den unge Hr. **Strange Ebbesøn** drager med et glimrende Følge til Bøhmerland og anholder om hendes Haand for sin Herre. Han modtages venligen og vies paa Kongens Vegne til hende. Da de sejle paa Drageskibet forbi **Mandø** op mod Ribe Strand, seer Dagmar første Gang Kong Valdemar, tumlende sin Ganger paa hviden Sand. Hun spørger om Navnet paa hiin dristige Svend, og Junker Strange griber Lejligheden til at forkynde sin Herres Roes:

Hør I det, min skjønne Jomfru,
han er en Orlogsmand,
han haver vundet til Dannemark
igjen alt Nordenelvs Land.

Han er en Mand og dertil Fyrste viis,
og tør paa sine Fjender see;
de flye for hannem baade øster og vester,
naar han i Huen er vred.

Bryllupsfesten holdtes paa **Riberhuus**, hvor Kong Valdemar plejede at opholde sig, og hvortil ogsaa Viserne knytte de øvrige Begivenheder i Dronning Dagmars Liv. Der var stor Jubel over hele Landet, og lydelig forkyndtes hendes Priis:

Der glæddes ved baade Store og Smaa,
den Fattige med den Rige:
der glæddes Bonde og Borger meest
af Hjertens Grund tillige.

Hun kom uden Tynge, hun kom med Fred,
hun kom goden Bonde til Lise;
havde Danmark altid saadanne Blomster,
man skulde dem ære og prise.

I den anden Vise fortælles, hvorledes hun bad Kongen til Morgengave om, at han vilde frigive den fangne Bisskop Valdemar, at han vilde eftergive Plovpendingene og lade Fangerne løs af Jern; Bønner, som Kongen ogsaa tilstod hende, skjøndt ikke uden Modstræben med Hensyn til Bisskoppens Frigivelse:

Kommer han ud, Bisskop Valdemar,
han gjør Eder Enke i Aar.

I den tredie spaaer en fangen Havfrue hende, at hun snart skal lade sit unge Liv. Hun gjør dog ikke Havfruen noget Ondt, men følger hende til Stranden med alle sine Møer og sætter hende i de blaae Bølger.

Den fjerde Vise skildrer i simple, men vemodige, gribende Træk Dronningens Død. Hun ligger syg i Ribe, og da hun mærker, at Døden nærmer sig, sender hun Ilbud til Skanderborg, hvor Kongen opholder sig. Den liden Smaadreng kaster sig paa Gangeren rød og rider hurtigere frem, end snaren Falk kan flyve. Da Kongen, staaende paa Højenloftsbro, seer ham komme saa skyndsomt, aner han den forestaaende Ulykke. Ved at høre Budskabet gribes han af en hæftig Bevægelse; han slaaer det Tavlbord sammen, at alle de Tærninger sjunge, og iler afsted. Frygt og Længsel driver ham frem, langt foran alle hans Følgesvende; Visen udtrykker dette højst gribende i de simple Ord:

Der Kongen drog af Skanderborg,
da fulgte ham hundrede Svenne,
men der han kom til Gridstedbro,
fulgte hannem kun Dagmars Dreng.

Der han red over Randbøl Hede,
da fulgte ham femten Svenne,
der han kom over Ribe Bro,
da var den Herre alene.

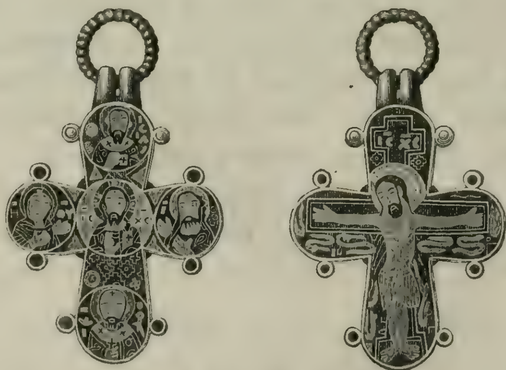
Dronningen døde, da Kongen red opad Stræde; men Kongens og alle de tilstedeværende Fruers Bønner kalde hendes bortflygtende Aand end for et Øjeblik tilbage til Livet. Hendes sidste Ord ere en Bøn for Fangerne og de Fredløse, Ønsker for Kongens og Landets Vel og Bekjendelsen af den eneste Synd, som nager hendes Samvittighed, at hun om Søndagen havde snørt sine Ærmer og sat Striger paa dem; og derpaa henslumrer den fromme Kvinde med de Ord:

Der sidde Guds Engle i Himmerig,
de monne fast efter mig lide.

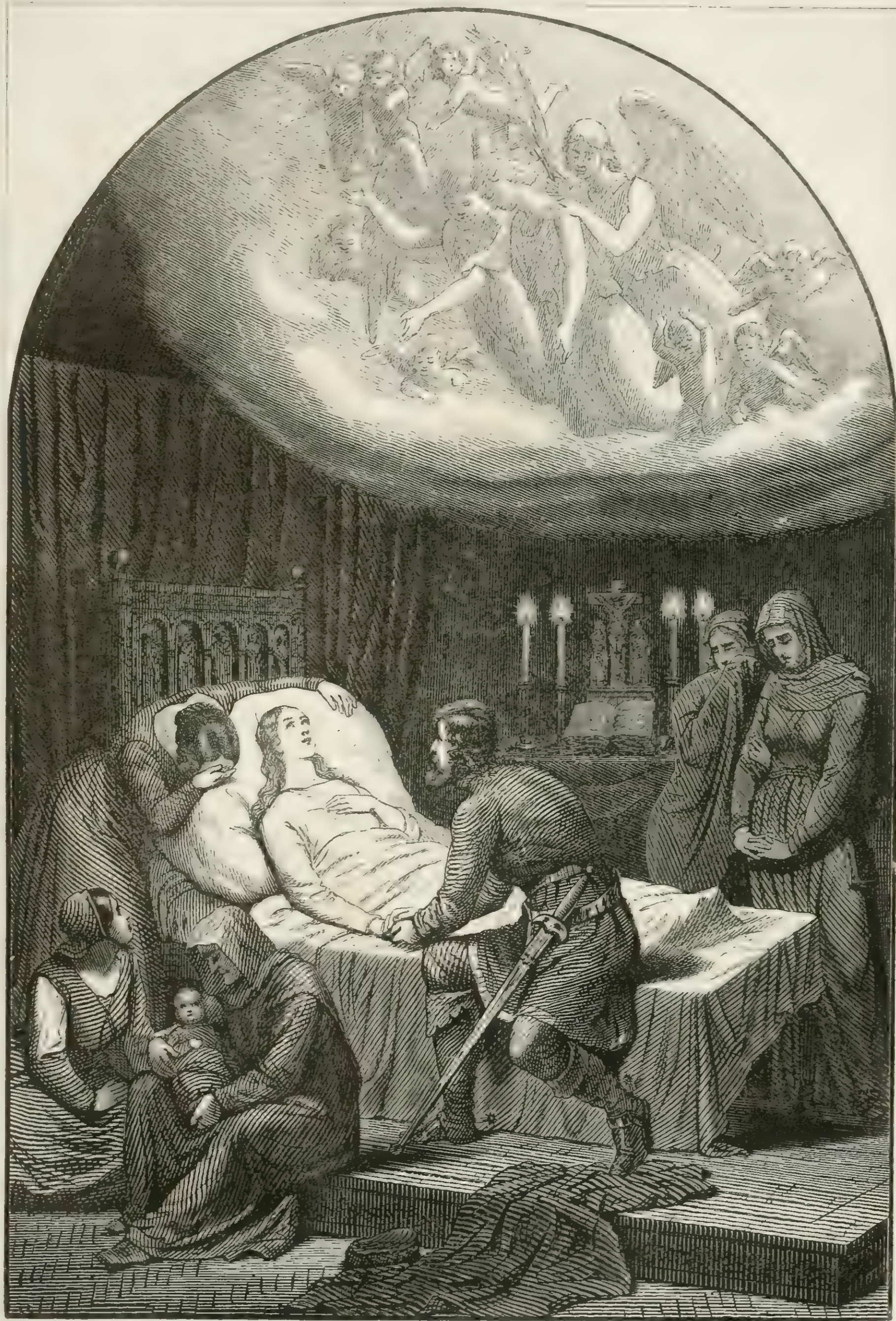
Nu er det Tid, jeg farer herfra,
jeg maa ikke længere dvæle;
Himmerigs Klokker de ringe efter mig,
mig længes hen til de Sjæle.

Saa skjønt lever Dagmars Minde i Folkets Sange.

Mærkelig nok er netop det Mindesmærke, vi endnu have tilbage om den fromme Dronning, et **Guldkors** af fortrinligt byzantisk Arbejde,

der skal være fundet i hendes Grav i Ringsted. Det har udentvivl tjent til Relikviegjemme. Den ene Side forestiller den korsfæstede Kristus, af hvis Side en Blodstrøm udvælder; paa den anden sees fem smaa Brystbilleder, nemlig Kristus i Midten med Maria paa venstre og Johannes paa højre Side, der begge strække Hænderne ud mod Frelseren; den øverste

og den nederste Figur forestille udentvivl de græske Helgene St. Basilius og Johannes Krysostomus.

Et andet synligt Minde om hende have vi i en Kilde, der findes i en Skov nærved Landsbyen **Vithen,** nordvest for Aarhuus, og kaldes **Dagmarskilde.** Der fortælles, at Dronningen engang paa en Rejse skal have standset her og læsket sin Tørst ved Kildens klare Vand. Af det Slot derimod, som Kong Valdemar skal have ladet bygge ved Auderød By i Kregome Sogn i Sjælland og til Ære for Dagmar kaldte **Dronningholm,** er der nu neppe synlige Spor tilbage.

Den Glands, som Lykken i hine Dage kastede over Danmark, omstraalede Dagmars korte Levetid og har bidraget til at forherlige hendes Billede. Skjøndt den samme blomstrende Tid vedblev, saalænge Valdemars anden Dronning, **Berengaria,** levede, er hendes Minde dog blevet ligesaa hadet som Dagmars elsket. Hun var en Datter af den portugisiske Kong Sancho, blev 1214 gift med Valdemar og døde den 27de Marts 1221 i Barselseng. Skjøndt dejlig og modig, blev hun dog bittert hadet af Folket for sin Stolthed, Haardhed og Gjærrighed. Derfor hedder det i Nidvisen om **Berngerd** eller **Beengerd,** som hun kaldtes i Danmark:

Saa ilde hører Beengerds Rygte og Navn,
saa lidet var hun paa Menigmands Gavn,
Vee da vorde hende Beengerd!

Med hende havde Kongen tre Sønner; men den unge **Valdemar,** Dagmars Søn, havde arvet hele Folkets Kjærlighed til Moderen. Kun 6 Aar gammel, kaaredes han 1215 af Rigets Mægtige til Tronfølger paa Herredagen paa Samsø og kortefter af Folket paa Viborgthing. I Slesvig Domkirke kronedes han St. Hansdag 1218 og betragtedes fra nu af som Faderens Medregent. I Mildhed og Elskværdighed lignede han Moderen. Han var Folkets Yndling, Landets Haab.

I Alt syntes Lykken at tilsmile Danmark. Et saadant Herredømme havde Norden endnu ej seet. En Række af frugtbare, blomstrende Lande, der dannede en Halvkreds syd omkring Østersøen fra Kalmarsund til den finske Bugt, adløde den mægtige Sejrherres Scepter. Øster-

søen var i Begreb med at blive en Indsø i det danske Rige, ligesom den i den nyere Tid nær var bleven det i det svenske. Overordentlige Hjælpemidler stode til Herskerens Raadighed, saavel af Pengeindtægter, som af Krigsmagt; den sidste angives endog til en Flaade af 1400 Skibe og en Hær af 160,000 Mand.

Aldrig havde Danmark været saa stærkt og mægtigt, og dog styrtede denne Magt ved et listig anlagt, dristig udført Slag fra en Kant, hvorfra der tilsyneladende slet ingen Fare var at vente.

Kong Valdemars Fangenskab og Slaget ved Bornhoved.

Om Foraaret 1223 forlystede Kongen sig med Jagten paa de talrige Smaaøer, der omkrandse Fyens sydlige Kyst. Dengang vare disse Øer rige paa Hjorte, Daadyr og andenslags Vildt; selv Bjørne og Vildsviin vare ikke sjældne. Med ham var hans Søn, den fjortenaarige Valdemar, og et lidet Følge. Vejret var skjønt, og Jagten gik lystig gjennem Skovene paa den lille Ø **Lyø** udenfor Faaborg.

Paa denne Ø, hvis Skove forlængst ere forsvundne, kom en af hans Lehnsmænd til ham, den snedige Grev **Henrik af Schwerin**, af sin mørke Ansigtsfarve kaldet den sorte. Han var nylig kommen tilbage fra det hellige Land, hvorhen han var dragen som Korsridder, og havde fundet Halvdelen af sit Land besat af de Danske; uhjemlede Rygter fortælle tillige, at Kongen skal have krænket hans Hustru **Audacia**, hvem han ved sin Bortrejse havde givet i hans Varetægt.

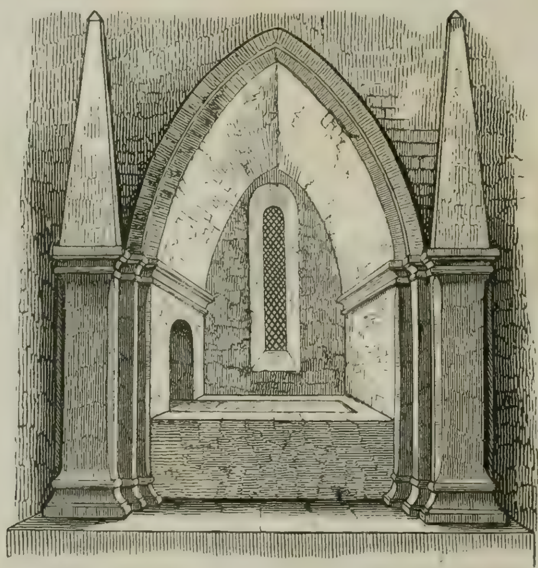
Greven forstod vel at skjule sine Planer til det gunstige Øjeblik. Da Kongen og hans Ledsagere kom tilbage om Aftenen, trætte af Jagten, gik han dem venlig imøde og deeltog med Munterhed i Aftensmaaltidet. Dog nød han kun Lidet, medens Kongen og hans Følge efter Datidens Sædvane drak saameget, at de næsten bleve berusede. Derpaa begave de sig til Hvile i deres Telt, som skal have være opslaaet paa den søndre Side af Lyø ved den saakaldte **Kongenskilde**; thi de havde intet Jagthuus paa Øen. Da de laae i den første Søvn, trængte Henrik med sine Medhjælpere ind i Teltet og greb Valdemar

og hans Søn, der sov sammen i een Seng. Kongen satte sig vel djærvt til Modværge, men blev saaret og tilligemed Sønnen bunden og kneblet. Uden Ophold bemægtigede Greven sig alle de Kostbarheder og Brevskaber, der fandtes i Teltet, slæbte Fangerne med sig gjennem Skoven til Stranden, hvor hans Skib laa skjult, og ilede med dem til Meklenborgs Kyst. Mod Forfølgelse havde han sikkret sig ved at lade alle de danske Skibe ved Øen forhugge og berøve deres Ankere og Tove.

Uden nogen Hindring naaede Henrik sit Land; men her var Byttet for Øjeblikket ingenlunde i Behold; thi en stor Deel af Meklenborg var i de Danskes Hænder. Ilsomt førte han sine Fanger gjennem Landet og satte dem først paa Slottet **Lenzen** ved Elben, som han havde til Lehn af Brandenborg. Siden fandt han det dog sikkrere at føre dem over Elben og lægge dem med Lænker om Hænder og Fødder i det faste Slot **Dannenberg**, til hvis Ejer han stod i venskabeligt Forhold.

Det var Natten mellem den 6te og 7de Maj 1223, at Grev Henrik udførte hiin dristige Daad. Stor var den Forvirring, der nu opstod i Danmark. Riget havde ikke blot mistet sin Konge, men ogsaa sin Tronfølger, den højtelskede Dagmars Søn, der allerede længe havde været udnævnt til Konge, og om hvem de Danske ellers havde kunnet samle sig. Der var Ingen, der kunde træde i Spidsen for Regeringen. Beengerds Sønner, der for deres nylig afdøde Moders Skyld vel heller ikke vare synderlig afholdte af Folket, vare endnu altfor unge dertil. Den gamle, fromme Erkebiskop **Andreas Suneson**, Kongehusets trofaste Støtte, nedlagde kortefter, plaget af Spedalskhed, sit Embede og drog sig tilbage i Eensomhed til den lille Ø Isø i en Sø i det sydøstlige Skaane. Rygtet om hans Hellighed fulgte ham derhen, og Legenderne fortælle om hans Undergjerninger. En Juleaften forvandlede han Vand til Viin. Hans Tjenere fandt engang nogle Skatte paa det Sted paa Øen, hvor den gamle Borg Brattingsborg havde staaet, og misbrugte dem til Fraadseri og Drukkenskab; men Erkebiskoppen forvandlede ved sine Bønner Pengene til Graasteen. For sin fangne Herre kunde han imidlertid i sin elendige Tilstand ikke virke Noget, og ligesaalidt var hans Efterfølger i Erkebispeembedet, **Peder Saxesøn**, istand dertil, da

der tilmed hengik meget lang Tid, inden han erholdt den pavelige Bekræftelse paa sit Valg. De danske Stormænd synes at have været temmelig ligegyldige med at virke for deres Konges Befrielse. Idetmindste klager et samtidigt latinsk Digt stærkt over deres Lunkenhed. Det sammenligner Grev Henrik med den skjændige Judas, der forraadte sin Herre: „Nu glæder Tydskland sig over Danmarks Sorg. Den gamle Troløshed, det gamle Had, der saalænge var skjult, er nu traadt frem for Dagen. Men hvorfor ere I, vor Konges berømte Krigere, uvirksomme, hvorfor tøve I med at ile vor Konge tilhjælp? Den troløse Slægt haaner Eder, Saxerne og Slavelandet juble over Eders Dorskhed."

Ærkebiskop Andreas Sunesons Grav i det nordre Sidechor i Lunds Domkirke.

Snart viste sig ogsaa Følgerne af den sørgelige Forvirring i Landet selv; Stimænd fyldte Skovene, gjorde Vejene usikkre og forstyrrede Bondens Fred; Munkene og Klostrene lede Overlast, og Sørøvere sværmede om paa Havene. Til saadan Ufred havde man ej kjendt siden Borgerkrigenes Tid.

Den eneste, der med Iver virkede for den fangne Konge, var Pave **Honorius**. Allerede den 31te Oktober 1223 skrev han til Grev Henrik, at han var en Meeneder, der havde forraadt sin Lehnsherre og Velgjører, den berømte Dankonge, der havde gjort sig velfortjent af Kirken; dersom han ikke inden en Maaned løsgav sine Fanger, skulde Erkebispen af Køln lyse Ban over ham og belægge det Stift med Interdikt, hvor Kongen blev holdt fangen; faldt han da ikke tilføje, skulde Kejserens Arm væbne sig mod ham til hans Fordærvelse. Men den snedige Grev Henrik vidste godt, at han Intet havde at frygte af Kejser Frederik, der tværtimod glædede sig over det Skete og fra Italien skrev til sin Søn Henrik, som i hans Fraværelse styrede det tydske Rige, at han skulde see til at faae Fangerne i sin Vold; thi Valdemar havde skilt Tydskland ved saamange Rigslande, som man nu maatte søge at faae tilbage. Ligesaalidet hjalp Pavens Opfordring til Kejseren selv, at den ene Konge maatte komme den anden til Hjælp, og hans Brev til Lybeks Borgere af anden November, hvori han mindede dem om, at ligesom Pottemagerens Kar prøvedes i Ovnen, saaledes burde de mod deres Konge vise en Troskab, „prøvet i Ilden og uden Revner."

Imidlertid fandt baade Kejseren og Grev Henrik det raadeligst ikke at trække Sagen i Langdrag. Kejserlige Gesandter, deriblandt den tydske Ordens Stormester, **Herman af Salza**, fortes ind i Fængslet i Dannenberg, og den 4de Juli 1224 sluttedes et Forlig, ifølge hvilket Valdemar skulde gjøre et Korstog inden to Aar; han skulde tilbagegive Tydskland alle Landene hiinsides Elben, og tage Danmark til Lehn af Kejseren. Dog skulde Grev Albert beholde Nordalbingien som Lehn af det tydske Rige. I Løsepenge for sig og sin Søn skulde Kongen betale 40,000 Mark Sølv. Men den højmodige Grev Albert, for hvem altsaa Forliget var fordeelagtigt, vilde ikke antage disse ydmygende Betingelser; thi de Danske havde nu endelig taget ham til deres Statholder, og han besluttede med Vaabenmagt at befrie sine kongelige Slægtninge; „thi", skrev han siden til Paven, „jeg ansaae det for gavnligt at straffe Forbrydelsen, paa det at Forræderi ikke maa komme Nogen tilgode."

Tilvisse var det ogsaa paa den høje Tid at gjøre Noget. Alle Danmarks Fjender rejste sig paany, og de erobrede Lande søgte at løs-

rive sig. Den aldrig hvilende Biskop Valdemar, nu næsten 70 Aar gammel, men endnu tørstende efter Hævn, forlod sin Klostercelle og faldt i Spidsen for en Hær ind i Holsteen. Vel lykkedes det Grev Albert at drive ham tilbage, men han kunde ikke forhindre, at den unge Grev Adolf, en Søn af den fordrevne Greve, understøttet af Erkebispen af Bremen, faldt ind i Holsteen og tog det meste af sine Fædres Land tilbage. Overalt modtog Folket ham med Glæde og hjalp ham til at erobre Grev Alberts Borge.

Endelig var denne færdig med sine Rustninger. Til ham stødte Grev Otto af Lyneborg, ogsaa Kong Valdemars Søstersøn, og med forenet Magt mødte de i Januar 1225 de forbundne Fjender, Grev Henrik, Erkebispen af Bremen, Grev Adolf og nogle andre tydske Fyrster. Ved **Mølln** kæmpede de Danske med sædvanlig Tapperhed fra Morgengry til Solnedgang, men uden Held. Lykken havde forladt de Danskes Vaaben. Grev Albert selv blev fangen og ført til **Schwerin Slot**, hvor han maatte dele Fængsel med sin Morbroder; thi herhen havde Grev Henrik kort før bragt sine kongelige Fanger, som han, stedse mistænkelig og forsigtig, flyttede fra det ene Sted til det andet.

De naturlige Følger af dette Uheld vare nye Frafald. Lybek løsrev sig og fik sine Rettigheder som fri Rigsstad bekræftede af Kejseren. Hamborg gav sig under den unge Grev Adolf og nedrev de danske Fæstningsværker. Ogsaa Ditmarskerne grebe til Vaaben, stormede og ødelagde de danske Slotte. Ejderen var atter bleven Danmarks Grændse.

Med Grev Alberts Fangenskab svandt alt Haab om at befrie Kong Valdemar med Vaabenmagt. Den 17de November 1225 sluttede Grev Henrik paa egen Haand, uden at raadspørge Paven, Kejseren og det tydske Rige, et nyt Forlig med den fangne Konge i Schwerin. Alle Lande sydfor Ejderen afstodes til Tydskland, Rygen alene undtagen; inden ti Dage efter Kongens Frigivelse skulde Rendsborg overgives til Grev Adolf. Som Løsepenge skulde Kongen betale 45,000 Mark Sølv, udlevere alle Beengerds Klenodier af Guld og give nye Dragter til 100 Riddere, nemlig ti Alen flandersk Skarlagen og halvtredie Alen Pelsværk til hver, tilligemed 100 Heste, hvoraf Halvdelen skulde være Stridsheste til ti Mark Stykket og Halvdelen Rideheste til fem Mark.

Paa enhver optænkelig Maade havde Grev Henrik søgt at sikkre sig Opfyldelsen af Betingelserne. Den gamle Konge skulde rigtignok strax sættes paa fri Fod, men i hans Sted skulde hans to yngste Sønner og 40 Danske stilles som Gidsler, og naar den unge Valdemar til næste Paaske frigaves, skulde den tredie Søn Erik og ni Danske gives Greven til Gidsler, og disse skulde først efterhaanden løslades, som de enkelte Udbetalinger skete. Selv, naar den hele Sum var betalt, — der vel i vore Penge vilde kunne have en Værdi af fem Millioner Rigsdaler — skulde en af Prindserne og ti Gidsler forblive hos Greven i ti Aar til Sikkerhed for, at Kongen vilde holde det Løfte, som han maatte aflægge paa den hellige Hostie — ingensinde at ville hævne sig paa sine Fjender. Prindserne, Rigets Bisper og de andre Stormænd besvore tilligemed Kongen dette ydmygende Forlig.

Saaledes gjensaae den gamle Konge efter halvtredie Aars Fangenskab sit Rige første Juledag 1225, men hvor forandret var nu ikke Alt? Ikke engang i Hævnen kunde hans Harme over den skjændige Troløshed finde nogen Trøst, thi han følte sig bunden ved sin Ed.

Dog var der endnu een Udvej tilbage: den hellige Stol havde Magt til at løse og binde. Ufortøvet vendte Kongen sig til Paven og forestillede ham, at det var ham umuligt at opfylde Forpligtelserne, der jo ogsaa vare blevne ham aftvungne ved nedrig Troløshed; behøvede man at vise den Troløse Troskab? Desuden forhindredes han herved i at opfylde det tidligere Løfte, at gjøre et Korstog til det hellige Land. Den hellige Fader fandt det vel meget betænkeligt at give sit Minde til en Krænkelse af Edens Hellighed, og søgte først at bevæge Keiseren ved Formaninger til at indvirke paa Greven og bringe ham til at opgive sine Fordringer; men da dette ikke frugtede, skrev han den 26de Juni 1226 til Kong Valdemar: „Da en profetisk Røst minder os om at løse Ondskabens Baand og trykkende Byrder, og sætte dem i Frihed, der ere sønderknuste, saa løse vi Dig fra den aftvungne Ed og alt, hvad der vitterlig er knyttet til den; thi Eden bør ikke være et Baand i Uretfærdighedens Tjeneste, men en Bekræftelse paa Retfærdigheden."

Endnu samme Sommer begyndte Valdemar Krigen. Fra Frisland brød han ind i **Ditmarsken** og tvang Indbyggerne til atter at

hylde ham. Derpaa gik han i Forening med Otto af Lyneborg mod **Rendsborg**. Grev Adolf og Henrik af Schwerin ilede Borgen til Undsætning, men bleve slagne den 29de September i en blodig Kamp, hvorpaa Rendsborg blev stormet og erobret. Itzeho og Segeberg bleve belejrede. Erobrerens Lykke syntes at være vendt tilbage.

Om Vinteren hvilede Vaabnene paa begge Sider. Men Greverne Adolf og Henrik, frygtende den truende Fare, toge deres Lande til Lehn af den saxiske Hertug Albrekt for at sikkre sig hans Bistand. Selv Lybek gav sig under hans Beskyttelse. Her i denne Stad samlede de Forbundne sig mod Kong Valdemar. Det var hele Nordtydsklands Magt, der opbødes mod den tappre og mægtige Sejrherre: Hertugen af Saxen, Greverne af Holsteen og Schwerin, Ærkebiskop Gerhard af Bremen og Lybekkerne under deres Borgermester Alexander af Soltwedel.

Paa Grændsen af det egentlige Holsteen og Vagrien ligger to Mile nordenfor Segeberg Landsbyen **Bornhøved**. Her begynder den store Hedeslette, der danner Holsteens Højderyg og kan betragtes som en Fortsættelse af Hedestrækningerne i Jylland og Slesvig. Byen selv ligger i en Dal, hvor mange Kilder udspringe; deraf har den sit Navn, der betyder Kildernes eller Brøndenes Hoved. Dens Kirke er en af de ældste i Egnen og opførtes 1149 af Biskop Vicelin. Den udstrakte Slette, paa hvilken man i flere Miles Omkreds hverken seer Høje eller Skove, men kun flade Lyngmarker, egnede sig særdeles til Slag; og da den tillige ligger paa Grændsen af det gamle Saxer- og Slaveland, er her ogsaa holdt mange blodige Kampe. Endnu sees rundtom paa Heden talrige Gravhøje, omsatte med Steenkredse.

Paa denne Slette, **Bornhøveder Kamp**, sloge de to fjendtlige Hære deres Lejre. To Dage forholdt de sig rolige, iagttagende hinanden og forberedende sig til det afgjørende Slag. I denne Mellemtid sendte de undertvungne Ditmarskere, der fulgte Kong Valdemar, hemmelig Bud til Grev Adolf og tilbøde ham, at de under Slaget vilde falde de Danske i Ryggen, dersom han vilde sikkre dem deres Frihed. Deres Angreb vilde de tilkjendegive derved, at de brøde frem med omvendte Skjolde. Greven, der indsaae, at Alt beroede paa den forestaaende Kamps Udfald, indrømmede dem, hvad de forlangte.

Paa den tredie Morgen, Mariæ Magdalenæ Dag, Tirsdagen den 22de Juli 1227 opstilledes Hærene til Slag. De Danske vare stillede saaledes, at de havde Solstraalerne i Ryggen; i Midten anførte Kongen selv, paa højre Fløj Otto af Lyneborg, paa venstre den unge Kong Valdemar. Ditmarskerne havde Kongen af Mistillid til deres Troskab, stillet bagved. I den tydske Hær stod Ærkebispen af Bremen ligeoverfor Valdemar; paa højre Fløj stod Hertug Albrekt af Saxen,

Grev Adolf med Holstenerne og 300 brynjeklædte Ryttere, som Kejser Frederik havde sendt tilhjælp, og paa venstre Fløj Grev Henrik af Schwerin og Lybekkerne; Bagtroppen dannede Vendernes Skarer.

Ærkebispen af Bremen begyndte Slaget. Længe varede Kampen den hede Sommerdag, og paa begge Sider kæmpedes der med største Forbittrelse; thi Alle vidste, at denne Dag vilde afgjøre Nordtydsklands Skjæbne. Dog formaaede hele Nordtydsklands samlede Magt ikke i

Længden at udholde de Danskes tappre og stedse fornyede Angreb. Udmattede af Kampen og blændede af Solstraalerne, der stode dem lige i Ansigtet, begyndte Tydskerne at vende sig til Flugt. Da styrtede Grev Adolf frem og standsede de Vigende med djærve Ord; tillige gjorde han fromme Løfter om at ville gjøre et Korstog, bygge Kirker og Klostre og selv ende sine Dage som Munk. Lybekkerne lovede at ville forvandle deres Borg, der tidligere havde været i de Danskes Hænder, til et Kloster for Maria Magdalena. Da, fortæller Legenden, saaes pludselig Helgenindens Skikkelse i Skyerne; med den ene Haand holdt hun for Solen, og med den anden velsignede hun de Tydske, der nu atter fik nyt Mod og angrebe de Danske.

Mere Udslag end denne himmelske Hjælp i Skyerne gjorde uden- tvivl Ditmarskernes Forræderi, der nu pludselig efter Aftale vendte Skjoldene om, og i det afgjørende Øjeblik faldt de Danske i Ryggen. Angrebne paa alle Sider maatte disse bukke under i den ulige Kamp. Om Aftenen bedækkede 4000 Danske Valpladsen; Otto af Lyneborg var fangen, og Kongen selv laa bevidstløs paa Heden, truffen af en Piil i Øjet; da reddedes han af en tydsk Ridder, der kastede ham tværsover sin Hest og ilede med ham til Kiel.

Atter havde tydsk Troløshed lammet Kong Valdemars Kraft. Hvad Grev Henrik havde begyndt ved sit lumske natlige Overfald, det fuldendte her Ditmarskerne ved at bryde den nylig svorne Troskabsed.

Men Maalet var naaet; den Magt var styrtet, som man ej havde havt Mod eller Kraft til at angribe i aaben, ærlig Kamp. Danmarks Grændser vare atter indskrænkede til Ejderen. Alle Erobringer vare tabte, undtagen Rendsborg, Rygen med nogle Stæder i Pommern samt det fjerne Estland.

Krigen endte, uden at der blev sluttet nogen egentlig Fred. Lidt efter lidt forligede Kongen sig med de enkelte Fjender, og de kongelige Prindser og Gidsler bleve løsladte af det lange Fangenskab. Fra nu af henvendte han hele sin Opmærksomhed paa Landets indre Vel og Fredens Gjerning. „**Sejrherren**" forvandledes til „**Lovgiveren**", et Navn, der betegner en mindre glimrende, men mere hæderlig og heldbringende Virksomhed.

Saa hurtig forsvandt den ydre Glands, som Absalons og Valdemarernes ridderlige Aand havde kastet over Danmark. I hine Kampe havde dette Rige kraftig deeltaget i den kristelige Middelalders Udvikling. Det fremtræder ikke længere som modtagende, men som udbredende Kristendom og Kultur blandt de fjerne Hedninger langsmed Østersøens Kyster. Herved adskille disse Tog sig mærkelig fra de tidligere mod Vesten. Men herved var Danmark ogsaa traadt i et farligt Forhold til Syden.

Under disse Kampe havde Folket tillige udviklet sig selv. Det var ikke længere det gamle Folk, ved hvilket vi dvælede ved Overgangen fra Oldtiden til Middelalderen. Nye Forhold havde udviklet sig, nye Magter vare fremtraadte i Staten, der snart maatte træde i fjendtligt Forhold til hverandre. Men for at følge disse Kampe bliver det nødvendigt at kaste et Blik paa den indre Tilstand.

Fjerde Afsnit.

Den indre Tilstand.

Landet og Folket i Almindelighed.

de to sidste Aarhundreder var Danmark blevet ganske forvandlet. Forbindelsen med England og Kristendommens fuldkomne Indførelse havde havt en væsentlig Indflydelse paa de indre Forhold. Virkningerne deraf spores saavel indadtil i hele Folkets Liv, som udadtil i Valdemarernes ridderlige Færd, der stedse gaaer Haand i Haand med Kirken.

Ved Vikingetogenes Standsning vendte Folket sig til det fredelige Livs Sysler. Den vigtigste Næringskilde, **Agerdyrkningen,** havde efter Adam af Bremen allerede i det ellevte Aarhundrede naaet en ikke ringe Højde. De øde Strækninger bleve opdyrkede, og Skovene sank lidt efter lidt for Øxens Hug. Med Landets Opdyrkning tiltog Folkemængden; hertil bidrog ogsaa betydelig den nye Arveret, som Kristendommen gjorde gjældende. I den hedenske Tid var nemlig kun Løsøret blevet deelt imellem Arvingerne, hvorimod Grundejendommen forblev samlet hos en af Sønnerne. Nu derimod bestemtes, at den ogsaa skulde deles imellem Arvingerne. Ved saadan Udstykning fik et langt større Antal Familier Lejlighed til at erhverve sig deres Underhold, da der endnu i lang Tid uagtet de fortsatte Delinger blev tilstrækkelig store Jordlodder til hver, og Følgerne heraf vare paa een Gang en bedre Opdyrkning af Landet og en stærk Tilvæxt af Folkemængden. Vel

foraarsagede Borgerkrigene og Vendernes Ødelæggelser for en kort Tid nogen Tilbagegang heri; men under Valdemarerne hævede Folkemængden sig atter, og man vil vist uden Overdrivelse paa denne Tid kunne anslaae den i alle de daværende danske Lande, Halvøen Jylland, Øerne og de skaanske Provindser, til henved halvanden Million Mennesker.

En anden vigtig Næringsvej var **Kvægavlen**. Allerede dengang vare de danske Heste meget søgte i Udlandet, og en samtidig Forfatter, Arnold af Lybek, beretter, at Danmark var fuldt af skjønne Heste formedelst de herlige Græsgange. Ogsaa **Fiskeriet** gav et betydeligt Udbytte; Efterretningerne derom overstige næsten det Troværdige. Af de danske Vande var det fornemlig Øresund og Limfjorden, der havde en saa overordentlig Rigdom paa Fisk. Saxe fortæller, at man neppe kunde roe frem i Baade for Fiskestimer, ja at man ikke engang behøvede Garn til at fange dem, da man kunde gribe dem med Hænderne. Arnold af Lybek fortæller, at Kjøbmænd fra alle Nabolandene kom sammen ved Skaane i Anledning af dette Fiskeri og gave de Danske Guld, Sølv og andre Kostbarheder for deres Fisk, „som de af Guds Godhed havde for Intet". Denne rige Vinding bragte dem til at iføre sig prægtige Klæder, Pelsværk, Purpur og fiint Linned, istedetfor den forrige simple Sømandsdragt. Tydsk Klædedragt og Levemaade, tydske Sæder og Skikke begyndte stærkt at faae Indpas, hvilket dog allerede i det forrige Aarhundrede var skeet ved Knud Lavard og Svend Grathe.

Folkets **Levemaade** var dog endnu i det Hele simpel; Husene, byggte af raat sammenlagte Bjælker og Leer, vare kun lidet hyggelig indrettede. Jorderne dyrkedes i Fællesskab; kun den lille Kaalgaard med Toften ved Gaarden og undertiden en Abildgaard var den Enkeltes Ejendom.

Sæderne, skjøndt forædlede ved Kristendommen, bare endnu mange Spor af den hedenske Vildhed og Raahed. Den herskende Tilbøjelighed til stærke Drikke dadles eftertrykkelig af fremmede Forfattere, og det ikke uden Grund, thi vi see paa Valdemar den stores Tid, at Abbed Vilhelm endog fandt det nødvendigt at advare Kongens Døttre for Drukkenskab. Først seent kunde Trældommen ophøre, og det hedenske Volskab vedblev endnu længe, skjøndt Kirken arbejdede saa ivrig derimod. Nordboens haarde Sind behøvede Tid til at mildnes.

Vigtige Oplysninger om Landets Tilstand og et Indblik i Folkets Liv og Sæder giver **Lovgivningen**, saameget mere som vore Love have udviklet sig af Folket selv uden nogen fremmed Paavirkning og altsaa nøje fremstille dets Ejendommelighed. Saaledes har Norden bevaret sin egen folkelige Lovgivning, medens de fleste andre Lande i Europa have maattet bøje sig under den romerske Ret.

I Oldtiden bleve de enkelte Bestemmelser vedtagne af Folket i hvert enkelt Landskab for sig, og saadanne **Vedtægter** gik i Begyndelsen fra Slægt til Slægt uden at være nedskrevne. Senere samledes de, bleve opskrevne og antoges af Folket og Kongen. Saaledes opstode de enkelte **Provindslove**, der alle ere fra Valdemarernes Tid og altsaa betydelig yngre end Knud den stores Vitherlagsret, den ældste danske Lov, vi besidde; men denne gjaldt kun i Kongens Gaard for hans Huuskarle og ikke for Folket. Paa nogen fælles Landslov kunde der endnu ikke tænkes; thi om end de enkelte Provindsers Selvstændighed, der var bleven styrket ved Rigets Opløsning i Borgerkrigene, under Valdemarerne atter var gaaet op i Statsenheden, holdt dog Modsætningen sig endnu længe, og vi finde derfor de tre Hovedlandskaber, Skaane, Sjælland og Jylland — netop Tredelingen i Borgerkrigene — hvert med sine egne Love.

Den ældste af disse var den **skaanske** verdslige Lov, der tillægges Valdemar den store, men dog rimeligviis først er bleven nedskreven i Begyndelsen af det trettende Aarhundrede. Kortefter fremkom den **gamle sjællandske** og derpaa den **nye sjællandske**; noget senere den vigtigste og fuldstændigste af dem alle, den **jydske** Lov, der blev antagen paa Rigsdagen i Vordingborg i Marts 1241, nogle Maaneder før Kong Valdemar Sejrs Død. Den var den gamle Konges sidste Værk; den blev et Mindesmærke om ham, af større Værd og Varighed end alle hans Sejrvindinger.

Jylland trængte nu stærkt til sin Lov, ligesom Skaane og Sjælland hver havde faaet sin. Da samlede og ordnede den halvfemtsindstyveaarige Biskop **Gunnar af Viborg** de gamle Bestemmelser og Vedtægter. Han var en kundskabsriig Lærd, en nidkjær Biskop og en retfærdig Herre, der virkede med Iver og usvækket Aandskraft i sit

Embede til sin Død, skjøndt han naaede en Alder af 100 Aar. Omsider hensov han paa Asmildkloster den 25de August 1251.

„Med Lov skal Land bygges", hedder det i Lovens Begyndelse. „Vilde hver Mand nøjes med sit Eget og lade Andre i Fred, da behøvede man ej Loven. Var ej Lov i Landet, da havde den meest, som meest maatte gribe."

„Loven skal være ærlig, ret, taalig, efter Landsens Vane, bekvem, nødtørftig og aabenbar, saa at alle Mænd maae vide og forstaae, hvad Loven siger. Og være den ej gjort eller skreven efter nogen Mands særlige Vild, men efter alle Mænds Tarv, der i Landet boe. — Den Lov, som Kongen giver og Land tager ved, den maa han ej siden tage og skifte uden Landsens Villie."

Retssagerne afgjordes paa Herredsthing og Landsthing, der holdtes hver fjortende Dag, i Sjælland om Onsdagen, i Jylland om Løverdagen, saa at der den ene Løverdag var Herredsthing, den anden Landsthing. Herredsthingene holdtes ligesom i Oldtiden fremdeles under aaben Himmel indenfor bestemte Steenkredse.

Paa Thinget havde den kongelige Foged, **Ombudsmanden,** Forsædet. Han skulde paasee, at Alt paa Thinge gik ordentlig og lovformelig til, at Kongens Ret blev iagttagen og Dommen rigtig udført, hvilket ofte var meget vanskeligt; thi vægrede den Dømte sig for at betale de bestemte Bøder, da maatte der kun een Gang søges **Nam** eller gjøres Indførsel i hans Bo, hvilket desuden maatte skee hemmelig og udenfor hans Gaardsled. I Dommen selv havde Ombudsmanden ingen Deel, thi den dømmende Magt laa væsentlig i Folkets Hænder, ligesom det er Tilfældet i den nyere Jury eller Edsvorneret.

I nogle Sager, især de hyppig forekommende, som Ran, Tyveri og Vaadegjerninger dømte **Nævninger,** 8 eller 12 Mænd for hvert Herred, der bleve udnævnte af Bønderne. Deres Dommerembede varede i eet Aar, og de skulde ligesom Juryen erklære den Anklagede skyldig eller uskyldig. Glemte Bønderne at vælge dem, da kunde den kongelige Ombudsmand selv tage dertil, hvem han vilde. Ingen kunde undslaae sig for at være Nævning; for hver Gang Nogen blev valgt og vægrede sig, skulde han bøde tre Mark. Fandt den Anklagede blandt Nævningerne

„en aabenbarlig Uven", da kunde han udskyde ham og forlange en anden Dommer istedet.

Den jydske Lov anvendte imidlertid ogsaa en anden Slags Dommere, som de andre Love ikke kjendte, nemlig de saakaldte **Sandemænd.** Med dem forholdt det sig ganske anderledes end med Nævningerne. De vare 8 Selvejere i hvert Herred, der udnævntes af Kongen paa Livstid og modtoge herpaa kongeligt Brev eller Bestalling. Medens Nævningerne vare aldeles ulønnede, erholdt Sandemændene af Klagerne Godtgjørelse for deres Rejser til Thinget. De dømte i Sager, der angik Manddrab og andre Voldsgjerninger, Voldtægt, Hærværk, Markskjel, Tilføjelse af Saar og Forbrydelse mod Guds Huses Ejendom, naar det var over en Marks Værdi. Ligesom Nævningerne bleve de tagne i Ed paa, at de kun vilde dømme „hvad rettest og sandest er".

Fra Harald Heins Tid var **Eden** bleven et almindelig gjældende Beviismiddel i det danske Retsvæsen. Dog var **Benægtelseseden** ingenlunde tilstrækkelig; de Sagførende maatte stille tolv **Mededsmænd** eller Mænd af godt Rygte, der svore paa, at de vare fuldt overbeviste om Udsagnets Sandhed. En saadan Ed kaldtes **Tyltered**, thi den jydske Lov fordrede altid tolv Mænds Ed, hvorimod de andre Love i mange Tilfælde lode sig nøje med mindre, med sex, ja endog med tre Mænds Ed. Den Anklagedes Skjæbne beroede altsaa paa Samfundets Agtelse; thi Mededsmændenes Bekræftelse var et Udtryk af den offentlige Mening, at man paa Grund af Kjendskaben til hans Sindelag og Vandel ikke kunde ansee ham for skyldig i den Forbrydelse, hvorfor han var sigtet. Jernbyrd, der i den senere Tid kun brugtes i adskillige indviklede Sager, blev nu aldeles afskaffet.

Med Hensyn til Straffe var Loven meget mild; thi Folket var vant til at tage sig selv tilrette og kunde ikke finde sig i Statens Mellemkomst i Sager, som det meente ikke vedkom Andre end det selv. Lovens Bestemmelser gik derfor mindre ud paa at straffe end paa at skaffe den Forurettede eller hans Slægt Erstatning. Ligesom i Oldtiden kunde de fleste Forbrydelser endnu sones ved **Boder**; men Selvhævn forbødes strængelig. I Mandebod betaltes 40 Mark til Kongen og 40 Mark til den Dræbtes Slægt. Den, der var dømt fredløs, kunde

dog kjøbe sig Fred af Kongen, dersom den Forurettede vilde lade sig forsone ved Boder; ellers maatte han rømme Landet inden en Dag og en Maaned. Kun for visse nedrige Forbrydelser havde Loven bestemt Dødsstraf; de kunde ej sones med Boder og kaldtes derfor **Ubodemaal**. Saadanne vare Stimandsfærd, Mordbrand og Tyveri. Blev Tyven greben, skulde Tyvekosterne bindes bag paa ham, og saaledes skulde han føres til Thinge; fandtes det da, at han havde stjaalet for over en halv Marks Værdi, skulde Ombudsmanden uden Dom lade ham hænge. Bonden maatte ikke lade sin Tyv hænge, thi „han maa ej være sin egen Retter". Dog maatte Ingen bindes uden Tyven, der blev greben paa fersk Gjerning.

Saaledes søgte man strængt at hævde Ejendomsretten, uden at træde den personlige Frihed for nær. Den Rejsende maatte gjerne tage en Kjærv fra Ageren til sin Hest, uden at han derfor blev betragtet som Ransmand. Den Skibbrudnes Gods maatte Ingen komme nær og Ingen formene ham i at bjerge det. Røver Nogen deraf, da skal han give det igjen og bøde fulde tre Mark og tre Mark til Kongen; er det den kongelige Ombudsmand, der røver deraf eller forbyder Folk at hjælpe de Skibbrudne, naar de forlange det, da skal han miste sit Lehn og betale fulde Boder.

Var Nogen utilfreds med den Dom, der var fældet i hans Sag paa **Herredsthinget**, kunde han henskyde Sagen til **Landsthinget**, og derfra til **Kongens Thing**, hvor Kongen selv eller en af hans høje Embedsmænd havde Forsædet og afsagde Dommen. Siden kunde man endog henstævne Sagen herfra til det almindelige **Danehof** eller Rigsdagen, der holdtes eengang om Aaret og var den højeste Domstol.

Disse vare de vigtigste Grundtræk i den Retsforfatning, der ved Valdemars jydske Lov kom til at gjælde i den største Deel af Landet, nemlig Nørrejylland, Sønderjylland og Fyen. Den stemmer i sit væsentlige Indhold med den sjællandske og skaanske; dog fandtes der ikke ubetydelige Forskjelle; saaledes havde i Sjælland den Dræbtes Slægtninge ingen Deel i Mandeboden. Da Loven var bleven vedtagen af Folket, skal Kongen have ladet Samlingerne af de gamle Vedtægter opbrænde, for derved at tilkjendegive, at de vare satte ud af Kraft; men

derved har Kundskaben til den ældre Retstilstand lidt et betydeligt Tab. I Midten af det 14de Aarhundrede føjede en Retslærd, **Thor Degn,** nogle Artikler til, der fik Lovskraft under Valdemar Atterdag. De indeholdt Tilsætninger og Forklaringer til Loven og grundede sig paa den Erfaring, han havde samlet som Landsdommer ved Viborgthing. I over 400 Aar gjaldt den fortrinligste af alle Middelalderens Love i Danmark, indtil den 1683 afløstes af Kristian den femtes almindelige danske Lov, der dog væsentlig hviler paa Grundlaget af den jydske Lov. Derimod gjælder den endnu i nogle Egne af Sønderjylland.

Folkefriheden, agtet og anerkjendt i Lovene, havde endnu ikke lidt noget Skaar ved den begyndende Udvikling af Stænderne. Den skarpe Modsætning mellem disse, som Middelalderen, Pavedømmets og Ridderstandens gyldne Tid, maatte frembringe, var endnu ikke traadt tydelig frem, men udviklede sig stærkt og skulde snart blive til Virkelighed.

De enkelte Stænder.

Gejstligheden.

Den Stand, der først maatte hæve sig ud af Folket, var **Gejstligheden.** Vi have fulgt dens stedse stigende Magt fra Knud den stores Tid indtil Valdemarernes, under Fyrster, der vare Kirken hengivne, som Svend Estridsen, Knud den hellige og Erik Ejegod. Det venskabelige Forhold mellem flere af Ærkebiskopperne og Kongerne befordrede ikke lidet dens Stigen under Valdemarerne; men hovedsagelig har den sin Grund i Kirkens daværende Overmagt i det øvrige Europa. Det var da netop Pavemagtens og Korstogenes Tid. Danmark maatte følge den almindelige Udvikling, saameget mere som udmærket duelige Mænd dengang beklædte Lunds Ærkebispestol.

Ingen havde dog en saadan Indflydelse som **Absalon,** der i høj Grad bidrog til at hæve Kirkens Magt. De gejstlige Forhold vare efterhaanden blevne unddragne verdslig Indflydelse; de bleve nu under Valdemar den store nærmere bestemte ved Udstedelsen af de **to Kirke-retter,** den skaanske og den sjællandske. Den **skaanske** gaves 1162 af

Ærkebiskop Eskil under Absalons Medvirkning paa en Folkeforsamling ved Lund efter alle Skaaningers Bøn, fordi den gamle, der skal være given af Ærkebiskop Asker, „var for haard". Den stemmer aldeles med den **sjællandske**, der „efter alle Sjællandsfarers Bøn" udstedtes af Absalon 1171 paa en Forsamling ved Ringsted. Begge sluttede sig til den kanoniske eller den almindelige Kirkeret, der gjaldt i den romerske Kirke; men de toge dog ogsaa Hensyn til Folkets særegne Forhold. Erlæggelse af Tiende af al Sæd blev bestemt; Forsømmelse heraf skulde straffes med Bøder. Forbudet mod Ægteskab mellem Slægtninge indskærpedes; den, der ægtede sin Frænke mod Biskoppens Forbud, skulde sættes i Ban. Bønderne skulde selv vælge deres Præst „med Biskops Villie". De maae ej „Præst vrage", men han maa heller ikke skilles fra dem „imod deres Villie".

Det varede dog ikke ret længe, at Folket beholdt nogen Indflydelse paa Valget af sin Gejstlighed. Kongerne selv kunde i Længden ikke haandhæve deres Ret til at besætte Bispeembederne, som de hidtil stedse havde havt. Snart tiltoge **Domkapitlerne** eller de Gejstlige ved Domkirkerne, de saakaldte **Kanniker**, sig denne Ret, og Kongen beholdt da kun tilbage, som Lehnsherre at forlehne den af dem valgte Biskop med de Jordegodser, der laae under Bispestolen. Den mægtige Valdemar Sejr selv maatte finde sig i, at Domkapitlet i Ribe 1215 valgte en Tuvo til Biskop imod hans Villie. Men de danske Konger vilde dog aldrig opgive den Paastand, at deres Bekræftelse af Valget var nødvendig, og denne Fordring blev siden Anledning til hæftige Stridigheder mellem Kongerne og Ærkebisperne.

Efterhaanden var der blevet oprettet flere **Bispedømmer**, saa at deres Antal henimod Slutningen af det ellevte Aarhundrede var steget til otte. Deres Udstrækning var i den senere Deel af Middelalderen følgende: **Lunds** Stift eller Ærkestiftet indbefattede Skaane, Halland, Bleking og Bornholm, og var det største i Omfang. Derfor bestod det ogsaa i Begyndelsen af to Stifter, Lund og Dalby, der dog allerede 1060 bleve forenede. **Roskilde** Stift bestod af Sjælland og de hosliggende Øer; hertil lagdes ved Erobringerne i Venden Øen Rygen. **Odense** Stift indbefattede Fyen og de omliggende Smaaøer; desuden

Laaland, Falster, Als, Ærø og Femern. I Nørrejylland fandtes de nuværende fire Stifter, men deres Omfang var ikke ganske det samme som nu. Til **Børglum**, der ogsaa kaldtes Vendsyssel eller Vendelbo Stift, hørte hvad der laa nordenfor Limfjorden tilligemed Øerne i samme. **Viborg** Stift var dengang større end nu, da det tillige indbefattede Byen Aalborg og de fire Herreder af det nuværende **Aarhuus** Stift, der ligge nordenfor Randers Fjord, nemlig Støvring, Hald, Onsild og Gjerløv Herreder. Til **Ribe** Stift hørte dengang den nordvestlige Deel af Sønderjylland heelt ned til Tønder; den øvrige Deel udgjorde **Slesvig** Stift.

Kirkens Rigdom var stegen overordentlig. Mange Konger havde skjænket den betydeligt Jordegods; saaledes fik Roskilde flere Herreder af Knud den store og Svend Estridsen. Til Roskilde Bispestol under Absalon skjænkede Valdemar den store 1168 Flækken **Havn** med alle de omliggende Landsbyer, Brønshøj, Gjentofte, Mørkøje, Emdrup, Bagsværd o. fl., der forbleve under Bispestolen, indtil Valdemar Atterdag bemægtigede sig Staden Aar 1350, og Kristoffer af Bajern fuldkommen erhvervede dette Strøg for at gjøre Kjøbenhavn til sin Residens. Eskil skaffede Ærkebispestolen betydelige Godser i Skaane og den største Deel af Bornholm. Det var imidlertid ingenlunde Kongerne alene, men ogsaa Privatmænd, der skjænkede deres Jordegods til Kirken. Mangen Mand tog Jord af sin Ager, bar den i sit Skjød til Kirken og nedlagde den i Vidners Paasyn paa Altret, for derved at betegne, at han skjænkede sin Ager til Kirken. At berige Kirken ansaaes for en særdeles from og fortjenstlig Handling. Dog bemærkes i Kirkeretten, at Ingen, som laa for Døden, maatte kunne give mere end det Halve af sin Ejendom til Kirken; den Karske kunde derimod fare i Kloster med hele sin Hovedlod.

Saaledes kom efterhaanden en stor Deel af Landets bedste Jordegods til Kirken, der snart forstod at erhverve sig Frihed for Skatter og andre Afgifter. I de udstrakte Besiddelser anlagde Biskopperne Fæstninger og holdt Krigsfolk; i deres Følge saaes ikke blot Huuskarle, men ogsaa Lehnsmænd. Af disse havde Lunds Ærkebiskop tilsidst 36, og Roskilde Biskop 43. Det blev nu meget almindeligt, at de krigerske Biskopper traadte i Spidsen for Hæren og selv deeltoge i Kampen;

saaledes fremfor Alle Absalon. Med hvilken Iver de Gejstlige deeltoge i Krigen viser Slaget ved Fodvig, hvor der faldt 5 Bisper og 60 andre

Niels Jepsen, Biskop af Roeskilde.

(Efter Abildgaards Tegning af den pragtfulde Bronceplade over hans Grav, der 1806 solgtes ved offentlig Auction som gammelt Metal.)

Gejstlige. Den Rigdom, som Gejstligheden besad, bragte den til at omgive sig med en Glands, der blændede Folket. Ved Gudstjenesten udfoldedes megen Pragt, og Bispoppen selv med sin Hue, Stav og Kaabe vakte Menighedens Ærefrygt og Beundring, naar han viste sig i fuld Ornat.

Klostrene.

I høj Grad befordredes og befæstedes Kirkens Magt ved den Mængde **Klostre**, der rejste sig rundtom i Landet. **Munkene**, Kirkens staaende Hær i alle Lande, fulgte overalt med Kristendommen og beskyttedes ivrig af Paverne, der klart indsaae, hvilken Nytte de kunde drage af disse afsluttede Samfund, der vare løsrevne af verdslige Baand og alene knyttede til Kirken og dens Fordeel.

Udentvivl opstode de første Klostre under Knud den store, der førte Munke af **Benediktinerordenen** fra England over til Danmark. Dog kan man ikke paavise Klostre, der med Bestemthed skrive sig fra denne Konges Regeringstid. De ældste ere vistnok **Voerkloster** i en yndig Egn ved Mos Sø i Jylland, hvor nu en Mølle af samme Navn ligger, og **St. Knuds** Kloster i Odense, der skal være stiftet af Knud den hellige og blev fornyet og udvidet af Erik Ejegod, da han ved sin Broders Kanonisation Aar 1100 kaldte 12 Munke herover fra Evesham i England. Under de følgende Konger tiltoge Klostrene af denne Orden stærkt; **St. Laurentiusklostret** i Lund, hvortil Domkirken hørte, antog snart Augustinerordenens Regel; **Allehelgens Kloster** i Lund laa nordenfor Byen paa den Bakke, der endnu hedder Helgonabakken, berømt for sin skjønne Udsigt over Sundet til Kjøbenhavn; **St. Bengts-Kloster** i Ringsted, egentlig Benedikts Kloster efter Ordenens Stifter, hvor Knud Lavards højtidelige Kanonisation foregik 1170; **Skovkloster** ved Nestved, anlagt 1135 i Byen under Navn af St. Pedersklofter, men efter en Ildebrand 1261 flyttet ud fra Byen, det nuværende Herlufsholm, hvis Hovedbygning endnu er den gamle Klosterbygning, der bestaaer af to Stokværk i fire Fløje. Den nuværende Sognekirke er den gamle anselige Klosterkirke, hvori der endnu findes endeel Levninger fra Klostrets Tid, som Munkestole, udskaarne Helgen-

billeder af Træ, et Trækors, en lille Altertavle og Stumper af Hoved-skaller, maaskee Relikvier. Andre Benediktinerklostre vare: **Essenbek** ikke langt fra Randersfjord, der længe uden Grund blev anseet for det ældste Kloster i Danmark, og **Glenstrup** mellem Randers og Hobro, der allerede blev ophævet før Reformationen. Denne Orden havde ogsaa

J. KORNERUP. 1853. Herlufsholm.

vigtige Nonneklostre, som **Bosjø** midt i Skaane paa en yndig Ø i Ringsøen; **Byring** mellem Ystad og Malmø; **Hundslund** i den smukkeste Egn i Vendsyssel, nu Dronninglund efter Kristian den femtes Dronning Charlotte Amalie, der besad det som sin Privatejendom; den nuværende Herregaards Hovedbygning er den gamle anselige Kloster-bygning. Ogsaa **Økloster**, nu Herregaarden Oxholm paa Øland i Limfjorden, var stiftet for Benediktinernonner.

Snart kom ogsaa de regelbundne Kanniker af **St. Augustins Orden** til Danmark. De dannede egentlig ikke Samfund af Munke, men af Præster, der fulgte den Regel og Levemaade, som den hellige Kirkefader Augustinus, Biskop i Hippo Regius i Afrika, havde indført

blandt Kannikerne ved sin Domkirke. Deres Klostre vare **Dalby**, en Miil fra Lund i Skaane, hvor Harald Heins Grav findes, **Grinderslev** i Salling, **Tvilum** i en moradsig Egn ved Gudenaa, i hvis Kirke der endnu findes nogle Levninger fra Munketiden, navnlig en Altertavle til at slaae sammen med Forziringer af Billedhuggerarbejde, og det berømte **Vestervig** i Thy ved den vestre eller inderste Vig af Limfjorden. Det blev stiftet 1110 for 12 regelbundne Kanniker og indviet **St. Thøger**, en Thyringer af Fødsel, der gik til Norge for at udbrede Kristendommen og blev Olaf den helliges Kapellan. Efter Olafs Død 1030 drog han til Danmark; her opførte han en lille Kirke af Rør og Grene, hvor nu Vestervig ligger, og virkede ved denne til sin Død. Da der brændte Lys paa hans Grav, steg hans Ry for Hellighed, og han blev ogsaa omsider optagen i Helgenes Tal, da det Underværk skete med hans Been, at de ved Ildprøven af sig selv sprang tilbage fra Ilden. Legenden fortæller, at han paa Tilbagerejsen fra Norge skal være strandet paa Thylands Kyst. Paa sin Vandring ind i Landet for at finde Mennesker lagde han sig, mødig og vansmægtende af Hunger og Tørst, ned paa Jorden for at finde Hvile; og da han atter rejste sig efter en styrkende Søvn, sprang der en Kilde frem paa det Sted, hvor han havde ligget, ved hvilken han lædskede sin Tørst. Ved **St. Thøgers Kilde** fik mange Syge og Værkbrudne deres Helbred igjen; den er nu næsten udtørret, men sees dog endnu paa den nedre Kirkegaard, hvor Menighedens Kirke har ligget, der blev nedbrudt ved Reformationen. Sporene af denne Kirke vise sig endnu tydelig i Grunden. Derimod staaer den herlige Klosterkirke, nu Sognekirken, der er en af de skjønneste Kirker i Jylland. Indvendig er den 110 Alen lang. Skjøndt der er skeet senere Forandringer og Tilbygninger af Taarn og Kor, har den dog bevaret Præget af den gammelromerske Kirkebygningskunst i Hovedskibets to Sidemure, der ere opførte af Kampesteen og hver bæres paa fem halvrunde Buer, hvis Søjler ere afvexlende runde eller fiirkantede. Der gives neppe i Danmark nogen anden Kirke, hvor Skibets Sidemure alene hvile paa Søjler, uden at være understøttede af gjennemgaaende Muurpiller.

Nonneklostre af Augustinerordenen vare **Dalum** ved Odense og

De vigtigste
KLOSTRE
i
Danmark

□ Benediktinerklostre
○ Augustinerkl.
◎ Premonstratenserkl.
+ Cistercienserkl.
× Johanniterkl.
♁ Brigittinerkl.
• Uvis Orden.

Upsala Ærkebispedömme
Nydala
Vexjö Stift
Halland
Aas
Lunds Ærkestift
Bleking
Heridsvad
Skaane
Bekkeskov
Ifö
Bosjö
Ringsjö
Lund (St. Laurentius og Alle-Helgens Kl.)
Ovids
Dalby
Byring
Tommerup
Bornholm
Börglum Stift
Börglum
Vreilev
Mariested
Øklund
Hundslund
Vesterviq
Dueholm
Vitskøl
Sebber
Viborg
Tvinderslev
Mariager
Örslev
Glenstrup
Nørre Stift
Gudum
Asmild
Essenbek
Stobber
Vib.
Aarhuus Stift
Tvis
Veierslev
Kalö
Alling
Tolum
Ribe Stift
Om
Aarhuus
Vissing
Voer
Ring
Samsö
Jylland
Esrom
Sjælland
Ebelholt
Knardrup
Eskilsö
Rosk.
Roskilde
St. Knuds Kl.
Odense
Antvorskov
St. Bengts Kl.
Sorö
Ribe
Seem
Sönder
Dalum
Fyen
Odense Stift
Holme
Skovkl.
Gaunö
Lygum
Als
Halsted
Slesvig
Ry
Ærö
Mörker
Falster
Maribo
Laaland
Stift
Jylland
Guldholm
Slesvig Stift
Femern
Rygen
Bergen
Holsteen
Bremens Ærkebispedömme
Pomern
Hilda
Eldena

Asmild ligeoverfor Viborg paa den anden Side af Søen, hvor Biskop Gunner ofte opholdt sig.

Flere af Benediktinerklostrene ved Domkapitlerne, som St. Laurentiusklostret i Lund og St. Mariæklostret i Viborg, antoge siden St. Augustins Regel. Et snævrere Samfund blandt Augustinerne vare **Premonstratenserne,** hvis Levemaade var meget stræng; de nøde hverken Kjød, Ost, Æg, Mælk eller andre meget nærende Spiser. Deres Ordensdragt var hvid, hvorfor de ogsaa kaldtes de hvide Munke. Ordenens ældste Kloster var **Børglum,** sydvest for Hjørring, der blev stiftet omtrent 1128. Til samme Tid tog vel ogsaa Biskoppen over Vendsyssel, der hidtil havde boet paa Aggersborg ved Limfjorden, sit Sæde der. Børglum vedblev gjennem hele Middelalderen at være Biskoppens Residens, indtil denne efter Reformationen 1554 flyttedes til Aalborg. Fra Børglum blev Nonneklostret **Vrejlev** anlagt, og Ordenen fik siden tre Munkeklostre i Skaane, **Tommerup, Ovids** og **Bekkeskov** ved Ifsøen.

Det var især fra Midten af det tolvte Aarhundrede, at Klostrene fremvorede i Mængde. Aldrig blev der stiftet saamange som under Valdemarerne; Ærkebisperne og de Mægtige i Landet kappedes om at anlægge dem og skjænke dem rige Gaver, snart af Gaarde, Marker og Skove, snart af Klenodier og Penge, snart af Huusgeraad, som det hed „for deres og deres Fædres Sjæles Salighed".

En stor Indflydelse paa det danske Munkevæsen fik den berømte Abbed **Vilhelm.** Paa **Eskilsø** i Roskilde Fjord havde Ærkebiskop Eskil grundet et Kloster for regelbundne Kanniker af Augustinerordenen. Ruinerne af den betydelige Klosterbygning sees paa den nordre Side af Øen og føre Navn af Munkekapellet. Da Tugten forfaldt og Munkene hengave sig til mangeslags Laster, til Drukkenskab og Dands med letfærdige Kvinder, indkaldte Absalon Vilhelm, Augustinermunk ved St. Genovevas Kloster i Paris, en lærd Mand af strænge Sæder, med hvem han tidligere under sit Ophold i Paris havde indgaaet et nøje Venskab. Trods sin høje Alder af 60 Aar kom Vilhelm strax til Eskilsø med tre andre franske Brødre, der dog efter et kort Ophold igjen vendte tilbage, kjede af det fremmede Land og dets ublide Klima. Klostrets Tilstand

var ogsaa kun lidet indbydende; hele Forraadet i Spisekamret var ser Oste og halvanden Skinke, og Absalon maatte skjænke en Sum af ti Mark til at anskaffe de første Fornødenheder. Af de sex Munke, der vare tilbage, droge de To strax bort; de Andre vare opsætsige og i høi Grad misfornøiede med den nye strænge og tarvelige Levemaade. „Hvorfor", udbrøde de, „er denne Stodder kommen hid? Han spiser Intet og drikker Intet; Pengene bruger han til at samle Klenodier i et Skriin, os giver han istedetfor Mad Blade af Træer og Urter at æde." Vilhelm havde nemligført Salat og andre hidtil ukjendte Kjøkkenurter med sig til Danmark, en Kost, der kun lidet behagede de danske Munke, som vare vante til stærkere Føde. De stræbte ham endog efter Livet; snart søgte de at drukne ham, snart at indebrænde ham og gave Djævelen Skyld for disse Anslag mod den hellige Mands Liv. Da Klostret tilmed truedes med Ødelæggelse af Oversvømmelser, flyttede Vilhelm det 1178 til **Ebelholt** i Tjæreby Sogn ikke langt fra det nuværende Frederiksborg. Sandsynligviis fik det nye Kloster dette Navn af den Æblehave eller Æblelund, han anlagde derved. Snart blomstrede det ved Absalons Understøttelse, ved Abbedens Ry for Hellighed, ved hans Strænghed i Levemaade og Sæder og ved hans Omsorg for Klostrets Velstand, der maaskee dog undertiden gik noget for vidt. Han havde stor Indflydelse hos Absalon og Kongen og brugte den med Iver til Fordeel for Klostret. Dog modsatte han sig det romerske Hofs og dets Udsendinges Gjærrighed. I et Brev til Absalon skrev han om den romerske Kardinal Fidentius, der var sendt til Norden for at udpresse Penge, at „et saadant Sendebuds Hoved burde stikkes i en Sæk med smeltet Sølv, for at hans Begjærlighed kunde mættes".

Med mange høitstaaende Mænd i Udlandet stod han i nøie Forbindelse og venskabelig Brevvexling, og han anvendtes til vigtige Sendelser til Frankrig og Rom i Anledning af den ulykkelige Dronning Ingeborgs Sag. Hans Berømmelse var udbredt over hele Europa, og efter hans Død, der indtraf Paaskenat den 6te April 1203 i hans 98de Aar, blev han optagen blandt Helgene, da mange Undergjerninger skete ved hans Grav. Af hans Relikvier fandtes en Tand i Ebelholt; det Vand, hvori den blev skyllet, kunde gjengive Syge deres Helbred,

Døve deres Hørelse og Stumme deres Mæle. Ved Helgentilbedelsen og Munkelegenderne fandt Overtroen saaledes rigelig Næring og slog stedse dybere Rødder hos Folket.

Ingen Munkeorden opnaaede dog den Rigdom og Anseelse i Danmark som **Cistercienserordenen.** Ærkebiskop Eskil, der var en fortrolig Ven af den hellige Bernhard, Abbed i **Clairvaux** eller Claravallis i Frankrig, nærede en stor Forkjærlighed for denne Orden. Allerede 1144 grundede han **Heridsvadkloster** i Skaane og omtrent 1150 i en yndig Egn i Nordsjælland det berømte **Esrom,** som han fortrinlig yndede og skjænkede rige Gaver af Jordegods. Til begge hentede han Munke fra Clairvaux. Fra dem havde alle de andre Cistercienserklostre deres Oprindelse: **Aas** i Halland paa en Aas nordenfor Varberg, ligeledes stiftet af Eskil, **Knardrup** i Sjælland, nu en Landsby i Gandløse Sogn, og det berømte **Sorøkloster,** der var indviet til Jomfru Maria. Det var anlagt af Asker Ryg, hvor Sorø Akademi nu ligger, men kom snart i Forfald ved Abbedens og Munkenes slette Sæder. Da fornyede Absalon sin Faders Stiftelse ved 1161 at flytte Cisterciensere fra Esrom herhen. Klostret opblomstrede atter og blev et af de rigeste og meest ansete i Landet. Flere af Abbederne havde Sæde i Kongens og Rigens Raad og Rang næstefter Biskopperne.

Med Munke fra Esrom var det ogsaa, at Valdemar den store 1158 grundlagde **Vitskølkloster,** som Munkene paa Latin kaldte vitæ schola, Livets Skole, den nuværende Herregaard Bjørnsholm ved Limfjorden. Bevæggrunden til Anlæggelsen var Kongens Taknemlighed for sin Redning i det lumske Overfald i Roskilde, hvor de, „der havde spiist det søde Brød med ham og talt venligen med ham, havde med Sværd overfaldet ham, der var ubevæbnet", som han selv siger i Stiftelsesbrevet. Klosterkirken skal have været en af de skjønneste i hele Landet, men da de Kejserlige under deres Indfald i Jylland 1627 havde berøvet den det kostbare Kobbertag, forfaldt den og blev nedreven.

Fra Heridsvad anlagdes **Holmekloster,** nu Brahetrolleborg i Fyen, og 1163 grundede Prinds Buris **Tviskloster** ved Holstebro, som Munkene kaldte tuta vallis, den trygge Dal, paa Grund af dets Beliggenhed dybt nede mellem høje Bakker. I Slesvig anlagdes derfra

1173 **Lygumkloster**, af Munkene kaldet locus Dei, Guds Sted, et særdeles rigt Kloster, hvis Jordegods udgjør det nuværende Lygumkloster Amt. Paa **St. Mikkelsbjerg** udenfor Byen Slesvig førte Munkene et højst forargeligt Levnet. Da Abbeden selv var bleven overrasket i en Skjøges Selskab, lod Biskop Valdemar 1192 Klostret flytte til **Guldholm**, en Miil nordenfor Slesvig ved Langsø, hvorhen han lod Munke komme fra Esrom. Det nye Kloster blev udstyret med stor Gavmildhed af Biskoppen. „Du hedder Guldholm", sagde han, „og jeg skal forgylde Dig". Men efter 17 Aars Forløb droge Munkene bort herfra og stiftede et nyt Hjem, **Rykloster** ved Flensborg Fjord, det nuværende Lyksborg.

I Glands og Berømmelse stod dog intet af de danske Klostre over **Omkloster** i Skanderborgegnen. Endeel Cisterciensermunke havde nedsat sig paa Kalø, men bleve snart kjede af at boe paa dette afsides Sted, hvor Storme og Iisdrift undertiden i flere Uger afskar dem Forbindelsen med Landet. De brøde da op 1172 og fæstede Bo paa et yndigt Næs mellem Gudensø og Mossø, i en af de skjønneste Egne i Danmark, i Nærheden af Himmelbjerget. Den Bonde, der ejede Jorden, vilde ikke overlade dem den, før Guds Moder havde aabenbaret sig for ham i Drømme og truet ham dertil. Her var Biskop **Svend** af Aarhuus fornemlig deres Velgjører. Han skjænkede dem ikke blot Jordegods, Kvæg og store Privilegier, men endog Bøger, hvoraf han lod mange afskrive med stor Bekostning og pryde med malede og forgyldte Bogstaver. Netop da han havde bestemt sig til selv at indtræde i Klostret, døde han 1191 og blev begravet i Om. Da Klostret senere gik tilgrunde, flyttedes hans Liigsteen til Ry Kirke, hvor den endnu sees. Emborggaarde i Ry Sogn ligge nu paa det Sted, hvor Om har staaet, men af det engang saa rige og prægtige Kloster er saagodtsom intet Spor tilbage.

Cisterciensernes Levemaade var i Begyndelsen meget stræng; de spiste ej Kjød, sov i deres Klæder paa Straasække og stode op ved Midnatstid for at synge Herrens Priis til den lyse Dag; derpaa arbejdede de, læste og bad, Alt i Tavshed. Deres hvidgraa Ordensdragt var i Førstningen simpel, men snart omgave de sig ligesom andre

Ordener med stor Pragt og førte en overdaadig Levemaade, eftersom deres Rigdom og Anseelse tiltog.

Ogsaa **Johanniterne**, eller egentlig kun Hospitalsbrødrene af den bekjendte Johanniterorden fandt Indgang i Danmark. De anlagde 1177 det berømte **Antvorskov** ved Slagelse, hvor **Hellig Anders** levede, om hvem Munkelegenderne fortælle forunderlige Ting. Efterladt af de andre Pilegrimme i det hellige Land, faldt han i Søvn, betynget af Kummer, men vaagnede om Morgenen udenfor Slagelse paa Hvilehøj, hvor Hellig Anders Kors rejstes, der gjennem Aarhundreder virkede Underværker og var Gjenstand for de Andægtiges Tilbedelse. Ligeledes fortælles, at han hængte sin Hat paa en Solstraale, og at han paa et ni Nætter gammelt Føl havde omredet hele Slagelse Mark, medens Kongen var i Bad. Der var nemlig blevet indrømmet Klostret al den Jord til Ejendom, som han kunde omride paa et saadant Føl. Taarnet paa den prægtige Klosterkirke var saa højt, at det kunde sees i sex Miles Afstand heelt over til Nyborg i Fyen og var et Sømærke. Det nedreves tilligemed Kirken i forrige Aarhundrede, og der er nu ingen

Antvorskov.
Anno 1749.

Spor deraf tilbage. Ved Reformationen blev det Krongods, og Frederik den anden byggede her et Slot, som han særdeles yndede, og hvor han ofte opholdt sig for Egnens ypperlige Jagt. Ogsaa Slottet er nu næsten forsvundet.

Dueholm ved Nykjøbing paa Mors tilhørte ogsaa Johanniterne tilligemed flere mindre Klostre i Stæderne. Ordensdragten var sort, og deres Udmærkelsestegn var et hvidt ottekantet Kors paa den højre Side. Deres Bestemmelse var egentlig kun at samle Penge til Understøttelse for Ridderne paa Rhodus.

Allerstørst Udbredelse vandt i Begyndelsen af det trettende Aarhundrede **Dominikanerne** og **Franciskanerne**, eller de saakaldte Tiggermunke, hvis Bestemmelse oprindelig var at leve af Almisser. Deres Fattigdom og strænge Levemaade vandt Folkets Beundring og Hengivenhed. De fik en særegen Betydning for Kirken og bleve vigtige Støtter for Paven, der til Gjengjæld begunstigede dem paa alle Maader. Allerede 1221 — ikkun 13 Aar efter Ordenens Stiftelse — fik Dominikanerne, der af deres Dragt ogsaa kaldtes **Sortebrødre**, et Kloster i Lund af Andreas Sunesøn, og det varede ikke længe, før de havde 22 Klostre rundtom i Landets Kjøbstæder. Ogsaa Franciskanerne holdt sig til Stæderne, og man kan tælle ikke mindre end 29 Klostre af denne Orden. De kaldtes ogsaa **Graabrødre** af deres askegraa Kappe, og **Barfodmunke**, fordi de overeensstemmende med deres Ordensregler selv i den strænge Vinterkulde her i Norden vedbleve at gaae med blottede Fødder. De Klostre, der tilhørte disse to Ordener, kaldtes **Tiggerklostre**, de Andres i Modsætning hertil **Herreklostre**.

Af mindre betydelige Ordener omtales senere **Helligaandsordenen**, der anlagde Hospitaler i flere Stæder for de Syge og Fattige; **Karmeliterne**, en ny Tiggermunkeorden, der ogsaa kaldes de hvide Brødre, og **Brigittinerne**, den eneste Orden, der er fremstaaet i Norden. Den blev stiftet i Sverrig af den hellige Brigitta, der havde Syner og Aabenbaringer endog af Kristus selv. Hovedklostret var **Vadstena** i Østgotland, hvor Brigitta ligger begravet. Derfra hentedes Munke til **Mariboklofter** paa Laaland; siden stiftedes **Mariager**, maaskee ogsaa **Mariested** eller Sæbykloster i Vendsyssel af denne Orden.

Foruden de her anførte Klostre nævnes endnu andre, der ikke kunne henføres til nogen bestemt Orden, da man mangler tilstrækkelige Efterretninger om dem. Saadanne vare **Gavnø**-Nonnekloster ved Nestved, **Halsted**, nu Juellinge paa Laaland, og i Jylland **Gudum** ved Lemvig, **Sebber** ved Ribe, **Ørslev** ved Limfjorden, **Alling** i Lysgaard Herred, **Vissing** og **Ringkløster** i Skanderborgegnen o. fl. a.

Ogsaa i det undertvungne Venden anlagdes Klostre. Fyrst Jaromar stiftede 1193 Cistercienserklostret i **Bergen** paa Rygen, og fra Esrom vandrede Munke til **Colbas** i Bagpommern og til det berømte **Hilda** eller **Eldena**, ved hvilket Staden Greifswalde snart hævede sig.

Hele Landet blev saaledes lidt efter lidt oversvømmet af Klostre, dog mindst i de vestlige Egne, thi Munkene valgte gjerne skjønne og frugtbare Steder til deres Bopæle.

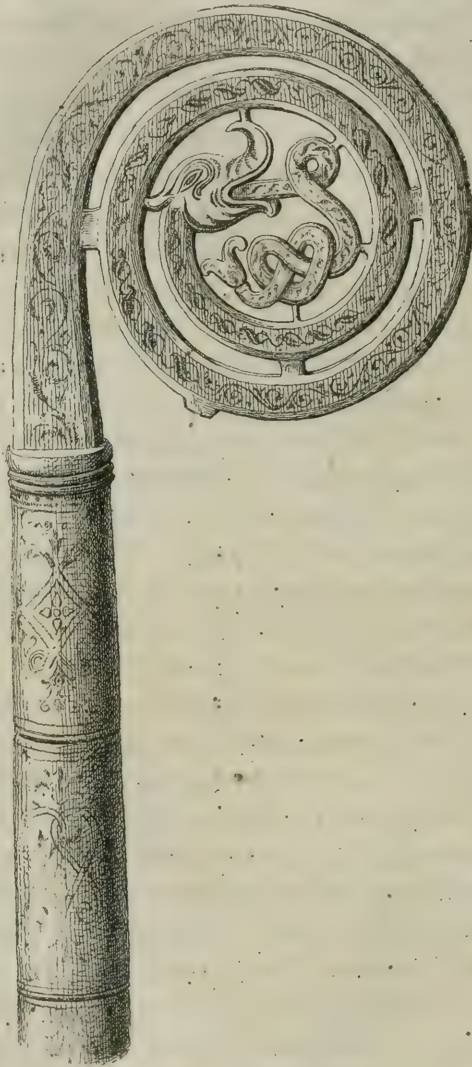
I henved 500 Aar blomstrede det danske Munkevæsen og tiltog stedse i verdslig Magt og Rigdom ligesom den øvrige Gejstlighed. Det maatte blive Tilfældet, da det understøttedes fra alle Sider, af Pave, Ærkebisp, Konge og Folket selv ved rige Gaver. Meget af Landets bedste Jordegods kom i Klostrenes Eje; saaledes ejede Sorøkloster alene henad Reformationen 3,107 Tønder Hartkorn. Men hertil kom endnu betydelige Rettigheder. Det var den af Gejstligheden saa fortjente Knud den hellige, der lagde Grunden hertil, da han gav Brødrene i Laurentiuskirken i Lund al **kongelig Rettighed over Bønderne** paa deres Jordegods; hermed fulgte snart **Frihed for alle Skatter**, Indtægterne af Bøder eller **Sagefald**, da de havde Dommermagt over deres Undergivne, Ret til at vælge deres Abbeder og **Asylretten** eller Klostrenes Ret til at være Fristeder for Fredløse. Rigtignok forbød den jydske Lov Klostrene at huse Fredløse, men de gjorde dog alligevel Fordring paa denne Rettighed.

Det var imidlertid ikke blot Herreklostrene, der erhvervede sig betydelige Godser og Rigdomme; Tiggerklostrene selv tiggede sig rige og havde rummelige Gaarde med Haver, ja endog Jordegods. Men Rigdommen havde en højst skadelig Indflydelse paa Munkelivet. Dets Bestemmelse var at dæmpe al sandselig Lyst og forædle Mennesket gjennem Fattigdom, Afholdenhed og Lydighed. Ved gudelige Øvelser, som

Sange, Messer og Bønner skulde Sindet bortdrages fra Verden og henvendes til Guddommen; de sandselige Lyster skulde dødes og Legemet spæges ved Pønitentse, Faste og strængt Arbejde. Saaledes var det bestemt i Ordensreglerne, men det virkelige Liv blev et ganske andet, da Klostrene først vare blevne rige. Da overgave Munkene sig til Vellevnet; Overdaad i Mad og Drikke blev herskende, og uhyre Masser af Levnetsmidler forbrugtes i Klostrene. Ikke sjælden kom hertil et usædeligt og uteerligt Levnet, og Klostrenes Mure og Hvælvinger have skjult mange Forbrydelser.

Den, der gav sig i Kloster, var død for Verden og havde mistet sine borgerlige Rettigheder; han kunde ligesom Trællen ikke tage Arv, ikke gaae i Borgen, ikke være Værge. Men han fandt rigelig Erstatning i de Herligheder og Forrettigheder, som Standen frembød baade i verdslig og aandelig Henseende. Konger selv, som Erik Lam, fyrstelige Personer og Adelige traadte ind i Klostrene. Abbeder, Provster og Priorer indtoge en høj Rang. De havde et prægtigt Ornat ligesom Biskopperne og baade Hue og Krumstav. En saadan **Krumstav** eller **Bispestav** have vi endnu; den formodes, dog uden tilstrækkelig Hjemmel, at være fra Roskilde. Den er af Been og har været besat med malede og forgyldte Prydelser, der nu dog tildeels ere afslidte.

En skadelig Indflydelse havde Munkevæsnet paa **Kongens Magt og Indtægter,** der betydelig indskrænkedes derved, at Klostrenes Jordegods blev unddraget hans Indflydelse og befriet fra Afgifter og Skatter til Kronen. Dog gjorde de Gejstlige og Munkene Kongen i flere Henseender ikke ringe Nytte. Snart tjente de ham som Sendebud til fremmede Fyrster, hvorpaa Abbed Vilhelm afgiver et Exempel, snart som høje Embedsmænd, navnlig som Kantslere, hvortil velstuderede Gejstlige vare nødvendige; snart virkede de gavnlig med Hensyn til Lovgivningen, som Biskop Gunner af Viborg. Undertiden understøttede Munkene Kongerne mod Bisperne, som ofte stode i et spændt Forhold til Klostrene, da de vilde trykke dem med Gjæsteri og andre Byrder. Det samme var iøvrigt ikke sjælden Tilfældet med Kongerne selv; idetmindste klage Munkene især i den senere Tid meget over, at Kongerne faldt dem til Besvær, da de ankom med et talrigt Følge og lode sig beværte paa Klostrenes Regning.

Krumstav eller Bispestav.

Imidlertid kan det ikke nægtes, at Munkene, ligesom Gejstligheden i det Hele taget, i den første Tid, da de bleve deres Bestemmelse

troe, gjorde Samfundet megen Gavn. Klostrene bleve Tilflugtssteder for Gamle og Svage, der her fandt Pleje i deres Alderdom; her opdroges unge Drenge og Piger i Fromhed og Gudsfrygt, bortfjernede fra Verdens Larm i Sikkerhed bag Klostrets beskyttende Muur; Klostrene toge sig af de Syges Pleje i deres Hospitaler, sørgede for de Fattiges Underhold og beværtede de Rejsende, da der endnu ikke fandtes tilstrækkelige og velindrettede Herberger i Landet. Dette var ofte en trykkende Byrde, især naar Klostret laae paa alfare Veje. Endelig havde Klostrenes Undergivne ligesom Kirkens i Almindelighed langt bedre Kaar end Andre, thi Kirkens Beskyttelse var udstrakt over alle dens Tjenere, og det var godt „at boe under Krumstaven“.

Ogsaa høstede Danmark megen Gavn af den Forbindelse, hvori de danske Gejstlige og de danske Munke stedse vedbleve at staae til de Lande og de Klostre, hvorfra de vare udgaaede, og som vedligeholdtes ved de hyppige Rejser til Rom og ved de Broderskaber, der sluttedes mellem danske og udenlandske Klostre. Ved denne Samfærsel modtog Danmark vigtige Forbedringer fra de meest kultiverede Lande. Klostrene i Frankrig, England og Tydskland vare ved Munkenes Flid blevne omgivne med skjønne Haver, herlige Lunde og frugtbare Agre. Herpaa lagde de ogsaa Vind i Danmark og erhvervede sig herved megen Fortjeneste, da saavel **Agerdyrkningen** som **Havedyrkningen** hidtil havde staaet langt tilbage. Der fortælles, at Abbed Vilhelm forskrev mange hidtil ukjendte Frøsorter og Træer fra Frankrig.

Haandværker og **Kunster** fik ligeledes et stort Opsving ved Munkene. De kunde ikke undvære de mange Bekvemmeligheder, hvortil de havde været vante i deres Hjemstavn, og indkaldte derfor Haandværkere og Kunstnere, som de lode nedsætte sig ved Klostrene. Oprindelig befattede mangen Munk sig med et eller andet Haandværk og udarbejdede mange kunstfærdige Sager, fornemlig for Gudstjenesten, men snart bleve de for magelige dertil og lode Andre arbejde. Eftersom Klostrenes Rigdomme og altsaa ogsaa deres Fornødenheder stege, tiltog Antallet af Haandværkerne, der boede ved dem, og saaledes fremkom efterhaanden hele Byer. Ikke faa danske Stæder have deres Oprindelse paa denne Maade, saaledes Præstø, Næstved, Sorø, Maribo, Mariager

og Ny, der hævede sig fra Landsby til en ret anselig Kjøbstad ved det nærliggende betydelige Ømkloster.

I Danmark traadte Kunsten, ligesom i det øvrige Europa i Middelalderen, fornemlig i Kirkens Tjeneste. **Bygningskunsten** maatte først gjøre sig gjældende; thi Munkene vare vante til bekvemme Boliger og kunde ej tage tiltakke med de gamle danske af Leer og Træ. Snart rejste sig de stærke grundmurede Klosterbygninger, der foruden mange Celler for de enkelte Munke indeholdt endeel Værelser til fælles Brug, som Spisestuen eller Refektoriet, Bibliotheket, Sygestuen, Konventsstuen, hvor Forsamlingerne holdtes o. fl. a. Sædvanlig vare Klostrene omgivne med Ringmure og havde hvælvede Kjældere.

Kirkerne.

I Forbindelse med Klostrene opstode mange af de herligste af vore ældste **Kirker**, der udmærke sig ved ærværdig Højhed og ædel Simpelhed, om de endog i det Hele staae tilbage for Udlandets. Det var fornemlig i Slutningen af det ellevte og Begyndelsen af det tolvte Aarhundrede, at de bleve opførte; men nogle bleve aldrig færdige, andre ere efterhaanden gaaede tilgrunde, og atter andre ere blevne saa forvanskede ved senere Forandringer og Tilbygninger, at man ofte har meget Ondt ved at kunne slutte sig til deres tidligere Udseende. Reformationstidens Uvillie mod de katholske Mindesmærker var ingenlunde til Gavn for Kunsten.

Vi have allerede omtalt Vitskøl, Antvorskov og Vestervig mærkværdige Klosterkirker; men vort Fædreland besidder endnu langt anseligere, især blandt de saakaldte Domkirker.

De ældste Kirker fra den tidlige Middelalder ere opførte i den **gammelkristelige** Stiil eller **Rundbuestilen**, saa kaldet, fordi Buerne i Vinduerne og Søjlerækkerne ere runde. De have ofte **Krypter** eller underjordiske Kirker og Taarne med Taggavle til Siderne eller Spidser istedetfor Spiir. Hvælvingerne synke i Krydspunktet, men hæve sig mod Siderne; Kapitælerne ere lave med afrundede Hjørner, Fodstykkerne tærningformede, og hyppig findes der indgravne fantastiske Dyre- og Menneskefigurer tilligemed Prydelser af Løvværk.

En af de ældste Kirker i Norden er **St. Laurentiuskirken i Lund,** hvis Bygning begyndte i den første Halvdeel af det ellevte Aarhundrede. Medens den var under Opførelse, skjænkede Knud den hellige den 1085 meget Jordegods; dette Gavebrev er det ældste Diplom,

J. KORNERUP.

Lunds Domkirke.

vi have af nogen dansk Konge. Krypten indviedes 1123 af Erkebiskop Asker, og hele Korskirken den første September 1145 af Erkebiskop Eskil, der skjænkede den rige Prydelser og Relikvier. Da havde den 64 Altre og mange Mærkværdigheder, af hvilke endeel endnu ere be=

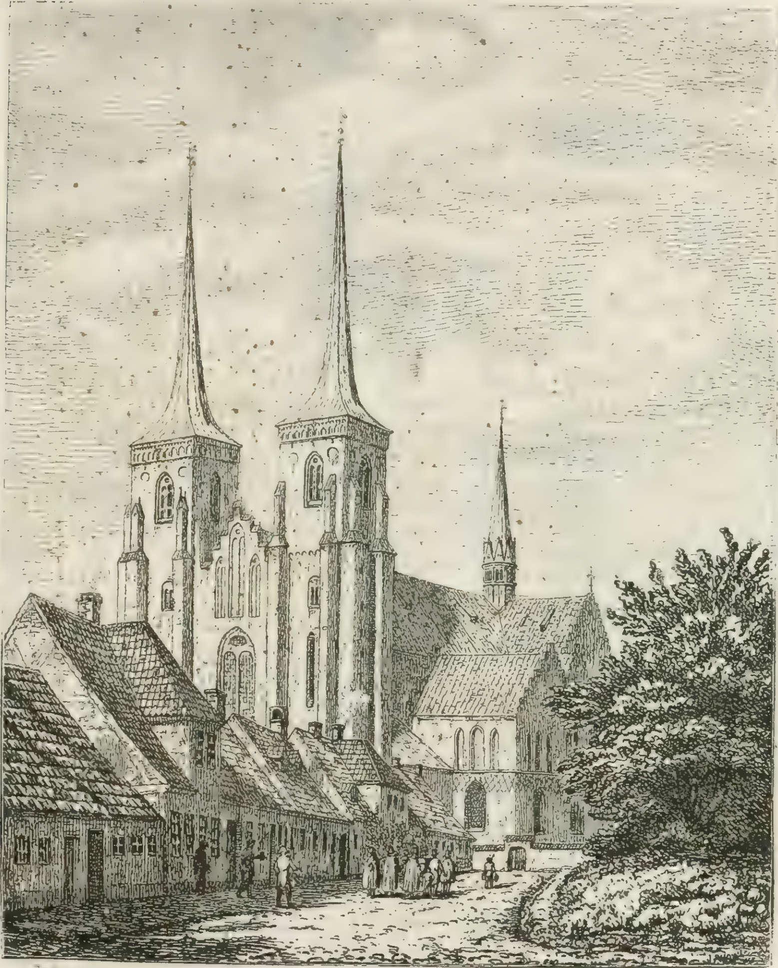
varede. Skjøndt den flere Gange har lidt meget ved Ildsvaade, er den dog stedse bleven nogenlunde fornyet i den gamle Stiil. I den sidste Tid er den under Professor Brunius's Tilsyn bleven befriet fra mange vanzirende Tilbygninger, saa at den nu viser sig i hele sin majestætiske Skjønhed. Længden er 128½ Alen, Bredden 41½, Højden 24. I Stilen hersker en Simpelhed og Eenhed; der giver et Indtryk af Alvor og Ro. Kapitælerne have alle et Præg af Strænghed; her findes baade romerske og korinthiske, der ere behandlede med stor Troskab, men ogsaa med riig Mangfoldighed og Smag. Over Hovedskibets Sider findes ingen Gallerier; Korets Rundbygning hæver sig derimod som et prægtigt Taarn med det ene Stokværk over det andet.

Den hellige Trefoldigheds og **St. Luciikirke i Roskilde** tilhører oprindelig ganske Rundbuestilen, men mange senere Forandringer ere skete i Spidsbuestilen. Den er 132½ Alen lang, 39 Alen bred og 41 Alen høj. Korskirken bestaaer af Langhuset og to Sideskibe med Gallerier; Højkoret og Sakristiet ere halvkredsformede. Pillerne ere ranke, og en vis Højhed gaaer igjennem hele den gamle Bygning; men Arbejderne i hugne Steen ere temmelig plumpe. Langhuset er efterhaanden blevet skjult af tilbyggede Kapeller, og Koret har mistet sin herligste Prydelse, de fem Gavle, der oprindelig hævede sig over de fem Afdelinger i Omgangen. Koret, der først er opført, er meget forskjelligt fra den øvrige Kirke; Alt er her lettere, luftigere og dristigere og bestyrker Sares Fortælling om dets Opførelse af Englænderen Bisp **Vilhelm** af Roskilde; tillige minder det tydelig om den engelske eller anglonormanniske Bygningskunst paa samme Tid. Under Vilhelms Efterfølger, Svend Norbagge blev Kirken færdig og indviedes 1084 under Knud den hellige til den romerske Helgen Lucius. Saaledes afløstes den gamle Trækirke Trefoldighedskirken af den prægtige St. Luciikirke af Steen.

Medfølgende Grundtegning viser Kirken i dens oprindelige Skikkelse. Sideskibene og Gavlene staae her frit, udækkede af senere Tilbygninger. Det Indre har naturligviis svaret til det Ydre, og mange Partier have bevaret det oprindelige Præg.

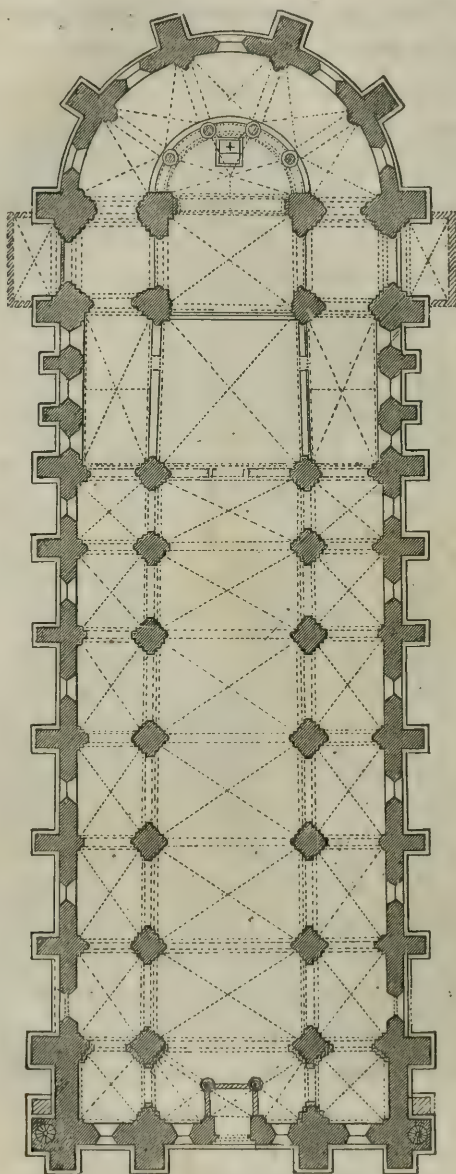
Af alle danske Kirker indeslutter Roskilde Domkirke de rigeste Minder. Den gjemmer Støvet af Harald Blaatand, Svend Tveskjæg,

Svend Estridsen, Dronning Margrete og de fleste Konger af den oldenborgske Stamme, et Par af de første undtagne.

Roskilde Domkirke.

Ringsted Klosterkirke, indviet til **Jomfru Maria** og **St. Benedikt**, er en af Landets skjønneste Kirker. Den er 88 Alen lang, 31 Alen bred og 28 Alen høj; Taarnet hæver sig over Korsets midterste og

Grundtegning af Roskilde Domkirke.

højeste Hvælving. Især er den mærkelig ved Valdemarernes Begravelser; Knud Lavard, Valdemar den store med Dronning Sofia, Knud den sjette, Valdemar Sejr med Dronningerne Dagmar og Beengerd, den unge Valdemar, Erik Plovpenning og Erik Menved med Dronning

J. KORNERUP. 1850.

St. Bents Kirke i Ringsted.

Ingeborg ligge begravede her; deres Billeder ere i fuld Legemsstørrelse udgravede udenpaa Kisterne, der ere indmurede i Jorden og bedækkede med Marmor og Metalplader.

Sorø anselige Klosterkirke er grundlagt af **Absalon** omtrent 1161 og afløste den uanselige Steenbygning, som Faderen Asker Ryg havde ladet opføre; den blev Absalons Familiebegravelse; desuden findes her Kristoffer den andens og Dronning Eufemias, Valdemar Atterdags

og Olufs Grave. I Størrelse overgaaer den flere af Domkirkerne; dens Længde er 110 Alen, Bredden 34 Alen, Højden 26. Skibet udgjør fem Hvælvinger, Koret to, og Fløjene, der danne Korset, hver een Hvælving. Mærkelig nok har hver Korsfløj to Kapeller, der ligge i Flugt med Koret; dette finder ikke Sted i nogen anden af vore Kirker, men blev senere meget almindeligt i Italien. Den oprindelige Kirke udmærker sig ved en alvorlig Simpelhed, der svarer til de første Cistercienserklostres Tarvelighed. Den er bygget af Muursteen, medens de fleste andre fra samme Tid ere af hugne Steen; Indgangene ere simple; der findes ingen Omgang over Sideskibene, ingen Rigdom paa Søjler, ingen Pyntelighed i Udførelsen af Hoved- og Fodstykkerne. Branden 1247 ødelagde Taget, Taarnet og Hvælvingerne; men de stærke Mure modstode Ilden. Da Kirken atter rejste sig, blev den gamle Stiil nogenlunde vedligeholdt i Korsfløjene og Sidegangene; men Fornyelsen af Hvælvingen skete i Spidsbuestilen, der derfor danner i Hovedskibet i den ældre Bygning ligesom en særegen afsluttet Heelhed. Herved have især Vinduerne lidt, der staae skjævt og sammenknebet under Sidebuerne; og disse maae nødvendig rette sig efter Hvælvingens Støttepunkter, de uligestore Vægpiller, der ere smagløst anbragte foran de oprindelige Piller. Dog passe disse Piller saa godt til Hvælvingerne, at man let kommer til at oversee, at der engang har hersket en ganske anden Symmetri.

Viborg og **Ribe** Domkirker tilhøre samme Tid og have megen Lighed saavel i Gallerierne over Sidegangene, i Pillernes Form og Enkelthederne i Kapitælerne, som og i Grundplanen, skjøndt Længden er det fremtrædende ved Viborg, Bredden derimod ved Ribe. Den første er 113 Alen lang, 31 Alen bred og 24 Alen høj; den sidstes Længde er kun 103 Alen, Bredden derimod 55 og Højden 40. Mærkelige ere ved Viborg Domkirke foruden den berømte **Kryptkirke** de to Taarne, der hæve sig imellem Korets Rundbygning og dets Sider, og vise hen til St. Gereons Kirken i Køln; thi de findes ellers ikke paa nogen af vore Kirker. I det Hele er det paafaldende, i hvor høj Grad Ribe og Viborg Kirker minde om Kirkerne ved Rhinen; Stoffet i en stor Deel af den første er ligesom i Slesvigs Domkirke den samme Sandsteen og

Tuffsteen eller Kvadersteen, hvoraf alle de gamle Kirker og Borge ere opførte langsmed Rhinen heelt op i Holland. Saaledes har altsaa en dobbelt Indflydelse gjort sig gjældende i den tidlige Middelalder, en engelsk paa Øerne, og en rhinsk paa Halvøen.

Viborg Kirke skal være bygget mellem 1128 og 1169 og blev indviet til **vor Frue**. Da Byen brændte 1147 og Kirken var i Fare, skal den hellige **Kjeld** være stegen op i det ene af Taarnene, formodentlig af Korets, og frelste den ved sine Bønner. Efter Branden 1726 blev den vel atter fornyet, men uden Smag og Ærefrygt for det Gamle, der næsten allevegne stikker af mod det moderne Paahæng. Af alle vore danske Konger ligger kun Erik Glipping begravet her. Graven er opmuret efter 1726 og udmærker sig kun ved sin yderlige Simpelhed.

Samtidig med Viborg Domkirke begyndte **Ribe** at reise sig, der skal være grundlagt af Bisko**p Tord**, der faldt i Slaget ved Fodvig

ROED.

Ribe Domkirke.

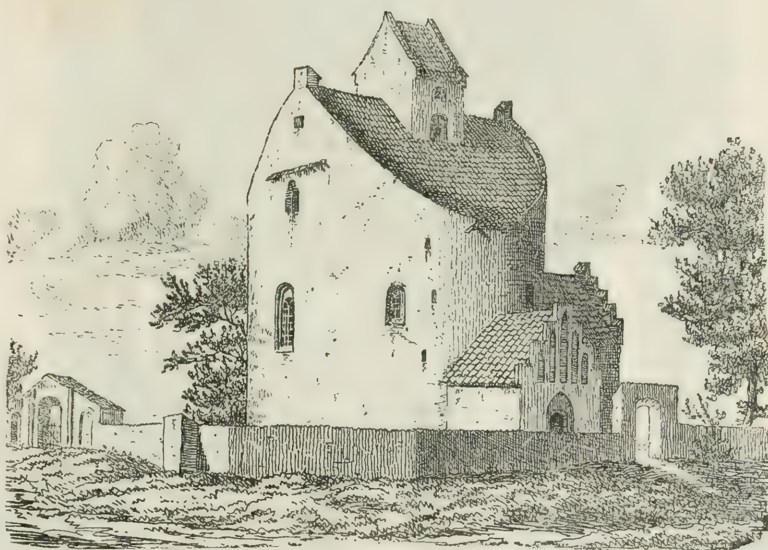
1134. Tidligere stod her en Trækirke. Siden led den flere Gange af Ildebrande, og det nordlige Taarn nedstyrtede 1283, men blev atter

opbygget. De to yderste Sideskibe tilligemed deres Trappetaarne vise sig at være senere Tilbygninger; formodentlig ere de opførte efter Ildebranden 1402. Alt det øvrige af Bygningen, paa Taget nær, synes væsentlig at tilhøre samme Stiil og samme Aarhundrede.

Korsfløjene i denne Kirke, der er indviet til vor Frue, træde meget stærkt frem; men endnu mere ejendommelig er den **flade Kuppel,** der hæver sig over Midten af Korset; den findes ikke paa nogen anden Kirke i Norden. Paafaldende er Ribe Domkirkes usædvanlige Bredde, idet Langskibet ikke bestaaer af mindre end fem Skibe eller Gange. Hovedskibet har et Galleri over begge Sidegangene og skjønne Piller af fiin Sandsteen. Korets Rundbygning ligner af alle danske Kirker alene Lunds; men Søjleraden, der omgiver Vinduerne med sine Buer, er lettere og rankere i Ribe; i det Hele har denne Kirke mere Rigdom og Afverling i Formerne end Lunds, større Harmoni i det Hele og større Skjønhed i Enkelthederne end Roskilde, hvis Arbejder i Steen fornemlig ere temmelig raae. I Ribe viser sig mere Liv og Bevægelighed; Behandlingen er simplere og friere; en ny Aand begynder at røre sig. Tilvisse indagter Ribe Domkirke herfor en ganske særegen Plads blandt vore ældre Kirker; den sidste heldige Fornyelse har vel endog stillet den paa den første.

Foruden alle disse større Kirkebygninger i Rundbuestilen have vi endnu en mærkelig Art af mindre Kirker, der maa henføres til samme Stiil, ja endog kan betragtes som den simpleste og strængeste Gjennemførelse deraf, nemlig **Rundkirkerne,** der kaldes saaledes, forbi deres Hovedbygninger, der svare til Skibene i andre Kirker, have en cirkelrund Form. Af saadanne findes her i Danmark, foruden nogle paa **Bornholm, Bjernede** Kirke ved Sorø, **Storehedinge** og **Thorsager** i Aarhuus Stift; den sidste er opført med størst Omhu og er bleven bedst bevaret i sin oprindelige Skikkelse; men Bjernede Kirke er i historisk Henseende af langt større Betydning, da den var en Familiekirke for Hvideslægten. Den blev nemlig først opført af Træ af Skjalm Hvides Søn **Ebbe,** der døde 1150, men siden opbygtes den af hugne Kampesteen af Ebbes Søn og Absalons Fætter **Sune Ebbesøn** omtrent 1180. Den mærkelige Indskrift, der giver os Underretning om Kirkens An-

læggelse, findes paa to Kalkstene, der ere indmurede over Indgangen til Rundbygningen: Ebbe filius Scelmonis et uxor ejus Rachanild construxerunt hanc ecclesiam, quam postea filius ejus Suno erexit lapideam in onore Dei et Scte Marie et Scti Laurenci ɔ: „Ebbe Skjalmsøn og hans Hustru Ragnhild byggede denne Kirke, som hans Søn Sune siden rejste af Steen til Guds, St. Marias og St. Laurentius's Ære." Den har vel neppe været mere end et Kapel for Hvideslægten, da den kun

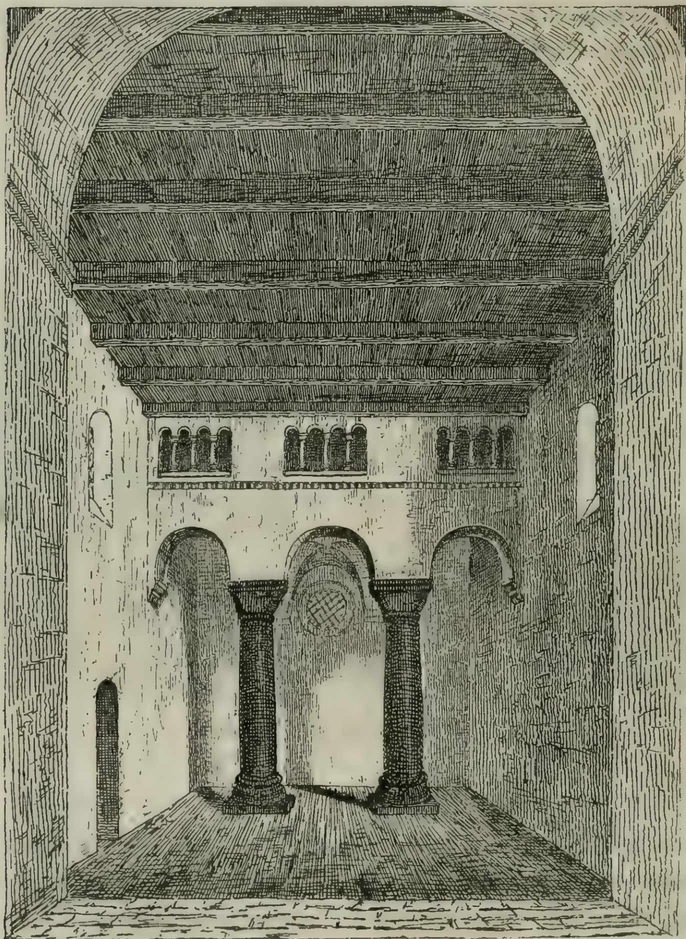
KORNERUP.

Bjernede Kirke.

har en meget ringe Udstrækning; Rundbygningens Diameter er kun 17 Alen. Vaabenhuset og den yderste Deel af Koret er Tilbygninger, og ved Rundkirken selv er der foretaget nogle mindre heldige Forandringer; men dog kan man uden Vanskelighed skjønne, hvad der er væsentligt i den oprindelige Bygning. Kirkens fornemste Prydelser ere de fire, tolv Alen høje Piller, der staae midt i Skibet og forneden ere af Kampesteen, i Midten af Kalksteen og foroven af røde Teglsteen. Vin-

buerne og Buerne ere runde; kun nogle enkelte Buer, der henhøre til en senere Tid, nærme sig Spidsbueformen.

Denne Kirke er tilligemed Sorø ingenlunde de eneste Minder af denne Art, som vi endnu besidde af den berømte Hvideslægt, der i

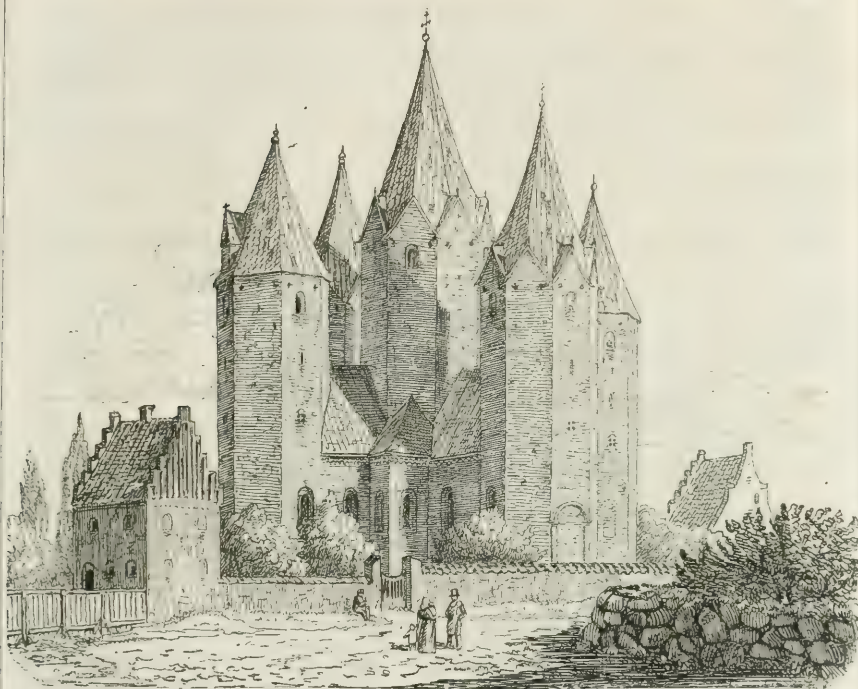

HERHOLDT.

Fjenneslov Kirke.

saamange Retninger virkede til Danmarks Gavn. **Fjenneslov** Kirke blev som bekjendt opført af **Asker Ryg**, men de navnkundige to Taarne

ere forsvundne; det ene nedstyrtede allerede paa Reformationstiden; og **Kallundborg** stolte Korskirke har af de fem Taarne, som **Asbjørn Snare** lod rejse, mistet det mellemste, der nedfaldt 1827.

I det trettende Aarhundrede begyndte imidlertid en ny Bygningsstiil at uddanne sig og fortrænge den gammelkristelige eller Rundbuestilen. Dog skete Overgangen ingenlunde pludselig; begge Stiilarter findes

Kallundborg Kirke.

derfor blandede med hinanden i de samme Kirker. Ved Forandringer og Istandsættelser har den ældre Stiil ofte modtaget Tilsætninger af den nyere, ligesom denne paa den anden Side ofte har maattet slutte sig til de ældre Kirkebygninger og beholde endeel af det Ejendommelige i dem. Vi have altsaa egentlig ingen Kirke, i hvilken nogen af Stiilarterne nu kan siges at være gjennemført eller bevaret i hele sin Stræng-

hed og Reenhed; vi kunne derfor kun henføre de enkelte Kirker til den Bygningsstiil, hvis Ejendommeligheder ved nærmere Betragtning vise sig at være de fremherskende i Bygningernes Heelhed.

Den nye Stiil, der nu var bleven herskende i andre Lande, navnlig i Tydskland, og derfra udbredte sig i Norden, kaldes sædvanlig den **gotiske** eller **Spidsbuestilen.** De runde Buer i Vinduerne og Hvælvingerne afløstes nu af spidse, de tidligere Zirater af Blade og Spidser, og istedetfor det mere Masseagtige og Sammentrængte i Rundbuestilen traadte en Lethed og Frihed, der med slanke Taarne og høje Spiir dristig stræbte op mod Himlen — et Symbol paa den kristelige Tro, der higer op mod Maalet uden nogensinde at kunne gribe det i Verdenslivet. De takkede Gavle, Korsformen i Grundridset, den dunkle Belysning, der frembringer et højtideligt Halvmørke, det ophøiede Kor — Alt har Betydning for Andagten og fylder Sindet med hellig Ærefrygt.

Blandt den store Mængde Kirkebygninger, der henføres til Spidsbuestilen, have vi dog mærkelig nok ingen, der i Betydning kan stilles ved Siden af de fortrinligste i Rundbuestilen. Begejstringen, Villien, Tidsaanden var ej længere den samme. Den anseligste er **Aarhuus Domkirke,** indviet til **St. Klemens,** en Helgen, der var god at paakalde for Søfarende. Biskop Peder Vagnsøn, en Søsterdattersøn af Asker Ryg, begyndte 1201 paa dens Bygning, men døde allerede 1204; hans Grav er først i den nyeste Tid bleven funden i Nærheden af Altret, da man ved en Undersøgelse 1830 opdagede en Blykiste, paa hvis Laag der laa en Blyplade med Indskrift. Efter hans Død fortsattes Arbejdet gjennem Aarhundreder, inden alle Taarnene og Sidebygningerne bleve tilføjede. Man seer ogsaa i det Indre tydelige Spor af en saadan gradviis Udvidelse; en Deel af Kirken bærer Præg af at være ældre end den øvrige og hidrører sandsynligviis fra en tidligere Kirke af Steen, der har staaet paa dette Sted, og som man kan have benyttet som Udgangspunkt for den nye Bygning; desuden have Pillerne omkring Midtskibet tydelig Udseende af at være forhøjede. Imidlertid er Aarhuus Domkirke udmærket ved sin Regelmæssighed og sit slanke Hovedskib, der ikke har sin Lige i Danmark. Kirkens Længde overgaaer nemlig alle andre danske Kirkers, da den er henimod 148 Alen; Bredden

er derimod neppe 38 og Højden 35 Alen. Skade, at Beskuelsen af dens slanke Form næsten umuliggjøres ved de mange offentlige Bygninger, der paa alle Sider omgive den i umiddelbar Nærhed og berøve den en fri Beliggenhed. Et andet Savn er Mangelen af det herlige Spiir, som engang prydede den, men 1642 blev antændt af Lynilden og afbrændte; af denne Ildebrand, der kunde sees i 10 Miles Afstand, kan man endnu see Spor i de forkullede Bjælker hist og her i Taarnhvæl-

St. Knuds Kirke i Odense.

vingerne. Taarnet rejstes vel igjen, men nedblæste siden i en Storm og har omsider faaet sit nuværende mindre smagfulde Udseende. Dets Højde er nu 108 Alen.

St. Knuds Kirke i Odense blev grundlagt af Knud den hellige; den skulde afløse den gamle Kirke af Træ, der var indviet til den engelske Helgen **St. Albanus**. Imidlertid blev den først fuldført efter Kongens Død 1093 og indviedes ikke blot til St. Albanus, men ogsaa til Knud selv, da han var bleven optagen blandt Helgene. Hans Navn har den stedse siden baaret, og hans Helgenskriin med Levninger af ham fandtes, som ovenfor omtalt, ved en Undersøgelse 1833 gjemt i Muren i Nærheden af Altret. Paa Grund af denne Helligdom stod den i hele Middelalderen i særdeles Anseelse. Da Hertug Abels Tropper 1247 ødelagde Odense, afbrændte den aldeles og blev nu paany opført fra Grunden af i den nye Bygningsstiil, den gotiske. Stoffet blev nu, som i de andre Kirker fra samme Tid, Muursteen; men Stilen gjennemførtes med den største Simpelhed. En senere Ildsvaade har ikke forstyrret det oprindelige Præg. Kirkens Længde er 93 Alen, Bredden og Højden omtrent 32 Alen.

Domkirken i Slesvig, der er indviet til Apostlen **Petrus**, hidrører vistnok først fra det trettende Aarhundrede, skjøndt enkelte Dele af den udentvivl have en højere Ælde. Ved Ildebranden 1440 blev den haardt medtaget. Længden er 140 Alen, og i den vestre Ende stiger Højden endog til 50 Alen. Murene bestaae tildeels af den saakaldte Tufsteen, en mørkegraa, porøs Steenart fra Rhinegnene. Udenfra har den ikke noget smukt og harmonisk Udseende; indeni er den pragtfuld, især siden den sidste Istandsættelse. De høje Hvælvinger bæres i Skibet af 8 mægtige Piller og i det mellemste Kor af 4. Mærkværdig er især den bekjendte Altertavle, forestillende Kristi Lidelse, der er kunstfærdig udskaaren af den berømte Hans Brüggemann i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede. Af danske Konger er her begravet Frederik den første med Gemalinde; desuden findes her en Mængde Gravkapeller og mod Nord en Svalegang eller bedækket Korsgang, hvor Domherrernes Grave ligge.

Den samme Steenart, der er benyttet i Slesvig og Ribe Domkirker, og som snart kaldes Tufsteen, snart Pimpsteen og ubrændt Muur-

steen, findes ogsaa i andre Kirker i det sydlige Slesvig, som i Helligaandskirken i Slesvig, Hollingsted og den ældste Deel af Tonningens Kirke. Ellers anvendtes i den ældste Tid sædvanlig hugne Granitsteen, siden brændte Muursteen.

Den gotiske Stiil blev nu herskende i hele Bygningskunsten, og Landsbykirker, Klostre og Herregaarde bleve opførte paa samme Maade med spidse Taarne og takkede Gavle. Overalt i Landet see vi saadanne Bygninger, der desværre sjælden ere blevne bevarede i den oprindelige Reenhed. Dog vil sandsynligviis den vaagnende Sands for Fortidens Minder ogsaa frede og værne om hine stolte Mindesmærker om Fædrenes Kunst, om Kulturens Gang og Udvikling, saa at de ikke længere mishandles og forvanskes ved Uvidenhed eller Ligegyldighed, men derimod — saavidt mulig — befries fra smagløst Paahæng og fremtræde mere og mere med det oprindelige simple, men ædle Præg.

Kirkelige Gjenstande.

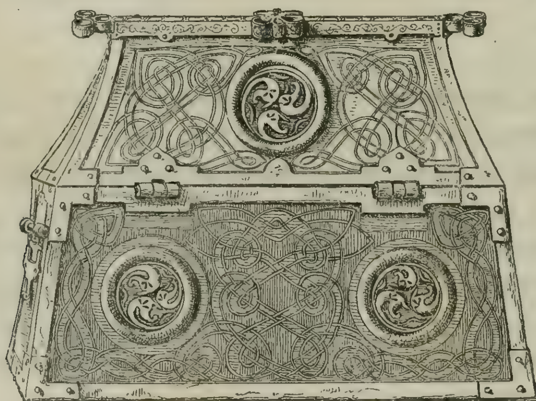
Men Middelalderens Kunst indskrænkede sig ikke til at opføre herlige Kirkebygninger; den virkede endvidere i Kirkens Tjeneste ved at pryde dem med mange kunstfærdig udarbejdede Sager. Det maa imidlertid beklages, at mange af disse Gjenstande ere forsvundne og gaaede tilgrunde i den nyere Tid. Aarsagerne hertil have snart været Vindesyge, snart Uvidenhed og Ligegyldighed, snart vel ogsaa den Uvillie, hvormed man i den første Tid efter Reformationen betragtede mange af de katholske Kirkeprydelser, fornemlig Helgenbillederne og hvad der tjente til deres Tilbedelse.

Dog er meget blevet bevaret, især saadanne Gjenstande, der deels ikke saa let kunde fjernes, deels ogsaa uden Anstød kunde anvendes i den lutherske Gudstjeneste. Saadanne vare **Altertavlerne,** der ere af meget forskjellig Beskaffenhed; de ældste ere gjerne af tyndt Messing; af de yngre ere nogle af Allabast, men de fleste ere udgravede i Træ med malede og forgyldte Figurer. Undertiden bestaae de af Fløjdøre og have da flere Billeder; saaledes har den anselige Altertavle i **Aarhuus** Domkirke fire Fløjdøre, hvis Ydersider fremstille Kristi Lidelseshistorie i otte større Malerier og Begivenhederne fra hans Fødsel og Barndom i fire

mindre. Paa den indre Side sees Figurer af de tolv Apostle, og i de indre Rum findes udskaarne Figurer og Malerier af Helgener, deriblandt Kirkens Skytshelgen **St. Klemens**. Alle Træfigurerne ere lueforgyldte og have været prydede med ædle Stene, der tilligemed mange andre af Kirkens Kostbarheder bleve bortrøvede af de polske og tydske Hjælpetropper, der havde besat Aarhuus under Krigen med Sverrig 1659.

Undertiden findes der foruden paa Altertavlerne ogsaa Malerier paa Kirkernes **Lofter** og **Vægge**. De ere sædvanlig bibelske Fremstillinger: hvor de forestille Helgener og deres Underværker, ere de som oftest blevne overkalkede.

Relikvier af Helgener bleve bevarede paa forskjellig Maade. Vare de af betydeligere Omfang, f. Ex. alle en Helgens Been, bleve de gjemte i **Relikviehuse** af Træ, sædvanlig Egetræ; saaledes Knud

Relikviehuus.

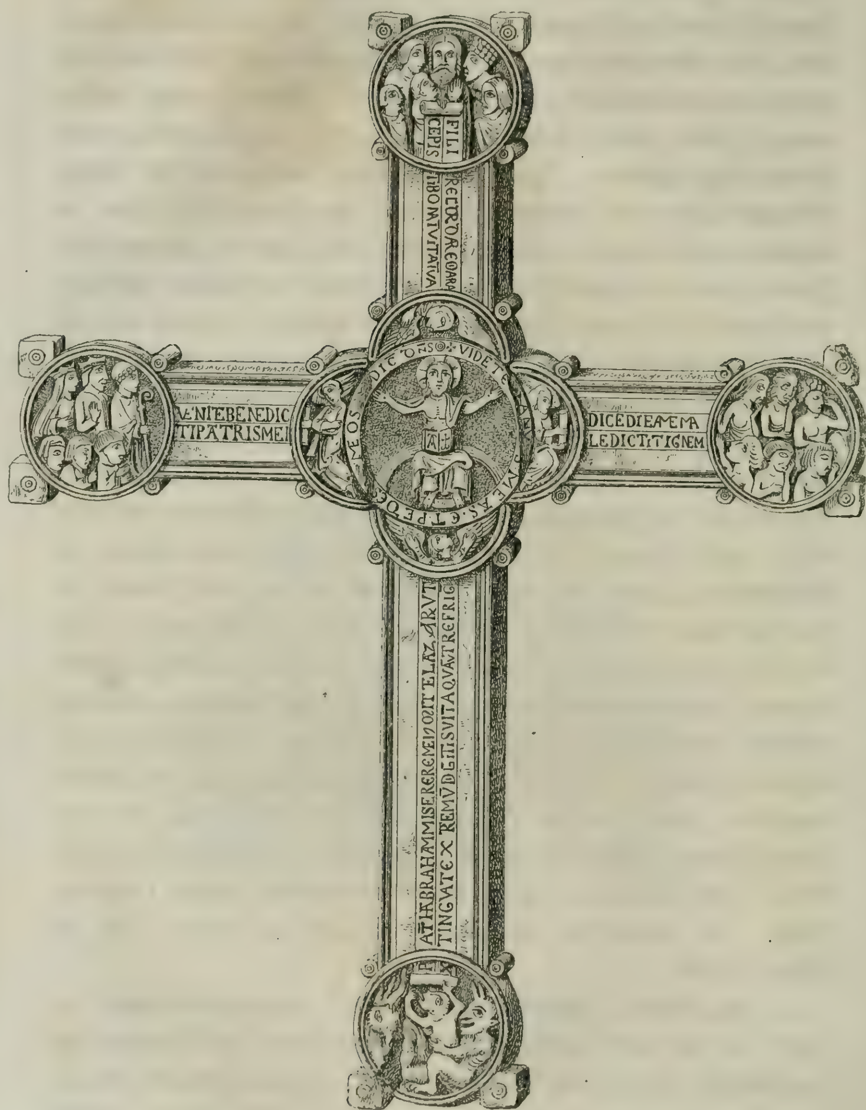
den helliges Levninger i St. Knuds Kirke i Odense. De vare smukt prydede med Metalzirater, undertiden med indridsede Slyngninger.

Var det en mindre Relikvie, f. Ex. en Splint af Frelserens Kors, gjemtes den sædvanlig i et **Kors** af Guld eller Sølv, som man bar i overtroisk Tillid til, at den kunde beskytte mod Farer og alt Ondt, fornemlig Trolddom. Af saadanne mere eller mindre kunstfærdig udarbejdede Relikviegjemmer er der fundet adskillige; men det prægtigste og

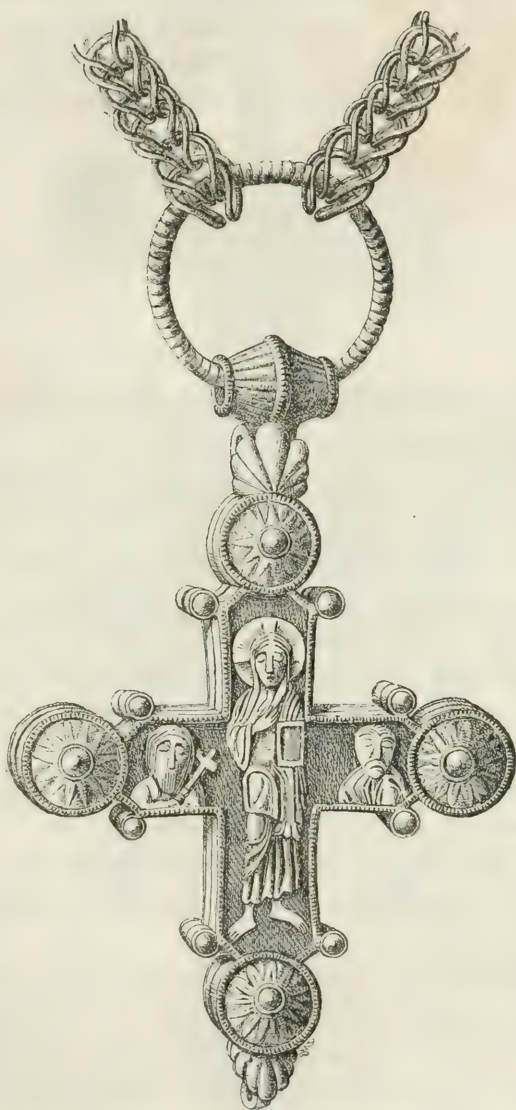
i historisk Henseende mærkeligste er det allerede omtalte Kors, der henføres til Dronning **Dagmar**. Højst mærkelig er ogsaa Svend Estridsens Datter **Gunhilds** prægtige Kors af Hvalrostand, med den korsfæstede Frelsers Billede og følgende Indskrift: i Midten: Videte manus meas et pedes meos, dicit Dominus ɔ: „See mine Hænder og mine Fødder, siger Herren." Frelserens Billede er omgivet af fire Engle. Tilvenstre sees endeel rigtklædte Personer, hvoraf den første bærer en Krumstav, med Indskrift: Venite benedicti patris mei ɔ: „Kommer hid, I min Faders Velsignede!" Tilhøjre ere derimod de Forstødte afbildede, med Indskrift: Discedite a me maledicti in ignem ɔ: „Gaaer bort fra mig, I Forbandede, i Ilden!" Foroven findes Herren afbildet, udstrækkende sine Hænder til Velsignelse, og Ordene: Fili recordare, quia recepisti in vita tua ɔ: „Min Søn, husk paa, at Du har modtaget Godt i dit Liv!" Nederst sees derimod Sjæle, som brænde i Helvedes Ild og pines af Djævelen, med de Ord: Pater Habraham miserere mei et mitte Lazarum, ut tingvat extremum digeti sui in aquam, ut refrigemur ɔ: „Fader Abraham, ynkes over mig og send Lazarus, at han kan dyppe det Yderste af sin Finger i Vand og læske mig!" Paa Kanterne af Korset læses følgende Ord: Qui me cernit pro Helena Magni Svenonis regis filia Christum oret, que me ad memoriam dominice passionis parari fecerat. Qui Christum crucifixum credit Luitgeri memoriam orando faciat, qui me sculpserat rogatu Helene que et Gunhild vocatur ɔ: „Hvo, som seer mig, bede til Kristus for Helena, den store Kong Svends Datter, der lod mig forfærdige til Minde om Herrens Lidelse. Hvo, som troer paa den korsfæstede Kristus, mindes i Bønnen Luitger, der udarbejdede mig paa Forlangende af Helene, som og kaldes Gunhild."

Paa **Ourø** i Isefjord fandtes 1849 et prægtigt Guldkors, der vejede 21⅜ Lod, med et Kristusbillede og Indskriften: Olaf kunungе; og paa **Falster** for et Par Aar siden et af Sølv, prydet med Niello, hvoraf der endnu kan sees Spor.

Foruden disse Former af Relikviegjemmer gives ogsaa sjældnere, som en **Arm**, prydet med mange Forziringer og et Kristusbillede. Hyppig findes derimod i gamle Alterborde smaae **Blyæsker** af en tynd sammen-

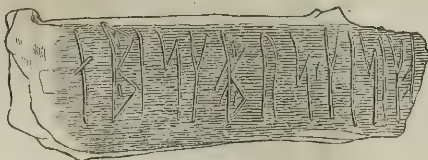

Gunhilds Kors.

Sølvkors, fundet paa Falster.

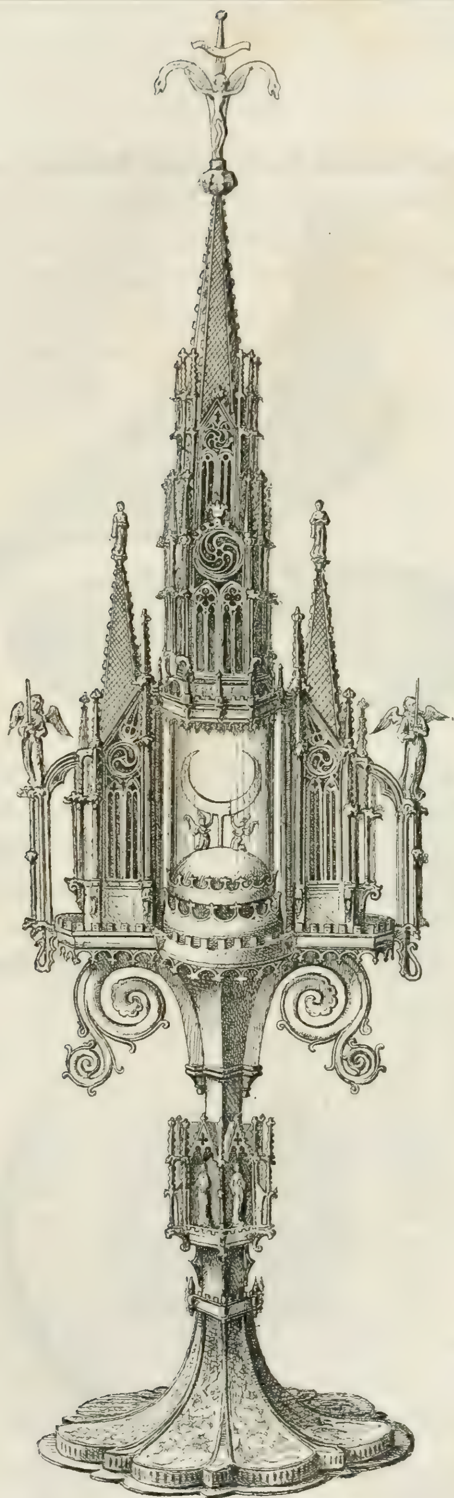
bøjet Plade, i hvilke der findes Relikvier og Strimler Pergament med Oplysninger om Altrenes Indvielse. Paa en i Stokkemarke Kirke paa Laaland funden Æske stod endnu med Runer den Indskrift: episcopus Gisico. Da denne Biskop levede i det 13de Aarhundrede, have vi her

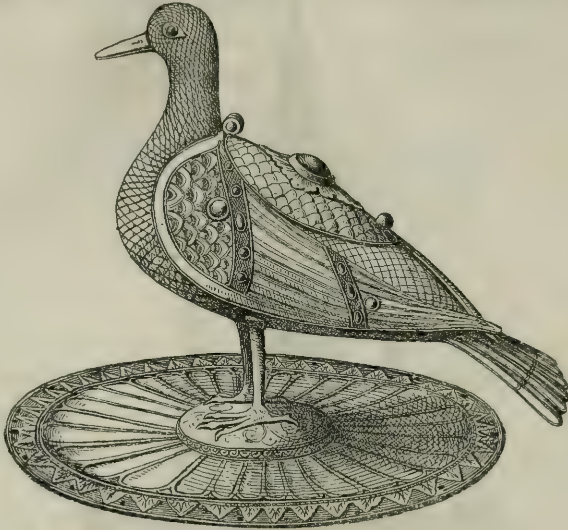
et Beviis for, at Munkene selv brugte Runerne flere Aarhundreder efter Kristendommens Indførelse.

Da Mængden af Relikvier stedse tiltog i en overordentlig Grad, var det en Selvfølge, at de fleste Kirker havde Overflodighed deraf. Især vare de større og mere ansete Kirker rigelig forsynede. Saaledes fandtes der foruden mange andre kostelige Sager af denne Art i Lunds Domkirke noget af Mariæ Haar og Klæder, af St. Peders Skjæg, St. Pauli Blod og af de Kul, hvorpaa den hellige Laurentius var bleven stegt; desuden St. Margretes Særk, et kosteligt Klenodie, der kunde lindre Smerterne for Barselkvinder. Viborg Domkirke havde ikke mindre værdifulde Sager: Jomfru Marias Haarlok og noget af hendes Mælk, noget af de 11,000 Jomfruer, et Stykke af det Bord, hvorved Kristus nød Nadveren, og af de 5 Brød, hvormed han bespiste de 5000 Mand, et Stykke af St. Peders Rygrad, et Klæde med Kristi aftørrede Blod o. s. v.

Af **Kirkekarrene** vare mange meget kostbare og prydede med al Tidens Kunstfærdighed. Af de **Monstranser**, der endnu ere bevarede, udmærker een, der er af forgyldt Kobber, sig ved sin Størrelse og Form. Den er $1\frac{1}{2}$ Alen høj og hæver sig i Midten i Form af et gotisk Taarn, der ender i en Knap. Paa denne Knap sidder et Kors, hvis Arme ligne nedbøjede Slanger, og hvorpaa der findes et Billede af den korsfæstede Kristus. Foden er paa denne, som paa de fleste ældre Kirkekar, prydet med indgravet Løvværk. Fra hvilken Kirke den iøvrigt hid-

rører, vides ikke. Derimod haves et andet **Ciborium**, der har været i

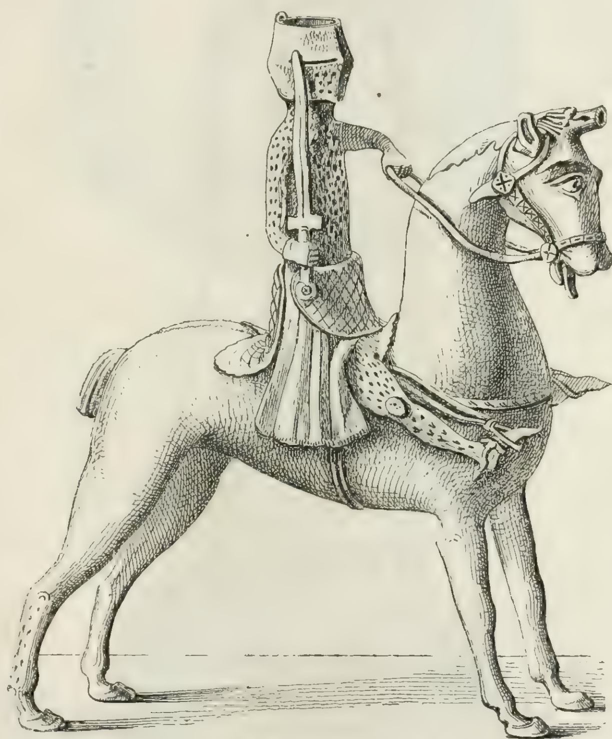
St. Knuds Kirke i Odense, og gaaer tilbage til det 12te eller 13de Aarhundrede. Dette højst mærkelige Stykke er af forgyldt og emailleret Kobber og har Form af en Due. Det har været anbragt hængende i Kjæder, og dets Bestemmelse var at gjemme den hellige Hostie eller den indviede Oblat, der nedlagdes i et Rum i Duens Ryg.

Hostien lagdes ligesom i vore Dage paa et **Patena** eller Fad,

naar det skulde uddeles. Et saadant af forgyldt Metal er fundet i Voldstedet af Haraldsborg ved Roskilde og er fra det 12te Aarhundrede. I Midten sees en oprakt Haand sværgende paa Korset med Omskrift: dextera Domini eller „Herrens højre Haand“. Rundtom med Randen findes følgende Indskrift: Hinc panem vite mundati sumite quique ɔ: „Tager heraf Livsens Brød, alle I Renfede!“

Et særeget Kirkekar var det saakaldte **Lavatorium** eller Vandkar

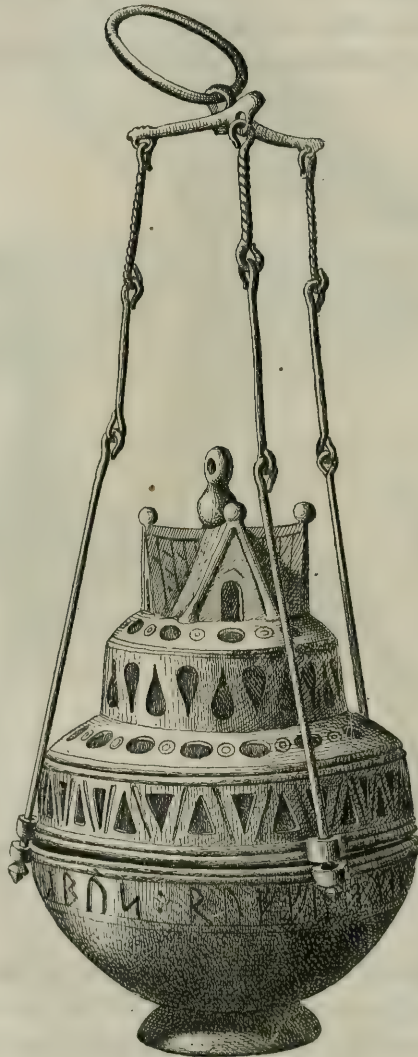

Lavatorium.

af Metal, der antages at have været brugt til at overgyde Præstens Hænder med Vand under Gudstjenesten. Vi have et af denne Slags, der mærkelig nok forestiller en Ridder tilhest med draget Sværd og lukket Visir; han er iført et Brystharnisk og under dette en Pantserfærk. Andre

have Form af en Løve eller af en Vædder, i hvis Nakke en Drage bider sig fast og netop derved danner Hanken.

Af **Røgelsekarrene** ere nogle med Runeindskrifter. Paa et af dem staaer saaledes Kunstnerens Navn i Runer, skjøndt Indskriften:

Røgelsekar.

Jacobus Rufus me fecit, „Jakob Rød forfærdigede mig", er affattet paa Latin, et nyt Beviis paa Runernes Brug heelt ned i Middelalderen.

Af **Døbefade** og **Døbefonte** findes der i Baarse Kirke ved Præstø en ganske mærkelig, dog ingenlunde i kunstnerisk Henseende, men

Døbefont.

ved sin gamle Indskrift, der er plumpt udhuggen i Granit, og den ydre Side af Kummen er ved simple indridsede Søjlefigurer med Rundbuer deelt i flere Feldter; i tre af disse findes Indskriften, der lyder:

Bondo Friso me fecit
Esgerus Røth me fecit fieri.

„Bondo Friser gjorde mig; Esger Rød lod mig gjøre." Den nederste Linie bestaaer af Runer og hører ikke til Indskriften; det er kun en Op-

regning af alle de sexten enkelte Runer, der danne Alfabetet, i den sædvanlige Række med Tilføjelse af de tre nyere: d, g og e.

Foruden Kalke og de andre Kirkekar finde vi endnu undertiden fra den katholske Tid flere Gjenstande, der have været anvendte ved Gudstjenesten; saaledes **Lysestager** og **Lysekroner**; **Helgenbilleder**, i hvis Hoveder man ofte har indlagt Relikvier og atter tilsluttet Aabningen med en lille Tap; endvidere en stor Mængde Klæder og Prydelser, der henhørte til Præstens og Bispens Dragt, som **Korkaaber**, **Messehagler**, **Bispestave**, **Korsstave**, **Pallium** eller det hvide bispelige Gevandt, **Bispehuer** og **Bispekaaber**, **Seglringe**, **Handsker** og **Tøfler**.

Biskop Radulph af Ribes Segl.

Den Smag, der er lagt for Dagen i Udarbejdelsen af disse Gjenstande, kunne vi vel ikke beundre i samme Grad, som den, der fremtræder i de herlige Mindesmærker af den ældre Bygningskunst. De

fleste Sager ere temmelig raat og plumpt forarbejdede og staae i kunstnerisk Henseende tilbage for Udlandets; nogle af de skjønneste, som Dagmars Kors, vise saavel ved deres Fremstillinger som Indskrifter ligefrem hen til en Oprindelse fra fremmede Lande. Dog ville de stedse fortjene at blive betragtede med Omhu og Ærbødighed, deels som Mindesmærker om den fædrelandske Kunst paa den Tid, deels som Beviser paa Kirkens Rigdom og den fromme Iver, hvormed man stræbte at forherlige Gudstjenesten.

Abbed Henrik Christensen Tornekrands's Gravsteen i Sorø Kirke.

Videnskaberne og Sproget.

Den høiere Dannelse var i Middelalderen ikke blot tarvelig, men og særdeles sjælden. Den fandtes i Danmark, som dengang i alle andre Lande, næsten alene hos de Geistlige og Munkene. Og dog var den største Deel af dem uvidende; de enkelte, der udmærkede sig ved nogen Videnskabelighed, som Eskil, Absalon, Andreas Sunesøn og Gunner,

havde hentet den i fremmede Lande. Det var fornemlig til **Pariserhøjskolen**, at de Danske droge for at studere, og da deres Antal tiltog, oprettedes der endog for dem et eget Kollegium, hvor de boede sammen. Men den theologiske Videnskab stod dengang paa et meget lavt Trin; den bestod meest af ufrugtbare Spidsfindigheder og smaalige Forsøg paa at forklare sig Religionens dybeste Hemmeligheder. Saadanne unyttige, ja endog forargelige Spørgsmaal vare: „Kan den Hellig Aand gives i større eller mindre Portioner?“ „Kan Gud vide mere end han veed, og ikke vide, hvad han veed?“ „Kunde Guds Søn ikke ligesaagodt være bleven Guds Datter?“ Man fandt nemlig en Splid mellem Forstanden og Begrebet om Guds Almagt. Spidsfindige juridiske og moralske Spørgsmaal vare f. Ex.: „Paalaa det Lazarus's Arvinger at give Arven tilbage, da han var opstanden?“ — „Hvad er størst Synd, enten at slaae tusinde Mennesker ihjel, eller at lappe et Par Sko for en fattig Mand om Søndagen?“ Heri skulle de Danske imidlertid have udmærket sig, og Arnold af Lybek roser dem for deres Færdighed i at disputere; „de gjøre Fremskridt“, siger han, „i de frie Kunster og i Theologien, og ere dygtige til at disputere paa Grund af deres flydende Tunge og den Lethed, hvormed de tilegne sig fremmede Sprog. Ogsaa ere de ansete for deres Kundskaber i den kanoniske Ret.“

Hjemme var der nemlig kun ringe Lejlighed til at lære Noget. Vel fandtes der **Domskoler** i Stiftsstæderne og **Klosterskoler**; men her lærtes kun de Bønner, der brugtes ved Gudstjenesten, og noget daarligt Latin. Munkelatinens Slethed og Smagløshed er bleven til et Ordsprog, og vi ville som Exempel kun anføre den bekjendte Gravskrift fra Esrom Klosterkirke:

Hic jacet John Præst
Qui dedit suum graa Hest
Necnon de siligine tu Læst
Semper comedebat det Bæst,
Requiescit in pulvere Sydvest.

Udentvivl stode ogsaa de danske Munke i Lærdom betydelig tilbage for Udlandets. De vilde have efterladt os langt hæderligere Vidnesbyrd om deres Dygtighed, naar de blot havde anvendt en ringe Deel af den Tid,

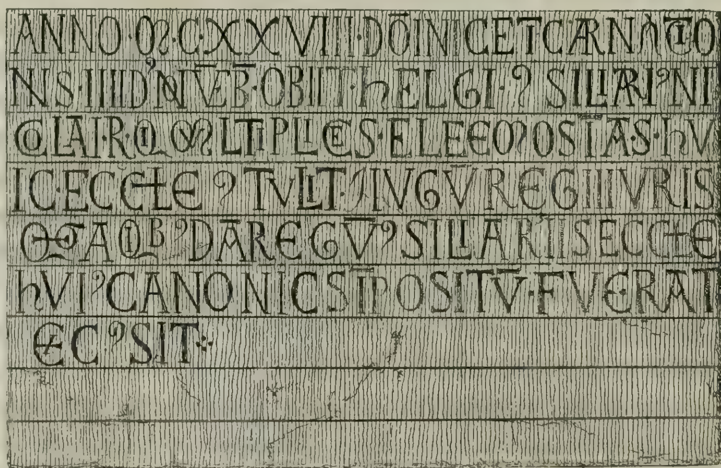
som det rolige Munkeliv frembød, til at benytte de Hjælpemidler, der vare forhaanden. Klosterbibliothekerne vare dog ikke altid saa aldeles ringe, og Lunds Domskole f. Ex. havde endeel Bøger, som Andreas Suneson havde skjænket den. Men deres Magelighed og Vellevnet fremkaldte Ligegyldighed for boglige Sysler, og deres Skribentvirksomhed var i det Hele kun af ringe Betydning. Hvorledes det under saadanne Forhold maatte staae sig med Almuens Oplysning, er let at indsee. Munkene forsømte den aldeles, skjøndt det egentlig fra Begyndelsen paalaa dem som Pligt at sørge derfor; de bidroge endog væsentlig til at udbrede Uvidenhed og Overtro ved deres Legender og Helgenhistorier.

Den eneste Videnskab, af hvilken de have nogen Fortjeneste, er **Historien,** og denne Fortjeneste tilhører væsentlig den utrættelige Absalon, hvem Bevaringen af Fædrelandets Minder laa varmt paa Hjerte. Paa hans Opmuntring skrev **Svend Aageson,** Kannik i Lund, som kunde udlede sin Herkomst fra Palnatoke, sin kortfattede Danmarks Historie paa Latin, og ligeledes **Saxe** sin fuldstændigere, men med langt større Aandrighed og fremtrædende Fædrelandssind. Til den senere Tid, fornemlig til Valdemar den førstes og Knud den sjettes Regering, er hans Værk en uvurdeerlig Kilde; her skildrer han, hvad han selv har oplevet, og har desuden sandsynligviis modtaget vigtige Oplysninger af Absalon selv. I de næste Aarhundreder skreve Munke **Annaler** og **Krøniker,** saavel til Fædrelandets Historie i Almindelighed, som især til Klostrenes Historie; og skjøndt disse ere tørre og ufuldstændige, ere de dog ofte af stor Vigtighed, da vi ellers næsten ganske vilde mangle Efterretninger om de Tider og de Begivenheder, de omtale.

Ogsaa med **Lægekunsten** sysselsatte Munkene sig, men bragte det just ikke synderlig vidt heri. Abbed **Johannes af Ovids,** der ansaaes for en duelig Læge, er bekjendt af den uheldige Kuur, han anvendte i Valdemar den stores sidste Sygdom. Meest berømt paa Valdemarernes Tid var **Henrik Harpestræng,** Kannik i Roskilde, hvis Lægebog, Urtebog og Steenbog vi endnu besidde. I lægevidenskabelig Henseende er den ikke af synderlig Betydning og viser, hvor stor en Rolle Overtroen spillede i Datidens Lægekunst; vigtig er den derimod som Sprogmindesmærke, da den er skreven i det gamle danske Sprog omtrent 1200, en

Tid, fra hvilken vi med Undtagelse af Lovene ellers kun have Skrifter, affattede i det latinske Sprog.

Modersmaalet blev nemlig betragtet med stor Ligegyldighed af Munkene. Deres fornemste Virksomhed var at afskrive de romerske Forfatteres og Kirkefædrenes Skrifter, som de ofte udpyntede meget zirlig med Tegninger og Farver. Ved denne pedantiske Udsmykning bleve de oprindelige simple latinske Bogstaver, der ved Kristendommen kom ind i Norden og efterhaanden fortrængte Runerne, snart forvanskede. I Begyndelsen brugte man **Majuskelskriften** eller de store Bogstaver, hvis skarpe Kanter man søgte at afrunde, ligesom man ogsaa drog dem sammen i hinanden for at spare Plads i Indskrifterne. Som en Prøve herpaa ville vi anføre noget af Indskriften paa Kong Nielses Raadgiver Helges Monument.

Helgi, consiliarius Nicolai regis, qui multiplices eleemosynas huic ecclesie contulit.

Naar man skulde afskrive hele Bøger, vare de store Bogstaver ingenlunde bekvemme, og man indførte snart den saakaldte **Minuskelskrift** eller de smaae Bogstaver. Intet havde været simplere end hertil at benytte de ægte latinske Bogstaver; men disse vare for simple og bleve

derfor udpyntede med Vinkelspidser og Snirkler. Alle de gamle Pergamentshaandskrifter fra Middelalderen ere skrevne med disse nye Bogstaver, hvoraf de saakaldte **gotiske** ere komne, der nu næsten alene bruges af Danske og Tydske, medens de i andre Lande i Europa ere blevne fortrængte af de oprindelige latinske.

I denne yngre Munkeskrift have vi en Mængde Indskrifter fra Middelalderen, især paa Liigstene. De ere dog ingenlunde altid lette at læse, fordi der ofte anvendes Sammentrækning og Forkortelsestegn.

Den Ringeagt og Ligegyldighed, som Gejstligheden viste det danske Sprog, hvilket den ikke fandt værdigt til at benytte som Skriftsprog, ikke engang til Folkets egen Historie, maatte i Længden udøve en skadelig Indflydelse derpaa. Dog see vi det endnu under Valdemarerne bevare den oprindelige Reenhed, og vi finde endnu **Islændere** ved Kongernes Hof; saaledes **Olaf Hvitaskjald**, en Brodersøn af den berømte Historieskriver Snorre Sturlesøn, en duelig og kundskabsriig Skjald, der opholdt sig i Danmark i Kong Valdemar Sejrs sidste Leveaar og stod i høj Yndest hos Kongen, der endog selv skal have meddeelt ham Mindekvad. Udentvivl er han Forfatter af den bekjendte **Knytlingasaga** eller Sagaen om Knud den store og hans Efterfølgere indtil Knud den sjette. Mærkeligt er det, at denne islandske Forfatter ender sit Værk netop paa samme Tidspunkt, da baade Saxe og Svend Aagesøn ophøre, nemlig med Vendens fuldkomne Undertvingelse Aar 1186.

Men med Olaf Hvitaskjald ophører ogsaa Forbindelsen mellem Danmark og det fjerne Island, der nu blev det oldnordiske Sprogs Hjem og Sædet for dets Literatur. Losreven fra denne naturlige og styrkende Forbindelse blev den gamle **danske Tunge** given til Priis for en dobbelt Paavirkning af fremmede Sprog. **Latinen** fik gjennem Gejstligheden et stort Omraade, og mange af dets Ord optoges og vandt efterhaanden Borgerret i det danske Sprog; men indskrænket til en mindre Deel af Folket og i og for sig grundforskjelligt fra Folkesproget kunde det ikke udøve en saa indgribende skadelig Indflydelse derpaa som det beslægtede **tydske** Sprog. Allerede paa Knud Lavards og Svend Grathes Tider begyndte man at lytte til de tydske Digteres

Sange; men det gik dog meget langsomt med tydske Ords Indtrængen, hvilken først langt senere i Middelalderen blev fordærvelig for Modersmaalet. Endnu lød dette uforvansket paa Thinge, og i **Kæmpeviserne** eller Middelalderens **Folkeviser** nedlagde Folket de dyrebare Minder, der levede i dets Hjerte. Udsprungne af Folkets Midte uden at Forfatternes Navne kjendes, løde disse Sange saavel paa Almuens som de Fornemmes Læber. De have et dybt poetisk Indhold og give os en levende Forestilling om hine Tiders Livsanskuelse og Sæder. Med Barndommens naive Eenfold udtale de uudviklede Ideer, med dens usminkede Hjertelighed skildre de gribende Følelser. Den gamle nordiske Kraft fremtræder overalt i Handling, men ved Siden deraf findes en rørende tungsindig religiøs Tone, der har sit Udtryk i de tilsvarende vemodige Melodier. Snart er Stoffet hentet fra Oldtiden med dens overnaturlige Skikkelser og ubændige Kraft, og disse ere de **egentlige Kæmpeviser**; snart fra den kristelige Middelalder, og da ere de **Romancer**, nogle af historisk, men de fleste af uhistorisk Indhold. I **Omkvædet**, der idelig gjentages efter hver Strofe, fastholdes Indtrykket af en Tanke eller Følelse, der stemmer med hele Visens Indhold.

Men paa den lange Vandring fra Mund til Mund er meget af det Oprindelige gaaet tabt, og ved de senere Afskrivninger er der skeet mange Forvanskninger, Udeladelser og Tilsætninger. Alligevel have de en væsentlig Betydning saavel for **Sproget**, som for **Historien**. Den strænge historiske Kritik har vel forkastet deres Paalidelighed paa Grund af de hyppige Udsmykninger, og en af vore berømte Historikere i forrige Aarhundrede har endog kaldt dem „den hele Kram af alt dette Kjærlingetøj". Men Folkets Følelse afsiger en anden Dom. Ofte lyder gjennem dem den simple Mands Stemme og udtaler en Opfattelse, der ellers ikke vilde være bleven hørt; saaledes i Viserne om Dagmar og Beengerd. Og det er ligesom Folket i dem finder sine Barndomstanker i Forbindelse med sine Barndomsminder. Det bedste Beviis for deres folkelige Aand er, at de trods de Lærdes og Gejstlighedens Ringeagt have holdt sig paa Folkets Læber, og det ikke blot i Danmark; thi de samme Sange vare udbredte over hele Norden, ja overalt, hvor den gotiske Tunge lød.

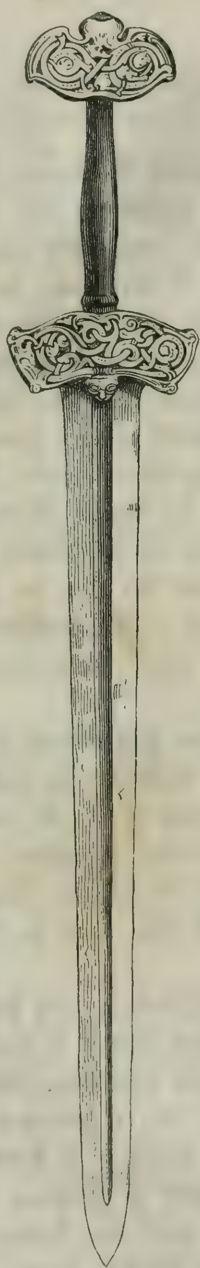
Vaaben og Krigsvæsen.

Den Vaabenfærdighed, der havde udmærket Nordboerne i den hedenske Tid, tabtes lidt efter lidt, eftersom Krigslysten selv svandt under det fredelige Livs Sysler. Da Bønderne endog tilsidst berøvedes Retten til at gaae med Vaaben, blev det kun de Fornemme, der vare forsynede dermed. Tillige blev Udrustningen stedse kostbarere, saa at kun de Rigere vare istand til fuldkommen at anskaffe sig de nødvendige Vaaben.

Middelalderens Vaaben slutte sig til Jernalderens; men deels ere de fuldkomnere udarbejdede, deels ere mange hidtil ukjendte komne til. Vi gjenfinde **Sværdet,** men i mange forskjellige Arter; foruden de almindelige gives Paradesværd, tunge Slagsværd og krumme sabelformede Sværd. Andre Huggevaaben vare **Stridshamre** og **Stridsøxer,** sædvanlig med et flere Alen langt Skaft; en særegen Art Øxe var **Hellebarden** med rundformet Blad. **Morgenstjerner** og **Stridsplejle,** der vare stærkt beslagne med Søm og Jernspidser, kunde uddele bedøvende og sønderknusende Slag.

Stikvaaben vare **Kaarder, Dolke,** ligesom **Daggerterne** prydede med skjønne Zirater paa Haandtagene, **Spyd, Kastespyd** og **Landser.** Et særeget Stødvaaben var **Partisanen,** et langt Spyd, der maaskee ogsaa brugtes som Huggevaaben, da det har et enkelt, undertiden ogsaa et dobbelt Øreblad nedenunder den to Fod lange Spydspidse. Paa den her aftegnede Partisan synes Ørebladet kun at have været en Slags Prydelse.

Af Skydevaaben gaves **Buer.** Den simpleste Slags vare **Haandbuer;** efter Stoffet, hvoraf Bøjlen var forfærdiget, kaldtes de Træbuer, Hornbuer eller Staalbuer. En kunstigere Bue var **Laasbuen,** saakaldet af Laasen, hvori Snoren blev trukken tilbage. Da der udfordredes en ualmindelig Styrke hertil, skete Spændingen ved Hjælp af en **Dunkraft,** der sattes fast paa Tapper i Bueskæftet, og hvis to Jernkroge bleve kastede om Buestrængen. Ved at dreje Svinget rundt, blev Buestrængen ved Hjælp af et Tandhjul dreven tilbage og saaledes spændt. En forbedret Laasbue var **Armbrysten,** hvis Skæft var bedækket med et andet tyndere Skæft, dog saaledes, at Strængen kunde løbe mellem

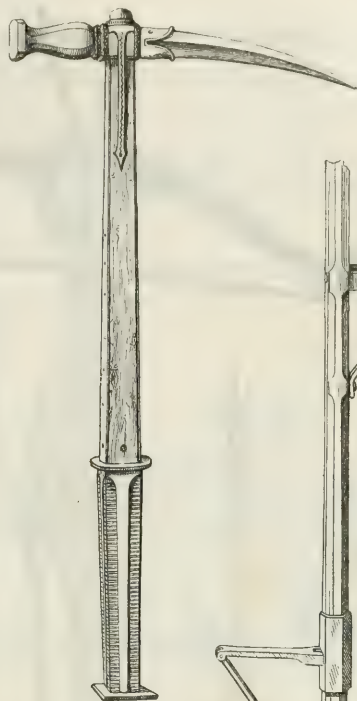

Sværd.

Hellebard.

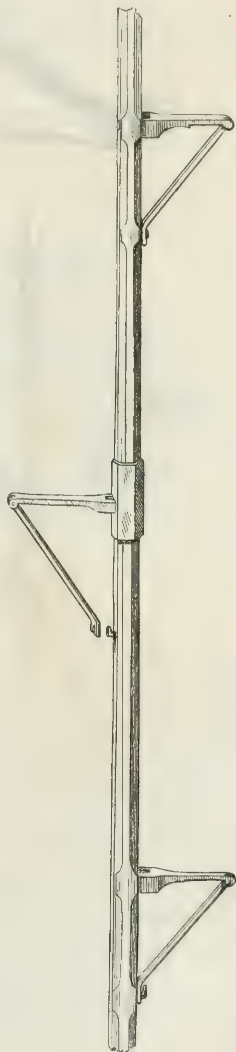

Stridsplejl.

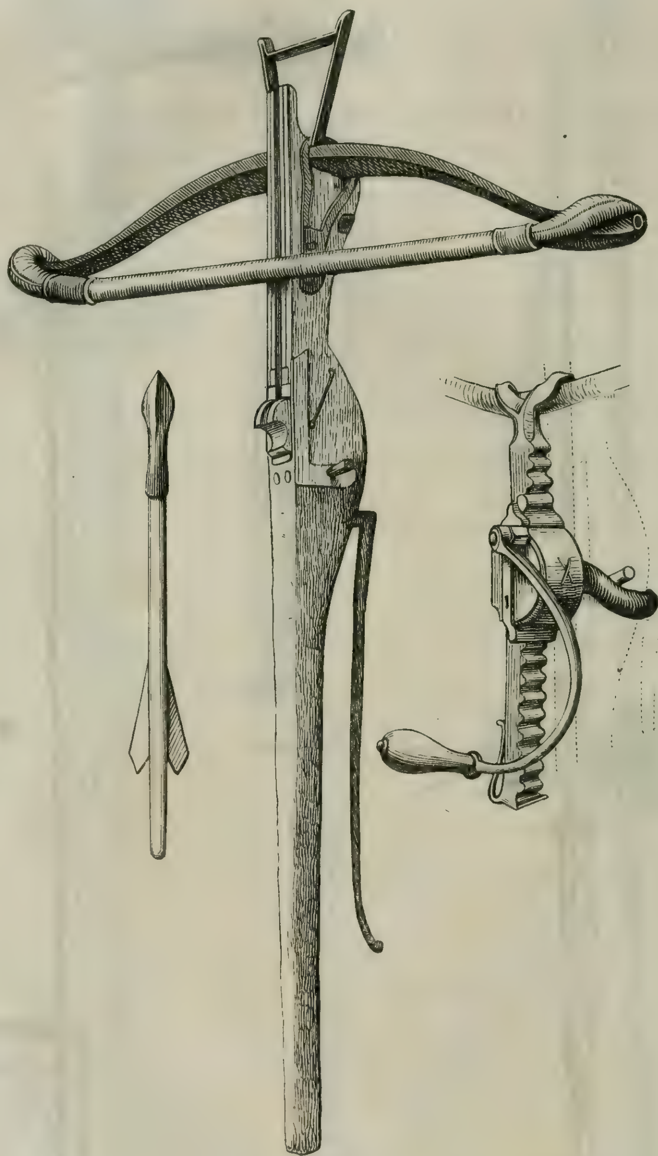
Partisan.

Stridshammer.

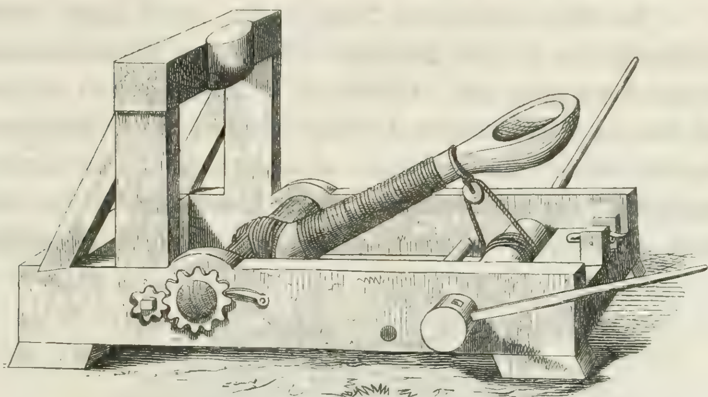
Brudstykke af en Stormstige.

Laasbue med Dunkraft og Piil.

begge. Herved fik Pilen et fastere Leje og en sikkrere Gang. Det var dog ingenlunde altid Pile, der udskødes at dette højt ansete og frygtede Vaaben, men ogsaa tilspidsede Jernbolte.

Af større Skyde- eller Kastemaskiner indtager **Bliden** den første Plads. Desværre mangle vi Efterretninger om dens Udseende og Indretning. Skarpsindig er Folards Formodning herom. Efter hans Tegning havde Maskinen i Midten en Arm af Træ, hvis ene Ende var surret stærkt fast, medens den anden, der var udhulet som en Skee, blev tvungen tilbage ved Hjælp af en Vinde. Slap man den løs, foer den pludselig ivejret og slog imod en Pude, der var anbragt paa en Tværbjælke, med saadan Kraft, at det i Skeen værende Kastelegeme, sædvanlig en Steen, blev slynget langt bort. Ligeledes anvendte man **Stormstiger** til at komme op paa Murene af den belejrede Fæstning, **Væddre** eller **Muurbrækkere**, store jernbeslagne Bjælker, der hang i Kjæder og dreves med stor Kraft ind mod Muren for at støde den ned. Ofte anbragtes de i nederste Stokværk af de saakaldte **Stormtaarne**, der vare byggede af store Egebjælker og vare højere end Murene, for at man fra det øverste Stokværk ved Skydning kunde fordrive Fjenden derfra. De vare bevægelige og førtes lidt efter lidt henimod Muren; naar man var

Blide.

kommen den nær nok og havde drevet dens Besætning tilbage, nedlodes en **Stormbro**, paa hvilken man da trængte ind i Fæstningen.

Til at forfærdige og anvende disse og andre lignende Maskiner behøvedes Folk, der særskilt vare oplærte dertil. De kaldtes med et fælles Navn **Blidemestre** og stode i stor Anseelse. I Begyndelsen har man udentvivl i Norden maattet hente dem fra de sydlige Lande, hvor Krigskunsten stod paa et højere Trin.

Var Angrebsvaabnenes Mængde stor og af meget forskjellig Beskaffenhed, saa var dette ikke mindre Tilfældet med **Forsvarsvaabnene,** da man omhyggelig søgte at dække alle de forskjellige Dele af Legemet mod Hug og Stød. Blandt Dækningsvaabnene indtoge **Skjoldene** en udmærket Plads. De vare snart aflange, fiirkantede og kaldtes da Langskjolde, snart spidse forneden og brede foroven, de saakaldte Spids-skjolde. Almindeligst brugtes dog de simple cirkelrunde **Haandskjolde,**

sædvanlig af Træ og belagte med tynde Prydelser af Jern, der tillige gave Skjoldet større Styrke til at modstaae Hug. Et saadant Skjolds Diameter var omtrent 15 Tommer, dets Tykkelse sædvanlig een Tomme.

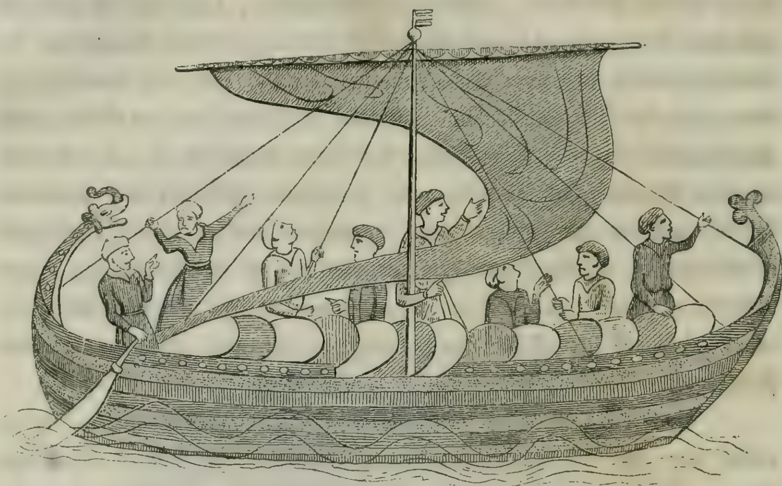
Hovedet beskyttedes ved runde eller ovale **Staalhuer, Jernhatte** eller, som de ogsaa kaldtes i det gamle Sprog, **Kjedelhatte**, fordi de i Formen lignede en omvendt Kjedel. Vare de forlængede med en bred Rand udover Skuldrene, kaldtes de **Stormhatte**, fordi de ved Storme beskyttede de Angribende mod de brændende og koghede Ting, som de Belejrede kastede ned over dem. Ansigtet selv var imidlertid udækket, og dette søgte de Fornemmere og Ridderne at beskytte ved et **Visir** eller **Hjelmgitter**, en bevægelig Maske, der kunde skydes op og ned. Herved fremkom **Hjelme**, der egentlig vare Jernhatte, forsynede med saadanne Gittre; men de vare tillige langt prægtigere end de simple Jernhatte, da Konger og Fyrster havde dem forgyldte og de fornemmere og rigere Riddere af Sølv eller Staal. Fra Toppen vajede **Hjelmbusken**, der bestod af Fjær eller Haar; undertiden var Hjelmen ogsaa prydet med Billeder eller kostelige Klenodier.

Brystet og Ryggen søgte man at dække ved **Brynjen**. Den bestod som oftest af fine sammenflettede Jernringe og kaldtes da Ringbrynje; sjældnere af smaae sammennittede Plader eller Skjæl, den saakaldte Skjælbrynje. **Harnisket** derimod bestod af to krummede Jernplader, Brystestykket og Rygstykket, der bleve sammenhæftede i Siden; Halsen beskyttedes af **Brynjekraven**, Armene og Benene af **Armskinner** og **Beenskinner**, der ligeledes bestode af Jernplader.

Foruden alle disse Dækningsvaaben brugtes ogsaa **Pantserskærken** eller **Vaabenskjorten** af tæt sammenvævet og sammensyet Lærred eller Silke, der havde en overordentlig Fasthed og Styrke. De bares under Ringbrynjen og Harnisket og tjente ikke blot til at beskytte Legemet mod disses Tryk, men ogsaa til at svække Virkningen af Hug eller Stød.

De samme Vaaben, der brugtes tillands, anvendtes ogsaa i Søkrigen. I den tidligere Tid var Kampen tilsøs ikke synderlig forskjellig fra Kampen paa Landjorden; man lagde sig ved Siden af Fjendens Skibe og søgte at entre dem, hvorved det kom til en personlig Kamp mellem Mand og Mand. Om Middelalderens **Skibe** savne vi,

ligesom om Oldtidens, tilstrækkelige Efterretninger, og de Afbildninger, der findes indhuggede i Stene, ere meget utydelige. Derimod findes paa det bekjendte Tapet i Bayeux i Normandiet, der fremstiller Begivenheder fra Vilhelm Erobrers Tog til England, afbildet et normannisk Skib, der uden al Tvivl maa have været indrettet ligesom de nordiske,

og ikke kan have været efter frankisk Mønster; thi Frankerne stode dengang langt tilbage for Nordboerne i Skibsbygningskunsten. Det svarer ogsaa fuldkommen til den Beskrivelse, som kan hentes fra de nordiske Sagaer. **Forstavnene** endte nemlig i en Spids, der var prydet med Hoveder af Drager, Løver, Gribbe eller andre Dyr, ofte prægtig forgyldte; her plejede Mærkesmanden at sidde. I **Bagstavnen** eller Lyftingen, der ogsaa var prydet med Figurer, sad ved Roret Styresmanden. Den midterste Deel af Skibet, eller det saakaldte **Krapperum,** var Mandskabets Plads, hvis Skjolde sædvanlig vare stillede langsmed Rælingen. Dette Rum kunde tildækkes med **Tjeldingen** eller et Telt af Sejl og Huder for at beskytte Mandskabet i slet Vejrligt. Der var aldrig mere end een Mast, der kunde stilles op og tages ned. Da Sejlene vare ufuldkomne, bleve Aarerne af Vigtighed.

De største Skibe vare **Langskibene**, der ogsaa kaldtes **Drager**, fordi de gjerne vare prydede med dette Slags Figurer. De havde undertiden en Besætning af flere hundrede Mand, som det berømte Skib „Ormen hin lange". Vel have Sagaskriverne ofte overdrevet den Pragt, hvormed Skibene vare udstyrede, f. Ex. i den Flaade, hvormed Knud den store angreb England, om hvilken der fortælles, at Skibene vare prydede med prægtige Billeder i Stavnene, purpurfarvet Tovværk, guldvirkede Sejl og forgyldte Master, i hvis Top der sad Billeder af Fugle med udbredte Vinger; men vist er det imidlertid, at vore Forfædre anvendte stor Umage og Bekostning paa Skibene, der tilligemed Vaabnene vare deres vigtigste og kjæreste Ejendom.

Naar Folket i Oldtiden opbødes til Leding, skulde der stilles en Mand af hvert **Bol**; men da Bolenes Værdi efterhaanden forandredes betydelig, især ved forskjellig Opdyrkning, blev det nødvendigt at træffe nye Bestemmelser med Hensyn til Ledingsbyrden. En Jordlod, der kunde give en Sæd af en Mark Sølvs Værdi, eller som selv havde en Værdi af 24 Mark Sølv eller 3 Mark Guld, skulde stille en Mand til Leding. Med Hensyn til Søudrustningen var Jordegodset inddeelt i **Havnelag**, et Sammenlæg af Bønder, der tilsammen udredede en Baadsmand, som skulde indtage et Sæde eller en Havne paa Skibet, og flere Havnelag dannede et **Skipæn** eller et Distrikt, der skulde udruste et Langskib og forsyne det med det nødvendige Mandskab. En Baadsmand var udrustet med Sværd, Spyd, Skjold og Jernhat. Antallet af de Havnelag, der dannede et Skipæn, synes ikke at have været ligestort overalt; sædvanlig anslaaes det til mellem 30 og 40. I Spidsen for hvert Skipæn stod en **Styresmand**, der udnævntes af Kongen; hans Embede gik i Arv til en af hans ægte Sønner eller til hans Broder. Desuden fik han ni Skjæpper Rug af hvert Havnelag, naar Leding blev udbudt. Som Tjeneste derfor ledede han Skibets Udrustning, øvede Mandskabet og styrede Skibet. Selv skulde han møde med Hest og fuldstændig Udrustning, deriblandt en Armbryst og tre Tylter Jernbolte.

Rytteriet havde allerede længe været den vigtigste Deel af Landhæren og havde ofte afgjort Slagenes Udfald. Men Tjenesten tilhest kunde ikke paalægges Folket i Almindelighed, da den var meget kostbar

og krævede en særegen Øvelse; og Kongen selv besad ikke tilstrækkelige Pengemidler til at kunne holde Rytteri paa egen Bekostning. Man maatte derfor finde paa en ny Udvej, og det var nærmest herved, at der opstod en ny Stand, Adelstanden.

Lehnsvæsen og Adelstand.

Fra Oldtiden af havde Kongen ikke ubetydelige Jordegodser og Ejendomme, som han senere hen udstykkede og overdrog adskillige af sine Mænd, der til Gjengjæld forpligtede sig til at følge ham i Krigen med et vist Antal Ryttere, som de udrustede og underholdt paa egen Bekostning. Saadant Gods kaldtes **Lehn** eller Laan; thi det var kun givet til personlig Afbenyttelse paa Livstid og faldt efter Ihændehaverens Død atter tilbage til Kongen, der da kunde give det til hvem han vilde. Disse Lehnsmænds Antal forøgedes desuden med Mænd, der selv ejede Jordegods, men dog traadte i det samme Forhold til Kongen og vare villige til at gjøre Krigstjeneste tilhest mod at erholde visse Forrettigheder, nemlig Frihed for **Stød** eller Pengebidrag til Krigen, Krigsskat, **Inne** eller Arbejder til Krigens Førelse, som Anlæg af Fæstningsværker, og **Leding** eller personlig Krigstjeneste og Erlæggelse af en Pengesum. Kongen indrømmede i Begyndelsen gjerne alt Dette for at kunne vinde hiin vigtige Tjeneste og erholdt derved en Mængde **Vasaller** eller **Hærmænd;** men de senere Lehnsmænd lode sig ikke nøje med disse Begunstigelser. Allerede i den jydske Lov indrømmes Hærmændene Ret til at oppebære alle Bøderne paa deres Godser, der ikke vare over tre Mark og til at kjøbe alt det Gods, som de „orkede". Lidt efter lidt samlede de ved Kjøb, Arv og paa andre Maader betydelige Ejendomme under sig, der ligeledes bleve fritagne for hine Byrder, og paa dem byggede Hærmændene eller **Herremændene** sig store **Herregaarde** eller **Sædegaarde**, saa kaldte, fordi de toge deres Ophold eller Sæde paa dem. Ved deres udstrakte Besiddelser og de store Forrettigheder, der vare knyttede til dem, hævede de sig langt over den øvrige Deel af Folket, Gejstligheden alene undtagen, der allerede tidligere havde erhvervet sig vigtige Friheder; og saaledes udviklede

sig efterhaanden en **Adelstand**; dog forekomme Navnene **Adelige** og **Adelsmænd** først langt senere i det femtende Aarhundrede under de første oldenborgske Konger og er af tydsk Oprindelse.

Spiren til den danske Adelstand findes altsaa i den Ordning af Krigsvæsnet, der fandt Sted under Valdemarerne. Men selve Lehnsforholdet er yngre end Valdemarernes Tid; thi da Jydske Lov udkom, fik Hærmændene kun Maale eller Sold og lønnedes ikke med Jordegods. Unægtelig gjorde Forholdene en saadan Ordning nødvendig. Der maatte dannes en særegen **Krigerstand**, der kunde udgjøre Kjærnen af Hæren, da Folket, vant til Fredens Sysler, efterhaanden tabte sin krigerske Lyst og den Vaabenfærdighed, der havde udmærket det i Oldtiden; fornemlig fordrede **Rostjenesten** eller Krigstjenesten tilhest særegen Øvelse og Færdighed. Men den Magt, som Adelen i en senere Tid tilrev sig, blev i Forbindelse med Gejstlighedens Vælde i høj Grad fordærvelig saavel for Kongen som Folket. Allerede under Valdemar Sejr vare de Fornemme komne i Besiddelse af mange af Kronens Godser, og i sine gamle Dage tænkte Kongen, altid virksom for Statens Vel, paa at faae dem inddragne. Virkelig erholdt han ogsaa i Aaret 1240 Pavens Stadfæstelse paa sin Ret dertil; kun maatte han ikke forgribe sig paa Kirkens Godser eller „hvad der var skjænket i fromt Øjemed". Imidlertid har vel Kongens paafølgende Død standset dette Foretagende.

Borge begyndte at rejse sig, skjøndt vel sjælden saa pragtfulde som i den senere Tid. Indenfor Borgeledet fandtes **Abildgaarden** og **Rosenlunden**; bagved dem hævede sig, omgivne af Grave, Borgens Mure med de knejsende Taarntinder, takkede Gavle og forgyldte Vejrhaner. I Hovedbygningen kom man først til **Tillien** eller Forstuen, og derfra op til **Riddersalen**, der var prydet med Tapeter, og til **Højenloft**, fra hvis Svale man skuede vidt omkring i Landskabet. I den ene Fløj var **Fruerburet**, hvor Husets Kvinder, Fruen og hendes Døttre, syslede med Vævning, Baldyren og anden Haandgjerning. Ofte var Jomfruen opfostret i Klostret, hvor hun foruden de kvindelige Sysler havde lært nogen boglig Kunst. Folkesangene stode i høj Yndest hos hende, og gjerne ledsagede hun sin Sang med at slaae paa Harpen. Klædedragten var pragtfuld, og Gyldenstykkes Kjortler, Silke, Maard

og Hovedguld vare ej længere sjældne. I en anden Fløj laa **Borgestuen**; her sad **Hofmændene**, **Væbnerne** og **Svendene**, der vare i Herrens Tjeneste. Jo mægtigere han var, desto betydeligere var Antallet af hans Hofmænd. Allerede som Dreng maatte man træde i Tjeneste hos en Hærmand for tidlig at øves i ridderlig Færd; fra Smaadreng tjente man sig op til Væbner og fulgte som saadan en anseet Herre, indtil man ved mandig Bedrift havde vundet Ridderslaget og de gyldne Sporer. Riddersmandens **Klædedragt** bestod af Riddertrøjen, hvorover han kastede sin Skarlagenskappe; hertil hørte en stor Hætte, prydet med en Fjærbusk; Beenklæderne vare korte og snævre, Støvlerne af Bukkeskind. I Kampen og ved Turneringerne, hvor han brød en Landse for at vinde Hædersprisen, mødte han i sin glimrende Rustning med Vaabenmærket i sit Skjold.

Blandt de Forlystelser, hvormed de Fornemme sysselsatte sig i det daglige Liv, indtog **Jagten** den første Plads. Landet var dengang endnu fuldt af mangeslags vilde Dyr, der nu ere udryddede, og det var Riddersmandens Lyst at bede Vildsviin og Bjørne. En særegen Jagt var **Falkejagten**, der allerede tidlig var bekjendt i Norden, og uden-

En Falkejæger.

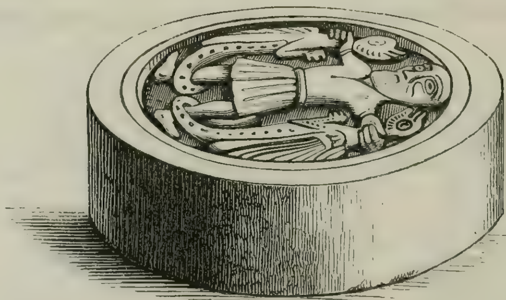
landske Fyrster, som den engelske Kong Johan uden Land paa Valdemar Sejrs Tid, lode endog kjøbe Falke i Danmark. Disse Rovfugle bleve nemlig afrettede til at jage andre Fugle i Flugten. Falkejægeren maatte være tilhest for at kunne ile afsted under den hurtige Forfølgelse over Stok og Steen. Paa sin venstre Haand bar han Falken; naar der viste sig noget Rov, løslod han den pludselig med et Kast, hvorpaa den steg ivejret og med Lynets Hurtighed styrtede sig ned paa sit Bytte. Dens sikkre Blik, skarpe Kløer og hvasse krumme Næb kunde sædvanlig give den Overmagten over dens Fjende. Ikke blot i Danmark, men ogsaa i Norge var denne Slags Jagt almindelig; ja endog paa Island. Her har man paa en gammel Kirkedør fundet et Billede af en **Falkejæger**, udskaaret i Træ, der, skjøndt plumpt udarbejdet, dog viser, at Falkejagten ogsaa har været dreven paa Island, hvor der dog blot levede frie Odelsbønder, og hverken Fyrster eller Riddersmænd. Flere nordiske Fyrster afbildes paa Sigiller med en Falk paa Haanden, eller ved Siden.

Ældgammelt i Norden og særdeles yndet var **Skakspillet**; det omtales ligesom Tærningespil ikke sjælden, og mange Brikker af for-

Skakbrik.

skjellig Beskaffenhed ere blevne bevarede til vor Tid. Dette mærkelige Spil, der har sin Oprindelse fra Asien, var allerede i Hedenold bekjendt for vore Forfædre og blev snart saa hjemligt hos dem, at de enkelte Figurer erholdt særegne nordiske Navne. Løberen kom saaledes til at hedde Biskop og Springeren Rytter eller Ridder — et Navn, der er sørgelig bekjendt af Knud den stores og Ulf Jarls Spil i Roskilde. Sædvanlig ere de forfærdigede af Hvalrostand eller Been; undertiden er der anvendt megen Kunstfærdighed paa dem, og de vigtigste Figurer, som Kongen og Dronningen, danne da ofte med de dem omgivende Smaadrenge eller Pager hele Grupper. For et Par Aar siden fandtes en sjælden og ældgammel Brikke af Been i Riserup Præstegaards Have paa Falster. Den forestiller en **Løber** eller **Biskop**, siddende i en Stol, med Evangeliebogen i den højre Haand, og i den venstre Bispestaven, der foroven ender i et Slags Blad; i Øjenhullerne har der udentvivl siddet Perler, der siden ere udfaldne. Ogsaa **Damspillet** har en høj

Dambrik.

Ælde i Norden, og Brikker, henhørende hertil, ere prydede med udskaarne Figurer. En saadan Brikke er funden ved Markarbejde i Vordingborg Slots Ruiner; den forestiller en skjægget Mand, der med Hænderne kvæler to Drager, som have omslynget hans Been.

Alle Slags Forlystelser kaldtes i Riddertiden **Lege**; det hed saaledes om Spil, at lege Skaktavl, Guldtavl o. s. v. De festlige

Turneringer, ved hvilke Ridderne prøvede Dystridt og brøde Landser med hverandre, kaldtes Lege, og **Dandsen**, der traadtes af de „ædle Riddere og skjønne Jomfruer", bliver endnu kaldt saaledes af Almuen. De musikalske Instrumenter vare Fløjter, Pavker, Trompeter, Harper, Hakkebrætte, Luter, Giger og Trommer. Snart dandsede man efter Musiken af disse, snart traadtes ogsaa Dandsen efter Sang, efter Folkevisernes tungsindige Melodier, saaledes som det endnu er Skik hos Almuen paa Island og Færøerne.

Dog var de Fornemmeres Levemaade i det Hele endnu simpel og afveg ikke i det daglige Liv paa nogen iøjnefaldende Maade fra de andre Standers. Dette varede imidlertid ikke længe, da tydsk Levemaade og Klædedragt, tydske Sæder og Skikke snart bleve herskende under den stedse nøjere Forbindelse, hvori Danmark i den senere Middelalder kom til at staae til Tydskland. Herfra fik man nemlig især de Gjenstande, der behøvedes til et mere forfinet Liv, og den levende Handel, som fandt Sted ikke alene med dette Land, men ogsaa med de øvrige Lande omkring Østersøen og Nordsøen, bragte for en Tid de danske Kjøbstæder til at blomstre og fremkaldte en ny, hidtil ukjendt Stand, Borgerstanden.

Stæderne og Borgerstanden.

Omkring Thingstederne, ved Klostrene og de befæstede Borge havde der efterhaanden dannet sig **Stæder**. Navne som Kallundborg, Vordingborg, Svendborg, Nyborg, Skanderborg, Aalborg, Nordborg, Sønderborg, Flensborg antyde en gammel Befæstning, andre som Nykjøbing, Stubbekjøbing, Rudkjøbing, Ringkjøbing og Kjøbenhavn selv vise, at disse Stæder allerede tidlig vare Handelspladser. Landets Frugtbarhed, dets Overflødighed paa Heste og Hornkvæg og de rige Fiskerier paa Kysterne skjænkede vigtige Udførselsartikler; fra Udlandet hentede man Metaller, især Jern, Klæde, Salt, Viin o. s. v.

Den Velstand, som Kjøbstæderne erhvervede sig, maatte give dem en større Betydning i Samfundet. Allerede tidlig havde **Gilderne** bidraget til at udvikle deres Selvstændighed, idet de derved dannede et Slags Samfund; men der hengik ikke ret lang Tid, inden de erhvervede sig vigtige Rettigheder. De behøvede ikke længere at lade deres Sager

paadømme paa Herredsthingene, men fik egne **Bything**, hvor den dømmende Magt laa i Borgernes egne Hænder, og styrede de indre Anliggender ved et **Byraad**, der valgtes af dem selv, og i hvis Spidse der stod en **Borgermester**. Raadets Forretninger vare at paalægge og indkræve Skatter, at bestemme Udgifterne og haandhæve Orden i Byen; det havde betydelig Politimyndighed og mange Betjente og Vægtere, men maatte ikke selv dømme; thi enhver Dom skulde afsiges paa Bythinget af Dommere, der vare valgte ud af Borgernes Midte. Efterhaanden fik enhver By sin egen Lov, der dannedes af gamle Vedtægter og Rettigheder, og kom saaledes til at blive en lille Stat i Staten — Noget, hvortil Gilderne havde været en Forberedelse.

Den første By i Danmark, der fik sin egen Lov, var **Slesvig** omtrent Aar 1200. Allerede Godfred havde ført obotritiske Kjøbmænd herhen og ladet dem nedsætte sig her; og i de følgende Tider kom mange Saxer til at boe paa denne vigtige Handelsplads, til en Tid endog den betydeligste i Danmark, og Byen fik derved et mere tydsk, end dansk Præg. Den laa paa et **Konungslef** eller paa en Grund, der tilhørte Kongen, og Borgerne maatte derfor svare ham **Arnegjæld** af hvert Huus og **Arvekjøb** for at kunne tage deres Arv i Besiddelse; desuden erlagde de ham Told og Halvdelen af de Bøder, der faldt ved Retten. Efter den slesvigske Lov dannede sig de fleste sønderjydske Stadsretter, som den flensborgske og ekernførdske henimod Slutningen af det 13de Aarhundrede. Paa den øvrige Deel af den jydske Halvø og paa Fyen gjorde den **lybske** Ret sig gjældende; efter den dannedes den **riberske** fra 1269, der blev fulgt i de jydske og fyenske Kjøbstæder. Dens Straffebestemmelser vare meget haarde; hvo der stjal for en halv Marks Værdi, og hvo der solgte slet Sølv eller forfalsket Honning, blev straffet paa Livet; var det derimod en Kvinde, der stjal, da skulde hun istedetfor at hænges, „for sin kvindelige Æres Skyld levende begraves". Med Grund blev Riberret berygtet for sin overdrevne Strænghed, og det blev til et Ordsprog: „Tak Du Gud, min Søn, at Du ikke kom for Riberret", sagde Kjærlingen, da hun saae sin Søn hænge i Varde Galge.

Mildere var **Roskilde** Stadsret, given 1268, der blev Mønstret for de sjællandske Stæder. Det fremblomstrende **Kjøbenhavn**, der alle-

rede nu talte fire Kirker, fik 1254 sin egen Ret af Biskop Jakob Erlandsen af Roskilde; thi Byen tilligemed de omliggende Herreder vedblev fremdeles at høre under Roskilde Bispestol. Først 1350 kom Byen atter under Kronen, som det hed i Brevet, „med Bispens og Domkapitlets gode Villie".

Vistnok var en strængere Lovgivning nødvendig for Stæderne end for Landet, da det nøjere Samliv, de hyppige Besøg af Fremmede og den store Samfærsel ved Handel og Vandel gave rigere Anledning til Forbrydelser. Stadsretterne toge derfor ingenlunde det ængstelige Hensyn til den personlige Frihed som Provindslovene. Bøderne kunde med Magt inddrives af Øvrigheden; Fængsling var tilladt, endog for Gjæld. Beviset ved Mededsmænd, hvis Anvendelse unægtelig ofte havde været misbrugt, maatte snart vige for det gyldigere **Vidnebeviis**. Men herved var ogsaa gjort Begyndelsen til den bedre Ordning af Retsplejen, der udviklede sig i en nyere Tid.

Kongens Fordeel iagttoges i Byerne af en **kongelig Foged**. Ligesom paa Landet havde han Forsædet paa Thingene og skulde sørge for Dommens Fuldbyrdelse; tillige oppebar han Kongens Indtægter. Senere hen, da Kjøbstædernes Betydning igjen tabte sig, deels ved Adelens og Gejstlighedens overhaandtagende Magt, deels ved at de tydske Stæder, navnlig Hansestæderne, tilreve sig Handelen, fik han en større Indflydelse paa de indre Anliggender. Tilsidst tabte endog Stæderne aldeles deres frie Forfatning, og alle vigtigere Sager bleve afgjorte umiddelbart af Kongerne. Men i lang Tid bleve de særdeles begunstigede af Kongerne, der i dem søgte en Støtte mod den stedse mægtigere Adel og Gejstlighed, mod hvem de vare deres naturlige Forbundne. I denne ulige Kamp maatte Stæderne bukke under, og Borgerstanden fik saaledes ikke den Betydning for den nyere Tid i Danmark, som i de fleste andre Lande.

Kongen, Kontretten og de højeste Embeder.

Under saa duelige og kraftige Regenter, som de første Valdemarer, maatte Kronens Magt være i Tiltagende. Vel bevaredes endnu den gamle nedarvede Folkefrihed; men Kongernes Personlighed gjorde sig

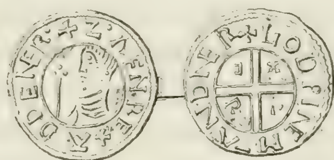
paa flere Maader gjældende. Folkets Andeel i Kongevalget indskrænkedes ikke lidet derved, at de lode deres ældste Sønner allerede i en meget ung Alder kaare og hylde som deres Efterfølgere. Det Vaabenheld, der fulgte deres krigerske Færd, deres Erobringer og de Fordele, som disse Lande bragte, da de bare de største Byrder, og hele Landets blomstrende Tilstand, der nærmest maatte tilskrives disse store Konger, Alt dette maatte bringe Folket til uden Modstand at følge deres Villie.

De rige **Indtægter**, Kongerne da havde, gave dem Midler ihænde til at kunne udføre storartede Planer og Foretagender, uden at de behøvede særlig at trykke Folket med Paalæg. De vigtigste Indkomster havde de af de betydelige Kongsgaarde eller Krongodser, der laae spredte rundtom i Landet, af Told i Stæderne og af Bøderne i Retten; et gammelt Dokument, der kaldes **Valdemars Rigdom**, angiver endog disse Bøder paa Valdemar Sejrs Tid til 100,000 Mark aarlig. Ved Siden af Pengeindtægterne hævedes ogsaa Naturprodukter, og hiint Dokument anfører disse daglig til 24 Læster Malt, 24 Læster Rug, 12 Læster Havre, 13 Skippund Smør og Ost, 9 Skippund Honning, 27 Øxne, 300 Faar og 200 Sviin; dertil kom 600 Penninge. Paalideligere end denne Angivelse er den **Jordebog**, som Kongen lod skrive 1231, hvori Indtægterne af de enkelte Herreder og af Krongodserne opregnes. Ved at sammenligne disse Indtægter med deres Værdier i Nutiden, hvilket dog altid bliver vanskeligt paa Grund af de forskjellige Forhold, har man troet at kunne anslaae Hovedsummen af de samtlige Indkomster af Riget til sex eller syv Millioner Rigsdaler i vore Penge. Denne mærkelige Jordebog, der er et yderligere Beviis paa den Omsorg, Kongen viste den indre Bestyrelse, giver desuden vigtige Oplysninger om Landets daværende Inddeling og de Produkter, de forskjellige Landsdele frembragte; de vare omtrent de samme som nu og vise, at Landet dengang har været betydelig opdyrket.

Retten til at slaae **Mønt** tilhørte Kongen, men ingenlunde udelukkende; thi vi finde baade Bisperne og de enkelte Kjøbstæder i Middelalderen i Besiddelse af samme Ret. I lang Tid vare Mønterne temmelig sjældne, og man hjalp sig ligesom i Oldtiden med at levere Produkter, med Tuskhandel og med at afveje Metaller, fornemlig Sølv,

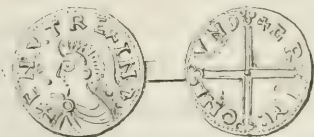
som Betaling. At præge Metal lærte Nordboen i **England**, hvor man har fundet Mønter, prægede af danske Høvdinger eller Konger, der havde nedsat sig der og stiftet Riger omtrent Aar 900. Navne, som Sigtryg, Halfdan, Knud, Sivard og Sigfred, og Figurer af nordiske Sværd, Skjolde og Bannere, der findes afbildede paa dem, sætte dette udenfor al Tvivl. Længe før man begyndte at slaae Mønt i Norden, kjendte man udenlandske Penge, som man erholdt deels ved Handel, deels især ved Vikingetog og Plyndringer i fremmede Lande. Man har derfor ofte fundet i Jorden romerske, tydske og især engelske Mønter; af de sidste hidrøre de fleste udentvivl fra de uhyre Summer, som England under den svage Ethelred maatte udrede i Danegeld.

Den første danske Konge, der lod slaae Mønt, var **Svend Tveskjæg**, som dertil benyttede en engelsk Møntmester. Dette viser ikke

alene dennes angelsaxiske Navn „Godwine", men ogsaa Mønternes Størrelse og Udseende, da de aabenbart ere Efterligninger af Kong Ethelreds. Paa samme Tid begyndte man ogsaa at præge Mønter baade i Norge og Sverrig, der mærkelig nok have baade Præg og Navnet paa Møntmesteren tilfælles med de danske; derfor have ogsaa Mange meent, at de første Mønter i alle tre nordiske Riger skulle hidrøre fra een og samme Mand.

Under **Knud den store**, fra hvem der i England haves Mønter i tusindeviis, var Lund i Skaane det vigtigste Møntsted, hvilket denne

By ogsaa vedblev at være i Aarhundreder. Dog haves Nogle, der ere prægede i Roskilde, Andre maaskee i Viborg. Den ene af de her afbildede Mønter, hvorpaa Knud kaldes rex in D., „Konge i Danmark", er præget i Lund, den anden i London, hvilke to Byer betegnes paa Mønterne med de samme Navne.

Paa **Hardeknuds** Tid blev der slaaet Penge i flere danske Stæder foruden de allerede nævnte, nemlig i Slagelse, Aarhuus og Aalborg. Paa flere af hans Mønter sees Indflydelsen af byzantinsk Kunst. Fra **Magnus den gode** haves desuden Mønter fra Odense og Eidebi eller Hedeby. Brugen af de angelsaxiske Bogstaver begynder at tabe sig; derimod anvendes under ham som ogsaa under hans Efterfølger Svend Estridsen en Mængde Runeindskrifter, men Brugen deraf ophører igjen med den sidste Konges Død.

Den eneste Montsort, der i den ældste Tid prægedes her i Norden, var de saakaldte **Penninge**; de vare af fiint Sølv og vejede omtrent $\frac{1}{16}$ Lod. Behøvede man mindre Mønter, da klippede man dem over, hvilket let lod sig gjøre, da de vare meget tynde. Mange af dem have ogsaa i denne Hensigt et Kors paa den ene Side, hvorefter Overklipningen kunde skee. Senere regnede man større Summer efter **Mark** Sølv. En Mark eller et halvt Pund Sølv bestod af 8 **Ører**, en Øre af 3 **Ørtuger** og en Ørtug af 10 **Penninge**. Naar den var fuldvægtig og lødigt Sølv, vilde den omtrent gjælde 18 Rbdlr. i vore Penge; men det var kun meget sjælden, at det var Tilfældet. Allerede under Svend Estridsens Sønner begyndte Mønten at forværres, først ved ikke at holde den bestemte Vægt, derpaa ved at blandes med Kobber. Følgen heraf blev, at dens Værdi stedse sank dybere og dybere; under Valdemar Sejr var den allerede kun en Trediedeel af den oprindelige Sølvværdi, og under de følgende urolige og ulykkelige Tider blev den stedse slettere og sank undertiden endog ned til en Ottendedeel af den egentlige Værdi. Dette var vel ogsaa en Grund til, at Landet blev oversvømmet af fremmede, meest tydske Mønter, der, om end ofte slette, dog vare bedre end de danske.

Ved Møntretten havde altsaa Kongerne en ikke ringe Indtægt. Dog indskrænkedes denne, som Kongens øvrige Indtægter og Rettigheder,

snart ved den Magt, de højere Stænder tiltoge sig. Gejstligheden fik ogsaa Ret til at slaae Mønt og ligesom Adelen lidt efter lidt Frihed for alleslags Skatter og Afgifter til Kongen, og med hans svindende Magt svandt ogsaa hans for saa betydelige Indtægter.

Den Embedsmand, der bestyrede Kongens Indtægter, kaldtes **Kammermesteren**; Hofholdningen selv besørgedes af **Stalleren**, **Mundskjænken** og **Kjøgemesteren**. Det ypperste af alle Kronens Embeder beklædte **Drosten**, der havde hele Rigets indre Forvaltning under sig. Navnet selv er gammelt og hed egentlig **Drottseti**, fordi Drosten oprindelig indtog Drottens Sæde eller Forsædet ved den højeste Domstol, naar Kongen selv var fraværende. De skriftlige Forretninger vare i den første Tid saa simple, at Kongen kunde lade dem besørge ved sin **Hofkapellan**; det maatte skee ved en Mand, der havde lært Latin, da alle Brevskaber bleve affattede i dette Sprog. Siden blev der til dette Øjemed oprettet et nyt Embede, der beklædtes af den **kongelige Kantsler**, i Almindelighed en Bisskop eller anden højtstaaende Gejstlig. Han førte Underhandlingerne og Brevvexlingerne med fremmede Hoffer og besørgede saaledes alle udenrigske Anliggender. Et andet nyt Embede dannedes ogsaa i Middelalderen, nemlig **Marskens**; han anførte ikke blot Hæren i Krigen, men styrede ogsaa hele Krigsvæsnet baade tillands og tilsøs.

Alle disse Embeder kom senere til at beklædes af de mægtigste og fornemste Slægter i Landet, der netop benyttede den betydelige Indflydelse, som disse høje Embeder gave, til at binde og indskrænke Kongens Magt stedse mere og mere, indtil den omsider svandt ind til en blot Skygge.

Bondestanden.

Hvad der tjente til at hæve de andre Stænder, maatte paa den anden Side tjene til at trænge Bondestanden tilbage og svække dens Magt og Anseelse. Dog skete det kun langsomt og lidt efter lidt, at Bønderne tabte deres Indflydelse paa Kongevalget og paa hele Statsstyrelsen, at de afvænnedes fra at bære Vaaben, da en egen Krigerstand opstod, og at de tilsidst for største delen tabte deres frie Ejendom og

bleve fra Selvejere til Fæstere og Vornede. Endnu længe vedbleve **Selvejerne** eller de saakaldte **Adelbønder** (af adel, ædel, fortrinlig) at udgjøre en hædret og anseet Stand, der havde en vigtig Indflydelse paa Thinge. De Byrder, der hvilede paa dem, vare ikke betydelige. De skulde modtage og beværte Kongen, naar han drog om i Landet paa Gjæsteri; de skulde gaae i Leding og udrede nogle Afgifter til Krigens Førelse.

Fæsteforholdet er imidlertid ældgammelt og har udentvivl allerede fundet Sted i Oldtiden. Det var naturligt, at saavel Kongen som Bonden overlod Dele af sin Ejendom, der vare fjerntliggende og ubekvemme for ham at dyrke, til Mænd, der svarede en vis Afgift deraf. Var det en større Ejendom, kaldtes Fæsteren **Landsæde** eller **Landbo**, og han svarede en Afgift, der kaldtes **Landskyld** eller **Landgæld**, senere Landgilde. Paa mindre Ejendomme kaldtes han **Gaardsidder**, omtrent det samme som vor Tids Huusmand; han forrettede Ugedagstjeneste paa Hovedgaarden, hvor han udførte Arbejder som at pløje, saae og høste, mod at blive fri for at betale Pengeafgifter. Af samme Grund synes ogsaa Landsidderne allerede tidlig at have paataget sig saadant Arbejde, der kaldtes **Dagværk** og i en senere Tid Hoveri.

Foruden Selvejerne og disse to Slags Fæstere gaves der endnu en ganske særegen Klasse af Bønder, de saakaldte **Bryder**. Navnet udledes af at bryde, sønderlemme og betegner en Forvalter, der uddeelte Maden til Tyendet. Konger, Biskopper og andre Fornemme, der besad mange Gaarde, lode dem i deres Fraværelse styre af saadanne Avlsforvaltere, der i Begyndelsen vistnok sædvanlig vare frigivne Trælle, siden Frie, der frivillig traadte ind i dette Forhold. **Fælligsbryde** derimod kaldtes den Bonde, der indgik Fællesskab med en Selvejerbonde og dyrkede hans Ejendom, mod at han foruden sit og sin Families Underhold erholdt en Trediedeel af Overskuddet.

Hele Forholdet mellem Grundejerne og Fæsterne var i Begyndelsen ingenlunde trykkende for disse. Paahvilede der dem end visse Forpligtelser, havde de paa den anden Side dog ogsaa vigtige Fordele deraf. Uden at besidde Jordejendom, havde de dog paa denne Maade deres Underhold, og desuden stode de i urolige Tider under en Mægtigeres

Beskyttelse. Denne mildere Betydning ligger oprindelig i Ordet **Borned** og **Bornedskab**, der betegner dette Forhold som et **Værn**, et Forsvar mod Vold og Uret. Den Tjeneste, som Fæsteren igjen ydede Grundejeren herfor, var billig og grundet paa en frivillig Overeenskomst. Men i Tidernes Løb forandredes dette Forhold paa en høist fordærvelig Maade. Ligesom de høiere Stænder paa den ene Side indskrænkede Kongens Magt, saaledes tilintetgjorde de paa den anden Side Bondestandens, ja berøvede den endog tilsidst dens personlige Frihed. Trældommen vendte tilbage, kun under en anden Form. Men den nærmere Udvikling heraf tilhører en senere Tid.

Femte Afsnit.

Danmarks Synken under Valdemar Sejrs Efterfølgere indtil den fuldkomne Opløsning.

1227-1340.

Valdemar Sejrs Død. Erik Plovpenning.

Saarene, som de langvarige Krige havde slaaet, vare talrige og dybe. De store Anstrængelser vare blevne uden Frugt; de havde svækket Landets Kraft og havde gjort Freden til en Nødvendighed. Dette indsaae Kong Valdemar. Med Selvbeherskelse forlod han Erobringernes Bane, hvorpaa han saalænge havde glimret, og vendte sin Hu til Fredens Sysler. Han, som havde været stor i Krigen, blev det ikke mindre i Freden. **Den jydske Lov**, **Jordebogen** og hans Forsøg paa at **inddrage Krongodserne** ere hæderlige Vidnesbyrd om hans Virksomhed for at fremme Landets indre Vel. Skade, at Sønnerne ikke forstode at bygge videre paa den Grundvold, Faderen havde lagt, men ved Uklogskab, Sletthed og indbyrdes Uenighed styrtede sig selv og Riget i Fordærvelse.

Den gamle Konges sidste Dage formørkedes af mangen Sorg. Den unge Kong **Valdemar** havde i Sommeren 1229 ægtet den portu-

gifiske Prindsesse **Eleonora**, Dronning Beengerds Broderdatter; men hun døde allerede den 13de Maj 1231 i Barselseng, og endnu samme Aar indtraf det sørgelige Uheld, at den unge Valdemar selv, Dagmars vennehulde Søn, pludselig omkom den 28de November, da han paa en Jagt paa **Refsnæs** ved Kallundborg blev truffen i Benet af et Vaadeskud fra en af hans Jagtbetjente. Folkesangen kalder denne Eskil og beretter, at han skød med sin Staalbue efter en Hind, der sprang op foran Kongen ved Rylderhøj, og derved gav Skuddet den ulykkelige Retning. I sit tre og tyvende Aar sank den unge Konge i Graven. Han var Landets Haab, højt elsket saavel for Moderens Skyld som for sin Mildhed og Venlighed mod Alle. Af en gammel Skribent er han bleven kaldet Valdemar den gode, og Folket begræd hans Død i sine Sange.

Atter havde en Jagt bragt Sorg over hele Danmark. Men den gamle Kong Valdemar, stedse virksom for Landets Vel, søgte at overvinde sin Sorg og fjerne de skadelige Følger af dette skjæbnesvangre Dødsfald. Saasnart Folkets første Sorg over dets Yndling havde lagt sig, lod han den ældste af Beengerds Sønner, **Erik**, dengang 16 Aar gammel, vælge til Konge og udnævnte ham til sin Medregent. Pintsedag den 30te Maj 1232 blev han kronet og salvet i Lunds Domkirke af Erkebiskop Uffe.

Ogsaa for sine andre Sønner sørgede Kongen. Han uddeelte ikke alene alt sit rørlige Gods, sine Klenodier og sine Arvegodser imellem dem, men gav dem ogsaa store Forlehninger af Riget. Det var blevet Skik i Middelalderen, at de yngre Kongesønner bleve tildeelte store Lehn. Den næste Søn, **Abel**, fik Sønderjylland som Hertugdømme; **Kristoffer** blev Hertug over Laaland og Falster; **Knud**, en uægte Søn, rimeligviis af Asbjørn Snares Enke Helene, en Datter af den svenske Hertug Guttorm, fik Bleking, og **Nikolaus**, Søn af en anden uægte Søn af samme Navn, blev Greve i Nordhalland. Alle skulde de erkjende Erik for deres Konge og Lehnsherre. Denne Deling, der vel nærmest havde sin Grund i Faderens Kjærlighed til alle sine Børn og var overeensstemmende med Tidens Aand, var dog heller ikke aldeles ubegrundet i retslig Henseende; thi Danmark var fra Arilds Tid et Valgrige, og de andre Sønner ansaae sig ogsaa for berettigede til Tronen. Valdemar

søgte nu udentvivl at tilfredsstille dem paa denne Maade og haabede herved at fremkalde Enighed mellem Brødrene; men Udfaldet blev et ganske andet.

Anelsen om de Ulykker, som dette skjæbnesvangre Skridt kunde afstedkomme, synes ogsaa at have grebet Kongen selv. Sagnet har paa en mærkelig Maade fremstillet dette. En Dag, da Kongen vilde stige op paa sin Hest, blev han pludselig staaende som fastnaglet, og stod saaledes længe hensunken i dybe Tanker. Omsider traadte en Ridder hen og spurgte ham, hvad han grublede over. Da foer Kongen op og sagde; „Drag strax over til Kullemanden, Herr Bonde, og skaf mig at vide, hvad det var, jeg tænkte paa!" Ridderen ilede afsted og frembar sin Konges Ærinde for Spaamanden paa Kullens Top. Og Kullemanden svarede:

Din Herre og Konning tænkte paa,
hvorlunde det skulde hans Sønner gaae,
naar han var gangen aflive;
men sig ham det for Sandingen saa,
at Orlog og Tvedragt skulle de faae;
dog skulle de Alle Konger blive.

Da Kongen fik dette Svar, lod han udskrive en Herredag og gav sine Sønner de meest indtrængende Formaninger om at leve med hverandre i Venskab og Eendrægtighed, som det sømmede sig Brødre.

Men den gamle Konge nærmede sig Graven; kun nogle faa Dage overlevede han sit sidste Værk, Udstedelsen af den jydske Lov. Skærtorsdag den 28de Marts 1241 døde han i **Vordingborg**, 71 Aar gammel, efter at have regeret i 39. Hans Liig blev ført til **Ringsted**, hvor det hviler i Valdemarernes Gravkor i Mariakirken mellem begge hans Dronninger.

Med ham sank Danmarks Fred og Lykke i Graven. Uhyggelige Tider fulgte, opfyldte med Tvedragt og Kongemord. Hans fire næste Efterfølgere døde en voldsom Død. „Sandelig", udbryder en gammel Krønike, „der han døde, da faldt Kronen af danske Mænds Hoved. Siden han var død, da begyndte Landsmænd indbyrdes at kive og orlove, og alle Lande trindtom bleve de til Spot og Spee derefter. Og

Valdemar den andens Sigil 1241.

de Lande, deres Forældre havde vundet med Sværd og Sejr, de ginge ej alene fra Kronen, men de bleve dem siden meest til Sorg og Skade, **som vi daglig nu finde.** Og alt det have Høvedsmænd selv voldet ved indbyrdes Orlov!"

Erik, der nu 25 Aar gammel besteg Tronen, var en smuk, gavmild og godmodig Herre, men savnede maaskee den fornødne Kraft og Klogskab til at styre Riget under saa forviklede Forhold. I sin Ungdom havde han opholdt sig ved Pariserhøjskolen og var bleven bekjendt saavel med dens Lærdom som med de løse parisiske Sæder. Neppe 16 Aar gammel var han bleven kaldt tilbage i Anledning af den ældre Broders Død. Som Konge førte han derimod et afholdende Liv. Hans Mildhed og Nedladenhed gjorde ham elsket af Almuen, hans Fromhed vandt ham Gejstlighedens Hengivenhed. Neppe vare tre Maaneder forløbne efter hans Tronbestigelse, før han i sin Dronning Juttas og sin Skriftefader Peders Nærværelse skriftlig gjorde det Løfte, at han vilde døe i Graabrødrenes Munkedragt og iført denne begraves i deres Kloster i Roskilde.

Enigheden mellem Brødrene varede ikke længe. Abel, en herskesyg og lidet samvittighedsfuld Fyrste, naar det kom an paa at tilfredsstille sine Lidenskaber, havde allerede i Faderens Levetid og mod hans Villie ægtet **Mechtild**, en Datter af Danmarks gamle Fjende, den holsteenske Grev Adolf. Det var den første Begyndelse til en slesvigholsteensk Forbindelse. Da Grev Adolf opfyldte sit Løfte i Slaget ved Bornhøved og gik i Kloster, overtog Abel Formynderskabet for hans tre unge Sønner, der studerede i Paris. Under disse Forhold troede Erik at kunne gjøre Danmarks Fordringer paa Holsteen gjældende og fornye Faderens Herredømme. Han forlangte derfor af Abel, at han ifølge sin Lehnspligt skulde yde ham sin Hjælp; men Abel vægrede sig, forbandt sig med de meklenborgske Fyrster og Ærkebiskoppen af Bremen og rykkede op mod Kolding. Kongen, der paa sin Side havde faaet Hjælp af sin Svigerfader, Hertug Albert af Saxen, og sin Fætter Otto af Lyneborg, nu Hertug af Brunsvig, gik imod ham, og ved **Eldenæs** paa den nordre Side af Koldingfjord stode Brødrene fjendtlig ligeoverfor hinanden. Dog mæglede de tydske Fyrster mellem dem, og

Erik Plougpennings Sigil 1241.

de sluttede et Forlig, hvorved de nedkaldte Guds Straf over den, der først brød det.

Abel, der foruden det herlige Sønderjylland besad som Arvegods Kolding, Svendborg, Arreskov og Skjelskør, tænkte stedse paa at unddrage sig sin Lehnspligt. Da Kongen fordrede, at han skulde aflægge ham den skyldige Hyldingsed, vægrede han sig og paastod, at han besad Hertugdømmet som Arv. Følgen heraf var naturligviis nye Stridigheder.

Under disse Forviklinger var det uklogt af Kongen at indlade sig i Strid med den mægtige Gejstlighed. Han tænkte paa at gjøre et Korstog til **Estland**, den eneste af alle Valdemars Erobringer, der trofast var forbleven ved Danmark. Den tydske Ridderorden havde under det almindelige Frafald søgt at rive dette Land til sig, men maatte atter opgive det, da Paven erklærede det for dansk Ejendom. Denne Bestemmelse blev højtidelig bekræftet den 7de Juni 1238 i **Steensby** ved Vordingborg, hvor Ordensmesteren, Hermann af Salza, og en pavelig Legat indfandt sig hos Kong Valdemar. Tillige sluttedes der et Forbund mod deres fælles Fjender, de hedenske Folkeslag, der boede paa Estlands og Liflands Grændser. Som en Følge heraf forlangte Ridderne 1244 Kong Eriks Bistand mod Russerne, der havde gjort Indfald i deres Land. Han var ogsaa villig dertil, og Pave Innocens den fjerde, med hvem han havde staaet i venskabeligt Forhold under sit Ophold i Paris, tilstod ham for tre Aar en Trediedeel af Kirketienden. Men Kongen lod sig ikke nøje hermed; han gjorde flere Fordringer til Bisperne og vilde twinge dem til at udrede store Summer til Krigens Førelse. Da opfordrede Paven selv ham til at ophøre hermed; men da dette ikke hjalp, sammenkaldte Ærkebiskop **Uffe** alle danske Biskopper til **Odense**, og banlyste her den 22de Februar 1245 „af Guds, den hellige Jomfrues og Forsamlingens Magt" hver den, der af Vindesyge, Had eller Gunst angreb Kirkens Rettigheder eller røvede dens Ejendom. Iblandt disse Biskopper var ogsaa Biskoppen af Roskilde, **Niels Stigsøn** af Absalons Slægt, der havde besiddet Kongens Venskab og som hans Kantsler kjendte hans Planer og Hemmeligheder. Udentvivl har han været Forræder mod sin Herre; idetmindste beskyldte Kongen ham derfor i sin Klage til Paven, ja paastod endog, at han med hele sin Slægt havde indgaaet hemmelige

Sammensværgelser mod Kongens Liv. Saa sørgelig havde Forholdet vendt sig med Skjalm Hvides for saa trofaste Æt! For at undgaae Kongens Vrede flygtede Niels Stigsøn pludselig bort; men Erik inddrog strar Stiftets Jordegods, deriblandt Kjøbenhavn, og var trods alle Pavens Trusler ikke at formaae til at give det tilbage, ligesaa lidt som til at taale, at Niels Stigsøn igjen vendte tilbage i sit Embede. Den stolte Bisp maatte døe i Landflygtighed i **Clairvaux** Kloster i Frankrig den 23de Septbr. 1249, uden nogensinde at have gjenseet sit Fædreland.

Var Eriks Fremfærd end ingenlunde ubegrundet, saa førte den dog skadelige Følger med sig. Pavens Venskab var kjølnet, og flere af de mægtige Familier traadte over til hans Fjender. Snart flammede Borgerkrigene paa ny. De yngre Brødre, **Kristoffer** og **Knud**, erklærede paa Abels Tilskyndelse og Løfter om Bistand, at de ikke vilde tage deres Lande til Lehn af Erik. Vel bleve de overvundne, Kristoffer blev ordreven og Knud tagen tilfange; men **Abel** faldt ind i Jylland og indtog i April 1247 **Riberhuus**, hvor to af Kongens Døttre, **Sofia** og **Ingeborg**, faldt i hans Hænder; de bleve førte til Segeberg Slot, hvor de maatte sidde i Fangenskab til henimod Julen. Derpaa hærgede han grusomt det ulykkelige Land; **Vejle** og **Randers** bleve afbrændte, og Klostrene selv lede meget; saaledes blev **Vissing Kloster** afbrændt og **Omkloster** plyndret, paa samme Tid som Dronning **Jutta** selv, der opholdt sig paa Skanderborg Slot, aftvang Munkene de Levnetsmidler, hun behøvede. I denne Forvirring gjorde man ingen Forskjel paa Egne eller Fremmede. Derpaa gik Abel over til Fyen, hvor hans tydske Krigere lagde **Odense** i Aske. Da Kongen endelig kom til Hjælp, hævnede han sig ved at indtage **Svendborg** og lægge **Kolding**, **Haderslev** og **Aabenraa** øde; men herved forøgedes kun Landets Elendighed. Endelig sluttedes henimod Julen 1247 en Stilstand, hvorefter Fangerne paa begge Sider bleve tilbagegivne.

Næste Aar opblussede atter Krigen, og Ødelæggelserne gjentoges. Erik gik sejrrig frem, fangede Kristoffer, opbrændte **Flensborg** og ødelagde en stor Deel af Sønderjylland. Han fik Kristoffer paa sin Side ved at skjænke ham Friheden og Femern til Lehn, samt skaffe ham

den pommerske Hertug Sambirs Datter Margrete tilægte. Lehnshyldingen blev nu ydet, og i Forening faldt Brødrene ind i Holsteen. Men da Kongen fik Kundskab om, at Lybekkernes Flaade under Alexander af Soltwedel havde indtaget **Kjøbenhavn**, nedbrudt Absalons Slot til Grunden og ladet Skibene med det rige Bytte, hvoriblandt endog Helgenlevninger, Alter- og Kirkeprydelser, ilede han hurtig tilbage, og det lykkedes ham endnu at overraske og tage fire af de fuldladede lybske Skibe, just som de gjorde sig færdige til at afsejle.

En lignende Kjækhed og Raskhed viste han under hele Krigen, som han omsider søgte at give en afgjørende Vending ved at overrumple Abels Hovedstad. Hans Hovedsmand i Rendsborg, den bjærve **Henrik Emeltorp** fra Fyen, hvor hans Borgs skovbegroede Voldsted endnu sees i Viggerslev Sogn, fik Befaling til at overfalde **Slesvig**, medens Erik, for at bortlede Abels Opmærksomhed, selv gjorde et Angreb paa Holsteen. Planen lykkedes fortræffelig; om Natten sneg Henrik Emeltorp sig hemmelig med sine Folk ind over Voldene og havde Byen inde, før Borgerne kunde gribe til Vaaben. Med Nød undslap Abels Datter, barfödet og forklædt som borgerlig Pige.

Abel tog vel snart igjen sin Hovedstad og sit Hertugdømme tilbage, men alle de tydske Fyrster, der deeltoge i Kampen, raadede til Forlig, thi Stridighederne syntes ingen Ende at ville tage. Dog strandede alle Mæglingsforsøgene paa Abels Uvillie mod at opfylde Eriks bestemte Fordring om, at han skulde tage sit Hertugdømme til Lehn af Kronen. Da gav Søsteren **Sofia**, der var gift med Markgrev Johan af Brandenborg, sig paa Veien for at mægle mellem dem, skjøndt hun dengang var høj frugtsommelig; men hun døde den tredie Novbr. i Barselseng i Flensborg, uden at have naaet sin Hensigt. Hendes Død synes at have gjort Indtryk paa Abels trodsige Sind; han aflagde tilligemed Knud Hyldingseden, og tyve Riddere og gode Mænd gik i Borgen for Fredens Opretholdelse.

Landet havde nu omsider faaet den Fred, hvortil det saa højlig trængte, og Erik tænkte da paa at udføre det Tog til Estland, der saa længe havde været bestemt. Om Foraaret 1249 holdt han en Herredag i **Roskilde**, paa hvilken han forlangte og ogsaa fik bevilget en Skat

paa hver Plov i hele Riget; thi Skatkamret var udtømt, og den Trediedeel af Kirketienden, som Paven havde tilstaaet ham, var ingenlunde tilstrækkelig. Plovskatten vakte imidlertid stor Misfornøjelse hos Almuen, der heraf gav Kongen det forhadte Tilnavn **Plovpenning**. De skaanske Bønder, endnu stedse beredte til Opstand, vilde ikke høre de forsonlige Ord, som Kongen talte til dem paa Lundething. Selv reddede han sig kun med Nød til **Helsingborg**, og da han her blev beleiret af Bønderne, maatte han i en mørk Langfredagnat flygte i en Baad over Sundet. Men med sædvanlig Rasthed stod han allerede Paaskedag i Skaane, slog Oprørerne og tvang dem til ikke alene at betale Plovskatten, men desuden 15,000 Mark i Bøder.

I Maj Maaned 1249 gik Toget endelig for sig og fik et meget heldigt Udfald. Ridderne anerkjendte Danmarks Ret til Estland; **Reval** fik lybsk Ret, og Kongen skjænkede Bispestolen betydeligt Jordegods. Ogsaa for den lavere Gejstligheds Underholdning sørgede han omhyggelig, men han synes ikke at have udført krigerske Bedrifter paa dette Tog, og allerede i Juli Maaned var han igjen i god Behold i Danmark.

Til Estlandstoget knytter Sagnet en Drøm, hvori en Aand viste sig for Kongen og sagde: „Jeg er den hellige Venceslav, som Du skal hædre. Ligesom jeg skal Du døe Martyrdøden; byg derfor her et Kloster i mit Navn til Guds Ære." Da Erik spurgte Biskopperne om denne Venceslav, erfarede han, at det var en bøhmisk Fyrste, der havde levet for 300 Aar siden og var bleven ihjelslagen af sin egen Broder Boleslav. Kongen lod da strax grundlægge et Cistercienserkloster i **Padis**.

Efter Kongens Tilbagekomst henrandt et Aar i Fred; da kom der i Sommeren 1250 pludselig Melding om, at Grev Johan af Holsteen tilligemed sine tydske Forbundne havde angrebet **Rendsborg**, der forsvaredes med Udholdenhed af den tappre Henrik Æmeltorp. Strax ilede Erik med en Hær ned til Undsætning. Da han var kommen til Danevirke, modtog han Indbydelse fra Abel til at besøge ham i **Slesvig**. Drømmen randt ham i Hu, men godmodig og troskyldig som han var, bortjog han saadanne Tanker og nærmede sig uden Nag eller Mistro den svigefulde Broder.

Med forstilt Venlighed modtog Abel ham, og i sin oprigtige Glæde herover bad Erik ham om at mægle i den nylig begyndte Strid; „thi", sagde han, „jeg er kjed af at udgyde Blod og ønsker Intet hellere end at maatte tilbringe Resten af mine Dage i Rolighed". Efter Maaltidet sad han sorgløs i et Lysthuus nærved Vandet og spillede Skak med Ridder **Henrik Kerkwerder.** Imidlertid oplagde Abel onde Raad med Kongens bittreste Fjender, **Lave Gudmundsøn, Tyge Pust** og nogle Gejstlige, der vare flygtede til Abel af Frygt for Kongens Vrede. Søgende Anledning til Strid, traadte han hen til Bordet, hvor Erik sad, og førte Talen hen paa deres Fejde. „Husker Du", udbrød han, „da Du forleden Aar plyndrede denne By, maatte min Datter flygte bort og barfodet og nøgen søge Skjul blandt fattige Kvinder?" Med godmodig Spøg svarede Erik: „Giv Dig tilfreds, kjære Broder; med Guds Hjælp har jeg vel endnu saameget, at jeg kan give hende til et Par Sko." „Nej", raabte Abel forbittret, „det skal Du ikke gjøre mig tiere", og paa hans Vink bleve Kongen og hans Svende grebne og lagte i Lænker. Da vendte Kammermesteren Tyge Pust af Absalons Slægt sig til Hertugen og spurgte, hvorhen man skulde føre ham, og hvad man skulde gjøre med ham. „Fører ham, hvorhen I ville, og gjører med ham, hvad I ville", var Svaret.

Disse Ord vare Eriks Dødsdom. Slige Tjenere forstode godt en slig Herres Villie. Uden Ophold slæbte de ham ned til Skibsbroen, kastede ham, betynget med Lænkerne, i Baaden og roede ud paa Slien. Det var Natten efter den 9de August, Aarsdagen for Kongemordet i Roskilde. Kongen var endnu langt fra at ane sin Skjæbne; da hørte han en Baad nærme sig i Nattens Mørke med raske Aareslag og en Stemme raabe, at man skulde roe raskere til. „Hvem kan det vel være?" spurgte han. Baadsfolkene svarede, at det paa Røsten syntes at være Herr Lave. Da vidste Erik, hvad der ventede ham, og udbrød: „Nu beder jeg Eder for Guds Skyld, at I lade mig faae en Præst, for at jeg kan skrifte, inden jeg døer." Strax efter lagde Lave til med sin Baad. „Nu maae Du vide, Kong Erik", raabte han, „at ret nu i denne Stund skal Du døe og det uden Frist". — „Det vidste jeg vel", svarede Kongen, „at jeg skulde døe, naar jeg faldt i dine Hænder; men

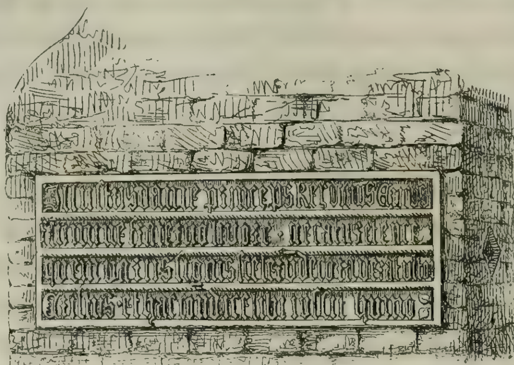
und mig nu en Præst, at jeg kan skrifte mine Synder og sørge for min arme Sjæl".

Det var neppe, at man vilde tilstaae ham denne hans sidste Bøn. Man var kommen til det smalle Sted i Slien, der kaldes **Mysund**; en Præst blev hentet fra et nærliggende Kapel i **Kosel** Sogn, og Kongen slæbtes iland for at skrifte. Med dyb Anger bekjendte han sine Synder; han rev sit Ansigt blodigt, slog sig for sit Bryst og afrev sit Haar, idet han under bittre Taarer bønfaldt Gud om Tilgivelse. Med høje Raab og Skrig skyndte Morderne paa ham. Da han havde modtaget Syndsforladelsen, drog han sin Trøje af og skjænkede den til Præsten; det var det Eneste, han nu havde at raade over i denne Verden. Tillige bad han ham om at opsende Bønner for hans arme Sjæl, og gav ham et hemmeligt Vink om at forføje sig bort, for at han ikke skulde komme i Livsfare ved at have været Øjenvidne til Kongens Død. Derpaa tilgav han alle sine Fjender og sagde: „Det har længe anet mig, at min Broder vilde blive min Banemand, men saa tidlig ventede jeg ikke Døden. Vel har jeg fortjent en skjændig Død for mine Synder; men omvender Abel sig ikke, da skal han døe en endnu skjændigere."

Atter slæbte man ham ned i Baaden og lod ham knæle for at modtage Dødshugget. Paa det Spørgsmaal, hvor hans Guld og Skatte vare skjulte, svarede han, at hans bedste Liggendefæ fandtes i en Kiste hos Graabrødrene i Roskilde. Endnu i nogen Tid strede Morderne om, hvem der skulde udføre den gruelige Misgjerning. Henrik Kerkwerder blev bestemt dertil, men han gyste tilbage, og lod sig først bevæge, da han havde faaet Løfte om Penge. I to Hug afhuggede han Kongens Hoved, uden at det dog blev aldeles skilt fra Kroppen. Derpaa bandt de svære Stene til Legemet, der iforvejen var betynget med Jernlænkerne, og nedsænkede det i Sliens Vande for at skjule Udaaden.

Men al deres Forsigtighed var spildt. Kortefter droge nogle Fiskere deres Vaad til Land og fandt deri Kongens Liig, der rakte den højre Haand mod Himlen ligesom for at nedkalde Guds Hævn. Fulde af Angst bragte de det til Sortebrødrene, der jordede det i deres Kirke

udenfor Byen. Kort derpaa blev det nedsat i Koret af St. Pederskirken eller Domkirken, men Kristoffer lod det 1257 borttage med Magt og bisætte i Koret af Ringsted Mariakirke. Heller ikke her fandt det et roligt Hvilested, thi Biskop Lage Urne lod det 1520 optage og indmure i en Pille i Koret, paa hvilken Gravskriften endnu findes.

Monument over Kong Erik Plovpenning i Ringsted Kirke, Chorets nordlige Muur.

Illustris Danie Princeps Rex Divus Ericus
Flumine, fraterno livore, necatus et ense
Qvem variis signis scelerum decoraverat ultor
Christus et hac condi celibi jussit humo.

(Danmarks berømte Fyrste, den salige Kong Erik, myrdet ved Vand, sin Broders Avind og Sværd, Hvem Hævneren Christus havde prydet med Misdaads mange Mærker (sigter til hans Martyrdom) og lod nedlægge i denne hellige Jord.)

Kong Erik myrdedes henad Morgenstunden den 10de August 1250, 34 Aar gammel. Hans voldsomme Død forsonede Folket med hans Regerings Ulykker, der vel ogsaa mindre kunde udledes fra ham end fra hans Brødres, Bisperne og de Fornemmes Egenraadighed og Herskesyge. Hans Tapperhed, Mildhed og Gavmildhed gjorde ham elsket af Folket, der i ham fandt en varm Beskytter mod de Mægtiges Undertrykkelse. Den Roes, som Krøniken giver ham, „at han skaffede hver Mand Lov

og Ret i Landet, saalænge han kunde sidde i Fred", er et hæderligt Beviis paa hans Retsindighed, og forklarer os tillige, hvorfor de hovmodige Stormænd og Bisper vare hans bittre Fjender. Ved sin Død efterlod han 40 Mark og 2 Gylden i Skatkamret. Da Abel oplukkede Kisten i Graabrødreklostret i Roskilde og ventede at komme i Besiddelse af kostelige Skatte, fandt han kun en graa Munkekappe og et Brev, hvori Kongen erklærede, at han vilde begraves i denne Dragt. Rygtet om hans Fromhed udbredtes i Landet; Fiskerne saae Lys brænde over Vandet, hvor han var nedsænket, og Jærtegn skete ved hans Grav. Skjøndt anseet af Almuen og Munkene for en Helgen, blev han dog aldrig kanoniseret, formodentlig paa Grund af den højere Gejstligheds Fjendskab. Men længe viste man i Slesvig Domkirke Levninger af ham tilligemed hans Hætte og Jernlænker, og vandt derved saamange Penge, at man kunde bygge en ny Omgang til Kirken. Til hans Ry for Hellighed bidrog foruden hans Fromhed, hans sørgelige Endeligt, Munkenes Venskab og Folkets Yndest ogsaa den voldsomme Død, der traf hans Mordere, og hvori Folket saae Himlens retfærdige Straf. Henrik Kerkwerder blev radbrækket i Køln, Lave Gudmundsøn flygtede efter Abels Død bort med store Skatte, deriblandt den røvede Kongekrone, men kom i Kiel i Strid med sin Medspiller ved et Brætspil og blev gjennemboret af hans Dolk. Abels Endeligt er velbekjendt; kun Tyge Pust alene levede endnu længe som en mægtig og anseet Mand og trodsede ved sin og sin Slægts Indflydelse og Rigdom den offentlige Mening.

Abel.

Erik havde ikke efterladt sig nogen Søn, og Abel var altsaa den nærmeste Arving til Kronen. Erholdt han den ikke, havde man i ham en farlig Fjende, mægtig ved sit Hertugdømme, sin Forbindelse med de holsteenske Grever og sine Tilhængere i Riget selv, der bestode af Biskopperne og de fornemste Slægter; valgte man ham derimod til Konge, vilde Sønderjylland og hans betydelige Arvegodser i Danmark af sig

selv falde tilbage til Kronen. Klogskab bød altsaa hans Valg; dog vaklede man endnu nogen Tid paa Grund af de onde Rygter om Misgjerningen. Thi forgjæves havde Abel ladet udsprede, at Erik var kommen af Dage ved at Baaden var kæntret; det mishandlede Liig beviste det Modsatte. Da tog han og 24 Riddere som hans Mededsmænd ikke i Betænkning at sværge, at han ikke havde befalet Broderens Død, men at Drabet var blevet udført af Krigsfolkene uden hans Villie. Uden Modstand blev han nu tagen til Konge og tilligemed sin Dronning **Mechtild** kronet i Roskilde af Ærkebiskop Uffe Allehelgensdag den første November 1250. Paa det Danehof, som i Anledning af Kroningen holdtes i Roskilde, mødte for første Gang Fuldmægtige fra Kjøbstæderne; **Borgerstanden** var nu bleven den fjerde af Rigets Stænder.

Ved Efterretningen om Eriks Død havde Holstenerne strax ophævet Belejringen af Rendsborg og sluttet et Forlig med Abel paa den Betingelse, at sex slesvigske og sex holsteenske Herrer som Voldgiftsmænd skulde afgjøre, hvem der havde Ret til Staden. De erklærede sig til Gunst for Holsteen, og Abel lod derpaa ogsaa virkelig denne vigtige Grændsefæstning gaae over i fjendtlig Eje.

Paa Grund af Pengenøden forlangte han derpaa paa Danehoffet i Nyborg, at Folket skulde udrede en ny Skat. Dette blev indrømmet, især da det var nødvendigt, for at hans ældste Søn Valdemar kunde blive løskjøbt, der paa sin Tilbagerejse fra Pariserhøjskolen var bleven kastet i Fængsel af Ærkebiskoppen i Køln. Paa samme Danehof blev Valdemar bestemt til Tronfølger, og Kristoffer og Knud paany forlehnede med deres Hertugdømmer.

Men de kjække, frihedselskende **Friser**, Folk, der vare saagodtsom uafhængige af Danmark og kun betalte en aarlig Landskat, vilde ikke udrede det nye Paalæg. Under Valdemar Sejr havde de vel deeltaget i de Danskes Krige, og under Erik Plovpenning havde de med en stor Sum frikjøbt sig for Plovskatten; men nu vægrede de sig, idet de erklærede, at den kostbare Vedligeholdelse af deres Diger gjorde det umuligt for dem at udrede en saa betydelig Afgift. Thi fra Arilds Tid laae de i bestandig Kamp med det troløse Vesterhav og maatte forsvare den moradsige, men græsrige og frugtbare Marsk ved høje Diger mod

Havets Oversvommelser. Alligevel er langt den største Deel af deres Land bleven bortskyllet, og mangen fordum blomstrende By ligger nu paa Havsens Bund.

Det var farligt at angribe et Folk, der ikke blot havde et Værn i sin Djærvhed og Frihedslyst, men ogsaa i sit Lands Natur. Abel valgte derfor Vinteren til sit Angreb og faldt i et strængt Frostvejr ind i **Nordfrisland**. Friserne samlede sig ligeoverfor hans Lejr og førte deres Helgen St. Kristian med sig, hvem de lovede at skulle forgylde, dersom han bragte dem Sejr. Men pludselig indtraf der en stærk To; en voldsom Pladskregn gjorde hele Marsken ufremkommelig, og Abel saae sig til sin store Harme nødt til at drage bort med uforrettet Sag. Paa Tilbagetoget led han store Tab ved Frisernes Anfald, og i sin Forbittrelse svor han, at han snart skulde komme igjen og tugte de Halsstarrige.

Næste Sommer samlede han en betydelig Hær ved **Mildeborg**, en Borg ved Mildsted i Nærheden af Husum, for at trænge ind i **Ejdersted**. Dette Landskabs Udseende var ligesom hele Frislands dengang ganske anderledes end nu. Ejderen deelte sig nemlig i flere Arme og dannede derved tre Øer, **Ejdersted**, **Everskop** og **Utholm**. Kongen sejlede derfor ned ad Floden, gik iland ved Passet ved **Oddenskild**, nu Marskgaarden Rodenspiker, og slog Lejr paa den store Græsmark foran Trækapellet i **Oldensworth**, som han opbrændte. Endnu kaldes Marken **Königskamp**. Her forskandsede han sig stærkt og brandskattede i sex Dage Egnen under gruelige Ødelæggelser.

Friserne i de vestlige Herreder, forbittrede til det Yderste ved Synet af de brændende Byer, samlede sig for at angribe Kongen i hans Lejr, medens de nordlige Herreders Mandskab trak sig sammen paa Geesten eller Højlandet for at afskære ham Tilbagevejen. Han var just ved en Spejder bleven underrettet om denne farlige Plan og vilde om Morgenen den 29de Juni 1252 ganske tidlig bryde op, da han i Dæmringen saae Frisernes Skarer rykke frem. Iilsomt og i Uorden forlod han sin Lejr, efterladende alt sit Krigsforraad, Levnetsmidler og alt det plyndrede Gods og trak sig tilbage, skarpt forfulgt af Friserne, der i det første Angreb nedlagde 300 af hans Mænd og jog en anden

Afdeling ud i Ejderen. Dog lykkedes det ham at drive Fjenderne tilbage, der nu trætte af Forfølgelsen og Kampen gave sig til at plyndre hans Lejr, medens han skyndsomt fortsatte sit Tilbagetog. Men ikke langt fra Landsbyen **Koldenbüttel** blev han angreben af de østlige Friser, og da de vestlige hørte Larmen, opgave de Lejrens Plyndring og ilede til Kamppladsen. Omringet af de talrige Fjender blev Kongens Hær næsten aldeles ødelagt; dog lykkedes det ham med nogle Levninger at komme over Ejderen og selv at flygte henad **Milderdam**, et Dige, der

dengang strakte sig langt længere end nu, nemlig fra Mildeborg over Südermarsk ned til Norderejderen. Men just som han red over en Bro, sprang **Wessel Hummer**, en Hjulmand fra Pelvorm, der havde skjult sig under Broen, hurtig frem af sit Skjul og kløvede hans Hoved med sin Stridsøxe.

„Da maatte Abel", siger en gammel Krønikeskriver, „tømme den samme bittre Skaal, som han havde iskjænket for sin Broder." Eriks Ord vare snart gaaede i Opfyldelse; han døde en skjændigere Død, fejgt flygtende for Bønder, som han ringeagtede. Medens Friserne glædede sig over Sejren og lode deres Skytshelgen forgylde, laa Kongens Liig paa Diget, uden at blive jordet. Endelig nedlagdes det i en Grav i **Slesvig Domkirke.** Men snart begyndte det Rygte at udbrede sig, at Brodermorderens Aand forstyrrede de fromme Brødre i deres Sange og

Andagtsøvelser; for at forhindre Spøgeriet, opgravede man Liget, nedsænkede det i en Sump i **Dyrehaven** i Nærheden af Slesvig og rammede for Sikkerheds Skyld en Pæl nedigjennem Kisten. Desuagtet lader Folkesagnet ham ikke finde Ro, men fare i vild Jagt gjennem Egnen ved Slien. Endnu efter Aarhundreders Forløb troede Vægterne paa Gottorp at see ham om Natten kulsort i Ansigtet jage afsted paa en hvid Hest, ledsaget af sine Staldbrødre og tre gloende Hunde. Toget gik under Hundeglam og Hornenes Lyd gjennem Skovene til Mysund, hvor det forsvandt, medens blaae Flammer sloge op af Fjorden. Denne urolige, gruopvækkende Færd gjentager sig stedse; thi Brodermorderen finder aldrig Fred i Graven. Folket har i sin Afsky for den gruelige Misgjerning dømt ham til evig Straf.

Kristoffer den første.

Den tredie Broder Kristoffer blev i Julen 1252 kronet i Lund tilligemed sin Dronning Margrete af Pommern; thi Abels ældste Søn Valdemar sad endnu i Fangenskab, og den yngre, Erik, opgav frivillig sin Fordring paa Tronen.

Den nye Konges Regering blev endnu mere urolig end hans Brødres. Han besad kun liden Klogskab, men desto mere Egenraadighed; med Stivhed forfulgte han sine Planer, selv om de vare nok saa farlige, og indviklede derved sig og Riget i Stridigheder, der langt overstege hans Kræfter. Desuden var han uordholdende, gjærrig og lidet folkekjær.

Først kom han i Strid med den mægtige og tappre **Henrik Emeltorp**, der nu var bleven Abel og hans Slægt hengiven og vægrede sig for at aflægge Kongen Troskabsed for Svendborg og Skjelskør. Da Kongen angreb det sidste Slot, blev han overvunden, og det lykkedes ham først i et nyt Angreb at fordrive Henrik Emeltorp til Holsteen og bemægtige sig Slottene.

Derpaa søgte han at inddrage **Sønderjylland**, da det ikke var et arveligt, men kun et personligt Lehn, og besatte strax Hertugdømmet.

Men de holsteenske Grever toge deres Søstersønners Parti og forbandt sig med Brandenborg og Lybekkerne. De Danske bleve atter uddrevne af Sønderjylland, og Skaane og Øerne bleve hærgede af den lybske Flaade. Da en svensk og norsk Flaade tillige truede de danske Kyster for at hævne de Ødelæggelser, som danske Sørøvere i de senere urolige Tider havde anrettet i deres Lande, saae Kongen sig nødsaget til at give efter og indrømme Hertug Valdemar Sønderjylland som Lehn. Med Hensyn til dets Arvelighed blev aldeles Intet bestemt, og Døren stod altsaa aaben for bestandige Stridigheder i Fremtiden.

Farligst af alle blev imidlertid Striden med den mægtige **Jakob Erlandsøn**, der 1253 var bleven Ærkebiskop i Lund. Han var af fornem Byrd, af Skjalm Hvides Æt, en Slægt, der nu stod ligesaa fjendtlig mod Kongehuset, som den før havde været dets trofaste Støtte. Med stor Klogskab og Lærdom forbandt han en brændende Ærgjærrighed og en urokkelig Haardnakkethed, Egenskaber, der gjorde ham til en meget farlig Fjende. Desuden stod han i nøje Forbindelse med det pavelige Hof.

En saadan Modstander var Kongen langt overlegen, og han manglede ikke Villie til at begynde Striden med den verdslige Magt. Allerede da han under Erik Plovpenning var bleven Biskop i Roskilde, havde dette Valg været mod Kongens Villie. Da han under Kristoffer blev Ærkebiskop, undlod han at faae Valget stadfæstet af Kongen, og skjøndt denne klagede til Paven herover, blev dog Domkapitlets Valg erklæret gyldigt.

Spændingen var nu saa stærk, at den kun manglede en Anledning til aabenbar Strid. Denne kom snart, da Ærkebiskoppen egenmægtig vilde forandre **den skaanske Kirkeret** efter den strængere kanoniske og derved forøge Kirkens Magt. Men Skaaningerne, endnu stedse beredte til at værne om deres Frihed, modsatte sig, og da Ærkebiskoppen haardnakket vedblev med sine Fordringer, begyndte de Uroligheder, stolende paa Kongens Løfter om Bistand. I Lundestift bleve otte Præster dræbte og to lemlæstede.

Desuagtet blev Ærkebiskoppen stedse trodsigere. Uden at give Kongen nogen Meddelelse derom, indviede han Biskopper i Slesvig og

Roskilde; i det sidste Stift den myndige **Peder Bang**, ligeledes af Skjalm Hvides Æt. I Lunds Domkirke lod han Kongens og Dronningens Sæder nedrive. Endelig sammenkaldte han i Marts Maaned 1256 en gejstlig Forsamling i Vejle, netop til samme Tid, som Kongen havde bestemt et Danehof i Nyborg.

Mødet i **Vejle** blev virkelig aabnet den femte Marts, og skjøndt flere jydske Biskopper gjorde Vanskeligheder af Frygt for de Forfølgelser, de vilde blive underkastede, lykkedes det dog Ærkebiskoppen næste Dag at faae den berømte **Vejlebeslutning** vedtagen. „Da den danske Kirke er udsat for en haard Forfølgelse af Voldsmænd," hedder det i Brevet, „og man ikke skyer at undsige Biskopper, der ere en fast Muur for Guds Huus, saa har den hellige Forsamlings Myndighed bestemt, at dersom nogen Biskop med Kongens Villie bliver fængslet eller lider anden Vold og Uret, da skal Gudstjenesten over det hele Rige ophøre, og vi forbyde under Bans Straf, at nogen Præst eller Kapellan holder Tjeneste, saalænge Forbudet varer." Bestemmelsen blev sendt til Paven og erholdt hans Bekræftelse.

Nogle Dage efter indfandt Biskopperne sig i **Nyborg**, hvor Danehoffet imidlertid var blevet aabnet, og holdtes under aaben Himmel paa Kirkegaarden. Da Ærkebiskoppen her traadte frem og hilste paa Kongen, blev han modtagen med haarde Ord. „Det var seent, at Studedriverne kom!" udbrød Kongen i sin Vrede, og hans Mænd ledsagede Yttringen med haanende Skjældsord. De fornemme gejstlige Herrer vare yderst forbittrede over at maatte lide en saadan Behandling i Almuens Nærværelse, og Danehoffet endte, uden at det var kommet til nogen Forsoning.

Vel kom et Forlig istand om Efteraaret, men kun for strax efter at brydes paany. Bønderne, der i høj Grad vare fortrykte, gjorde en frygtelig Opstand, forbittrede over deres Elendighed og maaskee ophidsede af Ærkebiskoppen selv. De saakaldte **Kotkarle** droge omkring, væbnede med Knipler og Leer, ødelagde de adelige Borge og udøvede alleslags Afskyeligheder. Med megen Møje blev Opstanden omsider dæmpet; men Striden mellem Ærkebiskoppen og Kongen var imidlertid atter udbrudt. Da Jakob Erlandsøn fremdeles vægrede sig for at anerkjende den skaanske

Kirkerets Gyldighed, paastod Kongen, at han da heller ikke kunde være berettiget til at oppebære Tienden, der var indrømmet i Loven, og han lod sin Kantsler Kjeld i Lund oplæse et Brev, hvorefter han fratog Ærkebispestolen alle de Friheder og Lehn, som hans Forfædre havde skjænket den, og befalede alle Ærkebispens Lehnsmænd inden 15 Dage at aflægge deres Hyldingsed til Kronen; ellers skulde de miste Alt og selv tjene som Bønder. Ærkebiskoppen besvarede dette Brev med strax at lyse Ban over Kantsleren.

Striden blev nu hæftigere end nogensinde. Kongen klagede over mangehaande Anmasselser af Ærkebispen; han havde anlagt Fæstninger, tilrevet sig Kongens Bøder og Told, brudt Kirkeretten, indviet Biskopper uden Kongens Vidende og Villie, ophidset Bønderne mod ham og kaldt ham en Røver. Ærkebiskoppen paa sin Side førte mange bittre Klager mod Kongen. Otte Gejstlige vare blevne dræbte og nogle mishandlede; Kirkens Gods plyndredes, og Kalkene brugtes ved Drikkelag. Var det ikke, som om Kongen vilde afskaffe Kristendommen og indføre Hedenskabet? Han understøttede de Banlyste, vægrede sig ved at betale Kong Eriks Gjæld til Kirken, plagede Gejstligheden med hyppigt Gjæsteri og forringede Mynten, hvilket betydelig formindskede **Peterspenningen** eller Afgiften til den hellige romerske Stol.

Forgjæves søgte den mægtige **Birger Jarl** til Bjelbo, Sverrigs daværende Styrer, at mægle mellem dem. Kampen blev stedse hæftigere. Da Kongen vilde have sin allerede valgte og hyldede ældste Søn Erik kronet til Konge, vægrede Ærkebiskoppen sig for at komme og forrette Kroningen; ja han truede endog enhver Biskop, der vovede at gjøre det, med Banstraalen. Da tabte Kongen Taalmodigheden og besluttede sig til et fortvivlet Skridt. Ved Hjælp af Ærkebiskoppens egen Broder **Niels Erlandsøn** lod han Natten til den sjette Februar 1259 den gjenstridige Prælat fængsle paa **Gisleborg**, en af hans Gaarde i Nærheden af Landskrone i Skaane. Man iførte ham verdslig Dragt, snørede hans Been sammen under Bugen af en Hest, satte til Haan en Hue med Rævehaler paa hans Hoved og red saaledes med ham gjennem Landet til **Hagenskov** Slot ved Assens i Fyen, hvor han blev lagt i Lænker.

Vejlebeslutningen skulde nu træde i Kraft og hele Riget belægges med Interdikt. Men ikkun Bisp **Peder Bang** i Roskilde, Ærkebispens Søstersøn, vovede at udtale Forbudet; og strax derpaa flygtede

Kristoffer den Førstes Sigil.

han bort til Rygen for at ophidse Fyrst **Jaromar** til et Anfald paa Danmark. Skjøndt dansk Lehnsfyrste greb denne med Glæde Lejligheden til at benytte sig af den sørgelige Tilstand. Snart saae Sjælland atter

Venderne hærge paa Kysterne; saaledes havde Forholdet vendt sig siden forrige Aarhundrede. I Forbindelse med Bispoppen angreb han **Kjøbenhavn**, trængte ind i Byen gjennem Jaromars Gab, hvor senere **Jærmers Skandsen** mindede herom, og lod Slottet nedrive.

Kongen lod sig hverken ved Interdiktet eller ved Pavens Trusler i mindste Maade rokke i sin Beslutning om at gjennemføre Kampen. Med haard Straf truede han enhver Bisp, der vovede at udtale Forbudet. Dette blev heller ikke overholdt undtagen i nogle Egne af Sjælland og Skaane, hvor Kirkerne bleve lukkede. Kongens Stilling var i det Hele ret gunstig. De jydske Bispper forbleve ham troe, og Folkestemningen, i Forvejen indtagen imod den myndige Ærkebisp, var afgjort paa hans Side.

Ved Pintsetid 1259 kom Kristoffer til **Ribe** for at raadslaae med Bispen, der var ham hengiven. Her naaede hans Fjenders Hævn ham; thi de havde svoret, at han som et Belials Barn skulde døe. Den 29de Maj døde Kongen pludselig, efter Rygtet forgivet af Abbed **Arnfast** fra Rykloster, der efter et rigtignok upaalideligt Sagn skal have udført Misgjerningen i Sakramentet. Rimeligviis er det skeet ved et Gjæstebud. Morderen blev siden udnævnt af Jakob Erlandsøn til Bisp i Aarhuus; men da han ikke var bleven valgt paa sædvanlig Maade af Domkapitlet, kom han aldrig til at beklæde dette Embede.

Kristoffer var omtrent 40 Aar gammel, da han døde, og blev begraven midt i Koret i **Ribe Domkirke**, hvor en hvid, meget forslidt Liigsteen dækker hans Grav.

Erik Glipping.

Tiden havde baaret sørgelige Frugter. Riget svækkedes stedse mere og mere ved de uophørlige indre Uroligheder. Den Elendighed, som Brodertvisten havde begyndt, fuldendtes ved Striden med Kirken, og Gejstligheden havde i denne første store Kamp ikke skyet det meest samvittighedsløse Middel — et Kongemord.

Landet var i en grændseløs Forvirring og truedes med Opløsning. Indenlandske og fremmede Fjender kappedes om at ødelægge det. Og under saadanne Omstændigheder besteg et tiaarsgammelt Barn, Erik, ved Faderens Død den vaklende Trone.

Men den mandige og kloge Enkedronning **Margrete**, af sin mørke Ansigtsfarve kaldet **Sorte Grete**, af sit dristige Ridt kaldet **Margrete Sprænghest**, overtog Formynderskabet og styrede Riget med Kraft som Regentinde i Sønnens Mindreaarighed.

Fyrst Jaromar hærgede imidlertid Sjælland med Mord og Brand og plyndrede de Kongeliges Godser. Da kaldte Dronningen den sjællandske Almue til Vaaben, og ved **Næstved** kom det den 14de Juni 1259 til et blodigt Slag. Gejstligheden havde ophidset Venderne til Kampen mod Kirkens Fjender, og Bønderne lede et fuldkomment Nederlag. Flere Tusinde bedækkede Valpladsen, og deres Liig bleve begravne i uindviet Jord, da de vare faldne i en Strid mod Kirken. Derpaa blev Biskop Peder Bang igjen indsat i Roskilde, og Jaromar drog over til Bornholm og indtog **Hammershuus**, hvor han med troløs Grumhed lod endeel af Besætningen nedhugge, uagtet han ved Overgivelsen havde lovet den Skaansel. Siden skjændte og brændte han paa det grueligste i **Skaane** og bragte Almuen til Fortvivlelse. Da han var i Begreb med at ødelægge en By, blev han dræbt af en Bondekone, der gjennemborede ham med sin Kniv. Saaledes endte han sin blodige Færd paa en lidet hæderlig Maade.

Men Danmark havde kun mistet en af sine Fjender for at en anden skulde fremstaae. Da Hertug Valdemar var død 1257, havde Kristoffer inddraget Lehnet som forfaldet. Nu fremtraadte Broderen **Erik** og forlangte, at Sønderjylland skulde overdrages ham som arveligt Lehn. Dronningen vilde overlade ham det som personligt, men hermed vilde han ikke lade sig nøje. I Forbindelse med de holsteenske Grever, der stedse vare beredte til at skade Danmark, faldt han ind i Sønderjylland, og det kom den 28de Juli 1261 til en haard Strid paa **Lohede** mellem Danevirke og Ejderen. Allerede begyndte Tydskerne overalt at vige, og de Danskes Sejr syntes vis; da flygtede pludselig den danske Marsk Peder Finsen og en anden Høvding Ivar Tagesen med Rytteriet og

bragte ved deres Forræderi Forvirring i Hæren. Følgen af Nederlaget var, at Enkedronningen og den unge Kong Erik bleve fangne, der i en nærliggende Landsby ventede paa Slagets Udfald. Forræderne undgik dog ikke deres fortjente Straf; de bleve to Aar senere dømte til Døden og henrettede ved Nyborg.

Dronningen blev ført til **Hamborg**, den unge Konge til **Nordborg** Slot paa Als. Dog kom Margrete snart paa fri Fod, da hendes Frænde, Hertug **Albrekt af Brunsvig**, faldt med en Hær ind i Holsteen. Hun fik ham derpaa valgt til Rigsforstander, men Folket blev med Grund misfornøjet med hans slette Regering, og han maatte atter forlade Riget. Kong Erik var bleven overgivet til Markgrev Johan af Brandenborg og fik 1264 sin Frihed, da han forlovede sig med Markgrevens sexaarige Datter **Agnes** og gav Afkald paa Medgiften med hende.

Landet havde nu faaet Fred med de udvortes Fjender, men endnu rasede Striden med Kirken i dets Indre og fortærede dets Kraft. Da Dronning Margrete havde overtaget Regeringen, havde hun løsladt Ærkebiskoppen af Fængslet, i det Haab, derved at kunne forsone den trodsige Prælat; men han vilde ikke høre Tale om nogen Overeenskomst, før Paven havde paadømt Sagen. Da den unge Konge skulde krones i **Viborg**, vægrede han sig ved at forrette Kroningen; og da Biskoppen af Viborg udførte den, satte han ham endog i Ban og drog til Sverrig. Omsider frugtede dog den danske Regerings Klager ved det pavelige Hof, og Pave **Urban den fjerde** skrev 1264 et truende Brev til Ærkebiskoppen. Her bebrejder han ham haardelig: „Vi have erfaret Rygtet om din Skjændsel, og at Lundekirke, der fordum blomstrede, ved dit Hovmod er gaaet saare tilbage. Før beløbe dens aarlige Indtægter sig til 6000 Mark Sterling; nu udgjøre de neppe 100 Mark. Tværtimod din dyre Ed har Du forgrebet Dig paa den kongelige Majestæts Højhed; Du har lyst Ban over Kongen og gjort ham, Dronningen og Riget megen Skade. Desuden har Du sat Dig op mod den himmelske Konge og fordristet Dig til at forvanske Herrens Bøn og Troens Artikler, som de hellige Fædre med stor Flid have sammenskrevet. Mere end et heelt Aar have vi ventet paa Dig, men Du har foragtet vor

Indkaldelse; med haardnakket Sind har Du vægret Dig ved at komme, endog da vor Legat med apostolisk Magt og Myndighed satte Dig i Ban. Derfor kræve Vi Dig til Regnskab for din Fremfærd, og Vi raade, paaminde og formane Dig, frivillig at frasige Dig dit Embede."

Men forteſter døde Pave Urban, og Ærkebiskoppen ilede strax til Rom, hvor han forstod at vinde hans Efterfølger **Klemens den fjerde** for sig. En pavelig Legat **Guido** kom 1266 til Slesvig og stævnede her Kongen og Dronningen for sig for at fælde Dom i Sagen. Uagtet de ikke mødte, dømte han dog Kongen under Trusel af Ban og Interdikt til at betale Ærkebiskoppen en Erstatningssum af 10,000 Mark og mindre Summer til de andre forfulgte Gejstlige; og da dette ikke blev opfyldt, udslyngede han Banstraalen. Men den gjorde ikke den Virkning, som han havde ventet; thi baade Kongen og Folket viste en ubøjelig Modstand, der endog tilsidst bevægede den trodsige Ærkebiskop til at søge Pavens Mægling. Paa Kirkeforsamlingen i **Lyon** i Frankrig bestemtes der 1273, at Bannet og Forbudet skulde hæves, naar Kongen vilde betale Ærkebiskoppen 15,000 Mark lødigt Sølv. Messen hørtes atter i de danske Kirker, og Jakob Erlandsøn forlod Rom for atter at tiltræde sit Embede; men han naaede aldrig sit Fædreland, hvis Fred han i 14 Aar havde forstyrret. Døden overraskede ham den 18de Februar 1274 paa **Rygen**, da han allerede kunde øjne Hjemmets Kyster.

Uagtet Kirken ikke vandt nogen afgjørende Sejr i denne Strid, forstod den dog efterhaanden at drive sine Fordringer igjennem. Den opgav aldrig sine Formaal, men gjemte dem kun til en belejligere Tid. Det varede heller ikke længe, for Valget af Ærkebiskopperne og Biskopperne blev saagodtsom uafhængigt af Kongerne; og skjøndt Indførelsen af den kanoniske Rets Bestemmelser ved Jakob Erlandsøn var mislykket, vandt mange af dens enkelte Lovbud dog lidt efter lidt Indgang og indskrænkede Folkets Friheder. Gejstlighedens Magt var endnu i bestandig Stigen, men dens store Rigdomme gjorde den stedse mere verdsligsindet.

Landet havde lidt meget ved den Forvirring, der herskede formedelst den langvarige Strid; megen Tøjlesløshed var kommen til Udbrud, og

mangen Voldsgjerning havde fundet Sted. Det var paa den Tid, omtrent i Aaret 1261, at Herr **Jens Glob** dræbte sin Frænde, Bisskop **Oluf Glob** til Børglum, med alle hans Svende ved Altret i **Hvidberg** Kirke paa Thyholm, fordi den havesyge Bisskop havde villet tilrive sig hans Moders Godser i Thy. Under det Forbud, der for denne Gjerning lagdes paa hele Stiftet, opførtes et Kapel til Gudstjeneste tæt vestenfor Kirken paa en Høj, der endnu kaldes Kapelhøj. Ogsaa det berømte **Omkloster** led megen Nød, da Bisskop Tyge i Aarhuus, en myndig Prælat, misbrugte sin Ret til Gjæsteri i Klostret, og under de hæftige Stridigheder gik det saameget tilbage, at mange af Brødrene manglede baade Kappe og Sko, naar de saaes i Refektoriet.

Kong Erik var imidlertid bleven myndig og havde 1273 ægtet Prindsesse Agnes af Brandenborg. Han var bleven en svag og uduelig Herre, lunefuld, uordholdende og i høj Grad hengiven til Forlystelser. De alvorlige Forretninger vare ham en Byrde; hans Glæde var tydske Minnesangeres Kvad, Turneringers tomme Pragt, Jagt og Elskovshandler. Med sit store Følge af Jægere, Hunde og Heste plagede han Klostrene, og ofte lyde Munkenes Klager over det vidtdrevne Gjæsteri til os fra hine Trængselsdage. Hans Ydre selv havde Intet, der kunde indgyde Ærefrygt; han kunde ikke see fast paa Nogen, men glippede stedse med Øjnene, hvorfor man kaldte ham **Glipøje** eller **Glipping**.

Uagtet at Rigets Svækkelse syntes at maatte gjøre Freden nødvendig, og flere Landskaber endog vare pantsatte til udenlandske Fyrster, indviklede Kongen sig dog i nye Stridigheder. Han understøttede den svenske Hertug **Magnus** mod Broderen Kong Valdemar, der var gift med Erik Plovpennings Datter Sofia og ved sin Uduelighed og Vellyst havde vakt almindelig Foragt. Men da Magnus havde sejret, glemte han hvad han havde lovet Danmark for Hjælpen, og Erik Glipping tog nu ikke i Betænkning at føre en Krig med ham, hvori Grændseprovindserne bleve hærgede, og som endte uden nogen Fordeel for Danmark. Ligeledes kom han i en Krig med Norge, hvis Konge Magnus Lagabæter ikke havde faaet den betydelige Medgift udbetalt, som han skulde have havt med sin Gemalinde, Erik Plovpennings Datter Ingeborg, og som hans Søn, den vilde **Erik Præstehader**, nu forgjæves fordrede.

Rigets usle Tilstand tillod de norske Sørøvere i den lange Tid fra 1284 til 1309 ustraffet med den største Grusomhed at udplyndre og ødelægge de danske Kyster.

Til alt dette kom endnu de fornyede Stridigheder med Hertug **Erik af Sønderjylland**. Kongen bemægtigede sig hele Hertugdømmet 1271; Aaret efter døde Hertugen, og Landet forblev i Kongens Besiddelse indtil 1283, da Eriks Søn, den unge Hertug **Valdemar**, tvang Kongen ved de holsteenske Grevers Hjælp til at overdrage ham det som Lehn. Hermed lod han sig dog ikke ret længe nøje, men forlangte Lehnet erklæret arveligt og desuden Als, Ærø og Femern som Fædrenearv; han nærede endog hemmelige Planer om at tilrive sig Kronen. Men da han i 1285 vilde rejse til Norge for at faae Hjælp, blev han i **Helsingør** tilligemed sin Drost **Tyge Abildgaard** tagen tilfange og sat paa **Søborg** Slot. Dog kom han næste Aar atter fri og lovede, idet han ydmyg bad Kongen om Tilgivelse for sin Brøde, hvortil Ungdoms Ubesindighed havde forledet ham, at han vilde afstaae alle Fordringer paa Als, Ærø og Femern; tillige svor han at ville vise Kongen Troskab som hans Lehnsmand. Om Lehnet skulde være personligt eller arveligt, derom var endnu ikke Tale; Lejligheden stod saaledes stedse aaben for fremtidige Stridigheder.

Imidlertid gjærede Misfornøjelsen i det Indre, og de mægtige Stormænd rejste sig 1282 mod den uduelige Konge, der ikke agtede Tro eller Love. Det var den første Opstand af Adelen mod Kongemagten. Erik søgte hurtig at tilfredsstille Oprørerne ved paa Danehoffet i **Nyborg** den 29de Juli 1282 at give en **skreven Haandfæstning**, hvorved alle de gamle Rettigheder bleve bekræftede. Der indeholdtes altsaa ikke noget væsentligt Nyt; derfor synes de Punkter, der her udtrykkelig fremhæves, netop at have været saadanne, som Kongen havde overtraadt. Han maatte love, at der hvert Aar ved Midfaste skulde holdes et Danehof, som skulde dømme mellem Kongen og dem, hvis Gods han havde inddraget. Ingen maatte dømmes fra sit Gods uden for Højforræderi, og Ingen fængsles, uden han var greben paa fersk Gjerning eller lovformelig overbeviist. Kongen maatte ikke plage Bønderne med ulovligt Arbejde eller Kirker og Klostre med overdrevet Gjæsteri; endelig forpligtede han sig til at holde gamle Kong Valdemars Lov.

Dette var den første skrevne Haandfæstning, der var given i Danmark. Den fulgtes af saamange andre, hvormed de stedse mægtigere Stormænd bandt Kongens Hænder fastere og fastere, indtil Kongemagten omsider svandt ind til en Skygge.

Heller ikke disse Forpligtelser holdt Kongen, og der dannedes en vidtforgrenet Forbindelse mod ham af de første Mænd i Riget. Den hovmodige **Johan Grand**, Domprovst i Roskilde, havde arvet sine Frænder Jakob Erlandsøns og Peder Bangs Had til Kronen. Han var en lærd og snild, men tillige urolig og ubøjelig Mand, hvis Karakteer endog ansaaes for tvetydig af hans Egne. „Han er nu salig", skrev en Gejstlig efter hans Død, „dersom han har holdt Kristi Lov." Grev **Jakob af Halland** var forbittret paa Kongen, fordi han havde forholdt ham hans Lehn Nørrehalland. Men mærkeligst af alle de Sammensvorne var Marsken **Stig Andersøn** af Skjalm Hvides Æt, Herre til Tygestrup, Møllerup og flere Gaarde, skildret i Folkesangen som en stolt, ridderlig Karakteer, beredt til at hævne enhver tilføjet Uret. Det var en voldsom Hævn, han tog over Kong Erik; den er skildret i en Række af Sange, der have et mere end almindelig historisk Præg; thi hiint blodige Drama, der greb saa dybt ind i Folkets Vee og Vel, levede længe og sørgelig i dets Erindring.

Medens Marsken var borte i Ledingsfærd, vanærede Kongen hans Hustru, den skjønne Fru **Ingeborg**. Da han igjen kom hjem til sin Borg, ilede hun ham imod Sædvane ikke imøde, men sad tavs og ubevægelig med Taare paa Kind. Endelig fortalte hun ham, hvad der var skeet. „Havde en Anden sagt mig dette," udbrød Marsken i sin dybe Harme, „da skulde det kostet hans Liv." Med sine gode Hofmænd, hundrede Mand i Jern og Plade, red han til Viborgthing og undsagde Kongen som ærlig Riddersmand; hvor han fandt ham, vilde han dræbe ham.

Om Efteraaret var Kongen paa Jagt i Skovene i Egnen af Viborg. Hele Dagen igjennem overgav han sig til sin Jagtlyst og bedede Hjort og Hind; da faldt Mørket over ham, og han søgte et Huus, hvor han kunde tilbringe Natten. Hans Følge bestod kun af hans troløse Kammersvend **Rane Jonsøn**, der stod i forræderisk For-

bindelse med de Sammensvorne, og nogle Smaadrenge. Endelig kom de til **Finderup** By, der ligger en Miil sydvest for Viborg; men alle Lys vare slukte, og Ingen vilde aabne sit Huus for de ukjendte Mænd. De toge da ind i en Lade af store Graasteen, der endnu i Begyndelsen af dette Aarhundrede vistes ligeoverfor Kirken. Kongen bad Rane om at lukke Døren fast til;

„Jeg satte derfor Pind og Stang
og dertil Bjelke hin tykke;
ikke er den Mand af Kvinde født,
den skal med Hænder oprykke."

svarede efter Visen Rane, og han væltede et Halmneg for Døren.

De Sammensvorne vare i Nærheden. Paa en Høj udenfor Finderup havde de samlet sig, forklædte som Graamunke, og gjentoge deres Løfter om gjensidig Troskab. Nøje underrettede om Alt, rede de ned til Byen, stode af Hestene og stødte Ladedøren op med deres Glavind og Spyd. Syv bevæbnede Mænd traadte ind, lysende for sig med en Lygte og søgte hen til det Sted, hvor Kongen laa i Halmen. Smaadrengene sad i Taushed og græd, medens Rane lød som om han vilde forsvare sin Herre. Den, der først gjennemborede Kongen, var Fru Ingeborgs Fader Palle Litle; derpaa styrtede de Andre sig over ham og fuldendte Mordet. Paa Liget fandtes indtil Bæltestedet 56 Saar.

Det var St. Cæcilienat den 22de November 1286. Morderne kastede sig strax paa deres Heste og ilede bort, skjulte af Mørket; deres Navne vare i Begyndelsen ubekjendte, men snart nævnte man foruden **Marsk Stig** og **Grev Jakob** flere Riddersmænd, som Peder Jakobsøn, Peder Pors, Niels Knudsøn, Niels Hallandsfar, Arved Bendtsøn og Væbneren Aage Kagge.

Kong Erik blev 37 Aar gammel og havde regeret over 27 Aar. Hans Død vakte kun liden Deeltagelse hos Folket. Liget blevført til **Viborg Domkirke**, hvor der indtil Aar 1630 hver Morgen fra Kl. 3 til 5½ holdtes Vigiliesange for den Myrdedes Sjæl. Da Graven aabnedes 1708, saae man endnu i Ligets Hjerneskal firkantede Huller som af Stridshamre. Siden den store Brand 1726, der fortærede hele

den øvrige Deel af Kirken og kun skaanede Kryptkirken, hvile hans Been i en muret Grav med en simpel Indskrift bagved Altret.

Erik Menveds Kamp med de Fredløse og Norge.

„Nu staaer Landet udi Vaade", lød det i den gamle Vises vemodige Toner. Marsk Stig, fortælles der, frygtede ikke for at vedkjende sig Mordet, men „lod sin Ganger springe" og red med sine jernklædte Hofmænd til Skanderborg Slot, hvor Dronning Agnes og de to unge Kongesønner opholdt sig. Den unge Kong Erik Erikson raabte truende til ham: „Forvist skal Du rømme Land og Rige, om jeg skal bære Danmarks Krone." Men den trodsige Marsk svarede:

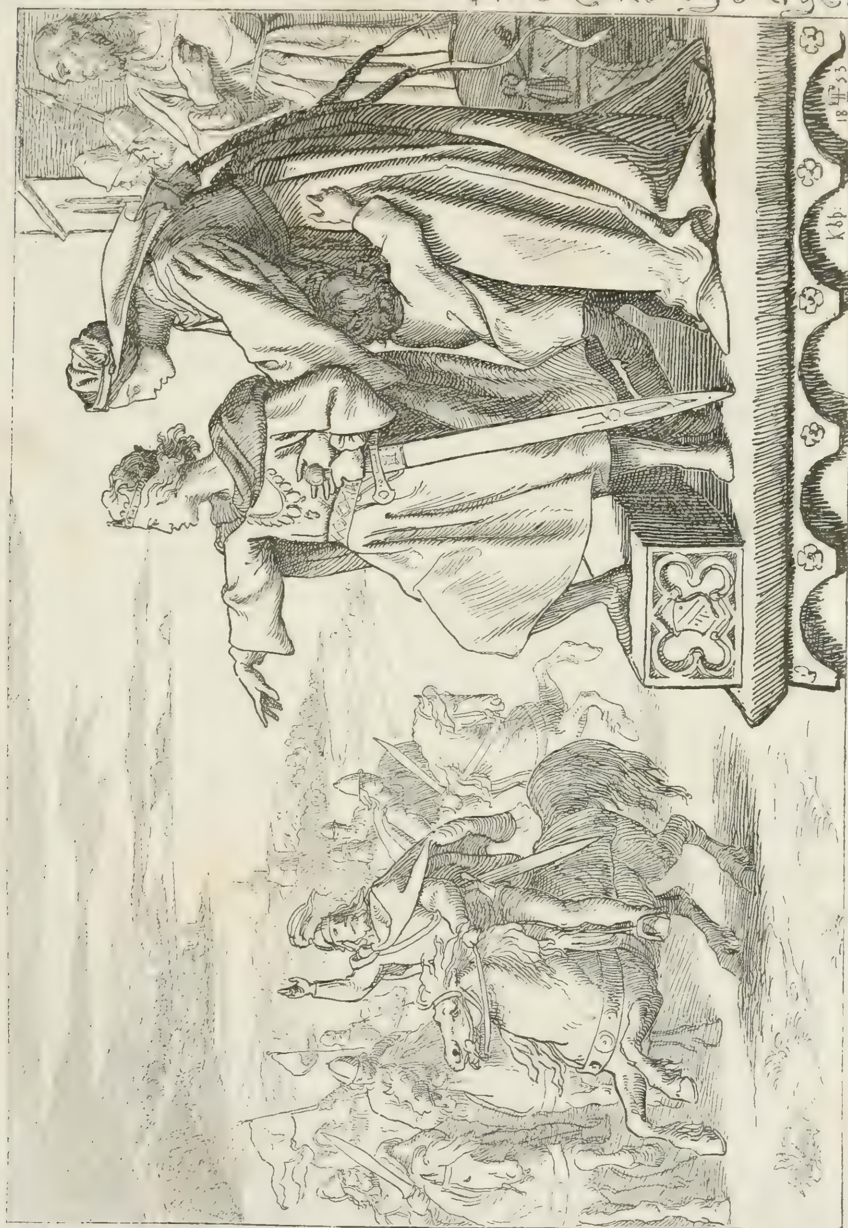
„Og skal jeg udaf Landet rømme
og ligge paa Vandet hin kolde,
saamangen Enke da skal jeg gjøre
og helst udaf de bolde.

Og skal jeg rømme af Danmark ud
og ligge udi Skov og Skjul,
min Føde vil jeg udi Danmark hente
baade Vinter, Sommer og Juul."

Snart viste han, at han baade kunde og vilde holde sit Ord.

Rigets Tilstand var og maatte blive sørgelig. Fire Konger efter hinanden vare døde en voldsom Død, og atter skulde et Barn bestige den vaklende Trone. Erik Glipping havde efterladt sig to Sønner, Erik og Kristoffer. **Erik** var født 1274 og allerede 1276 bleven valgt til Konge paa Danehoffet i Nyborg, men Marsk Stig havde dengang vægret sig ved at hylde den spæde Prinds. Ved Faderens Død var han altsaa ikkun 12 Aar gammel, og den forstandige Enkedronning overtog Formynderskabet i hans Mindreaarighed. Dog maatte hun snart paa Grund af Forholdene finde sig i at tage den snedige Hertug **Valdemar** af Sønderjylland som den mægtigste af Rigets Herrer til Medformynder og aftræde ham **Als**, **Ærø** og **Femern**, paa hvilke Øer

Forvidst skal Du røme Land og Rige.

Min Føde skal jeg i Danmark hente.

han allerede længe havde gjort Fordring. Vel gik der Rygte om hans Deelagtighed i Sammensværgelsen og Mordet, men der manglede Beviser mod ham, og det var desuden aldeles nødvendigt for Kongehuset at vinde den farlige Stormands Venskab. Hans Broder **Erik Langbeen** fik Langeland som Lehn. Disse Indrømmelser skete paa Danehoffet i Nyborg i Maj 1287. Her blev ogsaa Kongemordernes Sag foretagen, og det overdroges Enkedronningens Broder, Markgrev **Otto** af Brandenborg, Fyrst **Vitslav** af Rygen, de holsteenske Grever og 27 gode Adelsmænd at undersøge den. De dømte Marsk Stig, Grev Jakob, Niels Hallandsfar, Peder Porse, Peder Jakobsøn, Niels Knudsøn, Aage Kagge, Rane Jonsøn og Arved Bendtsøn til at være fredløse og have deres Boeslod forbrudt, en Dom, der blev stadfæstet af Kejseren og højtidelig ledsaget af Kirkens Banlysning. Danehoffet blev omsider sluttet med Fester og Turneringer; den unge Konge blev her slaaet til Ridder af sin Morbroder, Markgrev Otto, hvorpaa han selv meddeelte Hertug Valdemar Ridderslaget. Juledag 1287 blev han kronet til Konge i Lunds Domkirke af den gamle retsindige Erkebiskop **Johan Dros**, der til Skade for Riget allerede døde i Begyndelsen af 1289.

Farlig var Hertugens Indflydelse som Deeltager i Formynderregeringen. Med Rette nærede Dronningens Parti Mistillid til ham og begyndte derfor en Kamp med ham og hans Tilhængere paa Danehoffet i **Skjelskør** 1289. I Forstningen sejrede Dronningens Mænd, og Hertugen flyede, men pludselig vendte han om, adsplittede Fjenderne og nedhug de fleste af dem; Drosten **Peder Hoseøl** selv blev fangen og sat i Fængsel paa Sønderborg Slot.

Imidlertid havde de Fredløse fundet et Tilflugtssted hos Kong **Erik** i Norge, en Søn af Magnus Lagabæter, af sit Fjendskab mod Gejstligheden kaldet **Præstehaderen**. Denne krigerske Konge overlod dem Slottet **Konghel** i Vigen og sluttede et Forbund med dem, hvorved han lovede, „at han skulde handle ærlig mod dem, som en tro Konge mod sine troe Mænd, og at han aldrig uden deres Minde skulde slutte Fred med Danmark.“ Derpaa sendte han 1288 Fejdebrev til sin Fætter, Kong Erik i Danmark. Han klagede over, at de Danske forholdt ham Arven efter hans Moder Dronning **Ingeborg**, en Datter af Kong Erik

Plovpenning, og at de havde gjort Grev Jakob af Halland og de andre Fredløse stor Uret, da de ikke havde faaet Tilladelse til at rense sig for den sigtede Forbrydelse ved Kjønseb. Forgjæves søgte den danske Konge at vedligeholde Freden ved at tilbyde ham Arvegodserne, forsaavidt de ikke vare i Hertug Valdemars Eje; thi hans Vægring for igjen at optage de Fredløse i Riget, tilintetgjorde enhver Mulighed til at bringe et venskabeligt Forhold tilveje.

En ødelæggende Sørøverkrig begyndte, der mindede om Harald Haardraades Færd paa de danske Kyster. Den vilde Erik Præstehader lignede ham i Haardhed og Vikingelyst. I Juli Maaned 1289 viste den norske Flaade sig i Sundet og opbrændte **Helsingør**, medens Indbyggerne flygtede til det faste Slot **Flynderborg** søndenfor Byen. Derpaa lagde den sig udenfor **Kjøbenhavn**, men vovede ikke at angribe den stærktbefæstede Stad; derimod hærgedes **Hveen** og **Amager** med den største Grusomhed. Ombord paa den norske Flaade var Biskop **Arne af Skalholt**; hans Hjerte blev saa bevæget ved den Elendighed, Normændene udbredte, at han ikke vilde smage et Bid af det røvede Brød. Ogsaa forsøgte han paa den danske Konges Opfordring at mægle Fred, men ethvert Forsøg strandede paa Fjendernes Haardnakkethed. Imidlertid havde de Fredløse under Marsk Stig hærget **Samsø** og nedbrudt **Brattingsborg**, af hvis Grave der endnu findes Spor i Nærheden af Tranberg Kirke paa Samsø. Derpaa sejlede de til **Taarnborg** Slot ved Korsør, plyndrede og opbrændte denne By tilligemed **Skjelskør** og **Nykjøbing** paa Falster, og forenede sig kortefter med den norske Flaade. Forstærkede droge de nu til **Grønsund**, hærgede de frugtbare Kyster og ødelagde **Stubbekjøbing**; men forgjæves søgte de at indtage **Stegeborg**; flere Storme mislykkedes, og Normændene tabte her som ved flere af de tidligere Landgange meget Mandskab. Tilsidst bleve de kjede af Toget og vendte henpaa Sommeren imod deres Konges Villie tilbage til Norge. Men næste Aar vare de allerede igjen paafærde og laae nu stadig og plyndrede paa de danske Strande, indtil endelig en Stilstand blev sluttet mellem begge Kongerne ved en Sammenkomst til **Hindsgavl** i Fyen 1295, ifølge hvilken de Fredløse fik Tilladelse til at komme tilbage til Danmark og atter erholde deres Godser og Ejendomme; kun

maatte de ikke vise sig for Kongens Øjne. Indtraf dette alligevel, skulde de med tolv Slægtninges Ed bevise, at det ikke var skeet med Forsæt. Den norske Konge fik sin Mødrenearv og beholdt desuden Hjelm og Hunehals Fæstninger. Kun paa disse ydmygende Betingelser kunde Danmark erholde en Rolighed, der tilmed blev af meget kort Varighed.

Imidlertid havde de Fredløse i en Række af Aar hærget paa det grusomste det ulykkelige Fædreland. Rundtomkring ved Kattegattets Bredder satte de sig fast og byggede sig Røverreder. I Halland havde de befæstet **Hunehals** og **Varberg**; paa **Samsøs** stejle Kyster, paa **Sprogø** i Beltet, paa **Helgenæs** og paa **Hjelmen** rejste sig stærke Borge. Ved en Muur blev Helgenæs spærret fra Landsiden; Levningerne af denne Muur sees endnu paa den smalle Landtunge, der forbinder Halvøen med Landet, og kaldes **Dragsmuur**, af Drag, en smal Landstrimmel. For nogle Aar siden havde denne Kampesteensmuur en betydelig Bredde og paa mange Steder en Højde af henved en Alen; nu er den derimod næsten ganske forstyrret. Endnu vide Egnens Bønder at fortælle om Mastir eller Marsti, som de kalde Marsk Stig. Østfor Helgenæs laa den lille Ø **Hjelm**, hvor Rane Jonson havde en Ladegaard. Den danner af Naturen en Befæstning, idet den i Midten højner til et Bjerg; af denne Lighed med en Hjelm har den udentvivl faaet sit Navn. Den havde fersk Vand, en god Havn og desuden en herlig Beliggenhed i Kattegat mellem Jylland, Sjælland og Fyen. Paa den højeste Spidse anlagde Marsk Stig en Borg og omgav den med dobbelte Grave. Hele Befæstningen var færdig 1290 og truede med sine stolte Tinder saavel den fredelige Bonde som den forbisejlende Sømand. Bondens Kvide udtaler sig derfor i Visens Ord:

Hjælp os Gud Fader i Himmerig,
og haver nu Hjelm faaet Horn!

Da Marsk Stig havde faaet en Montmester i sin Vold, tvang han ham til at slaae slet Mønt, som han udspredte i Landet. Saaledes søgte de Fredløse paa alle mulige Maader at skade Kongen; men farligst af Alt var dog den hensynsløse Grumhed, hvormed de udplyndrede og ødelagde deres ulykkelige Fædreland. Rov og Brand betegnede deres Vej; mange

Stæder lagdes i Aske, og ingen Kyststrækning var sikker for deres Overfald. Ofte snege de sig i Forklædninger dybt ind i Landet og udførte mangen dristig Daad. Paa samme Tid fyldtes Skovene med Røvere og Stimænd, og al Orden og Retssikkerhed forsvandt, thi Regeringen manglede al Kraft til at tugte Voldsmændene. Derfor lyder atter den simple Mands Stemme sørgelig til os gjennem de gamle Sange:

Gud naade os arme Bønder graae,
at Glipping skulde regere,
at han til Verden ufødder var,
da havde det gaaet os bedre.

De store Ege i Skoven staae,
naar de udi Storm nedfalde,
da slaae de neder baade Hassel og Birk
og andre smaae Ymper med alle.

Hvad Konger og Høfdinge sig forsee,
det gaaer ud over de Arme;
thi naade os Gud vi fattige Bønder,
og sig over os forbarme!

Lidt efter lidt formindskedes dog Antallet af Kongens Fjender. Allerede 1293 døde den mægtigste og farligste af dem, Marsk **Stig Andersøn**, paa sin Borg paa Hjelm. Da han mærkede, at Døden nærmede sig, skal han have kaldt sine Venner og Tilhængere til sig og for at indskærpe dem Eendrægtighed have fortalt dem Taterkongens Lignelse til sine Børn om et Bundt Kjæppe, der samlet var vanskeligt at bryde, hvorimod dette meget let lod sig gjøre med de enkelte Kjæppe, naar de vare adskilte. Som Banlyst kunde han ikke blive begraven i kristen Jord; derfor jordede hans Venner Liget hemmelig om Natten i en eenligtliggende Kirke, hvor, vides ikke med Vished; dog nævne Sagnene hyppigst **Stubberup** Kirke ude paa Halvøen Hindsholmen i det nordlige Fyen. Endvidere fortæller Folkesagnet, at Præstens Pige just dengang var ude og havde seet den natlige Liigfærd. Da hun havde givet sin Huusbonde Efterretning herom, gik de næste Dag sammen til Kirken, toge Kostbarhederne af Kisten, uden at vide hvem der laa

deri, og deelte dem mellem sig. Nogen Tid efter blev hun gift med en af Marskens Svende. Da denne i Brudekamret saae dèt prægtige Flojelsklæde udbredt paa Sengen og gjenkjendte Klædet fra sin Herres Kiste, spurgte han hende, hvorledes det var kommen hid; og da hun havde fortalt ham det, greb han sit Sværd og gjennemborede sin Brud, for at Ingen skulde faae at vide, hvor hans Herres Liig fandtes, og

Marsk Stigs Begravelse.

skulde forstyrre dets Fred i Graven. Han opnaaede sin Hensigt, thi Sagen er forbleven en Hemmelighed. Foruden Stubberup Kirke nævner Sagnet **Norvig** Kirke i Odsherred i Sjælland og **Helgenæs** Kirke som de Steder, hvor Marsk Stigs Grav skulde findes.

Ogsaa hans Dottre omtale Folkeviserne; de fortælle med Vemod om deres sorgelige Skjæbne. Da deres Fader og Moder vare døde, stode de forladte af Alle:

Den Ældste tog den Yngste om Haand,
og de fore vide om Verden,

og saaledes vandrede de hjælpeløse omkring, udsatte for Forfølgelse og Nød, indtil de omsider fandt et Tilflugtssted hos Kong Erik Præstehader i Norge.

Flere af Kongemorderne faldt efterhaanden i Kongens Hænder og lede en forsmædelig Død. **Arved Bendtsøn** blev fangen og henrettet; ligeledes **Rane Jonsøn**, der havde skjult sig i Graabrødreklostret i Roskilde i et hemmeligt Afslukke, der laa i Randen af en Brønd. Længe søgte man forgjæves efter ham; da forraadte hans egen Hund hans Nærværelse, han blev trukken frem, først martret paa Pinebænken og siden lagt paa Stejle. Ogsaa den vilde norske Sørøver, Jarlen **Alf Erlingsøn** af Tønsberg, sædvanlig kaldet **Mindrealf**, havde en lignende Skjæbne. Forvoven som han var, havde han forklædt som Messedreng begivet sig iland, men han blev kjendt, greben og henrettet.

Da Kongen forlangte, at Hertug Valdemar skulde tilbagegive Als, Ærø og Femern, forenede denne upaalidelige Frænde sig aabenbar med Fjenderne og udrustede en Flaade. Kun ved at paalægge Stæderne og Klostrene en høj Skat, lykkedes det Kongen ligeledes at bringe en Flaade i Søen, med hvilken han 1295 overvandt Hertugen i et Søslag i **Grønsund**. Da den norske Konge samme Aar sluttede Stilstand med Danmark til Hindsgavl, nødtes Valdemar, der imidlertid havde sat sig i Forsvarsstand og ladet Gottorp Slot gjenopbygge og befæste, til i Begyndelsen af næste Aar at slutte et Forlig til **Vordingborg**, hvorved han afstod de forlangte Smaaøer og tillige gav Kolding Amt tilbage, der var blevet pantsat til ham.

Stilstanden til Hindsgavl, der var sluttet den 25de Septbr. 1295 paa et halvt Aar, fornyedes i Juni 1296 paa to Aar. Kortefter døde Kong Erik Præstehader 1299 og efterfulgtes af sin Broder Hakon den femte, der igjen begyndte Krigen og gjorde et Tog ned til Danmark. Dog sluttede han senere 1305 en ny Stilstand paa ti Aar, der imidlertid snart igjen blev brudt, da Kong Erik i September samme Aar lod Kongemorderne paa Danehoffet i **Helsingborg** dømme skyldige i Majestætsforbrydelse, og lod Slottet paa **Hjelm**, de Fredløses sikkreste Til-

flugtssted, storme og nedbryde. Da gjorde Kong Hakon atter et Angreb paa Danmark og anfaldt **Taarnborg** Slot ved Korsør, men blev med stort Tab slaaet tilbage. Omsider blev han kjed af de frugtesløse Forsøg, og Danmark, svækket ved de bestandige Krige, ønskede ivrig en Ende paa Urolighederne. Om Sommeren 1309 kom begge Konger sammen i **Kjøbenhavn** eller som det da kaldtes **Kjøbmannehavn**, og sluttede den 17de Juli en Fred, hvorved de Norske fik Nordhalland. Allerede tidligere havde den norske Konge faaet dette Landskab overdraget af Grev Jakob, der stedse var i Pengeforlegenhed; af de fire Herreder, hvoraf det bestod, erholdt han nu de to af Danmark som Godtgjørelse for sin Mødrenearv, og de øvrige som arveligt Fanelehn, mod at han blev den danske Konges Lehnsmand og skulde stille Hærfølge med 60 Heste. Hvad de Fredløse angik, da maatte de egentlige Kongemordere aldrig vise sig i Danmark, og deres Slægt maatte af deres Ejendom og Jordegods kun erholde deres Mødrenearv, som de dog skulde sælge inden tre Aars Forløb; deres Medskyldige, der vare flygtede med dem til Norge, men ikke vare blevne fradømte deres Ejendom, maatte vende tilbage til Danmark og erholde baade deres Fædrene- og Mødrenearv; imidlertid skulde det beroe paa Kongens Naade, om de maatte forblive i Landet eller skulde nyde Indkomsterne af deres Gods i Landflygtighed. Desuden maatte Erik love den norske Konge at fortsætte den Krig, som han imidlertid havde begyndt med Sverrig.

En saa ufordeelagtig Ende toge den unge ridderlige Konges Forsøg paa at hævne sin Faders Mord. Danmarks Svaghed var lagt altfor tydelig for Dagen, dets Tilværelse havde været truet baade af indre og ydre mægtige Fjender — og dog havde han under disse ugunstige Forhold ikke frygtet for at indlade sig i Kampe med nye, særdeles farlige Fjender.

Striden med Erkebiskop Jens Grand.

Erkebiskop Johan Dros døde 1289, og til hans Eftermand valgtes den hovmodige Domprovst i Roskilde **Johannes** eller **Jens**

Grand af Skjalm Hvides Æt. Han var en Søsterdattersøn af Jakob Erlandsøn, en Søstersøn af Biskop Peder Bang og var beslægtet med flere af de meest ansete Mænd blandt de Fredløse, som Marsk Stig, Grev Jakob og Kammersvenden Rane Jonsøn; den sidste var hans Søstersøn. Man vidste, at han havde yttret sig yderst fjendtlig mod Kongehuset, og der hvilede en stærk Mistanke paa ham om at han havde været Medvider i Kongemordet. Derfor havde ogsaa Enkedronning Agnes gjort Indsigelse mod hans Valg til Ærkebiskop i April 1289, men fandt sig dog omsider deri, tvungen af de ugunstige Omstændigheder. Da han blev indviet til sit nye Embede i Kongens og Dronningens Nærværelse i Roskilde Domkirke, svor han ved Højaltret paa Evangeliebogen og Herrens Legeme, „at han aldrig skulde stemple med nogen fremmed Magt mod sit Fædreland, men at han skulde hade Kongens Fjender og de Fredløse, forsaavidt det kunde stemme med hans Embedsstilling.“ Hvorledes han havde isinde at holde sit hellige Løfte, viste sig snart.

Hvideslægten, engang Danmarks Frelse og Stolthed, var nu bleven dets Fordærvelse. Snart viste Ærkebiskoppen sine fjendtlige Hensigter. Han vægrede sig ved at sætte Kongemorderne i Ban og tillod endog Grev Jakob at opføre Fæstningen **Hunehals** paa Ærkestiftets Grund. Selv vilde han ikke yde Kongen den skyldige Lehnspligt; han yttrede endog i en Prædiken i Lund, at han slet ikke var ham nogen Lydighed skyldig. Hans Slægtning, Domprovst **Jakob Lange**, sagde ligeledes i en Prædiken, at det ikke blev godt i Danmark, saalænge nogen af Kongens Blod sad paa Tronen. Ærkebiskoppen forbød under Bans Straf sine Bønder at hjælpe Kongen mod de Norske; han havde hemmelige Sammenkomster med Marsk Stig og andre af de Fredløse, og Folket fortalte, at hans Had mod Kongen var gaaet til en saadan Yderlighed, at han endog havde ladet Ligene af flere af Kongens troe Mænd opgrave og kaste i Havet.

Den unge hæftige Kong Erik kunde ikke taale alle disse Krænkelser. Var hans Harme end retfærdig, burde han dog have erindret de Ulykker, som Striden med Jakob Erlandsøn havde bragt over Riget. Og disse vare jo i frisk Minde! Desuden havde han dengang allerede langt flere

aabenbare Fjender, end han kunde magte, og dog skyede han ikke at forøge deres Antal med den farligste af Alle, Kirken. Kong Erik Præstehader i Norge var rigtignok optraadt heldig som en Fjende af Gejstligheden; men var han ikke længere bortfjernet fra den romerske Stols Lynstraaler, og sad han ikke langt fastere paa sin Trone, end den danske Kong Erik paa sin?

Det var Fredagen før Palmesondag, den 9de April 1294. Erkebiskoppen havde læst sin Morgenmesse; da traadte Kongens attenaarige Broder, den raae og troløse **Kristoffer,** ind til ham i hans Sal paa **Lundegaard,** og opfordrede ham at følge med til Kongen. „Hvor er han?" spurgte Erkebiskoppen. „Han staaer nede i Gaarden og venter," svarede Kristoffer. Anende noget Ondt, skyndte Erkebispen sig ud i Gaarden, men Kongen var ingensteder at see. Da greb Prindsen ham ved Halsen, tog hans Dolk fra ham, og fængslede ham i sin Broder Kong Eriks Navn. Ved Middagstid havde Domprovst Jakob, der i fuld Messedragt laa for Altret i St. Laurentiuskirkens Kor, den samme Skjæbne.

Den onde Kristoffer glædede sig ret ved at kunne haane og pine sine Fanger. Iført en gammel Klædning, uden Kappe og betynget med Lænker, blev Erkebiskoppen kastet paa et daarligt Øg, og hans Fødder

bleve surrede fast under Hestens Bug. Derpaa gik det i en Fart affted i et hæftigt Regn- og Sneevejr til **Helsingborg**. Ridtet var saa voldsomt, at det foraarsagede Ærkebiskoppen et Broktilfælde. Da de bleve satte over Sundet, kastede man ham bagved Hestene, midt i al Ureenlighed i Færgen. Derpaa bleve de førte til det gamle Statsfængsel, Søborg Slot, og lagte i Lænker i et af Taarnene.

Allerede næste Dag blev Domprovsten ført bort til **Kallundborg**. Her sad han lænket i 27 Uger; men da han faldt i en svær Sygdom, vakte hans sørgelige Tilstand endog Kongens Medlidenhed; han slap ud af sit Fængsel og ilede strax til Paven for at underrette ham om hvad der var skeet.

Imidlertid havde Kongen og Prinds Kristoffer gjennemsøgt Ærkebispens og Domprovstens Papirer for at finde Beviser paa deres Brøde. De satte endog Stiger til Vinduerne i Domkirkens Kor for at komme ind deri, og Kongen opbrød med egen Haand en Kiste og udtog Kirkens Breve og Kostbarheder. „Det tør I ikke gjøre, Herre Konge!" sagde en af Kannikerne til ham, men Kongen greb ham forbittret i Halsen og slog ham til Jorden. Derpaa tvang han Kannikerne til at skrive Breve til Paven for at afvende det ventede Forbud, og lod hente Lænker, hvormed han truede Enhver, der ikke vilde holde Messe.

Ærkebiskoppen blev paa **Søborg** holdt i det haardeste Fangenskab, som den onde Kristoffer paa enhver Maade søgte at gjøre piinligt for ham. Han blev lænket fast til to store Stene og fik kun mulnet Rugbrød, Vandvælling og Kaalsaad til sin Næring. Men en endnu værre Plage end Hunger og Tørst var den Ureenlighed, hvori han maatte ligge i 36 Uger; thi han fik aldrig reent Linned og der blev aldrig fejet i Fængslet. Det regnede og sneede ind til ham, og der var saa mørkt, hvor han laa, at han ikke kunde have seet at læse, om han endogsaa havde maattet faae Bøger. Som en Følge af al denne Mishandling fik han Koldfeber; derpaa brøde Bylder og Saar ud paa hans Legeme, og dog nægtede man ham den nødvendige Pleje og Lægehjælp.

Tilsidst saae man sig dog nødt til at flytte ham højere op i Taarnet til et noget bedre Kammer, for at han kunde friste Livet. Om Julen kom Kongen til Søborg og lod ham ved sin Drost **Aage Jonsøn**

tilbyde Forlig. „Skal jeg indgaae Forlig, svarede Ærkebiskoppen, fordi han har lagt mig i Bolt og Jern, saa at min Ryg og mine Laar næsten ere raadnede op?" Ligesaa forgjæves vare de andre Forsøg, som Kongen gjorde gjennem Kantsleren, Marsken og flere af Rigets Biskopper; Johan Grand forlangte sin Sag paadømt af Prælaterne og de Store. Da man forelagde ham Vilkaarene for hans Frigivelse, at han skulde afstaae Bornholm, betale en Sum Penge og sværge, aldrig at ville hævne sit Fængsel, svarede den af sine Lidelser ubøjede Prælat: „Før jeg underskriver slige Betingelser, maa Kongen lade mig sønderskære Led for Led." Da man meldte Kongen dette Svar, udbrød han forbittret: „Grand skal ikke komme løs paa andre Vilkaar, om end Paven satte mig hundrede Gange i Ban."

Den største Deel af Aaret 1295 var forløbet, og Grand smægtede endnu i sit haarde Fængsel. Da hændte det i Oktober Maaned, at Madsvenden eller Kokken paa Søborg opsagde sin Tjeneste, fordi han var misfornøjet med den ringe Løn, hvorfor han tjente. Dog lod han sig bevæge til at forblive nogle Dage, indtil man kunde faae en anden Madsvend. Han gav sig til at drikke med Fangevogterne og gjorde dem troskyldige ved at anstille sig beruset. Ubemærket fandt han Lejlighed til at hviske til Ærkebiskoppen, at han vilde gaae Bud for ham. „Gaa da, sagde denne, til Kanniken Hans Rodis i Kjøbenhavn og bed ham om en Pen, en Fiil og en Rebstige."

Madsvenden bragte ham dette, og han skrev nu til sin Foged paa Hammershuus, at han skulde sende et Fiskerfartøj op under Kysten af Gilleleje. Med Filen befriede han sig efterhaanden fra sine Lænker og øvede sig i at krybe omkring i sin Seng paa Hænder og Fødder, thi han havde under det lange Fangenskab tabt Evnen til at bevæge sig.

I December Maaned kom Kongen atter til Søborg og forlystede sig med Jagten i Nordsjællands skjønne Skovegne. Den 13de December tog han ned til **Tikjøb** med Svendene paa Slottet; kun een Vogter og nogle faa Svende bleve tilbage.

Den gunstige Lejlighed blev benyttet. Om Aftenen gav Madsvenden sig efter Sædvane til at drikke med Svendene og gjorde det saa godt, at de alle faldt i en dyb Søvn. Ufortøvet bandt Madsvenden Rebstigen

fast ved Jernstængerne i Erkebiskoppens Taarnvindue, der var 18 Alen over Jorden, hjalp ham op i Vinduet, steg selv ned af Stigen og bad Erkebiskoppen at følge saa hurtig han kunde. Men den afmægtige Prælat kunde ikke udholde Anstrængelsen; da han var kommen saalangt ned af Stigen, at der kun var 5 Alen tilbage, maatte han lade sig falde, men blev heldig greben af Madsvenden. Denne trak Stigen til sig og bar den tilligemed Erkebiskoppen til Muren, hvilken de ogsaa kom lykkelig over ved Hjælp af Stigen. De stode nu midt paa den tilfrosne Sø. Madsvenden sneg sig hen til Stalden, der laa paa en anden Ø i Søen, hvor dens Levninger endnu kunne sees, og tog her saa sagte to Heste, at ikke engang Hundene mærkede det og gjøede ad ham. Da han havde hjulpet sin Herre op paa den ene, gik det rask til Stranden, og endnu før det gryede ad Dag, vare de frelste ombord i Fiskerskuden.

Saasnart Flugten næste Morgen var bleven opdaget, bleve Kysterne undersøgte og alle Færger strængt bevogtede; men Erkebiskoppen kom imidlertid lykkelig gjennem Sundet, hvor han maatte ligge stille nogle Dage under **Hveen** paa Grund af Taage og slet Vejr, og naaede mere død end levende, sit faste Slot **Hammershuus** paa Bornholm, hvor hans Udseende vakte den største Medlidenhed og Forfærdelse hos hans troe Mænd. Her var han indtil videre sikker; thi dette Slot, Danmarks eneste Klippefæstning, var saa godt som uindtageligt. Det laa paa en stejl, næsten utilgængelig Klippe, der hæver sig 252 Fod over Havet og udgjør en Deel af den hele Bjergkjæde **Hammeren** — i det gamle Sprog en Klippemasse — hvoraf Fæstningen havde sit Navn. Kun paa den søndre Side var den tilgængelig, og her kunde man endda kun bestige den ved at følge en Vej, der slyngede sig i Slangebugtninger. Nu sees i den vilde Egn kun Ruiner af Ringmurene og Taarnene, der stærkt gaae deres Undergang imøde; thi efterat Slottet i den nyere Tid længe havde været Sædet for Bornholms Kommandant, forfaldt det og blev ubeboeligt; man brugte derfor 1743 en stor Deel af Muurværket til at opføre en ny Hovedvagtsbygning i Rønne. De Haver, Skove og Græsgange, der for flere hundrede Aar siden bedækkede Hammeren, ere nu aldeles forsvundne; Sandflugten har ødelagt Dalen, og paa de golde Klipper findes kun hist og her nogle Smaabuske. Dog knejse endnu

betydelige Levninger paa Klippens Tinde, mod hvis Fod Østersøens Bølger bryde sig, og herfra haves en viid Udsigt saavel over det udstrakte Hav som over hele den mærkelige Klippeegn.

Et heelt Aar hengik, inden Erkebiskoppen kom nogenlunde til Kræfter. Da han erfarede, at Kongen vilde føre Sagen ved Fuldmægtige i Rom, ilede han ned til Paven, den myndige **Bonifacius den ottende,**

Hammershuus.

skjøndt hans Helbred endnu var saa svagt, at Rejsen til Italien foraarsagede ham stor Besværlighed. Han indtog Paven saaledes for sin Sag, at han fremstillede ham for de forsamlede Kardinaler med de Ord: „Mangen af Himlens Helgener har ikke lidt saameget for Guds Ord, som denne Mand.“ Allerede før Erkebiskoppen var undsluppen af sit Fængsel, havde Paven skrevet et haardt og truende Brev til Kong Erik, hvori han strængt havde paalagt ham øjeblikkelig at løslade den fangne

Prælat; nu sendte han sin Kapellan **Isarnus** fra Carcasonne i Frankrig op til Danmark for at varetage Sagen.

En vidtløftig Proces begyndte, under hvilken den danske Gejstlighed deelte sig i to Partier. Det var kun enkelte Biskopper, der havde forsøgt paa at ophøre med Gudstjenesten; de fleste Gejstlige vedbleve dermed, „thi, sagde de med Grund, ellers kan Folket let blive Kjættere eller Hedninger." Folkestemningen var nemlig afgjort mod Ærkebiskoppen, endnu mere end i Striden mod Jakob Erlandsøn; thi den utaalelige Hovmod, hvormed han var gaaet tilværks, havde skaffet ham mange Fjender. Kongens Sagfører var den gamle Kantsler **Martin Mogensøn,** Kannik i Roskilde, en skarpsindig Tænker, der havde studeret i Paris og var bekjendt i den lærde Verden under Navnet Martinus de Dacia ved sin berømte Haandbog i Dialektiken, der blev almindelig benyttet paa den Tid af de Studerende.

Men Johan Grand forstod ogsaa godt at forsvare sin Sag. Han rejste en Mængde Klager og ublue Fordringer. I Skadeserstatning for sit Fangenskab og sine Lidelser fordrede han den uhyre Sum af 100,000 Mark Sølv, for to Aars Indtægter af Embedet 10,000 Mark, for tabt Privatformue 1400 Mark og for den Skade, Kongens Forgængere havde tilføjet Ærkebispestolen, 50,000 Mark. Han klagede over, at Kongen hindrede Forbudets Iværksættelse, og at Forhaanelser og Mishandlinger mod Gejstlige kunde afsones med ringe Bøder.

Paa den anden Side rejste Kongens Sagførere haarde Klagepunkter mod Ærkebiskoppen. Han havde sagt offentlig med Hensyn til Erik Glippings Mord, at saadanne Drab ofte vare skete, uden at være blevne straffede; saaledes var Kong Kristoffer bleven forgiven, og Kong Erik Plovpenning kastet i Slien. Allerede før han blev Ærkebiskop havde han yttret, at det var ilde, at Kongen ikke var bleven dræbt for tolv eller seksten Aar siden, thi saa havde han ingen Børn efterladt. I flere Stormænds Nærværelse havde han endog erklæret, at det var ham ligegyldigt, om Hertug Valdemar eller en Jøde, en Tyrk, en Hedning eller Djævelen selv blev Konge i Danmark, naar det kun ikke var Kong Erik eller hans Broder. Fremdeles havde han ikke villet svare Kongen Skat af skattepligtige Jorder, og ikke villet stille Hærfølge i Krigen mod Norge;

han havde tværtimod skadet Kongens Tropper, naar han kunde, havde staaet i hemmelig Forbindelse med Kongemorderne og vægret sig for at fornye Banlysningen over dem.

Ærkebiskoppen nægtede de gjorte Beskyldninger, og den Kjendelse, som Pave Bonifacius udtalte den 20de Februar 1298, var, ligesom man kunde vente, meget ugunstig for Kongen. Han skulde betale Ærkebiskoppen 49,000 Mark lødigt Sølv i Erstatning og igjen lade ham tiltræde sit Embede; indtil dette skete, skulde hele Riget lægges under Forbudet. Da Kongen ikke betalte den idømte Sum, kom det pavelige Sendebud Isarnus atter til Danmark og udtalte den 6te Februar 1299 Banlysningen over Kongen og Forbudet over hele Landet.

Tungt hvilede dette paa Folket, der paa samme Tid led under saamange Ulykker. Omgiven af Fjender, tvungen af Folkets Nød, maatte Kongens omsider give efter, og i Aaret 1302, netop da den for Paven saa uheldige Strid med den franske Konge Philip den smukke var begyndt, ankom et særdeles underdanigt Brev fra den danske Konge til Rom. „Jeg beder Eders Hellighed ydmygeligen, skrev han til Paven, naadig at antage mig, at ikke hele Riget skal fordærves, og Folket forgaae. De ere ikkun Faar, hvad have de gjort? Jeg beder, at Peters Sværd maa stikkes i Skeden, og at Kristi Statholder, eller rettere Kristus selv, vil læge sin Tjeners Øre. Hvad Eders Hellighed lægger paa mine Skuldre, skal jeg bære, hvor tungt det end monne være. Hvad skal jeg sige mere? Tal Herre, og din Tjener lyder!"

Under de daværende vanskelige Forhold for Pavestolen var denne Underkastelse Bonifacius særdeles kjærkommen. Ufortøvet nedsatte han Erstatningssummen til 10,000 Mark Sølv og hævede Bannet og Forbudet. Johan Grand kom ikke mere til at beklæde Lunds Ærkebispestol, der blev givet Isarnus; derimod udnævntes han til Ærkebiskop af **Riga**, for at han, som Hvitfeld udtrykker det, „ikke længer skulde sidde Kongen som Sennop under Næsen." Han vilde imidlertid ikke modtage dette Embede, men opholdt sig i fire Aar i Paris, indtil han 1307 blev Ærkebiskop i **Bremen**. Ogsaa her førte han et uroligt Liv, indviklet i Stridigheder, og døde omsider den 30te Maj 1326 under et Besøg hos Paven i **Avignon**, hvor han blev begraven i Mariekirken.

Efter fem Aars Forløb var Forbudet endelig bleven hævet Skærtorsdag den 4de April 1303. Men Landets Kraft var bleven end yderligere svækket, og Gejstlighedens Magt var bleven befæstet ved en ny Sejr. Freden saavel med Kirken, som med Norge og de Fredløse havde været dyrekjøbt; og dog tillod den unge Konge, blændet af Riddertidens Glands, uagtet de bittre Erfaringer og Landets svækkede Tilstand ikke sit Folk at beholde den og atter komme til Kræfter.

Erik Menveds Tog til Tydskland og Sverrig. Oprørene, Striden med Esger Juel og Kongens Død.

Paa en anden Tid, naar Forholdene havde været gunstigere, kunde Eriks Regering være blevet heldbringende for Danmark. Han var en ædel, ridderlig Fyrste, der strængt søgte at haandhæve Lov og Ret i Landet, og hvis anerkjendte Retsindighed endog bragte fremmede Fyrster til at tage ham til Voldgiftsmand i deres Stridigheder. Men forgjæves havde han paa Riddervìis søgt at tage Blodhævn over sin Fader, forgjæves at kue den overmodige Gejstlighed; det uheldige Udfald af disse Kampe havde endnu ikke lært ham at kjende sit Riges Svaghed. Begejstret for Glands og Pragt, med Valdemarernes glimrende Tid for Øje, glemte han, at Tiden nu var en ganske anden, og at Danmark bar Spirerne til Opløsning i sig. Modig, men ubesindig styrtede han sig i nye, oftest unødvendige Kampe, istedetfor at værne om Freden, hvortil Landet saa højlig trængte. Til de ydre Kampe kom Oprør i Rigets Indre, der fortærede Resten af dets Kraft. Adelen, Gejstligheden og Bønderne skiftedes om at gjøre Opstand og at bidrage til at fremskynde Opløsningen. Fædrelandskjærlighed var bleven en tom Lyd; Enhver tænkte kun paa sin egen Fordeel. Hvad kunde Kongen under saadanne Forhold høste af sine Anstrængelser i Udlandet, selv i det heldigste Tilfælde, uden tom, forfængelig Glimmer?

I Juni Maaned 1296 havde han ægtet den syttenaarige **Ingeborg**, en Datter af den svenske Kong Magnus Ladelaas. Hendes

Fromhed og Elskværdighed berømmes saavel i den svenske Riimkronike som i de danske Folkeviser, der lade hende ligesom Dronning Dagmar bede sin Gemal om at løse Fangerne af Jern og navnlig frigive Marsk Stigs Døttre; derfor gjenlyder hendes Lov i Visen:

Saa dydelig var Jomfru Ingeborg,
hende prisede baade Kvinde og Mand,
de takkede Gud saa mangefold,
at hun var kommen til Land.

To Aar efter ægtede hendes Broder Kong **Birger** af Sverrig Eriks Søster **Margrete** eller **Merete**. Saaledes vare altsaa den danske og den svenske Konge paa dobbelt Maade besvogrede med hinanden; men herved blev ogsaa Erik Menved indviklet i Stridighederne mellem Birger og hans to Brødre, Hertugerne **Erik af Södermanland** og **Valdemar af Finland**. Den ærgjærrige Hertug Erik stræbte efter at bemægtige sig Tronen, giftede sig med **Ingeborg**, en Datter af den norske Konge Hakon den femte, og ophidsede stedse sin Svigerfader mod Danmark, for at forhindre Erik Menved i at komme Birger tilhjælp. Den danske Konges Broder, Hertug **Kristoffer**, traadte endog i en forræderisk Forbindelse med de svenske Hertuger. Da disse 1306 havde overrumplet og fanget Kong Birger tilligemed hans Dronning og Børn, gjorde Erik Menved to Tog ind i Sverrig og tvang Hertugerne til at løsgive Birger, der begav sig ned til Danmark. Men 1309 rykkede han atter med en betydelig Hær, hvori der fandtes 2500 sværtbevæbnede Ryttere, og hvis Underholdning daglig kostede 1000 Mark Sølv, ind i Sverrig, indtog Jönköping og beleirede Nyköping; da udbrød pludselig et Oprør, for en Deel fremkaldt ved den svenske Hertugs Bestikkelser.

Mange af de danske Adelsmænd, deriblandt **Niels Brok**, **Niels Ubbeson** og **Timme Lauridson**, erklærede ligefrem, at de ikke vilde følge Kongen længere, og droge hjem. Dersom de tydske Forbundstropper ikke havde holdt trofast med Kongen, var han kommen til at staae ene midt i det fjendtlige Land. For Øjeblikket var der intet Andet at gjøre end at vende hjem til Danmark, og kort efter endte Forliget i **Helsingborg** i Juli 1310 Stridighederne mellem de tre nordiske Riger. Sverrig blev

deelt mellem Birger og hans Brødre, der kun af Navn vare hans Lehnsmænd, og forøvrigt skaltede og valtede i deres Fyrstendømmer, som de vilde.

Syv Aar henrandt nu i tilsyneladende Fred; da bragte en af de grueligste Misgjerninger Stridighederne i Sverrig til atter at opflamme voldsommere end nogensinde. I December Maaned 1317 droge begge Brødrene til **Nyköping** for at besøge Birger og bleve vel modtagne. Uden Mistanke lode de deres Folk blive nede i Byen, medens de selv toge deres Bopæl paa Slottet. Da de omsider, betyngede med Viin, vare gaaede til Hvile, lod Birger sine Mænd bevæbnede trænge ind til dem og lægge dem i Lænker. I fire Maaneder vansmægtede de i Fængsel; men da deres Tilhængere allevegne gjorde Oprør, kastede Kongen, næsten afsindig af Forbittrelse, Nøglerne til deres Fangetaarn ud i Strømmen' flyede bort og overgav dem til den gruelige Død, Hungersdøden. Der fortælles, at Hertug Erik, der havde gjort tapper Modstand og under Forsvaret var bleven saaret, ikkun skal have udholdt Lidelserne i tre, Hertug Valdemar derimod i elleve Dage. De vare begge i en Alder af nogle og tredive Aar.

Denne oprørende Grusomhed kostede Birger Tronen. Forladt af Alle, flygtede han til sin Svoger i Danmark. Hans unge Søn, Prinds **Magnus**, der allerede var kaaret til Tronfølger og aldeles ikke havde deeltaget i Misgjerningen, blev 1320 henrettet i Stokholm, og Sorgen herover lagde næste Aar Faderen i Graven. Saaledes fulgte Straffen umiddelbar Forbrydelsen. Birgers Gemalinde Margrete, der var bleven Nonne i St. Peders Kloster i Nestved, døde først 1341 og hviler ved Siden af sin Mand i **Ringsted** Kongebegravelser.

Imidlertid havde Kong Erik drømt en farlig Drøm om at forny Valdemarernes Herredømme i Nordtydskland. I Maj 1304 fik han endog Kejser **Albrekt den første**, der kun bekymrede sig om sit eget Huses Fordele, til at fornye Kejser Frederik den andens Afstaaelse af 1214, og han gjorde nu de største Anstrængelser for at gjennemføre sine Planer. **Meklenborg** hyldede ham, og **Lybek** gav sig under hans Beskyttelse. Kongen skulde være pligtig til at forsvare Byen mod dens Fjender, men erholdt aarlig en Betaling af 750 Mark lybsk. Først

Vitslav af Rygen lovede Kongen, at han skulde arve hans Lande, naar han og hans Søn vare døde uden at efterlade sig Afkom. Ogsaa Hertug **Otto af Pommern** underkastede sig Danmarks Lehnsherredømme. Det saae saaledes ud til, at alle disse Lande atter kunde komme under Danmark, og det var Kongens Agt ikke at lade det beroe ved Lehnshøjheden, men at ville forvandle dem til virkelige Besiddelser. For at bilægge alle de enkelte Tvistigheder mellem de nordtydske Fyrster og Stæder, skulde der holdes en glimrende Fyrsteforsamling ved **Rostok**, hvor Markgrev Valdemar af Brandenborgs Bryllup netop dengang gav dem Lejlighed til at komme sammen.

I Juni Maaned 1311 indfandt Herrer fra alle Tydsklands Egne sig ved den mægtige Hansestad. Markgreve Valdemar af Brandenborg, Fyrst Vitslav til Rygen, Fyrst Henrik af Meklenborg, Hertug Otto af Lyneborg, de holsteenske Grever, ja endog en polsk Hertug stødte her sammen med Kong Erik, hans Broder Hertug Kristoffer og et betydeligt Følge af danske Riddere. Man talte ialt 19 Fyrster, 3 Erkebiskopper, 10 Biskopper og 948 Riddere. Men denne store Mængde af Forsamlede vakte ikke uden Grund de forsigtige Rostokkeres Mistanke; uagtet de kort i Forvejen havde hyldet Kongen som deres Lehnsherre, afsloge de dog hans Forlangende om at komme ind i Byen, under Paaskud af at de frygtede for Uordener, naar en saa stor Mængde Folk vare forsamlede i deres Stad. Skjøndt Kongen følte sig krænket ved dette Afslag i saamange Herrers Nærværelse, skjulte han dog klogelig sin Misfornøjelse og erklærede, at han fandt Vægringen saare rimelig, da han selv ønskede at skaane sin Stad for denne Ulempe; det var tillige bekvemmest at holde Festen paa aaben Mark. Østenfor Staden rejste sig nu Løvhytter og Telte; Kongens og Markgrevens vare af Skarlagen og skinnede af Guld. En Mængde Springere, Brydere, Klopfægtere, Gøglere og Spillemænd vare tilstede for at more Forsamlingen; men meest glædede dog de ædle Riddere og Fruer sig ved at høre de tydske **Minnesangere**, der for længe siden med Sydens Ridderaand vare vandrede ind i Norden og havde fortrængt de islandske Skjalde, hvis Kvad nu ej længere hørtes i de danske Kongehaller. Ved Festen i Rostok opløftede den berømte Mester **Heinrich von Meissen**, sædvanlig kaldet med Tilnavnet **Frauenlob,**

sin Stemme og sang i pyntelige Vers de fornemste Fyrsters Priis. Kong Erik kaldte han „den Minderige, hvis Ord vare ligesom en smilende Blomsterkrands, og hvis Roes svævede for Fyrsterne som en Ørn."

Af Havredyngerne kunde Enhver tage hvad han behøvede til sine Heste, og flere Brønde sprang stedse med Viin, Mjød og Øl til Enhvers Tjeneste. Men især blev der ødslet med Hensyn til Ridderspillet. Kongen gav Fyrsterne rige Gaver og hver af de 80 Væbnere, der skulde modtage Ridderslaget, en Hest, en Pelsværkskjortel, en Kappe af Skarlagen og kostelige Vaaben. Først slog han Markgreven af Brandenborg og sin Broder Kristoffer til Riddere; disse viste igjen Andre den samme Ære, saa at ialt hundrede Herrer modtoge Ridderslaget paa een Dag. Derpaa drog Kongen ud med sin Skare og udfordrede Markgreven og hans Riddere. Turneringen begyndte; under Trompetstød styrtede de mod hverandre og brøde Landserne; mange Riddere bleve kastede af Sadlen. Da Landsebrydningen var tilende, kæmpede man med Sværd. Dette vedvarede i to Dage; dog glemte man ikke Bordets Glæder. Under Jorden bleve kostelige Retter, rigt krydrede med Specerier, tillavede; ved Gilderne gik det overdaadigt til, og Opvartningen forrettedes af Herrer, der vare iførte en bestemt Klædedragt. Om Aftenen glædede de kjække Riddere sig ovenpaa Dagens Anstrængelser ved Dandsen med de skjønne Fruer og Jomfruer. Det var det skjønneste Vejr i de fire Uger, Festen varede; og da den endelig var forbi, bragte alle Ridderne Kongen deres Tak for al denne Herlighed, knælende udenfor hans Telt, og han gav dem et huldrigt Svar.

Det var Kong Eriks gladeste Dage. Lykkelig midt i den Pragt, han med de største Anstrængelser havde skabt for et flygtigt Øjeblik, glemte han, at det var en tom, forfængelig Glands, hvorfor han bortødslede saa store Summer, medens Folket hjemme i Danmark led Mangel paa det Nødvendige til Livets Ophold.

Men han havde imidlertid ikke glemt den Fornærmelse, han havde lidt ved **Rostok**. Da de trodsige Borgere mærkede Faren, sluttede de sig sammen med de rige Stæder **Wismar, Stralsund** og **Greifswalde,** ødelagde det danske Taarn ved Indløbet til Byen, og hærgede endog med en Flaade Kysterne ved **Øresund.** I Forening med sine Forbundne

Hertug Henrik af Meklenborg og Fyrst Vitslav af Rygen, angreb Kongen dem og tvang dem med store Opoffrelser, men kun til ringe Nytte til atter at anerkjende Danmarks Overherredømme.

Medens Landets bedste Kræfter saaledes udtomtes til unyttige Foretagender i Udlandet, herskede der Oprør og Hungersnød hjemme. Den onde, troløse Kristoffer tragtede efter at berøve sin Broder Trone og Liv. Understøttede af ham, indgik flere Adelsmænd en Sammensværgelse for at berøve Kongen Livet. Denne blev vel opdaget 1312 og Hensigten forebygget; men de jydske Adelige med **Niels Brok** i Spidsen ophidsede i Forbindelse med Biskopperne Bønderne til at vægre sig for at betale de paalagte haarde Skatter. Alle de sydlige Sysler i Nørrejylland rejste sig til Opstand. I Begyndelsen havde Oprørerne nogle Fordele og sejrede over Kongens Tropper ved **Kolding**; men omsider lykkedes det dog at dæmpe Opstanden. Bønderne maatte 1313 underkaste sig paa meget haarde Betingelser; de maatte forpligte sig til at betale en aarlig Skat, der kaldtes **Guldkorn**, fordi der skulde erlægges to Skjæpper Korn af ethvert Stykke Land, der havde Værdien af en Mark Guld; de skulde opføre fire faste Slotte for Kongen, **Kolding**, **Horsens**, **Viborg** og **Kallø**, der netop vare bestemte til at holde dem i Ave; endvidere tilegnede Kongen sig Kirketienden for fire Aar og bestemte Dødsstraf for Enhver, der sammenkaldte noget Landsthing „imod Kongens Vidende og Villie.“ Bondestanden blev altsaa endnu mere undertrykt. Af de oprørske Adelsmænd bleve mange dømte fra Liv og Gods og henrettede; Hertug Kristoffer selv undflyede og forenede sig med Danmarks Fjender i Tydskland, hvorfra han vedblev at fejde mod sin Broder og sit Fædreland.

For at gjøre Forvirringen fuldkommen, optraadte nu ogsaa Ærkebiskop **Esger Juel** mod Kongen, mod hvem han tidligere havde viist sig som en hengiven og tro Tjener i Striden med Johan Grand, da han havde overbragt Kongens Brevskaber til Paven. Denne egenraadige Prælat havde tilrevet sig en Deel af de kongelige Indtægter, og satte Kongen under Striden i Ban. Men hans eget Domkapitel og Biskopperne erklærede sig imod ham; han flygtede derfor først til Hammershuus og siden til Greifswalde, hvor han forenede sig med Hertug Kristoffer og Kongens øvrige Fjender.

I høj Grad fordærvelig var den stedse tiltagende Pengenød, begrundet i Kongens Pragtlyst og Ødselhed. Svære Afgifter tyngede paa Folket, og der paalagdes dog stedse nye. Saaledes see vi i hans sidste Regeringsaar først 1316 paalægges en Plovskat af en Mark Sølv paa hver Plov, 1317 Tiende af alle Indtægter, saavel Geistliges som Verdsliges, 1318 en ny Plovskat af en halv Mark paa hver Plov, og 1319 en lignende, kort før Kongen døde.

Og dog forsloge disse betydelige Indtægter saa lidet til Udgifterne, at Kongen — ligeledes i sine sidste Aar — pantsatte det ene Stykke af Landet efter det andet for laante Pengesummer, der bleve forødte paa de unyttige Krige i Nordtydskland. Allerede 1315 finde vi **Ærø** pantsat til Markgrev **Valdemar af Brandenborg**, og 1316 endeel vigtige Krongodser i **Bleking**, **Laaland** og **Jylland** satte i Pant til Fyrst Nikolaus af Werles Enke. Greverne af Holsteen fik 1317 hele **Fyen** i Pant, fordi de havde fulgt Kongen med 200 Mand i den nordtydske Krig, og samme Aar Dronningen **Laaland** og **Falster** for 12,000 Mark fiint Sølv; Vilkaarene vare desuden af den Beskaffenhed, at de let kunde indvikle Riget i Stridigheder med hendes Arvinger i Sverrig, dersom hun døde uden at efterlade sig Børn. Det største Tab var imidlertid Pantsættelsen af hele **Skaane** 1318 til Rigsmarsken **Ludvig Albrektsøn,** Greve af Eberstein, for 6,816 Mark Skaansk og 39 Mark Kölnsk. Ikke engang de dyrekjøbte tydske Besiddelser kunde Kongen beholde; **Rostok** maatte tilligemed Distrikt 1317 overlades som arveligt Lehn til Hertug Henrik af Meklenborg, for at endeel af Omkostningerne ved Angrebet paa Stralsund kunde blive dækkede, og **Warnemünde** blev tilligemed nogle danske Slotte pantsat til Niels Olufsøn. Desuden var **Nørrehalland** aftraadt til Norge, **Sønderjylland** et næsten uafhængigt Lehn, **Langeland** givet til Hertuginde Sofia, en Enke efter Hertug Erik Langbeen, Abels Sønnesøn, og **Sydhalland** og **Samsø** som arveligt Lehn paa Mandslinien overdraget Hertug Kristoffer, rigtignok mod at svare Krigsudrustning og en aarlig Afgift af 1000 Mark Skaansk; desuden maatte ingen Borge bygges uden Kongens Tilladelse.

Hvad blev der efter alle disse Pantsættelser tilbage for Kronen? Kun Sjælland og nogle Stykker af Bleking og Nørrejylland stode endnu

umiddelbart under Kongen. Rigets Opløsning var begyndt, og dog glemte Kongen hele den sørgelige Tilstand for at tilfredsstille sine romantiske Ideer.

Hvor ringe Tillid man havde til Kongen som Betaler, see vi deraf, at han ved en Overeenskomst 1316 lovede nogle Fyrster, hvem han skyldte Penge, at skulle gaae ind i Søborg eller Vordingborg, dersom Summen ikke betaltes inden en vis Dag, og forblive der, indtil det var skeet.

Ogsaa i Familieforholdene forfulgte Ulykken Kong Erik. Hans Broder Kristoffer var hans værste Fjende. Med sin Dronning Ingeborg havde han ikke mindre end 14 Børn, men ikke et eneste af dem overlevede Faderen. De Elleve kom dødfødte til Verden, og de tre døde hastig, endnu i en spæd Alder. Med den yngste Søn vilde Dronningen 1318, da han var fire Maaneder gammel, rejse fra **Abrahamstrup**, det nuværende Jægerspriis, til **Holbek**; men undervejs hændte den store Ulykke, at Barnet faldt ud af Moderens Skjød, styrtede ud af Vognen og brækkede Halsen. Efter andre Beretninger skete det derved, at Vognen væltede. Allerede i nogen Tid havde der været en Spænding mellem Ægtefællerne, da Dronningen havde troet, at hendes Gemal havde været Medvider i det gruelige Forræderi, der var udøvet mod hendes Brødre paa Nyköping Slot. Nu drev Kongens Vrede over hendes Uforsigtighed med Barnet og maaskee ligesaameget hendes egen Kummer hende ind i St. Klaras Nonnekloster i Roskilde, som hun allerede længe havde yndet. Forgjæves søgte Biskoppen at faae hende til at forandre sit Forsæt og vende tilbage til sin Gemal; i sin dybe Sorg svarede hun, at det var bedre, at det gik, som hun ønskede; thi baade hun, Kongen og Biskoppen skulde døe, inden Aaret var omme.

Forudsigelsen opfyldtes. I Løbet af Sommeren 1319 hensov den fromme Dronning, og den 13de November samme Aar Kong Erik i **Roskilde**, ikkun 45 Aar gammel, efter en Regering af 33 Aar. Hans sidste Øjeblikke vare fulde af Sorg. Intet kjærligt Væsen stod ved hans Leje, hans Børn og hans Dronning vare døde, hans Broder landflygtig hos hans Fjender. Og for denne Broder, nu den nærmeste til Tronen, maatte han advare sit Raad, da han kjendte hans Slethed og Utroværdighed.

Hans sidste indstændige Bøn var, at man for alting ikke maatte vælge Kristoffer, der vilde bringe en grændseløs Fordærvelse over Riget.

Kong Erik havde fortjent en bedre Skjæbne. Han var en af de reneste Karakterer i den fordærvede Tid, i hvilken Troløshed, Meened, Oprør, ja Kongemord selv hørte til Dagens Orden. Mod saadanne Vaaben, der vare fremmede for hans ædle Sind, forstod han ikke at kæmpe.

Tilnavnet **Menved** have Nogle villet udlede af „Mænds Vid" og henføre det til hans Klogskab, skjøndt denne Egenskab ingenlunde synes at have været saa fremtrædende og betegnende i hans Liv, at man deraf skulde have dannet hans Tilnavn. Sandsynligere er det, at det har sin Oprindelse fra et Mundheld, fra den Ed, Kongen plejede at bruge, „ved (hellige) Mænd" eller Helgener. Endnu findes lignende Udtryk i Sproget, som „hille Mænd, ja saa Mænd!", af hvilke det første netop betyder „hellige Mænd!"

Bag Alteret i **Ringsted** Kirkes gamle Chor hvile de jordiske Levninger af Kong Erik Menved og Dronning Ingeborg i en muret Grav. Ovenpaa Graven, der er opmuret af brændte Steen i 1 Alens Høide over Gulvet, ligger en sort Marmorsteen, der er 4 Alen 2½ Kvarteer lang, 2 Alen 3 Kvarteer bred og et Kvarteer tyk; og ovenpaa denne findes atter en Metalplade, hvori Kongens og Dronningens Figurer ere indgravede i fuld Legemsstørrelse. Kongen holder i den høire Haand et Sværd, i den venstre et Scepter; i hans lange Klædning er der afbildet tre kronede Løver, omgivne af en Mængde Hjerter. Dronningen holder i sin højre Haand et Scepter og i den venstre en indbunden Spændebog. Rundtom disse Hovedfigurer er der anbragt mange smaae Helgenbilleder, og uden om dem i Randen Indskrifter, af hvilke Kong Eriks lyder saaledes:

Ego Ericus quondam rex de Dacia regnans XXXIII annos rectus justiciarius pauperum ac divitum ubi jus habuerunt rogo omnes quibus aliquid forefeci ut mihi per suam graciam indulgeant et orent pro anima (mea qui obii anno) Domini MCCCXIX die beati Brictii episcopi et confessoris.

„Jeg Erik, fordum Konge af Danmark i 33 Aar, retfærdig Dommer for Rige og Fattige, beder alle dem, som jeg haver gjort noget

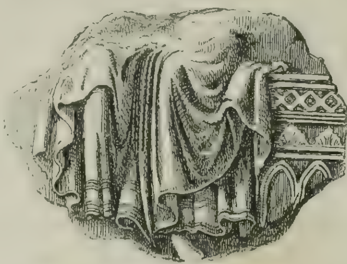
imod, at de velvilligen ville tilgive mig og bede for min Sjæl. Jeg døde Herrens Aar 1319 paa den hellige Bispop Briccii Dag."

Eriks og Ingeborgs Billeder (efter Monumentet i Ringsted Kirke).

Indskriften over Dronningen er af et lignende Indhold; kun beder hun med rørende Ydmyghed dem at tilgive sig, hvem hun „mod sin Villie" maatte have gjort noget imod.

Dette Mindesmærke er det ældste samtidige over nogen dansk Konge, paa hvilket der findes Indskrift. Tillige er det, skjøndt det har lidt meget og Stykker af Pladen ere afrevne, en af de prægtigste Levninger af Middelalderens Kunst. I Graven selv fulgtes Kong Erik af Glimmer og Pragt, der i saa høj Grad havde været hans Lyst i Livet.

Erik Menveds Sigil.

Kristoffer den anden. Rigets fuldkomne Opløsning.

Saasnart Kristoffer havde erfaret sin Broders Død, ilede han fra Pommern tilbage til Danmark, beredt til at kjøbe Kronen for enhver Priis. Ved glimrende Løfter søgte han at vinde de Store. Rigtignok tænkte Mange paa hans Udueligheb og Sletheb og paa den Fordeel, det vilde være for Riget at vælge Hertug Erik af Sønderjylland, hvis Hertugdømme derved atter vilde blive forenet med Kronen; men de fleste af de mægtige Stormænd saae kun paa deres egen Fordeel og ønskede en uduelig Konge, som de kunde binde ved strænge Forpligtelser og under hvem de kunde gjøre hvad de vilde.

Den 25de Januar 1320 undertegnede Kristoffer en **Haandfæstning i Viborg**, der kun levnede ham en Skygge af Kongemagt. Først stad-

fæstedes alle de Rettigheder, som **Gejstligheden** efterhaanden havde tilkæmpet sig, Frihed for at staae under verdslige Domstole og for at paalægges nogensomhelst Skat eller Afgift af Kongen; ingen Gejstlig maatte fængsles, landsforvises eller berøves sit Gods uden efter Pavens eller den gejstlige Rets Dom. **Adelen** fik Ret til at oppebære alle Bøder til 3 eller 9 Mark, ja endog større, dersom den havde særegen Bevilling dertil. Riddere og Væbnere skulde ikke være pligtige til at gaae i Krig uden for Riget, og naar de efter Kongens Befaling vare dragne i Krig og bleve fangne, det være i eller udenfor Landet, da skulde Kongen strax løskjøbe dem af Fangenskabet, idet mindste inden et Aar, og erstatte dem, hvad Tab de i Krigen havde lidt; skete det ikke, kunde de nægte ny Hærfølge uden at lide noget Tab af deres gamle Friheder. Den Forpligtelse, for hvilken der i sin Tid var blevet tilstaaet saa vigtige Forrettigheder, blev nu altsaa næsten ophævet, medens Rettighederne derimod bleve betydelig udvidede. Kongen maatte ikke begynde nogen Krig, uden med Prælaternes og de Mægtiges Samtykke. Ingen Tydsker maatte faae Borge, Fæstninger eller Jordegods til Lehn, ej heller være i Kongens Raad; alle Slotte i Nørrejylland skulde nedrives, undtagen Ribe, Kolding og Skanderborg. Med Hensyn til **Borger- og Bondestanden** bestemtes ikkun i Almindelighed, at de ikke maatte tynges med Byrder og Afgifter.

Bestemmelser af **almindelig Natur** vare: Kong Valdemars Love skulde holdes i Hævd; Ingen maatte stævnes umiddelbar for Kongens Thing, men først for Herredsthinget; derpaa kunde den Anklagede føre Sagen for Landsthinget og derfra for Kongens Domstol; var han ikke tilfreds med den her fældede Dom, kunde han indanke Sagen for det almindelige Danehof, der skulde holdes een Gang om Aaret i Nyborg. Ingen maatte fængsles, dømmes til Døde eller berøves sit Gods, uden efter Landets Love. Kongen maatte ikke vredes paa Nogen eller forfølge ham, fordi han paastod Lands Lov og Ret. Al Gjæld, som den afdøde Konge havde efterladt sig, skulde denne betale; men paa den anden Side skulde han ophæve alle nye Tynger, som Plovskat, Told, Guldkorn og hvadsomhelst der var paalagt siden gamle Kong Valdemars Død; et Løfte, som det i og for sig var en Umulighed at opfylde. Endelig be-

stemtes der, at ingen nye Love maatte gives uden paa en almindelig Herredag med hele Rigets Samtykke efter Prælaternes og Rigets bedste Mænds (Adelens) Raad.

Denne var den første Haandfæstning, nogen dansk Konge maatte give ved sin Tronbestigelse. Fra nu af blev det almindelig Skik, at de Mægtige i Riget saaledes bandt Kongens Hænder og befæstede deres egen Vælde; og henimod halvfjerdehundrede Aar hengik, inden denne Magt vristedes af deres Hænder.

Kong Kristoffer havde let ved at love, hvad han slet ikke havde isinde at holde. Allerede samme Aar, som Haandfæstningen blev underskrevet, see vi en Tydsker i Kongens Raad. Med Magt inddrog han de pantsatte Lehn og paalagde Skatter; thi sagde han med Grund til Raadet, da det klagede herover: "Min Broder har pantsat Rigets Indtægter; skal jeg betale Gjælden, maa man hjælpe mig med Skatter." Men de mægtige Herrer henholdt sig til Haandfæstningen og vægrede sig for at betale. Da fratog Kongen Drosten Laurits Jonsøn, en af de Misfornøjede, Øen Ærø, som han havde i Pant paa anden Haand. Følgen heraf var, at den tidligere Marsk **Niels Olufsøn**, der efter en Bestemmelse i Haandfæstningen skulde gaae i Landflygtighed og med Grund frygtede for sine talrige Pantelehn, vakte et Oprør i Skaane, hvortil en stor Deel af den skaanske Adel sluttede sig. I hemmelig Forbindelse med ham traadte Rigsmarsken **Ludvig Albrektsøn**, den mægtige **Knud Porse**, en Søn af Erik Glippings Morder Peder Porse, en urolig Herre, hvem Kristoffer havde givet sine egne tidligere Lehn Sydhalland og Samsø med Hertugtitel, og hvis Anseelse steg endnu mere, da den svenske Kong Magnus Smeks Moder Ingeborg, Enke efter Hertug Erik af Södermanland, indgik Ægteskab med ham; endelig forenede sig ogsaa med ham Ærkebiskop **Esger**, der atter var kommen i Besiddelse af sin Ærkebispestol, og 1324 havde kronet Kong Kristoffer tilligemed hans ældste Søn Erik, der allerede var valgt til Tronfølger, i Vordingborg Kirke. Det lykkedes alligevel Kongen at faae Bugt med Oprørerne; mange af de skaanske Adelsmænd maatte bøde med Livet, andre bleve idømte Bøder eller mistede deres Ejendomme, og Plovskatten blev inddreven med Strænghed.

Kortefter kom det til en aabenbar Fejde imellem Kongen og Erkebiskoppen, der vægrede sig for at overgive Bornholm, som han havde sat i Pant til Kongen. Denne lod sin tappre Marsk **Peder Vendelbo** gaae over til Øen og belejre Fæstningen **Hammershuus**, som forsvaredes med Udholdenhed af **Ludvig Albrektson**, der var traadt i Erkebispens Tjeneste. Efter 16 Maaneders tappre Forsvar nødtes han dog, af Mangel paa Levnetsmidler, til at overgive Slottet 1325 mod en betydelig Pengesum. Men i de følgende urolige Tider kom Bornholm atter tilbage under Erkebispestolen.

Herved endte de langvarige og ødelæggende Stridigheder mellem Kongerne og Kirken; denne, der nu havde opnaaet de samme Fordele i Danmark som i andre Lande, havde ingen Grund til at fornye dem, især da det havde viist sig, at de vare forbundne med stor Fare og Ulempe for Gejstligheden, og Pavemagten netop nu led et betydeligt Stød, der blev den første Begyndelse til dens senere Dalen og bevirkede, at den ikke længere kunde understøtte Gejstligheden i de enkelte Lande saa kraftig som før. Desuden hævede Adelen i Danmark sig i den næste Tid til en saa betydelig Højde, at det blev nødvendigt for Kirken at slutte sig til Kongerne for at danne en Modvægt mod den.

Hidtil var Alt gaaet ret heldig for Kong Kristoffer. Men da han efter Hertug Erik af Sønderjyllands Død 1325 fordrede Formynderskabet for den umyndige Søn **Valdemar**, kom han i en Strid med den snilde og ærgjærrige Grev **Gerhard af Holsteen**, eller som han af de Danske kaldes, **Geert den skaldede**, der som den unge Hertugs Morbroder vilde forhindre Kongens Forsæt.

Siden Slaget ved Bornhøved 1227 havde Holsteen været uafhængigt af Danmark. Det var blevet deelt i flere Linier, men 1317 vare disses Besiddelser, det egentlige Holsteen, Wagrien og Stormarn, alle blevne forenede under den **rendsborgske** Linie. Nu herskede Grev **Geert** og hans Broder **Johan** tilligemed hans Fætter **Johan den milde** over de tre Grevskaber. Grev Geert var, før han erholdt Arven, saa fattig, at han boede paa et Kornloft i Rendsborg og kun ejede to graae Jagthunde. Han sysselsatte sig da ivrig med Videnskaberne, thi han var bestemt til Gejstlig. Men Ridder **Hartvig Reventlov** lærte den 24aarige

Yngling at kjende og opdagede hans store Anlæg. Han understøttede ham med Penge, Vaaben og Heste og dannede ham under sin Vejledning til den høje Stilling, han skulde komme til at indtage. Tidlig viste han sin Feltherredygtighed. To Gange besejrede han Ditmarskerne, der saa ofte gjorde Plyndretog ind i Holsteen; men da han selv gjorde Indfald i Ditmarsken 1320, vristedes Sejren ud af hans Hænder ved hans egen Haardhed. Han var trængt frem til **Wöhrden** og havde omringet Kirken, hvortil Ditmarskerne havde taget deres Tilflugt. Forgjæves søgte de at knytte Underhandlinger; han befalede at stikke Ild paa Kirken for at indebrænde dem. Det neddryppende Bly bragte dem til Fortvivlelse; pludselig aabnedes Kirkedøren; de styrtede ud med uimodstaaelig Kraft og nedstødte Holstenerne for Fode. Kun med nogle hundrede Mand reddede Greven sig udaf Byen for Bøndernes Raseri.

Da Kong Kristoffer med Magt vilde drive sin Fordring paa Formynderskabet igjennem og med en Hær rykkede frem og belejrede **Gottorp Slot**, ilede Grev Geert og Grev Johan den milde til Undsætning. Paa **Hesterbjerg**, der dengang var en Høj udenfor Slesvig ved Slien, men nu udgjør en Deel af Byen, kæmpedes der længe meget blodig Aar 1325. Endelig sejrede de Tydske, og denne Sejr bragte strax de oprørske Stormænd til at gribe til Vaaben og opsige Kongen Huldskab og Troskab; thi, erklærede de, nu havde de erfaret til deres egen Skade og Rigets Fordærvelse, at det var sandt, hvad hans Broder havde spaaet om ham. I **Taarnborg** Slot ved Korsør toge de den unge Kong **Erik** tilfange og førte ham i Lænker til **Haderslev** Slot, medens de holsteenske Grever bemægtigede sig Fyen og belejrede Nyborg. Mistvivlende om Alt, forlod den fejge Kristoffer Riget og flygtede med sine to yngre Sønner, Otto og Valdemar, og sine Skatte over til **Rostok**. Et kraftesløst Forsøg, som han kortefter gjorde for at gjenvinde sin Krone, mislykkedes, og Riget var saaledes givet i Fjendens Hænder.

Indkaldt af Stormændene viste Grev Geert sig i Begyndelsen af Juni Maaned 1326 paa **Viborgthing** og foreslog sin tolvaarige Søstersøn, Hertug **Valdemar**, til Konge. Han blev virkelig ogsaa valgt og udstedte den syvende Juni en Haandfæstning, der endnu langt mere end Kristoffers indskrænkede Kongemagten. De kongelige Slotte skulde ned-

rives paa nogle faa nær, hvorimod Ridderne og Væbnerne fik Ret til at befæste deres Gaarde og Borgerne deres Stæder. Medens Kongen levede, maatte Ingen vælges til hans Efterfølger. De Boder, der hidtil havde været fastsatte for at være Kongens Breve om en Doms Fuldbyrdelse ulydig, bleve nedsatte. Kongen maatte ikke have andre Dyrehaver eller Parker, end de der havde været i gamle Kong Valdemars Dage; heller ikke maatte han fiske i andre end sine egne Søer, eller fælde Træer i andre end sine egne Skove.

Disse ere de væsentligste nye Indskrænkninger i Kongemagten. De øvrige Bestemmelser grunde sig paa Kristoffers Haandfæstning, hvilken den nye Konge udtrykkelig forpligtede sig til at overholde. Derpaa drog Grev Geert omkring i Landet med ham og lod ham hylde af de enkelte Provindser. I August Maaned holdtes et sørgeligt Danehof i **Nyborg**. „Efter modent Overlæg og uden at være forledet", overdrog Barnekongen „den højstfortjente Grev Geert af Holsteen og Stormarn" hele Hertugdømmet **Sønderjylland** som arveligt Lehn med alle kongelige Rettigheder, og Landets Biskopper og Stormænd vedtoge det med deres Underskrift. Flere af disse skulde nu ogsaa belønnes for deres Troløshed mod den forrige Konge. Paa samme Danehof fik **Knud Porse** Sydhalland, Samsø og Grevskabet Kallundborg, Drosten **Laurits Jonsøn** Langeland og Ærø, Grev **Johan den milde** Laaland, Falster og Femern, og **Ærkebispen** fik igjen Bornholm forenet med sit Stift. Allerede i Forvejen havde **Ludvig Albrektsøn** erholdt hele Jellingsyssel og Byerne Ribe og Kolding tilligemed Myntret, Told og al anden kongelig Rettighed.

Men denne Udstykning af Riget harmede Folket, og snart yttrede der sig lydelige Tegn paa Misfornøjelse, der bragte den afsatte Konge til at gjøre et Forsøg paa at gjenvinde sin Trone. Ærkebiskoppen og Biskopperne af Aarhuus og Ribe nærmede sig Kristoffer, ligeledes hans Halvbroder, Grev Johan den milde, der var en Søn af Enkedronning Agnes i hendes andet Ægteskab med Grev Gerhard den blinde af Holsteen; og da Ludvig Albrektsøn døde, forlode hans Sønner Valdemars Parti. Da Kristoffer, understøttet af Grev Johan, der var bleven uenig med Geert, vendte tilbage og lovede, herefter at ville regere bedre, faldt

det ham ikke vanskeligt igjen at komme i Besiddelse af Tronen. Han tog sit Ophold paa **Skanderborg Slot**, og fik efterhaanden sluttet Forlig med de enkelte Stormænd, der nu endelig vare blevne kjede af de urolige Forhold. Det var anden Gang han kjøbte Kronen ved betydelige Opoffrelser. Johan fik Skaane og den største Deel af Sjælland til Pant for sit Tilgodehavende; han kunde nu skrive sig „Herre til Laaland, Femern, Falster og Skaane og Hovidsmand i Sjælland." Med Grev Geert, der indsaae, at det for Øjeblikket ikke var muligt at beholde hvad han havde tilrevet sig, sluttede Kongen et Forlig i **Ribe** den 25de Februar 1330. **Sønderjylland** blev tilbagegivet Valdemar, der frasagde sig Riget og Kongeværdigheden; til Vederlag erholdt Geert hele **Fyen** som arveligt Lehn med alle kongelige Rettigheder, desuden det meste af Nørrejylland som Pant for de 40,000 Mark, han havde anvendt i Krigsomkostninger; og endelig toges her den farlige Bestemmelse, at Sønderjylland skulde tilfalde Geert som arveligt Lehn, dersom Hertug Valdemar døde uden retmæssige Arvinger, mod at Greven gav Fyen tilbage til det danske Rige. Til Bekræftelse af Freden ægtede Kristoffers Søn, den unge Kong Erik, Geerts Søster **Elisabeth**, Enkehertuginde af Saxen-Lauenborg.

Riget havde vel igjen faaet Fred, men hvilken Fred? Den varede og kunde kun vare et Øjeblik. Grev Johan kom atter i Uenighed med Grev Geert, begge Kongerne sluttede sig til Johan, og Erik forskød sin Gemalinde. Da de Danske rykkede frem mod Ejderen, for at forene sig med Johans Hær, ilede Geert dem imøde for at forhindre dette og angreb dem tidlig om Morgenen den 30te November 1331 paa **Lohede** eller **Kropperhede** mellem Slesvig og Rendsborg. Han havde kun en ringe Deel af sin Hær med sig; thi for de øvrige Tropper havde Rendsborg Borgere lukket Portene, fordi de ikke havde betalt deres Ophold og Forplejning i Byen. Kampen blev haard; Greven var efter Sædvane selv blandt de forreste Kæmpende og blev kastet af Hesten; da hjalp en Bonde fra Vilstermarsk ham op paa den med de Ord: „Brug nu igjen Eders gamle Kræfter, Herre!" Om Aftenen laa Danevirkes Omegn fuld af danske Liig. Kongerne flygtede til **Kiel**, hvor **Erik** døde kortefter i Begyndelsen af Aar 1332 som Følge af et voldsomt Fald, Hesten havde

gjort med ham paa Flugten over Danevirke. Hans Liig blev fort til Laaland, hvor det hensattes i **Halsted** Kirke; siden flyttedes det til **Sorø**. Den yngre Søn **Otto** faldt i Fangenskab.

Der var nu intet Andet tilbage end atter at søge Forlig med den Mægtige. Den 10de Januar 1332 sluttedes en Overeenskomst i **Kiel**, ifølge hvilken Grev Geert beholdt Fyen og Nørrejylland med alle hosliggende Øer; Pantesummen skulde forhøjes til 100,000 Mark, som Kro-

Kristoffers og Eufemias Billeder (efter Monumentet i Sorø Kirke).

nen skulde betale paa eengang, naar den vilde indfrie dem; en Bestemmelse, der gjorde deres Indløsning endnu mere vanskelig.

De to holsteenske Grever deelte Herredømmet over Danmark mellem sig; kun Kongenavnet var levnet Kristoffer tilligemed nogle faa Stykker af Landet, nemlig **Skanderborg** og Dele af **Laaland** og **Estland**. Berøvet sin Magt og sine Indtægter, foragtet af Alle, tilbragte han sine sidste Levedage i Sorg og Elendighed. Men denne sørgelige Tilstand befriede ham ikke for nye Krænkelser. Da han en Sommerdag var som Gjæst hos **Peder Hvitfeldt**, en Borger i **Saxkjøbing**, søgte to Adelsmænd, **Hennike Brejde** og **Johan Ellemose**, at bemægtige sig hans Person for at overgive ham til hans Fjender. Han forsvarede sig, men de stak Ild i Husets Rørtag, og snart stod det hele Huus i lys Lue. Kongen søgte da at undflye og sprang ud gjennem Vinduet ved Hjælp af to Stokke; men Adelsmændene grebe ham og førte ham til **Aalholm** Slot, der tilhørte Grev Johan. Denne ringeagtede en Fange, der ikke var i Stand til at skade ham, og gav Befaling til at han skulde sættes i Frihed. Kun en kort Tid overlevede Kristoffer denne Ydmygelse. I Kummer over sin selvforskyldte Ulykke døde Danmarks sletteste og udueligste Konge, 56 Aar gammel, den 15de Juli 1332 paa **Nykjøbing** Slot.

Hans Dronning **Eufemia af Pommern** var hensovet to Aar iforveien den 26de Juli 1330. De bleve begge begravede i **Sorø Mariakirke**, hvor deres Søn Kong Valdemar lod rejse et smukt Monument over dem. Levningerne af dette ere senere anbragte paa en Sarkofag af Sandsteen bagved Højaltret. Paa denne seer man baade Kongens og Dronningens Billeder, begge af støbt Metal.

Kristoffer den andens Sigil.

Mellemriget og Opløsningstilstanden.

Greverne Geert og Johan vare nu de egentlige Herrer i Danmark. Hiin beherskede de vestlige, denne de østlige Landskaber. De skaltede og valtede efter Behag og udsugede Landets Marv.

De mægtige Adelsmænd havde svigtet Fædrelandets Sag, men Almuen var endnu ikke kuet. Det viste allerede for Kristoffers Død de **skaanske** Provindser. Grev Johan, der ingenlunde kunde maale sig med Grev Geert i Kraft og Klogskab, lod sine tydske Lehnsmænd her paalægge tunge Afgifter og vilde paatvinge Indbyggerne holsteensk Ret. Fornemlig gik **Eggert Brokdorf**, Befalingsmand paa Helsingborg Slot, tilværks med megen Vilkaarlighed. Men de kjække Skaaninger havde endnu ikke tabt deres gamle Frihedssind; de nægtede at betale Skatterne, samlede sig i Mængde, og dræbte i deres Forbittrelse alle de Holstenere, som de fik i deres Magt. Da 300 Holstenere havde forsamlet sig i **Lunds Domkirke** for at raadslaae om hvad der var at gjøre, trængte den bevæbnede Almue ind i Kirken og nedhuggede dem alle. Derpaa sendte Adelen og Menighederne i Forening Bud til Kong **Magnus Smek** i Sverrig og tilbøde ham Herredømmet over Skaane; thi de vilde dog hellere slutte sig til deres nordiske Frænder, end give sig under fremmede Herrer. Efter Kong Magnus's Indbydelse holdtes der i Juni Maaned 1332 en Sammenkomst i **Kalmar**, hvor Ærkebiskoppen af Lund ogsaa indfandt sig, og her bestemtes, at Skaaningerne skulde hylde den svenske Konge og yde ham den sædvanlige Tjeneste og Skat, men skulde til Gjengjæld beholde den skaanske Ret og deres gamle Friheder. Da Grev Johan saae, at han ikke kunde tage de tabte Lande tilbage med Magt, fandt han sig i deres Afstrædelse, mod at den svenske Konge skulde udbetale ham for Panterettigheden 70,000 Mark Sølv, hvoraf de 34,000 Mark strax bleve erlagte. Kun med den største Anstrængelse, nemlig ved at pantsætte endeel af Krongodserne og ved at paalægge de svenske Bønder store Skatter, bragte Magnus denne Sum tilveje. Fra nu af skrev han sig Konge af Skaane. Men hans Planer indskrænkede sig ikke hertil; thi han ansøgte Paven om Stadfæstelse ikke blot paa Skaane, men ogsaa paa de andre Dele af Danmark, som han muligviis i Frem-

tiden kunde erhverve. Hervaa vilde Paven dog ikke indlade sig, men erklærede, at Ret og Billighed fordrede, at man først hørte alle dem, hvem disse Besiddelser vedkom.

Efter de skaanske Provindsers Tab søgte Grev Johan desto ivrigere at befæste sig i Herredømmet over sine andre Pantelehn. Paa Nordkysten af Laaland ved Ravnsby opbyggede han det faste Slot **Ravnsborg**, hvis Voldsted endnu er synligt paa en 130 Fod høj Bakke, der vender sin stejle Side ud mod Havet og paa Landsiden har været omgivet af dybe Moradser. Det blev nedbrudt under Kong Hans, da man anlagde Slottet **Engelsborg** paa en Ø i Nakskov Fjord for at beskytte denne By, der kort iforvejen 1510 var bleven udplyndret og afbrændt af Lybekkerne.

Af de to Kongesønner, der endnu vare ilive, opholdt den yngre, Junker Valdemar, sig ved Kejser Ludvig af Bajerns Hof, hvor han havde modtaget en ridderlig Uddannelse, og ventede ubekymret paa bedre Tider. Den ældste, Junker **Otto**, gjorde imidlertid et Forsøg paa at gjenvinde sine Fædres Trone. I Sommeren 1333 viste han sig i **Frisland**, og flere Herreder svore ham ubrødelig Troskab. Derpaa styrkede han sig ved Forbund med sin Svoger, Markgrev Ludvig af Brandenborg, og brød ind i Jylland, hvor Almuen med Glæde sluttede sig til ham. Men paa **Tapheden** nordost for Viborg ved Landsbyen Tapdrup kom det den syvende Oktober 1334 til et Slag, der endte med de Danskes Nederlag. Sejrstolt førte Grev Geert Junker Otto som Fange itl **Segeberg** Slot.

I de næste fem Aar herskede Gravens, men ikke Fredens Stilhed i de danske Lande. Ingen vovede at rejse sig mod den frygtelige Magthaver. Den fædrelandskfindede Biskop **Svend af Aarhuus** forlod sit Bispedømme og flygtede til Valdemar, men kun for at dele hans Nød. At den unge Prinds af nogle venskabeligsindede Magter i Nordtydskland beæredes med Kongetitlen, havde kun lidet at betyde; thi det var et Navn uden Herredømme. Grev Geert var den sande Herre, og han viste, at han betragtede Landet som sit. I Sønderjylland lod han sig endog hylde som Hertug Valdemars Efterfølger, i det Tilfælde, at Hertugen døde uden at efterlade sig retmæssige Arvinger. I Jylland paalagde han Skatter og drog om paa Landsthingene som Dommer i Ret-

ten; her indsatte han 1337 til Statholder den kloge og mægtige **Klaus Limbek**, der strev sig Hovding til Jylland og havde sin Bopæl paa Kallo Slot. Ogsaa de andre mægtige jydske Adelsmænd søgte Greven at vinde, som den trodsige **Niels Bugge** paa Hald og **Stig Anderson** til Bjørnholm; den sidste gjorde han til sin Marsk og gav ham vigtige Friheder. Thi det var hans Hensigt at gjøre sig Adelen hengiven, og ved dens Hjælp underkue den trodsige Almue.

Men den jydske Almue var ikke let at kue. Dens Frihedssind var endnu ubøjet, thi Adelen havde endnu ikke faaet den Magt i Jylland som paa Øerne. Desuden er den jydske Bonde sindig og udholdende; han er langsom til at gribe Sværdet, men griber han det først, da standser han ej, før han har naaet sit Maal. Denne Sejghed, Grundtrækket i den jydske Karakteer, viste sig ogsaa nu. Man havde længe været misfornøjet med Geerts Hovmod og Vilkaarlighed; men Opstanden brød først ud, da han bortbyttede alle sine Pantelehn i Nørrejylland til Hertug Valdemar mod Sikkerhed i Sønderjylland, hvorved han opnaaede den Fordeel at faae alle sine Lande samlede. Dette Mageskifte, der kom istand i **Lybek** den 11te Februar 1340, opbragte i den Grad Jyderne, at de rejste sig, baade Bønder og den lavere Adel, og begyndte at belejre Grevens Slotte.

Grev Geert havde forudseet denne Opstand, som han maaskee endog med Villie havde fremkaldt for fuldkommen at kunne underkue Folket. Den traf ham heller ingenlunde uforberedt. Allerede i Begyndelsen af Januarmaaned havde han ladet hverve Tropper i Weser- og Rhinegnene; en Ridder lovede han 12 Mark, en Væbner 10 Mark i halvaarlig Sold. Den høje Lønning, Grevens Navn og Haabet om rigt Bytte lokkede store Skarer til hans Faner, og snart vare 10,000 Mand samlede, vilde og rovlystne Folk, som man kaldte med et Ogenavn **Gunzhover** efter deres korte, simple Kjortler. Da man spurgte Greven, hvorfra han vilde tage den høje Sold, endog kun for den første Maaned, svarede han: „Fra Jylland fører jeg dem til Ditmarsken, der finde de enten Sold eller Død."

Med denne Hær og ledsaget af sine to Sønner, **Henrik** og **Klaus**, drog Greven i Marts Maaned ind i Jylland. Deres Færd

blev saaledes, som det var at vente af saadanne Folk. Mord og Brand betegnede deres Vej; selv Kirker og Klostre bleve ikke sparede. Endelig lagde Greven sig med 4000 Mand i Landets Midte i **Randers**, medens hans Sønner droge rundt omkring for at hærge og underkue de oprørske Egne. De uordentlige Bonderhobe kunde Intet udrette mod de veløvede og veludrustede Krigerskarer. Landets Underkastelse og Undergang syntes vis.

Da fremstod pludselig en simpel Riddersmand som sit Fædrelands Hævner og Befrier. Det var **Niels Ebbesøn til Nørreriis**. Vi maae beklage, at vi savne paalidelige Efterretninger om ham, ja endog hverken kjende hans Herkomst eller Hjemstavn med Vished. Saa magre og ufuldstændige ere de gamle Krøniker. Imidlertid er det sandsynligt, at han har været af Hvideslægten, og at hans Borg har ligget et Par Mile nordvest for Aarhuus i Udkanten af **Nørringriis** i **Folby** Sogn, hvor der endnu paa et rundt Voldsted knejser en anselig ældgammel Eeg, der fører Navn efter Niels Ebbesøn. Men i Folkesagnet gjør ogsaa et andet Sted Fordring paa den Ære at være hans Hjem, nemlig **Nørriisgaard** i **Roum** Sogn, tre Miil nordost for Viborg. Den ligger imellem Hedebakker, paa hvilke der endnu findes Spor af Muurværk og Skovstrækninger.

Det bliver her atter den gamle samtidige Folkesang, der giver os de rigeste Træk af hiin mindeværdige Begivenhed. Den fortæller ikke som andre Kilder, at Greven havde frataget Niels Ebbesøn en af hans Gaarde og givet den til Stig Andersøn, men lader Greven stævne ham til at møde sig i Randers under Løfte om frit Lejde. Niels Ebbesøn kom og blev vel modtagen; men under Samtalen mærkede Greven snart, at han kun havde ringe Lyst til at træde i hans Tjeneste. Han søgte da Anledning til Kiv og klagede over, at Niels Ebbesøn havde flere Mænd i sit Brød, der før havde tjent Greven og nu vare rømte bort fra ham; men uden Frygt svarede den danske Riddersmand:

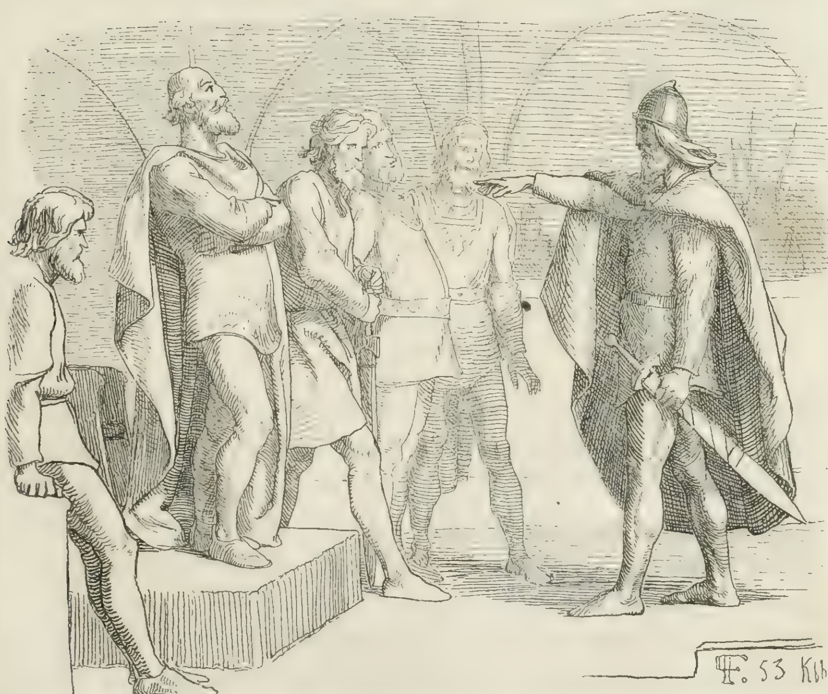
Det er saa Sæd i Danmark,
haver været fra gamle Dage,
at hvilken Svend, som ikke vil tjene,
da maa han Orlov tage.

Og der er Ingen tilsammen viet
uden Munken og hans Kappe;
Hofmand rider og Hofmand bier,
hvor han kan tjene tiltakke.

Da tabte Greven Taalmodigheden og raabte: „Du snakker mig altfor længe, Niels Ebbeson; enten skal Du rømme af Landet eller jeg lader Dig hænge. Men siden Du har mit Ord, kan Du ride frit bort; jeg giver Dig Fred til imorgen.“ Men uforfærdet svarede Niels Ebbeson:

Tyve maa I udi Galgen lade hænge
baade for Ravn og Ørn;
saa lettelig jeg udaf Danmark
ej rømmer fra Hustru og Børn.

Men skal jeg rømme af Fædreneland bort,
fra Hustru og Børn saa smaae,
uselig skulle I vist sige deraf,
at I mig nogen Tid saae.

Saaledes havde han paa Riddervüs undsagt Greven. Da han red bort, lovede han, at han snart skulde komme igjen.

Det var Natten før Søndagen den første April 1340. Greven havde været saa farlig syg, at han endog havde modtaget den sidste Olie; men nu var han atter i Bedring. Det var henimod Morgengry, og Greven havde allerede været oppe og bedet sin Morgenbøn med sin Kapellan; thi han iagttog stedse ivrig Religionens Forskrifter fra den Tid af, at han var bestemt til Gejstlig. Da lød der pludselig et stort Bulder udenfor Huset; man troede, at det hidrørte fra en Nattevagt, der drog forbi. Men det var Niels Ebbesøn, der i den aarle Morgenstund var kommen for at holde sit Ord.

Kun ledsaget af 63 Svende havde han vovet sig midt ind i den af Fjender opfyldte By og var ubemærket kommen lige til det Huus, hvor Greven opholdt sig. Det antages at have været det nuværende No. 4 paa Storegaden, hvor der nu findes en gammel Bygning af Bindingsværk. Hurtig ilede han ind og fældede Greven, der bad for sit Liv; men Niels Ebbesøn svarede:

Ikke haver jeg Slotte eller faste Borge,
at gjemme saa rig en Fange;
I spare nu ikke de skarpe Sværde,
saa fast I lade dem gange!

Saa toge de den haarde Vovhals
udi sin gule Lok;
saa hugged de hannem sit Hoved fra
alt over den Sengestok.

Tilligemed Greven fældedes hans Kapellan, flere Herrer og Væbnere. Under Drabet skulle de Danske have stukket Ild paa nogle Huse og ladet Klokkerne klemte for at forvilde Tydskerne med Hensyn til hvad der var paafærde; og da det var fuldbragt, skal Niels Ebbesøn have ladet Trommerne røre og vedkjendt sig sin Daab. Fra alle Sider strømmede nu Fjenderne ud af Husene, og det blev en haard Kamp. Dog lykkedes det de faa Danske at slaae sig igjennem den uordnede, forvirrede Mængde og at sprænge hen over Broen, som de kastede af efter sig for at standse

Forfølgerne. De havde kun tabt een Mand, hvorimod flere Tydskere bleve nedhuggede under Tilbagetoget.

Den stolte Voldsmand var pludselig falden midt i sit Sejrsløb, og alle hans stolte Planer vare faldne med ham, netop som han syntes mægtigst og meest begunstiget af Lykken. Modløse over dette uventede Slag adspredte de fleste af Lejetropperne sig og flyede ud af Landet, medens Sønnerne sørgende førte Faderens Liig ned til Begravelsen i **Itzeho**.

Men Danmark jublede over den dristige Ridderdaad, der havde frelst det i den yderste Nød. Og naar Nøden har været størst, har det aldrig manglet sin Frelser. Neppe har dog nogen Bedrift i vor Historie

havt den Betydning for Danmarks Vee og Vel, som Niels Ebbesøns; thi aldrig er Fædrelandet blevet befriet for en farligere Fjende. Med Taknemlighed vil derfor det danske Folk mindes Befrieren til de sildigste Slægter. Med Kjærlighed har det ogsaa i de sidste Dage fejret hans Minde, da det samlede sig paa Voldstedet af hans Borg under den ærværdige **Eegs** Krone. Thi han var Folkets Mand, udgaaet af

Folkets Midte, opoffrende sig for Folkets Frihed og Ret. Et rørende Træk af denne Kjærlighed giver Visen os i Fortællingen om den fattige Kvinde, der deelte sit sidste Brød med den modige og hungrige Befrier, da hun hørte, at han kom fra at have slaget den forhadte Voldsmand. Simpelt, men gribende lyde Ordene:

Niels Ebbesen gjæsted sig en Kjærling,
hun havde ikkun to Leve;
den ene gav hun Niels Ebbeson,
han slog den kullede Greve.

Hvad hun gjorde, er et Udtryk af hele Folkets Følelse for sin Yndlingshelt. Den raske Daad, udsprungen af Kjærlighed til Fædrelandet, forberedt med Snildhed og udført med Aandsnærværelse og Kraft, har stedse været en Gjenstand for det danske Folks taknemlige Beundring.

Sjette Afsnit.

Danmarks Opkomst under Valdemar Atterdag og Margrete indtil Kalmarforeningen.

Valdemar Atterdags Samling af Riget.

Saasnart Grev Geerts Drab var blevet bekjendt, vendtes Alles Opmærksomhed paa den unge Junker **Valdemar**, der dengang var nogle og tyve Aar gammel og opholdt sig hos sin Svoger Markgreven af Brandenborgs Hof. Allerede den 23de April vare Hertug Valdemar af Sønderjylland og Grev Johan den milde samlede med ham i **Spandau** og begyndte under de nordtydske Fyrsters Mægling Underhandlinger, der fortsattes i **Lybek** med Geerts Sønner. Her kom i Midten af Maj et Forlig istand, hvorefter Valdemar skulde have den danske Krone. Junker Otto skulde sættes i Frihed, men maatte opgive al Fordring paa Arvefølgen. Kongen skulde ægte **Helvig** eller **Hedevig**, en Søster til Hertug Valdemar af Slesvig, hvilket Navn paa Hertugdømmet nu begyndte at afløse det gamle „Jylland", formodentlig fordi Grev Geert havde kaldt sig Hertug af Jylland, og Hertug Valdemar derved var bleven nødt til at antage en anden Benævnelse for sit Land. I Medgift med Helvig erholdt han 24,000 Mark lødigt Sølv, der skulde afdrages paa de 100,000 Mark, hvorfor Jylland og Fyen vare pantsatte. Dog skulde Slottet **Aalborg** tilligemed de nordligste Sysler i Jylland, Vendsyssel,

Himmersyssel og Thyland, med Hanherred med alle kongelige Rettigheder strax overgives Kongen. Alle Slotte i Jylland skulde staae aabne for ham, og alle Slotsherrer skulde aflægge ham Troskabsed. Naar han vilde, kunde han indløse de enkelte Panter; dog skulde Jyllands Indløsning skee efterhaanden i fire Gange. Saasnart Brylluppet var holdt, skulde Dronningen have **Riberhuus** med nogle Herreder som Livgeding; men dersom Kongen døde, inden disse Ejendomme vare blevne indløste, skulde hun i deres Sted have Aalborghuus og de nysnævnte nordlige Sysler til sin Død. Desuden lovede man hinanden gjensidig Understøttelse; Alt hvad der var skeet, skulde være glemt og tilgivet, og man besvor dette Forlig „paa de Helliges Been."

Strax efter anerkjendte Kongen, at **Fyen** var pantsat til de holsteenske Grever for 41,000 Mark Sølv; og da Hertug Valdemar skyldte Greverne 42,000 Mark, maatte han overdrage dem Kallølehn og endeel af Sønderjylland som Pant for Pengene.

Derpaa fejrede Kongen i Begyndelsen af Juni Maaned sit Bryllup med Helvig paa **Sønderborg** Slot. Herfra drog han med sin Svoger Hertug Valdemar til Danehoffet i **Viborg**, hvor han St. Hansdag den 24de Juni hyldedes af det forsamlede Folk. Paa Øerne stode endnu kun faa Stormænd paa hans Side; thi da han den sjette Januar 1341 i **Roskilde** udstedte et aabent Brev, hvori han lovede Tilgivelse for alt det Skete og Opretholdelse af alle gamle Rettigheder, var Brevet kun underskrevet af to Bisper og femten Adelsmænd.

Endnu før han udstedte dette Brev, var han ilet over til Skaane og havde i **Helsingborg** havt en Sammenkomst med den svenske Kong Magnus. For Øjeblikket var der intet Haab om at kunne tage de skaanske Provindser tilbage; for at sikkre sig fra denne Side, fandt han sig i formelig at aftræde dem til den svenske Konge.

Saaledes var Valdemar kommen i Besiddelse af Kronen. Men skulde den have Værd og Betydning, maatte Riget først samles, Overmodet kues, Orden bringes tilveje. At dette skulde kunne skee, dertil gav den sørgelige Tilstand kun ringe Udsigt. Imidlertid var dog Valdemar den rette Mand, den, til hvem Danmark netop trængte. Af Naturen var han udrustet med udmærkede personlige Egenskaber. Øvet i al rid-

derlig Færd udmærkede han sig saavel i Kampen som ved de glimrende Turneringer. Han elskede Videnskaberne, Musiken, Jagten og de selskabelige Glæder, og ofte opmuntrede han sine Omgivelser ved sin vittige Skjemt. Om hans Lidenskabelighed i Elskov tale Sagnene og Folkesangene. Skjøndt han altsaa var en fuldendt Ridder, see vi dog paa den anden Side i ham Riddertidens farligste og bittreste Fjende. Til denne Kamp drev Tidens Fordring ham med Nødvendighed; thi kun derved blev Danmarks Frelse mulig. Derfor blev hans Handlemaade alt andet end ridderlig. Mod Magten satte han List, og han anvendte kun hiin, hvor han ansaae den for uundgaaelig nødvendig eller aabenbar fordeelagtig. Men naar han anvendte den, da var det med Strænghed og Eftertryk. Med utrættelig Virksomhed arbejdede han henimod sit Maal. Mødte han uoverstigelige Hindringer, da forstod han med Snildhed at tilsløre sine Planer og gjemme dem til en belejligere Tid. Træffende er derfor hans Tilnavn **Atterdag**, hvad enten man udleder det af det bekjendte Mundheld, der tillægges ham, eller deraf, at han atter bragte Dag i Danmark. I Snarraadighed og Snildhed fandt han ej lettelig sin Lige. Han betroede sig aldrig til Nogen, thi i den forvirrede Tid, da hver fulgte sin egen Fordeel, var Vennen idag ofte en Fjende imorgen. Historien kjender Ingen, der besad hans Fortrolighed; ene om sine Planer, var han ogsaa ene om at udføre dem. Ogsaa heri ligner han den snilde Kong Ludvig den ellevte i Frankrig, med hvem han har saameget tilfælles.

Ved Forliget med de holsteënske Grever havde Valdemar lovet ikke at beskytte Geerts Drabsmænd. Men Jyderne svigtede ikke deres Helt. De toge, uagtet de havde anerkjendt Kongen, Niels Ebbesøn til deres Høvding og begyndte at storme og nedrive de Tydskes Borge. Efter at have forhindret Fjenderne i at befæste **Lundenæs** ved Skjernaa, lejrede de sig for **Skanderborg**. Grev Geerts ældste Søn, den ubøjelige **Henrik**, med Tilnavnet den **jernhaarde**, ilede den til Undsætning. Den anden November angreb han med 600 Mand Belejringshæren paa **Manbjerget** i Nærheden af Skanderborg Ladegaard, medens Besætningen paa samme Tid gjorde Udfald og omringede de Danske. Efter en blodig Kamp faldt Befrieren selv med to af hans Brødre, beseglende med

sit Blod Fædrelandets Frelse. Iøvrigt havde Grev Henrik ingen Fordeel heraf, og endnu mindre af den uædle Hævn, som han skal have øvet imod den faldne Helts Liig, hvilket han skal have ladet lægge paa Stejle.

De følgende tyve Aar vare en forunderlig Tid. Fred og Krig afløste uafbrudt hinanden, og snart var der Fejde med udenlandske Fjender, snart med Undersaatterne selv. Hvorledes var det og muligt, at Tiden saa hurtig skulde have forandret Skikkelse efter den grændseløse Forvirring? Imidlertid vandrede Kongen i Stilhed sin Vej, tilkæmpende sig den ene Fordeel efter den anden. Allerede 1343 havde han indløst **Falster med Nykjøbing** Slot fra Grev Johan, og 1346 saae han sig i Besiddelse af **Laaland** og **Sjælland**.

Det kom for Alting an paa at skaffe Penge. Derfor solgte han den 29de August 1346 ved sin personlige Nærværelse i **Marienburg** i Preussen alle Besiddelserne i **Estland** til **den tydske Orden** for 19,000 Mark Sølv, der allerede bleve betalte næste Aar. Han afhændede dette Landskab, som han skrev, „for sin kjære Broder Ottos Salighed, der agtede at tjene Gud i Ordenen, og for sin egen Salighed og sine Synders Forladelse, da han derved fik Deel i Riddernes gode Gjerninger.“ Tillige skrev han til Paven, at denne Afstaaelse var saagodtsom en Gave. Men Valdemar vidste vel, hvad han gjorde. Estland havde rigtignok holdt trofast ved Danmark i Ulykkens Dage, og glimrende Minder om Danebrog og om Herredømmet over Østersøen knyttede sig dertil; men Valdemar var for klog og skarpseende til at han skulde lade sig daare af Glandsen, som hans Bedstefader. Estland kunde under de nuværende Forhold ikke være Danmark til nogen Gavn; tværtimod var det ofte til Besvær ved sin afsides og fjerne Beliggenhed, der gjorde det vanskeligt at forsvare det mod de begjærlige Naboer, Russerne og de tydske Riddere. Man maatte da hellere sælge det paa en Tid, da den erholdte Pengesum havde en saa stor Betydning og var saa trængende nødvendig, end senere miste det uden nogen Erstatning.

Strax efter fandt den unge Konge, der havde Lyst til at see fremmede Lande, Tid og Lejlighed til at gjøre en **Pilegrimsrejse** til **den hellige Grav**. Med ham fulgte hans Ven, Hertug **Erik** af

Saxen-Lauenborg og endeel danske og tydske Adelsmænd. Paa den hellige Grav blev han slagen til Ridder af Hertug Erik, hvorpaa han selv uddeelte Ridderslaget til Andre. Rigtignok paadrog denne Rejse ham en Banlysning, fordi han havde foretaget den uden Pavens Tilladelse; men han forstod snart igjen at faae Bannet hævet.

Efter sin Hjemkomst tænkte Kongen paa Fyens Indløsning. Hertug **Henrik**, der paa samme Tid var indviklet i Stridigheder, fandt sig i at slutte Forlig til **Nebbegaard** i Sjælland den 22de Juli 1348, hvorved det Halve af Fyen blev overdraget Kongen mod Betaling af endeel af Løsesummen; Resten skulde efterhaanden udbetales med 3000 Mark aarlig. Samme Aar indløstes en stor Deel af Jylland. I Følelsen af Alt, hvad han havde udrettet, kunde Kongen derfor træde frem paa **Landsthinget i Ringsted** den syvende Januar 1349 og gjøre Regnskab for Anvendelsen af de Skatter, Landet havde ydet. Til de 30,000 Mark, som han havde erholdt til Indløsningen, havde han af sine egne Midler lagt 10,000 Mark; fandt Nogen Grund til at klage over denne Anvendelse af Pengene, da kunde han frit træde frem. Følgen heraf var, at Stænderne paa det følgende Danehof i **Roskilde** paatoge sig at udrede nye betydelige Skatter.

En heldig Omstændighed var det for Kong Valdemar, at hans Modstandere ikke optraadte med Enighed og Kraft. Den svage Grev **Johan** begyndte at blive gammel og ønskede Rolighed, og af Geerts Sønner havde Ingen uden **Jernhenrik** arvet Faderens krigerske Lyst. Han fandt dog imidlertid ikke Smag i de forviklede danske Forhold, men foretrak at vise sin ridderlige Dygtighed paa fremmede Valpladser. Saaledes udmærkede han sig i Krigen mellem de Franske og Englænderne, navnlig i det berømte Slag ved Crecy 1346. Den svage Hertug **Valdemar**, der havde sluttet Forbund med sin Svoger og i Forening med ham overvundet Nordfriserne og tvunget dem til at betale en aarlig Skat, kom herved i et uvenskabeligt Forhold til de holsteenske Grever, der endog toge ham til Fange paa en listig Maade ved at indbyde ham til en Jagt paa **Fyen**, og en Tidlang lode ham sidde i **Nyborg** Slotstaarn.

Ogsaa har en rædselsfuld Begivenhed, der greb dybt ind i alle Forhold, utvivlsomt væsentlig bidraget til at styrke Kongens Magt. Det

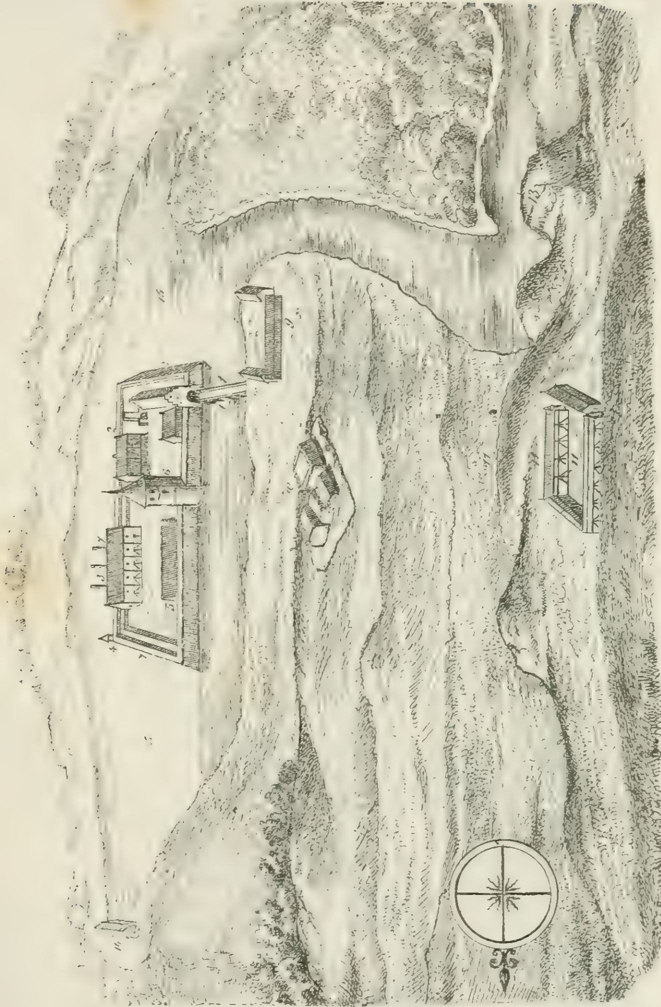
var i Aaret 1348, at den meest ødelæggende **Pest**, som Historien kjender, vandrede som en Morderengel gjennem Verden. Frygtelige Naturomvæltninger bebudede dens Komme; Jordskjælv, Storme og Torke afvexlede med Regnskyl og Oversvømmelser. Fra China, hvor den skal være begyndt 1347, gik den gjennem Asien til Landene omkring Middelhavet og derfra mod Norden. Til Danmark skal den være kommet ved et menneskeløst Skib, der strandede i det nordlige Jylland. Først angreb den smaae Børn, derpaa Voxne og tilsidst gamle Folk. Denne frygtelige Smitsot, som i Danmark kaldtes **Digerdøden** eller **den sorte Død** og som de Franske endnu forbande under Navnet „den blaae Død" i Eden morbleu, anrettede saa forfærdelige Ødelæggelser, at en Trediedeel af hele Landets Befolkning omkom. Efter Sagnet skal i nogle Egne næppe Een være bleven ilive af Hundrede, og mange Strækninger bleve lagte aldeles øde. Paa mange Steder viises endnu Pestkuler, hvori Ligene i hundredviis bleve kastede, og hvorpaa man plantede Hvidtjørn. Over Markerne vandrede Hobe af smaae Drenge og Piger, bærende Helgenbeen og i Sange anraabende Guds Barmhjertighed. Men i Norden saae man ikke de vilde Drikkelag og vellystige Scener, hvormed man i Italien midt iblandt Døende søgte at dulme Smerten og glemme Nøden, ej heller de næsten afsindige halvnøgne Selvplagere, der i Tydskland med Svøben i Haand vandrede om fra By til By og sang Bodsviser. Hos de forskjellige Folk yttrede Følelsen af Elendigheden sig paa en højst forskjellig Maade. — Endnu i Aaret 1350 rasede Pesten stærkt, men derpaa aftog den. Det var vistnok ikke Kongen ubelejligt, at Folkets Kraft til at gjøre Modstand blev brudt, og at meget Gods blev herreløst, som han kunde benytte Lejligheden til at inddrage.

Men den mægtige Adel var endnu ingenlunde kuet. Den saae kun paa sin egen Fordeel og brød sig kun lidet om Konge og Fædreland. Den vigtigste af Kongens Mænd var den snilde og stolte **Klaus Limbek** til **Torning** i Nordslesvig, hvis Slægt havde sin Udgang og sit Navn fra den lille Landsby **Lehmbek** tæt nordenfor Ejderen. Han havde først staaet i Grev Geerts Tjeneste, men var siden gaaet over paa Kongens Side og var 1344 bleven Rigets Drost. Dog fandt der stedse et spændt Forhold Sted mellem dem; der fortælles endog, at Kongen en-

gang havde stævnet ham til sig i **Vordingborg** mod givet Lejde; men da han var kommen iland, mødte han en Dreng, hvem han ofte havde givet en Drikkeskilling, der nynnede: „Vandet er hedt, lad kun Galten komme!" Limbek forstod da, at der var Fare paafærde, vendte strax om og sejlede hjem. — En anden mægtig og snild Herre var **Stig Andersøn** til **Bjørnholm** og **Møllerup**, en Sønnesøn af Marsk Stig, ligesom sin Bedstefader tilbøjelig til Oprør mod sin Konge. **Erland Kalf**, hvem Valdemar havde forlehnet med det vigtige Grændseslot **Riberhuus**, gik 1359 over til Grev Klaus og fik af ham **Gram** og **Møgeltønder** til Lehn. Men et halvt Aar efter gik han igjen med alle tre Slotte over til Kongen. „Atterdag, udbrød denne glad, den Kalv er vel værd at lægge til; ifjor løb han bort som Kalv, og iaar kommer han tilbage som Ko med to stærke Kalve." —

Ridderligere end alle disse viste sig den mægtige **Niels Bugge** til **Hald**. Han var Danmarks rigeste Adelsmand, thi hans Indtægter udgjorde 300 Læster Korn eller omtrent 14,000 Tdr. Byg; en Læst var nemlig dengang 40 Tdr. Rug eller 48 Tdr. Byg. Uagtet sin Trods og Myndighed var han dog ikke uden Æresfølelse og Ædelmodighed. Han havde aldrig underkastet sig Grev Geert; men han kunde heller ikke finde sig i at bøje sig under Kongen. En Miil sydfor Viborg, paa en Odde, der springer frem fra den vestlige Side af Søen, laa det faste **Hald** Slot, omgivet af høje Lyngbanker og Skove. Det er den sidste venlige Plet, man træffer, naar man kommer fra de smilende Egne paa Jyllands Østkyst; mod Vest begynde strax de umaadelige nøgne Hedestrækninger. Voldene ere endnu vel bevarede og have en Højde af 8 til 15 Alen; de ere lavest paa Søsiden, hvor de i Randen af Søen selv ere omgivne af en Række Elletræer. Her er der ogsaa en snæver Udgang til Søen, hvorimod den egentlige Hovedindgang findes paa den modsatte Side. Denne Side, der vender mod Land, har været stærkt befæstet med et rundt Taarn, hvis Levninger endnu ere 16 Alen høje, men stedse styrte mere og mere sammen, især i Stormvejr. Dets svære Mure ere af røde Teglsteen, blandede med Kampesteen.

Ligeoverfor paa den anden Side af Vigen, der kaldes Staldkjæret, findes paa nogle Højder Levninger af Skandser, som Valdemars

Hald. (Efter Neesen).

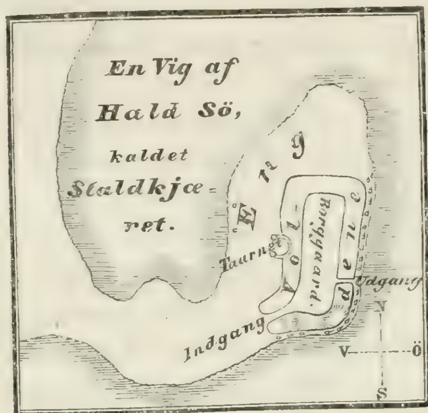
1) Porthuset, hvorunder nogle gamle øde og ubrugelige Kjældere med en Vindelbro.
2) Rudera af det gamle Bryggers.
3) Den gamle Fruerstue.
4) Lysthuset.
5) Den nye Fruerstue.
6) Fangetaarnet, bygget Aar 1528 af Bisp Jørgen Frys (til Tausanum Borgem., Hegelund og Viberg Bergers., mens hand kom selv først derudi sig til liden Baade).

7) Vold omkring Slottet.
8) Smedien.
9) Stalden.
10) Brattingsborg.
11) Slots Ladegaarden.
12) Hald Skov.
13) Gamle Hald Slot, som er bygget ved Aar 1300 (Hr. Bugge).
14) Slotsmøllen.
15) Søen.

Ruiner af Hald (1853).

Tropper skulle have opkastet, da de belejrede Hald; thi den mægtige Herre frygtede ikke for aabenbar Kamp med sin Konge. Efter hans Død blev Hald nedbrudt, og er senere bleven opbygt to Gange, men hver Gang paa et nyt Sted.

Grundtegning af Hald 1853.

I Aaret 1351 brød Opstanden ud i Jylland, hvor Adelsmændene vare misfornøjede med Kongens Vilkaarlighed; og med dem forenede sig de holsteenske Grever. Dog lykkedes det Valdemar at vinde Klaus Limbek og adsplitte Forbundet. Derpaa holdt han St. Hansdag 1354 et Danehof i **Nyborg**, hvor han lod Bispoppen af Ribe oplæse et kongeligt Brev, der skulde afhjælpe Jydernes Forurettelse. Paa Grund af den farlige Tilstand eftergav Kongen Bøderne for Drab og Lemlæstelser; kun undtoges de Voldsmænd, der havde røvet Heste eller Kvæg, og med Magt borttaget Folks Huse og opstillet dem paa en anden Grund; tilvisse en temmelig nærgaaende Behandling. Dersom Nogen ulovlig gjæstede Klerk eller Lægmand, da kunde han behandles som Røver. Danehoffet skulde fremdeles være den højeste Domstol og holdes hvert Aar St. Hansdag i Nyborg; anvendtes der Vold mod Nogen, der rejste derhen, var det Ubodemaal eller Fredløshed, uden at det var muligt at sone det ved Bøder. Handlede nogen kongelig Embedsmand mod

disse Bestemmelser, da skulde det ikke undskylde ham, at han beraabte sig paa højere Befaling.

Med Forbavselse hørte Mængden Oplæsningen af dette Brev; Tilliden til Kongens Løfter var just ikke stor, og det løb midt ud af Folkehoben: „Det er lutter tomme Ord!“ Det viste sig ogsaa snart, at Mistilliden just ikke var ugrundet; thi da en jydsk Ridder havde talt ilde om Kongen og gjorde Modstand mod de Mænd, der skulde gribe ham, sloge de ham uden videre ihjel.

Heller ikke kunde Folket udholde de tunge Byrder, Kongen paalagde; snart plagedes det med store Bøder, snart med Kvægtiende, snart med strængt Hoveriarbejde. Da Kongen atter kom i Strid med de holsteenske Grever, forenede Jyderne sig med dem, indtoge flere af Kongens Slotte og gik tilsidst over til Fyen, hvor **Odense** selv faldt i deres Hænder. Derpaa gave de sig til at belejre **Gamborg** Slot, hvis Volde endnu kunne sees paa Kysten af Lillebelt. Kongen ilede til Undsætning og slog Holstenerne i en blodig Træfning den 11te Novbr. 1357. Den yngste af Geerts Sønner **Johan** faldt paa Valpladsen; Grev **Klaus** mistede sit ene Øje, styrtede af Hesten og var allerede tagen til Fange af en dansk Kriger, hvem han havde overgivet sit Skjold og sit Sværd; da fandt han Lejlighed til at slippe bort. Efter Slaget saae Kongen de prægtige Vaaben og kjendte strax Skjoldmærket. „Hvad kaldte Fangen sig?“ spurgte han Krigeren. — „Nikolaus Holstener fra Rendsborg,“ lød Svaret. „Atterdag! udbrød Kongen, den Fugl skulde Du have vogtet bedre!“ Men af Taknemlighed over sin Redning byggede Grev Klaus Klostret **Ahrensböck** i Holsteen.

Uagtet at Sverrig, Meklenborg og Hertug Valdemar selv sluttede sig sammen mod Danmark, udrettedes der dog Intet mod den virksomme Valdemar. Østkysten af Sønderjylland blev hærget og Femern indtaget. Jyderne fandtes nu omsider villige til Forlig og modtoge Lejde af Kongen til at underhandle med ham paa Sjælland. I Slutningen af 1358 kom de til **Slagelse** og maatte her vente til to Dage før Juul; men Kongens Betingelser vare meget haarde, og de droge forbittrede bort, uden at der var kommet noget Forlig istand. Da de paa Tilbagevejen vare komne til **Middelfart**, bleve de overfaldne af nogle af Byens Fi-

skere, og tre af de mægtigste jydske Adelsmænd, **Niels Bugge** til Hald, **Peder Andersøn** og **Ove Stigsøn** til Eskebjerg, en Søn af Stig Andersøn, bleve ihjelslagne. Drabet skal være foregaaet i en Løkke nærved Stranden, og den Afgift, der betales af denne Løkke, skal endnu kaldes „Bod og Blodpenge." Efter Folkesagnet skulle de røde Skræpper ikke kunne udryddes, der vore her som Vidnesbyrd om det udøste Blod.

Da dette Mord kom Kongen saa belejligt, troede Alle, at det var skeet med hans Vidende og Villie. Forgjæves fralagde han sig offentlig al Deelagtighed deri og svor, „at han hverken med Raad, Hjælp, Samfund, Villie eller Tilladelse havde samtykt i denne Gjerning, og at han til evig Tid skulde hade Manddraberne og elske Bugges Søn som sin egen Søn." Man troede ham ikke; den mægtige Stig Andersøn vedblev at betragte Kongen som sin Søns Morder og sluttede sig til Oprørerne.

Da Kongen endelig 1360 havde faaet Fred med Holsteen og Meklenborg, og mange jydske Adelsmænds Borge vare blevne indtagne, besluttede Jyderne, der nu stode ene i Kampen, at søge Forlig med Kongen. Han kom dem ogsaa imøde, da han paa samme Tid sysselsatte sig med vigtige Planer paa Skaane. Paa Danehoffet i **Kallundborg** lovede han Pintsedag den 24de Maj 1360, at Kong Valdemar Lovførers og de andre kongelige Forfædres Love skulde overholdes. Hertugen af Jylland og alle andre gejstlige og verdslige Herrer, høje og lave, skulde nyde deres lovlige Rettigheder. Danehoffet skulde holdes hvert Aar ved St. Hansdags Tid. Alle Voldsgjerninger skulde strængt straffes; men Kongen maatte ikke hævne sig paa den Mand, der havde lidt Uret af ham eller hans Fogder og klagede derover. Derimod lovede alle Stænder at ville holde trofast ved Kongen og Kronen.

Valdemar havde endelig faaet Fred og Rolighed i Landet selv, og han forstod med Snildhed at benytte den til at indvirke paa Sverrigs Forhold til sin egen Fordeel. Den usle **Magnus Smek**, der ligesom hans Dronning **Blanka** beherskedes af en uværdig Yndling, **Bengt Algotsøn**, var i denne Anledning kommen i Strid med sin ældste Søn **Erik**, der var udnævnt til hans Medregent og Efterfølger. Valdemar, der aldrig havde opgivet sin Plan om at gjenvinde Skaane, frygtede denne ædle

og kraftige Fyrste. Ved Smiger vandt han Magnus og fik ham tillige med hans yngre Søn, den enogtyveaarige **Hakon**, i Aaret 1359 lokket over til Kjøbenhavn, hvor Hakon strax efter blev trolovet med Valdemars seraarige Datter **Margrete**. Tillige gav Magnus ham Udsigt til at faae Skaane igjen, naar han vilde hjælpe ham mod Sønnen Erik. Næste Foraar angreb Valdemar **Skaane** og havde god Fremgang; men Erik samlede Almuen, der var ham hengiven, og ilede ned til Skaane for at forsvare Landet. Kortefter døde han pludselig, efter Rygtet forgivet af sin egen Moder. Selv troede han det og yttrede paa sit Yderste: „De som have sat mig i Verden, have ogsaa skilt mig ved den."

Vel kom nu hele Regeringen igjen i Magnus's Hænder; men kortefter paadrog han sig atter Folkets velbegrundede Misfornøjelse og Foragt, ved uden nogen Nødvendighed at overgive Valdemar de **skaanske Provindser** og de Brevskaber, hvorpaa Sverrigs Ret til disse Lande støttede sig, nemlig Grev Johans Pantebrev og Skaaningernes Hyldingsbrev. Disse vigtige Papirer skal den snilde Valdemar strax have kastet paa Ilden. Der blev ikke engang talt om nogen Tilbagebetaling af den Pantesum, som Sverrig i sin Tid havde maattet udrede for at udløse de pantsatte Lande.

Da Magnus kort derefter fremtraadte paa Thinge i Sverrig, spyttede man ad ham og kastede raadne Kaalblade paa ham. Men Valdemar glædede sig over sit Værk. Den Bygning stod nu fuld færdig, paa hvilken han i tyve Aar utrættelig havde arbejdet. I Juli Maaned Aar 1360 var det adsplittede Rige atter samlet, og Danmark strakte sig atter fra Kalmarsund til Ejderen.

Visbys Erobring og Krigene med Hansen.

Gavnligst havde det nu tilvisse været for Danmark, om Valdemar med Iver havde kastet sig over Ordningen af de indre Forhold. Men Magnus Smeks Svaghed opfordrede den utrættelige Fyrste til at skaffe sig endnu flere Fordele paa Sverrigs Bekostning, og bragte ham til et Foretagende, der havde meget farlige Følger.

TROLOVELSEN.

Det var det blomstrende **Visby** paa **Gulland**, der blev en Gjenstand for Valdemars Planer. Øen **Gulland**, som de Svenske kalde **Gottland**, er af samme Størrelse som Fyen og har en Folkemængde af 40,000 Indbyggere, der danne en ublandet gotisk Stamme og med Troskab have bevaret deres Sprog, Lege og Skikke. Først seent vare de blevne omvendte til Kristendommen af den svenske Kong Erik den hellige.

Allerede meget tidlig gik Tydsklands Handel med Rusland over Gulland. Kjøbmændene fra Lybek, Soltwedel og andre tydske Stæder kom herhen med deres Sild, Salt, Klæde og Jernvarer og tilbyttede sig herfor Vor, Læder og især Pelsværk fra Novgorod. Snart nedsatte de sig i Mængde i Visby og gave dens Handel et betydeligt Opsving. Dens Søret gjaldt over hele Østersøen; Antallet af dens Borgere var 12,000 foruden Haandværkere, Kvinder og Børn; de vare saavel Svenske som Tydske, og Øvrigheden bestod af et lige Antal af begge Folk. Mange pragtfulde Bygninger, deriblandt 18 Kirker, rejste sig i den rige Stad, der paa eengang var Medlem af det store nordtydske Handelsforbund **„Hansen"** og tillige svarede den svenske Krone en Afgift og Hærfølge med syv Skibe. Den blev endog Hovedstaden for en Trediedeel af Hansestæderne, den **gotisk-liflandske** Afdeling, hvorimod Lybek, det egentlige Midtpunkt for hele Forbundet, var Hovedstaden i den vendiske og Køln i den vestfalske Afdeling. Saaledes beherskede disse Stæder hele Handelen i det nordlige Europa, saavel paa Nordsøen som paa Østersøen.

Med Misundelse saae Valdemar Stædernes stigende Rigdom og Magt. Især var Visby ham en Torn i Øjet, da dens pengestolte Borgere haanede ham i deres Smæseviser. Endnu kjendes en saadan paa Gulland, der har været brugt til Dands, og i hvilken der siges til Valdemar:

Det vor' dig bättre att hemma blifva,
än du med Gutarne vill strida.
Bättre kan du leka på luth,
än som du komma kan härut.

Den mægtigste Drivefjæder til Angrebet paa Visby har dog udentvivl været Begjærlighed efter at komme i Besiddelse af Stadens betydelige

Rigdomme, for hvilke Valdemar havde god Brug. Sagnet fortæller, at en rig og mægtig Borger i Visby, Niels Guldsmed, der for sit Hovmod maatte forlade Staden, drog til Valdemar og opmuntrede ham til Toget med følgende Ord:

De Gottländska hafva så mycket guld,
det vore dig godt att vinna;
svinen de äta ur silfvertråg.
och med gullten hustrurna spinna.

Det var et ældgammelt Sagn paa Gulland, at Øen i de første Tider kun om Natten hævede sig over Havet, men hver Dag dukkede sig ned deri, og at dette først ophørte, da Tjelvar fra Østgotland bragte Ild derover. Nu var Tiden kommen, da Gulland skulde synke for stedse. I Juli Maaned 1361 landede Kong Valdemar paa **Øland**, bemægtigede sig Øen og lagde Besætning i Borgholm Slot. Derpaa drog han over til **Gulland** og landede paa Vestkysten i Nærheden af **Klintehamn.** Forgjæves kæmpede Landboerne saavel her som næste Dag paa **Fjellemyr** med største Tapperhed; de maatte bukke under for den overlegne og krigsøvede Fjende. Nu da Nøden blev stor, væbnede Visbys Borgere sig og sloge den tredie Dag haardnakket for deres Frihed ved Byens søndre Port; men de lede et stort Nederlag, og 1800 Borgere bedækkede Valpladsen. Paa denne lod Valdemar siden rejse et stort Steenkors med følgende Indskrift paa Latin:

Anno Domini MCCCLXI feria III post Jacobi ante portas Wisby in manibus Danorum ceciderunt Gutenses. Hic sepulti; orate proeis!

„Aar 1361 efter Kristi Byrd, den tredie Dag efter St. Jakob, faldt foran Visbys Porte Gotlænderne for de Danskes Sværd. Her ligge de begravne; beder for deres Sjæle!"

Efter dette store Mandefald overrakte man Kong Valdemar Byens Nøgler; men han vilde ikke modtage dem, for endnu mere at ydmyge de hovmodige Borgere. Derimod lod han et stort Stykke af den søndre Ringmuur nedrive, saa at elleve Mand kunde gaae jævnsides derigjennem, og holdt derpaa henimod Aften den 28de Juli sit Indtog igjennem Aabningen. Foran red Kongen, derpaa hans Søn, Hertug

Korset ved Visby.

Kristoffer af Laaland, og Hertug **Erik af Saxen**; efter dem fulgte hele Hæren i Slagorden.

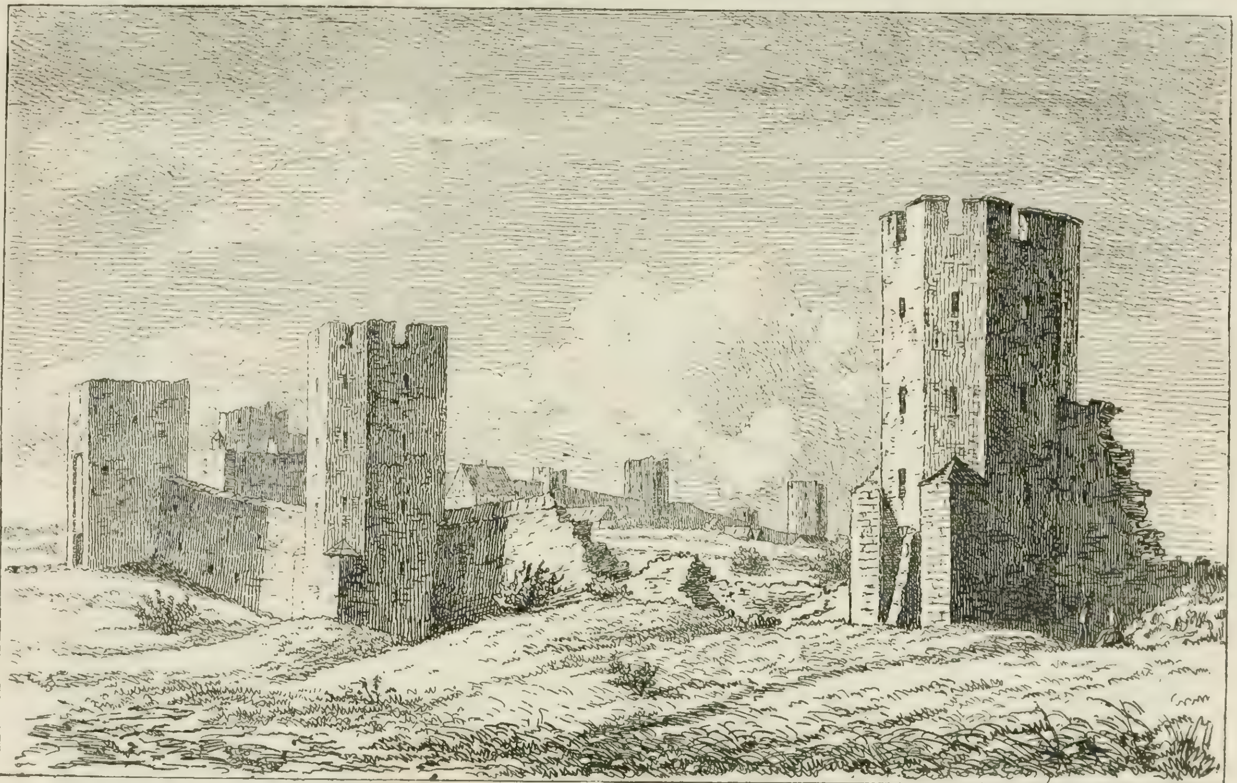
En stor Deel af Stadens Rigdomme faldt i Erobrerens Hænder. Der fortælles, at han lod tre af de største Øltønder sætte frem paa Torvet, og befalede Borgerne at fylde dem inden tre Solemærker med

Bagside af Korset ved Visby.

Sølv; skete det ikke, vilde han overgive Krigsfolkene Byen til Plyndring og Brand. Allerede efter een Dags Forløb vare de fyldte, og Kongen lod strax Skattene bringe ombord paa sine Skibe. Selv Kirkernes og Klostrenes Sølv- og Guldkar bleve ikke skaanede, og Byttet af ædle Metaller og Klenodier var saa stort at tre Skibe bleve fuldtladede dermed; men det Skib, der førte den rigeste Ladning, forliste tæt vestenfor Visby; alle Kostbarhederne gik tabte, og ere uagtet de anstillede Forsøg aldrig siden blevne fundne.

Forgjæves stadfæstede Valdemar Stadens Handelsrettigheder; Visby var sunken for stedse og har siden kun været en Ruin af sin forrige Storhed. Men det er en Ruin, hvortil der ei findes Mage i hele Norden. Endnu staae en Deel af dens gamle Mure, der have en Højde af 30 Fod, og mange af dens 45 Taarne. Gaderne ere saa snævre, at to Bondervogne neppe kunne komme forbi hinanden, og i de gamle Steenhuse findes endnu de Hvælvinger i nederste Stokværk, der fordum benyttedes til Pakhuse. Nyere Bygninger blande sig paa en forunderlig Maade med de gamle, der nu for størstedelen ligge i Gruus; men midt iblandt dem knejse endnu de stolte Ruiner af de anselige Kirker, Vidnesbyrd om Stadens tidligere overordentlige Rigdom og Pragt. Af disse udmærke sig **St. Drottens** eller **Trefoldighedskirken** ved sin rene rundbuede, sariske Stiil, og **St. Nikolai** Kirken ved sin normanniske Stiil med skjønne Spidsbuer og høje Vinduer. Men især ere Ruinerne af den herlige **Helligaandskirke** mærkelige; den har havt en Højde af henved 100 Fod, og dens Piller ere af slebet Marmor. En

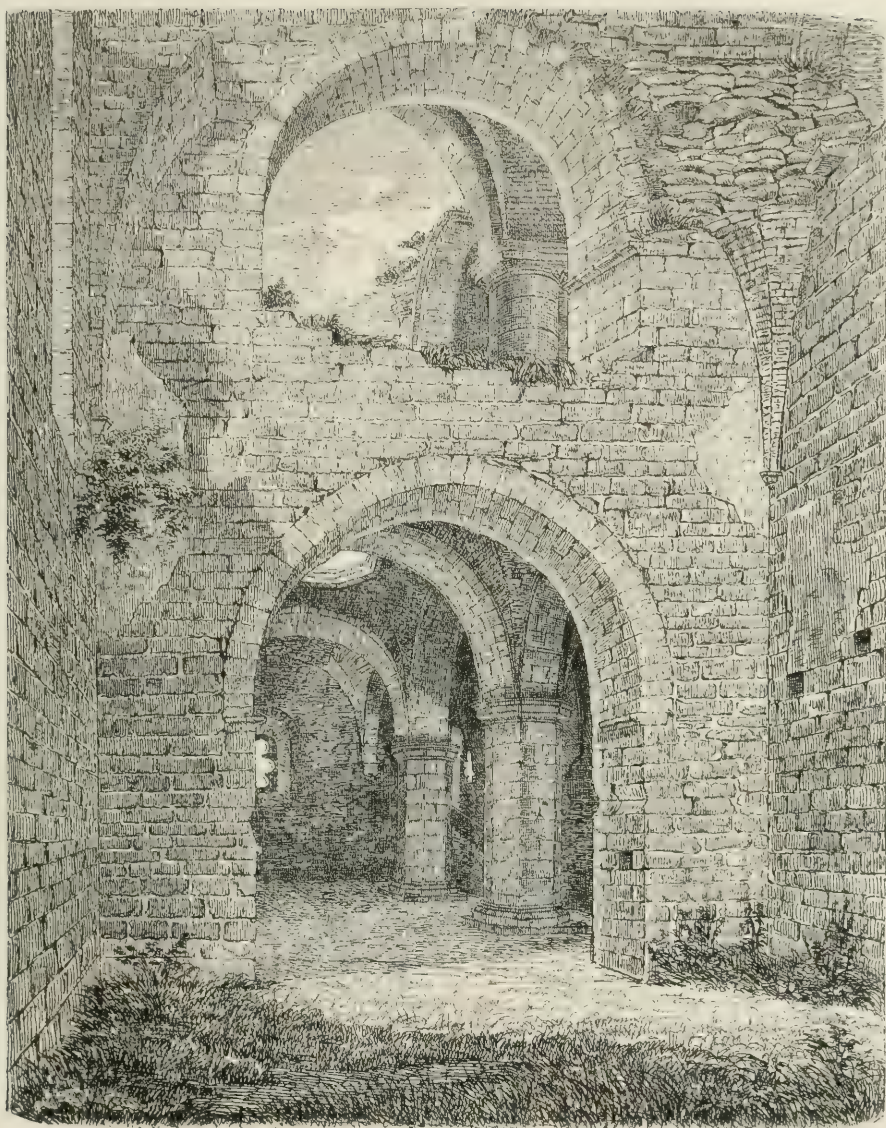

Ruiner af Muren om Visby.

i Norden usædvanlig Ejendommelighed ved denne Kirke er, at den indeholder to Kirker, den ene ovenover den anden; men den nederste er ingenlunde nogen Krypta; den er lige med Jorden og bærer Overkirken ved sine stærke Hvælvinger og fire svære Piller, der hæve sig fra Underkirkens Grundvold ligeop til det Øverste af Overkirken. Hver af dem har været indrettet til særlig Gudstjeneste og har sin egen Indgang; men de ere tillige saaledes forbundne ved en Aabning i det øverste Gulv, at de have deres Højalter tilfælles. Helligaandskirken henhører altsaa til de saakaldte **dobbelte** Kirker, hvoraf der findes mange i Tydskland, og peger ved sin Stiil nærmest hen til en rhinlandsk Kunstskole.

Visby er Nordens Rom. Uvilkaarlig vender Tanken sig her mod Syden; ikke alene Ruinerne og Bygningsstilen drager den derhen, men ogsaa den yppige sydlandske Natur, der omgive hine Minder fra en glimrende Fortid. Den milde Søluft og den ejendommelige Jordbund bevirker, at Gulland har en overordentlig rig Plantevært, hvortil det øvrige Norden ikke kan opvise Magen. Valnødtræet naaer her en mærkelig Fuldkommenhed, og Morbærtræet og Viinranken i Spalier give næsten hvert Aar moden Frugt. Denne Jordbund, der bedækkes af en saa yppig Plantevært, skjuler endnu betydelige Skatte fra Fortiden i sit Skjød. Der hengaaer neppe noget Aar, uden at Ploven eller Spaden fremdrager til Lyset Samlinger af fremmede Mønter, ikke alene tydske og angelsaxiske, men især arabiske eller de saakaldte **kufiske**, der have Navn efter Byen Kufa ikke langt fra Bagdad og altsaa ere vandrede den lange Vej fra Østerlandene til Norden ad Handelsvejene over Rusland. I disse Fund have vi altsaa i Nutiden en Bekræftelse paa Visbys udbredte Handelsforbindelser i Middelalderen.

Efter Visbys Erobring antog Valdemar Titlen af **„de Goters Konge"**, som de danske Konger stedse siden have beholdt; men Hansestæderne vare fra nu af hans uforsonlige Fjender. De forenede sig med alle hans gamle Fjender, deriblandt Magnus Smek, der ophævede sin Søns Forlovelse med Margrete, og de sendte ham 77 i Tallet hver sit Fejdebrev; men Valdemar svarede med bidende Spot:

Helligaandskirken i Visby. Seet fra Koret.

Seven und sewentigh hensen
hefft seven und sewentigh gensen;
wo mi de gensen nich en biten,
na der hensen vrage ich nich en schiten.

For end yderligere at haane dem skal han have ladet sætte en forgyldt Gaas paa det højeste af Vordingborg Slotstaarne. Men Hansestæderne vare dog ikke at spøge med. Med en betydelig Flaade under Jernhenriks Anførsel kastede de sig over Sjælland og udplyndrede **Kjøbenhavn.** I et paafølgende Søslag i Sundet den ottende Juli 1362 blev Valdemars eneste Søn, den haabefulde attenaarige Kristoffer, truffen af et Skud i Hovedet. Rigtignok hævnede Kongen sig den 18de Juli ved et pludseligt Overfald paa Lybekkernes Flaade, der belejrede **Helsingborg** Slot, og tilføjede dem et Nederlag, hvorfor Borgermesteren ved sin Tilbagekomst til Lybek maatte bøde med sit Hoved; men den 11te Juni 1363 døde Kristoffer i Raseri, en Følge af det farlige Saar.

Den unge Kong **Hakon** i Sverrig var imidlertid bleven forlovet med den holstenske Prindsesse **Elisabeth**, en Datter af Grev Geert. Den 17de December 1362 afsejlede hun fra Trave, men en hæftig Vinterstorm kastede hende ind paa den skaanske Kyst. Ærkebiskoppen overgav hende til Valdemar, med hvem han nu stod paa en venskabelig Fod, da han nylig havde erholdt Hammershuus tilbage; og den snilde Konge forstod strax at drage Fordeel af dette Tilfælde. Under Paaskud af at han ikke kunde lade hende rejse i en saa urolig Aarstid, holdt han hende tilbage og sendte strax Bud til Sverrig for at indbyde Kong Magnus og Hakon til en festlig Turnering i Roskilde. De kom, og den 9de April 1363 fejredes i Kjøbenhavn Hakons Bryllup med den tiaarige **Margrete**; men paa Grund af Brudens store Ungdom opsattes Bilageret endnu i tre Aar. Elisabeth begravede sig med sine skuffede Forhaabninger i **Vadstena** Nonnekloster i Østgotland, men Valdemar havde gjennemført sine gamle Planer og brød sig kun lidet om de Svenskes Forbittrelse, der kortefter afsatte Kong Magnus og overgave Tronen til hans Søstersøn, Hertug **Albrekt** af Meklenborg.

Hansestæderne vare blevne kjede af en Krig, der ikke havde bragt dem nogen Fordeel, men tværtimod forstyrrede deres Handel og Fiskeri

paa de danske Kyster og kostede dem uhyre Summer. Alene de fire Stæder **Lybek, Wismar, Rostok** og **Stralsund** ansloge deres Tab til 280,000 Mark Penninge. En saadan Krig var Kræmmerne for dyr. Medens Valdemar var paa en Udenlandsrejse og i Avignon modtog kostelige Relikvier til Foræring af Paven, sluttede de den 21de Juni 1364 i **Stralsund** en Stilstand med det danske kongelige Raad. Alt blev, som det havde været før Krigen.

Snart begyndte dog Stridighederne paany. Kongen lagde nye Afgifter paa Lybekkerne i de skaanske Søstæder, ja bemægtigede sig endog flere af deres rigtladede Skibe. Da deres Klager ikke hjalp, samledes der i November 1367 Udsendinge **i Köln** fra alle Hansestæder, saavel ved Østersøen som ved Sydersøen. Her sluttede de et Forbund, som Kong Albrekt af Sverrig, Meklenborg og den misfornøjede jydske Adel tiltraadte. Man bestemte endog, hvorledes Danmark skulde deles. Da Valdemar saae, at han ikke kunde modstaae den truende Storm, besluttede han at undvige den. Han samlede sine Skatte og gik Skærtorsdag den sjette April 1368 ombord for at drage til Tydskland. Den kloge Marsk **Henning Podebusk** indsatte han til Rigsforstander med Fuldmagt til at underhandle med de talrige Fjender.

Det gik saaledes, som den snilde Valdemar havde ventet. De Forbundne gjorde vel store Fremskridt; Hansens Flaade udplyndrede Kjøbenhavn og hærgede de danske Kyster med Mord og Brand; Albrekt bemægtigede sig den største Deel af Skaane og de holstenske Grever trængte højt op i Jylland; men allerede næste Aar viste der sig Uenighed mellem Stæderne. Dette benyttede Henning Podebusk klogelig; han drog selv med flere Herrer af Raadet over til **Stralsund** og fik den 30te November 1369 en Fred bragt istand, skjøndt paa meget haarde Betingelser. Til Erstatning for al den Skade de havde lidt, erholdt Stæderne i 15 Aar to Trediedele af alle Indtægterne af 8 Herreder i Skaane. Desuden maatte de danske Herrer love, at de, dersom Kongen skulde døe, „ikke vilde modtage nogen Herre uden efter Stædernes Raad", og at de vilde holde alle Forpligtigelserne ved Freden, „selv om Kongen ikke vilde hænge sit Segl derunder".

Disse ydmygende Bestemmelser vilde Valdemar i Begyndelsen ikke underskrive, men forblev endnu længe i Tydskland. Endelig maatte han dog, tvungen af Nødvendigheden, bekvemme sig dertil og vendte saaledes endelig i Sommeren 1372 efter 4 Aars Fraværelse tilbage til sit Rige; men hvor forandret fandt han ikke Alt?

Hvad han i 30 Aar havde opbygget, var igjen for største Delen nedrevet. Adelen havde naaet sit Maal, Raadet havde bundet Kongens Hænder og anmasset sig en faretruende Magt. Imidlertid bragte den virksomme Valdemar dog snart atter Orden tilveje, og arbejdede med Utrættelighed paa sit Riges Vel. **Friserne**, der ikke havde betalt Bygningsskatten i flere Aar, bleve ved lejede Tropper undertvungne i et Vinterfelttog i Februar 1374 og maatte betale en Huusskat, 60 Skilling af hvert Huus.

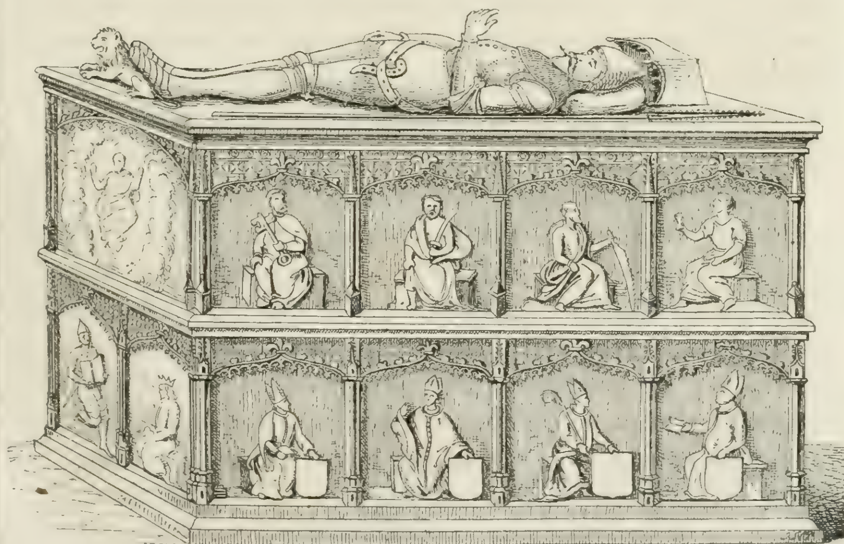
Derpaa vendte han sin Opmærksomhed paa det vigtige **Sønderjylland**. Forholdene vare her gunstigere end nogensinde. **Henrik**, den sidste Hertug af Abels Stamme var barnløs, og nærmede sig Graven. I sine sidste Dage arbejdede han paa at bringe Slesvig nærmere til Moderlandet. „Da vaagnede i ham Kjærligheden til Hovedstammen, hvortil han hørte. Hans Folk, som med Undtagelse af Friserne, talte Dansk og adlød Lovgiveren Kong Valdemars Love, skulde ikke været hjemfaldet til de sig indtrængende Tydskere". Hans Moder, Enkehertuginde **Rikkardis** overlod, rimeligviis efter Sønnens Tilskyndelse, den 1ste Januar 1373 sit Livgeding, hele Øen **Als** og 5 Herreder i det nordlige Slesvig, til Kong Valdemars Beskyttelse; desuden fik Kongen Stæderne **Haderslev**, **Aabenraa** og **Tønder** i sin Magt, og erholdt af Hertugen Ret til at indløse Slottet **Gottorp**, der var pantsat til de holsteenske Grever. Men disse vægrede sig for at modtage Pantesummen, 12,000 Mark lødigt Sølv, som Kongen tilbød dem; thi de havde ingenlunde isinde at ville opgive Slesvig.

Ved Henriks Død i Slutningen af Sommeren 1375 frembød der sig altsaa en gunstig Lejlighed til Slesvigs Gjenforening med Moderriget. Men Fædrenes Misgreb skulde ej saa let udslettes. Til Ulykke for Danmark fulgte Valdemar, den sidste af Svend Estridsens Mandslinie, et Par Maaneder senere den sidste Ætling af Abels Stamme i Graven.

Valdemar Atterdags Død. Hans Regering i det Indre og hans huuslige Forhold.

Allerede længe havde Kongen lidt af Podagra og søgt at dulme Smerterne ved Fodbade i kolde Kilder. Men Anfaldene bleve stedse stærkere, og tilsidst maatte han lægge sig paa Sottesengen paa sit elskede **Gurre** Slot. Da Døden nærmede sig, ængstedes han af Samvittighedsnag og Frygt for Skærsilden. Man hørte ham højt udraabe: „Hjælp mig Esrom, hjælp mig Soer og du store Klokke i Lund!" thi disse gejstlige Stiftelser havde han skjænket rige Gaver. Til sin Seng lod han kalde Vidner, i hvis Nærværelse han for sin Samvittigheds Skyld tilbagegav meget gejstligt og verdsligt Gods, som han med Vold havde bemægtiget sig.

Den 24de Oktober 1375 hensov Kong Valdemar efter 35 Aars Regering i sit 60de Aar. Hans Liig blev først begravet i Vordingborg; siden bragtes det efter hans Datter Margretes Befaling til **Sorø** Kirke. Ved Gravens Aabning 1756 fandt man kun en lille, meget simpel Fyrretræeskiste med Levninger af Kongens Been og Liigklæder. Da Kisten

Valdemar Atterdags Sarcophag i Sorø Kirke.

kun er 34 Tommer lang og 4 Tommer bred, er det klart, at Graven tidligere er bleven ødelagt, hvilket og skete i Grevens Fejde, da Lybekkerne mættede deres Hævntørst paa Kongens Liig. Af Prydelserne er der nu ikke det Mindste tilbage.

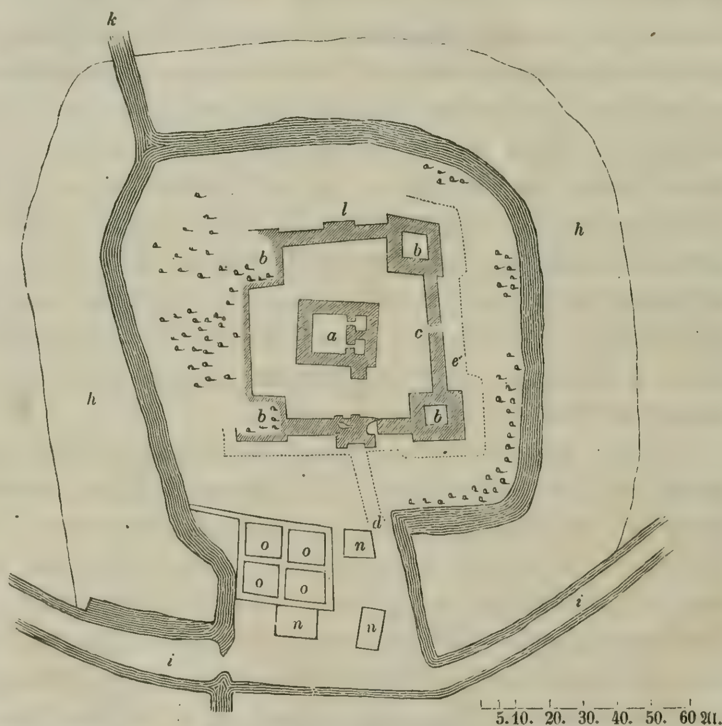
Hvor store Kong Valdemars Fortjenester end vare, saa blev han dog aldrig elsket af Folket. Hans utrættelige Virksomhed undte det aldrig Ro; stræng mod sig selv, paalagde han med Haardhed Undersaatterne tunge Byrder. „Under ham, siger en samtidig Aarbog, fik man ej Tid til at spise eller sove, thi Alle dreves med Vold til Slid og Slæb efter Kongens Villie". Derfor kaldte Mange ham den **Onde.** Hans Omsorg for Rigets Vel, ligefra dets Samling til de indre Forholds Ordning, Anlæggelsen af Veje, Kanaler og Borge, hans strænge Udøven af Retfærdighed paa Thinge, alt dette, der stiller ham saa højt blandt Danmarks Konger, kan dog i Folkemeningen ikke bøde paa hans Haardhed, Underfundighed og Vilkaarlighed. Medens han strængt haandhævede Lov og Ret, tog han det dog ikke saa nøje med selv at begaae Uretfærdigheder, naar de kunde fremme hans Planer. Men især lever hans vilde Jagtlyst i Folkets Minde. Endnu troer det at see ham om Natten fare paa en hvid Hest gjennem Nordsjællands Skove, fulgt af sorte Hunde med gloende Tunger. Og i Vordingborg Slotstaarn lader Sagnet Væbnere og Jomfruer sysle ved Midnatstid, der have travlt med at berede Lejet for deres Herre, naar han kommer træt hjem fra Jagten.

Med Kong Valdemars Jagtlyst staae hans Kjærlighedseventyr i nøje Forbindelse. Ægteskabet med **Helvig**, hvortil Omstændigherne havde tvunget ham, blev ikke lykkeligt; Dronningen levede mangen ond Dag med ham og skal have tilbragt sine sidste 23 Aar i Fangenskab paa Søborg Slot. En Gjenstand for Kongens Kjærlighed, endnu før han kom ind i Danmark, var den skjønne **Tove**, sædvanlig kaldet **Tovelille**, et Navn, der betyder det samme som det danske Ord „Due". Hun nedstammede fra de rygiske Fyrster og var udentvivl en Søster til Rigets Drost Henning Podebusk, der ogsaa fulgte med Kongen ind i Danmark. I flere Aar levede hun skjult paa **Hjortholm** Slot, hvis Ruiner endnu ere at see i Frederiksdals Mose ved det sydøstlige Hjørne

af Fuurfø; siden flyttede han hende til **Gurre**, der laa en Miil sydvestfor Helsingør i en vild, men romantisk Egn i Nordsjælland, begravet i tætte Skove. Dets lave Beliggenhed ved Søen har udentvivl været Grund til Navnet, thi **Gor** betyder i det gamle Sprog Dynd eller Mosejord. Her, hvor „de vilde Skovduer kurre", glemte Kongen sine Sorger; han levede alene for sin Tove og forfriskede sig med Jagten i de udstrakte Skove. Det var Kong Valdemars gladeste Dage. Saa højt elskede han dette Sted, at han skal have sagt, at han ikke vilde misunde Gud Himmerig, naar han blot maatte beholde sit Gurre. En Kreds af Elskovseventyr knytter sig til denne Egn, hvilke Historien ej kan vedkjende sig; Sagn om Kongens Sorg over Toves Død, om den Trolddom, der bandt ham til det elskede Liig, indtil Tryllemidlet overflyttedes paa en af hans Mænd, der tilsidst kastede det i en Sø ved Vordingborg, og nu blev dette Sted Kongen kjært fremfor alt Andet; og endelig Sagnet om hans Kjærlighed til en Pige, der lignede Tove, men som byttede Klæder med den fangne Dronning Helvig og førte ham i hendes Arme — et Eventyr, hvoraf Frugten blev Nordens store Dronning Margrete. I broget Forvirring slynger Romantiken sig sammen med Prosaen i Kong Valdemars Liv.

Siden har Gurre stedse mere tabt sin Betydning og forfaldt paa Frederik den andens Tid aldeles. De nedstyrtende Ruiner bedækkedes med Ask, Tjørn og vilde Kirsebærtræer. Nyere Eftergravninger have dog atter draget dem frem for Lyset og viist Grundvolden af den gamle Borg. Dens Størrelse har ikke været betydelig. Hele Omkredsen af Ydermurene, der ud mod Gravene ere omgivne af en 5 Alen bred Dossering, overstiger neppe 250 Alen. Slottet har vendt sin Hovedside mod Syd; den var med begge Hjørnetaarnene henved 69 Alen lang, og her fandtes Hovedindgangen, op til hvilken en Steentrappe førte. I Midten af Slottet stod et Taarn, den egentlige Beboelseslejlighed, der rigtignok har været meget indskrænket, da Taarnets Længde kun var 18, og dets Bredde 12½ Alen. Rummet imellem dette Taarn og Ydermuren var opfyldt med en saadan Masse Smaasteen og Gruus, at man i fire Aar bortkjørte ikke mindre end 10,000 Læs. Ogsaa paa den nordre Side af Ydermuren fandtes en Indgang, formodentlig til Forbindelse med de

paa denne Side liggende Stalde og Udbygninger, til hvilke der desuden har ført Vindebroer over Gravene; Pæle ere endnu i Mængde synlige i Engene. Sydost for Slotsruinen findes i 500 Alens Afstand en Plads, der i Egnen kaldes Kirkegaarden, hvor man ved Eftergravning fandt Grundvolden af en Kirke, 45 Alen lang og 14 Alen bred. Formodentlig have vi her Levningerne af det Kapel, som Valdemar lod bygge og indvie til St. Jakob, og hvortil han skjænkede koste-

Grundtegning af Gurre Slot.

a. Midttaarn.
b. Hjørnetaarne.
c. Aabning, gjennembrudt 1817.
d. Indgang.
e. Dossering.
h Den gamle Slotsgrav.
i. Vei fra Valdemarslund forbi Gurre til Helsingør.
k. Udløb til Gurre Sø.
l. Udgang.
m. Den oprensede Deel af Slotsgraven.
n. Nyere Bygninger.
o. Haver.

lige Relikvier, som han havde erholdt af Pave Urban den femte under sit Ophold i Avignon 1364. Endvidere viises nordvest for Slottet ved Søen en Mængde Muurbrokker og Grundvolden af en Teglovn, hvor de Muursteen skulle være blevne brændte, der brugtes til Slottets Opførelse, og Levningerne af en steenlagt Vej gjennem Engen, der er henved 1000 Alen lang og kaldes Kong Valdemars Steenbro. Man har anseet denne for en Deel af den gamle Kongevej, han lod anlægge gjennem Sjælland.

Spor af den samme Vej findes ogsaa mellem **Vordingborg** Slotsruiner og Færgegaarden. Ogsaa her fremtrylles mægtige Erin-

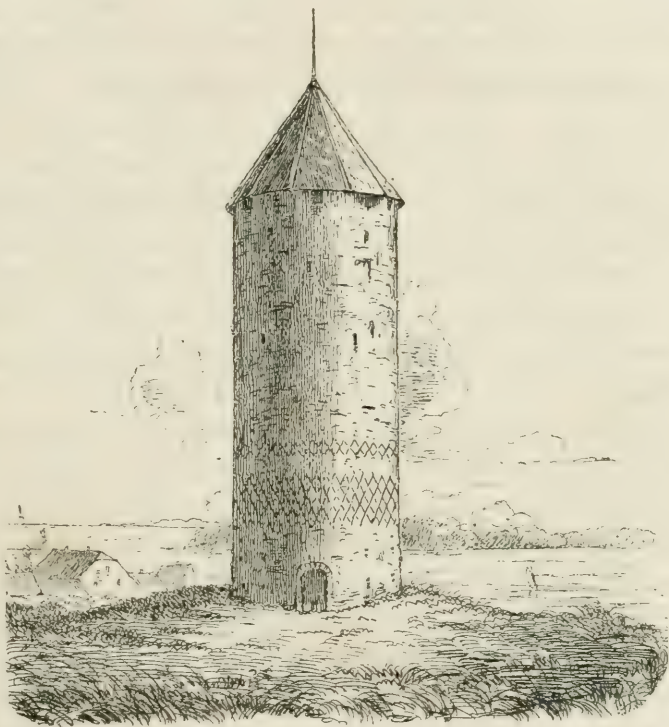
Grundtegning af Vordingborg Slot. (Efter Reesen).

dringer fra Kong Valdemars Dage. Ved Gurre knytter Mindet sig nærmest til hans Elskov og Forlystelser; i Vordingborg vækkes Erindringen om Regenten i hans storartede, mangfoldige Virksomhed. Dette Slot, der var blevet anlagt af Valdemar den store mod de vendiske Sø-

røvere, var paa Grund af sin heldige Beliggenhed, sin fortræffelige Havn og sin skjønne, skovrige Omegn blevet et Yndlingsopholdssted for de danske Konger. Her endte de to første store Valdemarer deres mindeværdige Liv, og her gaves den vigtigste af alle danske Love i Middelalderen, den jydske Lov. Men fremfor alle Konger kastede Valdemar Atterdag sin Kjærlighed paa dette Sted. Han lod det gamle Slot udvide og befæste med stærke Mure og Taarne; det blev saa prægtigt og anseligt, at dets Lige ej fandtes i Danmark. Bygningerne indenfor Ringmuren vare saa betydelige, at de dannede ligesom en lille By for sig. Det østligste og stærkeste af Taarnene kaldtes **Gaasen**, fordi Kongen til Haan for Hansestæderne lod sætte en forgyldt Gaas paa dets Spidse; denne Guldgaas tog Erik af Pommern siden med sig, da han forlod Riget og drog til Gulland. I Gaasetaarnet vansmægtede de Hanseater, der under Krigen faldt i Kongens Fangenskab, og i Nærheden af Slottet havde han ladet indrette Boliger for faste Søfolk, som han stedse kunde have til Anvendelse paa Flaaden; thi for denne viste han stor Omsorg, og han hævede den igjen fra det Intet, hvortil den siden Valdemar Sejrs Tid var sunken. De vigtigste af de andre Taarne, **Ormetaarnet, Jomfrutaarnet, Valdemars Taarn** og **Vandtaarnet**, laae alle paa den sydlige Side af Slottet ud imod Havnen; Søsiden var altsaa stærkest befæstet. Paa denne Side laa ogsaa tæt ved den sydlige Indkjørsel den egentlige Vaaning, **Øster og Vester Salen**, derpaa **Abildgaarden**, hvor man endnu paa Arild Hvidtfelds Tid i det 16de Aarhundrede viste de Kilder, hvori Kongen havde taget Fodbade, og endelig længere mod Øst **Fruerstuen, Borgestuen** og **Kjøkkenet**. Paa Østsiden nordenfor Gaasetaarnet fandtes Kirken, og omkring Hovedindgangen, den nordlige Port, forskjellige Udbygninger.

I hine Dage herskede der et broget Liv paa det herlige Slot, der snart var Skuepladsen for Fredens Sysler og Glæder, snart gjenlød af krigerisk Virksomhed. Her lød Kong Valdemars vittige Skjemt i Kredsen af hans Hofmænd og i det glade Jagtselskab; her udfoldede han sin Pragt for fremmede Fyrster og deres Sendebud, og Havnen gjenlød af Søfolkenes muntre Travlhed. Nu er Havnen grundet og Borgen sunken i Gruus. Paa Kristian den fjerdes Tid var den allerede saa

forfalden, at Taarnene truede med at styrte ned og anrette Ødelæggelse paa de nærmeste Bygninger, og det Sommerpalads, som Prinds Jørgen, en Broder til Kristian den femte, her lod opbygge, maatte snart friste den samme Skjæbne. Men Tidens Tand har endnu ikke kunnet fortære det mægtige Gaasetaarn; endnu knejser det som et levende Minde om Kong Valdemars Jernvillie og Virkekraft.

Gaasetaarnet.

Oluf.

Med Valdemar Atterdag uddøde Svend Estridsens Mandsstamme. Efter almindelig Arveret var nu nærmest til Tronen Hertug **Albrekt den yngre** af Meklenborg, der var en Søn af Valdemars ældre, allerede afdøde Datter **Ingeborg** og Hertug **Henrik** af Meklenborg, og

som allerede tidligere af sin Morfader var bleven anerkjendt for Tronfølger. Men det meklenborgske Fyrstehuus var paa Grund af sit tidligere Fjendskab kun lidet yndet af de Danske; desuden var det uforsigtigt nok til ikke alene strax at lade den unge Albrekt antage Kongetitlen, men ogsaa at slutte sig til de mod Danmark fjendske holsteenske Grever, der stode i Begreb med at bemægtige sig Sønderjylland. Meklenborgerne lovede dem hele dette Hertugdømme tilligemed Als og Langeland, ja pantsatte endog forud flere vigtige Dele af Riget for at faae Penge til de forestaaende Krigsomkostninger. Paa Herredagen i **Odense**, som **Henning Podebusk** sammenkaldte strax efter Kongens Død, blev der stor Uenighed om Kongevalget; Nogle vilde have Albrekt, Andre den femaarige **Oluf**, en Søn af Valdemars yngre Datter Margrete og Kong Hakon af Norge, og atter Andre en indfødt Adelsmand til Konge. Man skiltes ad uden at være kommen overeens; men Hadet mod tydsk Herredømme bragte i Forening med Henning Podebusks og Margretes kloge Virksomhed Jyderne til at gaae over paa Olufs Side. De andre Provindser fulgte dem, og den tredie Maj 1376 blev han valgt og hyldet i **Slagelse**.

Under saa vanskelige Forhold kjøbtes Kronen dog ikke uden betydelige Opoffrelser. Haandfæstningen, som Margrete og Hakon underskreve istedetfor deres umyndige Søn, var i det Væsentlige af samme Indhold som Kristoffer den andens. De mægtige Hansestæder tilfredsstilledes ved en Fornyelse af de Fordele, som Stralsunderfreden havde skaffet dem; ved en Stilstand 1376 beholdt de holsteenske Grever Sønderjylland indtil en endelig Fred; og Meklenborgerne, hvis Flaade var bleven ødelagt ved en Storm, fandt sig tilligemed deres Forbundne, Kong Albrekt af Sverrig, i at slutte en Stilstand, hvorved at Afgjørelsen af Striden blev udsat indtil videre.

Den Rolighed, der saaledes var skaffet tilveje, benyttede den kloge Margrete som Regentinde i sin umyndige Søns Navn til at ordne Rigets indre Forhold. I nogle Aar nød nu Danmark en Fred, som det i lang Tid ej havde kjendt.

Ved sin Faders Død 1380 arvede Oluf i sit tiende Aar **Norges** Krone, og Margrete styrede som hans Formynderske begge Rigerne med

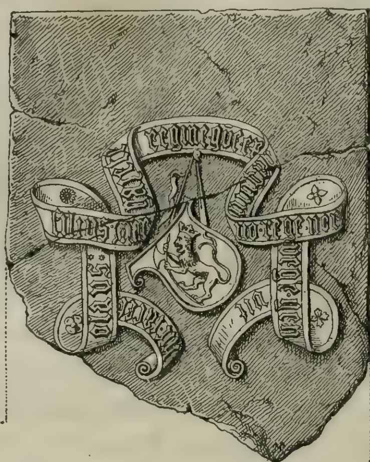
Kraft og Dygtighed. Henimod halvfjerde Aarhundreder vare forløbne, siden Danmark og Norge havde været forenede under een Konge; i henved halvfemtehundrede Aar vedvarede denne Forbindelse, der nu grundlagdes, indtil fremmed Magtsprog opløste den i en Tid, der endnu er i frisk Minde.

Ogsaa **Skaane** vendte igjen tilbage. Idelige Forstyrrelser ved danske Adelsmænds Sørøverier, som Dronningen ikke kunde eller vilde standse, havde svækket Hansestædernes Lyst til at beholde deres Besiddelser i dette Landskab. Da de 15 Aar vare forløbne, overgave de dem derfor uden nogen Indvending 1385 til Danmark, mod at faae Bekræftelse paa deres Handelsrettigheder.

Saavidt var Alt gaaet heldig. Men mod Syden vare Forholdene vanskeligere at ordne. De holsteenske Grever vare i Besiddelse af Sønderjylland, som de troede at kunne gjøre Fordring paa ifølge Forliget til Ribe 1330, og der var ingen Udsigt til at kunne tage det tilbage; thi et Forsøg herpaa vilde have bragt Sverrig, Meklenborg og Hansestæderne til at forene sig med Holsteen. Margrete og den unge Kong Oluf saae sig derfor omsider nødte til at give efter, og paa Danehoffet i **Nyborg** blev Grev **Gerhard den sjette**, Jernhenriks Søn, den 15de August 1386 forlehnet med Hertugdømmet Sønderjylland som et udeleligt Lehn, mod at yde Riget Hærfølge og Tjeneste som Vasal.

Tilvisse var dette et skjæbnesvangert Skridt, af uberegnelige Følger for Fremtiden. Margrete, som tilfulde indsaae dette, bestræbte sig ogsaa senere forgjæves for at ændre det. De holsteenske Grever, nu dobbelt mægtige og farlige, kaldte sig ikke, som Abels Stamme, Hertuger til Sønderjylland, men efter Hovedstaden Hertuger til **Slesvig** — et Navn, der fra nu af aldeles fortrængte det forrige.

Strax efter indtraf en ny Ulykke. Allerede den tredie August 1387 døde Kong Oluf pludselig i **Falsterbo**, ikkun 17 Aar gammel. Skjøndt han aldrig selv kom til at regere, havde han dog ved sine fortræffelige Egenskaber gjort sig almindelig elsket og vakt de bedste Forhaabninger. Hans Liig blev ført til **Sorø** og begravet i Kirkens Kor. Liigstenen med det norske Vaaben, der er meget beskadiget, sees endnu paa Korets Gulv.

Kong Olufs Liigsteen i Soro Kirke.

Femten Aar senere traf nogle rejsende norske Kjøbmænd i Nærheden af **Graudenz** i Preussen en Mand i ringe Kaar, som de paa Grund af nogle Ligheder med den afdøde Oluf antoge for denne. De udbredte det Rygte, at hans herskesyge Moder havde stræbt ham efter Livet for selv at kunne beholde Regeringen, men at han var undsluppen og siden havde holdt sig skjult. Bedrageren gik med Lethed ind paa denne Rolle, drog til **Danzig** og omgav sig med et Hof; han vovede endog at sende Breve til Dronningen og forlange Riget af hende. Paa hendes Forlangende blev han sendt til **Kalmar**, hvor det ved Forhøret viste sig, at han slet ikke kjendte det danske Sprog, og at han var født i en Landsby ved **Eger** i Bøhmen. Hans egentlige Navn skal have været **Wolff**. Da han saaledes var bleven fuldkommen overbeviist om sit Bedrageri, blev han dømt til at brændes, og led ogsaa virkelig den 28de Septbr. 1402 Døden paa Baalet mellem **Skanør** og **Falsterbo**. Alligevel opkom der i Anledning af denne falske Oluf ugrundede Rygter, som man senere har gjentaget, og med hvilke man har søgt at plette den store Dronnings Minde.

Kong Olufs Sigil.

Margrete. Krig med Sverrig og Forening i Kalmar.

Atter søgte Hertug Albrekt den yngre at naae den danske Trone. Men de Danskes Sind vendte sig til Margrete, den baade af Aand og Udseende mandige Fyrstinde, der kun var 34 Aar gammel og i 12 Aar havde styret Riget til almindelig Tilfredshed. Allerede den 10de August valgte Skaaningerne paa **Libershøj** ved Lund „den højbaarne Fyrstinde, Fru Margrete, Dronning til Norge og Sverrig, Datter af Danekongen Valdemar og Moder til Kong Oluf, til Frue, Huusbonde og fuldmægtig Formynderske for ganske Danmarks Rige"; og de lovede at hylde og tjene hende, som det sømmer sig gode Danemænd at adlyde og tjene deres sande Huusbonde og Herre, indtil de kom overeens med hende om at udvælge en Konge. De andre Landskaber tiltraadte strax efter denne Beslutning, og hun blev Danmarks baade første og sidste regerende Dronning.

Den anden Februar 1388 blev hun ogsaa hyldet i **Oslo** som Norges Dronning, og hendes femaarige Søsterdattersøn **Erik** blev tillige

valgt til hendes Efterfølger. Han var en Søn af Hertug **Bratislav** af **Stolpe** i Bagpommern og **Maria**, en Datter af Margretes Søster Ingeborg og en Søster til Albrekt den yngre, der nu saaledes atter blev forbigaaet. Han døde iøvrigt kortefter, og Erik blev altsaa virkelig den nærmeste Slægtning af det gamle Kongehuus.

Dronning Margrete.

Margrete bar allerede de to Kroner, og snart skulde den tredie komme til. Den uduelige Kong Albrekt i Sverrig, der længe havde viist sig som Margretes forbittrede Fjende, blev det endnu mere, da hun havde berøvet ham al Udsigt til Norges Krone. Han antog baade Titel af Danmarks og Norges Konge, og brugte raae og uværdige

Skjældsord mod hende. I daglig Tale kaldte han hende aldrig andet end Kong **Byxelos** eller **Munkedejen**, det er Munkekjællingen, hvorved han sigtede til Dronningens Fortrolighed til sin Skriftefader, den værdige Abbed **Niels** i Sorø. Men medens han saaledes overmodig greb efter to nye Kroner, tabte han sin egen. I Sverrig var man misfornøjet med hans letsindige Ødselhed og hans Forkjærlighed for sine tydske Landsmænd, hvem han gav Rigets vigtigste Slotte i Forlehning. Den uregerlige svenske Adel havde søgt at sætte en Grændse for hans Vilkaarlighed ved at indskrænke hans Magt til et reent Intet; men da Sverrigs mægtigste og rigeste Adelsmand **Bo Jonson Grip** døde 1386, der besad det meste af Østgotland og Vestgotland tilligemed den bedste Deel af Smaaland og Finland, troede Albrekt at kunne inddrage endeel af Godserne og paalægge nye Skatter. Da søgte de mægtigste Stormænd Hjælp hos Margrete; de lovede at ville overlevere hende Rigets vigtigste Slotte og erkjende hende for Sverrigs Dronning. Albrekt, stedse ubesindig, udgød sin Forbittrelse i nye Fornærmelser; han svor, ikke at ville sætte sin Hue paa, før han havde ydmyget hende, og sendte hende en Vadmelsfane, et Skjørt og en Slibesteen til at hvæsse Synaale paa. Denne Slibesteen, en lang graa Sandsteen, hang længe paa en Pille i Roskilde Domkirke, indtil Karl Gustav 1658 førte den til Upsala Domkirke, hvor den endnu findes i det saakaldte „Klädesrummet".

Med Tropper, hentede fra Tydskland, haabede Albrekt at kunne møde den truende Storm. Men Dronningen samlede i Halland en Hær af Danske og Norske under den tappre **Ivar Lykke** til **Egholm**, der i sin Ungdom skal have tjent i de italienske Krige. Henimod 10,000 Mand stærk brød den i Foraaret ind i Vestgotland og beleirede det faste Slot **Axelvald**, der laae en Miil østenfor Skara og beherskede hele Egnen. Her stødte de misfornøjede Svenske til under Anførsel af **Erik Puke**. Da ilede Kongen frem til Undsætning; og ved Efterretningen herom brød den danske Hær op fra Axelvald og rykkede ham imøde.

Egnen omkring **Falkøping** afviger i Beskaffenhed fra det øvrige Vestgotland, der er fladt og eensformigt. Den danner nemlig et Højland, opfyldt med adspredte Bjergspidser, Dale og Enge. Mange Aaer

have her deres Udspring, og det var paa den vestre Side af en af disse, der i en Miils Afstand fra Falkøping flyder tæt østenom Gjæstgivergaarden **Leaby**, at Dronningens Hær tog sin Stilling. Denne var fortrinlig valgt; thi den dækkedes milevidt af Mosen, hvorigjennem Aaen fløb. Paa den Aarstid var det umuligt at sætte over den moradsige Engbund; kun et eneste Overgangssted frembød sig, nemlig ved at følge Landevejen over Broen ved Leaby; men netop denne Adgang blev forsvaret af næsten den hele danske Hær; Resten udbredte sig langs med Mosen, tilvenstre til **Årebro**, tilhøjre til **Ållebjerget**, for at forhindre et muligt Forsøg paa Overgang paa andre Punkter.

Kong Albrekt, der rykkede frem ad Landevejen fra Jønkøping, angreb den 24de Februar 1389 tidlig om Morgenen Broen ved Leaby. Snart indsaae han dog, at det vilde være umuligt at tiltvinge sig Overgangen, og sammenkaldte sine Hovedsmænd for at høre deres Raad. Uagtet de alle fraraadede ham hans Plan om at gaae over Mosen længere nede og anfalde Fjenden fra Siden, vilde han dog ikke opgive den; han lod **Georg Snakenborg**, som han kort før Slaget havde slaaet til Ridder, blive tilbage ved Broen med ikkun 60 Ryttere, og drog selv med Hovedstyrken langsmed Aaen for at forsøge at gaae over ved Vadestedet Årebro.

Men Mosen kunde ikke bære det tungtbevæbnede Rytteri; Heste og Mænd sank ned i den bløde Engbund, og en almindelig Uorden opstod. Med Raskhed benyttede de Danske Forvirringen; en Afdeling drev Snakenborg tilbage fra Broen, rykkede over denne og faldt Fjenden i Ryggen, medens han angrebes forfra af Hovedhæren. Udfaldet kunde ikke være tvivlsomt. Afskaarne fra Tilbagetog til Jønkøping, hindrede saavel i Flugt som i Forsvar, søgte Albrekts Tropper at undslippe ved at trække sig tilbage i nordlig og østlig Retning op mod **Åsled** og **Mularp**; de fleste bleve hængende i Dyndet og bleve et let Bytte for den forfolgende Fjende. Paa **Rykkelängerne** eller Engene mellem Åsled og Tjarp Kirker blev Kong Albrekt selv siddende fast i Mosen og blev tilligemed sin eneste Søn **Erik**, Bispoppen af Skara, Grev **Albert** af Holsteen og endeel andre tydske Grever og Riddere tagen tilfange. Paa hans Side vare 20 Riddere faldne, paa dansk Side 8, deriblandt

Henrik Parow. Det var endnu ikke Middag, da Slagets og med det Kong Albrekts og Sverrigs Skjæbne var afgjort. Neppe er nogensinde et Slag, der har havt saa betydelige Følger, blevet lettere vundet.

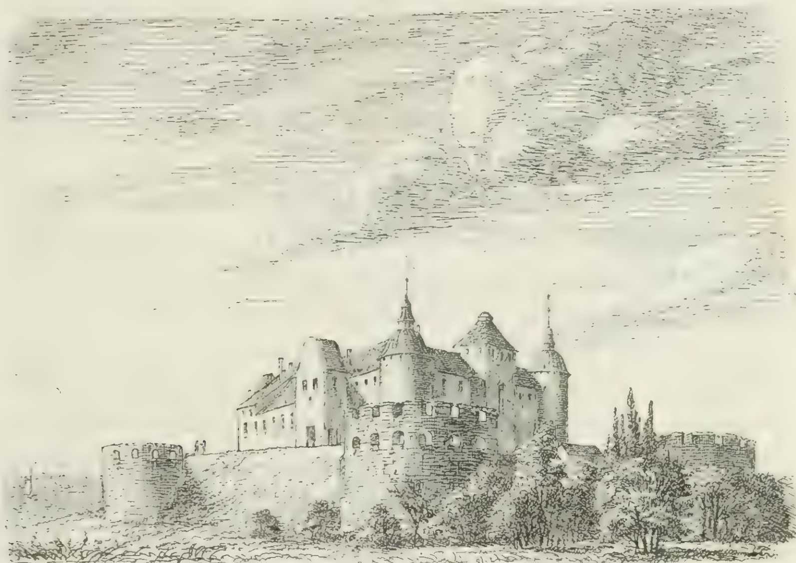
Dronning Margrete, der paa Grændsen af Rigerne ventede Efterretningen om Slagets Udfald, lod den fangne Konge føre for sig paa **Bohus** Slot ved Götaelven. Med ydmygende Haan gjengjældte hun ham de bittre Krænkelser, han havde tilføjet hende. Efter Sagnet skal hun have ladet sætte en 11 Alen lang Narrehue med en Hale, der var 19 Alen lang, paa hans Hoved, og paa Pinebænken skal hun have aftvunget ham to af hans vigtigste Slotte, Axelvald og Rumlaborg. Derpaa lod hun ham tilligemed Sønnen Erik lægge i Lænker og føre til **Lindholm**, et Slot mellem Malmø og Ystad i Skaane, hvor de maatte tilbringe 7 lange Aar i haardt Fangenskab.

Thi flere Aar gik hen, inden Margrete kunde faae hele Sverrig i sin Magt, skjøndt hun gik tilværks med stor Snildhed og ved rige Gaver vandt den mægtige svenske Gejstlighed. I **Stokholm** havde Albrekts tydske Landsmænd, som her kaldtes **Hættebrødrene** efter deres Hovedbedækning, endnu Magten over de Indfødte, hvilke de mishandlede med den største Grusomhed. Margrete lod vel Stokholm indeslutte og belejre, men den forsynedes med Levnetsmidler af de saakaldte **Fetaliebrødre**, et Samfund af Sørøvere, der 1392 dannede sig i Stæderne **Rostok** og **Wismar** i denne Hensigt. De indskrænkede sig imidlertid ingenlunde blot hertil, thi overeensstemmende med deres Valgsprog: „Gottes Freunde, aller Welt Feinde" plyndrede de ikke alene de danske og norske Skibe, men ogsaa deres egne Landsmænds, og Hansestædernes Handel paa Østersøen blev i den Grad foruroliget, at de i tre Aar opgave deres Sejlads paa Skaane, og Silden som en Følge deraf steg til en meget høj Priis. Kjede af disse Forstyrrelser, indlode Stæderne sig i Underhandlinger med Margrete om Albrekts Løsgivelse, og omsider blev man den 17de Juni 1395 enig om et Forlig paa **Lindholm** Slot. Albrekt og hans Søn bleve strax løsladte mod en Sum af 60,000 Mark lødigt Sølv, hvorfor Hansestæderne skulde gaae i Borgen og have Stokholm i Pant; betalte Albrekt ikke Pengene inden tre Aars Forløb, skulde Stæderne enten betale dem eller overgive Staden til Margrete. De

meklenborgske Fruer og Jomfruer skulle højmodigen have skjænket endeel af deres Guldsmykker for at tilvejebringe Løsesummen; men den letsindige Albrekt, hvem Ulykken ikke havde gjort klogere, bortødslede Pengene til Fester og Forlystelser, og til den bestemte Tid, Mikkelsdag 1398, overgave Hansestæderne Stokholm til Margrete, der den 29de September holdt sit Indtog med den unge Kong Erik, lod sig hylde af Borgerne og stadfæstede Stadens Privilegier.

Sverrigs Tilstand var i disse Aar højst sørgelig. Der herskede fuldkommen Tøjlesløshed; Adelen befæstede sig paa sine Gaarde, og overalt rejste der sig Røverreder. Tillige plagedes Landet af Misvæxt; „det Lidet, der voxede, blev borttaget med Vold, og der fandtes hundrede Bønder, der tilsammen ikke ejede en Tønde Korn eller et Læs Hø." Imidlertid gik Margrete rolig sin Gang og befæstede stedse mere sin Magt. Alt maatte bøje sig for hendes mægtige Villie. Forgjæves gjorde de svenske Stormænd, der blot havde tænkt paa at blive fri for Albrekt, Udflugter for at undgaae at holde deres givne Løfte om at hylde Erik som hendes Efterfølger; de maatte give efter, og den 23de Juli 1396 blev Erik hyldet ved **Morasteen** ikke langt fra Upsala, hvor de svenske Konger efter gammel Skik vare blevne kaarede af Folket. Hun blev ikke staaende herved, men drev endog de Fordringer igjennem, der havde kostet Albrekt Tronen. Paa Herredagen i **Nykøping** bestemtes der den 20de September, at alt det Gods, der siden Albrekts Tronbestigelse 1363 var blevet skilt fra Kronen, skulde tilbagegives. Derpaa kronedes den syttenaarige Erik den 17de Juni 1397 højtidelig til Konge over alle tre Riger af Ærkebiskopperne **Jakob** af Lund og **Henrik** af Upsala. De fornemste Herrer fra Danmark, Norge og Sverrig vare tilstede; prægtige Turneringer ledsagede Kroningen; Paven selv forherligede den ved at skjænke Afladsbreve, og ikke mindre end 113 Herrer modtoge Ridderslaget. Ved Festlighedernes Slutning undertegnedes i den store **Raadssal** paa **Kalmarslot**, der nu er et forfaldet Kornloft, det mærkelige Dokument, hvorved de tre Rigers Forening bestemtes. Det var Margretedag den 20de Juli 1397. Vilkaarene vare følgende: Til „evig Tid" skulde der kun være een Konge, og ikke flere, over de tre Riger, Danmark, Sverrig og Norge, der aldrig mere skulde adskilles.

Efter Konges Død skulde alle tre Rigers Stænder vælge en ny Konge blandt hans Sønner; efterlod han ingen, da skulde de i Enighed vælge den, der var Rigerne nyttigst. Hvert af Rigerne skulde styres efter sine egne Love og beholde sine egne Rettigheder. Hvo, der var dømt fredløs i det ene Rige, skulde ogsaa være det i de andre. Fred og Krig skulde være fælles for alle Rigerne, og den Indvending skulde ej længer gjælde, at man kun var pligtig til at tjene indenfor sit Riges Grændser.

Kalmar Slot.

Dette Dokument er med Urette blevet betragtet som en Grundlov for de tre forenede Riger. Som saadan blev det ikke anvendt, medens Foreningen varede, og det synes heller ingenlunde at have været Bestemmelsen dermed. Det røber aabenbar selv at være et Hastværksarbejde; det Hele er uordentligt, og de enkelte Poster ere unøjagtige og ufuldstændige, især med Hensyn til det vigtige Punkt, Kongevalget; thi der bestemmes hverken, hvo der skal vælge, eller hvor og naar Valget skal foregaae. Kun 17 Stormænd have underskrevet det, og kun 10 Segl

ere hængte derunder. Det kan altsaa aldeles ikke ansees som nogen Grundlov, men kun som et Vidnesbyrd af 17 Raadsherrer om hvad der mundtlig blev aftalt i Kalmar mellem dem og Dronningen. Nogen egentlig gyldig Lov er aldrig bleven udstedt.

Imidlertid var det maaske netop den kloge Dronnings Plan, under de daværende Forhold kun at fastsætte de **allernødvendigste** Bestemmelser og overlade det til duelige Efterfølgere lidt efter lidt at knytte Baandet fastere. Der var nemlig Misforhold, som der behøvedes Tid til at udjævne. Norge var vel paa en fredelig Maade ved Arv blevet forenet med Danmark, men dette var ingenlunde Tilfældet med Sverrig. Her fandtes ikke liden Uvillie mod Foreningen paa Grund af det fjendtlige Forhold, der allerede længe havde fundet Sted mellem Rigerne; og det krænkede nu de Svenskes Nationalfølelse, at deres Land var blevet erobret med Vaabenmagt. Desuden havde det ingenlunde været den svenske Adels Mening, da den indkaldte Margrete, at hun skulde høste Frugterne deraf; den ønskede kun ved hendes Hjælp at blive skilt ved den tyranniske Albrekt for selv at spille Herre i Landet. Da den nu saae sig skuffet i sine Forventninger og uagtet alle Udflugter tilsidst maatte give efter for Margretes faste Villie, var det kun med hemmelig Misfornøjelse, at den igjen fandt sig i et fremmed Herredømme. Det var derfor et nyt Beviis paa Margretes Klogskab, at hun forstod at vinde den mægtige svenske Gejstlighed, der siden stedse vedblev at være en trofast Støtte for Foreningen og dannede en Modvægt mod Adelen.

Ogsaa i Danmark vare Forholdene betænkelige. Sønderjylland var blevet løsnet fra Moderlandet ved Forbindelsen med Holsteen, og Kongemagten truedes stedse mere af den stigende Adelsvælde. Ved **Haandfæstninger** havde Adelen allerede bundet Kongernes Hænder, og ved at gjøre sine Forrettigheder **arvelige** i Slægterne søgte den at forhindre Andres Optagelse i Standen; men især befordredes dens Magt paa denne Tid ved Oprettelsen af et **Rigsraad**, der bestod af de vigtigste Stormænd, deriblandt de højeste Embedsmænd, Drosten, Kantsleren og Marsken og af de høje Gejstlige, Ærkebiskoppen, Biskopperne og nogle af de vigtigste Abbeder. Det hævede sig netop under Foreningen efter det svenske Rigsraads Mønster og stillede sig snart ved Siden af Kongen,

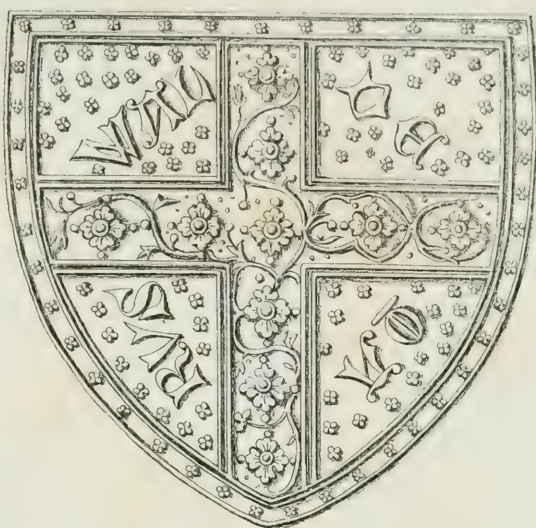
der Intet kunde udrette uden dets Samtykke. Men herved hæmmedes ogsaa Kongens Virksomhed med Hensyn til de andre Riger.

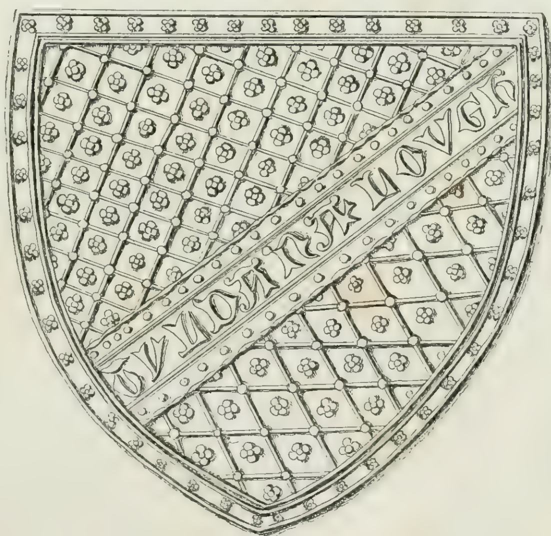
Og dog — hvad kunde ikke Foreningen være bleven, naar den havde fæstet Rod i Folkene og havde sammenknyttet dem til en virkelig Eenhed! Med forenede Kræfter vilde Norden let have kunnet tilintetgjøre Hansestædernes skadelige Handelsherredømme paa Østersøen og Nordsøen og dannet en mægtig Stat i Europa, der vilde kunne modstaae enhver ydre Fjende.

Det var ingenlunde usandsynligt, at Forbindelsen vilde kunne bringe saadanne Frugter; thi den begunstigedes i høj Grad af de naturlige Forhold. Folkene, udsprungne af samme Stamme, stode hverandre saa nær baade med Hensyn til Sprog, Sæder og hele deres Dannelse, at en Sammensmeltning dengang ikke havde været vanskelig. Landenes Beliggenhed selv var overmaade gunstig for en nøjere Sammenslutning; forstørstedelen omgivne af Have, men indbyrdes forbundne, dannede de et naturligt Hele ligeoverfor det øvrige Europa. Herfor havde Margrete Tanke, ej hendes Samtid, og i Følelsen heraf lader Riimkrøniken hende sige:

Den Snor, som lægges af Strenge tre,
hun brister fuld neppelig;
— det siger Viismand foruden Spee —
om hun lægges lempelig.

Valdemar Atterdags Sigil.